

Innst. S. nr. 145

(2004–2005)

**Innstilling til Stortinget
fra kontroll- og konstitusjonskomiteen**

Dokument nr. 1 (2004–2005)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om

- 1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 2003**
- 2. Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering**

Referat fra åpen høring, se vedlegg 15

Innst. S. nr. 145

(2004–2005)

**Innstilling til Stortinget
fra kontroll- og konstitusjonskomiteen**

Dokument nr. 1 (2004–2005)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om

- 1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 2003**
- 2. Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering**

Referat fra åpen høring, se vedlegg 15

INNHold

1. Innledning	5
Komiteens generelle merknader	6
2. Arbeids- og administrasjonsdepartementet	7
2.1 Målstyring og resultatrapportering	7
2.1.1 Sammendrag	7
2.1.2 Komiteens merknader	8
2.2 Anskaffelser i Aetat	8
2.2.1 Sammendrag	8
2.2.2 Komiteens merknader	9
3. Barne- og familiedepartementet	9
3.1 Barne- og familiedepartementet - regnskapet for 2003	9
3.1.1 Sammendrag	9
3.1.2 Komiteens merknader	12
3.2 Forbrukerombudet - regnskapet for 2003	12
3.2.1 Sammendrag	12
3.2.2 Komiteens merknader	13
4. Finansdepartementet	13
4.1 Målstyring og resultatrapportering	13
4.1.1 Sammendrag	13
4.1.2 Komiteens merknader	15
4.2 Toll- og avgiftsetatens bruk av Autosys som grunnlag for avgiftsfastsettelse	16
4.2.1 Sammendrag	16
4.2.2 Komiteens merknader	17
5. Forsvarsdepartementet	17
5.1 Forsvarets regnskap for 2003	17
5.1.1 Sammendrag	17
5.1.2 Komiteens behandling av saken	22
5.1.3 Komiteens merknader	24
5.1.4 Konklusjon	37
6. Justis- og politidepartementet	40
6.1 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) - regnskapet for 2003	40
6.1.1 Sammendrag	40
6.1.2 Komiteens merknader	41
7. Kommunal- og regionaldepartementet	41
7.1 Tilbakevending for flyktninger	41
7.1.1 Sammendrag	41
7.1.2 Komiteens merknader	43
7.2 Økonomisk og administrativ oppfølging av statlige mottak	43
7.2.1 Sammendrag	43
7.2.2 Komiteens merknader	45
8. Kultur- og kirke departementet	45
8.1 Norsk Tipping AS	45
8.1.1 Sammendrag	45
8.1.2 Komiteens merknader	48
8.2 Opplysningsvesenets fond (OVE)-regnskapet for 2003	48
8.2.1 Sammendrag	48
8.2.2 Komiteens merknader	50
9. Landbruksdepartementet	50
9.1 Tilskudd til økologisk landbruk (Til orientering)	50
9.1.1 Sammendrag	50
9.1.2 Komiteens merknader	51

10. Nærings- og handelsdepartementet	52
10.1 Utvikling av integrert saksbehandlings- og økonomisystem i Garanti-Instituttet for Eksportkreditt (GIEK)	52
10.1.1 Sammendrag	52
10.1.2 Komiteens merknader	54
10.2 Nærings- og handelsdepartementets kjøp av konsulenttenester i forbindelse med forvaltning av statlig eierskap (Til orientering)	54
10.2.1 Sammendrag	54
10.2.2 Komiteens merknader	55
11. Sosialdepartementet	55
11.1 Trygdeetatens regnskap for 2003	55
11.1.1 Sammendrag	55
11.1.2 Komiteens merknader	58
12. Utdannings- og forskningsdepartementet	59
12.1 Nettobudsjettering - regnskapene for universitetene og høgskolene for 2003	59
12.1.1 Sammendrag	59
12.1.2 Komiteens merknader	61
13. Utenriksdepartementet	62
13.1 Utenriksdepartementets tilskuddsforvaltning (Til orientering)	62
13.1.1 Sammendrag	62
13.1.2 Komiteens merknader	63
14. Komiteens tilråding	63
Vedlegg 1: Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 22. november 2004	65
Vedlegg 2: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 3. desember 2004	65
Vedlegg 3: Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til finansministeren, datert 22. november 2004	70
Vedlegg 4: Brev fra Finansdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 24. november 2004	70
Vedlegg 5: Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 24. januar 2005	70
Vedlegg 6: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 28. januar 2005	71
Vedlegg 7: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 25. februar 2005	73
Vedlegg 8: Brev fra forsvarssjefen til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 28. februar 2005	79
Vedlegg 9: Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 2. mars 2005 ..	80
Vedlegg 10: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005	80
Vedlegg 11: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005	132
Vedlegg 12: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005	135
Vedlegg 13: Brev fra generalmajor Lars J. Sølvberg til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 7. mars 2005	137
Vedlegg 14: Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 9. mars 2005	141
Vedlegg 15: Referat fra åpne høringer	147

Innst. S. nr. 145

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument nr. 1 (2004-2005)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om

1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjettterminen 2003
2. Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering

Til Stortinget

1. INNLEDNING

I samsvar med Grunnloven § 75k har Riksrevisjonen lagt frem for Stortinget antegnelse til statsregnskapet og regnskap for administrasjonen av Svalbard sammen med ekstrakt av regnskapene for 2003.

Det er tatt opp i alt 29 saker: 16 antegnelser og 13 saker til orientering. Det er ikke tatt opp saker under Fiskeridepartementet, Helsedepartementet, Miljøverndepartementet og Samferdselsdepartementet.

Riksrevisjonen har ikke godkjent Forsvarets regnskap for 2003 på grunn av mangelfull intern kontroll, mangelfulle avstemminger, mangel på revisjonsspor og brudd på gjeldende regelverk. Flere av forholdene ble også tatt opp i antegnelsene til statsregnskapene for 2000, 2001 og 2002. Riksrevisjonen ser alvorlig på at Forsvarsdepartementet ikke i tilstrekkelig grad har fulgt opp kritikken fra tidligere år.

Universitetet i Oslo og Styret for det industrielle rettsvern har gjennomført tiltak for å rette opp de feil og mangler som gjorde at regnskapene for 2002 ikke kunne godkjennes. Regnskapene for 2003 er godkjent. Høgskolene i Vestfold, Telemark og Hedmark som ikke fikk godkjent regnskapene for 2002 på grunn av brudd på kontantprinsippet, har fått godkjent regnskapene for 2003.

For regnskapsåret 2003 har Riksrevisjonens regnskapsrevisjon omfattet 283 regnskaper. Etter avtale reviderer Riksrevisjonen også bruk av fylkesvegmidler

som regnskapsføres av Statens vegvesen. Det er sendt oppsummeringsnotater til 18 fylkesrevisjoner om resultatet av kontrollene. Til departementene og alle virksomhetsregnskaper som inngår i statsregnskapet, er det avgitt revisjonsbrev. 122 revisjonsbrev er uten merknader, 85 med enkelte merknader, 43 med betydelige merknader og ett med så vesentlige merknader at regnskapet ikke kunne godkjennes. Det er avgitt ordinær revisjonsberetning til 10 nordiske virksomheter og 19 stiftelser, samt til Norsk Tipping AS, Statens Bankinvesteringsfond, FN-sambandet og Fredskorpset.

Noen virksomheter ferdigstiller regnskapet så sent at det skaper problemer for gjennomføringen av revisjonen. Endringer i virksomhetsregnskapene etter innrapportering til statsregnskapet kan også medføre at statsregnskapet viser ukorrekte tall.

Det er fortsatt betydelige feil og mangler knyttet til anskaffelser. Det er særlig uheldig at store aktører i markedet som Forsvaret, Forsvarsbygg og Aetat ikke har tilfredsstillende rutiner for å sikre etterlevelse av regelverket.

Utdannings- og forskningsdepartementet har utviklet en ny regnskapsstandard for universiteter og høyskoler som tilrettelegger for mer effektiv styring og kontroll. Det gjenstår imidlertid utfordringer knyttet til skillet mellom statsoppdraget og den markedsfinansierte virksomheten, anskaffelser, opptjening av egenkapital og innrapportering av data som brukes til bevilgningsformål.

Trygdeetaten gjennomfører en betydelig omorganisering av sitt regnskapsarbeid, men revisjonen har vist at ledelse bør fokusere mer på å klargjøre ansvars- og arbeidsfordeling mellom de ulike ledd.

Norsk Tipping AS har gjennom sitt engasjement i to datterselskaper måttet gå inn med en kapitaltilførsel på over 40 mill. kroner over en fireårsperiode. Revisjonen har vist at departementets kommunikasjon med Norsk Tipping AS om styring og kontroll ofte skjer direkte med administrasjon, uten at styret er trukket inn.

Revisjon av flere tilskuddsordninger viser svakheter når det gjelder klargjøring av mål, koordinering av rapporteringskrav og kvalitetssikring av innrapporterte data.

Den gjennomførte kontrollen av Arbeids- og administrasjonsdepartementets og Finansdepartementets styring med underliggende virksomheter viste at det er lagt ned mye arbeid i styringsdokumenter til virksomhetene. Det ble påvist svakheter, spesielt med hensyn til formulering av mål og resultatkrav, angivelse av resultatindikatorer og rapportering av oppnådde resultater.

Departementene arbeider kontinuerlig med å forbedre fagproposisjoner og tildelingsbrev, og for å bedre styringsdialogen med virksomhetene. Spesielt overfor fylkesmennene som forholder seg til mange departementer, er det behov for koordinering, overordnet samordning og helhetlig fremstilling av styrings-signalene.

Det er videre gjennomført kontroller knyttet til flere virksomheters risiko- og sårbarhetsanalyser og katastrofe- og beredskapsplaner under Finansdepartementet og Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Riksrevisjonen er tilfreds med at virksomhetene har iverksatt flere tiltak for å sikre tilfredsstillende sikkerhetsnivå i virksomhetene.

Det vektlegges å ha en god dialog med departementene og reviderte virksomheter. Foruten formell kommunikasjon, innebærer dette også god kontakt og veiledning i tilknytning til revisjonens utførelse. Det er særlig viktig at resultatene fra revisjonen kommuniseres på en god måte til både departementenes og virksomhetenes øverste ledelse. Det legges også vekt på å ha en dialog om de risikovurderinger Riksrevisjonen legger til grunn for sitt arbeid.

Ny lov og instruks for Riksrevisjonen som trådte i kraft 1. juli 2004 innebærer endringer i rapporteringen til Stortinget. Riksrevisjonens desisjonsmyndighet er avvirket, og de gamle desisjonsformene "Passerer", "Kan passere" og "Til observasjon" i rapporteringen til Stortinget i Dokument nr. 1 blir ikke videreført. Det skal rapporteres mer helhetlig om departementenes forvaltning og gjennomføring av budsjettet. Den årlige rapporteringen i Dokument nr. 1 vil omfatte både resultatet av regnskapsrevisjonen og selskapskontrollen, samt omtale av departementenes oppfølging av tidligere rapporterte forhold, jf. Instruks om Riksrevisjonens virksomhet § 15. Ny rapportering iverksettes for regnskapsåret 2004.

Rapporteringen i Dokument nr. 1 for regnskapsåret 2003 følger i hovedsak tidligere opplegg, men antegnelse inneholder ikke forslag til vedtak (desisjon). Riksrevisjonen legger til grunn at Stortinget heretter vil fatte vedtak om at Riksrevisjonens rapportering i Dokument nr. 1 vedlegges protokollen, jf. behandlingen av statsregnskapet og forvaltningsrevisjonsrapportene. Riksrevisjonens vurdering og kritikk av forholdene som omtales, samt oppfølging vil gå frem av Riksrevisjonens uttalelse. Saker som trenger videre oppfølging, eventuelt oppfølging av synspunkter/ved-

tak som følger av Stortingets behandling, vil bli omtalt i neste års rapportering i Dokument nr. 1.

Komiteens generelle merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Berit Brørby, Kjell Engebretsen og Jørgen Kosmo, fra Høyre, André Oktay Dahl og Martin Engeset, fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen og Henrik Rød, fra Sosialistisk Venstreparti, Siri Hall Arnøy og lederen Ågot Valle, og fra Kristelig Folkeparti, Modulf Aukan, viser til at ny lov med påfølgende instruks for Riksrevisjonen har med virkning fra 1. juli 2004 ført til visse endringer i rapporteringen til Stortinget, noe som blant annet fører til at de gamle desisjonsformene i Dokument nr. 1 ikke blir videreført.

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonens gjennomgang av statsregnskapet for 2003 viser store variasjoner departementene imellom når det gjelder ulike avvik som blir påpekt.

Riksrevisjonen har ikke tatt opp saker under Fiskeridepartementet, Helsedepartementet, Miljødepartementet og Samferdselsdepartementet.

Komiteen registrerer at disse departementene synes å ha fulgt aktuelle bestemmelser vedrørende oppfølging av budsjett- og regnskapsføringene. For en del av de andre departementene er det relativt få anmerkninger for forhold som komiteen antar allerede vil være rettet opp, mens noen av departementene har flere og til dels omfattende anmerkninger.

Riksrevisjonen har ikke godkjent Forsvarets regnskap for 2003.

Komiteen har merket seg at til departementene og alle virksomhetsregnskapene som inngår i statsregnskapene er det avgitt revisjonsbrev, og at 122 av disse var uten merknader, 85 med visse merknader og 43 med betydelige merknader.

Komiteen registrerer også at de virksomheter som i 2002 ikke fikk sine regnskaper godkjent, har rettet opp de feil og mangler som da ble påpekt på en slik måte at regnskapet for 2003 er godkjent av Riksrevisjonen.

Komiteen finner igjen at mange av de anmerkninger Riksrevisjonen har gitt omfatter bestemmelser om anskaffelser. Komiteen har tidligere i sine merknader både til Dokument nr. 1 og i andre saker Stortinget har hatt til behandling, påpekt viktigheten av at dette blir rettet opp og antar Regjeringen på en effektiv måte påser at dette blir gjort.

Komiteen viser til ulik forståelse og praktisering av deler av regelverket for offentlige anskaffelser, jf. merknader under Nærings- og handelsdepartementet og ber Regjeringen foreta en vurdering av om regelverket for offentlige anskaffelser er tilstrekkelig klart og enkelt å praktisere. Komiteen ber særlig vurdert hvorvidt regelverket er tilpasset anskaffelser av mindre verdi og om heving av beløpsgrensen for bruk av anbudskonkurranse kan være aktuelt.

Komiteen viser til at Moderniseringsdepartementet blant annet i stortingsmeldingen om konkurransepolitikken har varslet at den forestående revisjonen av regelverket for offentlige anskaffelser vil adressere disse spørsmålene.

Komiteen vil i de følgende kapitler komme nærmere inn på enkelte av sakene i Dokument nr. 1 (2004-2005) som er omtalt under kapitlene om de ulike departements virksomhet.

Komiteen har ikke kommentarer utover Riksrevisjonens anførsler til de øvrige omtalte sakene under departementene.

2. ARBEIDS- OG ADMINISTRASJONS-DEPARTEMENTET

2.1 Målstyring og resultatrapportering

2.1.1 *Sammendrag*

Riksrevisjonen har kontrollert hvordan Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) styrer underliggende virksomheter og var avgrenset til å kontrollere at departementet har fulgt bestemmelser om mål- og resultatstyring. Kontrollen var avgrenset til forholdet mellom departementet og de femten direkte underliggende virksomhetene.

- *Tildelingsbrev*

I alt 12 av 15 tildelingsbrev innfrir ikke kravet om å konkretisere resultatmål og angi resultatindikatorer.

- *Virksomhetsplaner*

Kontrollen viste varierende praksis ved utarbeidelsen av virksomhetsplaner.

- *Årsrapporter*

Samtlige av virksomhetene har utarbeidet en årsrapport. Imidlertid er det ingen av rapportene som innfrir alle kravene i regelverket. Det redegjøres i begrenset grad for resultatoppnåelse og til hvilke kostnader det har skjedd. Gjennomgående mangel på konkrete resultatkrav og angivelse av resultatindikatorer i departementets tildelingsbrev fører til at underliggende virksomheter vanskelig kan tilfredsstillere regelverkets krav på dette området.

Departementet uttaler:

Regjeringens arbeid med å modernisere offentlig sektor har høy prioritet. "Prosjekt for bedre statlig styring" er satt i gang for å bidra til forbedring av styringsformene i offentlig virksomhet. Departementet ser nødvendigheten av å utvikle en rolle som knyttes til ansvar for helhet og sammenheng i administrative og styringsmessige forhold i staten.

Det er satt i gang arbeid med å konkretisere resultatmål og -indikatorer. Noen virksomheter har oppgaver av en slik karakter at det er vanskelig å måle ressursbruk mot et sett med indikatorer. For andre virksomheter vil effekten av bl.a. forebyggende arbeid først vises på lang sikt, og noen virksomheter er derfor bedt

om å rapportere på oppnådde resultater i et femårsperspektiv.

I løpet av de siste fire årene er det foretatt en gjennomgående endring av teksten for fylkesmannsembetene i budsjettproposisjon og i tildelingsbrev, bl.a. for å gjøre den mer målrettet og redusere detaljeringsgraden. Departementet merker seg imidlertid Riksrevisjonens etterlysning av en klarere angivelse av hovedmål for embetene og vil følge dette opp i det videre arbeidet med styringsdokumentene.

Departementet viser til dokumentet "Styring, samhandling og organisering" fra 2003 og redegjør for de ulike rapporteringskravene til embetene. Etter AADs mening gir den totale rapporteringen tilstrekkelig informasjon til at oppdragsgiveren kan skaffe seg et godt nok bilde av embetenes virksomhet og måloppnåelse.

Departementet kommenterer ikke Riksrevisjonens merknader til virksomhetsplaner og årsrapporter fordi det vurderer disse som virksomhetsledernes ansvar. Departementet har imidlertid merket seg Riksrevisjonens kommentarer og vil ta disse opp med virksomhetene gjennom styringsdialogen.

Riksrevisjonen bemerker:

Revisjonen viste til at de fleste styringsdokumentene foreligger, og at AAD har et rammeverk for styring av underliggende virksomheter. Bevilgningsreglementet og økonomiregelverkets krav er imidlertid ikke oppfylt i sin helhet. Det er svakheter innen alle de kontrollerte områdene, men spesielt i forhold til formulering av resultatkrav, angivelse av resultatindikatorer og rapportering av oppnådde resultater. Etter Riksrevisjonens vurdering gir departementets rapportering begrenset informasjon om virksomhetenes resultatoppnåelser.

Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at de årlige styringsdokumentene utformes slik at innholdet kan nyttes som underlag i styringsdialogen og til å underbygge den interne styringen. Riksrevisjonen har merket seg at departementet arbeider for å gjøre budsjettproposisjonen mer målrettet og for å utvikle hensiktsmessige resultatkrav og -indikatorer.

Riksrevisjonen konstaterer at fylkesmannsembetene stilles overfor krav om rapportering fra flere departementer og til ulike tider. Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil legge vekt på en mer helhetlig framstilling av styringssignaler til embetene.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet har svart:

"Arbeids- og administrasjonsdepartementet har merket seg at Riksrevisjonen mener at det er behov for å forbedre målstyring og resultatrapportering på departementets område. Departementet vil, (...), følge opp dette. Jeg vil samtidig bemerke at departementet har de senere årene arbeidet systematisk for å etablere en hensiktsmessig styringsdialog med sine underlagte virksomheter og har kommet langt i å utvikle gode modeller for etatsstyring. I det videre arbeidet vil departementet legge økt vekt på produktivitetmålinger og "skreddersydde" fullmakter tilpasset virksomhetenes egenart.

Det videre arbeidet vil skje i tråd med det reviderte økonomiregelverket som ble vedtatt ved kronprins-

regentens resolusjon av 12. desember 2003. (...) Periodiske evalueringer vil bli et viktigere instrument i arbeidet med å utvikle virksomhetene. Departementet mener det nye regelverket gir et godt grunnlag for en bred tilnærming til arbeidet med å utvikle målstyring og resultatrapportering i staten."

Riksrevisjonen uttaler:

Etter Riksrevisjonens vurdering er det mangler og svakheter ved departementets beskrivelse av resultater som tilsiktes oppnådd, og opplysninger om oppnådde resultater, jf. bevilgningsreglementets bestemmelser.

Riksrevisjonen ser det som viktig at de årlige styringsdokumentene fra departementet utformes slik at målsettinger og resultatkrav kommuniseres til virksomhetene på en slik måte at de kan tas ned i virksomhetenes planer og nyttes i styringsdialogen med departementet. Betydningen av at rapporteringen tilbake til Stortinget synliggjør de resultatene som er oppnådd understrekes.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det viktig at departementet i forhold til fylkesmennene i økt grad bidrar til samordning av prioriteringer, helhetlig framstilling av styringssignaler og forbedret styringsdialog.

Riksrevisjonen har merket seg departementets arbeid for å utvikle bedre tilpassede styringsvirkemidler som skal bidra til en mer effektiv offentlig sektor, og er enig med departementet i at det er viktig at styringen av underliggende virksomheter tilpasses virksomhetenes egenart.

2.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at Riksrevisjonen ved gjennomgangen av regnskapet for 2003, har konsentrert seg om departementets styring av underliggende etater. Denne gjennomgangen avdekker at departementet ikke har presentert presise resultatmål knyttet til bevilgningene for de aktuelle virksomhetene.

- Tildelingsbrev

Komiteen viser til at samtlige av de kontrollerte virksomheter har mottatt tildelingsbrev, men kun tre av 15 tildelingsbrev innfrir kravet om å konkretisere resultatmål og angi resultatindikatorer. Presisering av overordnede mål, konkretisering av målene i form av hensiktsmessige resultatkrav og krav om hensiktsmessig rapportering av årlige resultater slik økonomiregelverket forutsetter, mangler for de fleste virksomhetenes vedkommende.

Etter komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, syn bør tildelingsbrev så vel som budsjettproposisjoner, inneholde vurderinger av forholdet mellom tildelte ressurser og pålagte mål. Likeledes bør oppnådde resultater vurderes i forhold til medgåtte ressurser ved fremleggelse av årsregnskapene. Uten klare politiske prioriteringer blir forvaltningens mulighet for oppfølging i tråd med Stortingets forutsetninger, problematisk. Flertallet forutsetter at forholdet bringes i orden.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at Moderniseringsdepartementet (i budsjettproposisjonen for 2005) vektlegger utviklingen av styringsverktøy som vil gi en mer effektiv offentlig sektor og mer systematisk tilbakemelding til virksomhetene og forvaltningen om ressursbruk, effektivitet, resultater og brukertilfredshet. Eksempler på slike verktøy er brukerundersøkelser, systematisk sammenlikning/referansetesting og kvalitetsmålingssystemer. Disse medlemmer mener en helhetlig fastsetting og rapportering av resultatmål og måloppnåelse i tildelingsbrev, virksomhetsplaner og årsrapporter er en viktig del av dette arbeidet. Disse medlemmer understreker samtidig at styringen av underliggende virksomheter må tilpasses virksomhetenes egenart.

- Virksomhetsplaner og årsrapporter

Komiteen har merket seg varierende praksis ved utarbeidelse av virksomhetsplaner og med mangel på konkrete resultatkrav som et gjennomgående trekk. Videre konstateres at ingen av de kontrollerte årsrapporter innholdsmessig tilfredsstilte kravene i regelverket.

Komiteen slutter seg til Riksrevisjonens understreking av at de årlige styringsdokumentene bør utformes slik at innholdet i fagproposisjonen, tildelingsbrev, virksomhetsplan/årsplan og årsrapport henger sammen på en helhetlig måte og kan nyttes som underlag i styringsdialogen og til å underbygge den interne styringen.

Komiteen vil understreke viktigheten av at rapporteringen til Stortinget synliggjør de resultatene som er oppnådd.

Også når det gjelder fylkesmennene, vil komiteen understreke behovet for klare styringssignaler. Forholdet mellom bevilgede midler og prioritering av oppgaver, bør komme klart til uttrykk.

Komiteen viser til de omfattende rapporteringskrav som stilles til fylkesmennene fra ulike departement og forutsetter at Regjeringen sikrer en overordnet samordning.

Komiteen ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en redegjørelse om gjennomførte tiltak for å sikre bedre samsvar mellom de ressurser som stilles til disposisjon og de oppgaver som forventes utført senest i tilknytning til fremleggelsen av statsbudsjettet for 2006.

2.2 Anskaffelser i Aetat

2.2.1 Sammendrag

Riksrevisjonen har revidert kjøp av kurs for arbeidsmarkedsopplæring i åtte fylker, og 135 anskaffelser er kontrollert.

Revisjonen viste følgende forhold:

- Hjemmel for bruk av direkte anskaffelser er ikke tilstrekkelig dokumentert.
- Anskaffelsesprotokoller har vesentlige svakheter og mangler, bl.a. framstår direkte kjøp og bestilling

- på rammeavtaler som gjennomført ved konkurranse med forhandlinger.
- Dokumentasjon av forhandlinger med aktuelle leverandører er ikke tilfredsstillende, og kravet til likebehandling kan ikke etterprøves.
- Det er svakheter ved rutinene for mottaksregistrering av tilbud.
- Det er svakheter ved journalføringen av utgående og inngående saker og e-post som dokumenterer anskaffelsesprosessene.
- Det er svakheter ved arkiveringen av dokumenter.

Departementet uttaler:

Aetat Arbeidsdirektoratet har satt i gang tiltak for å heve kvaliteten på virksomhetens anskaffelser. Aetats internrevisjon har gjennomført en revisjon av innkjøpsprosedyrer i fem fylker i 2003/2004 som har bekreftet avvik i forhold til regelverket på samme områder som Riksrevisjonen har funnet. Aetat Arbeidsdirektoratet har satt ned en gruppe som arbeider med å videreutvikle og forbedre virksomhetens saksbehandlersystem når det gjelder funksjonalitet knyttet til anskaffelsesprosessen.

Departementet understreker at feil, mangler og uregelmessigheter i anskaffelsen av kurs innenfor arbeidsmarkedsopplæringen er uheldig og vil følge opp saken overfor Aetat Arbeidsdirektoratet. Oppfølgingen vil særlig rettes inn mot at planlagte og iverksatte tiltak implementeres og gir tiltenkt effekt.

Riksrevisjonen bemerker:

Det er påvist flere mangler og svakheter ved anskaffelsesprosessen og dokumentasjonen ved kjøp av kurs for arbeidsmarkedsopplæring.

Riksrevisjonen konstaterer at det er satt i gang et arbeid for å videreutvikle og forbedre bl.a. funksjonaliteten i virksomhetens saksbehandlersystem knyttet til anskaffelser, og at det arbeides med tiltak for kompetanseheving.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet har svart:

"(...) Departementet vil følge utviklingen nøye i forhold til de tiltak som er igangsatt og vil være et viktig ledd i styringsdialogen med Aetat.

(...)

Punkt 2 Anskaffelser i Aetat

(...)

Departementet er svært opptatt av å sikre at regelverket for offentlige anskaffelser etterleves. Aetat Arbeidsdirektoratet har derfor blitt bedt om å redegjøre for planlagte og iverksatte tiltak (...), samt presentere en tidsplan for disse tiltakene. Departementet har mottatt en detaljert tidsplan for oppfølging av foreslåtte tiltak. Aetat Arbeidsdirektoratet skal i tillegg rapportere om oppfølgingsarbeidet i direktoratets årsrapport for 2004."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen ser alvorlig på de svakheter og mangler som er avdekket, og har merket seg det arbeidet som er satt i gang for å bedre virksomhetens rutiner, videreutvikle og forbedre saksbehandlersystemet og høyne kompetansen på anskaffelsesområdet. Riksrevisjonen har videre merket seg at departementet er

opptatt av at regelverket for offentlige anskaffelser etterleves, og at dette vil være en viktig del av styringsdialogen med Aetat. Riksrevisjonen understreker betydningen av at Arbeids- og sosialdepartementet følger opp at de planlagte tiltakene gjennomføres og gir ønsket effekt.

2.2.2 *Komiteens merknader*

Komiteen registrerer at Aetat også i 2003 har fått antegnelser på grunn av brudd på regelverket for offentlige anskaffelser. Med etatens betydelige anskaffelsesvirksomhet er det av stor betydning at medarbeiderne følger de retningslinjer som er utarbeidet.

Komiteen har merket seg at Regjeringen vil følge opp saken som et viktig ledd i styringsdialogen med etaten og forventer at anskaffelsesreglementet for fremtiden blir fulgt.

3. BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

3.1 Barne- og familiedepartementet - regnskapet for 2003

3.1.1 *Sammendrag*

FRIVILLIG BARNE- OG UNGDOMSARBEID - KAP. 857
POST 75 BARNE- OG UNGDOMSTILTAK

Utbetalinger fra Barne- og familiedepartementet (BFD) til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond) tildeles gjennom statlige bevilgninger og fordeling av spillemidler fra Norsk Tipping AS. I 2003 er det bevilget 33,5 mill. kroner til ordningen over statsbudsjettet på kap. 857 post 75.

Følgende svakheter og mangler er identifisert i forbindelse med revisjonen:

- Kunngjøring

Revisjonen har påvist at tilskudd til Frifond organisasjon ikke kunngjøres offentlig.

- Tilskuddsutbetalinger

Midlene som forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjon (LNU), kommer fra statlig bevilgning som utbetales i januar, og fra spillemidler fra Norsk Tipping AS som utbetales i juli. Norges Bank har etter anmodning fra Finansdepartementet opprettet en rentebærende konto for plassering av spillemidler fra Norsk Tipping AS. BFD har bedt LNU om at tilskuddsbevilgningen på samme måte som spillemidlene plasseres på rentebærende konto i Norges Bank. Ubrukt tilskuddsbevilgning/tippemidler pr. 31. desember 2003 beløper seg til i underkant av 5,5 mill. kroner. Beløpet har akkumulert seg over tid.

Etter Riksrevisjonens oppfatning representerer denne praksisen en uheldig sammenblanding av ulike typer midler som forvaltes etter ulikt regelverk. Når det gjelder de statlige bevilgningene, innebærer overføring av ubrukte bevilgninger et brudd på bestemmelsene i bevilgningsreglementet.

- Oppfølging og kontroll

Revisjonen har avdekket svakheter knyttet til oppfølgingen og kontrollen av tilskuddsmidlene. Når

det gjelder Frifond organisasjon, har revisjonen avdekket at tilskuddsforvalter i mange tilfeller baserer seg på oppgitte medlemstall, uten å verifisere tallene. Videre er det påvist flere tilfeller hvor det er utbetalt tilskudd i 2003, men hvor revisorattestert regnskap for 2002 ikke var tilgjengelig på utbetalingstidspunktet, og heller ikke ble ettersendt før to år senere.

Krav til rapportering fra tilskuddsmottakere på ordningen Frifond barn og unge er meget generelle. Revisjonen har påvist flere tilfeller hvor det er krav om revisorattestert regnskap ikke har blitt innhentet.

Revisjonen har avdekket at LNU's oppfølging av tilskuddsmottakere har vært mangelfull. Dette sikrer ikke en betryggende tilskuddsforvaltning.

Departementet uttaler:

Departementet har ikke merknader til Riksrevisjonens kontroll av tilskuddsordningen til barne- og ungdomsorganisasjonene. Departementet vil følge opp Riksrevisjonens bemerkninger i sin dialog med LNU.

DRIFTS- OG STIMULERINGSTILSKUDD TIL BARNEHAGER - KAP. 856 POST 60 OG 61

Til sammen ble det på disse to postene bevilget i underkant av 7,8 mrd. kroner for 2003.

BFD er fagansvarlig myndighet på barnehageområdet mens Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) er overordnet myndighet for fylkesmannsembetene, som bl.a. utfører veiledning og kontrollfunksjoner mot lokalt nivå. Riksrevisjonens kontroll har omfattet BFD, AAD og fylkesmannsembetene.

Følgende svakheter og mangler er identifisert i forbindelse med revisjonen:

- Tildelingsbrev

Fylkesmennene mottar styringssignaler på barnehagesektoren gjennom flere styringsdokumenter og fra to departementer. Tilskuddsbevilgningene blir gitt i tildelingsbrevet fra AAD. Undersøkelsen har vist at overordnede mål fra budsjettokumentene i begrenset grad videreføres i tildelingsbrevet.

Riksrevisjonens undersøkelse har vist at fylkesmennene gjennom tildelingsbrev og embetsoppdraget ikke mottar klare etterprøvbare mål og konkrete oppfølgingskriterier når det gjelder forvaltningen av tilskudd på barnehagesektoren. Målene er delvis fraværende, og oppgavebeskrivelse og krav til rapportering er delvis overlappende.

Undersøkelsen viste bl.a. at det på barnehagesektoren er vanskelig å finne en tråd i styringssignalene fra hovedmålene i fagproposisjonen og videre ned i tildelingsbrev/embetsoppdrag. Det kan også synes som om samordningen mellom BFD og AAD ikke er skjedd i tilstrekkelig grad. Dette kan vanskeliggjøre en etterprøving av i hvilken grad målsettingen med tilskuddet blir oppnådd.

- Rapportering

Kontrollen av årsrapportene fra fylkesmennene viser at det på barnehageområdet ikke er rapportert på flere av hovedmålene, og at omfang og kvalitet på innholdet

i rapportene er svært varierende. Rapporteringen på embetsoppdraget og i KOSTRA er innrapportering av talldata som årsregnskap og antall saker behandlet, samt opplysninger fra barnehagene som bl.a. brukes til utarbeidelse av statistikker. Etter en totalvurdering av rapporteringen på området ser det ut til at det blir rapportert dobbelt på flere mål. På andre mål er det vanskelig å se at departementet får nok informasjon til å kunne uttale seg om i hvilken grad målsettingen på området er nådd.

- Fylkesmennenes kontroll og departementets kontrollansvar

Ni fylkesmannsembeter er kontrollert med hensyn til forvaltningen av driftstilskudd til barnehagene. Resultatet av revisjonen påviste bl.a. at ingen av fylkesmennene i kontrollutvalget hadde gjennomført stikkprøvekontroller i 2003 når det gjelder opplysninger gitt av barnehagene som grunnlag for beregning av tilskudd.

Revisjonen viser at kun en av seks kontrollerte fylkesmenn har rapportert om kommuner som har gjennomført tilsyn etter barnehageloven, jf. barnehageloven § 10.

- Styringsmøter

Det ble i 2003 gjennomført ett fagmøte mellom BFD og fylkesmannsembetene. I lys av utfordringene på barnehageområdet og behovet for klargjøring av styringssignaler og rapporteringskrav, kan det stilles spørsmål ved om styringsdialogen har et tilstrekkelig omfang og innhold. Mangel på skriftlig referat kan skape usikkerhet rundt de beslutningene som fattes, og svekker grunnlaget for kontroll.

Barne- og familiedepartementet uttaler:

Det er AAD som har det administrative overordnede ansvaret for fylkesmannsembetene. Det enkelte fagdepartementet har ansvar for fagområdene (bl.a. barnehager) som er tillagt fylkesmannen gjennom budsjettproposisjonen, tildelingsbrevet eller andre styringsbrev.

BFD opplyser at AADs stortingsproposisjon (når det gjelder fylkesmannsembetet), tildelingsbrevet og embetsoppdraget lages i samarbeid mellom alle de oppdragsgivende departementene og direktoratene i Departementenes fylkesmannsutvalg (DFU). Ifølge BFD har departementet fra midten av 90-årene i stor grad benyttet rammebevilgningsprinsippet i tildelingen av midlene, med sikte på at embetene selv har kunnet planlegge arbeidet innenfor mål og rammer.

Det holdes en rekke møter mellom departementene og fylkesmannsembetene, hvor også styringssignalene om nødvendig kan konkretiseres og suppleres. Departementet har internt organisert arbeidet med fylkesmennene i en egen gruppe der representanter fra alle fagavdelingene sitter.

I St.prp. nr. 1 er det en presentasjon av det overordnede målet for fylkesmannsembetenes virksomhet mot barnehageområdet. Dette er fulgt opp i tildelingsbrev og embetsoppdrag. Departementet kan se at

beskrivelsen av fylkesmannsrollen ikke er helt dekkende i forhold til de kravene som stilles i gjeldende økonomiregelverk. Tilsvarende kan ifølge departementet sies om formuleringen av mål og resultatkrav i embetsoppdraget.

Når det er nødvendig, blir embetsoppdraget supplert gjennom bl.a. sektorvise brev knyttet til tildeling av midler, og gjennom oppdrag som blir gitt i egne samlinger med påfølgende brev til fylkesmennene. Dette kan i noen tilfeller føre til delvis overlapping med tildelingsbrevet og embetsoppdraget.

Rapporteringen på barnehageområdet er svært ulik fra fylkesmann til fylkesmann. Problemstillingen er tatt opp med AAD og formidlet til fylkesmannsembetene. Det arbeides videre med å forbedre rapporteringen. Departementet mener likevel de har et tilfredsstillende grunnlag for tilbakerapportering.

Fylkesmennenes rapportering gjennom årsrapportene og rapportering på 21-postbrevet ikke er de eneste kildene for informasjon om barnehagesektoren. Grunnlaget for departementets rapportering av resultater til Stortinget i budsjettproposisjonen baseres på den samlede informasjon som foreligger (årsrapporter, KOSTRA, egne undersøkelser mv.). Departementet anser dette som et forsvarlig grunnlag.

Departementet mener at man gjennom de samhandlingsmekanismene som er etablert, har en tilfredsstillende styringsdialog mot fylkesmannsembetene og en tett og god kommunikasjon om samordning og koordinering internt og i forhold til AAD.

Bevilgninger til barnehager har økt kraftig de siste årene, og departementet fokuserer sterkt på nødvendigheten av gode kontrollrutiner. Ingen av fylkesmennene har rapportert om at det i 2003 er gjennomført stikkprøvekontroller med sikte på å verifisere opplysninger gitt av barnehager. I 2003 inneholdt ikke rundskrivene noen bestemmelser om stikkprøver. Departementet har imidlertid gjennom rundskriv for flere av tilskuddsordningene på barnehageområdet for 2004 varslet at stikkprøver vil bli gjennomført. Fylkesmannsembetenes oppgaver i denne forbindelse vil bli formidlet via tildelingsbrevet og embetsoppdraget.

Formålet er å sikre drift i samsvar med barnehageovens bestemmelser. Statstilskuddene til barnehager ikke er hjemlet i barnehageloven, og tilsynsansvaret etter § 10 omfatter derfor ikke forhold knyttet til forvaltning av statstilskuddene. Departementet tar Riksrevisjonens merknader til dette punktet til etterretning.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet uttaler:

De siste år er både proposisjonstekst og tildelingsbrev gjennomgått med sikte på å målrette framstillingen. For embetsoppdragene har AAD søkt å balansere behovet for enhetlig angivelse av oppdrag, resultatkrav og rapportering mot de enkelte departementenes individuelle behov. Når det gjelder rapportering, viser AAD til at årsrapportene inneholder en detaljert tilbakemelding på fjorårets virksomhet. Hvert år holdes det ledersamtale med fylkesmannen i alle

embetene, der bl.a. årsrapporten legges til grunn. AAD mener at hovedmålene for fylkesmannsembetene er angitt i St.prp. nr. 1 og videreført i tildelingsbrev og embetsoppdrag. Man mener også at resultatkravene og resultatindikatorerne er tilstrekkelig angitt i embetsoppdraget.

Riksrevisjonen bemerker:

Kontroll har avdekket mangler ved BFDs tilskuddsforvaltning. Det reises spørsmål om tilskudd til frivillig barne- og ungdomsarbeid bør kunngjøres offentlig, slik at hele målgruppen nås, og bevilgede midler ikke blir stående ubrukt samt at det etableres en strategi for oppfølging og kontroll av disse midlene.

Tilskuddene på barnehageområdet omfatter betydelige beløp. Det er viktig med tilfredsstillende oppfølging og kontroll i alle ledd. Til tross for den styringsdialogen som er etablert mellom BFD, AAD og fylkesmannsembetene, konstaterer Riksrevisjonen at innholdet i styringsdokumentene er preget av uklare og inkonsistente mål, lite koordinerte rapporteringskrav og stor variasjon i kvaliteten på rapporteringen fra de ulike fylkesmannsembetene. Dette øker risikoen for misligheter og feil i utbetalingene.

Riksrevisjonen ser alvorlig på at kun et fåtall fylkesmenn rapporterer om at kommunene gjennomfører det tilsynet med barnehageeier som de etter barnehageloven er pålagt. Selv om statstilskuddene ikke er hjemlet i barnehageloven, har departementet et ansvar for at driften av barnehagene er forsvarlig, og at det er etablert et offentlig tilsyn som sikrer dette.

Barne- og familiedepartementet har svart:

"1.1 Frivillig barne- og ungdomsarbeid - kap. 857 post 75 Barne- og ungdomstiltak

(...) Barne- og familiedepartementet (BFD) har merket seg Riksrevisjonens synspunkter og vil følge dette opp i det videre arbeidet med ordningen.

1.2 Drifts- og stimuleringsstilskudd til barnehager - kap. 856 post 60 og 61

(...) BFD vil understreke at det arbeides kontinuerlig med å forbedre tilskuddsforvaltningen og styringsdialogen på barnehageområdet, og Riksrevisjonens bemerkninger vil bli brakt inn i dette arbeidet. Forholdene vil også bli tatt opp med Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) og i Departementenes fylkesmannsutvalg (DFU), jf. i denne forbindelse AADs omtale av arbeidet med elektronisk embetsoppdrag og rapportering.

(...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Det er positivt at departementet vil følge opp de svakhetene som Riksrevisjonen har påpekt når det gjelder forvaltningen av tilskuddet til frivillig barne- og ungdomsarbeid.

Når det gjelder barnehagetilskuddet, er det Riksrevisjonens oppfatning at det må skje en forbedring når det gjelder klargjøring av mål, koordinering av rapporteringskrav, kvalitetssikring av innrapporterte data og oppfølging av tilsynsaktivitetene. Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil bruke Riksrevisjonens bemerkninger i sitt arbeid med å forbedre tilskuddsfor-

valtningen og styringsdialogen på området, samt at departementet også vil involvere Moderniseringsdepartementet og Departementenes fylkesmannsutvalg i arbeidet.

3.1.2 *Komiteens merknader*

- Frivillig barne- og ungdomsarbeid - kap. 857 post 75 Barne- og ungdomstiltak

Komiteen viser til Riksrevisjonens gjennomgang av et utvalg tilskuddsordninger til barne- og ungdomsarbeid som forvaltes av Landsrådet for Norges Barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU).

Komiteen deler Riksrevisjonens bekymring for at tilskudd til Frifond organisasjon ikke kunngjøres offentlig og vil understreke betydningen av at alle aktuelle søkere sikres kunnskap om ordningen.

Komiteen har videre merket seg at det er avdekket svakheter i oppfølging og kontroll av tilskuddsmidler under de to delene av Frifond-ordningen; Frifond organisasjon og Frifond barn og unge. Utbetaling av tilskuddsmidler har funnet sted basert på oppgitte, men ikke verifiserte tall. I enkelte tilfeller er revisorsattesterte regnskap ikke lagt fram og mottatte rapporter er ikke etterprøvd og kvalitetssikret.

Komiteen viser til tidligere saker om tildeling av tilskudd til ungdomsorganisasjoner og vil understreke viktigheten av at regelverket følges. Både av hensyn til organisasjonene selv som ved usikkerhet om forvaltningen av tilskuddene settes i et dårlig lys og av hensyn til det offentliges ansvar for å forvalte fellesskapets ressurser i tråd med vedtatte forutsetninger, er det helt nødvendig at forholdene bringes i orden.

Komiteen registrerer at departementet vil ta opp forholdene med LNU og forutsetter at Riksrevisjonen vil følge utviklingen nøye.

- Drifts- og stimuleringsstilskudd til barnehager - kap. 856 post 60 og 61

Komiteen deler Riksrevisjonens bekymring for at bare et fåtall kommuner foretar tilsyn med barnehageeier slik de er pålagt etter barnehageloven. Foreldre skal kunne stole på at godkjente barnehager tilfredsstillende offentlig krav til kvalitet.

Komiteen har merket seg at rapporteringen på barnehageområdet er ulik fylkesmannsembetene imellom og vil understreke viktigheten av klare rutiner for fylkesmannsembetenes oppfølging.

Komiteen forutsetter at Regjeringen legger arbeid i å klargjøre mål og rapporteringskrav samt sørger for kvalitetssikring av innleverte data og oppfølging av tilsynsaktiviteten.

3.2 Forbrukerombudet - regnskapet for 2003

3.2.1 *Sammendrag*

Regnskapet for Forbrukerombudet for 2002 ble ikke godkjent på grunn av gjennomgående svakheter ved den interne kontrollen, sviktende registrering og oppfølging av tvangsgebyrer samt bruk av øremerkede midler til andre formål enn forutsatt, jf. Dokument nr. 1 (2003-2004) og Innst. S. nr. 143 (2003-2004). Av departementets svar til antegnelsen, framgikk det at

Forbrukerombudet har utarbeidet en plan med frister for å rette opp de påpekte forholdene. Forbrukerombudet har i løpet av 2003 nedlagt et betydelig arbeid med å forbedre rutinene for intern kontroll og styring. Revisjonen av 2003-regnskapet viser at det fortsatt gjenstår utfordringer på bl.a.: inntektsområdet, kjøp av varer og tjenester samt reiseregninger.

Departementet uttaler:

BFD slutter seg til Riksrevisjonens vurdering av at det er grunn til å kritisere Forbrukerombudets håndtering av enkelte avtaler knyttet til anskaffelsesområdet. Departementet vil følge opp i forhold til at framtidige avtaler i nødvendig grad tar hensyn til bestemmelsene i anskaffelsesregelverket.

Departementet er enig i at det er uheldig når interne rutiner for kontroll og ajourhold for oppfølging av tvangsgebyr og forelegg ikke blir fulgt opp i praksis. Departementet har varslet at det fortsatt er behov for tett oppfølging og grunnlag for å skjerpe inn gjeldende regnskapsrutiner hos Forbrukerombudet og vil følge dette forholdet opp i framtiden.

Alle reiser som Forbrukerombudet blir belastet for skal dokumenteres med underbilag for å sikre kontroll av virksomhetens utgifter. Departementet vil her følge opp virksomheten. Departementet vil ta saken opp med Forbrukerombudet slik at bestemmelsene i Statens personalthåndbok blir fulgt.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen godkjente ikke Forbrukerombudets regnskap for 2002, bl.a. fordi det var tvil om regnskapet ga et fullstendig og riktig bilde av gebyrinntektene. Riksrevisjonen har godkjent ombudets regnskap for 2003, selv om det gjenstår områder i regnskapet der kvaliteten ikke er tilfredsstillende. Det er bl.a. kritikkverdig at Forbrukerombudet fortsatt ikke har klart å etablere tilfredsstillende rutiner for fastsetting og innkreving av gebyrer.

Barne- og familiedepartementet har svart:

"BFD tar til etterretning at Riksrevisjonen har godkjent Forbrukerombudets regnskap for 2003. Departementet er tilfreds med at Forbrukerombudet har gått gjennom sine interne rutiner på en systematisk måte, med sikte på å forbedre rutinene for intern kontroll og økonomistyring.

Riksrevisjonen påpeker imidlertid at det fortsatt gjenstår områder i regnskapet der kvaliteten ikke er tilfredsstillende. BFD har spesielt merket seg at Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Forbrukerombudet ikke har etablert tilfredsstillende rutiner for fastsetting og innkreving av tvangsgebyrer.

Departementet finner grunn til å beklage at det gjenstår viktig arbeid for kvaliteten på Forbrukerombudets regnskap har nådd et tilfredsstillende nivå. Departementet vil derfor legge avgjørende vekt på å følge opp at Forbrukerombudet bringer de gjenstående forholdene i orden i løpet av inneværende regnskapsår."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen konstaterer at departementet slutter seg til de bemerkningene som har kommet fram vedrørende Forbrukerombudets regnskap for 2003.

Riksrevisjonen vil understreke alvoret i at Forbrukerområdet to år på rad har fått antegnelser på grunn av svakheter ved regnskapet.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil ha en aktiv rolle i å følge opp at forholdene bringes i orden i løpet av inneværende regnskapsår.

3.2.2 *Komiteens merknader*

Komiteen viser til at Forbrukerombudets regnskap for 2002 ikke ble godkjent på grunn av betydelige svakheter i økonomiforvaltningen. Komiteen registrerer at flere av de påpekte forhold er rettet opp i regnskapet for 2003, men at det fortsatt gjenstår betydelige utfordringer. Dette gjelder særlig rutineene for oppfølging og kontroll ved ileggelse av tvangsgebyr og forelegg.

På tross av fjorårets påpekninger, er det også i 2003 påpekt brudd på regelverket for offentlige anskaffelser. Dette gjelder mangler ved beregning av anskaffelsens samlede verdi, ved kunngjøring av konkurranse og innhenting av nødvendige attester og erklæringer. Videre er det påvist mangler ved reiseregninger.

Komiteen ser alvorlig på at det fortsatt er betydelige mangler ved Forbrukerombudets regnskap og vil understreke departementets ansvar for å bringe forholdene i orden.

4. FINANSDEPARTEMENTET

4.1 Målstyring og resultatrapportering

4.1.1 *Sammendrag*

Riksrevisjonen har kontrollert hvordan Finansdepartementet styrer følgende underliggende virksomheter: Kredittilsynet, Statistisk sentralbyrå, Toll- og avgiftsdirektoratet, Statens innkrevingssentral og Skattedirektoratet. Revisjonen var avgrenset til å kontrollere om departementet har fulgt bestemmelser om mål- og resultatstyring slik disse framgår av regelverket som gjaldt for budsjettåret 2003.

- St.prp. nr. 1 (2002-2003) Finansdepartementet

Budsjettproposisjonen inneholder formål og overordnede mål for samtlige av de kontrollerte virksomhetene, og departementet legger føringer ved å peke på sentrale utfordringer og prioriteringer framover. Departementet synes ikke å ha presisert resultatmål knyttet til foreslått bevilgning for alle underliggende virksomheter. Rapporteringen i budsjettproposisjonen synes hovedsakelig å være oppgave- og aktivitetsorientert og gir begrenset informasjon for å vurdere måloppnåelse i forhold til den gitte bevilgningen. I én virksomhet er det imidlertid rapportert om oppnådde resultater ved bruk av fastsatte resultatindikatorer.

- Tildelingsbrev

Finansdepartementet har utarbeidet tildelingsbrev til samtlige virksomheter hvor hovedmålene fra budsjettproposisjonen er utdypet i form av strategiske utfordringer og satsingsområder, men mangler konkrete resultatkrav og angivelse av hvilke resultat-

indikatorer som skal brukes for å måle og rapportere resultatoppnåelse.

- Virksomhetsplaner

Kontrollen viste at det var varierende praksis ved utarbeidelsen av virksomhetsplaner.

- Årsrapporter

Fire av de fem kontrollerte virksomhetene har utarbeidet årsrapport i henhold til regelverket. Tre av rapportene har gjennomgående mangler i rapporteringen av resultater i forhold til krav fastsatt i tildelingsbrevene. Årsrapportene er i hovedsak oppgave- og aktivitetsorienterte, og det redegjøres i begrenset grad for resultatoppnåelse og til hvilke kostnader det har skjedd. Én virksomhet har imidlertid rapportert tilfredsstillende om resultatoppnåelse basert på fastsatte resultatindikatorer. Den gjennomgående mangelen på konkrete resultatkrav i tildelingsbrevene medfører at virksomhetene vanskelig kan tilfredsstillende resultatkrav på dette området.

Departementet uttaler:

Departementet har de senere årene tilpasset styringen av underliggende virksomheter i retning av det som er gjeldende regelverk fra 1. januar 2004, og at enkelte av Riksrevisjonens registrerte avvik fra gammelt regelverk derfor er tilsiktet. Styringen av underliggende virksomheter skal tilpasses virksomhetens egenart og baseres på ramme- og resultatstyring. Når det gjelder Riksrevisjonens uttalelse om at budsjettproposisjonen framstår som oppgaveorientert og lite resultatorientert, begrunner departementet dette med at det etter departementets vurdering vil være liten forskjell mellom utførte oppgaver og oppnådde resultater. Departementet har et løpende arbeid for å forbedre budsjettproposisjonen. For tre av de kontrollerte virksomhetene gis det ikke styringssignaler i tildelingsbrevet gjennom opplisting av resultatindikatorer og -krav, men på et mer aggregert nivå. Her formuleres en målstruktur med hovedmål og delmål, som danner grunnlag for virksomhetenes resultatrapportering. Måloppnåelse belyses av en rekke resultatindikatorer og nøkkeltall, som etter departementets vurdering samlet gir solid styringsinformasjon for departementet. For den fjerde virksomheten har departementet bl.a. funnet det vanskelig å angi hensiktsmessige, kvantitative resultatmål, men understreker at det fortsatt arbeides med å finne hensiktsmessige resultatkrav og indikatorer for å vurdere resultatoppnåelsen for virksomheten. For den siste virksomheten uttaler departementet bl.a. at rapportering av resultater i tillegg til resultatmål og resultatindikatorer, i større grad må basere seg på en beskrivelse av utførte oppgaver. Departementet har i tildelingsbrevene for 2004 lagt økt vekt på måling av produktivitet i underliggende etater.

Riksrevisjonen bemerker:

De fleste styringsdokumentene foreligger, og Finansdepartementet har et system for styring av underliggende virksomheter. Bevilgningsreglementet og

økonomiregelverkets krav til innhold i departementets styring er imidlertid ikke oppfylt i sin helhet. Det er svakheter innen alle de kontrollerte områdene, spesielt i forhold til formulering av resultatkrav, angivelse av resultatindikatorer, rapportering av resultater og vurdering av resultatoppnåelse. Mangler ved oppfyllelsen av disse kravene begrenser grunnlaget for virksomhetenes interne styring.

Etter Riksrevisjonens vurdering er ikke en opplisting av utførte oppgaver og leverte produkter uten en vurdering av effekter, kvalitet og produktivitet en tilfredsstillende resultatrapportering ut fra gjeldende regelverk.

Riksrevisjonen har merket seg at enkelte av avvikene fra gjeldende regelverk er tilsiktet fra departementets side. Riksrevisjonen viser i denne sammenheng til bevilgningsreglementet § 1 hvor det framgår at reglementet skal følges inntil videre hvis ikke Stortinget uttrykkelig vedtar noe annet. I det nye reglementet for økonomistyring i staten, som trådte i kraft 1. januar 2004, videreføres prinsippet om at alle virksomheter skal fastsette mål og resultatkrav og sikre at fastsatte mål og resultatkrav oppnås.

Finansdepartementet har svart:

"(...)

I det følgende utdypes departementets kommentarer til Riksrevisjonens antegnelse:

1 Formålet med Riksrevisjonen kontroll/forholdet mellom Bevilgningsreglementet og økonomiregelverket

(...) Finansdepartementet registrerer at Riksrevisjonen i stor grad har basert sin vurdering også på annet regelverk, hovedsakelig økonomireglementet av 1996 med tilhørende funksjonelle krav.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttalte i forbindelse med behandlingen av ny lov om Riksrevisjonen (jf. Ot. prp. nr. 54 (2003-2004), pkt 2.2.1) at "det er viktig å opprettholde et prinsipielt skille mellom målsettinger, regelverk og instruksjoner som kan utledes fra Stortingets vedtak og forutsetninger og de målsettinger eller instruksjoner som er fastsatt av forvaltningen selv". Finansdepartementet vil på den bakgrunn påpeke at det ikke nødvendigvis er relevant å analysere avvik fra økonomiregelverkets bestemmelser om mål- og resultatstyring for å revidere i hvilken grad regjeringen har oppfylt Stortingets pålegg om å beskrive tilsiktede resultater og rapportere om oppnådde resultater.

Finansdepartementet legger til grunn at Bevilgningsreglementets bestemmelser er utgangspunkt for Riksrevisjonens kontroll av tilsiktede og oppnådde resultater. (...)

Riksrevisjonen viser til at enkelte av avvikene fra gjeldende regelverk er tilsiktet fra departementets side. Departementet antar at det må bero på en misforståelse at tilsiktet avvik gjelder i forhold til Bevilgningsreglementet. Bevilgningsreglementets krav til resultatbeskrivelser i budsjettokumentene ligger fast.

(...)

Departementet fastsetter i samråd med underliggende virksomheter styringsdialogens form og innhold, bl.a. ut fra den enkelte virksomhets egenart, og styringsdialogen baseres på en felles referanseramme. Det siste er en betydelig utfordring og innebærer krav til enighet mellom departementet og den enkelte etat om sentrale elementer i dialogen som mål og styringsparametre, ansvars- og oppgavefordeling, rolleforståelse, type dokumenter, type møter mv.,

noe som igjen skaper forutsigbarhet i styringsprosessen. Finansdepartementet mener at en slik modell for etatsstyring ikke begrenser grunnlaget for virksomhetenes internstyring. Ingen av departementets underliggende virksomheter har heller gitt uttrykk for det.

Ulike juridiske, økonomiske og organisatoriske rammer medfører at etatsstyringen må tilpasses den virksomheten som skal styres og den sektoren den skal fungere i. Dersom virksomheten f.eks. er regulert gjennom lov, vil lovens bestemmelser være retningsgivende for departementets styring av virksomheten. Både Kredittilsynet og Statistisk sentralbyrå er regulert av særlover. Viktige styringsrammer og -parametre for Kredittilsynet og Statistisk sentralbyrå er således fastsatt av Stortinget selv gjennom lovvedtak. Dette bør, etter departementets syn, få konsekvenser for bruken av andre styringsparametre. Departementet finner også grunn til å nevne at internasjonale standarder som "the Basel Core Principles for Effective Banking Supervision" og "the IAIS Insurance Supervisory Principles" krever at det nasjonale finanstilsynet er "operationally independent" i utøvelsen av sine oppgaver. Forholdet til slike internasjonale standarder vil også måtte tas hensyn til ved departementets styring av Kredittilsynet.

Statskonsult foretok i 2002 en evaluering av Finansdepartementets styring av underliggende virksomheter og konklusjonen var at departementet er kommet langt i å utvikle gode modeller for etatsstyringen. Statskonsult pekte samtidig på områder som kunne forbedres. Finansdepartementet søker til enhver tid å utvikle departementets styringsdialog med underliggende virksomheter, bl.a. bør det legges økt vekt på måling av produktivitet i underliggende virksomheter. I tildelingsbrevene for 2004 har Finansdepartementet lagt økt vekt på dette aspektet av etatsstyringen.

2 Målkrav i budsjettokumentene

(...)

Riksrevisjonens undersøkelse tar i begrenset grad hensyn til virksomhetenes mangeartede karakter, og mulighetene for hensiktsmessige resultatbeskrivelser. Etter departementets oppfatning vil det i mange tilfeller være liten forskjell mellom utførte oppgaver og oppnådde resultater. Hvilke oppgaver som utføres vil, slik det også framgår av St.prp. nr. 52 (1984-85), være en viktig del av en hensiktsmessig resultatbeskrivelse. Finansdepartementet vil imidlertid (...), fortsatt arbeide for å utvikle omtalen om resultatbeskrivelser i fagproposisjonen.

3 Krav til mål- og resultatstyring i statlig regelverk

Økonomiregelverket er nylig revidert med bred medvirkning fra alle departementene. Riksrevisjonen har også deltatt i prosessen som observatør og har gitt høringsuttalelse til det reviderte forslaget. Det reviderte regelverket trådte i kraft 1.1.2004.

Revidert økonomiregelverks innretning

(...)

Basert på erfaringene legger det reviderte regelverket til rette for mindre detaljregulering og større grad av tilpasning til virksomhetens egenart og til risiko og vesentlighet når det gjelder etatsstyringsdialogen.

Kravene til departementets styring av underliggende virksomheter har fått en mer generell utforming i det reviderte regelverket som gir større rom for tilpasninger i forhold til den enkelte virksomhets egenart. (...)

Resultatbegrepet er også endret i det reviderte økonomiregelverket. (...)

Finansdepartementet vil påpeke at Riksrevisjonens kontroll har lagt til grunn et økonomiregelverk som på kontrolltidspunktet var under revidering. Basert på egne og etatens erfaringer og faglige vurderinger, har

Finansdepartementet tilpasset sin styring av underliggende virksomheter i retning av det som f o m. 1. januar 2004 er gjeldende (revidert) økonomiregelverk. Registrerte avvik fra gammelt økonomiregelverk er derfor tilsiktet.

Et eksempel på tilsiktet avvik i forhold til tidligere økonomiregelverk er det bevisste valg av ansvarsfordeling mellom Finansdepartementet og skatteetaten, der departementet i tildelingsbrevet ikke gir sine styringssignaler gjennom opplisting av konkrete resultatindikatorer/-krav, men på et mer aggregert nivå. (...)

Riksrevisjonen konstaterer avslutningsvis i sine bemerkninger at det nye økonomiregelverket viderefører prinsippet om at alle virksomheter skal fastsette mål og resultatkrav. Hovedpoenget i denne forbindelse er imidlertid at departementenes styring av underliggende virksomheter er mindre regulert og detaljert i det nye regelverket.

Definisjon av resultatbegrepet/evalueringer

Det reviderte regelverket uttrykker at rapportering om resultater kan gjøres på alle leddene i resultatkjeden. (...)

Finansdepartementet vil påpeke at Riksrevisjonens kontroll har lagt til grunn en definisjon av resultatbegrepet som ikke er i henhold til det nye regelverket. Begrepsforståelsen vil rimeligvis påvirke i hvilken grad en finner mangler knyttet til formulering av resultatkrav og rapportering av resultater. Riksrevisjonen anvender en tilnærmet idealdefinisjon med vekt på kvalitet og effekter, bl.a. basert på definisjoner i det gamle økonomiregelverket. Dette innebærer en meget krevende resultatdefinisjon, der f.eks. "utførte oppgaver og leverte produkter" ikke inngår. Finansdepartementet mener at informasjon om kvalitet og effekter er interessant resultatinformasjon, men som best skaffes til veie gjennom periodiske evalueringer framfor en løpende mål- og resultatrapportering.

Departementet vil samtidig understreke at det fortsatt arbeides med å finne hensiktsmessige resultatkrav og indikatorer for å måle resultatoppnåelse. (...)

Samtidig som regelverket har redusert de generelle kravene til løpende rapportering, legger bestemmelsene mer vekt på evalueringer enn tidligere. (...) Evalueringer har i det nye regelverket fokus både på innsatsfaktorer, aktiviteter, produkter og tjenester, samt effekter for brukere og samfunn. Finansdepartementet som regelforvalter arbeider for tiden med en veileder om bruk av evaluering i styringssammenheng. Det tas sikte på å utgi en veileder ved årsskiftet 2004/2005. (...)

4 Avsluttende kommentar

Både Bevilgningsreglementet og det reviderte Reglement for økonomistyring i staten slår fast at mål- og resultatstyring fortsatt skal være et bærende prinsipp i økonomistyringen i staten. Bestemmelsene om økonomistyring i staten legger vekt på at styring og oppfølging av underliggende virksomheter skal tilpasses virksomhetens egenart samt risiko og vesentlighet. Innenfor departementenes områder er det stor variasjon i størrelse, kompleksitet og funksjon på de underliggende virksomhetene. Det medfører at styringsdialogen vil utvikles forskjellig, og de enkelte elementene i styringsdialogen kan betones ulikt overfor de forskjellige virksomhetene, innenfor den helhetlige rammen for styringsdialogen som trekkes opp i bestemmelsene. Departementet legger vekt på at resultatrapporteringen tilpasses etablerte referanserammer for virksomhetene og mulighetene for å beskrive aktiviteter, produkter, kvalitet og effekter på de ulike områdene. Dette er i tråd med økonomiregelverkets

bestemmelser om at rapportering om resultater kan omfatte både innsatsfaktorer, aktiviteter, produkter og tjenester samt effekter for brukere og samfunn. I samsvarende med regelverket vil departementet når det anses nødvendig, ta i bruk evalueringer for å få informasjon om effektivitet, måloppnåelse og resultater. Finansdepartementet vil som overordnet regelverksforvalter følge utviklingen på dette området og vurdere behov for eventuelle tiltak.

(...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Etter Riksrevisjonens vurdering er det mangler og svakheter ved Finansdepartementets beskrivelse av resultater som tilsiktes oppnådd, og opplysninger om oppnådde resultater, jf. bevilgningsreglementets bestemmelser.

Riksrevisjonen er enig med Finansdepartementet i at det er viktig at departementets styring og kontroll av underliggende virksomheter tilpasses virksomhetens egenart. Etter Riksrevisjonens vurdering er det viktig at styringsdokumentene utformes slik at målsettinger og resultatkrav kan tas ned i virksomhetens planer og nyttes i styringsdialogen med departementet. Riksrevisjonen vil også understreke betydningen av at rapporteringen tilbake til Stortinget synliggjør de resultatene som er oppnådd.

Riksrevisjonen har merket seg departementets arbeid med å forbedre fagproposisjonen og tildelingsbrevene for å gi bedre resultatbeskrivelser, grunnlag for å måle produktivitet og utvikling av styringsdialogen.

Riksrevisjonen vil for øvrig bemerke at som Stortingets kontrollorgan skal Riksrevisjonen i henhold til lov og instruks selv klargjøre det nærmere innholdet i og gjennomføringen av revisjonsoppgavene. Ved oppfølging av Stortingets vedtak og forutsetninger vil Riksrevisjonen normalt ta utgangspunkt i forvaltningens egen oppfølging av vedtakene, slik den er nedfelt i forvaltningens instruks og retningslinjer. Siden Reglementet for økonomistyring i staten er forvaltningens viktigste verktøy for bl.a. å ivareta bevilgningsreglementets krav til økonomistyring, vil dette regelverket selvsagt være et sentralt revisjonskriterium for Riksrevisjonens kontroll.

4.1.2 Komiteens merknader

Komiteen registrerer at Riksrevisjonen ved gjennomgangen av regnskapene for 2003 har sett på Finansdepartementets styring av underliggende etater. Resultater basert på kvantifisering av virksomhetens ytelser belyst ved plantall samt en vurdering av forholdet mellom ytelser og ressursbruk, er grunnlag for undersøkelsene.

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonen etterlyser presise resultatmål knyttet til foreslåtte bevilgninger under alle virksomheter i St.prp. nr. 1 og at manglende resultatkrav og angivelse av hvilke resultatindikatorer som skal brukes for å rapportere måloppnåelse vanskeliggjør etatens mulighet for å gjennomføre Stortingets pålegg og forutsetninger.

Komiteen har forståelse for Finansdepartementets understreking av viktigheten av at departementets sty-

ring og kontroll av underliggende virksomheter tilpasses virksomhetenes egenart. Komiteen viser i den sammenheng spesielt til tildelingsbrevenes betydning som styringsverktøy og deler Riksrevisjonens bekymring for at tilbakereporteringen basert på de foreliggende tildelingsbrev, ikke blir presis nok.

Komiteen forutsetter at Regjeringen sørger for at utformingen av styringsdokumenter blir slik at målsettinger og resultatkrav kan rapporteres tilbake til Stortinget på en måte som synliggjør de resultater som er oppnådd.

4.2 Toll- og avgiftsetatens bruk av Autosys som grunnlag for avgiftsfastsettelse

4.2.1 Sammendrag

Toll- og avgiftsetaten bruker Vegdirektoratets data som registreres i informasjonssystemet for motorvogn og førerkort (Autosys) som grunnlag for å fastsette motorvognavgiftene i avgiftsfastsettelsessystemet (AFS). Dette omfatter årsavgift, engangsavgift, vekt-årsavgift og omregistreringsavgift som ifølge statsregnskapet for 2003 utgjorde ca. 20 mrd. kroner.

Svakheter og mangler ved virksomhetens regnskapsføring og interne kontroll har over lengre tid medført usikkerhet knyttet til regnskapets inntektsside, jf. bl.a. Dokument nr. 1 (2000-2001). Finansdepartementet ser alvorlig på at systemer og rutiner som er forutsatt tilpasset økonomiregelverket, ikke fungerer som forventet, og departementet vil i oppfølgingen av Toll- og avgiftsdirektoratet ha økt fokus på at etablerte systemer og rutiner etterleves. Finansdepartementet ba høsten 2000 Samferdselsdepartementet om at veimyndighetene bidrar til å løse problemene med feil i avgiftsfastsettelsesgrunnlaget som skyldes uriktig informasjon i Autosys.

Revisjonen av toll- og avgiftsetatens regnskap for 2002 viste en rekke svakheter knyttet til overføring av data fra Autosys i Vegdirektoratet til AFS i tolletaten. Det var ikke gjennomført en overordnet risikovurdering av Autosys som inkluderte vurdering av sårbarhet i systemene og risiko knyttet til om data som overføres til AFS, er korrekte.

Forholdene ble tatt opp med Finansdepartementet i 2003. Departementet opplyste i denne sammenheng at det var inngått en bred samarbeidsavtale mellom Toll- og avgiftsdirektoratet og Vegdirektoratet for å håndtere spørsmål vedrørende Autosys som berører forvaltningen av motorvognavgiftene. Autosys var opprinnelig ikke tiltenkt oppgaven som et forsystem til toll- og avgiftsetatens regnskapssystem. Utviklingen av et Autosys 2 vil starte opp ved årsskiftet 2004-2005 og forventes å ta tre til fire år. Toll- og avgiftsdirektoratet og Vegdirektoratet har i fellesskap utarbeidet en overordnet risikovurdering av Autosys som Riksrevisjonen har fått oversendt. Den omtaler i alt 24 risikoforhold.

Departementet uttaler:

Det er i den overordnede risikovurderingen identifisert fire forhold som klassifiseres som "uakseptabel

høy risiko", og fire som "grenser mot uakseptabel". De uakseptable forholdene er mangler ved revisjonsspor, differanse i avgiftsgrunnlag i toll- og avgiftsetatens systemer og Autosys, manglende opplysninger på salgsmeldinger og mangelfull oppfølging av feilmeldinger ved innlesing av data fra Autosys. Forhold som "grenser mot det uakseptable" kan i hovedsak bedres ved kompetansehevende tiltak og bedret etterlevelse av interne rutiner på trafikkstasjonene og i toll- og avgiftsetaten.

Departementet uttaler bl.a. at det er viktig at Autosys som kildesystem for opplysninger for forvaltningen av motorvognavgiftene, har tilfredsstillende revisjonsspor. Departementet uttrykker imidlertid forståelse for at vegmyndighetene ønsker å prioritere arbeidet med å utvikle et nytt system framfor å foreta ressurskrevende tilpasninger i dagens Autosys. Det er nødvendig å vurdere mulighetene for å iverksette avbøtende tiltak fram til nytt system er etablert. Finansdepartementet vil ta dette opp med Samferdselsdepartementet for å få vurdert hva som er mulig å gjennomføre innenfor akseptable rammer, og om det er mulig å splitte opp arbeidet med ny løsning med sikte på en forsering av særlig presserende behov.

Ifølge Finansdepartementet er det videre iverksatt tiltak for å

- bedre opplæringen i og etterlevelsen av interne rutiner samt harmonisere rutinebeskrivelser og veiledninger på trafikkstasjonene og i toll- og avgiftsetaten
- redusere risikoen for mangelfulle salgsmeldinger
- følge opp feilmeldinger
- sikre at grunnlagsdata i avgiftsfastsettelsen er kontrollert mot andre registre

Departementet framhever videre behovet for at Toll- og avgiftsdirektoratet prioriterer og i løpet av 2004 gjennomfører manuelle kontroller for å sikre samsvar mellom data i Autosys og AFS, samt kontroller av gyldighet av data i kilderegisteret.

Det vil videre bli vurdert om etterskuddsvis betaling av krav knyttet til førstegangsregistrering og påregistrering av avregistrerte kjøretøy kan redusere risikoen for feil.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen tok allerede i 1999 tatt opp svakheter ved bruken av Autosys som forsystem til regnskapssystemet i tolletaten. Motorvognavgiftene utgjør betydelige beløp, og svakhetene kan medføre uriktig avgiftsberegning. Det er derfor kritikkverdig at departementet ikke har forsikret seg om at nødvendige tiltak for å sikre korrekt informasjon og avgiftsfastsettelse har vært iverksatt.

Riksrevisjonen har merket seg at Autosys vil bli erstattet av et nytt system i løpet av tre til fire år, og departementet opplyser at det skal vurdere muligheten for å iverksette tiltak for å redusere identifiserte risikofaktorer inntil nytt system er etablert.

Finansdepartementet har svart:

"(...)

(...) departementet har hatt betydelig oppmerksomhet rettet mot å bedre svakheter i toll- og avgiftsetatens regnskapsføring, bl.a. forhold som Riksrevisjonen tok opp i Dokument nr. 1 (2000-2001). Etter departementets vurdering har toll- og avgiftsetaten gjennomført omfattende tiltak som har ført til en vesentlig bedre kvalitet på regnskapsføringen i toll- og avgiftsetaten de senere årene.

Når det gjelder bruk av Autosys som grunnlag for avgiftsfastsettelse, har det vært en dialog mellom toll- og avgiftsetaten og vegmyndighetene gjennom flere år. Problemene har vært knyttet dels til forhold som berører kvalitet på data som registreres i Autosys og dels til at Autosys er et gammelt system som ikke har tilfredsstillende funksjonalitet som forsystem for toll- og avgiftsetatens økonomisystem.

(...) ble det høsten 2003 iverksatt arbeid med en risikoanalyse for å foreta en nærmere kartlegging av problemene som Riksrevisjonen hadde pekt på. Finansdepartementet tok også opp forholdene med Samferdselsdepartementet, og henstilte til Samferdselsdepartementet om å bistå slik at nødvendige tiltak for å bedre de påpekte forholdene ble iverksatt. Arbeidet med risikoanalysen ble sluttført våren 2004, og toll- og avgiftsetaten og vegmyndighetene har nå utformet en handlingsplan med målrettede tiltak.

Tiltakene retter seg både mot å sikre bedre kvalitet i opplysningene som registreres og tekniske tilpasninger. Som Finansdepartementet tok opp (...) er det imidlertid begrensede muligheter for tilpasninger i dagens Autosys. Fra vegmyndighetenes side anses det videre som lite formålstjenlig å foreta omfattende endringer i dagens system, fremfor å benytte ressurser i utforming av nytt Autosys. Finansdepartementet har tatt denne vurderingen til etterretning.

Finansdepartementet har hatt en dialog med Samferdselsdepartementet for å avklare mulighetene for å iverksette enkelte avbøtende tiltak innen nytt system innføres. Samferdselsdepartementet har i brev av 7. september 2004 vist til at det er iverksatt omfattende tiltak for å bedre kvaliteten på opplysninger som registreres i Autosys. (...) Finansdepartementet legger til grunn at disse tiltakene vil medføre at risiko for feil som følge av manglende eller feil opplysninger ved registrering i Autosys vil reduseres betraktelig.

Samferdselsdepartementet viser videre til at forhold som er tatt opp knyttet til bruken av Autosys som et forsystem til toll- og avgiftsetatens regnskapssystem, vil bli vurdert forsert i arbeidet med nytt system. Det er lagt opp til at forprosjekt for nytt Autosys vil (...) fullføres i løpet av våren 2005. For å følge opp framdriften i arbeidet med utvikling av nytt system, vil Finansdepartementet ha en dialog med Samferdselsdepartementet."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen viser til at svakheter ved bruk av Autosys som forsystem til regnskapssystemet i toll- og avgiftsetaten ble tatt opp med Finansdepartementet i antegnelsen til statsregnskapet for regnskapsåret 1999 og i tilknytning til revisjonen av regnskapet for 2002. I antegnelsen framgår det bl.a. at departementet ser alvorlig på at systemer og rutiner som er forutsatt tilpasset økonomiregelverket, ikke fungerer som forventet, og vil ha økt fokus på at etablerte systemer og rutiner etterleveres i oppfølgingen av Toll- og avgiftsdirektoratet.

Riksrevisjonen konstaterer at de begrensede mulighetene for tilpasninger i dagens system medfører

at Autosys fremdeles er beheftet med klare svakheter, selv etter at avbøtende tiltak er iverksatt. Det anses for kritikkverdig at motorvognavgiftene fortsatt i flere år må fastsettes med grunnlag i et system som ikke er tilfredsstillende.

Riksrevisjonen har merket seg at det er iverksatt omfattende tiltak for å bedre kvaliteten på opplysningene som registreres i dagens Autosys. Riksrevisjonen forutsetter at departementet følger opp utviklingen av et nytt system og ytterligere risikoreduserende tiltak i dagens system.

4.2.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonen har tatt opp svakheter ved bruk av Informasjonssystemet for motorvogner og førerkort, Autosys, siden 1999, men uten at nødvendige tiltak for å sikre korrekt informasjon og avgiftsfastsettelse er gjennomført.

Komiteen har merket seg at Finansdepartementet i samarbeid med Samferdselsdepartementet har utarbeidet en handlingsplan med målrettede tiltak for å forbedre nåværende system og har under avklaring muligheten for innføring av et nytt system.

Komiteen forutsetter at Riksrevisjonen følger saken og forventer å bli orientert om fremdriften i forbindelse med årsregnskapet for 2004.

5. FORSVARSDEPARTEMENTET

5.1 Forsvarets regnskap for 2003

5.1.1 Sammendrag

Ved revisjonen av regnskapet for 2002 for Forsvarets militære organisasjon (FMO), ble det avdekket vesentlige mangler innen områdene lønn, anskaffelser, kjøp av konsulenttjenester og lager. Tilsvarende anmerkninger ble også tatt opp i antegnelsene til statsregnskapet for 2000 og 2001, jf. Dokument nr. 1 (2001-2002) og Dokument nr. 1 (2002-2003).

Ved behandlingen av Dokument nr. 1 (2003-2004) understreket kontroll- og konstitusjonskomiteen det uheldige i at Riksrevisjonens påpekninger fra tidligere år ikke var fulgt tilstrekkelig opp, jf. Innst. S. nr. 143 (2003-2004).

- Forsvarets økonomisystem

Forsvaret forventer en betydelig gevinst som følge av innføringen av et nytt felles system for lønns- og regnskapsfunksjonen fra 1. november 2003.

Riksrevisjonen har avdekket en del generelle svakheter og manglende interne kontrolltiltak ved implementeringen av nytt system. Det kan stilles spørsmål ved om kravet til kompetanse om bruken av nytt system og ny regnskapsorganisasjon med nye rutiner var tilstrekkelig utredet før implementeringen. Ved avslutningen av 2003 ble det bl.a. registrert mangler eller sviktende rutiner på flere områder.

- Generelt om regnskapet

Til tross for at FMO har satset betydelige ressurser på å få avlagt et regnskap som skulle tilfredsstillende

økonomireglementet for staten er det betydelige mangler knyttet til sporbarhet i det konsoliderte regnskapet.

Regnskapsførende enheter (underregnskaper) som i første omgang ikke omfattes av nytt økonomisystem, har pr. 31. desember 2003 postert alle sine balanseposter i regnskapet noe som bl.a. fører til at regnskapet ikke viser et riktig bilde av Forsvarets tilgodehavende og gjeld.

Videre er det betydelige saldoer på Forsvarets balansekonti inkludert åpne poster i mellomregnskapet. På grunn av manglende balansespesifikasjoner er det ikke mulig for revisjonen å uttale seg om hvor mange av de åpne postene som burde ha vært inntekts- eller utgiftsført i bevilgningsregnskapet for 2003.

Det er foretatt en rekke avskrivninger både i lønnsystemet og i regnskapet uten at man har kunnet legge frem dokumentasjon eller oversikt over de avskrivningene som er foretatt av avdelingene.

Det er oppstått problemer i forbindelse med omorganiseringen av kasse- og regnskapsfunksjonen med nye rutiner. Det er registrert over 600 inkassosaker, over 2 000 inkassovarsler og mellom 7 500 og 10 000 purringer som pr. ultimo mars 2004 ikke var behandlet. Årsakene til problemene skyldes systemfeil og manglende opplæring.

- Lønn

Etter at nytt lønnsystem ble innført er det foretatt svært få kontroller med hvorvidt riktig lønn er utbetalt i november og desember. Det er foretatt sporadiske kontroller av store beløp og negativ lønn, men kontrollistene er ikke signert og arkivert. Man kan ikke bekrefte at det for denne perioden er utbetalt korrekt lønn til alle ansatte i Forsvaret.

Det oppsto en rekke feil ved konvertering av faste data fra kilde-systemene og inn i nytt lønnsystem grunnet manglende oppdatering på konverteringstidspunktet. Et betydelig antall feil ble avdekket etter at konverteringen var foretatt.

I november og desember ble det utbetalt et stort antall lønns- og reiseforskudd. Det er ikke mulig å kontrollere om forskuddene er trukket inn.

Rettmessige krav om refusjoner er ikke blitt sendt til trygdekontorene i tide, og har blitt foreldet. Det har ikke vært opprettet egen konto for registrering av refusjoner i regnskapet. Innbetalingene har blitt postert på konto for uidentifiserte innbetalinger som ved årets slutt viser en saldo på ca. 33 mill. kroner. Beløpet gjelder refusjoner fra forskjellige trygdekontorer og er ikke godskrevet de aktuelle avdelingene.

Det kan pr. 31. desember 2003 ikke bekrefte at hovedbok og data fra lønnsystemet er avstemt.

- Inntekter

Det er ikke mulig å bekrefte at alle inntektene er blitt postert i regnskapet. Det er heller ikke tilfredsstillende sporbarhet mellom hjelpesystemene og regnskapssystemene. Kravet til sporbarhet vil bli ivaretatt før ved neste prosjektleveranse til økonomisystemet.

- Horisontal samhandel (internfakturering)

Regnskapsføringen av horisontal samhandel mellom forsvarsets enheter praktiseres svært ulikt i forsvarsgrenene noe som påvirker regnskapet, og som har ført til manglende sporbarhet. Interne retningslinjer har også vært i strid med bevilgningsreglementets kontantprinsipp.

- Anskaffelser

Et flertall av driftsanskaffelsene lyses ikke ut på anbud. Det forekommer utstrakt bruk av direkte kjøp som er begrunnet med eneleverandørsituasjon eller hastesak uten tilfredsstillende dokumentasjon. Lokale leverandører benyttes fremfor rammeavtaler som Forsvaret har inngått. Ved enkelte enheter i FMO er registreringsprotokollene fremdeles mangelfulle. Regelverkets krav om skatteattester og HMS-egenerklæringer er heller ikke tilfredsstillende oppfylt.

Det kan ikke legges frem samlet oversikt over gjennomførte anskaffelser i 2003 med fordeling mellom de ulike anskaffelsesprosedyrene. Iverksetting av nye retningslinjer har blitt utsatt i flere år i påvente av nytt anskaffelsesregelverk for Forsvaret.

Det har ikke vært mulig for Riksrevisjonen å gjennomføre en tilfredsstillende revisjon av investeringsanskaffelsene grunnet feil og mangler i datagrunnlaget i Forsvarets investeringsdatabase. Forsvaret har heller ikke avstemt tallene i investeringsdatabase mot regnskapet i 2003.

Av regnskapet for FMO kommer det ikke frem opplysninger om totalkostnader pr. prosjekt, med to unntak. Dette er ikke i henhold til økonomireglementet.

I St.prp. nr. 1 (2002-2003) opplyses det at investeringsprosjektene vil bli videreført i den grad de bidrar positivt til den vedtatte strukturen. Ved bevilgningen i 2003 fikk Forsvaret redusert investeringsrammen noe, og i tillegg reduserte Stortinget investeringene med ca. 1 mrd. kroner i løpet av året. Etter det Riksrevisjonen er kjent med er det ikke terminert noen prosjekter i 2003 ut fra endrede forutsetninger. Forsvaret har i 2003 kun foretatt en tilpasning av eksisterende ramme til årets budsjett, med andre ord er prosjekter kun frosset i tid.

I henhold til St.prp. nr. 45 (2000-2001) Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005 er det en målsetting å redusere driftskostnadene og øke investeringene. Stikkprøver viser at anskaffelser av driftsmessig karakter belastes bevilgningene for investeringer, post 45.

- Lager

Revisjonen har avdekket at det ikke har skjedd vesentlige endringer vedrørende oppfølgingen av Egenkontrolldirektivets intensjoner. Egenkontrollplaner og dokumentasjon av eventuelle tellinger manglet eller viste ikke omfanget. Visitasjonsprotokollen som skal fungere som sjefens styringsverktøy, var i mange tilfeller ikke opprettet eller ført etter intensjonene. Forholdene er tatt opp en rekke ganger de senere årene. Forsvarsdepartementet opplyste bl.a. som svar på antegnelse i 2002, at Forsvarets logi-

stikkorganisasjon ville få i oppdrag å gjennomgå de sidene av materiellforvaltningen som ble funnet mindre tilfredsstillende.

Revisjon av materiellbeholdningene ved Forsvarets hurtig reaksjonsstyrke og dens underavdelinger, enhetene i Irak og Afghanistan, var ikke gjennomførbar da materiellister ikke var mulig å frambringe.

Riksrevisjonen har heller ikke kunnet gjennomføre en tilfredsstillende revisjon av materiellavhending grunnet manglende sporbarhet mellom penge- og materiellregnskapet.

Forsvarsdepartementets svar:

Ovennevnte forhold er tatt opp med Forsvarsdepartementet som i brev av 11. juni 2004, 25. juni 2004 og 8. juli 2004 blant annet svarte:

- Forsvarets økonomisystem

Departementet bekrefter at det ved innføringen av nytt økonomisystem i FMO og tilhørende organisatoriske endringer oppsto flere feil som førte til mangler i regnskapet for 2003. Departementet er ikke tilfreds med denne situasjonen og vil følge opp Riksrevisjonens merknader og påpekninger. Forsvaret vil og skal iverksette tiltak for å utbedre de feil og mangler som er anvist. Forsvarssjefen har blant annet gitt ut en egen ordre med oppdrag om konkrete tiltak med klare tidsfrister.

- Generelt om regnskapet

Departementet bekrefter de problemene som er påpekt ved regnskaps- og årsavslutningen for 2003. Dette omfatter manglende sporbarhet og avstemming av underliggende regnskap, mangelfull dokumentasjon av posteringsregnskap, inn- og utbetalinger som ikke er belastet bevilgningsregnskapet, og manglende dokumentasjon av avskrivninger.

Problemene ved betaling av fakturaer skyldes at Forsvaret har undervurdert utfordringene ved omleggingen og at man var ikke godt nok forberedt på rutinefor samvirke. Forsvaret har iverksatt en rekke tiltak for å rette på dette.

- Lønn

Departementet oppgir at manglende metode og rutiner for å avdekke feilberegnet eller feilbehandlet lønn skyldes uklare ansvarsforhold, manglende forståelse av roller og systemtekniske svakheter. De systemtekniske svakhetene er nå utbedret, og det er iverksatt tiltak for å utarbeide og dokumentere rutinefor intern kontroll i lønnsadministrasjonen.

Ved kildesystemene med påfølgende overføring av dataene til økonomisystemet, oppsto det problemer da datakvaliteten på leveringstidspunktet var for dårlig. Forsvaret arbeider kontinuerlig med å bedre kvaliteten på dataene som legges inn.

- Inntekter

Fakturagrnnlaget til transaksjonene dannes utenfor økonomisystemet noe som skaper problemer for spor-

barheten. Systemunderstøttelse for dette vil bli løst ved neste prosjektleveranse. For å ivareta kravet til sporbarhet er det iverksatt en midlertidig løsning med manuelle rutiner på lokalt nivå.

- Horisontal samhandel (internfakturering)

Departementet bekrefter de utfordringer og mangler Riksrevisjonen beskriver, og vil understreke viktigheten av at Forsvaret så snart som mulig får på plass nødvendige løsninger. Forsvarssjefen har iverksatt nye faktureringsrutiner for horisontal samhandel i FMO. Det skal utvikles og realiseres en datavareløsning for fakturering av horisontale transaksjoner i god tid før avslutningen av regnskapsåret 2004.

Departementet mener at den midlertidige ordningen forsvarssjefen iverksatte i mai 2004, er akseptabel i påvente av neste prosjektleveranse til økonomisystemet.

- Anskaffelser

Forsvarets logistikkorganisasjon inngår et stort antall kontrakter, og det er ikke til å unngå at noen brudd på regelverket oppstår. Departementet ser imidlertid alvorlig i situasjonen ved at dette er forhold Riksrevisjonen har påpekt i flere år, og vil overfor den militære organisasjonen, og forsyningsorganisasjonen spesielt, presisere viktigheten av et klart regelverk, en enhetlig systemstøtte og kontroll med gjennomføringen.

Årsaken til at forsvarrets investeringsdatabase ikke er avstemt i 2003 er at de ikke har fått tilgang til et detaljert, bekreftet, offisielt regnskap. Avstemmingen kan gjennomføres kort tid etter at logistikkorganisasjonen har fått tilgang til det offisielle regnskapet. Arbeidet vil bli gitt høy prioritet.

Det er regnskapsmessige utfordringene ved innføring av nytt regnskapssystem. For tiden har Forsvarets logistikkorganisasjon ikke et enhetlig produksjonssystem som fanger opp og fordeler gjennomføringskostnadene på de enkelte prosjektene. Det arbeides med løsninger som vil gi rapporter med nødvendig regnskapsmessig informasjon om det enkelte prosjekt.

I forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene og Stortingets behandling av budsjettene utarbeides det "fryslister". Dette er lister som tilpasser materiellporteføljen i de årlige budsjettene, og i mindre grad terminering av prosjekter for tilpasning til endret struktur. En oppdatert materiellportefølge for tilpasning av strukturen utarbeides som en del av iverksettelsesbrevet for perioden 2005-2008.

Det er iverksatt et arbeid for å utarbeide klarere retningslinjer for å differensiere gjennomføringskostnader og investeringskostnader.

- Lager

Forsvarets logistikkorganisasjon gjennomgår området egenkontroll for lagerområdet for å etablere felles prosedyrer som sikrer at regelverket overholdes.

Det opplyses at Forsvarets innsatsstyrke Hæren på kontrolltidspunktet hadde ca. 2 000 transaksjoner som ikke var regnskapsmessig mottatt. Årsaken var mang-

lende kontroll på materielltilførsel og udokumenterte leveranser av materiell. Det opplyses at enhetene i Irak og Afghanistan ikke har hatt tilgang til tilfredsstillende materiellregnskapssystemer.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen har ikke tilstrekkelig grunnlag til å kunne ta stilling til om regnskapet for 2003 er fullstendig, nøyaktig og pålitelig. Regnskapet for Forsvarets militære organisasjon kan derfor ikke godkjennes for 2003.

De senere årene har det vært flere merknader til Forsvarets regnskap, og Riksrevisjonen stiller spørsmål ved om ikke FMO burde hatt noe lengre frist for implementeringen av de omfattende endringene i forbindelse med nytt økonomisystem. Manglene ved systemet og rutinene har ført til at regnskapet, lønssystemet, inntektene og den horisontale samhandelen til Forsvaret mangler sporbarhet og dokumentasjon.

Forsvaret er en betydelig aktør på anskaffelsesmarkedet og det er derfor kritikkverdig at ikke regelverket på området følges bedre. Riksrevisjonen har, i likhet med tidligere år, flere merknader til anskaffelsesvirksomheten. Dette gjelder mangelfull dokumentasjon av anskaffelsene, manglende oppdatering av rutiner i forhold til nytt regelverk, eksempel på anskaffelse som ikke er tatt i bruk etter forutsetningene og manglende tilpasning av prosjektporteføljen til ny struktur.

Forsvaret forvalter betydelige lagerverdier, og Riksrevisjonen har gjennom flere år påpekt manglende kontroll av beholdningene. Det kan også stilles spørsmål ved om kontrollene er gjennomført.

Forsvarsdepartementet har svart:

"Bakgrunn
(...)

Departementet ser alvorlig på de forhold som Rr har påpekt og registrerer at det gjelder forhold knyttet til både systemet som sådant og selve iverksettingen, organiseringen samt kompetanseutviklingen forut for selve innføringen.

Hensikten med innføringen av det nye lønns- og regnskapssystemet var at Forsvaret snarest mulig skulle kunne innfri minimumskravene i Reglement for økonomistyring i staten. Dette har ikke tidligere vært mulig, og Forsvaret fikk i 1998, på bakgrunn av svakheter ved eksisterende systemer, forlenget overgangsordning for tilpasning til økonomiregelverket med ny frist til 31. desember 2002. Målet om å innfri kravene i regelverket, og derigjennom forbedre styringen av Forsvaret, har derfor hatt høy prioritet. Selv om det oppsto overgangsproblemer vil det nye systemet - i tillegg til å tilfredsstillende økonomiregelverket - være et funksjonelt system som bidrar til en kvalitativt god og effektiv lønns- og regnskapsforvaltning.

De mangler Rr har påpekt er nå enten rettet opp, eller det er gitt tidsfrister for oppfølging. (...) I sum skal tiltakene rette opp forhold som fremkommer av Rrs antegnelser.

Kompetanse er en viktig forutsetning for å kunne utøve tilfredsstillende forvaltning. (...) Flere av de iverksatte tiltakene er rettet inn mot å nå denne målsetningen.

(...)

Forsvarets økonomisystem

Forsvarets økonomisystem har tidligere ikke tilfredsstillende minimumskravene i Reglement for økonomistyring i staten. I tillegg har Forsvarets samlede regnskap, som pr. 1. august 2003 omfattet mer enn 80 regnskapsførende enheter, ikke tidligere vært dokumentert avstemt. Det har derfor vært et overordnet mål å tilfredsstillende kravene i økonomiregelverket, og derigjennom forbedre styringen av Forsvaret raskest mulig.

Regjeringen Stoltenberg besluttet i 2001 å etablere Program Golf for nettopp å styrke økonomistyringen i Forsvaret, og tilfredsstillende økonomiregelverket. Dette arbeidet er videreført av denne regjeringen, med støtte fra et flertall på Stortinget. Tidspunktet for innføringen av Program Golf Leveranseprosjekt 1 (LP-1) ble fastsatt for å kunne ha en avstemt åpningsbalanse for 2004. Innføringen av LP-1 medfører en betydelig forbedring og effektivisering av Forsvarets lønns- og regnskapsfunksjon.

Departementet er ikke tilfreds med at det oppsto omfattende problemer i forbindelse med innføringen av nytt lønns- og regnskapssystem, og etableringen av FRA og FLA. Det er derfor iverksatt tiltak for å rette opp dette. Selv om det oppsto overgangsproblemer, vil det nye systemet - i tillegg til å tilfredsstillende økonomiregelverket - være et funksjonelt system som bidrar til en kvalitativt god og effektiv lønns- og regnskapsforvaltning.

Rr påpeker at konsekvensene ved implementeringen av ny kontoplan ikke var tilstrekkelig utredet. Ny kontoplan ble innført 1. november 2003. Departementet er ikke tilfreds med at det oppsto problemer i overgangen mellom ny og gammel kontoplan. Imidlertid vil dette ikke representere et tilsvarende problem i 2004, fordi skiftet av regnskapssystem er gjennomført slik at man nå tar utgangspunkt i den samme kontoplanen gjennom hele året.

Det har i 2004 pågått et omfattende arbeid med å rette opp feil i grunnlagsdata (stamdata), (...).

Som omtalt ovenfor er det iverksatt en rekke tiltak for å rette opp påpekte feil og mangler. (...)

Generelt om regnskapet

Det har vært mangler knyttet til sporbarhet i det konsoliderte regnskapet for 2003. Departementet ser alvorlig på at regnskapet ikke viser et riktig bilde av Forsvarets tilgodehavende. Problemene rundt mangelfulle balansespesifikasjoner og dokumentasjon, er viktig å rette opp. (...)

Holdninger til og kompetanse innen økonomiforvaltning i FMO må forbedres, bl. A. gjennom omtalte opplæringstiltak. (...)

For å redusere antallet ubetalte fakturaer nedsatte for øvrig FSJ en egen "inkassogruppe" i FRA i mars/april 2004. Resultatet av dette var en betydelig nedgang i antallet forfalte fakturaer fra 12 000 til 3 500 pr. 13. september 2004. (...)

Lønn

Rett etter innføringen av nytt lønns- og regnskapssystem 1. november 2003, ble det foretatt svært få kontroller av lønnsutbetalingene for november og desember, og kontrollistene ble ikke signert og arkivert. Videre oppstod det, som følge av dårlig datakvalitet, en rekke problemer knyttet til konverteringen fra de gamle kildesystemene til nytt lønnsystem.

(...)

En rekke tiltak er igangsatt og gjennomført for å utbedre de påpekte mangler.

(...)

For å sikre at felles rutiner blir etablert og fulgt opp, ble det 1. september 2004 ansatt en egen koordinator i Forsvarsstaben/Personell Operasjoner Drift (POD) for

å sikre en tilstrekkelig koordinering mellom FRA, FLA og Program Golfs Drifts- og videreutviklingsorganisasjon (DVU). Videre er det etablert en fast møtestruktur med møter en gang pr. måned mellom FLA, FRA og DVU. Det foretas også en gjennomgang av ulike brukerroller, for å sikre at hver bruker har riktige tilganger i systemet. Det foregår i tillegg løpende korreksjoner av feilposteringer innenfor regnskap og rekalkulering av lønn. (...)

Inntekter

For å kunne dokumentere at inntektene i regnskapet er fullstendig, ble det i 1. kvartal 2004 iverksatt manuelle rutiner som skal sikre sporbarheten på utgående faktura. Dette planlegges ivare tatt elektronisk i Program Golf Leveranseprosjekt 2 (LP-2). Ny funksjonalitet som planlegges implementert i LP-2, skal være avklart før prosjektet igangsettes. (...)

Horisontal samhandel

FSJ iverksatte i brev av 5. mai 2004 nye faktureringsrutiner for horisontal samhandel (HS) for å sikre lik og enhetlig regnskapsføring av slike transaksjoner. Innen avslutningen av regnskapsåret 2004 vil det bli etablert en egen dataløsning for fakturering av HS-transaksjoner. Elektronisk faktura er under utarbeidelse, og system for å håndtere sporbarheten i horisontal samhandel, vil bli implementert innen 31. desember 2004.

Anskaffelser

Departementet ser det som svært viktig at Forsvaret følger de lover og retningslinjer som gjelder for offentlige anskaffelser. Det presiseres likevel at Forsvarets investeringer, (...), i stor grad er unntatt fra EØS-regelverket om anbud. Dette er et unntak som Stortinget har understreket betydningen av, bl.a. av hensyn til norsk forsvarsindustri. Flere av Forsvarets anskaffelser, og spesielt de store, vil fortsatt måtte være såkalte direkte kjøp, (...). Alle anskaffelser skal uansett tilfredsstillende de krav som stilles til dokumentasjon.

Direkte kjøp kan kun gjennomføres i de tilfeller der departementets vilkår for dette er innfridd, jf. Nytt Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF), som ble iverksatt 1. september 2004. Alle anskaffelser der det kan være tvil om hvorvidt vilkårene er oppfylt, skal forelegges departementet for vurdering. De anskaffelser som kommer inn under lover og regelverket om offentlige anskaffelser, skal følges opp iht. Rrs anførsler.

I ARF klargjøres mange av de problemstillinger Rr tar opp (...)

FMO høsten 2004 gjennomfører kurs i det nye anskaffelsesregelverket for alt relevant personell.

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) er omorganisert bl.a. for å styrke innkjøpskompetansen, noe som medfører at all kompetanse knyttet til materiellanskaffelsesprosesser nå er samlet i en egen FLO/Materielldivisjon.

Rr har anmerket at investeringsprosjekter ikke er terminert i 2003 når endrede forutsetninger har inntruffet. (...) Dette er konsekvenser som Stortinget konkret tar stilling til gjennom behandling av langtidsproposisjonene. I mange tilfeller utsettes derfor prosjekter i påvente av ny langtidsproposisjon og vedtak i Stortinget om reduserte strukturer. I 2003 var St.prp. nr. 42 (2003-2004) om Den videre moderniseringen av Forsvaret 2005-2008, under forberedelse. I tilknytning til utarbeidelsen av proposisjonen, og i etterkant av Stortingets behandling av denne i juni 2004, er det nedlagt et betydelig arbeid med å tilpasse materiellinvesteringsporteføljen.

Rr har påpekt at Forsvarets investeringsdatabase (FID) ikke er avstemt mot regnskapet. Departementet

understreker at FID er et fleksibelt planleggingsverktøy, for strategisk og dynamisk styring av materiellinvesteringene i Forsvaret. (...) FID er således ikke et regnskapssystem som bør nyttes i revisjon av Forsvarets regnskap, men FID må, for å ha korrekte grunnlagsdata, oppdateres med nødvendig regnskapsinformasjon.

Det er videre, som oppfølging av det nylig utviklede Konsept for fremskaffelse av materielle kapasiteter i forsvarssektoren, nedsatt en egen arbeidsgruppe for å vurdere videreutvikling av FID til et enda bedre og mer fleksibelt porteføljestyringssystem. (...)

Det vurderes, etter anmodning fra Stortinget, å opprette en ny etat under FD med et helhetlig ansvar for den utøvende delen av Forsvarets investerings- og innkjøpsvirksomhet. Dette er ytterligere et tiltak som vil kunne sikre departementet bedre strategisk styring over anskaffelsesprosessene.

Departementet ser det som uheldig at Prosjekt 5103 Observasjonsutrustning GSV ennå ikke var satt i drift, jf. Brev av 11. juni 2004. Utstyret er nå tatt i bruk, men fortsatt mangler noe funksjonalitet på utstyret.

Lager

Departementet ser alvorlig på Rrs påpeking av at det ikke har skjedd vesentlige endringer vedrørende oppfølging av Egenkontrolldirektivets intensjoner. (...)

Fokuset på intern- og egenkontroll vil derfor bli intensivert. FLO/Konsernstab gjennomgår nå området egenkontroll for å etablere felles prosedyrer som skal sikre at regelverket overholdes. (...) I tillegg vil det bli foretatt hyppigere kontroller i forhold til hvorvidt felles prosedyrer faktisk blir fulgt.

FD vil innen 1. januar 2005 utgi et Overordnet direktiv for materiellforvaltning i Forsvaret. Basert på dette arbeides det parallelt med revisjon av Tjenestereglement for Forsvaret TFF kl 7 - Materiellforvaltning. Arbeidet med revisjonen, som er forankret i FLO/Materielldivisjonens ledelse, er godt i gang og skal etter planen ferdigstilles innen utløpet av 2004. Samtidig har FD igangsatt et arbeid med å gjennomgå Forsvarssjefens logistikkdirektiv."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen har i forbindelse med antegnelse til statsregnskapet for 2000, 2001 og 2002 tatt opp flere kritikkverdige forhold vedrørende Forsvarets regnskap. Kontroll- og konstitusjonskomiteen understreket i behandlingen av Dokument nr. 1 (2003-2004) at de ser alvorlig på de forholdene revisjonen har avdekket og finner det uheldig at Riksrevisjonens påpekninger fra tidligere år ikke er fulgt tilstrekkelig opp, jf. Innst. S. nr. 143 (2003-2004).

Riksrevisjonen ser det som kritikkverdig at svakhetene og manglene ved Forsvarets regnskap er så omfattende og gjennomgående at regnskapet for 2003 ikke kan godkjennes. Dette omfatter mangelfull intern kontroll, mangelfulle avstemminger, mangel på revisjonspor og brudd på gjeldende regelverk. Det er også kritikkverdig at Program Golf Leveranseprosjekt 1 ikke har levert et system som tilfredsstillende kravene til økonomiregelverket i staten. En del av manglene kunne vært unngått hvis implementeringen hadde vært planlagt og gjennomført på en bedre måte.

Riksrevisjonen har merket seg at Forsvarsdepartementet ser alvorlig på de forholdene som er påpekt, og at flere forhold er rettet opp eller det er gitt tidsfrister

for konkrete tiltak på områdene regnskap, lønn, inntekter, horisontal samhandel, anskaffelser og lager. Departementet understreker at i sum skal tiltakene bidra til å tilfredsstillende kravene i økonomiregelverket og være et funksjonelt system som skal sikre en kvalitativt god og effektiv lønns- og regnskapsforvaltning.

Forsvarsdepartementet har følgende avsluttende merknader til de samlede antegnelse under Forsvarsdepartementet, Forsvarets regnskap for 2003 og Forsvarsbyggs regnskap for 2003:

"Departementet vil understreke at en ser alvorlig på at Forsvarets regnskap for 2003 ikke er blitt godkjent. Det er iverksatt og blir nå gjennomført en rekke tiltak som i sum skal rette opp de påpekte forholdene. Alle tiltak som er beskrevet, er blitt eller vil bli gjenstand for oppfølging gjennom den løpende styringsdialogen, og handlingsplanene for FMO og FB vil bli løpende oppdatert og fulgt opp gjennom iverksettelsesbrevene og de formelle etatsstyringsmøtene. Departementet vil formalisere handlingsplanene ved at disse oppdateres og utgis som en del av det årlige iverksettelsesbrevet til etatene.

I tillegg til de pålegg departementet har iverksatt gjennom etatenes handlingsplaner for å påse at tiltakene følges opp, har vi også besluttet å iverksette følgende:

1. Det iverksettes en ekstern gjennomgang av alle rutinene for forvaltning i Forsvarets militære organisasjon. (...)
2. Det inngås avtale om kjøp av revisjonstjenester (...) Ordningen innføres i forståelse med Riksrevisjonen.
3. Forsvarsdepartementets arbeid med oppfølging av riksrevisjonssaker er fra 1. august 2004 styrket ved intern overføring av stillinger i FD.
4. Det avsettes 10 mill. kroner i St.prp. nr. 1 (2004-2005) til ekstraordinær kompetanseheving innenfor forvaltning, økonomi og regnskapsfunksjoner i FMO.
5. Eyne til økonomistyring og evt. anmerkninger fra Riksrevisjonen får betydning for fremtidig karriereutvikling. (...)
6. Det etableres en stilling som økonomidirektør i Forsvarsstaben. (...)
7. Tiltakslisten for oppfølging av antegnelser fra Rr (...) blir tytterligere formalisert ved månedlig skriftlig rapportering og møter mellom FD og etatene, for å påse at pålagte tiltak er iverksatt i henhold til plan. (...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen ser positivt på de tiltak som er, eller som vil bli iverksatt. Riksrevisjonen vil følge opp de varslede tiltakene i revisjonen av 2004-regnskapet.

5.1.2 Komiteens behandling av saken

- Korrespondanse

I forbindelse med komiteens behandling av saken har det vært en omfattende korrespondanse med både forsvarsministeren og forsvarssjefen. Komiteen har også mottatt en rekke henvendelser.

Forsvarsministeren ble første gang den 22. november 2004 tilskrevet for blant annet å redegjøre nærmere for følgende forhold:

- Økonomistyring
- Inkassosaker mv.

- Lønnsutbetaling
- Inntekter
- Anskaffelser
- Lager
- Forsvarsbygg
- Program Golf

Komiteen mottok 3. desember 2004 svar fra statsråden.

Komiteen tilskrev også finansministeren 22. november 2004 hvor han ble bedt om å redegjøre for og utdype sitt svar i Stortingets spørretime 20. oktober 2004 hvor han blant annet uttalte:

"Det har aldri vært bedre økonomisk styring i Forsvaret enn under denne statsråd".

Komiteen mottok svar 24. november 2004.

Komiteens brev samt forsvarsministerens og finansministerens svarbrev ligger som vedlegg til innstillingen (Vedlegg 1-4).

Komiteen tilskrev forsvarsministeren igjen den 24. januar 2005. Her viste komiteen til tidligere korrespondanse samt uttalelser fra statsråden, forsvarssjefen og andre innen Forsvarets organisasjon samt oppslag i media hvor man kunne "få inntrykk av at de feil og mangler Riksrevisjonen påpekte når det gjaldt regnskapet for 2003 i betydelig grad også vil fremkomme i 2004". Komiteen ba derfor statsråden om "å utdype de svar hun ga komiteen i brev 3. desember 2004 - hvilken effekt man kan se av de tiltak som er iverksatt?". Komiteen ønsket også opplyst om noe av det bebudede overforbruk i 2004 skyldes etterslep fra 2003, og i så tilfelle hvor store beløp dette dreier seg om.

Komiteens brev av 24. januar 2005 samt forsvarsministerens svar av 28. januar 2005 følger vedlagt (Vedlegg 5 og 6).

I forbindelse med invitasjoner til den åpne kontrollhøringen 21. februar 2005 fant komiteen det nødvendig å be om statsrådets vurdering av hvorvidt forsvarssjefen, generalinspektøren for Hæren samt administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) var å betrakte som ansatte i Forsvarsdepartementet eller ytre etat. Bakgrunnen var at det i § 5 i reglementet for åpne kontrollhøringer skilles mellom disse kategoriene. I statsrådets svarbrev av 4. februar 2005 uttaler hun bl.a. følgende:

"Generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon er ansatt i virksomheten Forsvarets militære organisasjon, altså i ytre etat.

(...)

I forhold til økonomistyringen i Forsvarets militære organisasjon, er Forsvarssjefen etatssjef, altså sjef for ytre etat."

Med bakgrunn i denne avklaringen ble forsvarssjefen, generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon invitert separat til den åpne kontrollhøringen 21. februar 2005.

Som oppfølging av kontrollhøringen 21. februar 2005 ba komiteen i brev 23. februar 2005 om å få oversendt Forsvarsstabens skriv til Forsvarsdepartementet datert 18. november 2003 samt statsrådets svarbrev av 8. januar 2004. Komiteen mottok 25. februar 2005 Forsvarsstabens brev med vedlegg av henholdsvis 18. november og 9. desember 2003 til Forsvarsdepartementet samt departementets svar av 8. januar 2004 med vedlegg. Grunnet feil gradering fra forsvarssjefens side erstatter brevet av 9. desember 2003 det opprinnelige brevet av 18. november 2003. Vedlagt innstillingen følger statsrådets brev av 25. februar 2005 med vedleggene av 9. desember 2003 og 8. januar 2004 (Vedlegg 7). De graderte vedleggene til brevet av 9. desember 2003 ble senere avgradert, jf. brev av 4. mars 2005 til komiteen.

Med henvisning til den avholdte høringen den 21. februar 2005 ba komiteen den 23. februar 2005 forsvarssjefen om å redegjøre nærmere for sine og Forsvarsstabens reaksjoner på Forsvarsdepartementets svarbrev av 8. januar 2004 samt hvorvidt det var på tale med ny skriftlig kommunikasjon med departementet. Forsvarssjefens svar til komiteen av 28. februar 2005 følger vedlagt innstillingen (Vedlegg 8).

Som oppfølging av korrespondansen mellom komiteen, departementet og forsvarssjefen sendte komiteen 2. mars 2005 ytterligere spørsmål til statsråden. Komiteen ba her om å få redegjort for blant annet de interne dialogene mellom forsvarsministeren, forsvarssjefen og Forsvarsstaben i forhold som blant annet fremkom i brevet fra Forsvarsstaben av 18. november 2003 (senere erstattet med brev av 9. desember 2003). Komiteens brev av 2. mars 2005 samt statsrådets svar av 4. mars 2005 med vedlegg følger vedlagt innstillingen (Vedlegg 9 og 10).

Komiteen mottok 4. mars 2005 også til orientering kopi av brev av 2. mars 2005 fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet med mer overordnede kommentarer til rapporten utarbeidet av Granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren (se nedenfor). (Vedlegg 11)

I nok et brev fra statsråden av 4. mars 2005 i forbindelse med avgradering av vedleggene til brevet av 9. desember 2003 opplyser statsråden at det i forbindelse med departementets svarbrev av 8. januar 2004 er flere henvisninger til tidligere korrespondanse; Forsvarsstabens (ARKUS') brev av 12. desember vedlagt Forsvarsbyggs brev av 28. november 2003 og FDs brev av 5. november 2003. Statsrådets brev med ovennevnte vedlegg følger vedlagt innstillingen (Vedlegg 12).

Komiteen ba den 18. februar 2005 om å få oversendt den bebudede rapporten utarbeidet av Granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren. Oppdragsgiver var generalinspektøren for Hæren. Rapporten ble oversendt komiteen 25. februar 2005. Den ble senere avgradert.

Komiteen mottok 7. mars 2005 (erstattet tidligere oversendelse av 4. mars 2005) fra generalinspektøren for Hæren, generalmajor Lars J. Sølvberg "Redegjørelse vedr. aspekter knyttet til styringen av Hæren" (Vedlegg 13).

Under komiteens høring 4. mars 2005 ble det avtalt at utdypende informasjon på enkelte områder skulle gjøres tilgjengelig for komiteen. Komiteen mottok 9. mars 2005 Oppfølging Del I fra forsvarsministeren. Vedlagt fulgte Forsvarsstabens brev av 7. mars 2005 til Forsvarsdepartementet med detaljerte og mer utfyllende kommentarer til "Rapport til Generalinspektøren for Hæren fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren" med vedlegg, jf. også vedlegg 11. Statsrådets brev av 9. mars 2005 med vedlegg følger vedlagt innstillingen (Vedlegg 14).

- Åpne kontrollhøringer

Som ledd i komiteens behandling av saken ble det 21. februar og 4. mars 2005 avholdt åpne kontrollhøringer.

Tema for høringene var de forhold som fremkommer i Riksrevisjonens Dokument nr. 1 (2004-2005) - 1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 2003 - 2. Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering. Sak 1 under Forsvarsdepartementet - Forsvarets regnskap for 2003, samt den korrespondansen som har vært mellom komiteen og statsråden i nevnte sak. Når det gjaldt høringen den 4. mars 2005 ønsket komiteen i tillegg å fokusere ytterligere på de forhold som fremkom under høringen 21. februar 2005.

Følgende deltok på den åpne kontrollhøringen 21. februar 2005:

Forsvarsminister Kristin Krohn Devold
Med bisitterne:

- Assisterende departementsråd Morten Tiller, Forsvarsdepartementet
- Ekspedisjonssjef Fridthjof Sjøgaard, Forsvarsdepartementet
- Forsvarssjef, general Sigurd Frisvold
- Generalløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben
- Oberst Arild Dregelid, sjef for virksomhetsstyring i Personell, operasjoner og drift (POD), Forsvarsstaben
- Administrerende direktør Erik Hernes, Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)
- Generalmajor Lars J. Sølvberg, generalinspektør for Hæren

Forsvarssjef, general Sigurd Frisvold

Med bisitter: Generalløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben.

Generalmajor Lars J. Sølvberg, generalinspektør for Hæren

Med bisitter: Major Mirjam Fadnes.

Adm. dir. Erik Hernes, Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)

Med bisitter: Sjef Controlling FLO, John Andre Jakobsen.

- Norges Offisersforbund ved forbundsleder Peter A. Moe
- Befalets Fellesorganisasjon (BFO) ved leder Didrik Coucheron
- Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening (KOL) ved leder Tor Erik Drangsholt
- Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund (FSTL) ved leder Edvin Værøy og 2. nestleder Dan Sørensen
- Norsk Tjenestemannslag (NTL) ved forbundssekretær Dag Westhrin og leder Tone Rønoldtangen, NTL landsforening 101.

Følgende deltok på den åpne kontrollhøringen 4. mars 2005:

Forsvarsminister Kristin Krohn Devold
Med bisitterne:

- Assisterende departementsråd Morten Tiller, Forsvarsdepartementet
- Ekspedisjonssjef Fridtjof Søgaard, Forsvarsdepartementet
- Forsvarssjef, general Sigurd Frisvold
- Generaløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben
- Generalmajor Egil Johansen, sjef for Personell, operasjoner og drift (POD), Forsvarsstaben

Forsvarssjef Sigurd Frisvold
Med bisitterne:

- Generaløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben
- Generalmajor Egil Johansen, sjef for Personell, operasjoner og drift (POD), Forsvarsstaben

Stenografiske referat fra høringene ligger som vedlegg til innstillingen.

5.1.3 Komiteens merknader

Det å føre kontroll med regjering og forvaltning er en av Stortingets viktigste oppgaver. Kontrollen skal sikre at Stortingets vedtak og forutsetninger etterleves. Den skal bidra til å hindre maktmisbruk og til å rette opp feil og mangler i forvaltningen. Kontrollen har også som oppgave å etterprøve om de beslutningsgrunnlag Stortinget får seg forelagt, er korrekte og dekkende.

Komiteen konstaterer at Riksrevisjonen ikke har funnet grunnlag for å godkjenne Forsvarets regnskap for 2003. Den redegjørelse for Forsvarsdepartementets bruk av over 30 mrd. kroner som regnskapet skulle være, er ikke av en slik kvalitet at den kan danne grunnlaget for myndighetenes kontroll.

Komiteen viser til forsvarskomiteens enstemmige merknad i Innst. S. nr. 92 (2003-2004) om endringer på statsbudsjettet for 2003, hvor man uttalte:

"Komiteen har videre merket seg at departementet har måttet redusere 2003-budsjettet innenfor de store budsjettkapitlene på grunn av til dels store overskridelser i 2002. Komiteen vil vise til at dette svekker årets budsjett og vil be om at Forsvaret forsøker å over-

holde budsjettene når omdisponeringsproposisjonen er vedtatt. I motsatt fall vil forsvarsbudsjettet måtte slite med et kontinuerlig etterslep."

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at forsvarssektoren, jf. Innst. S. nr. 92 (2003-2004), som helhet hadde et mindreforbruk i 2002. Det samlede bildet for forsvarsbudsjettet var således et mindreforbruk i 2002.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at kontroll- og konstitusjonskomiteens kontrollhøringer om regnskapet for 2003 og opplysninger om betydelige budsjettoverskridelser i 2004 i tillegg til de omdisponeringer som er innarbeidet under Stortingets behandling av endringer i løyvingar m.v. i forsvarsbudsjettet for 2004, jf. Innst. S. nr. 60 (2004-2005), understreker ytterligere inntrykket av manglende styring og kontroll fra forsvarsledelsens side. 235 mill. kroner av overskridelsene gjelder etter det opplyste, etterslep fra 2003.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig folkeparti har merket seg at overskridelsene etter det opplyste, ikke gjelder etterslep fra 2003, jf. statsrådets brev til komiteen av 28. januar 2005 pkt. 2.

Disse medlemmer viser til statsrådets forklaring rundt de 235 mill. kronene. Basert på statsrådets svar konkluderer disse medlemmer med at de 235 mill. kronene ikke er årsaken til eller en del av overforbruket i 2004. Statsrådets svar i komitéhøringen den 4. mars 2005 lød:

"I det gamle systemet ble en regning som en avdeling sendte til en annen avdeling, ført i et mellomregnskap når regningen ble sendt. Og den mottakende avdeling ville ikke føre regningen før den ble betalt. Det var det som gjorde at vi hadde et såkalt mellomregnskap. Samtidig visste den enheten som hadde kjøpt en tjeneste, at det ville komme en regning. For å ta et eksempel med Hæren: Hæren hadde et mindreforbruk i 2003 på litt over 50 mill. kr. Det skyldtes bl.a. at deres andel av dette mellomregnskapet var 40 mill. kr. men regningen måtte gjøres opp i begynnelsen av 2004, altså ble de 50 millionene som var mindre forbrukt i 2003, overført og kunne benyttes til å betale den andelen av mellomregnskapet som ble gjort opp i 2004. Dette har vært vanlig praksis i mange år, og Stortinget har aldri vært informert om summen av slike mellomværender som oppstår i tidsrommet mellom føring i ulike avdelinger."

Disse medlemmer viser til Regjeringens ansvar for at bruk av midler skjer i henhold til Stortingets vedtak og forutsetninger, og at det foreligger interne kontrollrutiner som ivaretar styring med økonomien.

Disse medlemmer viser også til brev av 3. desember 2004 der det fremgår at omfanget av midler som årlig foreslås omdisponert på forsvarsbudsjettet, jf. omgrupperingsproposisjonene til Stortinget, har de siste årene gått ned. I 2000 var netto endring i forhold til vedtatt budsjett 1,3 pst, mens den i 2004 bare er 0,18 pst. Disse medlemmer merker seg også at For-

svarsdepartementet har lyktes i å unngå store overføringer av midler fra et budsjett til det neste. Overføringene fra 2001 til 2002 var på i underkant av 1,8 mrd. kroner (6,5 pst. av omgruppert budsjett), mens overføringen fra 2003 til 2004 var på ca. 400 mill. kroner (1,4 pst. av omgruppert budsjett). De siste årene har utviklingen derfor vært svært positiv.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til Regjeringens ansvar for at bruk av midler skjer i henhold til Stortingets vedtak og forutsetninger, og at det foreligger interne kontrollrutiner som ivaretar styring med økonomien.

Flertallet viser til at gjennomgangen av Riksrevisjonens anmerkninger for 2001, 2002 og 2003 avdekker en klart negativ utvikling.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at det er forskjellige antegnelser i årene 2001-2003, selv om det er noen gjengangere. I denne sammenheng viser disse medlemmer til høringen 4. mars 2005 der forsvarsministeren uttalte at:

"Av utfordringer framover blir det nå å få på plass de nye fasene i program Golf. Det skal håndtere internregnskap, lagersystem, horisontal samhandel - områder som Riksrevisjonen også har hatt påpekninger til, og som vi ikke får løst fullgodt før vi får de nye fasene av Golf-programmet på plass, slik vi tidligere har redegjort for."

Disse medlemmer har videre merket seg at det har oppstått nye, kritikkverdige forhold, mens andre antegnelser ikke er gjentatt. Dette viser at det på noen områder har vært en positiv utvikling.

Når det gjelder Riksrevisjonens vurdering av Forsvarsdepartementets regnskap for 2003, har komiteen merket seg generelle systemsvakheter og manglende interne kontrolltiltak for eksempel ved implementeringen av nytt økonomisystem. Det er stilt spørsmål ved hvilke krav til kompetanse som er stilt til brukerne av det nye systemet. Manglende dokumentasjon av grunnlaget for avskrivninger, svekker muligheten for etterprøving. Alvorlige mangler knyttet til sporbarhet i det konsoliderte regnskapet som manglende dokumentasjon for ompostering av bilag og betydelige saldoer på balansekonti, har gjort det umulig å få et riktig bilde av den økonomiske situasjon.

Komiteen har merket seg opplysninger om at man i løpet av 2004 har tatt tak i spørsmålet om manglende sporbarhet. Ifølge generalløytant Svein Ivar Hansens utsagn i komiteens høring

"(...) er (det) ingen tvil om at vi tar situasjonen for 2003 meget alvorlig. Vi har gjennom 2004 jobbet kontinuerlig med å forbedre ikke minst sporbarheten i systemet. Og jeg mener at vi i hvert fall er godt på vei til et mye, mye bedre resultat for 2004 når det gjelder sporbarhet, enn det vi var i 2003".

Komiteen har imidlertid ikke grunnlag for å ha noen kvalifisert mening om tiltakene vil være tilstrekkelige for å sikre sporbarhet for fremtiden.

Komiteen har videre merket seg et uakseptabelt høyt antall inkassosaker, inkassovarsler og purringer i 2003. 600 inkassosaker, 2 000 inkassovarsler og mellom 7 500 og 10 000 purringer slik det beskrives i Riksrevisjonens anmerkninger, kan ikke forklares med store omstillinger. Forholdet bidrar ikke til å styrke tiliten til økonomistyringen i Forsvaret.

Komiteen har i forbindelse med komiteens høring registrert opplysningen fra statsråden om at alle inkassosaker dreier seg om krav fra virksomheter utenfor Forsvaret.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at antallet inkassosaker i Forsvaret nå er betydelig redusert. I desember 2004 var antallet redusert til 40 registrerte saker (0,07 mill. kroner), jf. skriv fra statsråden datert 28. januar 2005. Disse medlemmer har videre merket seg at statsråden i skriv datert 3. desember 2004 understreker at tallene også omfatter fakturaer som, på vanlig måte, må behandles nærmere, og videre at Forsvaret mottar undertiden, som andre virksomheter, mangelfulle eller ufullstendige regninger som krever innhenting av tilleggsinformasjon, avklaring i forhold til fakturautsteder mv.

Komiteen vil understreke betydningen av at offentlig virksomhet opptre på en måte som inngir tililit til samarbeidspartnere. Det er ikke akseptabelt at næringsdrivende skal måtte gå til inkasso for å få sitt rettmessige oppgjør for leverte varer eller tjenester.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har imidlertid merket seg at dette blant annet er fakturaer Forsvaret bestrider riktigheten av, jf. skriv av 28. januar 2005.

Komiteen har merket seg statsrådens uttalelse om at:

"Min oppfatning er at det ikke gir et korrekt svar bare å skylde på systemene, fordi at man har her ulike problemer på ulike kapitteleiere til ulik tid og at det derfor ikke gir en presis fremstilling av virkeligheten. Mange av de feil som har vært begått enkelte år, har det vært mulig å unngå, og tiltak som har vært iverksatt, har gjort at man ikke har gjentatt dem for fremtiden. Jeg synes derfor at det blir for upresist å skylde på systemene."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at forsvarsministeren har det overordnede ansvar for Forsvarets virksomhet. Gjennom integrering av forsvarssjefen i Forsvarsdepartementet har man forsterket det politiske ansvaret mer enn det som er vanlig i andre departement.

Flertallet vil her spesielt understreke Forsvarsdepartementets overordnede ansvar for å sikre langsik-

tig balanse mellom Forsvarets oppgaver, struktur og ressurstilgang. Forsvarsdepartementet har fremholdt at det nye integrerte departementet gir en helt ny mulighet til å styre mot fastsatte strategiske omstillingsmål.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er innforstått med at forsvarsministeren alltid har hatt det hele og full overordnede ansvaret for virksomheten i forsvarssektoren. Dette ansvaret ble ikke endret som følge av Stortingets vedtak om en integrert strategisk ledelse i Forsvaret (Innst. S. nr. 342 (2000-2001)), jf. St.prp. nr. 45 (2000-2001). Disse medlemmer er også vel kjent med at forsvarssjefen har to roller, og at det er kun i rollen som øverste militærfaglige rådgiver at han er integrert i departementet. Forsvarssjefen skal i rollen som etatssjef være en selvstendig og synlig del av Forsvaret. I den rollen har han det hele og fulle ansvar for å lede virksomheten i Forsvarets militære organisasjon, støttet av forsvarsstaben.

Disse medlemmer viser til at komiteen i brev datert 28. januar 2005 er gjort kjent med at LP 1 er et viktig verktøy i arbeidet med omstillingen og nedbemanningmålene for Forsvaret. Komiteen er derfor kjent med at innføringen av det nye regnskaps- og lønnsystemet muliggjør en effektivisering av regnskaps- og lønnsprosessene. Disse medlemmer viser videre til opplysninger under høringene om at stillingsfullmakter for grenstabene er delegert kapitteleierne, slik at kapitteleier har fullmakt til å omdisponere mellom økonomistillinger og andre stillinger. Under høringen 4. mars 2005 uttalte generalmajor Egil Johansen blant annet at:

"da man lagde den nye forsvarsstaben, fikk generalinspektøren en ramme på 23. Det har det vært snakk om fra før. Da, med en maksimalt to oberster og to avdelinger, var det noen andre føringer som ble gitt. Utover det hadde generalinspektørene fullstendig mulighet til å organisere staben ut fra sine egne behov."

Komiteen viser til at leder i Norges Offisersforbund, Peter Andre Moe, under høringen hevdet at fire av fem økonomiarbeidere er fjernet i Forsvaret de siste årene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at også når det gjelder internrevisjonen har antall stillinger blitt redusert. Flertallet antar at disse forhold har bidratt til å svekke den interne kontroll.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har videre merket seg at forsvarssjefen i høringen 21. februar 2005 uttalte at:

"(...) internrevisjonen er der, den er mindre, og den fungerer."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, finner på denne

bakgrunn uttalelser som overfører ansvaret til de såkalte kapitteleiere lite overbevisende. Ifølge de opplysninger forsvarsledelsen selv gir mottar ikke kapitteleierne fullstendig informasjon om den økonomiske situasjon før ledelsen og er derfor følgelig ikke i stand til å foreta korreksjoner i forkant.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er, med basis i Reglement for økonomistyring i staten, kjent med at de som tildeles midler over et eget budsjettkapittel har og alltid har hatt et selvstendig ansvar for at disse midlene blir forsvarlig forvaltet i tråd med forutsetningene for tildelingen og at dette ansvaret således ikke ble innført i 2003. Disse medlemmer er kjent med at kapitteleierne har plikt til å innhente all den informasjon som er nødvendig for å lede virksomheten på forsvarlig vis. Disse medlemmer merker seg også - som statsråden kommenterte under høringen 4. mars 2005 - at det er kapitteleierne som skal kjenne sitt forpliktelsesbilde, og at det er kapitteleierne som skal kjenne hvilke regninger som kommer, men som faktisk ennå ikke er registrert i regnskapet. Kapitteleiere skal således alltid ha muligheten til å oppdage faktiske avvik og uoverensstemmelser, eller underliggende indikasjonjer om slike, nderveis, og melde fra til forsvarssjefen/overordnede om dette. Forsvarssjefen rapporterer deretter videre til Forsvarsdepartementet gjennom etatsstyringsmøtene. Disse medlemmer legger for øvrig til grunn at regnskapet for 2004 blir behandlet som en egen sak.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil vise til at det i forbindelse med integreringen i Forsvarsdepartementet, ble det av Forsvarsdepartementet utgitt et hefte "Forsvarsdepartementet integrert fra 1. august 2003" som beskrev endringen ved departementet og dets oppgaver og ansvarsområder. I dette heftet står det blant annet:

"De strategiske funksjonene som forsvarssjefen har hatt ansvar for er nå samlet på ett sted, i departementet. Strategisk ledelse av Forsvaret handler om hvordan Forsvaret skal utvikles over tid for best mulig å kunne løse sine oppgaver på sikt, og hvordan Forsvaret skal brukes til enhver tid for best mulig å løse dagens oppgaver. (...) Forsvarsdepartementet er et regjeringskontor med ansvar for utforming og iverksetting av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Departementet er ansvarlig for overordnet styring og kontroll av underlagte etaters virksomhet. (...) Departementsråden er departementets høyeste faste embetsmann og har som hovedoppgave å være rådgiver for forsvarsministeren og avlaste statsråden i arbeidet med å lede og samordne departementets arbeid. Forsvarssjefen har nå en dobbelthattet rolle som både øverste fagmilitære rådgiver i departementet, og som etatssjef for Forsvarets militære organisasjon. Det faktum at forsvarssjefen nå er integrert i departementet, endrer ikke departementsrådets funksjon. Departementsråden består av en assisterende departementsråd, som også er stedfortreder for departementsråden. (...) Følgende er kjerneoppgaver i det integrerte departementet:

Strategisk analyse, forskning og utvikling (FoU)

Langsiktig policyutvikling og konsept- og doktrineutvikling på strategisk nivå
 Perspektiv- og strukturplanlegging
 Plan, budsjettering og iverksetting på mellomlang og kort sikt
 Overordnet styring av virksomheten i etatene i budsjettåret
 Operasjonspolicy, planlegging og styring på strategisk nivå
 Øvelsespolicy, planlegging og styring på strategisk nivå
 Beredskapspolicy, planlegging og styring på strategisk nivå
 Krisehåndtering
 Utvikling og iverksetting av sikkerhets- politikk nasjonalt og internasjonalt
 Utvikle forsvarssamarbeid med allierte og partnerland
 Strategisk personelledelse
 Informasjon, kommunikasjon og pressehåndtering
 Strategisk ledelse og styring av IKT-området
 Organisasjonsutvikling
 Forebyggende sikkerhet på strategisk nivå
 Juridiske spørsmål
 Internrevisjon/Controller
 Internadministrasjon."

Videre ønsker disse medlemmer å vise til ansvarsområdebeskrivelser beskrevet i nevnte hefte:

"Controllerenheten skal bidra til at Forsvaret når sine mål, gjennom å gi ledelsen støtte i Forsvarsdepartementets styring og kontroll med underlagte ledd. Videre er det en overordnet oppgave å vurdere om Forsvarets interne kontroll er hensiktsmessig, tilstrekkelig, effektiv og om den fungerer som forutsatt. Controllerenheten kan også påta seg konsulent- og rådgivnings-oppgaver, delta i utviklingsarbeid, samt bistå linjen i deres egne risikovurderinger.

(...)

Avdeling for økonomi og styring har hovedansvaret for planlegging og utvikling av Forsvarets virksomhet, organisasjon og struktur innenfor den enkelte langtidsplanperiode. Videre skal avdelingen drive overordnet styring og kontroll av virksomheten i underlagte etater. Dette innebærer blant annet ansvar for å konkretisere planer og budsjetter på tiltaksnivå for hele langtidsperioden, utarbeide forslag til budsjettprofil, kostnadsanalyser for det kortere og lenge perspektiv, moderniserings- og effektiviserings tiltak innenfor hver enkelt planperiode, utarbeide de årlige budsjetter med tilhørende iverksettings-dokumenter, styre Forsvarets investeringsvirksomhet fra beslutning om anskaffelsen er fattet, samt overordnet styringsansvar for materiell-og EBA-forvaltning."

Slik disse medlemmer ser det, viser dette at det er departementets ansvar å se til at Forsvarets drift går i balanse. Videre er det forsvarsministerens oppgave å sørge for at Forsvarsdepartementet utfører sine kontrolloppgaver. Det er etter disse medlemmers oppfatning også forsvarsministerens plikt å informere Stortinget om forhold som påvirker inneværende og kommende budsjetter. Dersom forsvarsministeren ikke finner den gitte informasjon tilstrekkelig faglig og økonomisk god nok, plikter statsråden å iverksette nødvendige tiltak for å frembringe et kvalitativt tilstrekkelig informasjonsgrunnlag for fremleggelse for Stortinget i forbindelse med blant annet budsjettarbeid. Dersom slik nødvendig kvalitetssikret informasjon

ikke kan fremlegges i forbindelse med departementets og Stortingets arbeid, må dette problem fremlegges for Stortinget. Dette innebærer slik disse medlemmer ser situasjonen at forsvarsministeren er ansvarlig for å informere Stortinget om de faktiske forhold rundt omstillingen, omstillingens utfordringer, oppdagede problemstillinger, reaksjoner og innspill fra etaten og resultater av omstillingen både positivt og negativt. Slik disse medlemmer vurderer de fremlagte informasjonen til Stortinget og med bakgrunn i forsvarsministerens uttalelser under høringene om at hun vurderer hva som er relevant informasjon til Stortinget ut fra subjektive kriterier, kan disse medlemmer ikke se at de nødvendige informasjonen er overbrakt Stortinget.

Komiteen har merket seg uttalelsene fra generalinspektøren for Hæren hvor han uttaler at han ikke hadde tilstrekkelig kontroll i 2004:

"Det var etter mitt syn knapt mulig for en budsjettansvarlig å utøve fullgod, reell kontroll i 2004. Det gjelder ikke minst for oss som har rollen som generalinspektører. Generalinspektørens evne til faktisk styring er vesentlig redusert fra få år tilbake. Blant årsakene til det hører størrelsen og strukturen på eget stabsapparat, evnen til styring av kompetanseutvikling og bemanning, evnen til styring av materialinvestering og utrustning og innflytelsen på ressurs- og virksomhetsstyringssystemene. Det forventes at en generalinspektør har de instrumenter som kreves for å løse sitt oppdrag og til å ivareta ansvar. Selv innen områder som er definert som styrkeprodusentens oppgave og ansvar, er dette nødvendigvis ikke lenger tilfelle."

Komiteen konstaterer at myndighet og ansvar må henge sammen.

Komiteen registrerer også at generalinspektøren hevder at Hæren ikke har tilstrekkelig fagkompetanse på økonomiområdet og at behovet for egenkompetanse knyttet til innføringen av det nye regnskapsystemet høsten 2003 ble undervurdert.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til opplysninger fremkommet under høringene og konstaterer at introduksjonen av et komplekst regnskaps- og styringssystem kombinert med sterk nedbemanning, har vanskeliggjort ytre etaters mulighet for økonomistyring. Mens man i andre virksomheter styrker ansatte både i antall og kompetanse ved innføring av nye systemer, har Forsvaret foretatt en drastisk nedbemanning av dem som skulle forestå implementeringen av systemet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti legger på bakgrunn av uttalelsen fra generalmajor Johansen i høringen 4. mars 2005 til grunn, at generalinspektørene står fritt til å innrette sin egen stab etter egne behov, dog innenfor gitte rammer hva gjelder bl.a. stabens samlede størrelse. Denne friheten gir anledning til å omprioritere personell innen de ulike fagfeltene - herunder økonomi - slik at den samlede tjenesten blir ivaretatt best mulig.

Disse medlemmer merker seg at denne friheten har blitt benyttet på ulikt vis, spesifikt ved at sjøforsvarsstaben har tre til fire mann med økonomibakgrunn i virksomhetsstyrerrollen, mens hærstaben bare har én.

Disse medlemmer har også merket seg at statsråden i brev til kontroll- og konstitusjonskomiteen av 28. januar 2005 orienterer om at det nye systemet var og vil fortsatt være et viktig verktøy i arbeidet med omstillingen og nedbemanningmålene for Forsvaret. Videre merker disse medlemmer seg at statsråden i brev til forsvarskomiteen av 10. november 2004 redegjør for at nåværende bemanning relatert til økonomifunksjonene er dimensjonert ut fra det nye systemet, og de krav dette setter i forhold til effektive arbeidsprosesser.

Komiteen har videre merket seg spørsmålsrunden mellom saksordfører Kjell Engebretsen og administrerende direktør Erik Hernes i Forsvarets logistikkorganisasjon. På spørsmål fra saksordfører om prislista og prisforståelsen var helt klar, uttaler Hernes:

"Nei, prislista er ikke helt klar. Vi begynner å få på plass prislister for alle de oppgavene som vi ser og som vi kan levere i dag. Den vil nok ikke være hundre prosent komplett, men den vil være tilstrekkelig til at generalinspektørene kan lage seg et driftsbudsjett over det aktivitetsnivået som de har på årsbasis."

Saksordfører:

"Men til nå har det vært slik at generalinspektørene kunne bestille fordi de er nødt til å gjøre det for å holde hjulene i gang i den aktivitet som skal være i gang, og så viser det seg ved årets slutt at regninga var atskillig høyere enn hva man faktisk hadde forventet?"

Hernes:

"Ja, det kan man risikere."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at Stortinget forutsatte at summen skulle være null ved innføring av horisontal samhandel og konstaterer at forholdene ikke er blitt lagt til rette for et slikt resultat.

Flertallet finner prosedyrene i tilknytning til innføring av horisontal samhandling lite egnet til å styrke troen på at økonomistyringen i Forsvaret nå er brakt under kontroll.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg administrerende direktør Erik Hernes i Forsvarets logistikkorganisasjon i sine uttalelser om at prislisten ikke vil være komplett:

"(...) men den vil være tilstrekkelig til at generalinspektørene kan lage seg et driftsbudsjett."

Disse medlemmer har merket seg statsrådens redegjørelse under høringen 21. februar 2005, om at

det har vært viktig å innføre horisontal samhandel slik at man ikke lenger skal kunne bestille fra egen organisasjon, uten å ha noe korrekt bilde av hvilke kostnader som faktisk følger med. Disse medlemmer legger derfor til grunn at innføring av horisontal samhandel skal bidra til økt kostnadsbevissthet og bedre synliggjøring av kostnader i organisasjonen, og dermed er viktig i arbeidet med å rasjonalisere Forsvaret.

Disse medlemmer har videre merket seg Modulf Aukans spørsmål under høringen 21. februar 2005 om det er:

"en voldsom administrasjon og store kostnader for å administrere den horisontale samhandlingen."

Der administrerende direktør i Forsvarets logistikkorganisasjon svarte:

"... til det siste vil jeg svare et ubetinget nei."

Disse medlemmer legger til grunn at det nå er lagt bedre til rette for horisontal samhandel gjennom de prosedyrer som er innført i tråd med Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonssaker, blant annet gjennom felles faktureringsrutiner i hele Forsvarets militære organisasjon og innføring av nytt datastøtteverktøy i januar 2005.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, har merket seg at Forsvaret gjennom et mer sentralisert regnskapssystem - Forsvarets regnskapsavdeling - har overført kunnskap om den økonomiske situasjon og styringsmuligheter, og derved også et større ansvar for den daglige, detaljerte oppfølgingen, til forsvarsledelsen.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til opplysninger under høringene om at regnskapssystemet (SAP) gir ulike nivåer i Forsvarets militære organisasjon innsyn i den økonomiske situasjonen og dette ikke er eksklusivt for forsvarsledelsen. Det er imidlertid også viktig å kjenne hele forpliktelsesbildet inklusive forventede utgifter som ikke er regnskapsført, slik at en har en korrekt basis for prognoser. Den lokale økonomioppfølgingen er fortsatt organisert ved driftsenhetene, selv om man har tatt i bruk et sentralisert system. Disse medlemmer har merket seg at driftsenhetene fortsatt er ansvarlig for å kontrollere og følge opp regnskapet for egen enhet og at rapportering foregår gjennom faglinje økonomi, jf. forsvarssjefens årsrapport for 2004, vedlegg C.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, har registrert at statsråden i tilknytning til Riksrevisjonens anførsler for 2003 hevder å ha satt i gang en rekke tiltak for å bedre økonomioppfølgingen. I Forsvardepartementets svar til Riksrevisjonen heter det blant annet:

"De mangler Rr har påpekt er nå enten rettet opp eller det er gitt tidsfrister for oppfølging. Det er etablert et tett samarbeid mellom departementet og forsvarssjefen (FSJ) i den forbindelse, og det er utarbeidet en egen detaljert liste med konkrete tiltak."

Flertallet viser til at det i den grad de tiltak statsråden har bebudet er iverksatt i 2004, gjenstår det å se om de har forventet effekt.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har registrert at statsråden i tilknytning til Riksrevisjonens anførsler for 2003 har satt i gang en rekke tiltak for å bedre økonomioppfølgingen. I Forsvardepartementets svar til Riksrevisjonen heter det blant annet:

"De mangler Rr har påpekt er nå enten rettet opp eller det er gitt tidsfrister for oppfølging. Det er etablert et tett samarbeid mellom departementet og forsvarssjefen (FSJ) i den forbindelse, og det er utarbeidet en egen detaljert liste med konkrete tiltak."

Disse medlemmer viser til at Riksrevisjonens gjennomgang av regnskapet for 2004 vil gi informasjon om de iverksatte tiltak har hatt forventet effekt.

Disse medlemmer har merket seg statsrådens uttalelse under høringen 4. mars 2005:

"Noen av tiltakene har gitt dokumenterbar effekt allerede. Vi har fått en betydelig nedgang i inkassosaker, betydelig reduksjon av feilbelastninger ved lønn, og vi har fått betydelig reduksjon i utestående, forfalte fordringer. Andre tiltak må virke over tid. Kompetanseheving er et eksempel på noe som vil vare over år."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser særlig til den usikkerhet som har vært i forbindelse med overskridelsen for 2003. I pressemelding fra Det norske forsvarrets offisielle informasjonstjeneste av 21. januar 2005 i forbindelse med opplysningene om overskridelser i 2004 het det:

"Av dette er ca. 220 millioner kroner etterslep fra 2003 som skyldes at balansen i regnskapssystemet er utlignet i 2004. I tillegg er det utestående fordringer på ca. 80 millioner kroner".

Under høringen er imidlertid etterslepet opplyst å ha blitt kvantifisert til 235 mill. kroner og skyldes - ifølge statsråden - at man har avvirket en ordning med mellomregnskap der alle deler av Forsvaret hadde noen fakturaer knyttet til mellomregnskapet som måtte betales.

Flertallet har merket seg opplysningen om at man helt i tråd med pålegg fra Riksrevisjonen avvirket ordningen med mellomregnskap, og at dette ville avdekke et betydelig beløp som måtte dekkes. Flertallet finner det sterkt kritikkverdig at man ikke informerte Stortinget om overskridelsen og at man heller ikke synliggjorde inndekkingen i endringsproposisjonen for 2003 eller i budsjettforslaget for 2004.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser igjen til statsrådens forklaring rundt de 235 mill. kronene. Basert på statsrådens svar konkluderer disse medlemmer igjen med at de 235 mill. kronene ikke er årsaken til eller en del av overforbruket i 2004. Statsrådens svar i komitéhøringen den 4. mars 2005 lød:

"I det gamle systemet ble en regning som en avdeling sendte til en annen avdeling, ført i et mellomregnskap når regningen ble sendt. Og den mottakende avdeling ville ikke føre regningen før den ble betalt. Det var det som gjorde at vi hadde et såkalt mellomregnskap. Samtidig visste den enheten som hadde kjøpt en tjeneste, at det ville komme en regning. For å ta et eksempel med Hæren: Hæren hadde et mindreforbruk i 2003 på litt over 50 mill. kr Det skyldtes bl.a. at deres andel av dette mellomregnskapet var 40 mill. kr, men regningen måtte gjøres opp i begynnelsen av 2004, altså ble de 50 millionene som var mindre forbrukt i 2003, overført og kunne benyttes til å betale den andelen av mellomregnskapet som ble gjort opp i 2004. Dette har vært vanlig praksis i mange år, og Stortinget har aldri vært informert om summen av slike mellomværender som oppstår i tidsrommet mellom føring i ulike avdelinger."

Disse medlemmer mener det var på høy tid å ta Riksrevisjonens kritiske merknader til denne praksisen til følge, og er derfor tilfreds med at det nye regnskaps-systemet følger kontantprinsippet.

Komiteen viser til at Riksrevisjonens anmerkninger til statsregnskapene for 2001, 2002 og 2003 spesielt har påpekt svakheter innen områdene lønn, anskaffelser og lager.

Komiteen anser det hensiktsmessig å kommentere utviklingen innen disse områdene særskilt:

- Lønn

Riksrevisjonens gjennomgang av statsregnskapet for 2001 viste betydelig bruk av overtidsbetaling. Utbetalinger i forbindelse med øvinger økte med 29 pst. fra 2000 til 2001, samtidig som det ble avdekket at flere avdelinger utbetalte øvingstillegg for forhold som hører inn under reglene om overtid. 59 personer i ledende stillinger hadde mer enn 250 timer overtid, dette på tross av at offiserer med grad oberstløytnant/kommandørkaptein og høyere normalt ikke har rett til overtid, men kan i enkelte spesielle tilfeller få godtgjort inntil 300 timer pr. kalenderår.

Komiteen viser til at departementet beklaget og bekreftet at den normale øvingsaktiviteten i 2001 ikke skulle tilsi en så stor økning som påvist, og at det lovet å følge utviklingen nøye.

Statsregnskapet for 2002 viste at overtidsutbetalingene steg fra 276 mill. kroner i 2001 til 322 mill. kroner i 2002. Antall personer i ledende stillinger med registrert overtid var om lag 900, hvorav 32 med over 300 timer.

I tillegg økte utbetalingene for øvinger utenfor arbeidstid fra 308 mill. kroner i 2001 til 444 mill. kroner i 2002. Mangel på øvingsplaner og rapporter vanskeliggjorde kontrollen.

Komiteen konstaterer at departementet også i tilknytning til dette årsregnskapet erkjente at det har vært enkelte brudd på lov-, avtale- og regelverk som kunne tyde på mangelfull kontroll og oppfølging, og viste til at det var satt i gang arbeid med å skaffe oversikt.

Komiteen vil bemerke at departementets svar i tilknytning til behandlingen av de to foregående regnskaper skulle tilsi en bedring av situasjonen for 2003.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er derfor tilfreds med at Riksrevisjonen ikke hadde anmerkninger til bruk av overtid og øvingstillegg i 2003.

Komiteen viser til at gjennomgangen av statsregnskapet for 2003 imidlertid viser at Forsvarets lønnsadministrasjon ikke kan bekrefte at det for periodene november og desember 2003 er utbetalt korrekt lønn til alle ansatte. Personinformasjon med blant annet plassering i riktig stilling, er ikke oppdatert. For utbetalinger av lønns- og reiseforskudd i samme periode på henholdsvis 12,2 mill. kroner og 3,2 mill. kroner har det ikke latt seg kontrollere om beløpene er trukket inn. Rettmessige krav til trygdekontorer er ikke sendt i tide og derved blitt foreldet og refusjoner gått tapt.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonsantegnelser der det fremgår at Forsvarets lønnsadministrasjon er styrket med flere ressurser, og at Forsvarets lønnsadministrasjon overtok ansvaret for lønnsforskudd og refusjoner fra 1. april 2004. Disse medlemmer har merket seg at det i tiltakslisten per 18. februar 2005 fremgår at over 60 pst. av lønnsforskuddene er utlignet og at refusjoner er å jour med 98 pst. av transaksjonene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, konstaterer at statsråden i brev av 3. desember 2004 til kontroll- og konstitusjonskomiteen redegjør for en rekke forhold som kan ha påvirket resultatet, men uten at feilene er rettet opp. Flertallet finner det foruroligende når statsråden konkluderer med at

"Arbeidet er krevende, og det vil også i årene etter 2004 være behov for å korrigere feil, øke personellens kompetanse, og tilpasse de nye systemene til de utfordringer som vil kunne oppstå."

Flertallet har også registrert uttalelsen fra major Mirjam Fadnes under komiteens høring den 21. februar 2005, hvor hun fremholder at

"(...) det som har vært et problem gjennom året, og også i 2003, er at lønnsutbetaling har truffet forskjellige kapitteleiere, fordi datakvaliteten i bunnen er for dårlig - personelldataene i bunnen er for dårlig. Det har gått litt på kryss og tvers i 2003, og også i 2004, så man har fått misvisende tall."

Heller ikke denne uttalelsen gir flertallet grunnlag for å anse seg beroliget i forhold til fremtidige lønnsutbetalinger.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti konstaterer at statsråden i brev av 3. desember 2004 til kontroll- og konstitusjonskomiteen redegjør for en rekke forhold som kan ha påvirket resultatet, samt redegjør for og henviser til de tiltak som er iverksatt for å utbedre dette. Disse medlemmer har merket seg at statsråden konkluderer med at:

"Arbeidet er krevende, og det vil også i årene etter 2004 være behov for å korrigere feil, øke personellens kompetanse, og tilpasse de nye systemene til de utfordringer som vil kunne oppstå."

Disse medlemmer har også registrert uttalelsen fra major Mirjam Fadnes under komiteens høring den 21. februar 2005, hvor hun fremholder at:

"det som har vært et problem gjennom året, og også i 2003, er at lønnsutbetaling har truffet forskjellige kapitteleiere, fordi datakvaliteten i bunnen er for dårlig - personelldataene i bunnen er for dårlig. Det har gått litt på kryss og tvers i 2003, og også i 2004, så man har fått misvisende tall."

Denne uttalelsen gir isolert ikke disse medlemmer grunnlag for å anse seg beroliget i forhold til fremtidige lønnsutbetalinger. Disse medlemmer har merket seg at statsråden i brev av 3. desember 2004 redegjør for at dette i stor grad skyldes at det i perioden fra 1. november 2003 og frem til sommeren 2004 var store endringer i Forsvarets organisasjon, hvilket medførte at mange tilsatte fikk nye stillinger. Disse medlemmer er også kjent med at Forsvarets personell ofte bytter jobb og arbeidssted som følge av en treårsrotasjonsordning.

Disse medlemmer har merket seg at statsråden i brev til kontroll- og konstitusjonskomiteen av 28. januar 2005 redegjør for at det er utviklet egne datarapporter, levert gjennom program Golf, som overvåker hvilke registreringer som er foretatt med tilbakevirkende kraft. Dette gjør at Forsvarets militære organisasjon er i stand til å kontrollere i hvilken grad disse registreringene har effekt på regnskapet og danner grunnlaget for eventuelle korreksjoner.

Disse medlemmer vil understreke at det er kapitteleierne/avdelingssjefene som har ansvar for at de personellopplysningene som ligger i databasen for egne ansatte er korrekt, slik at lønnsutbetalinger blir korrekte og treffer riktig kapitteleier.

- Anskaffelser

Komiteen viser til at det ved gjennomgang av statsregnskapet for 2001 ble avdekket en rekke tilfeller der det ikke kunne fremlegges tilfredsstillende anbudsprotokoller og skatteattester. I kommentarer til statsregnskapet for 2002 kom det fram at et flertall av de reviderte anskaffelsene ikke var offentlig utlyst for konkurranse. I en del tilfeller kunne det ikke legges fram tilfredsstillende anskaffelsesprotokoller, skatte-

attester og HMS-erklæringer. Rutiner og arkivsystemet var mangelfulle.

Komiteen registrerer at statsregnskapet for 2003 viser at et flertall av driftsanskaffelsene ikke ble lyst ut på anbud. Tilfredsstillende dokumentasjon for bruk av direkte kjøp basert på eneleverandørsituasjon, mangler. En del registreringsprotokoller er fortsatt mangelfulle, samtidig som kravene om skatteattester og HMS-erklæringer ikke er oppfylt.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at forsvarsministeren i høringen 4. mars 2005 uttalte at Forsvarsdepartementet 1. september 2004 innførte et nytt anskaffelsesregelverk for Forsvaret som skal bidra til at Forsvaret for fremtiden følger gjeldende anbudsprosedyrer. Videre merker disse medlemmer seg at det i Dokument nr. 1 (2004-2005) fremkommer at Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) er omorganisert for å styrke innkjøpskompetansen, noe som har medført at all kompetanse knyttet til materiellanskaffelsesprosesser nå er samlet i en egen FLO/Materielldivisjon. Dette slik at en opparbeider kompetanseheving og kan ta ut synergieffekter.

Komiteen har videre merket seg at Riksrevisjonen ikke har hatt grunnlag for å gjennomføre en tilfredsstillende revisjon av investeringsanskaffelsene på grunn av feil og mangler i Forsvarets investeringsdatabase. Opplysninger om totalkostnader per prosjekt mangler, med to unntak.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti konstaterer imidlertid at det fremgår av Dokument nr. 1 (2004-2005) at Forsvarets investeringsdatabase (FID) er et fleksibelt planleggingsverktøy for strategisk og dynamisk styring av materiellinvesteringene i Forsvaret og at Forsvarets investeringsdatabase således ikke er et regnskapsystem som bør nyttes i revisjon av Forsvarets regnskap.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at det synes som at Stortingets forutsetninger om å redusere driftskostnadene og øke investeringene, har ført til at anskaffelser av driftsmessig karakter er belastet bevilgningene for investeringer.

Flertallet viser til statsrådets svar til Riksrevisjonen i forbindelse med regnskapet for 2002 hvor hun sa:

"Jeg konkluderer her med at forholdene knyttet til Forsvarets anskaffelser vil bli nøye fulgt opp i etatsstyringen av FMO i tiden fremover."

Flertallet konstaterer at resultatene så langt synes å ha uteblitt.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har i denne forbindelse merket seg at nytt anskaffelsesregelverk for Forsvaret

(ARF), som avgrenser og innskjerper fullmakten til å inngå forpliktelser i Forsvaret, ble godkjent og tatt i bruk fra 1. september 2004, jf. Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonssaker.

- Lager

Komiteen har merket seg at spørsmålet om lagerkontroll var et av Riksrevisjonens ankepunkt ved behandlingen av statsregnskapet for 2001 og hvor statsråden uttalte at hun "ser alvorlig på Riksrevisjonens kritikk vedrørende anskaffelser og lager" og hvor det ble bebudet at forholdet skulle følges opp.

Ved gjennomgangen av statsregnskapet for 2002 ble det avdekket at 1 200 containere ved Forsyningslager Sør-Norge hadde stått i flere år uten at det var foretatt optelling. I tillegg mottok lageret 450 containere fra et nedlagt lager i 2002 uten at det ble foretatt regnskapsmessig kontroll med materialet. Også dette forholdet ble bebudet fulgt opp.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg forsvarsministerens uttalelse under behandlingen av Innst. S. nr. 143 (2003-2004), jf. Dokument nr. 1 (2003-2004) i Stortinget 11. mars 2003, om at når det gjelder lagerhold, er alle de 1 650 containerne som Riksrevisjonen omtaler, med unntak av 156, splittet og regnskapsført, og videre at det pågikk et arbeid med å slutføre de siste containerne.

Komiteen konstaterer at revisjonen av lagerområdet for 2003 har avdekket at det ikke har skjedd vesentlige endringer vedrørende oppfølgingen av Egenkontrolldirektivets intensjoner. Egenkontrollplaner og dokumentasjon av eventuelle tellinger manglet eller viste ikke omfanget av tellingene. Visitasjonsprotokoller var i mange tilfeller ikke opprettet eller ført etter intensjonene.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg opplysninger under høringene 21. februar 2005 og 4. mars 2005 om at det nå er etablert en visitasjonsprotokoll ved alle avdelinger. Videre at alle lagre i Forsvarets logistikkorganisasjon følges opp med månedlig rapportering på egenkontroll og visitasjonsprotokoll, og kvartalsvis på lagertelling, og at det for øvrige avdelinger i Forsvarets militære organisasjon er etablert plan for egenkontroll ved 92 pst. av avdelingene.

Komiteen har også merket seg at revisjon av materiellbeholdningene ved Forsvarets hurtig reaksjonsstyrke og dets underavdelinger, enhetene i Irak og Afghanistan, ikke var gjennomførbar da det ikke var mulig å frembringe materiallister.

Komiteen har registrert statsrådets påpeking av at "(...) man i hvert fall har implementert nye retningslinjer for materiell forvaltning, at det er etablert visitasjonsprotokoll ved alle FLOs avdelinger og de fleste av Forsvarets avdeling m.v. ...)" som tiltak for å bedre

oversikten over lagersituasjonen. Dette er riktig og nødvendig. Komiteen stiller seg imidlertid kritisk til at tiltakene først iverksettes fra og med høsten 2004 - altså tre år etter at manglene ble påpekt.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at Forsvaret har hatt et klart regelverk om lagertelling, men at Forsvaret ikke har fulgt opp sitt eget regelverk. Videre har disse medlemmer merket seg at opplysningen fra forsvarsministeren under høringen 21. februar 2005 om "at general Svein Ivar Hansen har reist rundt til alle de 70 driftssjefene for nettopp å understreke hvor viktig dette er, at det faktisk telles, og at det også har vært gjennomført kurs for driftssjefer". Disse medlemmer ser at det er behov for at ansvar gjøres gjeldende, og ser derfor positivt på at merknader fra Riksrevisjonen får karrieremessige konsekvenser.

- *Horisontal samhandling*

Komiteen har merket seg måten ordningen med horisontal samhandling har fungert på. Riksrevisjonen viser til at det er avdekket at regnskapsføringen av horisontal samhandel mellom Forsvarets enheter praktiseres svært ulikt i forsvarsgrenene, at transaksjonene føres i ulike systemer og at retningslinjene som har vært utgitt av Forsvaret, har vært i strid med bevilgningsreglementets kontantprinsipp.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti legger til grunn at det nå er lagt bedre til rette for horisontal samhandel gjennom de prosedyrer som er innført i tråd med Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonssaker. Disse medlemmer mener at det i tillegg er avgjørende at både bestillende enhet og leverandør (FLO) har forståelse for at tjenester og leveranser skal kostnadsfastsettes ved bestilling og at dette registreres fortløpende, slik at prognoser blir korrekte.

Komiteen viser også til uttalelse fra Edvin Værøy fra Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund under komiteens høring den 21. februar 2005, hvor han sier at:

"Horisontal samhandel med internfakturering ble innført uten at det forelå fullverdige økonomiske og leveransemessig bindende samhandels- eller leveranseavtaler mellom partene. Forståelsen for systemet og kompetansen om bruk og rutiner var meget mangelfull. Vi mangler også et kostnadsbilde over innføringen av et system som krever store ressurser til å flytte tall internt i Forsvaret."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, anser sitatet ovenfor som et dekkende uttrykk for den fremstilling av innføringen av internfaktureringssystemet som er fremkommet under komiteens høring og stiller seg sterkt kritisk til det grunnlaget man har gjennomført ordningen på.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til uttalelse fra administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon som under høringen 21. februar 2005 ubetinget benektet at det skulle være store kostnader forbundet med å administrere den horisontale samhandelen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, har også merket seg opplysningene fra Forsvarets logistikkorganisasjon hvor det fremgår at over 300 mill. kroner av det påståtte merforbruk for Forsvarets logistikkorganisasjon i 2004 egentlig skulle vært belastet andre våpengrener i Forsvaret.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at en vesentlig del av dette gjelder ufakturerte fordringer, og vil påpeke at det er Forsvarets logistikkorganisasjons ansvar å påse tidsriktig fakturering. Forpliktelsesbildet må være kjent både hos kunde og leverandør for at disse skal kunne ha riktige prognoser.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at statsrådets svar under begge høringer bekrefter et inntrykk av at statsråden først tar tak i enkeltforhold etter at Riksrevisjonen har avdekket svakheter.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har imidlertid merket seg at mange av de tiltakene som er iverksatt for å rette opp feil også bidrar til å forebygge nye feil. Disse medlemmer har videre merket seg at det har kommet til nye forebyggende tiltak i forsvarssjefens tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonssaker.

Komiteen finner det urovekkende når lederne av viktige organisasjoner som Norges Offisersforbund og Befalens Fellesorganisasjon hevder at dialogen, tilliten og samarbeidet mellom organisasjonene og ledelsen i Forsvarsdepartementet er borte. Enhver omstilling er avhengig av nært samarbeid og tillit mellom ledelse og ansatte dersom den skal lykkes.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti tar til etterretning statsrådets utsagn under høringen 21. februar 2005 om at:

"Jeg vil for egen del legge til at mitt ønske er å ha et åpent og godt samarbeid med samtlige organisasjoner. Jeg ser klart at det er et forbedringspotensial her, og jeg vil ta initiativ til å rette opp samarbeidet, i den forstand at det i hvert fall oppleves som at jeg har interesse og genuin vilje til å ha et så godt samarbeid som mulig. Fra min side har intet annet vært tilsiktet."

Og videre at:

"Vi diskuterer mange ting friskt - det skulle bare mangle. Men når det er trukket en konklusjon, og ofte skjer det formelt ved at det kommer en formell anbefaling

ling fra departementsråden til meg, er vi over i en mer formell fase. Men jeg tror at alle organisasjoner som ønsker å være gode på omstilling, alle organisasjoner som ønsker å være levende, må ha det jeg kaller en brainstormingsfase, en fase som er ganske fri, men så, når beslutningen er fattet, må man selvfølgelig forholde seg til den fattede beslutningen."

Disse medlemmer tar også til etterretning for svarssjefens utsagn under samme høring om at:

"Jeg vil også understreke at vi vektlegger et godt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene",

samt at:

"Jeg vil sterkt ta avstand fra det som jeg oppfatter som urimelige påstander fra Norges Offisersforbund og Befalets Fellesorganisasjon, om at man ikke kan si fra internt i Forsvaret. Tvert imot har jeg oppmuntret til at man skal si fra, og jeg kommer til å fortsette med det. Det er både en rett og en plikt å si fra internt i Forsvaret."

Komiteen viser til at statsråden i en rekke tilfeller understreker at hennes oppgave er å tilfredsstillе de krav Stortinget har satt. Under komiteens høring uttalte hun blant annet:

"Og det hører med til bildet at Forsvaret har jobbet på spreng med å tilfredsstillе de krav Stortinget satte våren 2001, i det tempoet som ble fastsatt, dvs. innen 31. desember 2005. For å kunne realisere de mål vi satte i 2001, har det vært nødvendig å ha et høyt tempo i omstillingen."

og

"Vi har valgt å gjennomføre de omstillingene som er, og i det tidstempoet Stortinget har besluttet, uten å ha perfekt informasjon om alle konsekvenser det ville medføre på forhånd. På mange måter kan man si at det har vært en "learn as you go holdning", og det har gått meget bra, men ikke perfekt."

Komiteen er enig i at statsråden skal iverksette Stortingets vedtak, men vil understreke at de vedtak Stortinget har truffet er basert på opplysninger og tilrådninger fra Regjeringen. Dersom forholdene endrer seg, at mål ikke kan eller bør nås av ulike årsaker, er det statsrådets plikt å sørge for at Stortinget blir informert og får anledning til å ta stilling til det endrede grunnlaget.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har i denne sammenheng merket seg forsvarsministerens uttalelse i høringen den 4. mars 2005:

"Jeg følte meg trygg, også i dialog med forsvarsledelsen, på at vi innenfor de bemanningstillene vi hadde, innenfor de vedtak Stortinget hadde gjort, faktisk kunne utføre våre oppgaver. Det har det også vist seg i ettertid at vi har klart. De fleste forsvarsgrener har også klart å styre sine ressurser innenfor de tall og den bemanning stabene har fått."

Komiteen har merket seg opplysninger om at generalinspektøren for Hæren i brev av 21. februar

2003 advarer mot forslaget til årsverksreduksjon i Hærstaben. Ifølge forsvarssjefen ble tilsvarende henvendelse oversendt fra generalinspektøren for Heimevernet:

"Når det gjelder det aller første skrevet, ligger - eller lå - det jo i generalinspektørens instruks at de kunne gå forbi forsvarssjefen og ta opp ting direkte med ministeren. Jeg vet at det har vært gjort en gang i forbindelse med omorganiseringen i Heimevernet. Så sitter vel Hagen på et brev, og så gikk vel generalinspektøren for Heimevernet ut med tilsvarende. Det har altså vært tre tilfeller som jeg kjenner til, inkludert dette her."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, har merket seg at i brev av 18. november 2003 (senere erstattet av brev 9. desember 2003) kommer Forsvarsstaben med innvendinger mot nedtrekksmålet på 5 000 årsverk basert på at Forsvarets militære organisasjon var tilført nye oppgaver etter at måltallet var vedtatt. Differansen mellom nedtrekksstall og behov for ansatte på grunn av nye oppgaver opplyses å være ca. 1 100. Forsvarsstaben konkluderer med at:

"Dersom nedtrekksmålet ikke korrigeres for endringene beskrevet ovenfor (1 100 nye årsverk på grunn av nye oppgaver) vil det få omfattende konsekvenser for omfang og ambisjonsnivå for virksomheten FMO, og det synes ikke mulig å realisere alle målsettinger for utvikling av operative kapasiteter innen utgangen av 2005. FST er forberedt på å presentere konsekvensene etter nærmere avtale med FD."

Flertallet registrerer at innvendingene fra Forsvarsstaben ble avvist i brev av 8. januar 2004, men har merket seg statsrådets uttalelser om at det i ettertid er ført en intern dialog med Forsvarsstaben om forholdene.

Opplysningen om at forholdene er klarlagt gjennom intern dialog, reiser spørsmål av prinsipiell art. Dersom Stortinget og dets kontrollerende organ Riksrevisjonen, skal ha mulighet for å følge beslutningsprosessen i Forsvaret forutsetter det at prosessene kan etterspores. Flertallet viser til at statsråden selvsagt trekker de slutninger som vedkommende mener er riktige. Imidlertid er det en forutsetning for den etterfølgende kontroll knyttet til statsrådets opplysningsplikt overfor Stortinget helt avgjørende at prosessene frem til vedtak er sporbare. Dette må være grunnleggende for all forvaltningspraksis og særlig der fagmyndighet er tillagt ytre etater. Muntlig avklaring uten tilgjengelige protokoller og redegjørelser for beslutningsprosessen umuliggjør en reell kontroll med forvaltningen fra Stortingets side og bryter med de forutsetninger vårt demokratiske system er bygd på.

Flertallet viser til rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, det såkalte Frøilandutvalget hvor det blant annet heter:

"Begrepet opplysningsplikt (eller informasjonsplikt) kan benyttes på forskjellige måter. I snever forstand

sikter man til plikten til å gi korrekte og dekkende opplysninger på eget initiativ."

Og videre:

"Utvalget vil for det første understreke at opplysningsplikten ikke krever at den informasjon som gis skal være fullstendig, i den forstand at alle tilgjengelige opplysninger om en sak må fremlegges. Regjeringen både bør og kan foreta et utvalg. Dette er ikke minst i Stortingets egen interesse. Regjeringen må imidlertid gi en balansert fremstilling av saken, og ikke underslå informasjon som taler imot dens eget syn på saken.

Rene faktaopplysninger omfattes klart nok av opplysningsplikten, enten de taler for eller mot regjeringens forslag. Det samme må som hovedregel gjelde faglige vurderinger. I den grad regjeringen sitter inne med faglige vurderinger av klar relevans for saken, må dette komme frem, også der vurderingene ikke støtter regjeringens eget syn."

Flertallet vil understreke betydningen av at både opposisjon og regjeringsfraksjon kan stole på at det materiale Regjeringen legger fram er korrekt og dekkende.

Statsråden har overfor Stortinget og i offentlighet, hevdet at hun hadde alt under kontroll. I Stortingets spørretime den 20. oktober 2004 slo finansminister Per Kristian Foss fast at:

"Det har aldri vært bedre økonomisk styring i Forsvaret enn under denne statsråd."

Og forsvarsministeren fulgte opp:

"Jeg vil iallfall innledningsvis understreke det finansministeren sa: Kontrollen med Forsvarets økonomi har aldri vært strengere."

Statsråden har også i foredrag mv. kommet med tilsvarende utsagn på tidspunkter hvor at hun satt på faglige råd og informasjon om at det motsatte var tilfelle.

Flertallet har også merket seg at Regjeringen i budsjettforslaget for 2005 forutsatte at den tidligere vedtatte bemanningsreduksjon på minimum 5 000 innen utgangen av 2005 iverksettes, men uten at de faglige innvendinger generalinspektørene og senere Forsvarsstaben hadde kommet med, ble brakt til Stortingets kunnskap.

Flertallet viser til Kåre Willochs uttalelse under Stortingets behandling av Crotale-saken (Tid.S 1972-73 s. 3742, sp 2) hvor han hevdet at:

"Den første forutsetning for at dette samarbeidet mellom storting og regjering skal kunne virke best mulig, er at Stortinget kan stole på at Regjeringen ikke skjuler noe som er av betydning for Stortingets arbeid."

Flertallet slutter seg til denne vurdering og konstaterer at statsråden i denne saken burde latt innvendingene fra forsvarsledelsen blitt kjent for Stortinget.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti registrerer statsrådets kommentarer i høringen av 4. mars 2005, hvor hun uttaler:

"Verken avsender, Forsvarsstaben, eller mottaker, Forsvarsdepartementet, mente eller mener at brevetts innhold burde medføre endringer i budsjettet for 2004. Dette brevet har i enkelte medier vært framstilt som om Forsvarsstaben her advarte mot tempoet i omstillingen. Det er ikke riktig. Det var enighet om nedbemanning og omstillingskrav for 2004. På etatsstyringsmøtet mellom departementet og Forsvarsstaben 15. desember 2003, etter at Stortinget hadde vedtatt budsjettet, aksepterte Forsvarsstaben de resultatkrav som var satt for 2004. Det brevet av 18. november faktisk dreide seg om, var beregningen av nedbemanningen i hele perioden 2002-2005. Dette var særlig viktig i forhold til slutfasen, årsskiftet 05/06."

Disse medlemmer merker seg også at sjef for Forsvarsstaben bekrefter dette, og uttalte:

"Dette brevet som jeg sendte, førte til et første skritt i en dialog som ble slutført i løpet av våren 2004, hvor jeg føler at jeg fikk gjennomslag for de fleste av de syn som jeg hadde hevdet, og at resultatet deretter ble at jeg står igjen med de 4 461 årsverk som er reelt, de facto, med ett unntak, og det er det som har vært nevnt hele veien, de kombattante vernepliktige, som vil bli løst i 2005. Dette gjelder 2002-2005-årsverksrammen."

Disse medlemmer registrerer således at saken var en teknisk diskusjon knyttet til målet for perioden 2002-2005 og derfor ikke hadde innvirkning på budsjettet for 2004, og at problematikken ble løst gjennom en dialog mellom departementet og Forsvarsstaben.

Disse medlemmer har med interesse merket seg at det i en artikkel på Forsvarsnett, datert 24. juni 2003, går frem at generalinspektøren for Hæren (GIH), Lars J. Sølvberg:

"ser fram til nedleggingen av FO, og - enda mer: etableringen av FST. GIH bekymrer seg ikke over færre sentrale stillinger; han gleder seg heller til å ta fatt på transformasjonen av Hæren. [...] Dette er en større endring enn de fleste nok har tatt inn over seg, framholder GIH, som er udelt positiv til endringen, selv om også hans stab er sterkt redusert. - Vi reduseres fra 55 til 23. Det er på én måte dramatisk, men tvinger oss samtidig til å tenke nytt, handle annerledes."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet konstaterer at når merutgiftene på nærmere en milliard ble avdekket i januar 2005 ble mangel på rolighet og resonnerende beslutningsmyndighet også avdekket i Forsvarsdepartementet og forsvarsledelsen. Det normale og fornuftige ville vært å oppnevne et hurtigarbeidende og uavhengig ekspertutvalg til å klargjøre hvilke systemfeil i den løpende budsjettkontroll som eksisterte som var årsaken til at ingen forhåndsvarsler var fremkommet fra noen våpengerer eller fra Golf-systemet eller fra økonomiavdelingen i departementet.

Når den øverste leder, forsvarssjefen, på en ryddig måte påtok seg ansvaret og søkte avskjed burde dette enten vært imøtekommet eller at forsvarsministeren selv gjorde det samme ved å fratruke sin stilling. En slik handlemåte ville vært naturlig i og med at forsvarsministeren nylig hadde opplyst i og til Stortinget at økonomistyringen i Forsvaret nå var god og delvis det samme i brev til kontroll- og konstitusjonskomiteen

i forbindelse med behandlingen av den manglende godkjenning av regnskapet for 2003 fra Riksrevisjonens side. Når så ikke skjedde og forsvarsministeren ba forsvarssjefen om å fortsette sine siste måneder (frem til avtalt fratredelse 1. april 2005) burde selvsagt ansvarsdelingen utstå til den uavhengige granskning om årsakssammenhengene forelå.

Disse medlemmer finner det således meget kritikkverdig at forsvarsministeren godtok forsvarssjefens panikkartede utpeking av generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør i Forsvarets logistikkorganisasjon til "syndebukker" for merforbruket i 2004. Dette ble gjort uten en forsvarlig gjennomgang av overskridelsene og vurdering av om disse to reelt sett hadde gjort en uforsvarlig jobb eller om de innenfor sin arbeidsinstruks kunne og burde ha hindret merforbruket. Disse medlemmer vil også påpeke at hvis det skulle reageres så burde det vært gjennomført med en gang enten ved at det ble reist avskjedssak eller ved inngåelse av en avtale om øyeblikkelig fratredelse. Forsvarsministerens og forsvarssjefens offentlige utpeking av de to syndebukker og at de skulle fratred sine stillinger før de begge var gitt en rimelig tid til å forklare seg om sitt syn og sin forklaring på merforbruket, medfører en uakseptabel personalpolitikk. Når de i tillegg fortsetter i sine stillinger med en undergravet autoritet og erklært mistillit fra sine overordnede blir det dobbelt ille.

Når generalinspektøren for Hæren i tillegg også kritiseres for raskt å oppnevne et uavhengig utvalg til å gjennomgå årsakene til merforbruket i Hæren for å kunne iverksette nødvendige tiltak for å hindre gjentakelser blir det ganske uforståelig. Det som egentlig er kritikkverdig er at ikke forsvarsministeren og forsvarssjefen raskt sørget for en uavhengig granskning av Forsvarets merforbruk i 2004 for å etablere en troverdig analyse og ansvarsklargjøring slik det er påpekt innledningsvis i disse merknader. En slik uavhengig granskning ville også klargjøre om departementet og forsvarssjef og forsvarsstab hadde organisert Forsvarets og departementets virksomhet på en forsvarlig og akseptabel måte. Det må jo være klart kritikkverdig at departementet og forsvarsledelse har organisert et så dårlig økonomisystem i Forsvaret at en sprekk på nærmere en milliard kroner er ukjent for ALLE før i januar 2005 og at ALLE i desember trodde at det ville bli balanse. En slik systemfeil kan ikke være et ansvar for generalinspektøren for Hæren eller administrerende direktør i Forsvarets logistikkorganisasjon. Det er også verdt å merke seg at både forsvarsminister/departement og forsvarssjef/stab ikke har satt i verk noen uavhengig, objektiv og nøytral granskning, men kun vellet skyld på underordnede og søkt å fortelle fantasihistorien om at den øverste forsvarsledelse og departement ikke kan lastes for det skandaløse økonomisystem i Forsvaret. Hvis ikke departement og stab skal sørge for et forsvarlig økonomisystem og rapporteringsrutiner i Forsvaret, hvem skal da gjøre det? Departementet har jo selv en egen avdeling (Avdeling V) som i henhold til Virksomhetsplanen til Forsvarsdepartementet for 2004 er ANSVARLIG for å sikre en vellykket omstilling av

Forsvaret, vellykket omstilling av FLO og at virksomheten blir gjennomført i henhold til vedtatt budsjett. Når det så dukker opp en uventet overskridelse på nærmere en milliard må det være denne overordnede avdeling V i departementet som IKKE har sikret at virksomheten er gjennomført i henhold til budsjett. Det må være avdeling V ledet av ekspedisjonssjef Fridthjof Sjøgaard som åpenbart ikke har sørget for de nødvendige budsjettstyringssystemer i sine respektive underordnede etater eller grener, men forsvarsministeren har altså frikjent sin egen departementsavdeling for derved også å frikjenne seg selv. For øvrig har også Forsvarsstaben selvsagt også et overordnet ansvar for å sørge for at etater eller grener som Hæren og Forsvarets logistikkorganisasjon har budsjettkontrollsystemer som sikrer en adekvat budsjettoppfølging, noe som utøves gjennom avdeling for personell, operasjoner og drift (POD). I denne sammenheng kan påpekes at det i 2004 haglet med advarsler om mangler og problemer direkte til POD fra Golf-prosjektet (Prosjekt RS04) Ukentlige statusrapporter om regnskap. Ansvar til POD er også underslått fordi det ville rammet både forsvarssjef og forsvarsstab. (Det kan også påpekes at det er noe underlig at både forsvarssjef, sjef Forsvarsstaben og sjef POD alle skal fratred sine stillinger 1. april 2005.)

Ved tidspunktet for avgivelse av denne innstilling foreligger det en uavhengig granskningsrapport fra utvalget nedsatt av generalinspektøren for Hæren, en rapport fra Forsvarets logistikkorganisasjon og kommentarer til granskningsutvalgets rapport fra Forsvarsstaben som i sum gir et meget uklart bilde av årsaksforhold og ansvarsforhold. Når flertallet i denne innstilling foreslår at Riksrevisjonen skal fremskynde sin behandling av Forsvarets 2004-regnskap og foreta en slags forvaltningsrevisjon av Forsvarsdepartementet så forventer disse medlemmer at alle personellmessige konsekvenser og gjennomføring av slike utstår inntil Riksrevisjonen har avklart de reelle forhold vedrørende regnskapet for 2004 og mulige ansvarsforhold i den sammenheng. Gjennomføring av de muntlige varsler om fristilling eller til disposisjon for administrerende direktør i Forsvarets logistikkorganisasjon og generalinspektøren for Hæren før Riksrevisjonen er ferdig med sitt arbeid, vil disse medlemmer oppfatte som en provokasjon.

Disse medlemmer vil også påpeke at forsvarsministeren burde ha oversendt brevet fra Forsvarsstaben av 18. november 2003 (justert til 9. desember 2003), brev fra generalinspektøren for Hæren til forsvarsministeren av 21. februar 2003 og brev fra generalinspektøren for Heimevernet 28. april 2003 til Stortinget ved forsvarskomiteen, slik at Stortinget ble gjort kjent med de alvorlige faglige innvendinger mot den raske nedbygging av Forsvaret og staber.

Disse medlemmer viser i denne forbindelse til forsvarsministerens uttalelser i høringen som klart viser at hun ikke har forstått eller var innforstått med opplysningsplikten nedfelt i bl.a. ansvarlighetsloven § 9, noe disse medlemmer finner sterkt kritikkverdig.

Disse medlemmer viser også til at komiteen ble gjort kjent med at det etter at Forsvarsdepartementet besvarte Forsvarsstabens brev av 18. november 2003 i brev av 8. januar 2004 ble det klargjort et nytt brev fra forsvarssjefen til Forsvarsdepartementet med sterke protester og advarsler om en alt for omfattende nedbygging av Forsvaret. Under høringen og etterpå ble dette bekreftet og i tillegg opplyste forsvarssjefen at det ble utarbeidet flere alternativer og ikke bare ett. I brev til komiteen av 28. februar 2005 skriver forsvarssjefen at:

"Det ble i FSJs støtteapparat konsipert et alternativt svarbrev i etterkant av FDs brev av 8. januar 2004, men brevet ble ikke realitetsbehandlet, og ikke sendt."

I det kjente alternativ med Vedlegg A (med 9 kildepunkter) fremgår det at nedbemanningen 2002-2005 burde nedjusteres med 1 088 årsverk som følge av endrede forutsetninger og nye oppdrag gitt til Forsvarets Militære Organisasjon siden det opprinnelige målet på en nedbemanning av 4 400 årsverk ble fastsatt.

Noen må ha bestemt at brevet IKKE skulle sendes eller IKKE fremlegges for underskrift, altså må noen i forsvarssjefens støtteapparat ha foretatt en realitetsbehandling. Under høringen ble det opplyst at brevet ikke ble sendt fordi man gjennom dialog mellom forsvarssjef, forsvarsstab og departementsledelse kom frem til en løsning. Når det ikke skjer skriftlig eller formelle møter med protokoller blir det umulig for Stortinget å føre kontroll med statsrådets embetsutøvelse samt vurdere om den er innenfor ansvarlighetslovens rammer og parlamentarisk akseptabel embetsutøvelse. Den forkludring av ansvar som her har skjedd bør korrigeres og disse medlemmer er derfor medforslagsstillere for at Riksrevisjonen skal foreta en forvaltningsrevisjon. Disse medlemmer stiller seg også uforstående til den bagatellisering forsvarssjefen foretok av eget støtteapparat under komiteens høring. Disse medlemmer forutsetter at de som er i forsvarssjefens eget begrep "FSJs støtteapparat" ikke er så dårlig kvalifisert og uerfarne at de utarbeider flere alternative brev til Forsvarsdepartementet med samme meget gjennomarbeidede og klargjørende Vedlegg A uten noen føringer fra eller kunnskaper om forsvarssjefens reaksjon og holdning til FDs negative avslagsbrev av 8. januar 2004. Forsvarssjefens bortforklaringer og bagatellisering av arbeidet med og forberedelser av en henvendelse i skriftlig sporbar form til departementet står etter disse medlemmers syn ikke til troende.

Disse medlemmer vil til slutt påpeke at virkeligheten med mangel på budsjettstyring og merforbruk har vist berettigelsen av advarslene fra de to nevnte generalinspektører og Forsvarsstabens brev om nedjustering av nedtrekksmålet. Det at det går alt for fort ved å nedbygge et regnskapssystem og personell FØR det nye Golf-systemet virker åpenbart. Det samme viser redegjørelsen om de endrede forutsetninger for generalinspektøren for Hærens mulighet for reell styring og for det bedrøvelige faktum at generalinspek-

tøren for Hærens formelle instruks ikke er endret etter at omstillingen ble påbegynt. Den personalpolitikk og behandling som er utvist gjennom mangel på formelle vedtak, rask behandling av arbeidsavtale og utarbeidelse av korrekte instruks med påfølgende muntlige opplysning om at man vil bli "stilt til disposisjon" eller bli "fristilt fra et tidspunkt til å bli fastsatt senere" ville ikke blitt godkjent av arbeidsmyndighetene for småbedrifter. Den personalpolitikk i Forsvarets toppledelse som er avdekket i den foreliggende sak kan ha vært akseptabel i Forsvaret i tidligere tider, men er helt uakseptabel i vår tid. Når myndighetene ellers påser at private bedrifter følger lover og regler bør myndighetene selv gå foran med et godt eksempel. Utdaterede stillingsinstruks og mangel på korrekte og formelt under tegnede arbeidsavtaler i rett tid bør være en selvfølge, og disse medlemmer forutsetter at også forsvarsminister og forsvarssjef sørger for at de avdekkede og påpekte forhold rettes opp.

Disse medlemmer vil også vise til at det i den offentlige debatt i ettertid av at merforbruket i Forsvaret i 2004 ble avdekket har vært drøftet hvorledes merforbruket skal dekkes inn. I denne sammenheng vil disse medlemmer påpeke at forutsetningen for regjeringspartienes budsjettforlik med Fremskrittspartiets stortingsgruppe er at de bevilgede midler til Forsvaret i 2005 er det beløp som skal benyttes og brukes i 2005 basert på kontantregnskapsprinsippet. Det er varslet en sak til Stortinget om inndekningen av merforbruket, og disse medlemmer forutsetter derfor at det vedtatte forsvarsbudsjett legges til grunn for all virksomhet i Forsvaret inntil eventuelt Stortinget har vedtatt endringer. Det vil være helt uakseptabelt om departementet eller forsvarssjefen forkutter og iverksetter innsparingstiltak i det vedtatte forsvarsbudsjett basert på en mulig teoretisk og hypotetisk innkningsløsning. Disse medlemmer vil for ordens skyld også opplyse at Fremskrittspartiets stortingsgruppe ikke er innstilt på at forsvarsbudsjettet for 2005 skal berøres fordi regjeringspartiene og Arbeiderpartiet i sitt forlik for 2004 underbudsjetterte den planlagte virksomhet i Forsvaret.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til de omfattende innkjøringsproblemer som fase 1 i program Golf har hatt. Det nye lønns- og regnskapssystemet ble i sin tid presentert som en forutsetning for å styrke økonomistyringen i Forsvaret, og for å tilfredsstille krav i Statens økonomireglement. På bakgrunn av dette finner disse medlemmer det oppsiktsvekkende at feil og mangler i regnskapet for 2003 må tilskrives innføringen av nettopp dette systemet. Disse medlemmer mener at dette underbygger tvilen som tidligere er uttrykt om dette programmets fortreffelighet med hensyn til effektivisering av økonomi- og logistikkledelse i Forsvaret.

Disse medlemmer viser til at det ikke er mulig å få full oversikt over merutgiftene til internasjonale operasjoner gjennom kap. 1792 i Forsvarsbudsjettet. I høringen 21. februar 2005 begrunnet forsvarsminis-

teren dette med omleggingen i retning av reaksjonsevne i Forsvaret. Disse medlemmer viser til at forsvarsministeren også uttalte at:

"Det betyr at det ikke lages egne posteringer innenfor de ordinære budsjettene som er knyttet til utenlandsoperasjoner. Om det er nok midler til det, blir et skjønns spørsmål."

Disse medlemmer viser videre til generalinspektøren for Hæren, Lars J. Sølvberg, som under samme høring bl.a. sa:

"(...) f. eks. at vi fra Hæren side har hatt stor deltakelse både på Balkan, i Midtøsten og i Sentral-Asia i 2004 av meget kompleks natur. Det er klart at disse store oppgavene, sammen med en total reorganisering, har gjort at inngangsdataene har vært ualminnelig kompliserte. Når da systemet ikke er i stand til å avspeile disse endringene, får vi åpenbart styringsvanskeligheter."

og:

"Det vi har tatt opp i forbindelse med årsregnskapet, er at det er en del regninger, for å si det enkelt, som er feilsendt til Hæren, og som skulle vært sendt til dem som skal postere disse utenlandsregningene."

Disse medlemmer vil fremheve at økt bruk av norske styrker i utlandet er et resultat av Norges tilslutning til NATOs nye strategi "out of area". Disse medlemmer vil peke på at denne linjen ikke har enstemmig oppslutning, verken blant de politiske partiene eller blant befolkningen. Det er derfor uheldig når Forsvarets regnskapssystem ikke viser hva de norske utenlandsoperasjonene faktisk koster Forsvaret. Dette fordi store deler av kostnadene til utenlandsoperasjonene tilknyttet de enkelte forsvarsgrener faller inn under forsvarsgrenenes ordinære driftsbudsjetter.

Disse medlemmer har grunn til tro at deler av budsjettoverskridelsene for Hæren i 2004 også kan tilskrives utgiftene til internasjonale operasjoner. Forsvarssjefen har bekreftet dette, og den eksterne granskingsrapporten som generalinspektøren i Hæren iverksatte viser det samme, selv om det er uenighet om størrelsen på dette beløpet.

Disse medlemmer forventer at Forsvarets regnskaper for fremtiden synliggjør hva norsk deltakelse i utenlandske operasjoner faktisk koster.

5.1.4 Konklusjon

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, registrerer at en gjennomgang av de siste års regnskaper for Forsvaret viser at økonomistyringen er svekket år for år og konstaterer at forsvarsministeren følger ikke har den nødvendige kontroll og styring med viktige deler av Forsvarets virksomhet.

Forsvaret er en av statens største virksomheter og med et budsjett på ca. 30 mrd. kroner. Flertallet vil uttrykke sterk bekymring for situasjonen i Forsvaret. Etter å ha gjennomført to høringer og ha gått igjennom en rekke dokumenter, sitter flertallet igjen med

inntrykk av mangelfull ledelse, utilstrekkelig økonomistyring og dårlig samarbeidsklima mellom ansatte og ledelse i Forsvaret.

Flertallet finner det påkrevd med øyeblikkelige kontrolltiltak for å sikre at økonomistyringen i Forsvaret faktisk bedres. Flertallet vil derfor anbefale Stortinget om å gå til det ekstraordinære skritt og be Riksrevisjonen omgående trekke ut regnskapet for Forsvarsdepartementet for 2004 av det ordinære statsregnskapet og fremme resultatet av denne gjennomgangen for Stortinget så snart som mulig.

Flertallet ber videre om at Regjeringen umiddelbart foretar en gjennomgang av styring og økonomisystemer i Forsvarsdepartementet med sikte på å sikre seg mot fremtidige overskridelser og uorden i Forsvarsdepartementets regnskap og legger resultatet fram for Stortinget i egen sak.

Flertallet har under høringene merket seg statsrådens forståelse av opplysningsplikten overfor Stortinget og vil understreke at det ikke er tilstrekkelig å forholde seg til pålegg og føringer fra Stortinget. Mottar statsråden faglige råd eller får kunnskap om vesentlige forhold som endrer forutsetningen for Stortingets vedtak, er det statsrådets plikt å informere Stortinget enten vedkommende har til hensikt å la opplysningene endre kursen eller ikke.

Flertallet vil videre uttrykke bekymring for Forsvarsdepartementets forvaltningspraksis i forhold til kontrollmyndighetens mulighet for å etterprøve beslutninger og vil anmode Riksrevisjonen om å foreta en særskilt undersøkelse av dette.

Flertallet vil på denne bakgrunn anbefale Stortinget å fatte følgende vedtak:

1. Stortinget finner det særdeles kritikkverdig at Forsvarets regnskap for 2003 ikke kan godkjennes. Alvorlige antegnelser fra Riksrevisjonen i forbindelse med regnskapet for 2002 bidrar til å styrke inntrykket av manglende økonomistyring.
2. Stortinget ber Riksrevisjonen snarest mulig legge fram en egen sak for Stortinget om en gjennomgang av Forsvarsdepartementets regnskap for 2004.
3. Stortinget finner det kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikke har fremlagt informasjon for Stortinget om viktige faglige innvendinger knyttet til nedbemanningen av ulike fagstaber i Forsvarets ulike enheter.
4. Stortinget ber Regjeringen uten unødvendig opphold legge fram en egen sak for Stortinget som synliggjør hvordan Regjeringen skal gjenvinne overordnet styring med Forsvarets økonomi.
5. Stortinget ber Riksrevisjonen foreta en særskilt undersøkelse av Forsvarsdepartementets forvaltningspraksis og utarbeide en vurdering av sporbarheten i de faglige tilrådninger som gis."

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at Stortinget i Innst. S. nr. 342 (2000-2001), jf. St.prp. nr. 45 (2000-2001), satte ambisiøse mål for omstillingen av Forsvaret. Daværende forsvarsminister Bjørn Tore Godal innledet

St.prp. nr. 45 (2000-2001) med setningen; "Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise." Disse medlemmer har merket seg forsvarssjefens svar i høringen 21. februar 2005 på spørsmålet om Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise i dag:

"Jeg vil si vi har gått en riktig vei, og vi oppnår gode resultater. Framfor alt får vi veldig positiv tilbakemelding fra NATO i forhold til de operative kapasitetene."

Disse medlemmer har med tilfredshet merket seg omtalen av Forsvarets økte operative evne i Forsvarssjefens årsrapport for 2004, der det blant annet heter:

"Forsvarets F-16 kampfly har fått luft-til-bakkekapasitet med bedre presisjon og virkning, og kan operere i mørket. Hæren har fått beskyttelse, ildkraft og mobilitet gjennom etableringen av mekaniserte avdelinger. I tillegg har Forsvaret videreutviklet en rekke felleskapasiteter med høy kvalitet, som spesialstyrker, deployerbare kommunikasjonsmoduler, kirurgisk enhet, air control unit og forward air controller for luft-til-bakkestøtte."

Disse medlemmer viser at det alltid knytter seg en viss risiko til omfattende omstillinger. Gitt situasjonen Forsvaret sto i ved inngangen til den pågående omstillingen mener disse medlemmer at omstillingen var og er absolutt nødvendig, og at det ville vært langt større risiko forbundet med å ikke omstille.

Disse medlemmer viser videre til at Stortinget har vært løpende orientert om den pågående omstillingen i Forsvaret, heri om status og utfordringer i arbeidet med å nå omstillingsmålene Stortinget har fastsatt, gjennom årlige budsjettproposisjoner, Forsvarets langtidsplaner, høringer og svar til forsvarskomiteen mv. Disse medlemmer viser spesielt til den omfattende informasjonen Stortinget fikk i St.prp. nr. 1 (2003-2004) om utfordringer knyttet til nedbemanning i Forsvaret, der det blant annet heter:

"Den frivillige personellavgangen det siste året er kraftig redusert, og er i dag nærmest stoppet opp",

og

"Personellsituasjonen er alvorlig."

I Budsjett-innst. S. nr. 7 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004), viste flertallet i forsvarskomiteen til vedtaket om en nedbemanning på 5 000 personer, og understreket nødvendigheten av at dette ble gjennomført:

"Flertallet understreker videre viktigheten av at det planlagte tempo i omleggingen opprettholdes, og at de personellmessige mål opprettholdes."

Disse medlemmer viser til at Riksrevisjonen utgjør Stortingets viktigste korreks til forvaltningen, og at kritiske merknader gir viktige korrekativer om forbedringsbehov. Riksrevisjonen har hatt merknader til Forsvarets regnskap alle de siste ti årene. Regnskapet for 2003 ble ikke godkjent, mens regnskapene for

2001 og 2002 i sin helhet ble godkjent selv om de fikk antegnelser. Videre har Riksrevisjonen siden 1995 totalt underkjent 35 etatsregnskap og 1 departementsregnskap ifølge brev sendt fra Riksrevisjonen til kontroll- og konstitusjonskomiteen den 1. februar 2005. De ulike er: 1995; Høgskolen i Oslo, Vegvesenet, Rikshospitalet, Statens helsetilsyn. 1996; Forsvarets bygningstjeneste, Forsvarets internasjonale virksomhet, Forsvaret, Rikshospitalet, Statens helsetilsyn. 1997; Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Statens Pensjonskasse, Sjøfartsdirektoratet. 1998; UIO og NTNU, HiAkershus, HiBuskerud, HiStavanger, HiØstfold, Patentstyret, Statens helsetilsyn. 1999; Ila landsfengsel, Norges veterinærhøgskole, HiNord-Trøndelag, Rikshospitalet- og Radiumhospitalets apotek. 2000; Aetat og Arbeidsdirektoratet, De samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino, UDI, Statens kornforretning og Statens landbruksforvaltning, Rikshospitalet. 2001; Skattedirektoratet, Norges veterinærhøgskole. 2002; Forbrukerombudet, Patentstyret, UiOslo, HiVestfold, HiTelemark, HiHedmark. For 2003 er det som kjent Forsvarets militære organisasjon, FMO.

Disse medlemmer mener det bør være et svar i styrken av Stortingets kritikk av ulike underkjente regnskap, og har i den forbindelse merket seg at underkjente regnskap aldri tidligere har medført kritikkvotum i Stortinget.

Disse medlemmer har merket seg at noen av årsaksforholdene bak ulike underkjente regnskap de siste årene har klare likhetstrekk. For eksempel hadde Aetat i 2000 problemstillinger i forbindelse med innføring av nye regnskapssystemer, jf. Innst. S. nr. 101 (2001-2002), der det heter:

"Komiteen ser med bekymring på de opplysninger som fremkommer av Riksrevisjonens undersøkelse. Det er svært uheldig at det i en så stor etat som Aetat, blir avdekket svakheter og mangler ved regnskapsavleggelsen. At deler av dette også er påtalt tidligere uten at forholdene er rettet opp tyder på at oppfølgingen fra ansvarlig ledelse er for dårlig. Videre er det etter komiteens oppfatning sterkt bekymringsfullt at Riksrevisjonen uttaler at den er usikker på om regnskapet for Aetat 2000 er pålitelig og fullstendig, og at Riksrevisjonen ikke kan godkjenne regnskapet for Aetat for 2000."

Disse medlemmer mener det er viktig at forvaltningen tar lærdom av slike innføringsproblemer på tvers av departementene.

Disse medlemmer har merket seg at problemene knyttet til Riksrevisjonens hovedkritikk av regnskapet for 2003, som var manglende sporbarhet og dokumentasjon, hovedsakelig skyldes utfordringer i tilknytning til innføring av nytt regnskapssystem. Under høringene kom det frem at Forsvarets samlede regnskap, som fra 1. august 2003 bestod av mer enn 80 ulike regnskapsførende enheter, aldri tidligere har vært dokumentert avstemt, og at det gamle økonomisystemet ikke tilfredsstilte minimumskravene i statens økonomireglement fra 1996. Av Innst. S. nr. 126 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:7 (2002-2003),

fremgår det at Forsvarsdepartementet i 1997 søkte om en forlenget overgangsordning for tilpassing til nytt økonomiregelverk av januar 1996, på bakgrunn av svakheter ved eksisterende informasjonssystemer. Dette ble innvilget i 1998, med frist desember 2002. Disse medlemmer har merket seg at for å kunne innfri første trinn, som er minimumskravene i statens økonomireglement for eksternregnskapet, ble nytt lønns- og regnskapsystem innført i november 2003. Disse medlemmer mener dette var en påkrevd innføring som hastet, og viser i denne forbindelse til at både Riksrevisjonen og kontroll- og konstitusjonskomiteen tidligere har påpekt behovet for fremdrift, samt risikoen ved tidspresset som fulgte av manglende måloppnåelse i forutgående prosjekter til Program Golf, jf. Innst. S. nr. 126 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:7 (2002-2003), der det heter:

"Flertallet understreker at samordning av Golf med øvrige omstillingstiltak i Forsvaret er avgjørende for å nå Stortingets mål om gevinstrealisering i planperioden 2002-2005. I den forbindelse viser flertallet til at Riksrevisjonen peker på at tidspress for å innfri Finansdepartementets krav skaper risiko for manglende synkronisering av FLO og Golf. Flertallet forstår det slik at Riksrevisjonen dermed på den ene siden gir kritikk for manglende fremdrift, mens den samtidig advarer om at tidspress kan medføre manglende synkronisering. Flertallet vil påpeke at tidspresset dels skyldes manglende måloppnåelse i forutgående prosjekter til Program Golf."

Disse medlemmer merket seg opplysningen i høringene om at en del forhold som Riksrevisjonen har kritisert først vil bli løst i den senere fasen av Program Golf, i fase 2, som skal dreie seg om internregnskapet og også noe om funksjonalitet knyttet til horisontal samhandel. Disse medlemmer har også merket seg at automatisk sporbarhet mellom penge- og materiellregnskap forventes implementert som en del av en implementering av Program Golf, Leveranseprosjekt 2, jf. Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av riksrevisjonssaker.

Disse medlemmer viser til Forsvarets militære organisasjons tiltaksliste for oppfølging av Riksrevisjonen, og opplysninger i høringene om at denne gjennomgås regelmessig i Forsvarsdepartementets etatsstydingsmøter. Disse medlemmer mener at omfanget av tiltak viser at Forsvaret har tatt Riksrevisjonens merknader til 2003-regnskapet alvorlig. Videre finner disse medlemmer det positivt at Forsvarsdepartementet har iverksatt ytterligere ekstraordinære tiltak utover de tiltakene Forsvaret selv har iverksatt, som innebærer innleie av ekstern hjelp for å gjennomgå så vel økonomirutiner som regnskapsføring og revisjonsrådgivning; styrking av departementets arbeid med oppfølging av Riksrevisjonens antegnelser ved å tilføre årsverk til den oppgaven; avsetting av 10 mill. kroner til ekstraordinære opplæringstiltak i Forsvaret, presentert i høstens statsbudsjett; beslutning om at økonomiforvaltning blir viktigere for karriereutvikling i Forsvaret; opprettelse av en egen stilling som økonomisjef i Forsvaret, jf. brev fra Forsvarsdepartementet til komiteen av 3. desember 2004.

Forsvarsministeren uttalte i høringen den 21. februar 2005 at:

"det er for tidlig å konkludere på om denne oppfølgingen og disse tiltakene er tilstrekkelige til fullt ut å rette opp de feil Riksrevisjonen har påpekt. Noen tiltak vil ta tid, knyttet til så vel kompetanseheving som holdningsendringer. Om Riksrevisjonen finner tiltakene tilstrekkelige, vet vi ikke før Riksrevisjonen har revidert regnskapet for 2004."

Disse medlemmer har imidlertid merket seg at det i brev av 28. januar 2005 fra forsvarsministeren fremgår en dokumenterbar effekt i forhold til inkassosaker og utestående forfalte regninger:

"Det var i februar 2004 registrert 670 inkassosaker (1,5 mill. kroner). I oktober 2004 var dette tallet betydelig redusert til 173 saker (0,1 mill. kroner), og i desember 2004 var dette ytterligere redusert til 40 registrerte saker (0,07 mill. kroner). Det var ved begynnelsen av 2004 registrert 12 000 utestående forfalte regninger. I oktober 2004 var dette tallet redusert til 3 000. Status ved utgangen av 2004 var en ytterligere reduksjon til ca. 2 600 (...)."

Disse medlemmer viser til at Riksrevisjonen skriver følgende om merutgifter og mindreinntekter i 2003:

"Det er merutgifter eller mindreinntekter under noen kapitler og poster. Disse merutgiftene eller mindreinntektene er enten av mindre betydning, eller det er tilfredsstillende redegjort for dem i forklaringene til statsregnskapet eller spesialregnskapene."

Disse medlemmer konstaterer at det ikke var overskridelser som var årsaken til at Riksrevisjonen ikke kunne godkjenne Forsvarets regnskap for 2003, og har merket seg opplysningen i høringen 4. mars 2005 om at Hæren hadde et mindreforbruk i 2003 som var større enn Hærens andel av posteringsnota balansekonto (p-nota) ved inngangen til 2004, hvilket innebærer at Hæren ikke hadde mindre penger til å løse sine oppgaver i 2004, enn hva det Stortinget forutsatte i budsjettet. Disse medlemmer viser i denne sammenheng til statsrådets uttalelse under høringen 21. februar 2005 om at:

"de regninger som den enkelte avdeling i Forsvaret er skyldig ved årets begynnelse, håndteres alltid tidlig i året av de enkelte avdelinger slik at man normalt ikke behøver å foreta noen omgruppering i omgrupperingsproposisjonen",

og forsvarssjefens kommentar til dette der han uttalte at:

"jeg kan bare bekrefte at vi har behandlet disse 220 mill. kr på den måten som statsråden har beskrevet i dette brevet til kontroll- og konstitusjonskomiteen."

Disse medlemmer viser til at Riksrevisjonen ikke har gitt noen uttalelse om Forsvarets regnskap for 2004, og at det dermed ikke foreligger et grunnlag for uttalelser om dette fra kontroll- og konstitusjonskomiteen på det nåværende tidspunkt, samt at Regjeringen har varslet en sak for Stortinget om årsaker til og konsekvenser av det regnskapsmessige overforbruket innenfor Hæren og logistikkorganisasjonen i 2004.

Disse medlemmer viser til Riksrevisjonens uttalelse der det heter:

"Riksrevisjonen ser positivt på de tiltak som er, eller som vil bli iverksatt."

Disse medlemmer viser til at Presidentskapet i etterkant av Stortingets behandling av Frøiland-utvalget nedsatte et utvalg til å utrede alternativer til riksrettsordningen (Dokument nr. 19 (2003-3004)). Utvalget ble ledet av Jørgen Kosmo, med deltakelse fra Carl I. Hagen, Carsten Smith, Arne Fliflet og Bjørn-Erik Rasch. Dette utvalget fremmet forslag til ny grunnlovsbestemmelse om opplysningsplikt som baseres seg på det forslaget til ordlyd om dette som ble foreslått av mindretallet i Frøiland-utvalget. Forskjellen mellom de to alternativene viser seg primært i de tilfeller regjeringen fremlegger opplysninger for Stortinget uten at regjeringen har fremmet sak til behandling i Stortinget.

Disse medlemmer viser til Dokument nr. 19 (2003-2004) der utvalget bl.a. uttaler seg om dette:

"Dette kan være i saker som Stortinget selv initierer, eller hvor regjeringen konsulterer Stortinget mer uformelt. I disse tilfellene kan det være tvilsomt om dagens konstitusjonelle sedvanerettsregel pålegger regjeringen en plikt til å gi dekkende opplysninger.

Utvalget deler mindretallets tilbakeholdenhet med å grunnlovsfeste en plikt til å fremlegge dekkende/fyldestgjørende/nødvendige opplysninger utenfor de tilfeller der regjeringen fremmer saker for Stortinget. I slike tilfeller vil det være andre mekanismer som kan i vareta Stortingets informasjonsbehov. For det første har stortingsrepresentantene et ansvar for selv å bidra til at Stortinget opplyses. En nærliggende mulighet for Stortinget vil her være å innhente opplysninger fra regjeringen. I slike tilfeller vil forespørselen fra Stortinget danne rammen for regjeringens opplysningsplikt. Stortinget kan på denne måten styre opplysningspliktens omfang fra sak til sak. Regjeringen har på sin side en egeninteresse i å informere Stortinget, som den i langt de fleste tilfeller vil overhold. Gjør ikke regjeringen det, har Stortinget egne sanksjonsmuligheter. Som rettslig norm er dessuten kravet til "fyldestgjørende" opplysninger vanskelig å håndheve. Utvalget vil derfor støtte den formulering som mindretallet foreslår, nemlig at regjeringen ikke skal gi "villedende" opplysninger til Stortinget."

Disse medlemmer har merket seg at forslaget til ny grunnlovsbestemmelse fra utvalget til å utrede riksrettsordningen nå er formelt framsatt som grunnlovsforslag av representantene Kosmo, Lønning, Holten, Brørby, Solholm, Valle og Hagen i Dokument nr. 23 (2003-2004).

Disse medlemmer støtter punkt 4 i forslaget til vedtak fra komiteens flertall, da Regjeringen allerede har varslet en sak om dette i brev av 21. januar 2005 til forsvarskomiteen. Disse medlemmer støtter ikke punktene 1, 2, 3 og 5.

6. JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

6.1 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) - regnskapet for 2003

6.1.1 Sammenheng

- Anskaffelser

Revisjonen har vist at det er tilfeller hvor konkurranseprinsippet i regelverket for offentlige anskaffelser

ikke har vært fulgt. Det har i varierende grad vært ført anskaffelsesprotokoll eller lagt fram annen dokumentasjon som viser at konkurranseprinsippet er overholdt eller hjemler unntak fra regelverket.

Riksrevisjonen stilte spørsmål ved om ikke flere av leveransene burde vært ute på anbudskonkurranse.

Riksrevisjonen ba om departementets vurdering av følgende tre anskaffelser:

- rehabilitering av kjøkken ved Østfold sivilforsvarsleir.
- nye garderober ved Sivilforsvarets skole Starum.
- konsulenttjenester i forbindelse med en øvelse.

Departementet uttaler:

Ifølge departementet er det klart at flere av innkjøpene i oversikten ligger over terskelverdien og burde derfor ha vært lagt ut på åpen anbudskonkurranse.

Departementet viser til de svakhetene Riksrevisjonen har avdekket på anskaffelsesområdet, og uttaler bl.a. at dette forholdet vil bli tatt opp med DSB som egen sak, og at departementet vil innarbeide oppfølgingen på dette området som en del av tildelingsbrevene. I dette ligger det at det for framtiden skal foreligge anskaffelsesprotokoll eller annen dokumentasjon som viser at regelverket er fulgt.

- Merverdiavgift

Riksrevisjonen tok i brev til Justisdepartementet opp manglende merverdiavgiftsregistrering og innbetaling fra Sivilforsvarets skoler.

Justisdepartementet har bl.a. uttalt at det er på det rene at DSB har brukt lang tid på å få på plass rutiner for beregning og rapportering av merverdiavgiften. Departementet viser imidlertid til at direktoratet har møtt både organisatoriske og tekniske utfordringer på veien mot en løsning.

Ifølge departementet gjenstår det fortsatt enkelte problemstillinger i saken, og Justisdepartementet har bedt DSB ta initiativ til å utarbeide en konkret framdriftsplan i samarbeid med skattefogden i løpet av august 2004.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen finner det uheldig at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har foretatt anskaffelser i strid med gjeldende regelverk.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at direktoratet ikke har fulgt merverdiavgiftslovgivningen og fått på plass rutiner for beregning og rapportering av merverdiavgift etter så lang tid.

Riksrevisjonen har merket seg at Justisdepartementet vil følge opp de svakhetene som er påvist på anskaffelsesområdet.

Når det gjelder merverdiavgiften, har Riksrevisjonen merket seg at det fortsatt gjenstår enkelte problemstillinger, og at det konkret skal utarbeides en framdriftsplan i løpet av august 2004.

Justisdepartementet har svart:

"Justisdepartementet har mottatt en oversikt fra DSB over iverksatte og planlagte tiltak for å bedre rutineene i tilknytning til praktiseringen for hhv. offentlige anskaf-

felser og merverdiavgift. Det er bl.a. utarbeidet en fremdriftsplan for gjenstående problemstillinger knyttet til merverdiavgift. (...) Departementet vil i samarbeid med DSB gjennomgå øvrige tiltak og fremdrift for å rette opp de svakheter som er påvist, og om nødvendig utarbeide ytterligere tiltak for å sikre gode rutiner og at regelverket blir fulgt. Departementet vil følge fremdriften i dette arbeidet meget nøye."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap ikke har fulgt gjeldende lover og regler når det gjelder anskaffelser og beregning og rapportering av merverdiavgift.

Riksrevisjonen har merket seg at direktoratet har iverksatt og planlagt tiltak for å bedre rutinene knyttet til anskaffelser og behandling av merverdiavgift. Videre har Riksrevisjonen merket seg at Justisdepartementet vil følge opp framdriften i dette arbeidet meget nøye, og om nødvendig utarbeide ytterligere tiltak. Riksrevisjonen forutsetter at det etableres rutiner som sikrer at regelverket for offentlige anskaffelser og merverdiavgift blir fulgt for framtiden.

6.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens påpeking av brudd på regelverket for offentlige anskaffelser ved Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, og har merket seg at Justisdepartementet vil følge opp forholdet i direkte dialog med direktoratet.

Komiteen stiller seg kritisk til at det har tatt lang tid å få på plass rutiner for registrering og innbetaling av merverdiavgift ved Sivilforsvarets skoler og forutsetter at forholdet omgående bringes i orden.

7. KOMMUNAL- OG REGIONAL-DEPARTEMENTET

7.1 Tilbakevending for flyktninger

7.1.1 Sammendrag

I antegnelse til statsregnskapet for 2000, jf. Dokument nr. 1 (2001-2002), Innst. S. nr. 101 (2001-2002), tok Riksrevisjonen opp forhold knyttet til ordningen med tilbakevendingsstøtte for flyktninger. Det var bl.a. avdekket at det ikke var gode rutiner for registrering av gjeninnvandring av flyktninger til Norge. Krav om tilbakebetaling av støtten ved gjeninnvandring ble i liten grad innfridd. Registrering av krav i reskontro ble ikke foretatt.

Som svar på antegnelsen opplyste departementet at rutiner for registrering av gjeninnvandring skulle forbedres samt vurdere om det er kostnadmessig forsvarlig å innføre flere kontrollordninger rundt gjeninnvandring. Hele ordningen vurderes etter en evaluering i 2002.

I forbindelse med revisjonen av regnskapet for 2003 har Riksrevisjonen gjennomgått tilskuddsordningen på nytt for å kontrollere om forbedringstiltak var gjennomført som forutsatt. Undersøkelsen viste at det ikke er satt i gang rutinemessige sammenligninger mellom UDIs dataregistre og folkeregisteret for å fange opp gjeninnvandrede flyktninger. Det kom også fram at

kravene om tilbakebetaling av tilbakevendingsstøtte fortsatt ikke blir regnskapsført i reskontro som forutsatt.

Departementet opplyste at nye kontrollordninger er vurdert, men ikke gjennomført, fordi ressursinnsatsen vil være langt større enn gevinsten. Sluttrapport fra evalueringen av ordningen forelå i januar 2003. I St.prp. nr. 1 (2003-2004) har departementet varslet at det vil vurdere den individuelle tilbakevendingsstøtten på bakgrunn av evalueringen. Departementet vil også vurdere om det kan finnes en ny og bedre ordning for tilbakebetaling ved gjeninnvandring.

I brev til departementet understreket Riksrevisjonen alvoret i at tiltak som var varslet i forbindelse med antegnelsen for regnskapsåret 2000, ikke er gjennomført og fulgt opp av departementet. Riksrevisjonen ba om uttalelse til bl.a. disse forholdene:

- Det kan se ut som om det ikke er gjort noen forbedringer i rutinene siden saken ble tatt opp i antegnelsene til statsregnskapet for 2000.
- Krav om tilbakebetaling av tilbakevendingsstøtten ved gjeninnvandring blir ikke regnskapsført når kravet oppstår, slik det var varslet.
- Rapporten etter gjennomført evaluering forelå i januar 2003. Det kan se ut som om vurderingen av ordningen ennå ikke er påbegynt.

Departementets uttaler:

UDI har nå startet en ny halvautomatisk gjennomgang med både maskinelle og manuelle kontroller for å avdekke tidligere gjeninnvandring. UDI arbeider med å kvalitetssikre resultatene og utarbeide praktiske arbeidsrutiner. Departementet opplyser at UDI heretter vil gjennomføre årlige halvautomatiske kontroller for å avdekke gjeninnvandring. Det arbeides med å utrede et system for helautomatiske kontroller. Departementet har i tillegg bedt UDI om å kreve at flyttemelding skal være sendt personregisteret før tilbakevendingsstøtte blir utbetalt.

Departementet har vurdert ulike kontrollordninger i forbindelse med gjeninnvandring, men ikke funnet det kostnadmessig forsvarlig å innføre flere kontroller.

Videre uttaler departementet på spørsmålet om hvor langt arbeidet med å vurdere tilskuddsordningen er kommet, at ordningen ble drøftet i møte med UDI i februar 2004. UDI kom med forslag til en omlegging av ordningen i mai 2004. Forslagene blir nå gjennomgått i departementet. I denne omgang vil departementet se på muligheten for å fjerne retten til gjeninnvandring for personer som får tilbakevendingsstøtte.

Dagens løsning når det gjelder regnskapsføringen av utestående krav er ikke god nok, men UDI vil i juni 2004 iverksette tiltak for å reskontroforføre alle åpne krav. Alle krav heretter blir reskontroforført så snart det er klart at staten har et krav på den gjeninnvandrede.

Departementet og UDI har satt i gang flere tiltak for å følge opp Riksrevisjonens merknader. En del av tiltakene har vist seg å ikke være gjennomførbare. Oppfølgingen av ordningen er problematisk også av andre grunner. Norsk flyktningpolitikk legger til grunn

at tilbakevending til hjemlandet er det beste. Utlendingsloven åpner imidlertid for gjeninnvandring i en toårsperiode. Det antas å bidra til å motivere for gjeninnvandring. Det finnes dessuten ikke generell innreisekontroll til Norge for de som har oppholdstillatelse. De som returnerer til Norge, blir som regel kun fanget opp dersom de søker sosialhjelp eller kommer til et flyktningmottak. Det er også vanskelig å få inn utestående fordringer som er registrert, da mange gjeninnvandrede har lav betalingsevne.

Departementet uttaler at det tar merknader fra Riksrevisjonen alvorlig og legger stor vekt på å følge opp slike saker. I denne saken ser departementet at oppfølgingen på flere av punktene burde vært bedre. Departementet viser til at saken er problematisk, at ordningen er evaluert, og at det vil bli foreslått endringer. Departementet vil dessuten også snarlig utrede om måloppnåelsen for ordningen er god nok i forhold til ressursbruken, eller om en større omlegging er nødvendig.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen konstaterer at rutinemessige sammenligninger mot folkeregisteret ikke er gjennomført som forutsatt i antegnelsen til statsregnskapet for 2000. Riksrevisjonen har merket seg at UDI heretter vil gjennomføre årlige halvautomatiske kontroller for å avdekke gjeninnvandring, og at det arbeides med å utrede en helautomatisk løsning.

Videre konstaterer Riksrevisjonen at ytterligere kontrollordninger i forbindelse med gjeninnvandring ikke er innført. Riksrevisjonen har merket seg at behovet for nye kontrollordninger vil bli vurdert ut fra endringer i ordningen og ordningens omfang.

Ett år etter at evalueringsrapporten forelå har departementet ikke uttalt når arbeidet med å vurdere ordningen vil være ferdig, og når eventuelle endringer vil bli iverksatt. Riksrevisjonen har imidlertid merket seg at departementet vil se på muligheten for å fjerne retten til gjeninnvandring for personer som får tilbakevendingsstøtte, og at departementet dessuten vil utrede om måloppnåelsen for ordningen er god nok i forhold til ressursbruken, eller om en større omlegging er nødvendig.

Riksrevisjonen finner det uheldig at utestående krav ennå ikke er regnskapsført som forutsatt. Departementet har ikke redegjort for hvilke forbedringer i regler og rutiner for tilbakebetaling det eventuelt har tenkt å gjennomføre.

Kommunal- og regionaldepartementet har svart:

"(...) Selv om det er blitt gjennomført enkelte tiltak, og en evaluering av ordningen, samt at det vil bli foreslått endringer, ser departementet at oppfølgingen på flere av punktene burde ha vært bedre.

Rutinemessige sammenligninger mot folkeregisteret og ytterligere kontrollordninger i forbindelse med gjeninnvandring.

(...)

For å oppnå formålet med ordningen, er det viktig at en får oversikt over personer som gjeninnvandrer. Departementet mener at en halvautomatisk løpende

sammenligning av data fra DSP og DUF er en god kontrollrutine, samt at den gir det beste resultat med de dataverktøy vi i dag har. En halvautomatisk gjennomgang består av en maskinell og en manuell del. Den tekniske løsningen for en halvautomatisk gjennomgang er utviklet. En slik løsning er basert på samme prinsipper som en helautomatisk metode (kun maskinell). Dersom løsningen viser seg å være økonomisk forsvarlig tar departementet sikte på å gjennomføre helautomatisk sammenligning. UDI vil heretter gjennomføre en halvautomatisk gjennomgang for å avdekke gjeninnvandring månedlig.

(...)

De gjennomganger som har vært gjennomført (2001 og 2004) har vist at mange tilbakevendte ikke har vært registrert som utvandret i folkeregisteret (DSP). En bedre registrering her vil gjøre den framtidige sammenligningen av data mellom de to registrene betydelig enklere. UDI har vært i kontakt med Skattedirektoratet og vil følge opp denne problemstillingen videre. Som et tiltak for å få bedre registrering i DSP vil det videre bli innført en rutine som krever at flyttemelding skal være sendt til DSP før tilbakevendingsstøtte utbetales.

Innføringen av et felles datasystem (DUF) gir UDI mulighet til å holde bedre oversikt over gjeninnvandrede, ved at alle saksbehandlere nå har lesetilgang til informasjon på tvers av avdelingene. Med innføring av DUF har også politiet lesetilgang til informasjon som er registrert i UDI og som kan sammenholdes med politiets egen informasjon. UDI vil derfor ta et initiativ til dialog med politiet med sikte på å få til et økt fokus på problemstillingen med gjeninnvandring i politiets arbeid.

I tillegg vil det i løpet av kort tid bli utviklet løsninger som gjør det mulig å ta ut lister fra DUF over personer som er registrert tilbakevendt til hjemlandet, og hvor det også nylig er startet saksbehandling om ny oppholdstillatelse, fornyelse av oppholdstillatelse eller søknad om familiegjenforening. Dette vil bidra til at personer som gjeninnvandrer til Norge blir fanget opp.

Departementet anser at tiltakene vil bedre situasjonen med hensyn til oversikten på gjeninnvandringen til Norge, men vil følge situasjonen nøye fremover.

Oppfølging av evalueringsrapport og forbedring av rutiner for tilbakebetaling

(...)

Tilskuddsordningen for tilbakevending er blitt drøftet mellom departementet og UDI, og UDI har 18. mai 2004 foreslått en omlegging av ordningen, delvis i tråd med anbefalingene i den eksterne evalueringen. Forslagene til endring blir nå gjennomgått i departementet. Departementet vil snarlig utrede om måloppnåelsen for ordningen er god nok i forhold til ressursbruken eller om en større omlegging er nødvendig. I forbindelse med dette vil også reglene og rutineene for tilbakebetaling bli vurdert.

Regnskapsføring av krav

(...)

UDI har (...) meddelt departementet at det har oppstått tekniske problemer i forbindelse med reskontroføring av krav. UDI jobber med å få en snarlig løsning på problemene. Departementet vil umiddelbart følge dette opp.

I forbindelse med at UDI skal gå over til SSØ som regnskapsfører vil departementet kreve at UDI får et tilfredsstillende system for regnskapsføring og oppfølging av krav om tilbakebetaling av tilbakevendingsstøtten. Overgangen til SSØ avhenger av når SSØ har kapasitet til å overta. Dette vil tidligst kunne skje våren 2005.

(...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Kommunal- og regionaldepartementet ikke på et tidligere tidspunkt har hatt en tilfredsstillende oppfølging av forhold knyttet til ordningen med tilbakevendingsstøtte for flyktninger som hadde oppholdstillatelse i Norge og som frivillig vendte tilbake til hjemlandet.

Riksrevisjonen har merket seg at UDI heretter vil gjennomføre en månedlig halvautomatisk gjennomgang for å avdekke gjeninnvandring, og at en helautomatisk sammenligning vurderes hvis den viser seg å være økonomisk forsvarlig. Departementet opplyser at de nevnte tiltakene vil bedre situasjonen med hensyn til oversikten over gjeninnvandringen til Norge, og at departementet vil følge situasjonen nøye framover.

Videre har Riksrevisjonen merket seg at UDI har foreslått en omlegging av ordningen som delvis er i tråd med anbefalingene i den eksterne evalueringen, og at departementet snarlig vil utrede om måloppnåelsen for ordningen er god nok i forhold til ressursbruken, eller om en større omlegging er nødvendig. Riksrevisjonen ser positivt på at departementet i den forbindelse vil vurdere regler og rutiner for tilbakebetaling.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet nå vil kreve at UDI får et tilfredsstillende system for regnskapsføring og oppfølging av krav om tilbakebetaling av tilbakevendingsstøtte, og at UDI vil ta initiativet til dialog med politiet med sikte på å få til et økt fokus på problemstillingen med gjeninnvandring i politiets arbeid.

7.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til antegnelser til tidligere års statsregnskap og konstaterer at rutinene for tilbakebetaling og registrering ved gjeninnvandring fortsatt ikke er tilfredsstillende.

Allerede i forbindelse med regnskapsåret 2000 stilte Riksrevisjonen kritiske spørsmål. Komiteen finner på denne bakgrunn departementets svar lite tilfredsstillende. I svaret heter det blant annet:

"Selv om det er blitt gjennomført enkelte tiltak, og en evaluering av ordningen, samt at det vil bli foreslått endringer, ser departementet at oppfølgingen på flere av punktene burde vært bedre."

Komiteen vil minne om Regjeringens ansvar for å følge opp Stortingets pålegg og forutsetninger. Komiteen noterer at departementet nå vil kreve at UDI får et tilfredsstillende system for regnskapsføring og oppfølging av krav om tilbakebetaling av tilbakevendingsstøtte, og ber om særskilt tilbakemelding i forbindelse med statsregnskapet for 2004.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at departementet har fulgt opp flere av de punktene som Riksrevisjonen påpeker. Disse medlemmer viser til at UDI nå reskontrofører krav vedrørende tilbakevendingsstøtte. Videre vises det til at det nå gjennomføres en halvautomatisk sammenligning mellom Det sentrale folkeregisteret og DUF månedlig. Disse medlemmer viser også til at

rundskriv om flyttemelding før utbetaling av tilbakevendingsstøtte er sendt ut, jf. UDIs rundskriv 04/35 av 20. september 2004. Dette er en ordning der søker må fremvise dokumentasjon på at flyttemelding er sendt folkeregisteret før utbetaling av støtte. Disse medlemmer er kjent med at ordningen ble iverksatt fra 1. november 2004.

Disse medlemmer ønsker videre å påpeke at fristen for forklaringer til statsregnskapet 2004 fra Kommunal- og regionaldepartementet til Riksrevisjonen var 28. februar 2005. Dette er før komiteen avlegger sin innstilling. Disse medlemmer finner det derfor mer naturlig at departementet rapporterer til Stortinget i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2005. Det vil da bli rapportert i sammenheng med forslag til endring av ordningen.

Disse medlemmer viser til at departementet vil gi en tilbakemelding til Stortinget i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett, noe regjeringspartiene og Fremskrittspartiet ba om i budsjettforliket før jul. Disse medlemmer viser videre til at en endring av ordningen vil ellers bli behandlet av regjeringen i den ordinære budsjettprosessen.

7.2 Økonomisk og administrativ oppfølging av statlige mottak**7.2.1 Sammendrag**

I antegnelsene til statsregnskapet for 1999, jf. Dokument nr. 1 (2000-2001), Innst. S. nr. 138 (2000-2001), tok Riksrevisjonen opp forhold knyttet til Utlendingsdirektoratets (UDIs) oppfølging av statlige flyktningmottak. Av de forholdene som ble tatt opp, var det spesielt det at de økonomiske og administrative forholdene ble lite vektlagt ved UDIs tilsynsbesøk på mottakene. Departementet opplyste i den forbindelse at det hadde bedt UDI om å etablere tilfredsstillende rutiner for oppfølging, og at departementet løpende ville følge UDIs oppfølging av disse forholdene.

I forbindelse med revisjonen av regnskapet for 2003 har Riksrevisjonen gjennomført en ny undersøkelse som bl.a. omfattet rutiner i forbindelse med UDIs kontroll av økonomiske og administrative forhold ved statlige mottak. UDIs rutinemessige kontroll av de økonomiske forholdene ved mottakene begrenser seg etter det Riksrevisjonen kan se til kontroll av innsendte regnskapskjemaer. Riksrevisjonens undersøkelse viste manglende og for sen innsendelse av regnskapskjemaer og at det var manglende underskrift av revisor på de samme skjemaene. Ved tilsyn av statlige mottak foretas det ingen rutinemessig kontroll av økonomiske og administrative rutiner.

Riksrevisjonen ba om departementets syn på det forhold at UDI mener at direktoratets økonomiske ansvar er begrenset til å overføre avtalte beløp i henhold til driftsavtale med driftsoperatører, og at ordningen med driftsavtaler er etablert og utviklet nettopp for å plassere det økonomiske ansvaret entydig på driftsoperatør. Det som da gjenstår av ansvar for UDI, er å kontrollere at driftsoperatørene leverer en tjeneste av en kvalitet og av det omfang som er bestilt og avtalt.

Riksrevisjonen ba også departementet redegjøre for om det også var departementets syn at det ikke er UDIs oppgave å følge opp de økonomiske og administrative forholdene på de statlige mottakene. Med bakgrunn i den undersøkelsen Riksrevisjonen nå har gjennomført, ba Riksrevisjonen om å få opplyst hvilken løpende oppfølging departementet har hatt på disse forholdene.

Departementet uttaler:

Departementet er av den oppfatning at oppfølgingen av midler overført til driftsoperatør i forhold til en kontrakt, først og fremst går på å kontrollere at kvaliteten på tjenestetilbudet, er i samsvar med inngått kontrakt. Det er viktig at UDI rutinemessig følger opp økonomiske og administrative forhold ved mottakene, og at budsjett og regnskap leveres i tråd med UDIs krav.

Krav til revisorattestasjon er nå spesifisert i UDIs kravspesifikasjon til driftsreglementet, og departementet har lagt til grunn at UDI har fulgt opp dette.

I forhold til refusjonskrav for bruk av stykkpris-plasser skal regionkontorene se til at krav kommer innen fristen, og at utbetalingen skjer i forhold til korrekt antall bruk av plasser. Departementet har imidlertid merket seg at UDI uttaler at de har hatt begrensede muligheter for å kontrollere disse kravene, og at dette henger sammen med nødvendigheten av å ha en dataløsning for den daglige bevegelsen inn og ut av mottakene. Departementet påpeker at det er viktig å få på plass en egen modul i Datasystemet for utlendingsforvaltning som åpner for økte kontrollmuligheter.

I forhold til generell oppfølging av mottakene har UDI, etter at Riksrevisjonen tok opp forholdet, igangsatt et arbeid for å utvikle en database som gjør det mulig å systematisere innsendte regnskapsdata.

Kravspesifikasjonen og UDIs rutiner til nå har vært vurdert av departementet som tilstrekkelig kontroll i forhold til refusjonskrav og kontroll av driftsoverføringer til driftsoperatører for mottak. Som en følge av Riksrevisjonens gjennomgang ser departementet at rutinene kan være mangelfulle i forhold til denne kontrollen. Departementet vil kreve at UDI får på plass rutiner som sikrer at tilsyn med mottakene også innebærer en bedre oppfølging av de økonomiske og administrative rutinene.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil kreve at UDI får på plass rutiner som sikrer at tilsyn med mottakene også innebærer en bedre oppfølging av de økonomiske og administrative rutinene.

Videre har Riksrevisjonen merket seg at departementet påpeker viktigheten av at UDI må få på plass en egen modul i Datasystemet for utlendingsforvaltning som åpner for økte kontrollmuligheter i forbindelse med refusjonskrav for bruk av stykkpris-plasser.

Riksrevisjonen har også merket seg at det er igangsatt et arbeid med å utvikle en database for å kunne systematisere de innsendte regnskapene, slik at man bedre kan sammenligne og analysere driftsøkonomien i mottakene og følge opp driftsoperatørene som leverer skjemaene for sent.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at forhold tatt opp i antegnelsene til statsregnskapet for tidligere år ikke er blitt tilfredsstillende fulgt opp, og at nødvendige tiltak ikke er iverksatt.

Kommunal- og regionaldepartementet har svart:

"I Riksrevisjonens antegnelser til statsregnskapet 1999, jf. Dokument nr. 1 (2000-2001) ble ... pekt på at regelverket for statens anskaffelsesvirksomhet ikke var benyttet ved kjøp av tjenester for etablering og drift av nye statlige mottak. Departementet ba på denne bakgrunn UDI etablere rutiner for opprettelse av mottak i tråd med regelverket. Alle nye mottak skal nå bli etablert i tråd med dette.

2.1 Oppfølging av antegnelsene til statsregnskapet fra 1999.

Etter Riksrevisjonens antegnelser til statsregnskapet for 1999, er det gjennomført følgende endringer i rutiner mv. for økonomikontroll i statlige mottak:

UDI utarbeidet i 2000 rutinebeskrivelsen "Økonomikontroll i statlig mottak", som senere er delvis innarbeidet i dokumentet "UDIs kvalitetsarbeid med statlige mottak" og i UDIs kravspesifikasjon til driftsreglementet. Krav til driftsoperatørene er også spesifisert i UDIs kravspesifikasjon til driftsreglementet.

... PwC fant at refusjonsskjema fra mottak i flere tilfeller ikke var attestert av revisor, og således anbefalte at revisor enten kan attestere på selve refusjonsskjemaet eller avgi en separat erklæring. Dette er i ettertid spesifisert i UDIs kravspesifikasjon til driftsreglementet.

UDI skal følge opp økonomiske forhold ved mottaksdriften ved at driftsoperatørene må levere utdrag av budsjett og regnskap i form av et skjema som må fylles ut og leveres innen gitte frister. Regnskapsskjemaet skal være attestert av revisor. UDI kan videre be om å få innsyn i det fullstendige regnskapet, noe som gjøres og har vært gjort dersom det oppdages avvik.

UDIs regionkontor skal ved oppstart av et mottak påse at budsjett er mottatt innen to måneder etter oppstart. Videre skal regionkontorene påse at de korrekte dokumentene er mottatt i henhold til fristene, og at innsendt regnskap er attestert av revisor. ...

UDI har utarbeidet et nytt tilsynskonsept som bl.a. innebærer at en kontroll av mottakene gjennom hele året, fremfor at hovedvekten legges på et tilsynsbesøk til avtalt tidspunkt. Som et ledd i tilsynet med det enkelte mottak gjennomgår regionkontoret rutinemessig mottakets budsjett og regnskap.

Kontroll av beboerøkonomien, dvs. kontroll av refunderte utgifter knyttet til ytelser til beboerne etter reglementet for økonomisk hjelp til personer i mottak (pengereglementet), foregår ved oppstart av et mottak og løpende (månedlig), i tillegg til stikkprøver.

I forhold til refusjonskrav for bruk av stykkpris-plasser, skal regionkontorene påse at krav kommer innen fristen, og at utbetaling skjer i forhold til korrekt antall bruk av plasser. Departementet har merket seg at UDI sier at de har hatt begrensede muligheter for å kontrollere disse kravene. ... En egen modul i Datasystemet for utlendingsforvaltningen (DUF) vil åpne for økte kontrollmuligheter, men må iflg. UDI vurderes opp mot ressursbruken. Departementet mener det er viktig å få slike kontrollrutiner på plass og vil følge dette opp.

2.2 Departementets videre oppfølging

Kommunal- og regionaldepartementet er av den oppfatning at oppfølging av midler overført til driftsopera-

tør ift. kontrakt, først og fremst går på kontroll av at kvaliteten på tjenestetilbudet, som et minimum, er i samsvar med inngått kontrakt. Driften av statlige mottak for asylsøkere er videre regulert gjennom UDIs styringsdokumenter.

(...)

Kravspesifikasjonen og UDIs rutiner har til nå vært vurdert av departementet som tilstrekkelig kontroll i forhold til refusjonskrav og kontroll av driftsoverføringer til driftsoperatører for mottak.

Departementet ser imidlertid at rutinene kan være mangelfulle i forhold til rutinemessig kontroll av refusjonskrav, utbetalinger av ytelser til beboerne og til "ryddighet" i mottakenes rutiner i forhold til dette, og til at budsjett og regnskap leveres i samsvar med de krav som er fastsatt.

(...)

Departementet vil kreve at UDI får på plass rutiner som sikrer at tilsyn med mottakene også innebærer en bedre oppfølging av de økonomiske og administrative rutinene. Dette innebærer bl.a. å få på plass bedre kontrollrutiner, bl.a. gjennom en modul i Datasystemet for utlendingsforvaltningen (DUF) som inneholder detaljerte data om inn og utflytting av mottak og et system for kontroll med bruk av stykkprisplasser som UDI tar sikte på skal være på plass fra årsskiftet. De økonomiske rutinene i forbindelse med utbetaling av pengeregulementsytelser til beboerne i mottak er under revidering. (...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at UDIs oppfølging av statlige mottak ikke synes å være særlig forbedret etter at flere mangler ble påvist i antegnelsene til statsregnskapet for 1999.

Riksrevisjonen har merket seg at Kommunal- og regionaldepartementet nå vil kreve at UDI etablerer rutiner som sikrer at tilsyn med mottakene innebærer bedre oppfølging av økonomiske og administrative rutiner. Videre at UDI tar sikte på at modulen i Datasystemet for utlendingsforvaltning, som bl.a. øker kontrollmuligheten i forbindelse med refusjonskrav for bruk av stykkprisplasser, skal være på plass fra årsskiftet.

Riksrevisjonen har også merket seg at utviklingen av en database for å kunne systematisere de innsendte regnskapene er under utvikling, og at regnskapene for 2003 nå er i ferd med å bli registrert i basen, men at analysedelen ikke er helt ferdig.

Riksrevisjonen forutsetter at de omtalte tiltakene blir tilstrekkelig prioritert og løpende fulgt opp av departementet.

Kommunal- og regionaldepartementet har følgende avsluttende merknad til de samlede antegnelsene:

"Kommunal- og regionaldepartementet tar antegnelsene fra Riksrevisjonen alvorlig og legger stor vekt på oppfølgingen av slike saker. Vi ser at oppfølgingen burde vært bedre på flere punkter."

7.2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens gjennomgang av rutiner i forbindelse med UDIs kontroll av administrative og økonomiske forhold ved statlige mottak. Kontrollen synes å være begrenset til gjennomgang av innsendte regnskapsskjemaer.

Komiteen finner Riksrevisjonens konklusjon alvorlig. Betydelige mangler ved utfylling av regnskapsskjemaer, skjemaer innsendt etter fristen og uten revisorunderskrift på samme skjema, er blant funnene. Videre slås det fast at det ved statlige mottak ikke foretas rutinemessig kontroll av økonomiske og administrative rutiner. Komiteen er kjent med at tilsvarende problemstillinger ble reist av Riksrevisjonen i forbindelse med behandlingen av statsregnskapet for 1999.

Komiteen registrerer at departementet vil pålegge UDI å få på plass bedre rutiner som sikrer tilsyn med de økonomiske og administrative rutinene ved mottakene og forutsetter at dette arbeidet gis høy prioritet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at siden departementets siste tilbakemelding til Riksrevisjonen i brev av 17. september 2004, har følgende blitt fulgt opp:

- UDI har styrket kontrollen av midler knyttet til pengeregulementsytelser (beboerøkonomien), noe som vises i dialogen fra UDI sentralt til UDIs regionkontorer om hva de skal legge vekt på ved mottakstilsyn.
- Hvert av UDIs regionkontor gjennomgår og påser at refusjonskravene er utarbeidet iht. krav, herunder at korrekte vedlegg følger kravene.
- Det er nå krav om at mottakenes driftsoperatører skal oppbevare pengeregulementsytelser og driftsmidler på separate konti og UDI har rett til innsyn i regnskap og konto for pengeregulementsytelser. UDI vil innen 1. halvår 2005 ha utarbeidet en standardkontrakt der dette blir avtalefestet. Denne kontrakten vil også inkludere krav om bankgaranti for gjennomsnittlig utestående beløp.
- UDI har laget en egen "mottaksøkonomikube" som vil gjøre økonomi- og budsjettoppfølgingen av driftsøkonomien enklere. Her ligger mottaksbelegg og -avtaler inne. UDI har videre laget en database der mottakenes innsendte årsregnskap blir registrert.
- Det jobbes fortsatt for å kunne utnytte DUF til kontroll av refusjonskrav i forhold til bruk av stykkprisplasser.

Disse medlemmer er tilfreds med at antegnelsene fra Riksrevisjonen følges opp av departementet.

8. KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

8.1 Norsk Tipping AS

8.1.1 Sammendrag

Norsk Tipping AS ervervet i 2000 datterselskapet Fabelaktiv AS som produserer fjernsynssendte treknninger fra spill i Norsk Tipping AS, og driver generell TV-produksjon. I 2001 opprettet Norsk Tipping AS datterselskapet Spillverden AS. Spillverden AS har fått overført en rekke rettigheter fra Norsk Tipping AS i tilknytning til spill og betalingsløsninger.

- Norsk Tippings styring av datterselskapene

Fabelaktiv AS og Spillverden AS har etter at de henholdsvis ble ervervet og opprettet av Norsk Tipping AS, hatt behov for tilførsel av kapital på mer enn 40 mill. kroner. Kapitalen har vært tilført ved å konvertere gjeld til egenkapital, nye langsiktige lån og ved kontantoverføringer fra morselskapet. Overføringene har vært en forutsetning for videre drift. Denne tilførselen av kapital har redusert overskuddet i Norsk Tipping AS både i 2002 og 2003.

I forbindelse med revisjon av Norsk Tippings regnskaper for 2003 kom det fram at Fabelaktiv AS pr. 31. desember 2003 hadde en negativ egenkapital på 13,7 mill. kroner. Revisjonen viste samtidig at Norsk Tipping AS den 9. oktober 2003 inngikk en låneavtale med Fabelaktiv AS på 14 mill. kroner til gunstige betingelser. I januar 2004 etterga styret for Norsk Tipping AS lånet gjennom konvertering til egenkapital. Det ble også ytt et kontanttilskudd på 2,5 mill. kroner.

Riksrevisjonen ba bl.a. om en redegjørelse for hvilke vurderinger Norsk Tipping AS har lagt til grunn med hensyn til den finansielle risikoen og de konsekvensene som Norsk Tipping AS er eksponert for ved de engasjementene som er inngått gjennom datterselskapene.

Riksrevisjonen stilte spørsmål om hvordan Norsk Tipping AS kunne yte et lån til Fabelaktiv AS med gunstige betingelser på et tidspunkt hvor egenkapitalen måtte anses som tapt. Riksrevisjonen ønsket også å få redegjort for om styret for Fabelaktiv AS hadde fulgt aksjelovens krav til handlingsplikt da aksjekapitalen i selskapet ikke lenger var forsvarlig.

Norsk Tipping AS uttaler via departementet:

Det har vært nødvendig å tillate prosjekter som ikke nødvendigvis gir kortsiktig avkastning, men som har det mål for øyet å sikre en best mulig langsiktig kompetanse og forretningsmessig posisjon.

Det var høsten 2003 ikke grunnlag for å hevde at egenkapitalen i Fabelaktiv AS var tapt. Fabelaktivs økonomiske problemer knyttet seg ifølge Norsk Tipping AS til en større satsing på å utvikle et barne-TV-program. Helt fram til utgangen av 2003 var det usikkerhet rundt inntektsmulighetene fra salg av dette programmet. Det er derfor ikke riktig å hevde at egenkapitalen var tapt, og det inntrådte heller ikke noen handlingsplikt fra styrets side.

Rapporteringsrutinene rundt den økonomiske utviklingen i Fabelaktiv AS kunne vært bedre overfor morselskapets styre. Slike rutiner er nå innført ved at det regelmessig blir rapportert om datterselskapenes stilling i styremøtene i Norsk Tipping AS.

Departementet uttaler:

Man kan vanskelig se at det foreligger kritikkverdige forhold ved driften av datterselskapene eller ved morselskapets disposisjoner overfor dem, men at de problemstillingene som er beskrevet, illustrerer behovet for klare retningslinjer for Norsk Tipping AS og styret i Norsk Tipping AS i forhold til premissene for driften av datterselskapene. Departementet har i 2003 innledet en nærmere dialog med Norsk Tipping AS om akti-

viteten i selskapets datterselskaper med sikte på å etablere retningslinjer for Norsk Tipping AS og selskapets styre med nærmere kriterier for etablering og drift av slik aktivitet utenfor morselskapet. Departementet har lagt opp til å avslutte dette arbeidet i løpet av 2004.

- Departementets styring av Norsk Tipping AS

I Ot.prp. nr. 52 (1991-92) om lov om pengespill ble det åpnet for at Norsk Tipping AS kan påta seg oppdrag som ikke gjelder spill. I forarbeidene heter det at en slik adgang kan fastsettes i vedtektene når det gjelder selskapets virkeområde. Det heter videre at "departementet vil vurdere spørsmålet videre dersom det oppstår aktuelle oppdrag, herunder også hvilke retningslinjer som må gis for slike oppdrag".

Ifølge Reglement for økonomistyring i staten § 10 skal virksomheter som har overordnet ansvar for særlovsselskaper som staten eier helt eller delvis, utarbeide skriftlige retningslinjer om hvordan styrings- og kontrollmyndigheten skal utøves overfor hvert enkelt selskap eller grupper av selskaper.

Departementet uttaler:

Det er i departementets interne økonomiinstruks inntatt generelle retningslinjer for styring og kontroll av aksjeselskaper med visse særlige bestemmelser knyttet til Norsk Tipping AS.

Når det gjelder etableringen av datterselskaper under Norsk Tipping AS, opplyser departementet at fordi siktemålet med de eksterne etableringene som er gjort, ligger innenfor formålet med selskapets virksomhet, har det ikke vært ansett som formelt sett nødvendig å endre selskapets vedtekter ved etableringene. En redegjørelse for selskapsetableringen av Spillverden AS ble imidlertid tatt inn i departementets budsjettforslag for 2002, jf. St.prp. nr. 1 (2001- 2002).

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen konstaterer at Norsk Tipping AS gjennom sitt engasjement i datterselskapene Fabelaktiv AS og Spillverden AS over en fireårsperiode har måttet gå inn med en kapitaltilførsel på over 40 mill. kroner. Engasjementene har ført til reduksjon i spilleoverskuddet for Norsk Tipping AS.

Riksrevisjonen finner grunn til å stille spørsmål ved at departementet i forkant av etableringen av datterselskapene for Norsk Tipping AS ikke gjorde grundigere vurderinger av om det var riktig av Norsk Tipping AS å gå inn i disse engasjementene. Det ble heller ikke etablert vedtekter som satte rammer for hvilke formål datterselskapene skulle ha, og hvilken økonomisk risiko som skulle aksepteres.

Riksrevisjonen finner gjennom mottatt dokumentasjon fra departementet og virksomheten at eierstyringen fra departementet i stor grad synes å være basert på uformell kommunikasjon. Utøvelsen av eierskapet er lite dokumentert. Uformelle prosesser knyttet til eierskap er vanskelig å kontrollere og kan skape uklare ansvarsforhold.

Riksrevisjonen stiller seg kritisk til argumentasjonen om at styret for Norsk Tipping AS av forsiktighets-

grunner valgte å konvertere et lån til Fabelaktiv AS til egenkapital, men at situasjonen sett fra Fabelaktiv AS ikke var så alvorlig at styret for datterselskapet hadde noen handlingsplikt. Riksrevisjonen kan vanskelig se at betingelsene for fortsatt drift av Fabelaktiv AS var til stede ved utgangen av 2003, eller at selskapet kunne fått godkjent sitt regnskap, uten at selskapet var blitt tilført kapital. Slik denne saken har vært håndtert, kan det dannes et inntrykk av at morselskapet føler sterkere forpliktelse enn datterselskapets eget styre til å rydde opp i de økonomiske problemene. Det kan skape en oppfatning av at datterselskapet ikke anstrenger seg nok for å rette opp den økonomiske situasjonen med egne krefter. Når morselskapet er en monopolbedrift og datterselskapene leverer tjenester i et kommersielt marked, kan det også oppstå uheldig kryssubsidiering dersom nødvendige retningslinjer for å forhindre dette ikke foreligger.

De tapene som Norsk Tipping AS har hatt i forhold til Fabelaktiv AS i 2003, er knyttet til utviklingen av et kommersielt program for barne-TV. Riksrevisjonen stiller spørsmål ved om midler fra Norsk Tippings spilleoverskudd skal brukes til å dekke denne typen satsinger. Det kan også reises spørsmål om de planene for internasjonal satsing som Spillverden AS har lagt, er innenfor Norsk Tipping AS sitt mandat, og om departementet bør klargjøre rammene for den internasjonale satsingen.

Riksrevisjonen ser positivt på at departementet nå opplyser at de har innledet en dialog med Norsk Tipping AS vedrørende aktiviteten i selskapets datterselskaper med sikte på å etablere retningslinjer for slik aktivitet. Det forutsettes at Riksrevisjonen orienteres om det videre arbeid på dette området. Riksrevisjonen understreker betydningen av at departementet i denne prosessen er klar på ansvarsdelingen mellom styret og administrasjonen. Dialog om rammer for virksomheten og departementets krav og forventninger til kontroll bør etter Riksrevisjonens oppfatning primært skje mot Norsk Tippings styre.

Kultur- og kirke departementet har svart:

"(...)

Når det gjelder Norsk Tipping AS' engasjementer utenfor Norge har disse tradisjonelt kun omfattet konsulentbistand på non-profitbasis. (...)

Norsk Tipping AS' styring av datterselskapene

Som nevnt i departementets brev 25.3.2004 er det ut fra de opplysninger som framgår av Riksrevisjonens brev og Norsk Tippings brev i saken vanskelig for departementet å legge til grunn at det foreligger kritikkverdige forhold ved driften av datterselskapene eller ved morselskapets disposisjoner ovenfor disse.

"(...)

Datterselskapet Fabelaktiv AS er heleid av Norsk Tipping AS. Kultur- og kirke departementet er ikke kjent med at styret i Fabelaktiv AS' disposisjoner ikke har skjedd i forståelse med styret i morselskapet. Spørsmålet blir dermed om styret i Fabelaktiv AS på noe tidspunkt har satt kreditorenes interesser til side i strid med handleplikten. Etter departementets vurdering må det her legges til grunn at kreditorenes interesser ikke kan anses tilsidesatt så lenge selskapets og

morselskapets intensjon er å videreføre driften i selskapet, om nødvendig med innskudd av ny egenkapital.

(...) Viktigere i denne forbindelse er det imidlertid at Norsk Tipping AS' strategiske og forretningsmessige interesse i Fabelaktiv ikke primært har vært å skaffe morselskapet inntekter fra eksternt kommersiell virksomhet, men snarere å sikre en optimal balanse mellom kvalitet, kostnadseffektivitet og kontroll i verdikjeden for morselskapets spillprodukter. I praksis innebærer dette at kompetansen på kommersiell fjernsynsproduksjon, som er bygd opp gjennom aktiviteten i Fabelaktiv, vil kunne ha større strategisk og markedsmessig verdi for morselskapet, enn de kommersielle inntekter til Fabelaktiv alene.

(...)

Departementets styring av Norsk Tipping AS

Norsk Tipping AS som pengespillpolitisk verktøy skiller seg fra andre heleide statsaksjeselskap. (...) I motsetning til det normale for statselskapene, hvor eierskap og regelforvaltning i størst mulig grad forvaltes av ulike departement, har man for Norsk Tipping AS funnet at disse funksjoner bør samles på ett sted for å sikre mest mulig effektiv politisk styring av selskapet og politikken på pengespillområdet.

(...)

På denne bakgrunn vil det også være naturlig at staten til dels utøver sitt eierskap aktivt gjennom regelverksutformingen. Prosessen rundt regelverksutformingen krever også løpende kontakt mellom administrasjonen i departementet og administrasjonen i selskapet, noe som gjør at slik uformell kontakt må anses naturlig på en helt annen måte enn i et departement med et rendyrket eierskapsansvar.

Til Riksrevisjonens bemerkninger

Målsettingen med Norsk Tipping AS' datterselskaper har vært å sikre spesialiserte og profesjonelle tjenester i tilknytning til selskapets kjernevirksomhet. ... Departementet kan i dette perspektiv ikke se at det er grunnlag for å hevde at aktiviteten i datterselskapene totalt sett har hatt negativ økonomisk verdi for selskapet.

"(...)"

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen har merket seg at Norsk Tipping AS' framtidige engasjementer utenfor Norge heretter kun skal skje som non-profitbasert konsulentbistand i henhold til tidligere tradisjon, og at bestemmelser om dette blir inntatt i instruksverket for selskapet.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at departementets eierstyring av Norsk Tipping AS i stor grad er basert på uformell kommunikasjon, og at sentrale spørsmål om styring og kontroll skjer i kommunikasjon med Norsk Tipping AS' administrasjon, uten at styret er trukket inn. Det er korrekt at eierskapsmeldingen åpner for at prinsipper for god eierstyring ikke på alle punkter skal gjelde for virksomheter av Norsk Tipping AS' karakter. Prinsippet om at styret skal føre kontroll med selskapets ledelse på vegne av eierne, må imidlertid etter Riksrevisjonens oppfatning gjelde fullt ut også for Norsk Tipping AS. Riksrevisjonen fastholder derfor at departementet må avklare overordnede spørsmål rundt styring og kontroll med Norsk Tipping AS' styre. Kommunikasjonen må i større grad formaliseres og skriftliggjøres, slik at departementets utøvelse av eierfunksjonen blir etterprøvable. At depar-

tementet også er regelverksforvalter på Norsk Tipping AS' område forsterker etter Riksrevisjonens oppfatning kravet til ryddighet i de ulike rollene.

Riksrevisjonen finner grunn til å kritisere at departementet i forkant av etableringen av Norsk Tipping AS' datterselskaper ikke ga klarere retningslinjer for hvilke aktiviteter som kan aksepteres, og hvilken økonomisk risiko som kan tas. Departementets svar forsterker et inntrykk av at Norsk Tipping AS er villig til å strekke seg svært langt for å sikre fortsatt drift, selv om dette tilsier vesentlige økonomiske tilskudd fra morselskapet. Selv om virksomhetene vurderes som viktige i Norsk Tipping AS' totale verdikjede, får datterselskapene gjennom dette fordeler som skaper risiko for kryss-subsidiering og konkurransevridning. Riksrevisjonen mener at det bør stilles større krav til at Norsk Tipping AS dokumenterer at datterselskapenes aktiviteter faktisk har den strategiske og markedsmessige betydningen som påstås. Riksrevisjonen fastholder at de økonomiske problemene i Fabelaktiv AS burde utløst handlingsplikt for styret i datterselskapet, og at håndteringen av underskuddet i 2003 skaper inntrykk av at morselskapet tar større ansvar enn datterselskapet for å løse de økonomiske problemene.

Riksrevisjonen vil bemerke at departementet i liten grad synes å erkjenne de problemer og dilemmaer som Riksrevisjonen har bemerket når det gjelder visse sider ved Norsk Tipping AS' styring av sine datterselskaper.

8.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens antegnelser om departementets styring av Norsk Tipping AS og dette selskaps styring av datterselskapene Fabelaktiv AS og Spillverden AS, herunder låneopptak selskapene imellom.

Komiteen har merket seg at Fabelaktiv AS pr. 31. desember 2003 hadde en negativ egenkapital på 13,7 mill. kroner, og at Norsk Tipping AS den 9. oktober 2003 hadde inngått låneavtale med selskapet på 14 mill. kroner på gunstige betingelser. I januar 2004 etterga styret i Norsk Tipping AS lånet ved konvertering av egenkapital og ga dessuten selskapet et kontanttilskudd på 2,5 mill. kroner.

Etter komiteens syn kan det reises spørsmål ved om disse transaksjoner kan anses å være i tråd med aksjelovens bestemmelser. Videre gir overføringer på til sammen ca. 40 mill. kroner i kapitaltilførsel til de to selskapene i løpet av en fireårsperiode, grunn til å vurdere hvorvidt engasjementet har vært tilstrekkelig godt fundert. Komiteen peker på at dette engasjementet har ført til at spilleoverskuddet for Norsk Tipping AS er redusert med 40 mill. kroner. Komiteen slutter seg for øvrig til Riksrevisjonens vurderinger i disse spørsmålene.

Komiteen er enig i at det er behov for klare retningslinjer for Norsk Tipping AS og styret i Norsk Tipping AS i forhold til premissene for driften av datterselskapene og forutsetter at slike regler kommer på plass så snart som mulig.

Komiteen vil understreke betydningen av at regelverket følges og at viktige avgjørelser treffes

basert på formelle vedtak og ikke på uformell kommunikasjon.

8.2 Opplysningsvesenets fond (OVE)-regnskapet for 2003

8.2.1 Sammendrag

OVF er et selvstendig rettssubjekt som eier de eiendommene og den finanskapitalen det består av og er en av landets største grunneiere med et samlet areal på over en million dekar. Eiendommene består av prestegårder, presteboliger, skoger, festetomter og forretningseiendommer. Opplysningsvesenets fond skal tilgodese kirkelige formål, i samsvar med Grunnloven § 106 og lov om Opplysningsvesenets fond. Opplysningsvesenets fond forvaltes av et forvaltningsorgan under Kultur- og kirke departementet (KKD). Et styre oppnevnt av departementet har ansvaret for forvaltningsorganet og Opplysningsvesenets fond. Styret fastsetter reglement for forvaltningen av fondet i samsvar med de overordnede retningslinjene for forvaltningen som er fastsatt av KKD.

- Svakheter og mangler ved regnskapet

Riksrevisjonen har godkjent Opplysningsvesenets fonds regnskap for 2003, men det er knyttet vesentlige merknader til godkjennelsen. Revisjonen har avdekket svakheter og mangler når det gjelder dokumentasjon og sporbarhet, og at rutinene ikke i tilstrekkelig grad tilfredsstillende krav til god intern kontroll. Dette er bl.a. tatt opp:

- Sen stenging av regnskapet
- Stor grad av korrigeringer og omposteringer og delvis svak spesifisering av grunnlaget for korreksjonene
- Sen og varierende kvalitet på avstemminger og lite tilfredsstillende dokumentasjon av balanseposter
- Varierende kvalitet på bilag og underdokumentasjon
- Manglende forklaring av avvik mellom regnskapsført og innberettet merverdiavgift
- Mangelfull dokumentasjon av forsystemet Tazett som leverer data til regnskapet, og dårlig kvalitet på avstemming mellom Tazett og regnskapssystemet

I tillegg er det avdekket manglende revidert regnskap for datterselskapene vedrørende et større kontor-kompleks (Rådhusgaten 1-3) som inngår som verdi i OVFs balanse. Dette førte til at verdsettelse av gjeldende balansepost og tilhørende noter ikke kan bekreftes. Først etter at Riksrevisjonen avga avsluttende revisjonsbrev mottok de, etter flere purringer, regnskapet for datterselskapene.

OVF uttaler i sitt svar til Riksrevisjonen at de ser ressursknapphet i økonomienheten som en vesentlig årsak til manglene, og viser til at de er i ferd med å styrke økonomienheten gjennom engasjementer og innleie av nødvendig kapasitet. OVF mener samtidig at Riksrevisjonens revisjon gir et for negativt bilde av situa-

sjonen, og viser til at en del svakheter allerede er korrigert, eller er i ferd med å bli korrigert.

Departementet uttaler:

Departementet vil be fondet om en særskilt statusrapport pr. 1. oktober 2004, med utgangspunkt i de forhold Riksrevisjonen har pekt på, og i fondets vurdering av behovene for å styrke den interne kontrollen.

- OVF's investeringsstrategi

OVF har plassert en betydelig del av sin kapital i verdipapirer. Porteføljen for verdipapirer var ved utgangen av 2003 på rundt 1 mrd. kroner. Investeringsmålet er å oppnå en høyere avkastning enn det man får på såkalte risikofrie statscertifikater. Styret for fondet og forvaltningsorganet fastsetter rammer for hvor stor del av porteføljen som kan investeres i de ulike finansinstrumentene. Styret plikter å varsle departementet om forhold som er av ekstraordinær karakter.

Revisjonen har funnet at Opplysningsvesenets fond i januar og februar 2003 foretok et vesentlig nedsalg av internasjonale aksjer, i strid med de reglene som da gjaldt for plassering i finansielle instrumenter, og som styret fastsatte i 2001.

Riksrevisjonen etterlyste forklaring på hvorfor fondet i sine plasseringer i internasjonale aksjer gjennom deler av 2003 ikke har forholdt seg til gjeldende instruks.

Opplysningsvesenets fond ga ikke noen direkte forklaring på hvorfor nedsalget hadde funnet sted før den nye instruks formelt var vedtatt. Det ble heller ikke kommentert at investeringene i internasjonale aksjer også etter at ny instruks var vedtatt, lå under det som styret hadde satt som nedre grense.

Departementet uttaler:

Nedsalget av OVF's internasjonale aksjer i februar 2003 hadde et slikt volum at det ikke var i samsvar med gjeldende instruks. Departementet presiserer at de ikke var delaktig i beslutningsprosessen vedrørende salget. Departementet hadde ikke funnet grunn til å ta opp med styret dette bruddet på instruksens bestemmelser, fordi departementet pr. 10. mars 2003 fastsatte revidert hovedinstruks for OVF.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen har godkjent regnskapet for Opplysningsvesenets fond for 2003, men det er knyttet vesentlige merknader til momsrapportering, innrapportering fra datterselskaper samt internkontroll innen regnskaps- og økonomifunksjonen. Flere forhold rundt den interne kontrollen ble tatt opp også i forbindelse med revisjonen av 2002-regnskapet. Riksrevisjonen stiller spørsmål ved om styret, med utgangspunkt i det kontrollansvaret som styret er pålagt, i tilstrekkelig grad har fulgt opp disse utfordringene i forhold til administrasjonen.

Riksrevisjonen finner grunn til å kritisere at OVF i januar og februar 2003 gjennomførte et betydelig ned-

salg av internasjonale aksjer, før ny instruks for kapitalforvaltning var vedtatt av styret. Riksrevisjonen stiller spørsmål ved at fondet heller ikke etter at styret i april 2003 vedtok ny instruks for kapitalforvaltningen, brakte andel investeringer i internasjonale aksjer i samsvar med de justerte rammene.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet ikke ble orientert om at det i februar 2003 skjedde et vesentlig nedsalg av internasjonale aksjer i uoverensstemmelse med vedtatte rammer, og heller ikke i ettertid har funnet grunn til å drøfte saken med styret, med begrunnelse at revidert hovedinstruks ble fastsatt i mars 2004. Etter Riksrevisjonens oppfatning er denne saken av en slik økonomisk og prinsipiell betydning, at departementet burde vært varslet. Når dette ikke skjedde, ville det vært naturlig at departementet i samråd med fondets styrende organer så nærmere på kommunikasjon og styringsdialog. Gjennom nye krav til utbytte, inflasjonsjustering og etablering av bufferfond har departementet de senere årene lagt premisser for en mer risikoorientert investeringsprofil for fondet. Det er derfor viktig at departementet tilrettelegger for en styringsdialog som skaper felles forståelse for hvilken risiko som kan tas, og hvilke rammebetingelser som må etableres for at fondet skal kunne oppnå de langsiktige investeringsmålene.

Kultur- og kirke departementet har svart:

"Svakheter og mangler ved regnskapet

(...)

Departementet viser til at Opplysningsvesenets fond ser de nevnte forhold særlig i sammenheng med fondets interne ressursituasjon og oppgavefordeling. Fondet er derfor i ferd med å styrke regnskapsfunksjonene, revidere oppgavefordelingen, gjennomgå interne rutiner m.v. (...) Departementet vil i tiden framover ha særlig oppmerksomhet mot de nevnte sider ved fondets virksomhet. Departementet avventer nå fondets statusrapport på dette området pr. 1. oktober 2004.

Når det spesielt gjelder Riksrevisjonens påpeking av manglende revidert regnskap for Rådhusgata 1-3, som eies av selskap under fondet, vil departementet for ordens skyld opplyse at regnskapet ble revidert i april 2004, men ved en inkurie dessverre ikke oversendt Riksrevisjonen før 9. juni 2004.

OVF's investeringsstrategi

(...)

Fondets salg av utenlandske aksjer i januar og februar 2003 var begrunnet i den da negative utviklingen i finansmarkedene, særlig i de utenlandske aksjemarkedene og utsiktene for disse framover. Salget hadde et slikt volum at departementets daværende instruks overfor fondet om plasseringsrammer for utenlandske aksjer ble overskredet.

(...) Departementet vil i denne sammenheng peke på at instruksens bestemmelser om plasseringsrammer ble opphevet 10. mars 2003. Etter den reviderte instruks fra 10. mars 2003 tilligger det styret å fastsette slike plasseringsrammer, (...) Uavhengig av dette forhold, vil imidlertid departementet si seg enig i at nedsalget av utenlandske aksjer hadde et slikt omfang i januar/februar 2003 at det ville vært naturlig av fondet å konsultere departementet på forhånd.

(...)

Til Riksrevisjonens merknader

(...)

Departementet kan ikke se at den konkrete saken om salget av utenlandske aksjer i 2003 i seg selv foranlediger vesentlige endringer i den styringsdialog som praktiseres mellom departementet og fondet. Med bakgrunn i Riksrevisjonens antegnelse, vil departementet likevel vurdere dette nærmere, og sammen med styret drøfte behovet for å styrke styringsdialogen, rapporteringsrutiner mv. Departementet vil også be om en orientering fra styret om kommunikasjons- og rapporteringsrutinene mellom fondets administrasjon og styret."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen ser positivt på at Opplysningsvesenets fond er i ferd med å styrke regnskapsfunksjonene, revidere oppgavefordelingen og gjennomgå rutiner mv., og at departementet i tiden framover vil ha særlig oppmerksomhet mot disse sidene ved fondets virksomhet.

Riksrevisjonen konstaterer at departementet deler Riksrevisjonens oppfatning om at fondets nedsalg av internasjonale aksjer i januar og februar 2003 var et brudd på daværende instruks, og at nedsalget burde vært forelagt departementet. Til departementets påpekning av at nedsalget var begrunnet i den da negative utviklingen i finansmarkedene, vil Riksrevisjonen vise til at denne type investeringer normalt må følge en langsiktig strategi.

8.2.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonen har knyttet en rekke bemerkninger til godkjenningen av regnskapet for Opplysningsvesenets fond. Det gjelder dokumentasjon, sporbarhet i tillegg til at kravene til intern kontroll ikke er tilfredsstillende. Videre er det blant annet påpekt svakheter i form av stor grad av korrigeringer og omposteringer, sen og varierende kvalitet på avstemninger, varierende kvalitet på bilag og underdokumentasjon, avvik mellom innberettet og regnskapsført merverdiavgift.

Komiteen har også registrert at fondet i januar og februar 2003 foretok et vesentlig nedsalg av internasjonale aksjer, i strid med reglene som da gjaldt for plassering i finansielle instrumenter, og som styret fastsatte i 2001. Komiteen har notert seg at administrasjonen for fondet kort etter fremmet forslag og fikk tilslutning til å endre instruksen.

Komiteen slutter seg til Riksrevisjonens kritikk av OVFs disposisjoner og forutsetter at påpekte svakheter ved regnskapsrutinene rettes opp. Komiteen vil også understreke OVFs og departementets ansvar for at disposisjoner skjer i henhold til gjeldende regelverk.

9. LANDBRUKSDEPARTEMENTET

9.1 Tilskudd til økologisk landbruk (Til orientering)

9.1.1 Sammendrag

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon, er det nedfelt en målsetting om at 10 pst. av landets totale jordbruksareal skal omlegges til økologisk landbruk i løpet av en tiårsperiode, forutsatt

at det er grunnlag for dette i markedet. En handlingsplan for økologisk produksjon og omsetning er utarbeidet. Reglene for tilskuddsordningen til økologisk landbruk forvaltes av Statens landbruksforvaltning (SLF). Vedtak om produksjonstilskudd fattes av kommunene. Det kan gis et særlig tilskudd (omleggingstilskudd) til foretak som legger om arealer til økologisk drift og driver dette i minst fem år etter omleggingen.

Som et ledd i revisjonen av regnskapet for 2003 har Riksrevisjonen gjennomgått deler av SLFs forvaltning av tilskudd til økologisk landbruk på kap. 1150 post 50.11 og post 77.

- Omleggings-, areal- og husdyrtilskudd

Formålet med omleggings-, areal- og husdyrtilskudd er å stimulere til økt omlegging til økologisk landbruk. Av SLFs rapport Produksjon og omsetning av økologiske landbruksprodukter fra 2003 framgår det at tendensen fremdeles går mot et mer husdyrbasert sluttprodukt fra økologisk landbruk enn fra landbruket for øvrig.

Riksrevisjonen ba SLF om å redegjøre for på hvilken måte utfordringer knyttet til målsettingen om arealandel og ønsket arealfordeling mellom ulike økologiske produksjoner er tatt hensyn til i avtaler eller søkt løst ved endringer i regelverk for tilskuddsforvaltningen.

SLF viste til at avtalepartene ved jordbruksforhandlingene har vært enige om at tilskuddsordningene skal utgjøre en stabil basis, som skal kompensere for høyere kostnader ved økologisk produksjon og gi en generell stimulans til omlegging. Utfordringene knyttet til arealfordeling er derfor ikke søkt løst i omleggings-, areal- og husdyrtilskuddsordningene, men ved at det legges til grunn at markedet på sikt vil gi en balanse mellom tilbud og etterspørsel.

Riksrevisjonens kontroll av omleggingstilskudd har vist at SLF ikke har etablert rapporteringsrutiner i forhold til kravet om tilbakebetaling av tilskuddet dersom forutsetningen ikke overholdes. SLF har heller ikke oversikt over omfanget av tilbakebetalinger. Dersom det tidligere er utbetalt omleggingstilskudd for et areal, kan det ikke gis nytt tilskudd til det samme arealet før det er gått ti år. SLF har ikke kjennskap til om kommunene som vedtaksinstans har avvist søknader med henvisning til tiårsregelen.

- Vedtaksmyndighet for forvaltning av utviklingsmidler og forskningsmidler

Styringsgruppen for økologisk landbruk er ansvarlig for strategier og utviklingstiltak i henhold til Handlingsplan for økologisk produksjon og omsetning.

Av bevilgningen på post 77.13 Tilskudd til forsøksringer og forskning er 8 mill. kroner øremerket forskning innenfor økologisk landbruk. Forskningsmidlene forvaltes av Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen. SLF er sekretariat for både styringsgruppen for økologisk landbruk og styret for forskningsmidler og har ifølge tildelingsbrev fra Landbruksdepartementet ansvar for å forvalte og rapportere bevilgningene til formålene nevnt ovenfor. Forvaltningen av utviklingsmidlene og forskningsmidlene

er innrettet slik at det er styringsgruppen og styret som fatter vedtak om bruk av midlene.

Riksrevisjonen ba SLF om å redegjøre for på hvilken måte de ivaretar ansvaret som er gitt i tildelingsbrevet når midlene disponeres av organer utenfor statsforvaltningen. SLF har opplyst at de oppfatter det slik at Landbruksdepartementet har gitt ovennevnte styrer visse delegerte fullmakter vedrørende bruken av midlene. Spørsmålet om hvorvidt dette er organer utenfor statsforvaltningen vil bli tatt opp i det pågående arbeidet med implementering av nytt revidert økonomiregelverk. Felles for begge styrer er at Landbruksdepartementet har ledelsen for dem. Forvaltningen og tilhørende resultatansvar er derfor ikke fullt ut delegert fra departementet til SLF.

Ovennevnte forhold ble tatt opp med Landbruksdepartementet. Riksrevisjonen ba departementet spesielt

- begrunne hvorfor bruk av omleggingstilskuddsordningen til å løse utfordringer knyttet til arealfordeling kommer i konflikt med målet om å tilstrebe stabile rammevilkår for primærprodusentene
- vurdere hvorfor det ikke synes å være etablert rapporteringsrutiner for å følge opp etterlevelsen av regelen om minst fem års økologisk drift og tiårsregelen for omleggingstilskudd
- gi uttalelse om SLFs fortolkning av at forvaltningen av tilskuddsmidler er delegert til styringsgruppen for økologisk landbruk og styret for forskningsmidler

Departementet ble bedt om å redegjøre for årsaken til at det spesielt for melk og kjøtt har vært vanskelig å få produktene fram til forbruker som økologisk merket vare.

Departementet uttaler:

Når det gjelder omleggings-, areal og husdyrtilskudd har det vært arbeidet med å finne fram til et tilskuddssystem som gir de nødvendige incitamentene for omlegging til økologisk drift, og som på best mulig måte bidrar til en ønsket arealfordeling og til at økologiske produkter kommer ut på markedet.

Omleggingstilskuddet (som er et engangstilskudd), er ikke et egnet redskap for å oppnå ønsket produktionsfordeling. De årlige tilskuddene til de økologiske produsentene (areal- og husdyrtilskudd) har derimot en innretning som både søker å løse de arealutfordringene Riksrevisjonen skisserer, og å sikre at omlagte arealer resulterer i produkter på markedet.

Til spørsmålet om rapporteringsrutiner mv. opplyser departementet at nytten av rapportering på dette området er begrenset sett i forhold til kostnadene knyttet til å etablere egne rapporteringsrutiner. Kontrollbehovet vil imidlertid bli vurdert nærmere i forbindelse med gjennomgangen av regelverket for alle tilskuddsordningene.

Når det gjelder vedtaksmyndighet for forvaltningen av utviklingsmidler og forskningsmidler, er departementet i hovedsak enig i SLFs fortolkning når det gjelder delegering. De nevnte styrene er neppe å anse

som organer utenfor statsforvaltningen, men som statlig oppnevnte styrer. Departementet ser imidlertid behovet for bedre klargjøring av oppgaver og ansvar, og vil ta dette med i det pågående arbeidet med å iverksette det reviderte økonomiregelverket.

Andelen økologisk produksjon som når forbrukeren, kan og bør bli vesentlig høyere enn i dag.

Årsakene til at det er spesielle utfordringer knyttet til melk og kjøttsektoren, er flere og komplekse. Lave produksjonsvolumer og ujevne leveranser er generelt sett et stort hinder for at næringsmiddelindustrien og dagligvarekjedene vil satse fullt ut på norskprodusert økologisk mat.

At lave andeler økologisk melk og kjøtt når ut til butikkene, har også sammenheng med at tilbudet foreløpig har vært svært begrenset og til dels ujevnt.

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at målsettingene knyttet til økologisk landbruk blir fulgt opp på en tilfredsstillende måte.

Landbruksdepartementet har følgende kommentar:

"(...) vil en økning i antall økologiske melk- og kjøttprodusenter antagelig være det viktigste bidraget til å løse de logistikk- og kostnadsmessige utfordringene, noe som understreker betydningen av å ha en balansert innsats rettet mot utvikling av både produksjon og marked.

(...)

Med grunnlag i det som er redegjort for mener departementet at målsettingene knyttet til økologisk landbruk blir fulgt opp på en tilfredsstillende måte.

(...)"

9.1.2 Komiteens merknader

- Omleggings-, areal- og husdyrtilskudd

Komiteen viser til at ordningen med tilskudd til økologisk landbruk forvaltes av Statens landbruksforvaltning (SLF). Formålet med omleggings-, areal- og husdyrtilskudd er å stimulere til omlegging til økologisk landbruk. Ordningen skal kompensere for høyere utgifter ved økologisk produksjon. Utfordringene knyttet til arealfordeling forutsettes følgelig løst ved at markedet på sikt vil gi balanse mellom tilbud og etterspørsel.

Komiteen viser til Riksrevisjonens påpeking av at Statens landbruksforvaltning ikke har etablert rapporteringsrutiner i forhold til kravet om tilbakebetaling av tilskuddet dersom forutsetningene ikke overholdes og at Statens landbruksforvaltning ikke synes å ha oversikt over omfanget av tilbakebetaling.

Komiteen forutsetter at det iverksettes tiltak for å etablere tilfredsstillende rapporteringsrutiner innenfor økonomiregelverkets krav om at kontroll skal tilpasses den enkelte tilskuddsordning og ha et rimelig omfang i forhold til nytten og kostnadene ved kontrollen.

- Vedtaksmyndighet for forvaltning av utviklings- og forskningsmidler

Komiteen har videre merket seg Riksrevisjonens gjennomgang av reglene for tilskuddsordningen til

forsøksringer og øremerket forskning innen økologisk landbruk og stiller spørsmål ved forvaltningsmodellen. Etter det opplyste forvaltes forskningsmidlene av Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen. SLF er sekretariat både for styringsgruppen for økologisk landbruk og styret for forskningsmidler og har ifølge tildelingsbrev fra Landbruksdepartementet ansvaret for forvaltning og rapportering av midlene.

Komiteen har merket seg at departementet ser behov for en bedre klargjøring av oppgaver og ansvar, og sier seg tilfreds med at saken vil bli fulgt opp i forbindelse med det pågående arbeid med å iverksette det reviderte økonomireglementet.

10. NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

10.1 Utvikling av integrert saksbehandlings- og økonomisystem i Garanti-Instituttet for Eksportkreditt (GIEK)

10.1.1 Sammendrag

GIEK er en statlig forvaltningsbedrift som har til formål å fremme norsk eksport av varer og tjenester og investeringer i utlandet ved å tilby eksportkredittforsikringer, eksportgarantier og produkter som er tilknyttet dette. GIEK ledes av et styre oppnevnt av Nærings- og handelsdepartementet.

Siden 2000 har GIEK arbeidet med å utvikle et nytt, integrert saksbehandlings- og økonomisystem (NYTTIG) noe som innebærer skifte av regnskapssystem, innføring av integrert journal og utvikling av nytt moratorisystem (system for avtaler om utsettelse av gjeldsbetaling). Bakgrunnen var at de systemene som GIEK benyttet tidligere, ikke tilfredstilte kravene i økonomireglementet for staten som trådte i kraft i 1996. Finansdepartementet ga i oktober 1999 GIEK midlertidig dispensasjon fra økonomireglementet inntil 31. desember 2002, som senere er blitt forlenget til 31. desember 2003. NYTTIG ble tatt i bruk 13. januar 2004, men uten at systemet var fullt ut ferdigutviklet.

I forbindelse med revisjonen av regnskapet for 2003 har Riksrevisjonen tatt opp blant annet følgende:

- Det var ikke satt opp budsjett som viser totale kostnader inklusive de interne kostnadene.
- Hvilke vurderinger som er foretatt i forbindelse med at bruk av interne timer har økt med over 33 000 timer tilsvarende ca. 17 årsverk. Videre ble departementet bedt om å gi en oversikt over viktige oppgaver som er utsatt/ikke gjennomført, og hvilke tiltak som eventuelt er/vil bli iverksatt i denne sammenheng.
- Hvordan framdriften er fulgt opp, og om det er vurdert hvilke konsekvenser forsinkelsene medfører.
- Om GIEKs frafallelse av dagbøter på ca. 1,7 mill. kroner var forelagt departementet, og om departementets syn på at kontraktsbetingelser dermed ikke er fulgt opp.

Departementet uttaler:

Departementet påpeker at GIEK som statlig forvaltningsbedrift har en noe friere stilling i forhold til departementet enn et ordinært forvaltningsorgan.

Departementet understreker at GIEK ikke var i noen reell valgssituasjon da prosjektet startet. Det er i ettertid klart at sider ved prosjektet likevel kunne vært håndtert annerledes. Forprosjektet burde vært grundigere. Framdriften i 2001 tilsier at GIEK burde ha bygd opp eller kjøpt inn kompetanse for å kunne gjøre selvstendige vurderinger av omfang, framdrift og kvalitet på arbeidet til leverandøren. Departementet kan imidlertid vanskelig se at GIEK på noe etterfølgende tidspunkt kunne ha håndtert prosjektet generelt og framdriften spesielt vesentlig annerledes.

Informasjon om utgifter forbundet med utvidelser og forsinkelser og årlige utgifter til prosjektet er gitt i halvårlige statusrapporter og i GIEKs budsjettforslag til departementet. Som følge av det overordnede kravet som var utgangspunktet for NYTTIG-prosjektet, og avtalt fastpris på leveransen, så ikke departementet det som nødvendig med en detaljert kostnadsoversikt over prosjektet, verken for egen del eller overfor Stortinget. Som følge av at NYTTIG-prosjektet har blitt langt mer tids- og ressurskrevende enn forutsatt, er departementet i ettertid innforstått med at det ville vært fornuftig å ha satt opp et budsjett som viste totale kostnader i prosjektet inkludert interne kostnader.

Framdrift og utsettelse av implementeringen av NYTTIG har ifølge departementet vært forelagt og vurdert av departementet ved flere anledninger. I tillegg var det i november 2002 og oktober 2003 særskilte møter med GIEK. På spørsmål om hvilke oppgaver som er utsatt/ikke gjennomført, opplyser departementet at GIEK har prioritert den daglige driften ved siden av det omfattende arbeidet med NYTTIG. Departementet opplyser videre at følgende utviklingsoppgaver har blitt forskjøvet:

- revisjon av vilkår for GIEKs ulike polisetyper
- engelsk versjon av polisene slik at også utenlandske banker som ikke kjenner GIEK, skal kunne benytte GIEKs poliser
- oppfølging av strategiarbeid med mer utadrettet virksomhet
- markedsstrategi
- reiser for å møte kunder og potensielle kunder

Videre er noen landnotater, diverse utredninger, informasjonsstrategi og infoarbeid og omlegging av GIEKs Internett-sider utsatt. Det er leid inn ekstrahjelp og gjort omrokkeringer internt og det er gjort fritak for møteplikt for enkelte i ledelsen.

Frafallelsen av dagbøter ble forelagt departementet i oktober 2003. Departementet tok GIEKs vurdering til etterretning og anså at frafall av dagbøter var en fornuftig og rimelig investering slik prosjektet sto på det tidspunktet.

Departementet uttaler avslutningsvis bl.a. at kravspesifikasjon, god kommunikasjon og tilstrekkelig avsatt kapasitet og kompetanse hos leverandør og oppdragsgiver vil være kritiske faktorer for å sikre fram-

drift og et vellykket utfall. Enkelte av disse faktorene sviktet på et tidlig stadium i NYTTIG-prosjektet. Det er fortsatt mangler ved systemet som må rettes før leveransen vil bli godkjent. Når NYTTIG-prosjektet er avsluttet, vil departementet sørge for at det blir foretatt en gjennomgang av prosjektet for å få fram informasjon som kan brukes for å unngå tilsvarende problemer i andre liknende prosjekter i fremtiden.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen vil bemerke at GIEK måtte få midlertidig dispensasjon fra økonomireglementet av Finansdepartementet fordi arbeidet med utviklingen av det nye IT-systemet ble vesentlig forsinket.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet i ettertid er innforstått med at det ville vært fornuftig å ha satt opp et budsjett som viser totale kostnader i prosjektet inkludert interne kostnader, spesielt siden NYTTIG-prosjektet er blitt langt mer tids- og ressurskrevende enn forutsatt.

Riksrevisjonen finner det uheldig at anslaget over forbruk av interne timer i prosjektet ikke ble vurdert, verken i GIEKs administrasjon og styre eller i departementet da forprosjektet ble vedtatt, til tross for styrets vedtak om at GIEK skulle utføre mest mulig av arbeidet ved hjelp av interne krefter.

Riksrevisjonen har merket seg at en rekke utviklingsoppgaver er utsatt på grunn av arbeidet med NYTTIG, og at framdrift og utsettelse av implementeringen har vært forelagt og vurdert av departementet ved flere anledninger. Departementet har ikke gitt en samlet oversikt over de totale kostnadene for NYTTIG-prosjektet.

Nærings- og handelsdepartementet har svart:

"(...)

Da det statlige økonomireglementet av 1996 trådte i kraft 1. januar 1997, hadde GIEK et regnskapssystem som ikke tilfredstilte kravene i reglementet. GIEK vurderte at det ikke ville være mulig å oppgradere det eksisterende systemet slik at det kunne ivareta disse kravene. (...) Det ble derfor vurdert som hensiktsmessig å gå til anskaffelse av et nytt integrert regnskaps- og saksbehandlingssystem. GIEK hadde dermed i realiteten ikke noe annet alternativ dersom de formelle kravene i økonomireglementet skulle oppfylles og driften videreføres på en hensiktsmessig måte.

Dette var en omfattende oppgave som forutsatte og medførte midlertidig dispensasjon fra tilpasning til økonomireglementet (...). (...) Som følge av problemene med og forsinkelsene i prosjektet var det nødvendig å søke om forlenget unntaksperiode, i to omganger, frem til utgangen av 2003. Søknadene ble innvilget av Finansdepartementet. Systemet ble dermed satt i drift ett år senere enn opprinnelig midlertidig utsettelse ga rom for.

Riksrevisjonen finner det uheldig at anslag over forbruk av interne timer i NYTTIG-prosjektet ikke ble gjort til gjenstand for særskilt vurdering (...). GIEKs utgangspunkt og formål med forprosjektet var å utforme en kravspesifikasjon til den etterfølgende anbudsrunder som også skulle klargjøre behov for og omfang av intern ressursbruk. For å holde utgiftene ved anskaffelsen nede, gjorde GIEKs styre i august 2000 vedtak om en anskaffelse innenfor en ramme på 20 mill. kroner der GIEKs administrasjon ble pålagt å: "...

søke å utføre mest mulig av arbeidet ved hjelp av interne krefter for på den måten å redusere de eksterne kostnadene. (...)"

(...)

At prosjektet har ført til at andre utviklingsoppgaver i GIEK har blitt utsatt, må ses i lys av den prioritet det har hatt og fortsatt har.

GIEK har hele tiden hatt full regnskapsoversikt over de eksterne utgiftene ved anskaffelsen av NYTTIG-systemet og har på bakgrunn av styrets vedtak i august 2000 dessuten ført oversikter over internt timeforbruk. Begge deler har fremgått av de halvårsrapporter om prosjektet som er oversendt Nærings og handelsdepartementet og Finansdepartementet siden april 2001. (...)

Oversikten viser at GIEK har brukt ca. 32 400 interne timer i hovedprosjektfasen, (...), som innebærer en overskridelse i størrelsesorden 6,6 mill. kroner. Til sammenligning hadde leverandøren ved utgangen av august 2004 brukt ca. 39 900 timer mer enn sine kontraktsfestede 11 600 timer, som ut fra en timepris på kr 1 134,60 inkl. merverdiavgift ville ha kostet GIEK ytterligere om lag 45 mill. kroner - dersom GIEK ikke hadde inngått en fastprisavtale.

Etter Nærings- og handelsdepartementets oppfatning skyldes de problemer med utsettelse og ressursoverskridelser som prosjektet har hatt, i første rekke at leverandøren undervurderte kompleksiteten i GIEKs virksomhet og i kravspesifikasjonen, og dermed også i prosjektet.

(...)

27. august ble systemet overlevert GIEK med 10 virkedagers godkjenningfrist. GIEK mente at leveransen fortsatt ikke var fullstendig i henhold til kontrakten og har ved brev til leverandøren av 10. september 2004 ikke funnet å kunne godkjenne systemet. Leverandøren har tre uker på å rette de feil og mangler som er påpekt i brevet fra GIEK."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen har merket seg at GIEK ennå ikke har godkjent NYTTIG-systemet, fordi det fortsatt gjensto feil og mangler ved systemet da det etter vesentlige forsinkelser ble overlevert i august 2004.

Det er kritikkverdig at det ikke har vært budsjettert og rapportert på totale kostnader for prosjektet. Departementet har opplyst at ved utgangen av august 2004 er NYTTIG-systemet beregnet å koste ca. 36 mill. kroner, og at det totalt vil ha medgått ca. 40 000 interne timer, dvs. ca. 24 årsverk, for utvikling av systemet. Det er nær en fordobling i forhold til opprinnelig kostnadsramme og ca. fire ganger så mange interne timer som opprinnelig planlagt.

Riksrevisjonen har merket seg at ifølge departementet har alle parter undervurdert kompleksiteten i systemet. Det er kritikkverdig at det ikke er iverksatt tilstrekkelige tiltak for å sikre at systemet kunne tas i bruk på et tidligere tidspunkt. GIEK burde ha sikret seg kompetanse til å gjøre egne vurderinger av omfang, framdrift og kvalitet, slik også departementet har påpekt.

Slike vesentlige overskridelser både med hensyn til tidsramme og kostnader tyder på at styring og oppfølging av NYTTIG-prosjektet har vært mangelfull. Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil sørge for at det blir foretatt en gjennomgang av prosjektet for å få fram informasjon som kan nyttes i planlegging og gjennomføring av liknende prosjekter i fremtiden.

10.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens undersøkelse av GIEKs saksbehandlings- og økonomisystem NYTTIG og konstaterer at kravspesifikasjonen ikke synes å ha vært tilstrekkelig gjennomarbeidet og utredet før inngangsetting av selve anskaffelsesprosjektet fant sted. Betydelige kostnadsoverskridelser og gjenstående feil og mangler så sent som ved overtakelse i august 2004, vitner om dårlig prosjektstyring.

Komiteen deler Riksrevisjonens kritikk av at det ikke har vært budsjettert og rapportert på totale kostnader ved prosjektet. En beregnet kostnad på 36 mill. kroner pr. august 2004 og bruk av 24 interne årsverk for utvikling av systemet, er ifølge Riksrevisjonen nær en fordobling av opprinnelig kostnadsramme og ca. 4 ganger så mange interne timer som opprinnelig planlagt.

Komiteen forutsetter at oppfølgingen av prosjekter av stor økonomisk betydning, gis høy prioritet.

10.2 Nærings- og handelsdepartementets kjøp av konsulent tjenester i forbindelse med forvaltning av statlig eierskap (Til orientering)

10.2.1 Sammendrag

Riksrevisjonen har for regnskapsåret 2003 gjennomført revisjon av anskaffelser i Nærings- og handelsdepartementet, begrenset til et utvalg kjøp av konsulent tjenester postert på kap. 950 Forvaltning av statlig eierskap post 21 Spesielle driftsutgifter. Det er spesielt kontrollert kjøp av konsulent tjenester i forbindelse med departementets forvaltning av statens eierinteresser i bl.a. BaneTele AS, SND Invest AS og Grødegaard AS.

Konsulent tjenestene i forbindelse med BaneTele AS omfattet en fullstendig juridisk og økonomisk gjennomgang av selskapet etter at departementet overtok forvaltningsansvaret for statens aksjer i selskapet i desember 2002. Departementet har opplyst at det har vurdert hele oppdraget som kjøp av finansiell tjeneste som ikke omfattes av forskriften. Riksrevisjonen har stilt spørsmål ved om unntaksbestemmelsen er ment å gjelde en så vidt omfattende vurdering av et selskap.

Et meglerhus ble i desember 2002 engasjert som tilrettelegger av salg av SND Invest AS etter en forutgående forespørsel direkte til et utvalg aktuelle leverandører. Ifølge departementets anskaffelsesprotokoll er dette et direkte kjøp som faller inn under forskriftens unntaksbestemmelse som kan benyttes når anskaffelsen på grunn av uforutsette omstendigheter ikke kan utsettes i den tiden det tar å gjennomføre en konkurranse.

I forbindelse med salget ble et advokatfirma engasjert som juridisk rådgiver. Ifølge anskaffelsesprotokollen ble det sendt direkte forespørsel til 18 mulige leverandører. Begrunnelsen for direkte kjøp var at anskaffelsens verdi ble anslått til å være under kr 200 000. Departementet har imidlertid oppgitt at det er utbetalt ca. 1,25 mill. kroner for dette oppdraget.

I forbindelse med en rettet emisjon og salg av en andel av statens aksjer i Grødegaard AS rettet departe-

mentet direkte forespørsel til et meglerfirma om bl.a. å vurdere selskapets finansielle situasjon. For oppdraget ble det betalt i underkant av kr 400 000. Ifølge anskaffelsesprotokollen er kjøpet definert som direkte kjøp som faller inn under unntaksbestemmelsen, fordi anskaffelsen på grunn av uforutsette omstendigheter ikke kunne utsettes i den tiden det tok å gjennomføre konkurransen.

I tillegg til ovennevnte eksempler er unntaksbestemmelsen i forskriften om uforutsett omstendighet påberopt i flere andre tilfeller. Riksrevisjonen antar at å vurdere selskaper hvor Nærings- og handelsdepartementet forvalter statens eierinteresser, er planlagte aktiviteter, selv om tidsrammen i enkelte tilfeller kan være noe stram. Dokumentasjonen som departementet har framlagt i forbindelse med revisjonen av regnskapet for 2003, viser at ingen av de anskaffelsene som er kontrollert, er kunngjort offentlig.

Departementet uttaler:

Departementet understreker at det legges stor vekt på å etterleve regelverket om offentlige anskaffelser. Departementets praktisering av unntaksbestemmelsen om finansielle tjenester er i overensstemmelse med de rettskildene som foreligger. Det er slått fast av EU-kommisjonen og det danske konkurransetilsynet at bestemmelsen ikke er uttømmende og åpner for bruk av skjønn.

Når det gjelder unntaket om direkteanskaffelser under grenseverdien på kr 200 000, er problemstillingen ofte å beregne verdien. Det er tilfeller hvor departementet kommer opp i situasjoner der det trenger en rådgiver på kort varsel. Det er da verken mulig eller en forsvarlig forvaltning av statens eierandeler å utsette et rådgivningsoppdrag i en periode som er nødvendig for å gjennomføre en konkurranse.

Departementet anfører at det ikke kan se at regelverket om offentlige anskaffelser er brutt i de sakene Riksrevisjonen har stilt spørsmål ved. I tillegg viser departementet til at prinsippet om konkurranse ivaretas så langt det er mulig i slike situasjoner.

På spørsmålet om det finnes retningslinjer for å sikre at departementets kjøp som ikke kunngjøres offentlig, faktisk omfattes av forskriftens unntaksbestemmelser, uttaler departementet at dets etablerte prosedyrer ved kjøp av konsulent tjenester er basert på gjeldende regelverk for offentlige anskaffelser.

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen ser at det ikke er gitt noen presis definisjon av begrepet "finansielle tjenester" som er unntatt fra forskrift for offentlige anskaffelser. Departementet praktiserer en vid fortolkning av begrepet og inkluderer generell vurdering av selskaper, også forut for en eventuell salgsprosess. Riksrevisjonen synes det er viktig å få en klar definisjon av unntaksbestemmelens omfang og antar at uttalelsen fra EFTAs overvåkingsorgan (ESA) i den aktuelle klagesaken vil kunne gi en klarere definisjon.

Riksrevisjonen antar at unntaksbestemmelsen som hjemler direkte kjøp på grunn av uforutsette hendelser,

er ment å brukes i de tilfellene hvor anskaffelser ikke kan planlegges og må gjennomføres omgående.

Nærings- og handelsdepartementet har følgende kommentar:

"I Nærings- og handelsdepartementets brev til Riksrevisjonen av 5. juli 2004 er det redegjort for at bestemmelsen om unntak for finansielle tjenester ikke er uttømmende, og at den åpner for bruk av skjønn og dermed også for ulike tolkninger. Departementet har i sitt brev vist at departementets tolkning av begrepet "finansielle tjenester" ligger innenfor tolkningen til kompetente myndigheter i Norge og i andre nordiske land. I en situasjon der rekkevidden av begrepet "finansielle tjenester" er uklar og man avventer en avklaring fra EFTAs kontrollorgan ESA på hva som omfattes av begrepet, er det etter Nærings- og handelsdepartementets oppfatning ikke grunnlag for å hevde at departementets tolkning av begrepet er vid i lys av ovennevnte dokumentasjon av praksis i andre EØS-land."

10.2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at saken om kjøp av konsulent-tjenester er lagt fram til orientering, men finner på bakgrunn av de mange tilfeller av uregelmessigheter i tilknytning til slike saker behov for å komme med enkelte kommentarer.

Et ofte tilbakevendende tema er spørsmål om anskaffelsens verdi. Komiteens erfaring er at hjemmelen til direkte kjøp fordi verdien er under 200 000 kroner benyttes flittig, selv i tilfeller hvor det i ettertid viser seg at anskaffelsen har en langt høyere verdi. Komiteen har merket seg at departementet opplyser at det ble utbetalt 1,25 mill. kroner til det engasjerte advokatfirmaet i forbindelse med salget av aksjene i SND Invest på tross av at regelverket for kjøp under 200 000 kroner ble benyttet. Ved andre anledninger er unntaksbestemmelsen i forskriften om uforutsett omstendighet påberopt uten at dette er tilfredsstillende godtgjort.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen og Nærings- og handelsdepartementet har ulik forståelse av begrepet "finansielle tjenester" som er unntatt fra forskrift for offentlige anskaffelser. Komiteen har merket seg at Nærings- og handelsdepartementet praktiserer en tolkning av dette som inkluderer generell vurdering av selskaper.

Komiteen viser til Riksrevisjonens forklaring:

"Riksrevisjonen ser at det ikke er gitt noen presis definisjon av begrepet "finansielle tjenester" som er unntatt fra forskrift for offentlige anskaffelser. Nærings- og handelsdepartementet praktiserer en vid fortolkning av begrepet og inkluderer generell vurdering av selskaper, også forut for en eventuell salgsprosess. Riksrevisjonen synes det er viktig å få en klar definisjon av unntaksbestemmelsens omfang og antar at uttalelsen fra EFTAs overvåkingsorgan (ESA) i den aktuelle klagesaken vil kunne gi en klarere definisjon."

Komiteen deler Riksrevisjonens oppfatning av at unntaksbestemmelsen som hjemler direkte kjøp på grunn av uforutsette hendelser, er ment å brukes i de tilfellene hvor anskaffelser ikke kan planlegges og må gjennomføres omgående.

Komiteen vil understreke viktigheten av at aktørene har felles forståelse av regelverket og viser til sine generelle merknader innledningsvis, jf. pkt. 1.1, hvor det anmodes om at Regjeringen foretar en gjennomgang av problemstillinger knyttet til regelverket om offentlige anskaffelser.

11. SOSIALDEPARTEMENTET

11.1 Trygdeetatens regnskap for 2003

11.1.1 Sammendrag

Riksrevisjonen har foretatt regnskapstekniske kontroller av trygdeetatens stønads- og driftsregnskap for 2003, samt utført særskilte kontroller av ulike stønadsordninger. Riksrevisjonen har følgende merknader i forbindelse med den utførte revisjonen:

TRYGDEETATENS DRIFTSREGNSKAP

- Omorganisering av regnskapsarbeidet i trygdeetaten

Innledningsvis blir det redegjort for omstrukturering i 2003. Årsavslutningskontrollene for 2003 har vist at ansvars- og arbeidsfordelingen mellom de ulike aktørene og nivåene ikke er tilstrekkelig klart for alle enhetene i trygdeetaten. Dette gjelder bl.a. avstemming, oppbevaring av dokumentasjon for årsregnskapet, kvalitetssikring og rapportering. Det er avdekket mangler ved virksomhetsledelsens godkjenning og kontroll av rapporteringen til det sentrale statsregnskapet (kasserapporten) og manglende rutiner for totalavstemming av balansekontoeer på overordnet nivå. Revisjonen har også påvist varierende kvalitet og bruk av rapporter fra økonomisystemet på de ulike nivåene i etaten.

Departementet uttaler:

I en stor og kompleks virksomhet som trygdeetaten vil det ta noe tid før en ny organisering vil være forankret i alle ledd. Rikstrygdeverket startet i mars 2004 arbeidet med å konkretisere ansvars- og arbeidsfordelingen bedre og skal være ferdigstilt til 1. november 2004. Departementet opplyste videre at Rikstrygdeverket vil utarbeide nye instruks i etaten innenfor rammen av instruks fra Sosialdepartementet. Rikstrygdeverket vil også utarbeide underliggende rutiner for kontroll, avstemming og godkjenning av regnskapet som føres i økonomisystemet, for hvem som har ansvaret for hva, og for oppbevaring av dokumentasjon.

- Leverandørgjeld pr. 31. desember

For inngående fakturaer foregår det ingen overføring ved fakturaregistreringstidspunktet til hovedboken som viser leverandørgjeld gjennom året. Ved årets slutt foretas en manuell postering av gjelden pr. 31. desember. Leverandørgjeld pr. 31. desember 2003 ble postert med et beløp på ca. 14,3 mill. kroner i hovedboken. Etter anmodning fra Riksrevisjonen om spesifisering av dette beløpet ble det kjørt ut en ny oversikt som viste at total leverandørgjeld var i underkant av 140 mill. kroner. Av den totale leverandørgjelden på ca. 140 mill.

kroner skulle vel 30 mill. kroner vært betalt og utgiftsført i 2003. Dette omfatter ca. 1 800 fakturaer.

Revisjonen viste at det totalt for 2003 var utgiftsført ca. 900 000 kroner i forsinkelsesrenter i trygdeataten.

Departementet uttaler:

Rikstrygdeverket vil i 2004 kvalitetssikre og utarbeide bedre rapporter som viser korrekt utestående leverandørgjeld. Fakturaer på til sammen 22 mill. kroner var mottatt i desember, hvorav vel halvparten etter 15. desember. I praksis vil det nesten være umulig å få sent innkomne fakturaer kontrollert, attestert, anvist og utbetalt før forfall. Rikstrygdeverket vil imidlertid iverksette tiltak for bedre oppfølging som gir større sikkerhet for at fakturaer betales i tide. Oppfølgingsverket vil være på plass i løpet av høsten 2004.

Når det gjelder forsinkelsesrenter, forklarte departementet at samtlige enheter i trygdeataten ikke var brukere av det nye elektroniske fakturabehandlingssystemet før i oktober 2003. En vil derfor ikke få full virkning av nytt system før regnskapet for 2004.

- Kundereskontro

Ifølge Funksjonelle krav til økonomiforvaltningen i staten skal virksomheten ha oversikt over sine inntektskrav og skal normalt registreres i en reskontro. Dersom inntekten er av en slik art at det anses som unødvendig eller uhensiktsmessig å bruke en reskontro, kan virksomheten velge å bruke andre løsninger for å følge opp kravene.

Trygdeataten har i 2003 inntektsført vel 180 mill. kroner i refusjon av arbeidsmarkedstiltak, fødsels- og adopsjonspenger og sykepenger for egne ansatte. Det er etablert ulik praksis i de enkelte driftsenhetene for hvordan refusjoner og eventuelle andre inntekter følges opp. Rikstrygdeverkets beskrevne rutine for regnskapsføring av syke- og fødselspenger mv. legger opp til at utestående fordringer skal følges opp på særskilte balansekontoaer i økonomisystemet. Rikstrygdeverket har senere åpnet for at enhetene kan følge opp utestående krav i manuelle registre. Ulik praksis med hensyn til regnskapsføring og bruk av manuelle systemer gjør at trygdeataten ikke har en samlet oversikt over utestående fordringer, og at det blir usikkert om samtlige krav registreres og innbetales.

Departementet uttaler:

Rikstrygdeverket har i sin strategiplan for modernisering av trygdesystemet planer for at alle krav skal registreres i kundereskontro. Reskontroføring har imidlertid vist seg å medføre feilposter og uryddig regnskap. Rikstrygdeverket har derfor lempet på kravet om at alle krav skal registreres i økonomisystemet.

ALDERS- OG UFØREPENSJON

Riksrevisjonen har kontrollert beregning og utbetaling av alders- og uførepensjon. Den overordnede målsettingen for kontrollen har vært å vurdere om trygdeataten har utbetalt korrekte pensjonsytelser i forhold til gjeldende regelverk, og om internkontrollen i trygdeataten gir rimelig sikkerhet for at pensjoner blir utbetalt kor-

rekt. Ved utgangen av 2003 var det ca. 300 000 uførepensjonister og 622 000 alderspensjonister, som samlet fikk utbetalt i underkant av 117 mrd. kroner i pensjon.

Rikstrygdeverkets rutiner i forbindelse med utbetaling av alders- og uførepensjon ble tatt opp i antegnelse til statsregnskapet for 1999, jf. Dokument nr. 1 (2000-2001), Innst. S. nr. 138 (2000-2001). Antegnelsen omtalte mangelfulle kontrollrutiner og betydelige svakheter i Infotrygd (trygdeatats saksbehandlingssystem). Daværende Sosial- og helsedepartementet svarte til antegnelsen at departementet i løpet av 2000 ville følge opp de forskjellige tiltakene som Rikstrygdeverket skulle iverksette på dette området. Kontrollen av utbetalingene i 2003 er en oppfølging av ovennevnte undersøkelse.

Gjennomgangen av trygdeatats utbetalinger av alders- og uførepensjon i 2003 har bekreftet at kvaliteten på saksbehandlingen er blitt bedre siden forrige undersøkelse. Det er imidlertid ikke gjort større endringer i Infotrygd eller i Det Sentrale Folketrygdsystemet (DSF) siden 1999-revisjonen, noe som betyr at det fremdeles er svakheter knyttet til systemene. Det er utarbeidet flere maskinelle kontrollister som avdekker feil gjennom året. Dette, sammen med at trygdekantorene selv har fått tilgang til DSF, har sannsynligvis bidratt til at kvaliteten på data i systemene er blitt bedre.

Riksrevisjonens gjennomgang av rutiner og enkelt saker avdekket svakheter i internkontrollen av saksbehandlingen ved trygdekantorene. Siden forrige kontroll er Nasjonal standard for pensjonsberegning og utbetaling av pensjon blitt utarbeidet. Nasjonal kvalitetsstandard innehar kompenserende kontroller knyttet til svakheter i Infotrygd/ DSF, men standarden var i liten grad tatt i bruk. Sjekkliste ble ved mange trygdekantorer ikke brukt og/eller etterkontroll av annen saksbehandler var ikke dokumentert. Det var få trygdekantorer som hadde innført systematisk kontroll av grunnblankett (skjema for registrering av grunnlagsdata). Videre manglet flere enn halvparten av de kontrollerte etterbetalingene signert etterberegning av annen saksbehandler. Ektefelles inntekt, når denne var oppgitt til å være under 1 G, var i liten grad dokumentert. Rapportene som viser eventuelle feilmeldinger og alle endringer som er registrert foregående dag/måned, ble ikke systematisk gjennomgått ved rundt halvparten av de besøkte trygdekantorene.

Departementet uttaler:

Sosialdepartementet ser alvorlig på dette. Nasjonal kvalitetsstandard er obligatorisk og skal brukes ved behandlingen av pensjonssaker. Departementet svarer videre at dette er tatt opp med alle fylkene i forbindelse med første halvårs styringsdialoger. Kravet er i tillegg presisert i et tillegg til mål- og disponeringsbrevet for 2004 som er sendt alle fylkestygdekantorene og Folketrygdkantoret for utenlandssaker. Fylkene skal rapportere til Rikstrygdeverket på implementeringen av nasjonal kvalitetsstandard pr. andre tertial 2004.

STØNAD TIL ENSLIG MOR ELLER FAR

Riksrevisjonen har kontrollert trygdeetatens utbetaling av stønad til enslig mor eller far. Målsettingen med revisjonen har bl.a. vært å vurdere om det er etablert tilfredsstillende interne kontrollrutiner i forbindelse med beregning og utbetaling av stønad til enslig forsørger i forhold til gjeldende regelverk.

Kontroll av Infotrygdrutinen for enslig forsørger avdekket enkelte svakheter der mangelfulle kontrollfunksjoner ikke gir tilstrekkelig sikkerhet, noe som kan medføre risiko for feil i utbetalingene. Stønad til barnetilsyn kan innvilges uten at det er registrert barn i personopplysningene på stønadsmottaker, og stønad til enslig forsørger kan innvilges til begge foreldre for samme felles barn uavhengig av om foreldrene er gift eller bor sammen.

Det ble avdekket til dels store forskjeller i saksbehandlingen ved trygdekontorene.

Departementet uttaler:

Rikstrygdeverket vil vurdere om det er mulig å få lagt inn sperrer og kontrollmeldinger i systemet for å kompensere for svakhetene i systemet. Det framgår videre av departementets svar at Rikstrygdeverket vil følge opp de til dels store forskjellene i saksbehandlingen ved trygdekontorene, bl.a. arbeidsdelingen på saksbehandlernivå ved fylkestrygdekontorene.

BARNETRYGD

Riksrevisjonen har gjennomført en revisjon av barnetrygd for 2003. Formålet med kontrollen var å vurdere om trygdeetaten utbetalte korrekt ytelse i forhold til gjeldende regelverk, og om det var etablert tilfredsstillende internkontroll på området.

Regelverket og det konstitusjonelle ansvaret for denne ordningen ligger til Barne- og familiedepartementet. Ordningen håndteres av Rikstrygdeverket, som administrativt er underlagt Sosialdepartementet.

Ved gjennomgangen av de maskinelle rutine ble det avdekket at både mor og far kan få utbetalt full barnetrygd uten at systemet varsler om dette. Det ble også avdekket enkeltsaker med feil beløp der mor og far deler barnetrygden.

De fastsatte blankettene vedrørende EØS-sakene skal i tillegg til ved førstegangstilståelse av barnetrygd også sendes årlig av primærland til barnets bostedsland. Riksrevisjonens kontroll viste at denne rutinen ikke ble fulgt ved seks av de sju kontrollerte trygdekontorene. EØS-saker med differansebeløp skal omberegnes årlig i forhold til stønad i utlandet og valutakurs. Ett av de sju kontrollerte trygdekontorene hadde ikke gjort denne omberegningen i 2003.

Fire av sju besøkte trygdekontorer får ikke melding fra skolemyndighetene i kommunen om skolebarn som uteblir fra undervisningen. Lengre tids uteblivelse fra undervisning kan tyde på at barnet ikke lenger oppholder seg i Norge og dermed ikke har krav på barnetrygd.

Barne- og familiedepartementet uttaler:

Rikstrygdeverket vil se på muligheten for å få lagt inn en kontroll mot at det ikke utbetales full barnetrygd for ett og samme barn til både mor og far. Rikstrygdeverket bistår nå fylkene for å lære opp trygdekontorene i EØS-reglene for familieytelser. Rikstrygdeverket utreder for tiden muligheten for å få til en ny og forbedret EØS-merking for hele Infotrygd. Barne- og familiedepartementet vil, i samarbeid med berørte departementer, utarbeide et høringsnotat som drøfter om det ved lovhjemling skal innføres meldeplikt for skoler ved fravær som kan skyldes utenlandsopphold.

KONTINUITETSPLANLEGGING

Riksrevisjonen har i 2003 gjennomgått Rikstrygdeverkets kontinuitetsplanlegging på IT-området. De kontrollene som er gjennomført, synes å bekrefte at Rikstrygdeverket har utarbeidet et planverk med tilfredsstillende retningslinjer og rutiner for å forebygge at IT-systemet kan svikte, og for å kunne gjenopprette drift hurtigst mulig dersom en svikt likevel skulle skje.

Riksrevisjonen bemerker:

Riksrevisjonen har godkjent trygdeetatens regnskap for 2003, men det er avdekket svakheter ved regnskapsavlegget for driftsregnskapet, og det er påvist feil og mangler i de interne kontrollrutinene for ulike stønadsordninger.

Trygdeetaten gjennomfører en betydelig omorganisering av sitt regnskapsarbeid. Kontrollen viser at virksomhetens ledelse i denne prosessen bør fokusere mer på å klargjøre ansvars- og arbeidsfordeling mellom de ulike ledd som deltar i arbeidet. Den sentrale ledelsen bør også i større grad gjøre egne kontroller av innrapporterte regnskaps- og økonomidata fra underliggende ledd, slik at trygdeetaten har sikkerhet for at det samlet sett gis et fullstendig og riktig bilde av den økonomiske aktiviteten i etaten.

Riksrevisjonen vil påpeke den usikkerheten som har kommet fram om hva som var korrekt leverandørgjeld pr. 31. desember 2003, og at en rekke fakturaer ikke ble betalt til forfall. Det stilles spørsmål ved om den valgte løsningen for registrering av leverandørgjeld og relaterte oppfølgings- og rapporteringsrutiner er tilstrekkelig til å gi en fullstendig oversikt over ubetalte forpliktelser. Selv om fakturaer mottas av trygdeetaten på slutten av året, bør rutine være innrettet på en slik måte at betaling skjer på riktig tidspunkt.

Trygdeetaten får refundert betydelige beløp knyttet til sykepenge og fødsels- og adopsjonspenger for sine egne ansatte. Dagens løsning for registrering og oppfølging av kravene har betydelige svakheter og bør forbedres.

Riksrevisjonens kontroll med alders- og uførepen-sjon avdekket allerede ved revisjonen av 1999-regnskapet at det var svakheter i datasystemene som øker sjansen for at det kan skje bl.a. feilutbetalinger. Etter Riksrevisjonens kontroll har Rikstrygdeverket innført nasjonal kvalitetsstandard, med tilleggskrav til saksbehandlingen, som skal kompensere for manglene i datasystemene. Riksrevisjonen har i årets revisjon

avdekket at de kompensierende tiltakene i saksbehandlingen ikke fungerer etter intensjonene. Dette er et alvorlig funn som tilsier en innskjerping av at saksbehandlingskravene etterleves.

Det er påvist svakheter i den interne kontrollen i Rikstrygdeverket og ved trygdekontorene når det gjelder utbetaling av barnetrygd og stønad til enslig mor eller far. For stønad til barnetrygd gjelder svakhetene spesielt behandlingen av utenlandssakene.

Sosialdepartementet har svart:

"(...) Departementet vil følge utviklingen nøye i forhold til de tiltak som er igangsatt eller som planlegges iverksatt, og temaet vil være et viktig ledd i styringsdialogen med Rikstrygdeverket.

(...)

Omorganisering av regnskapsarbeidet i trygdeetaten

(...)

(...) Departementet vil understreke at Rikstrygdeverket har satt i gang et arbeid for å klargjøre ansvars- og arbeidsfordelingen på de områder hvor Riksrevisjonen har avdekket svakheter. Rikstrygdeverket vil bl.a. ta opp disse merknadene i møte med fylkestygdekontorene i høst. I forbindelse med revidert økonomiregelverk i staten vil det også bli utarbeidet ny økonomiinstruks som vil klargjøre ansvarsforholdene.

Leverandørgjeld pr. 31.12.2003

(...)

Departementet er enig i at inngående fakturaer skal bokføres og betales på riktig tidspunkt, og vil opplyse at Rikstrygdeverket har nedsatt en arbeidsgruppe med personer fra Rikstrygdeverket, Trygdeetatens økonomitjeneste og ytre etat som i fellesskap skal vurdere og forbedre trygdeetatens rapporter og rapporteringsrutiner, herunder kvalitetssikring av rapporteringsrutiner. Et viktig mål for arbeidsgruppen er å finne tiltak som skal sikre korrekt bokføring og betaling av leverandørgjelden. Revidert økonomiinstruks i Rikstrygdeverket vil også understreke dette.

Kundereskontro

(...)

Departementet er enig i at det er viktig å sikre at utestående fordringer bokføres og innbetales i rett tid. Rikstrygdeverket vil vurdere dagens rutiner for å iverksette endringer som gir bedre oversikt og som bidrar til at alle fordringer blir korrekt bokført og betalt i rett tid.

Punkt 1.2. Alders- og uførepensjon

(...)

Departementet ser alvorlig på undersøkelsen som viser at Nasjonal kvalitetsstandard for beregning og utbetaling av pensjoner ennå ikke fungerer etter intensjonen. Departementet har i lang tid hatt fokus på feilutbetalinger i trygdeetaten og vil følge opp Rikstrygdeverkets arbeid med kvalitetsstandarden.

(...)

Systematisk innsyn i praksis på pensjonsområdet er forbedret (...), og det tas i 2005 sikte på å gjennomføre en ny undersøkelse på pensjonsområdet, herunder bruken av kvalitetsstandarden. Rikstrygdeverket skal fremover ha et høyt fokus på kvaliteten når det gjelder rett ytelse på området.

1.3 Stønad til enslig mor eller far

(...)

Departementet vil opplyse om at Rikstrygdeverket skal gjennomgå de aktuelle rutinene for å vurdere hvilke endringer som er nødvendig for å sikre korrekte utbetalinger av stønad til mor eller far. Rikstrygdever-

ket vil også kontinuerlig følge opp og påse at rutinene følges.

1.4 Barnetrygd

(...)

Departementet vil i samarbeid med Barne- og familiedepartementet følge opp svakheter når det gjelder utbetaling av barnetrygd og stønad til enslig mor eller far overfor Rikstrygdeverket."

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen konstaterer at departementet slutter seg til de bemerkningene som har kommet fram. De feil og mangler som Riksrevisjonen har avdekket, har betydning både i forhold til kvaliteten på trygdeetatens regnskap, statens inntekter og utgifter og enkeltpersoners rettigheter i trygdesystemet.

For trygdeetatens driftsregnskap har Riksrevisjonen merket seg at Rikstrygdeverket har satt i gang et arbeid for å klargjøre ansvars- og arbeidsfordelingen på de områdene hvor Riksrevisjonen har avdekket svakheter. Departementet vil følge opp de tiltakene som iverksettes for å forbedre trygdeetatens regnskapsføring, herunder rapporter og kvalitetssikring av rapporteringsrutiner.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet ser alvorlig på at Nasjonal kvalitetsstandard for beregning og utbetaling av pensjoner ennå ikke fungerer etter intensjonen, og at Rikstrygdeverket i tiden som kommer vil fokusere på kvaliteten når det gjelder utbetaling av rett ytelse på de omtalte stønadsområdene.

Riksrevisjonen ser positivt på at departementet vil følge utviklingen nøye i forhold til de tiltakene som er igangsatt eller som planlegges iverksatt, og at temaet vil være et viktig ledd i styringsdialogen med Rikstrygdeverket.

11.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at kontrollen av årsavslutningene for 2003 har avdekket uklarhet i ansvars- og arbeidsdelingen mellom ulike aktører og nivåer i trygdeetaten. Oppbevaring av dokumentasjon for årsregnskaper, avstemminger, kvalitetssikring og rapportering er blant de forhold det er stilt spørsmål ved.

Komiteen har merket seg at Rikstrygdeverket vil sette i verk tiltak for å bedre forholdene og forutsetter at Riksrevisjonen følger utviklingen.

- Leverandørgjeld pr. 31. desember

Komiteen viser til at spørsmålet om påløpte morarenter også ble tatt opp i forbindelse med behandlingen av statsregnskapet for 2002 og konstaterer med beklagelse at det fortsatt er betydelig etterslep i trygdeetatens betaling av regninger.

Komiteen vil understreke det offentliges ansvar for å sørge for korrekt og rettidig oppgjør. Forsinkelsesrenter i størrelsesorden 900 000 kroner er unødvendige og en uakseptabel bruk av fellesskapets ressurser.

Komiteen forutsetter at arbeidet med å sørge for rettidig betaling av regninger prioriteres, og ber om å bli orientert i forbindelse med avleggelsen av statsregnskapet for 2004.

- Alders- og uførepensjon

Komiteen konstaterer at kvaliteten på saksbehandlingen ved utbetaling av alders- og uførepensjon er bedret, men at det fortsatt gjenstår svakheter ved systemet. Riksrevisjonens gjennomgang peker blant annet på at det i mange tilfeller manglet sjekklister eller gjennomgang av annen saksbehandler, få trygdekontorer hadde innført systematisk kontroll av grunnblankett, ektefelles inntekt når den var oppgitt å være under 1 G var i liten grad dokumentert mv.

Komiteen har merket seg at Rikstrygdeverket for fremtiden vil ha høyt fokus på kvaliteten av det arbeid som utføres på området.

- Stønad til enslig mor eller far

Komiteen har merket seg svakheter i kontroll-funksjonene i forhold til utbetalinger av stønad til enslige foreldre. For eksempel åpner systemet for at stønad til barnetilsyn innvilges uten at det er registrert barn i personopplysningene til stønadsmottaker, og for at stønad til enslig forsørger innvilges til begge foreldre for samme felles barn uavhengig om foreldrene er gift eller bor sammen. Kontrollrutiner ved de ulike trygdekontorer er varierende og har et betydelig forbedringspotensiale.

Komiteen viser til de betydelige beløp som utbetales i ulike støtteordninger og vil understreke betydningen av korrekt håndtering. Komiteen har merket seg opplysninger om at Rikstrygdeverket vil følge opp de til dels store forskjellene i saksbehandling mellom trygdekontorene, og forventer at rutinene for utbetaling av stønad til enslige forsørgere så vel av barnetrygd, bringes i orden.

12. UTDANNINGS- OG FORSKNINGS-DEPARTEMENTET

12.1 Nettobudsjettering - regnskapene for universitetene og høgskolene for 2003

12.1.1 Sammendrag

Universitetene og høgskolene (vitenskapelige og statlige) er over en fireårsperiode blitt omdannet til forvaltningsorganer med særskilte fullmakter. Dette innebærer at virksomhetene mottar en årlig nettobevilgning fra Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) på en 50-post i statsbudsjettet, og at det på enkelte områder gis fullmakter som bidrar til økt fristilling av sektoren.

KRAV TIL REGNSKAPSFØRING FOR UNIVERSITETS- OG HØGSKOLESEKTOREN

Regnskapene avlegges nå etter et tilnærmet regnskapsprinsipp etter mønster av regnskapsloven. Regnskapsmalen, også omtalt som "beste praksis" er etablert av UFD i samarbeid med sektoren.

RIKSREVISJONENS REVISJON AV UNIVERSITETENES OG HØGSKOLENES REGNSKAPER FOR 2003

Riksrevisjonens kontroll omfatter revisjon av fire universiteter og seks vitenskapelige og 28 statlige høgskoler. I 2003 er det ved de fire universitetene og ved

tre vitenskapelige og ti statlige høgskoler gjennomført egne revisjonsbehandlinger for å etterprøve om det er etablert tilfredsstillende systemer for å skille mellom den bevilgningsfinansierte og den eksternt finansierte delen av virksomheten. Ved de fire universitetene, tre vitenskapelige og seks statlige høgskoler er det også gjennomført særskilte kontroller for å etterprøve at innrapporterte data om avlagte studiepoeng som genererer bevilgninger fra departementet, er underlagt tilfredsstillende intern kontroll.

- Skillet mellom bevilgningsfinansiert og eksternt finansiert virksomhet

Revisjonen viser at flere virksomheter bør være tydeligere med å rapportere systematisk resultater av statsoppdraget. Betydelige beløp blir overført til neste års budsjett, og arbeidet med å gi tilfredsstillende forklaringer i regnskapet og/eller styrets årsberetning på hvilke oppgaver som ikke er gjennomført, må derfor vektlegges. Det er videre konstatert at det fortsatt gjenstår utfordringer med å etablere rutiner som sikrer at den markedsfinansierte delen av virksomheten belastes med alle relevante kostnader, slik at det ikke tas ressurser fra statsoppdraget, eller at den markedsfinansierte virksomheten subsidieres.

Det er avdekket svakheter knyttet til belastningen av direkte kostnader som lønn for ansatte som arbeider deltid på prosjektene, og at belastningen av indirekte kostnader skjer med for lave beløp og ikke fortløpende i prosjektregnskapene.

Revisjonen har også avdekket svakheter vedrørende inngåelse av prosjektavtaler i den markedsfinansierte delen av virksomheten.

- Generering og bruk av egenkapital

Departementet har åpnet for at virksomhetene innen høyere utdanning kan generere egenkapital fra overskudd fra eksternt finansierte prosjekter.

Regnskapene for 2003 viser at egenkapitalen for sektoren varierer i betydelig grad. Det kan være grunn til å stille spørsmål ved om forskjellene skyldes ulike strategier innenfor eksternt finansiert virksomhet eller om det skyldes ulik fortolkning av departementets regelverk for etablering av egenkapital. Riksrevisjonen vil understreke betydningen av at styrene ved de enkelte virksomhetene har et tydelig og aktivt forhold til hvilke mål de har for opptjening og disponering av egenkapital.

Flere virksomheter innen høyere utdanning har gjennom 2003 engasjert seg i aksjeselskaper, primært som et virkemiddel i forvaltningen av virksomhetens kommersielle satsinger. Ved to høgskoler er det brukt tingsinnskudd til å skaffe eierandel, noe det kan stilles spørsmål ved om ligger innenfor fullmakten.

- Intern kontroll av aktivitetsdata som genererer bevilgninger fra UFD

Undersøkelsen viser at flere virksomheter mangler en overordnet strategi for å sikre kvaliteten på de innrapporterte dataene i undervisningskomponenten (avlagte studiepoeng) til databasen for statistikk om

høyere utdanning. Det er kun et fåtall virksomheter som har formalisert sine rutiner tilknyttet virksomhetens bruk av de studieadministrative systemene. Enkelte virksomheter gjennomfører ikke nødvendige kontroller for å sikre valide data til finansieringsmodellen, og et flertall av virksomhetene mangler dokumentasjon på gjennomførte kontrolltiltak. I tillegg er det registrert enkelte svakheter knyttet til sikkerheten i systemene.

- Etterlevelse av regelverket for offentlige anskaffelser

En gjennomgåelse av innkjøpsområdet viser utfordringer med hensyn til regeletterlevelse på sektoren. Lov om offentlige anskaffelser (lov av 16. juli 1999), med forskrifter fastsatt 15. juni 2001, har bl.a. et grunnleggende prinsipp om konkurranse og likebehandling. Ved ni virksomheter er det registrert brudd på anskaffelsesprosedyren ved kjøp over kr 200 000. I de fleste tilfellene er anskaffelsene foretatt som direkte kjøp. Ved fire av virksomhetene er det avdekket manglende eller mangelfull føring av protokoll som skal inneholde dokumentasjon av hele anskaffelsesprosessen. Det er avdekket flere tilfeller hvor kravene til kunngjøring ikke er fulgt. Leverandører har et obligatorisk krav på seg til å legge fram skatteattest, og for enkelte typer anskaffelser stilles det krav til HMS-erklæring. Også på dette punktet er det enkelte mangler i sektoren. Ved åtte av virksomhetene er det påpekt manglende rutiner for listeføring av driftsmidler.

- Etterlevelse av regelverket på lønnsområdet

Lønnsområdet utgjør den beløpssmessig største delen av regnskapet for alle virksomhetene i sektoren. I all hovedsak er det etablert tilfredsstillende rutiner når det gjelder regnskapsmessige og innberetningsmessige forhold knyttet til lønnskostnader. Riksrevisjonen har i enkelte få tilfeller hatt merknader til utbetalingstidspunktet for feriepenger til fast tilsatte og utbetalingssetser i enkelte spesielle tilfeller når det gjelder variabel lønn.

Departementet uttaler:

UFD understreker at de som et ledd i omdanningsprosessen for institusjonene innen høyere utdanning har iverksatt en rekke tiltak. Departementet er i lys av tilbakemeldingene fra institusjonene på det rene med at det fortsatt gjenstår både prinsipielle utfordringer og praktiske problemstillinger på dette området.

- Skillet mellom bevilgningsfinansiert og eksternt finansiert virksomhet

Revisjonen viser at flere institusjoner bør være tydeligere i sin systematiske rapportering av resultatene av statsoppdraget, og at arbeidet med å gi tilfredsstillende forklaringer i regnskapet og med styrets årsberetning bør vektlegges. Departementet har merket seg at det fortsatt gjenstår utfordringer med å få til rutiner for å sikre at den markedsfinansierte delen av virksomheten belastes med alle relevante kostnader. Departementet vil ta disse problemene opp med institusjonene, med

utgangspunkt i gjeldende rundskriv der prinsippene for kostnadsfordeling er slått fast.

- Generering og bruk av egenkapital

Departementet konstaterer at den bokførte egenkapitalen varierer betydelig mellom institusjonene i sektoren, og slutter seg til Riksrevisjonen som understreker betydningen av at styrene ved de enkelte institusjonene har et tydelig og aktivt forhold til hvilke mål den enkelte institusjon har for opptjening og disponering av egenkapital.

Departementet har merket seg at flere virksomheter i sektoren i løpet av 2003 har ervervet eierposisjoner i datterselskaper. Departementet understreker at det ikke er gitt fullmakt til å bruke tingsinnskudd til å skaffe eierandel, og at departementet i eget brev til sektoren vil presisere retningslinjene for den regnskapsmessige behandlingen av aksjer og andre finansielle eiendeler.

- Intern kontroll av aktivitetsdata som genererer bevilgninger fra UFD

Departementet er ikke tilfreds med forholdene i sektoren når det gjelder rutiner for å sikre valide data til finansieringsmodellen for universiteter og høyskoler. Departementet har i brev til universitetene og høyskolene på nytt understreket betydningen av at institusjonene sørger for systemer og rutiner som sikrer kvalitet og kontroll, og at rutiner og systemer er forankret i institusjonenes kvalitetssikringssystemer.

- Etterlevelse av regelverket for offentlige anskaffelser

Departementet har registrert at institusjonene fortsatt står overfor utfordringer når det gjelder å etterleve regelverket for offentlige anskaffelser. Som følge av en rekke merknader i revisjonsdialogen og som en oppfølging av Riksrevisjonens undersøkelse av innkjøpsvirksomheten i høyskolesektoren i 1998, gjennomførte departementet en oppfølgende undersøkelse i 2001. Departementet har våren 2004 gjennomført en ny spørreundersøkelse som viser at institusjonene har økt innsatsen for å rette opp svakhetene som ble avdekket i undersøkelsene i 1998. Departementet mener imidlertid at det fortsatt er områder som krever økt oppmerksomhet for å oppnå en effektiv og velfungerende innkjøpsfunksjon, og kan ikke si seg tilfreds med utviklingen på dette feltet. Departementet har derfor i brev til institusjonene understreket styrenes ansvar for å utarbeide innkjøpsreglement, fastsette mål for innkjøpsarbeidet og påse at det blir utarbeidet et strategidokument og en oversikt over fullmaktene på anskaffelsesområdet.

Riksrevisjonen bemerker:

Departementet har lagt ned et betydelig arbeid i å klargjøre standarder for regnskapsføring innen høyere utdanning. Riksrevisjonen har godkjent regnskapene for alle virksomhetene innen universitets- og høyskolesektoren for 2003, men det er knyttet merknader til bl.a. skillet mellom statsoppdraget og den markedsfinansierte virksomheten, anskaffelser, opptjening av

egenkapital og innrapportering av data som brukes til bevilgningsformål.

Selv om revisjonen i løpet av 2003 viser en positiv utvikling, er det fortsatt behov for å fokusere på formalkrav til prosjektavtaler og på om kostnadsbelastningen gjenspeiler den reelle ressursbruken ved virksomhetene.

Riksrevisjonen vil understreke betydningen av at styrene for virksomhetene setter mål for opptjening av egenkapital og etablerer en strategi for hvordan egenkapital skal brukes som et strategisk virkemiddel.

Den nye modellen for finansiering av høyere utdanning baserer seg på aktivitetsdata innrapportert fra institusjonene på sektoren. Det er bekymringsfullt at flere virksomheter mangler strategier for å sikre kvaliteten på dataene, og at kun et fåtall har formalisert rutiner rundt bruken av de studieadministrative systemene.

Det skjer fortsatt vesentlige brudd på anskaffelsesregelverket til tross for at Riksrevisjonen har påtalt slike brudd ved flere anledninger tidligere år.

Utdannings- og forskningsdepartementet har svart:

"(...)

Departementet har etter samråd med institusjonene i sektoren fastsatt retningslinjer for avslutning, oppstilling og dokumentasjon av årsregnskapene ved universiteter og høyskoler. Departementet er opptatt av at retningslinjene er dynamiske og tilpasses utviklingen i sektoren. Etter departementets vurdering har retningslinjene allerede bidratt til en betydelig kvalitetshevning, ensartet regnskapsavleggelse og sammenlignbare regnskaper i universitets- og høy-skolesektoren.

Departementet legger vekt på at bevilgningene fra Stortinget skal benyttes i samsvar med forutsetningene, og at den markedsfinansierte delen av virksomheten belastes med alle relevante kostnader i samsvar med de grunnleggende bestemmelsene i reglementet for eksternt finansiert virksomhet. Departementet er særlig opptatt av at bevilgningene som gis til gjennomføring av statsoppdraget ikke subsidierer aktiviteter på områder med andre kommersielle aktører.

(...)

Departementet har i sine retningslinjer fastsatt at det er bare egeninitierte og egenkontrollerte inntekter fra omsetning av varer og tjenester som kan gi resultat og danne grunnlag for opptjening av egenkapital.

(...)

Departementet legger til grunn at det er styrene som må fastsette resultatmål for den markedsfinansierte virksomheten og utnytte egenkapitalressursene som et strategisk virkemiddel for institusjonen. Departementet vil ta disse problemstillingene opp med institusjonene som en del av styringsdialogen.

(...)

Departementet har i lang tid arbeidet for å sikre kvalitetsdata om aktiviteten ved universitetene og høyskolene. (...) Departementet har helt fra opprettelsen av DBH og særlig etter innføringen av det nye finansieringssystemet understreket betydningen av høy datakvalitet og institusjonsledelsens ansvar for å kontrollere og godkjenne de data som rapporteres til DBH. Det er videre arbeidet systematisk med utvikling av entydige definisjoner og dokumentasjon av rapporteringen. Departementet har tilskrevet universitetene og høyskolene på nytt og understreket betydningen av at systemer og rutiner knyttet til kvalitet og kontroll er forankret i institusjonenes kvalitetssikringssystemer og ledelse.

(...)

Departementet har i 2001 og 2004 gjennomført undersøkelser av institusjonenes etterlevelse av regelverket for offentlige anskaffelser. Undersøkelsen i 2004 viser at institusjonene i universitets- og høyskolesektoren fortsatt står overfor utfordringer på dette området. Departementet finner at dette området ikke har utviklet seg som forventet og har i ulike sammenhenger understreket styrenes ansvar for å utarbeide innkjøpsreglement, utforme strategier og mål for innkjøp og sikre seg at regelverket følges. Departementet vil følge utviklingen på dette område."

Riksrevisjonen uttaler:

Utdannings- og forskningsdepartementet har nedlagt et vesentlig arbeid i forbindelse med omstillingen innenfor universitets- og høyskolesektoren. Etter Riksrevisjonens vurdering er det imidlertid fortsatt utfordringer knyttet til standarder for regnskapsføring for virksomhetene.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil vurdere behovet for ytterligere bestemmelser når det gjelder å skille mellom statsoppdraget og den markedsfinansierte aktiviteten. Departementet vil også følge opp styrenes strategier knyttet til opptjening av egenkapital.

Å legge om finansieringen av sektoren med tildelinger basert på bl.a. avlagte studiepoeng, krever god styring for å sikre kvaliteten på grunnlagsdataene. Riksrevisjonen har merket seg at departementet har bedt om bekreftelse på at systemer og rutiner er etablert, og at disse er forankret i ledelsen ved den enkelte virksomhet.

Riksrevisjonen konstaterer at departementet ikke er tilfreds med utviklingen når det gjelder sektorens etterlevelse av regelverket for offentlige anskaffelser, og at departementet vil følge utviklingen på området nøye.

Riksrevisjonen har merket seg at departementet gjennom sin etatsstyringsdialog med virksomhetene vil følge opp de forholdene som Riksrevisjonen har bemerket.

12.1.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til omdannelsen av universiteter og høyskoler til forvaltningsorganer med særlige fullmakter og konstaterer at det er nedlagt et vesentlig arbeid i forbindelse med omdanningen, men at det fortsatt er utfordringer knyttet til standarder for regnskapsføring ved universitetene og høyskolene. Komiteen ser at det fortsatt gjenstår betydelig arbeid før regnskapsrutinene er på plass.

Riksrevisjonens undersøkelse avdekker at det fortsatt mangler rutiner som sikrer at den markedsfinansierte delen av virksomheten belastes med alle relevante kostnader, at det er svakheter ved kostnadsbelastninger for deltidsansatte på prosjekter og ved inngåelse av prosjektavtaler i den markedsfinansierte delen. Videre er det registrert at opptjent egenkapital varierer betydelig i sektoren og at det er svikt i etterlevelse av regelverket for offentlige anskaffelser. Flere av virksomhetene mangler en overordnet strategi for å sikre kvaliteten på de innrapporterte dataene i undervisningskomponenten til databasen for statistikk for høy-

ere utdanning, data som danner grunnlag for 25 pst. av virksomhetens statstilskudd.

Komiteen registrerer at det er satt i verk tiltak for å bedre situasjonen og forutsetter at Riksrevisjonen følger utviklingen og rapporterer tilbake til Stortinget i forbindelse med avgivelse av statsregnskapet for 2004.

13. UTENRIKSDEPARTEMENTET

13.1 Utenriksdepartementets tilskuddsforvaltning (Til orientering)

13.1.1 Sammenheng

I forbindelse med revisjonen av regnskapet for 2003 har Riksrevisjonen kontrollert departementets forvaltning av tilskudd gitt over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter og kap. 164 Fred, forsoning og demokrati. Bevilgningen her utgjorde 2,64 mrd. kroner for 2003.

Undersøkelsen er basert på et tilfeldig utvalg på totalt 36 prosjekter herav 18 prosjekter med utbetaling på 68,5 mill. kroner i 2001 og 18 prosjekter med utbetaling på 234,4 mill. kroner i 2003.

Departementets forvaltning av ovennevnte tilskuddsordninger er tidligere tatt opp i antegnelse til statsregnskapet for 1999 hvor bl.a. svakheter ved utbetalings- og oppfølgingsrutinene ble omtalt.

Formålet med kontrollene har vært å undersøke om forvaltningen av tilskudd er tilrettelagt og gjennomført slik at departementet har tilfredsstillende styring og oppfølging (kontroll) av midlene og resultatene av tildelingene.

Undersøkelsen viste blant annet følgende:

- Intern kontroll og vurdering av søknader

Retningslinjene for de kontrollerte tilskuddsordningene sier at departementet skal vurdere søknader ut fra erfaring med og kjennskap til søkerorganisasjonen, bl.a. ved å gjennomgå tidligere prosjekter og se om rapporteringen har vært tilfredsstillende. Videre skal prosjektets tekniske gjennomføringsevne og kostnads- side vurderes. Departementet skal utarbeide beslutningsdokumenter for nye tilskuddsmottakere og der spesielle hensyn tilsier det.

For de fleste kontrollerte tiltakene forelå det ingen dokumentasjon i saksmappene på at nevnte forhold var vurdert. Departementet har opplyst at tilsagnsbrevet skal være dekkende som beslutningsdokument. I de gjennomgåtte tilsagnsbrevene er det vanskelig å se at dette er tilfelle. Det er videre vanskelig å se hvilke vurderinger departementet gjør av søkerorganisasjonenes kompetanse som gjennomførere og når det prioriterer mellom prosjekter.

- Utbetalingsrutiner

Etter at tilsagn er gitt, utbetales hele støttebeløpet til tilskuddsmottaker. Hver utbetaling blir omtalt som engangsstøtte med i utgangspunktet 12 måneders varighet og med krav om tilbakebetaling av ubenyttede midler ved prosjektslutt, selv om det i mange tilfeller gis støtte til de samme aktiviteter/tiltak over flere påfølgende år. Forsinkelser i gjennomføring og rappor-

tering fra prosjektene kan medføre at midlene blir tilbakebetalt så sent at de må inntektsføres i statsregnskapet og dermed ikke kommer til nytte til de formål Stortinget har bestemt.

- Rapportering og prosjektoppfølgning

Av retningslinjene framgår det at det for hver tildeling/utbetaling skal mottas beskrivende sluttrapport og et revidert regnskap senest seks måneder etter at finansierede aktiviteter er avsluttet. Det blir presisert at ny tildeling til en organisasjon ikke skal foretas før tilfredsstillende rapportering foreligger fra alle prosjekter som er forventet avsluttet, uavhengig av geografisk område.

Av de utvalgte 18 prosjektene fra 2001 var det pr. april 2004 fortsatt seks prosjekter med tilskudd på 19 mill. kroner hvor departementet ikke hadde mottatt sluttrapport/revidert regnskap. Manglende rapportering har ikke medført avslag på senere søknader fra organisasjonene.

Utskrift fra departementets prosjektdatabase viser at det pr. april 2004 var 232 prosjekter som ikke var registrert som sluttbehandlet fra 2001. Totalt utbetalt for disse prosjektene var 308 mill. kroner.

Departementet uttaler:

Humanitær bistand gis som kortsiktig nødhjelp for å redde liv, lindre nød og beskytte sivile i forbindelse med naturkatastrofer, komplekse humanitære kriser og i situasjoner med flyktningstrømmer internt i land eller over landegrensene. Det er viktig at bistanden settes inn der hvor behovene er størst, og der hvor norske midler kanalisert gjennom FN, Røde Korssystemet eller frivillige organisasjoner kan bidra mest effektivt. Engangsstøtte kan gis til samme prosjekt eller program gjennom flere år dersom behovene i felt tilsier dette.

Når det gjelder intern kontroll og vurdering av søknader, uttaler departementet at nye prosjektsøknader får nye prosjekt-, saks- og journalnummer selv om de er å anse som videreføring av tidligere prosjekter. I tråd med departementets retningslinjer anses det i slike tilfeller ikke som nødvendig med eget beslutningsdokument for tildelingen. Departementet har iverksatt tiltak for å forbedre rutinene på dette området. Blant annet utarbeides det skjemaer for tilbake melding fra prosjektbesøk og oppfølgingsmøter knyttet til prosjektforvaltningen.

Departementet er ikke uenig i at praksisen med engangsutbetalinger for (maksimum) 12 måneder, ny søknad for de neste 12 månedene og rapport og regnskap for den første tildelingen etter at ny søknad er innvilget, kan virke u hensiktsmessig og tungvint. Departementet innvilger også forlengelser av prosjekter dersom prosjekter av ulike årsaker blir forsinket. Det er imidlertid etter departementets vurdering gode grunner til å fortsette praksisen med ettårig støtte. Dette gir departementet fleksibilitet til å sette inn midlene der behovene til enhver tid er størst, og der norsk støtte kan bidra.

Departementet deler Riksrevisjonens vurdering av at det er uheldig at tilbakebetalinger kommer så sent at de

tilbakeføres statskassen. Forsinkede tilbakebetalinger skyldes bl.a. at hjelpeorganisasjonene opererer i en del av verden der mange uforutsette problemer kan oppstå, noe som innebærer at prosjektene ikke blir avsluttet innenfor tidsfristen.

Når det gjelder rapportering og prosjektoppfølgning, erkjenner departementet at avveiningen mellom ressursinnsatsen knyttet til nye tildelinger og til løpende prosjektoppfølgning ofte er vanskelig. I lys av at nye tildelinger skal bidra til å lindre akutt nød og redde liv, kan oppfølgingsarbeidet ha fått mindre oppmerksomhet enn ønskelig.

Departementet har imidlertid en løpende dialog med hjelpeorganisasjonene om de prosjektene fra 2001 som ennå ikke er avsluttet.

Departementet sier avslutningsvis at det er svært vanskelig å ha et flerårig perspektiv på de prosjektene som blir støttet. Noen prosjekter vil kunne støttes mer enn ett år, men dette avhenger av behovene i verden fra år til år. Det er en prioritert oppgave for departementet å sikre god prosjektoppfølgning gjennom å holde kontakt med og holde seg orientert om de ulike organisasjonene, med FN-systemet, med stedlige ambassader, gjennom lesing av rapporter og ved selvsyn under tjenestereiser. Departementet vil tilstrebe forskriftsmessig arkivering av all relevant og arkivverdig informasjon.

Riksrevisjonen uttaler:

Riksrevisjonen har merket seg at departementet deler Riksrevisjonens vurdering av at det er uheldig at tilbakebetalinger kommer så sent at midlene tilbakeføres statskassen, men at problemet i forhold til kap. 163 og 164 anses for å være relativt begrenset. Etter Riksrevisjonens vurdering er det behov for forbedringer i departementets rutiner for å følge opp at midlene fullt ut forvaltes i henhold til gjeldende regelverk.

Utenriksdepartementet har følgende kommentar:

"(...)

Arbeidet med å sikre tilfredsstillende forvaltning av departementets tilskuddsmidler har høy prioritet, og det gjøres et løpende kvalitetssikringsarbeid for å sikre at tilskuddsmidlene forvaltes i henhold til gjeldende regelverk.

På bakgrunn av det nye regelverket for økonomistyring i staten, pågår det nå i tillegg et større arbeid med å gjennomgå og revidere departementets retningslinjer for forvaltning av tilskudd, med sikte på en hensiktsmessig kontroll og oppfølging av midlene."

13.1.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonen i forbindelse med regnskapet for 2003 har hatt særlig fokus på tilskudd til nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter samt fred, forsoning og demokrati, et beløp på samlet 2,64 mrd. kroner. Forhold under disse kapitlene ble også tatt opp i antegnelsene til statsregnskapet i 1999, hvor det ble påpekt betydelige svakheter i utbetalings- og oppfølgingsrutiner.

Komiteen registrerer at det foreligger overordnede retningslinjer for virksomheten, at opera-

sjonelle retningslinjer for den enkelte ordning skal utarbeides av den enkelte budsjettansvarlige avdeling og at departementet skal utarbeide beslutningsdokumenter for nye tilskuddsmottakere der spesielle hensyn tilsier det.

Komiteen finner Riksrevisjonens opplysning om manglende dokumentasjon av beslutningsgrunnlaget for det enkelte tilskudd, kritikkverdig. Den type dokumentasjon er nødvendig for at den kontrollerende myndighet skal kunne vurdere de disposisjoner som er foretatt.

Videre stiller Riksrevisjonen spørsmål ved utbetalingsrutinene. Hver utbetaling blir omtalt som engangsstøtte med i utgangspunktet 12 måneders varighet og med krav om tilbakebetaling av ubenyttede midler ved prosjektslutt. For 2003 ble 40 mill. ubenyttede kroner tilbakeført statskassen som følge av denne praksisen.

Komiteen anser en praksis som i realiteten fører til at midler ikke blir benyttet på det årsbudsjettet Stortinget har forutsatt, som lite heldig og forutsetter at Regjeringen treffer tiltak for å bedre rutinene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser også til opplysning om mangelfulle og uteblitte rapporter. Flertallet har forståelse for at en del av tildelingene skjer for å lindre akutt nød og å redde liv, og at oppfølgingsarbeidet ikke alltid får den ønskede oppmerksomhet. Hovedregelen må likevel være at rapportering som gir tilstrekkelig grunnlag for kontrollmyndighetens vurdering, skal finne sted, og flertallet forutsetter at Regjeringen går gjennom rutinene med sikte på å bedre oppfølgingen fra tilskuddsmottakernes side.

Komiteen har merket seg at departementet har innskjerpet rutinene for oppfølging av prosjekttilskudd, blant annet ved å utarbeide en bedre rutine for å dokumentere feltbesøk og vurderinger av innkomne rapporter og regnskap.

14. KOMITEENS TILRÅDNING

Komiteens tilråkning IV, VI og VII fremmes av en samlet komité. I, II, III og V fremmes av Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til dokumentet og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

Stortinget finner det særdeles kritikkverdig at Forsvarets regnskap for 2003 ikke kan godkjennes. Alvorlige antegnelser fra Riksrevisjonen i forbindelse med regnskapet for 2002 bidrar til å styrke inntrykket av manglende økonomistyring.

II

Stortinget ber Riksrevisjonen snarest mulig legge fram en egen sak for Stortinget om en gjennomgang av Forsvarsdepartementets regnskap for 2004.

III

Stortinget finner det kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikke har fremlagt informasjon for Stortinget om viktige faglige innvendinger knyttet til nedbemanningen av ulike fagstaber i Forsvarets ulike enheter.

IV

Stortinget ber Regjeringen uten unødvendig opphold legge fram en egen sak for Stortinget som synliggjør hvordan Regjeringen skal gjenvinne overordnet styring med Forsvarets økonomi.

V

Stortinget ber Riksrevisjonen foreta en særskilt undersøkelse av Forsvarsdepartementets forvaltningspraksis og utarbeide en vurdering av sporbarheten i de faglige tilrådninger som gis.

VI

Utdrag fra statsregnskapet for 2003 - vedlegges protokollen.

VII

Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering vedkommende:

Arbeids- og administrasjonsdepartementet
Barne- og familiedepartementet
Finansdepartementet
Fiskeridepartementet
Forsvarsdepartementet
Helsedepartementet
Justis- og politidepartementet
Kommunal- og regionaldepartementet
Kultur- og kirke departementet
Landbruksdepartementet
Miljøverndepartementet
Nærings- og handelsdepartementet
Olje- og energidepartementet
Samferdselsdepartementet
Sosialdepartementet
Utdannings- og forskningsdepartementet
Utenriksdepartementet

- vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 17. mars 2005

Ågot Valle
leder

Kjell Engebretsen
ordfører

Vedlegg 1**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 22. november 2004****Ad Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003**

Kontroll og konstitusjonskomiteen har for tiden statsregnskapet for 2003 til behandling. I den forbindelse ønsker komiteen svar på følgende spørsmål:

1) Økonomistyring

Statsråden har ved en rekke anledninger, både i media og overfor Stortinget, gitt uttrykk for at økonomistyringen i Forsvaret er under kontroll. I svar til Riksrevisjonen går departementet imidlertid langt i å innrømme og akseptere alvorlige feil og svakheter.

Komiteen ber statsråden utdype og begrunne sine tidligere uttalelser.

2) Inkassosaker m.v

Ifølge Riksrevisjonen hadde Forsvaret pr ultimo mars 2004 registrert over 600 inkassosaker, over 2000 inkassovarsler og mellom 7500 og 10000 ubehandlede purringer.

Komiteen ber om å få oversendt en oppstilling som viser hvilke beløp som er påløpt i inkassosalærer, morarenter og øvrige kostnader på grunn av for sen betaling av regninger.

3) Lønnsutbetaling

Riksrevisjonen viser til at det for november og desember 2003 ikke lot seg bekrefte at det var utbetalt korrekt lønn til de ansatte og at personinformasjonen med plassering av ansatte i riktig stilling ikke var oppdatert.

Komiteen ber om å få opplyst om forholdene nå er brakt i orden og om eventuelle feilutbetalinger er rettet opp. Videre ber komiteen om statsrådets bekreftelse på at lønnsutbetalingssystemet nå fungerer etter forutsetningene.

4) Inntekter

Riksrevisjonen har påpekt at det ikke har vært mulig å få bekreftet at alle inntekter er postert i Forsvarets regnskap for 2003.

Komiteen ber om statsrådets kommentarer til dette.

5) Anskaffelser

Riksrevisjonen viser til at det fortsatt er store mangler i rutine ved anskaffelser og at Forsvaret ikke har kunnet legge frem noen samlet oversikt over gjennomførte anskaffelser i 2003 med fordeling mellom ulike anskaffelsestyper.

Komiteen ber statsråden redegjøre for hvilke tiltak som er iverksatt for å sikre at regelverket for offentlige anskaffelser blir fulgt.

6) Lager

Komiteen har merket seg Riksrevisjonens påpeking om at det ikke har skjedd vesentlige endringer på tross av at oversikt over lagerbeholdning m.v. var et vesentlig punkt under Stortingets behandling av statsregnskapene for 2001 og 2002. For eksempel var i følge Riksrevisjonen, ikke revisjon av materiellbeholdningene ved Forsvarets "hurtig reaksjonsstyrke" og dens underavdelinger gjennomførbare på grunn av mangel på materiellister.

Komiteen ber om statsrådets kommentarer til Riksrevisjonens anførsler samt opplyst om situasjonen nå er brakt i orden.

7) Forsvarsbygg

Av Forsvarsbyggs regnskap for 2003 går det blant annet frem at det mangler signerte husleieavtaler for 15 pst. av utleieobjektene.

Komiteen ber statsråden opplyse om forholdet er brakt i orden eller om det fortsatt finnes leieforhold hvor formalitetene ikke er på plass.

8) Program Golf

I sine antegnelser uttaler Riksrevisjonen at det er "kritikkverdig at Program Golf Leveranseprosjekt 1 ikke har levert et system som tilfredsstiller kravene til økonomiregelverket i staten". Det fremgår ikke om denne uttalelsen dreier seg om effekten av Leveranseprosjekt 1 i Program Golf etter at det reelt tok effekt, dvs. i 2004 eller om uttalelsen kun dreier seg om manglende resultater av prosjektet i revisjonsåret 2003.

Komiteen ber om statsrådets kommentar til dette.

Vedlegg 2**Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 3. desember 2004****Riksrevisjonens Dokument nr. 1 (2004-2005) - antegnelser til statsregnskapet for 2003**

Det vises til brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen av 22. november 2004 vedrørende statsregnskapet for 2003. Nedenfor følger Forsvarsdepartementets (FDs) svar på komiteens spørsmål.

1. ØKONOMISTYRING**SPØRSMÅL:**

"Statsråden har ved en rekke anledninger både i media og overfor Stortinget, gitt uttrykk for at økonomistyringen i Forsvaret er under kontroll. I svar til

Riksrevisjonen går departementet imidlertid langt i å innrømme og akseptere alvorlige feil og svakheter.

Komiteen ber statsråden utdype og begrunne sine tidligere uttalelser."

SVAR:

Forsvarets regnskap for 2003

FD vektlegger åpenhet overfor så vel Riksrevisjonen (Rr) som Stortinget om de utfordringer og problemer som er knyttet til Forsvarets regnskap. Hovedårsaken til at regnskapet for 2003 ikke ble godkjent var de vanskelighetene som oppstod i forbindelse med innføringen av det nye lønns- og regnskapssystemet dette året. For første gang skulle alle Forsvarets underregnskaper avstemmes under ett. Dette skapte overgangsproblemer. Innfasingen av et nytt system i 2003 var imidlertid nødvendig for å tilfreds-stille funksjonelle krav i Reglementet for økonomistyring i staten fra 1. januar 2004. Leveranseprosjekt 1 i Program Golf har imøtekommet dette. I tillegg har Forsvaret etablert en ny lønnsadministrasjon i Harstad og en ny regnskapsadministrasjon i Bergen. Også dette bidro til overgangsproblemene, selv om det var riktige og nødvendige tiltak.

FD ser alvorlig på at Rr ikke har funnet å kunne godkjenne Forsvarets regnskap for 2003. Departementet har derfor iverksatt omfattende tiltak rettet inn mot de enkelte punkter som Rr har tatt opp. I tillegg har FD funnet det nødvendig å iverksette syv ekstraordinære tiltak. Dette er tiltak som skal bedre kompetansen i Forsvarets organisasjon, bedre kontrollen med oppfølgingen av iverksatte tiltak og ansvarliggjøre den enkelte sjef. Tiltakene er gjengitt i Dokument nr. 1 (2004-2005).

Selv om Rr ikke har godkjent Forsvarets regnskap for 2003, og selv om Rr har påpekt alvorlige regnskapsmangler, vil FD hevde at den generelle ressurs- og økonomistyringen i forsvarssektoren er betydelig forbedret.

Økonomistyring

FDs økonomistyring i forsvarssektoren er blitt vesentlig bedret de siste årene. Blant annet er milepælene for de meget krevende omstillingsmålene for Forsvaret nådd, innenfor de tidsfrister Stortinget har satt for moderniseringen. Dette hadde ikke vært mulig uten god økonomistyring.

I budsjettet for neste år legges det blant annet opp til en reduksjon av driftsutgiftene på ca. 2 1/4 mrd. kroner i forhold til et alternativ uten omlegging, jf. St.prp. nr. 1 (2004-2005) om statsbudsjettet for 2005. Dette er en kvart milliard kroner mer enn målet som ble fastsatt i langtidsplanen for 2002-2005, jf. Innst. S. nr. 342 (2000-2001) til St.prp. nr. 45 (2000-2001).

I inneværende omstillingsperiode er også investeringsandelen av de årlige forsvarsbudsjettene økt betydelig. I 2000 utgjorde andelen 25 % (7,4 mrd. 2005-kroner), mens den i 2005 vil være 30 % (9,2 mrd. 2005-kroner). Dette har latt seg gjennomføre fordi de vedtatte økonomisk-administrative hovedmålene er realisert, slik at omprioriteringer av økonomiske ressurser har vært mulig.

Utover dette vil FD fremheve følgende tiltak:

- Innføringen av Program Golf leveranseprosjekt 1 (LP 1) har lagt grunnlaget for at Forsvaret skal kunne innfri funksjonelle krav i statens økonomiregelverk fra og med regnskapsåret 2004.
- Omfanget av midler som årlig foreslås omdisponert på forsvarsbudsjettet, jf. omgrupperingsproposisjonene til Stortinget, har de siste årene gått ned. I 2000 var netto endring i forhold til vedtatt budsjett 1,3 %, mens den i 2004 bare er 0,18 %. Dette skyldes bedre økonomistyring og balansering av budsjettene.
- FD har, gjennom bedre økonomi- og investeringsstyring, lyktes i å unngå store overføringer av midler fra et budsjettår til det neste. Overføringene fra 2001 til 2002 var på i underkant av 1,8 mrd. kroner (6,5 % av omgruppert budsjett), mens overføringen fra 2003 til 2004 var på ca. 400 mill. kroner (1,4 % av omgruppert budsjett). De siste årene har utviklingen derfor vært svært positiv.
- FD har overfor Forsvarets militære organisasjon (FMO) presisert at alle enheter må ivareta planlagt aktivitet innenfor tildelte budsjettammer. Ved eventuelt merforbruk vil den enkelte enhet selv måtte omdisponere egne midler for å holde aktiviteten i samsvar med planlagte målsettinger. På dette området fører FD en tilnærmet "nulltoleransopolitikk".
- Sentrumsregjeringen innførte i 2000 en særskilt ordning med kvalitetssikring av alle større statlige investeringsprosjekter med en anslått kostnad over 500 mill. kroner. Kvalitetssikringen utføres av eksterne firmaer som Finansdepartementet har inngått rammeavtale med. Erfaringene med ordningen er positive. Kvalitetssikringen har bidratt til et forbedret beslutningsgrunnlag både for departementet, regjeringen og Stortinget, og derigjennom redusert risikoen og bedret økonomikontrollen i store investeringsprosjekter.

FD vil i tillegg understreke at den strategiske styringen av forsvarssektoren er styrket, blant annet gjennom etableringen av det integrerte Forsvarsdepartement fra 1. august 2003, jf. Innst. S. nr. 342 (2000-2001) til St.prp. nr. 45 (2000-2001) om omleggingen av Forsvaret i 2002-2005, og Innst. S. nr. 232 (2001-2002) til St.prp. nr. 55 (2001-2002) gjennomføringsproposisjonen.

Gjennom omleggingen av Forsvaret og bedret økonomistyring har man lyktes med å dreie ressursinnsats fra drift til investeringer, og fra støttevirksomhet til operativ virksomhet. Dette har medført at Forsvarets stridsevne og kampkraft er betydelig bedret.

2. INKASSOSAKER M.V.

SPØRSMÅL:

"Ifølge Riksrevisjonen hadde Forsvaret pr. ultimo mars 2004 registrert over 600 inkassosaker, over 2000 inkassovarsler og mellom 7500 og 10000 ubehandlede purringer.

Komiteen ber om å få oversendt en oppstilling som viser hvilke beløp som er påløpt i inkassosalærer, morarenter og øvrige kostnader på grunn av for sen betaling av regninger."

SVAR:

Det var i februar 2004 registrert 670 saker (1,5 mill. kroner) som medfører morarenter, mens antallet i oktober 2004 var 173 slike saker (0,1 mill. kroner). Inkassosalærer er inkludert i beløpene. Antallet inkassosaker må ses i sammenheng med at Forsvaret i snitt behandler ca. 20 000 fakturaer pr. måned. Pr. 2. november 2004 var det postert 4,8 mill. kroner i morarenter. Trenden er nedadgående. Arbeidet med å redusere antallet inkassosaker har vært høyt prioritert. Blant annet har forsvarssjefen (FSJ) nedsatt en egen "inkassogruppe" med nettopp dette som formål.

Pr. 2. november 2004 var det postert 130 mill. kroner i utestående forfalte regninger, eller ca. 3 000 fakturaer. Dette er en betydelig nedgang fra 12 000 fakturaer, som var status ved begynnelsen av året. Av de posterte 130 mill. kroner utgjør 77 mill. kroner utestående regninger til Forsvarsbygg (FB), som Forsvarsstaben (FST) foretar særskilt oppfølging og avstemming av. Det understrekes at tallene også omfatter fakturaer som, på vanlig måte, må behandles nærmere. Forsvaret mottar undertiden, som andre virksomheter, mangelfulle eller ufullstendige regninger som krever innhenting av tilleggsinformasjon, avklaring i forhold til fakturautsteder m.v.

Den positive utviklingen er blant annet et resultat av bedret kompetanse og verktøy på området. Implementeringen av et nytt regnskapssystem gjennom første leveranse fra Program Golf har gjort at man har bedre oversikt over de ubetalte fakturaene, og dermed bedre muligheter til å følge opp og redusere antallet.

3. LØNNSUTBETALINGER

SPØRSMÅL:

"Riksrevisjonen viser til at det for november og desember 2003 ikke lot seg bekrefte at det var utbetalt korrekt lønn til de ansatte og at personinformasjon med plassering av ansatte i riktig stilling ikke var oppdatert.

Komiteen ber om å få opplyst om forholdene nå er brakt i orden og om eventuelle feilutbetalinger er rettet opp. Videre ber komiteen om statsrådets bekreftelse på at lønnsutbetalingssystemet nå fungerer etter forutsetningene."

SVAR:

FST har opplyst at alle identifiserte og kjente feil fra 2003 er saksbehandlet og trekkerklaring for de fleste av disse er sendt ut. Selv om det nye lønnsutbetalingssystemet i hovedsak fungerer som det skal, og Forsvarets personell i det alt vesentlige får riktig lønn til riktig tid, har det også i 2004 vært utfordringer knyttet til lønnsutbetalingene.

Feilposterings i Forsvarets lønnsregnskap er i første rekke knyttet til mangler ved de faste dataene, stamdata (tilknytning til kontoplan, organisasjonsstruktur og lig-

nende) i systemene for organisasjons- og personellforvaltning, som leverer data til økonomisystemet (SAP). Dette kan føre til at lønnbelastningen treffer feil ansvarssted/kapittel.

Manglene i stamdata skyldes blant annet at det, i forbindelse med omstillingen av Forsvaret, i perioden fra 1. november 2003 og frem til sommeren 2004, har funnet sted store endringer i Forsvarets organisasjon. Gamle avdelinger/stillinger er nedlagt, og nye avdelinger/stillinger er opprettet. Dette har blant annet medført at mange tilsatte har fått nye stillinger. Forsvarets personell bytter dessuten jobb og arbeidssted relativt hyppig. Treårsrotasjon er ofte normalt. Å sikre at alle data til enhver tid er korrekte er derfor krevende. Ikke alle endringer som har funnet sted er blitt rettidig oppdatert i personell- og organisasjonssystemene. Dette kan føre til at feil data blir overført til SAP, og at lønnskostnaden ikke treffer rett ansvarssted. Dette var trolig viktigste årsak til at Forsvarets regnskap for 2003 ikke ble godkjent.

Det arbeides løpende og målrettet med å korrigere de feil som oppstår og med å forbedre prosessene som skal sikre at personell- og organisasjonsdataene til enhver tid er korrekte. FST har på denne bakgrunn satt ned et eget delprosjekt i Program Golf, som jobber kun med disse problemene. I tillegg er bemanningen ved Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA) ytterligere styrket med fire tilsatte for spesielt å korrigere feil relatert til overenskomstlønne. Tiltakene skal i sum i bidra til at personellet er plassert i riktig stilling, at korrekt avlønning finner sted, at feilutbetalinger korrigeres, og at urettmessig utbetalte tillegg og godtgjørelser blir innkrevd.

Arbeidet er krevende, og det vil også i årene etter 2004 være behov for å korrigere feil, øke personellens kompetanse, og tilpasse de nye systemene til de utfordringer som vil kunne oppstå.

4. INNTEKTER

SPØRSMÅL:

"Riksrevisjonen har påpekt at det ikke har vært mulig å få bekreftet at alle inntekter er postert i Forsvarets regnskap for 2003.

Komiteen ber om statsrådets kommentarer til dette."

SVAR:

For å kunne dokumentere at inntektene i regnskapet er fullstendige ble det i 1. kvartal 2004 iverksatt manuelle rutiner som skal sikre sporbarheten på utgående fakturaer, jf. Dokument nr. 1 (2004-2005). Dette planlegges i fremtiden ivaretatt elektronisk i Program Golf Leveranseprosjekt 2 (LP 2). Ny funksjonalitet, som planlegges implementert i LP 2, skal være avklart før prosjektet igangsettes. Sporbarhet, også når det gjelder inntektsiden, er en viktig del av dette, og helt nødvendig for å kunne avlegge riktig regnskap.

FD har i St.prp. nr. 1 (2004-2005) om statsbudsjettet for 2005 informert om at LP 2 planlegges lagt frem for Stortinget som et kategori 1-prosjekt for godkjenning så snart de nødvendige beslutningsdokumenter er utar-

beidet, og har vært gjenstand for ekstern kvalitetssikring. Stortinget har gitt sin tilslutning til dette, jf. Budsjett-innst. S. nr. 7 (2004-2005).

5. ANSKAFFELSER

SPØRSMÅL:

"Riksrevisjonen viser til at det fortsatt er store mangler i rutinene ved anskaffelser og at Forsvaret ikke har kunnet legge fram noen samlet oversikt over gjennomførte anskaffelser i 2003 med fordeling mellom ulike anskaffelsestyper.

Komiteen ber statsråden redegjøre for hvilke tiltak som er iverksatt for å sikre at regelverket for offentlige anskaffelser blir fulgt."

SVAR:

FD har innført et nytt regelverk for anskaffelser, Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF), med virkning fra 1. september 2004. Dette er det viktigste tiltaket for å forbedre anskaffelsesvirksomheten i Forsvaret.

Målsettingene med ARF er:

- Å ta i bruk et oppdatert regelverk.
- Å presisere regelverkets rolle i forhold til lov om offentlige anskaffelser m.v. i selve regelverket (men også i følgeskriv).
- Elektronisk tilgjengelighet.
- Å gjennomføre opplæring av personellet, samtidig som man innfører slik opplæring i de etablerte utdanningsveier i Forsvaret.

Prosjektet som har arbeidet med ARF har gjennomført opplæring i løpet av 2004. Hovedinnsatsen har vært rettet mot tilsatte i Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) - både merkantilt personell og prosjektmedarbeidere. Det er i løpet av perioden april til september 2004 gjennomført følgende kursopplegg:

- Seks to-dagerskurs for merkantile medarbeidere, hvor det har deltatt ca. 70 personer.
- Seks dagkurs for prosjektmedarbeidere, hvor det har deltatt ca. 87 personer.

De samme kursene har også dekket opplæringsbehov hos en del avdelinger utenfor FLO, som for eksempel Program Golf og Forsvarets forskningsinstitutt.

I tillegg til dette har ARF-prosjektet i løpet av 2003 og 2004 undervist i det nye regelverket ved Forsvarets skolesenter, Forsvarets stabsskole og Forsvarets forvaltningsskole. Det har vært holdt spesialiserte ARF-kurs for lokale innkjøpere og ledere, basert på Direktiv for forvaltning og videre utvikling av felles prosjektstyringssystem for Forsvaret - PRINSIX.

Opplæring av nye innkjøpere, "vedlikeholdsopplæring" og utdanning knyttet til PRINSIX er planlagt gjennomført ved Forsvarets forvaltningsskole i tiden fremover. I tillegg vil Sjøkrigsskolens bachelor-utdanning i logistikk omfatte innkjøp og kontraktsanskaffelser.

I bestemmelsene om virkeområdet for ARF er det klart presisert hvordan Forsvaret skal forholde seg til

regelverket for offentlige anskaffelser. Forsvaret er, som alle statlige og kommunale etater, underlagt lov om offentlige anskaffelser (LOA) med tilhørende forskrift (FOA). Dette regelverket skal benyttes som hovedregel. ARF har i tillegg en utfyllende virkning, noe som blant annet innebærer at Forsvaret har strengere krav til anskaffelsesprotokoll.

FD vil understreke at Forsvarets investeringer, i motsetning til øvrige offentlige anskaffelser, i stor grad er unntatt fra EØS-regelverket om anbud. LOA § 3 unntar anskaffelser som faller inn under bestemmelsene i EØS-avtalens artikkel 123, som gjelder medlemslandenes adgang til å treffe tiltak knyttet til produksjon av eller handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell, samt andre varer som er uunnværlige for forsvarsformål.

6. LAGER

SPØRSMÅL:

"Komiteen har merket seg Riksrevisjonens påpeking om at det ikke har skjedd vesentlige endringer på tross av at oversikt over lagerbeholdning m.v. var et vesentlig punkt under Stortingets behandling av statsregnskapene for 2001 og 2002. For eksempel var i følge Riksrevisjonen, ikke revisjon av materiellbeholdningene ved Forsvarets hurtig reaksjonsstyrke og dens underavdelinger gjennomførbare på grunn av mangel på materiellister.

Komiteen ber om statsrådens kommentarer til Riksrevisjonens anførsler samt opplyst om situasjonen nå er brakt i orden."

SVAR:

Rr har i Dokument nr. 1 (2004-2005) påpekt at egenkontrollplaner og dokumentasjon av eventuelle tellinger i 2003 mangler. Omfanget av tellinger fremgår heller ikke. Visitasjonsprotokollen, som skal fungere som sjefens styringsverktøy, er i mange tilfeller ikke opprettet eller ført etter intensjonene.

Egenkontroll er den kvalitative og kvantitative kontroll enhver sjef har et ansvar for å føre med det materiell vedkommende forvalter, og med regnskapsføringen av dette, jf. Tjenestereglement for Forsvaret (Tff) klasse 7. Visitasjonsprotokoller skal dokumentere enhver gjennomført telling i forbindelse med egenkontroll, eller ved skifte av ansvarshavende.

FLOs avdelinger er pålagt å gjennomføre egenkontroll iht. Tff klasse 7. Det ble i 2003 iverksatt kurs i forvaltning og kontroll med materiell ved all utdanning av befal, herunder avdelingssjefer og påtroppende avdelingssjefer. FST og FLO følger utviklingen nøye, og vil kontrollere at rutiner for gjennomføring av egenkontroller og føring av visitasjonsprotokoller er gjennomført ved alle FLOs materiell-regnskapsførende avdelinger.

Forsvarets øverste ledelse ved sjef FST gjennomfører høsten 2004 inspeksjoner for å kontrollere alle Forsvarets driftsenheter. I den forbindelse informeres det om betydningen og viktigheten av å implementere rutiner for kontroll med forsyning og beholdninger. Pr. 25.

november var 90 % av samtlige enheter besøkt. Fagpersonell med spisskompetanse innenfor materiellforvaltning har deltatt som veiledere spesielt for den enkelte driftsenhet underlagt FLO, slik at regnskapsorden og rutiner blir implementert og kontrollert som forutsatt.

FD vil, innen 1. januar 2005, utgi Retningslinjer for materiellforvaltning i Forsvaret (tidligere benevnt Overordnet direktiv), jf. Dokument nr. 1 (2004-2005). Med utgangspunkt i disse retningslinjene har Forsvaret arbeidet med revisjon av TfF kl 7 - Materiellforvaltning. Utkast til Forsvarssjefens direktiv for materiellforvaltning i Forsvaret vil bli sendt på intern høring i Forsvaret i løpet av desember 2004. Implementering er planlagt 1. februar 2005. Direktivet vil omfatte hele forsvarssektoren. Etter implementeringen vil FST og FLO starte arbeidet med å tilpasse direktivet mot Program Golf og det kommende felles integrerte forvaltningssystem (FIF). Samtidig har FD igangsatt et arbeid med å gjennomgå Forsvarssjefens logistikkdirektiv.

Rr viser i Dokument nr. 1 (2004-2005) til manglende revisjon av materiellbeholdningen ved Forsvarets hurtige reaksjonsstyrker. Dette gjelder blant annet Hærens reaksjonsstyrker, Nasjonalt støtteelement og Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance (ISTAR). Regnskapsføring og kontroll med materiell til og fra utenlandsmisjoner er nå gitt større fokus. Forsvarets innsatsstyrke - Hæren (FIST-H) har nedlagt et betydelig arbeid for å komme à jour, og har nå sentralisert materiellregnskapsføringen.

7. FORSVARSBYGG

SPØRSMÅL:

"Av Forsvarsbyggs regnskaper for 2003 går det blant annet frem at det mangler signerte husleieavtaler for 15 % av utleieobjektene.

Komiteen ber opplyst om forholdet er brakt i orden eller om det fortsatt finnes leieforhold hvor formalitetene ikke er på plass."

SVAR:

Forsvarsbygg har intensivert arbeidet på området. Fremdeles mangler enkelte signerte husleieavtaler, men omfanget er redusert fra 15 til ca. 2 % av utleieobjektene, tilsvarende en husleie på ca. 18 mill. kroner av totalt 830 mill. kroner. Av dette beløpet er det avtaler for ca. 13 mill. kroner som Forsvarsbygg (FB) oppgir at det ikke er sammenfallende oppfatninger om mellom leietager og utleier. Nærmere forhandlinger er derfor nødvendig. FB er i dialog med FMO om dette, i første rekke FLO.

8. PROGRAM GOLF

SPØRSMÅL:

"I sine antegnelser uttaler Riksrevisjonen at det er "kritikkverdig at program Golf Leveranseprosjekt 1 ikke har levert et system som tilfredsstillende kravene til økonomiregelverket i staten". Det fremgår ikke om denne uttalelsen dreier seg om effekten av Leveranseprosjekt 1 i program Golf etter at det reelt tok effekt, dvs. i 2004 eller om uttalelsen kun dreier seg om manglende resultater av prosjektet i revisjonsåret 2003.

Komiteen ber om statsrådets kommentar til dette."

SVAR:

Program Golf har vært drøftet i Stortinget ved flere anledninger, jf. blant annet Stortingets behandling av Innst. S. nr. 126 (2003-2004) til Dokument nr. 3:07 (2002-2003). I den forbindelse understreket jeg følgende under debatten 11. mars 2004:

"Formålet med det første leveranseprosjektet i program Golf er å levere et system som setter Forsvaret i stand til å avlegge regnskap til statsregnskapet i henhold til statens økonomireglement. Dette har også vært hovedgrunnen til at denne leveransen ble prioritert først i Golf, i leveranseprosjekt nr. 1. De neste leveransene vil understøtte andre deler av forvaltningssystemet i Forsvaret, områder som riksrevisjonen også har hatt anmerkninger til. Gjennomføring av leveranseprosjekt nr. 1 har derfor fokusert på å legge til rette for at Forsvaret oppfyller de funksjonelle kravene i økonomireglementet, og avleverer regnskap til statsregnskapet fra og med budsjettåret 2004."

"Leveranseprosjekt nr. 1, med innføring av bl.a. nytt regnskapssystem, er det første og viktigste trinnet. Det vil ikke bety at det trinnet løser alle problemer i forhold til Riksrevisjonens anmerkninger når det gjelder Forsvaret - det var jeg inne på i innlegget i en tidligere debatt i dag - men det er det viktigste prosjektet for å få til hovedmålet, nemlig å kunne tilfredsstillende kravene som er til Forsvarets regnskap, bl.a. statens regnskapsreglement. De neste leveranseprosjektene som kommer, vil også være med på å tilfredsstillende de merknader Riksrevisjonen har hatt til Forsvarets regnskap."

FD vil presisere at målsettingen med LP 1 var å etablere en regnskaps- og lønnsløsning som legger til rette for at Forsvaret kunne oppfylle de funksjonelle krav i statens økonomireglement, og avlevere regnskap til statsregnskapet i henhold til dette fra og med budsjettåret 2004.

Rr bekrefter i brev av 17. november 2004 til FD at uttalelsene om Forsvarets regnskap i antegnelsene til statsregnskapet 2003, jf. Dokument nr. 1 (2004-2005), kun gjelder det avlagte regnskap for 2003. Dette gjelder også referansen til Program Golf LP 1.

Rr bekrefter også i brevet at de tidligere er gjort kjent med at LP 1 ikke var ment å skulle dekke alle funksjonelle krav i økonomireglementet innen utgangen av 2003.

Vedlegg 3**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til finansministeren, datert 22. november 2004****AD. Dokument nr 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003 - Forsvarsdepartementets regnskap**

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har for tiden Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003 til behandling. I den forbindelse er regnskapet for et av departementene, Forsvarsdepartementet, ikke godkjent. Begrunnelsen er mangelfull intern kontroll, mangelfulle avstemminger, mangel på revisjonsspor og brudd på gjeldende regelverk.

I Stortingets spørretime 20. oktober 2004 stilte stortingsrepresentant Ranveig Frøiland følgende spørsmål til finansministeren: "Meiner finansministeren at den økonomiske styringa i Forsvaret er god, eller bør dei økonomiske rutinane leggjast om?" Finansministerens svarte følgende: "Det har aldri vært bedre økonomisk styring i Forsvaret enn under denne statsråd".

Komiteen ber statsråden redegjøre for og utdype sitt svar til Stortinget.

Vedlegg 4**Brev fra Finansdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 24. november 2004****Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003 - Forsvarsdepartementets regnskap**

Jeg viser til brev fra Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomite av 22. november 2004 om Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003. Komiteen ber meg redegjøre for og utdype mitt utsagn i Stortingets spørretime 20. oktober i år om at det aldri har vært bedre økonomisk styring i Forsvaret enn under denne statsråd.

Program Golf ble etablert i desember 2001 for å sikre en gradvis og kontrollerbar innføring av et felles integrert forvaltningssystem i Forsvaret. Hovedmålet med det første leveranseprosjektet har vært å sette Forsvaret

i stand til å tilfredsstille minimumskravene til statlige etaters regnskapsføring, økonomistyring og virksomhetsstyring som definert i statens økonomiregelverk. Det er etablert et nytt felles eksternregnskap i hele Forsvaret gjennom harmoniserte og forbedrede prosesser. Selv om det har oppstått overgangsproblemer og innføringen av Golf har tatt noe lenger tid enn planlagt, bidrar dette programmet til at styringen og oversikten over ressursbruken i Forsvaret blir vesentlig bedre enn tidligere.

Det var etableringen og utviklingen av dette programmet som var bakgrunnen for mitt svar i Stortingets spørretime.

Vedlegg 5**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 24. januar 2005****Ad Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003**

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til tidligere korrespondanse i forbindelse med komiteens behandling av Riksrevisjonens Dokument nr. 1 (2004-2005) Antegnelser til statsregnskapet 2003.

I de svar som ble gitt av Forsvarsministeren i brev av 3. desember 2004 ble det gitt uttrykk for at de forhold som førte til feil og mangler i det avlagte regnskap for Forsvarsdepartementet gjeldende budsjettet 2003 var ryddet på plass.

Komiteen forsto av statsrådets svar at hovedårsaken til at regnskapet for 2003 ikke kunne godkjennes av Riksrevisjonen, skyldtes visse overgangsproblemer - problemer som nå hadde funnet sine løsninger.

Ikke minst synes det å gjelde økonomistyringen hvor det bl.a. heter:

"FD har overfor Forsvarets militære organisasjon (FMO) presisert at alle enheter må ivareta planlagt aktivitet innenfor tildelte budsjettrammer. Ved eventuelt merforbruk vil den enkelte enhet selv måtte omdisponere egne midler for å holde aktiviteten i samsvar med planlagte målsettinger. På dette området fører FD en tilnærmet "nulltoleransepolitikk" "

Også når det gjelder de fleste av de øvrige forholdene Riksrevisjonen har påpekt, får komiteen et klart inntrykk av at dette vil være avklart på en måte som gjør at regnskapet for 2004 vil være i henhold til bestemmelsene.

Komiteen kjenner naturlig nok ikke regnskapet for 2004 og skal ikke forskuttere behandlingen av dette, men de forsikringene som er gitt om at feil og mangler er rettet opp i budsjettstyringen i 2004, vil antakelig ikke være uten betydning for de vurderinger komiteen vil gjøre når det gjelder regnskapet for 2003.

Etter det vi nå kjenner til fra media og fra uttalelser fra statsråden selv, fra Forsvarssjefen og fra andre innen Forsvarets organisasjoner - kan en få inntrykk av at de feil og mangler Riksrevisjonen påpekte når det gjaldt regnskapet for 2003 i betydelig grad også vil fremkomme i 2004.

Komiteen ber derfor statsråden om å utdype de svar hun ga komiteen i brev 3. desember 2004 - hvilken effekt man kan se av de tiltak som er iverksatt?

Komiteen ønsker også opplyst om noe av det bebudede overforbruk i 2004 skyldes etterslep fra 2003, og i så tilfelle hvor store beløp dette dreier seg om.

Komiteen ber om svar snarest mulig.

Vedlegg 6

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 28. januar 2005

Riksrevisjonens dokument nr. 1 (2004-2005) - Antegnelser til statsregnskapet for 2003

Det vises til brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen av 24. januar 2005 vedrørende statsregnskapet for 2003. Nedenfor følger Forsvarsdepartementets svar på komiteens spørsmål.

1. INNLEDNING

Forsvarsdepartementet og Forsvarets militære organisasjon selv har etablert og iverksatt en lang rekke tiltak med bakgrunn i de forhold Riksrevisjonen har påpekt gjennom sin revisjon av regnskap 2003. Det vises i denne sammenheng også til brev til kontroll- og konstitusjonskomiteen fra Forsvarsdepartementet av 3. desember 2004, der det er redegjort for tiltak med sikte på å rette opp de feil og mangler Riksrevisjonen har påpekt. Forsvarsdepartementet ser allerede flere positive effekter av tiltakene, men må avvete Riksrevisjonens vurdering av regnskapet for 2004 før konklusjoner kan trekkes.

Hovedtyngden i Riksrevisjonens kritikk mot 2003-regnskapet og hovedgrunnlaget for underkjennelse av regnskapet var mangel på sporbarhet og mangelfulle avstemminger. Ved innføring av nytt regnskapssystem i november 2003 ble grunnlaget lagt for at Forsvarets militære organisasjon fra og med 2004 kan tilfredsstille minimumskrav i Reglement for økonomistyring i staten relatert til eksternregnskapet, bl.a. gjennom etablering av bedre sporbarhet og bedre funksjonalitet for avstemming. Overforbruket i 2004 gir derfor i seg selv ikke grunnlag for å trekke konklusjoner om effekten av de ovennevnte tiltakene knyttet til regnskapet for 2003. Overforbruket gir heller ikke grunnlag for å konkludere med om de feil og mangler Riksrevisjonen påpekte, når det gjaldt regnskapet for 2003, vil fremkomme også i 2004. Det vil imidlertid være naturlig å komme tilbake til også dette i sammenheng med Riksrevisjonens endelige gjennomgang av regnskapet for 2004.

2. ETTERSLEP FRA 2003

Komiteen ber om å få opplyst om det bebudede overforbruket i 2004 skyldes etterslep fra 2003. Forsvarsdepartementet er på det nåværende tidspunkt ikke kjent med opplysninger som tyder på en slik sammenheng.

Et regnskap vil svært sjelden gå fullstendig i balanse ved årsslutt. Normalt vil derfor de enkelte budsjettkappittel ansvarlige starte et nytt år med noe større eller noe mindre beløp enn de i utgangspunktet har planlagt for. Årsplanene skal korrigeres tidlig i året i forhold til dette. Dette er en del av det ordinære budsjett- og oppfølgingsansvaret som er pålagt etatssjefen (i dette tilfelle forsvarssjefen) og den enkelte "kapitleier"/forsvarsgren eller lignende. På denne bakgrunn er det ikke grunnlag for å hevde at overforbruket i 2004 skyldes etterslep fra 2003.

Riksrevisjonen har i flere år kritisert at det har blitt stående uoppgjorte balansekonti ved årsavslutning. Det nye regnskapssystemet ga en bedre oversikt over balansekontoen for internfakturering, som ved inngangen til 2004 var på ca. 220 mill. kroner. På bakgrunn av dette ble kontoen oppgjort i løpet av 2004. Avslutningen av denne praksis er i tråd med økonomiregelverket og ivaretar Riksrevisjonens antegnelser. Som det fremgår av det ovenstående, er ikke Forsvarsdepartementet kjent med opplysninger som tyder på at overforbruket i 2004 skyldes at dette mellomværende er gjort opp.

3. OPPDATERT STATUS

Nedenfor følger oppdatert status for de hovedområdene Forsvarsdepartementet besvarte i brevet av 3. desember 2004. Når det gjelder svarene relatert til inntekter, anskaffelser og Program Golf vises det til de svar som er gitt i brev av 3. desember 2004.

3.1 ØKONOMISTYRING

Det har i flere år vært en prioritert oppgave for Forsvaret å få på plass tilstrekkelige styringsverktøy slik at Reglement for økonomistyring i staten kan overholdes. Dette ivaretas nå bl.a. gjennom implementeringen av det første leveranseprosjektet (LP 1) i Program Golf, som gjør at Forsvarets militære organisasjon kan tilfredsstille de fastsatte minimumskrav (funksjonelle krav) i økonomiregelverket. LP i hadde som hovedmål å sette Forsvaret i stand til, innen 1. januar 2004, å tilfredsstille krav til statlige etaters regnskapsføring, økonomistyring og virksomhetsstyring. I tillegg skal LP i sette Forsvarets militære organisasjon i stand til realisere gevinster, samt etablere en stabil plattform for et fremtidig felles, integrert forvaltningssystem for planlegging, bruk og styring av de samlede ressurser.

Forsvarets samlede regnskap, som pr. 1. august 2003 omfattet mer enn 80 regnskapsførende enheter, har tidligere heller ikke vært dokumentert avstemt. Det er viktig å understreke at de gamle regnskapssystemene ikke gjorde det mulig å tilfredsstillte økonomiregelverket, og at det således var helt nødvendig å innføre et nytt system.

Forsvarsdepartementet hadde fått dispensasjon fra Finansdepartementet til å benytte gammelt regnskapsystem ut 2002.

LP 1 var og vil fortsatt være et viktig verktøy i arbeidet med omstillingen og nedbemanningmålene for Forsvaret, men ikke minst et viktig verktøy for riktig og rettidig regnskapsføring. Målsettingen er at Forsvarets militære organisasjon etter implementeringen av et fremtidig LP 2 også skal tilfredsstillte økonomiregelverkets krav til internregnskapet. LP 2 skal levere ett fullstendig system for understøttelse av internregnskap med konsolidering, budsjettering og økonomioppfølging. Stortinget er varslet om at Forsvarsdepartementet tar sikte på å fremme en sak om LP 2 i løpet av 2005. LP 2 ventes innført tidligst i 2006 med full effekt tidligst i 2007.

Gjennom omleggingen av Forsvaret og bedret økonomistyring har Forsvaret lyktes med å dreie ressursinnsats fra drift til investering, og fra støttevirksomhet til operativ virksomhet. I inneværende omstillingsperiode er det beløpet som er brukt på investeringer i forsvarssektoren, økt fra 6,4 milliarder kroner i 2000 til 9,3 milliarder kroner i 2004. Dette har latt seg gjennomføre fordi de vedtatte økonomisk-administrative hovedmålene er under realisering, slik at omprioriteringer av økonomiske ressurser har vært mulig. At Forsvaret lykkes med å nå omstillingsmål satt av Stortinget er i seg selv en indikasjon på at Forsvaret klarer å styre og vri ressursene mot prioritert aktivitet. Dette har medført at Forsvarets stridsevne og kampkraft er betydelig bedret.

Som omtalt i brev til Stortingets forsvarskomite av 21. januar 2005 tas det for øvrig sikte på å fremme en sak til Stortinget om de overskridelser som er avdekket i Forsvarets regnskap for 2004, og de konsekvenser som må trekkes for 2005-budsjettet.

Økonomistyring innenfor store investeringsprosjekter er styrket ved at disse nå systematisk blir gjenstand for ekstern kvalitetssikring. Denne kvalitetssikringen medfører at beslutningsgrunnlaget for prosjektene i vesentlig grad forbedres slik at risikoen, bl.a. for estimatusikkerhet og uforutsette faktorer, reduseres. I tillegg iverksatte Forsvarsdepartementet sommeren 2004 tiltak innenfor investeringsområdet slik at det overordnede ansvaret og arbeid med investeringsporteføljen nå ivaretas av Forsvarsdepartementet. Totalt sett bidrar disse tiltakene til bedre styring og kontroll med Forsvarets investeringer, og derigjennom bedret økonomistyring.

3.2 INKASSOSAKER OG UTESTÅENDE FORFALTE REGNINGER

Det var i februar 2004 registrert 670 inkassosaker (1,5 mill. kroner). I oktober 2004 var dette tallet bety-

delig redusert til 173 saker (0,1 mill. kroner), og i desember 2004 var dette ytterligere redusert til 40 registrerte saker (0,07 mill. kroner).

Det var ved begynnelsen av 2004 registrert 12 000 utestående forfalte regninger. I oktober 2004 var dette tallet redusert til 3 000. Status ved utgangen av 2004 var en ytterligere reduksjon til ca. 2 600 utestående forfalte regninger som til sammen utgjorde ca. 129 mill. kroner. 129 mill. kroner er ikke betydelig sett i lys av det totale forsvarsbudsjettet på ca. 30 milliarder kroner. Også dette beløpet omfatter, på samme måte som beløpet angitt i Forsvarsdepartementets brev av 3. desember, fakturaer som må behandles nærmere fordi det kan være fakturaer Forsvaret bestrider riktigheten av. Forsvaret mottar, som andre virksomheter, mangelfulle eller ufullstendige regninger som krever innhenting av tilleggsinformasjon og avklaringer i forhold til faktura utsteder.

3.3 LØNNSUTBETALINGER

Lønnsutbetalingene har vært kvalitetssikret gjennom hele 2004. Dette er et utfordrende og komplisert arbeid og en kontinuerlig prosess som følge av alle personell- og organisasjonsendringene i den pågående omstillingsprosessen. Hovedregelen er at endringene i personell- og organisasjonsdata skal registreres fort og uten tilbakevirkende kraft. Dette er tatt med som eget punkt i Forsvarsjefens virksomhetsplan.

Den omfattende omstillingen av Forsvaret gjør det krevende å holde stamdata à jour, med den følge at registreringer i enkelte tilfeller må foretas med tilbakevirkende kraft. Det er utviklet egne datarapporter, levert gjennom program Golf, som overvåker hvilke registreringer som er foretatt med tilbakevirkende kraft. Dette gjør at Forsvarets militære organisasjon er i stand til å kontrollere i hvilken grad disse registreringene har effekt på regnskapet og danner grunnlaget for eventuelle korreksjoner.

Foreløpige beregninger for status ved overgangen desember 2004/januar 2005 viser at det er ca. 300 forekomster som belaster feil i regnskapet. Antallet var tidligere i 2004 oppe i ca. 1 500. Alle feil og avvik mellom personell- og organisasjonssystemet følges opp for å heve kvaliteten ytterligere.

3.4 LAGER

Forsvarsdepartementets retningslinjer for materiellforvaltning i Forsvaret ble utgitt 17. desember 2004 med virkning for hele forsvarssektoren fra 20. desember 2004. I tillegg vil Forsvarsjefens direktiv for materiellforvaltning i Forsvaret iverksettes fra 1. februar 2005. Disse erstatter det tidligere Tjenestereglement for Forsvaret klasse 7. For oppfølging av bestemmelsene vil alle lagre i Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) følges opp med månedlig rapportering på egenkontroll og visitasjonsprotokoll, og kvartalsvis på lagertelling.

For ytterligere å fokusere på området, gjennomførte sjef Forsvarstaben høsten 2004 en rundreise til 70 av de 71 driftsenhetene i Forsvarets militære organisasjon, hvor oppfølging innenfor lagerområdet var et av hovedfokusområdene.

3.5 FORSVARSBYGG

Forsvarsbygg og Forsvarets militære organisasjon har jobbet intensivt med å få på plass husleieavtalene. I 2003 manglet det avtaler for 15 % av utleieobjektene. Det foreligger nå husleieavtaler for utleieobjektene mellom Forsvarsbygg og Forsvarets militære organisasjon. Dette er langsiktige avtaler som ikke er begrenset til det enkelte budsjettår. Avtalene kan sies opp med tre måneders oppsigelsestid. Forsvarsbygg har startet opp et oppdaterings- og revisjonsarbeid for noen av avtalene for å gjennomgå grunnlaget med bakgrunn i de planlagte utrangeringer av eiendom, bygg og anlegg som skal gjennomføres i 2005.

4. AVSLUTNING

Forsvarets militære organisasjon har fra og med 2004 etablert et økonomisystem som legger til rette for at Forsvaret tilfredsstillir minimumskrav i økonomiregelverket knyttet til eksternregnskapet. I tillegg har det også lagt grunnlaget for å få på plass ytterligere styringsverktøy gjennom neste fase i Program Golf som Stortinget vil få seg forelagt i 2005. Dette er ikke minst avgjørende for at Forsvarets militære organisasjon kan anskaffe nødvendig teknisk understøttelse slik at Reglement for økonomistyring i staten, når neste leveranseprosjekt i Program Golf er tatt i bruk, kan overholdes også når det gjelder internregnskapet.

Innføringen av det nye lønns- og regnskapssystemet i november 2003, samt opprettelsen av Forsvarets regnskapsadministrasjon i Bergen og Forsvarets lønnsadministrasjon i Harstad medførte en rekke overgangsproblemer som Riksrevisjonen har påpekt gjennom sin revisjon av regnskapet for 2003. Forsvarets militære organisasjon og Forsvarsdepartementet har identifisert og iverksatt en rekke tiltak for å løse de oppståtte problemene. Tiltakene har vært rettet både mot systemet og mot forbedring av prosesser og rutiner i organisasjonen.

Oppfølging av og kontroll med de konkrete tiltak som har vært iverksatt og gjennomført i 2004, vil videreføres i 2005. Forsvarsdepartementet og Forsvarstaben vil løpende følge opp dette arbeidet, for å se til at det gir den ønskede og tilstrekkelige effekt I tillegg vil departementet, i dialog med Forsvarstaben, jevnlig vurdere behovet for eventuelt å iverksette ytterligere tiltak.

Proessen med å utvikle Forsvarets økonomisystem slik at det tilfredsstillir de ulike krav i statens økonomiregelverk strekker seg over flere år. Fase 1 anses nå i hovedsak gjennomført og planlegging av fase 2 pågår. Resultatet vil gjennom hele prosessen bli et stadig bedre samlet grunnlag for økonomistyring av Forsvaret.

Vedlegg 7

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 25. februar 2005

Spørsmål i forbindelse med behandlingen av Dokument nr. 1 (2004-2005)

Jeg viser til brev av 23. februar fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Vedlagt følger Forsvarsstabens (FST) brev med vedlegg av henholdsvis 18. november og 9. desember 2003 til Forsvarsdepartementet, samt departementets svarbrev av 8. januar 2004.

Jeg gjør særskilt oppmerksom på at FST i brevet av 9. desember har bedt om at FSTs brev av 18. november ble makulert på grunn av feil gradering fra FSTs side. FSTs brev av 9. desember erstatter med andre ord brevet av 18. november. For ordens skyld er begge brevene vedlagt.

De to dokumentene er å anse som gradert BEGRENSET iht. sikkerhetsloven på grunn av opplysninger gitt i vedlegg B.

Uten vedlegg B er dette brev UGRADERT.

Vedlegg 7.1

Brev fra Forsvarsstabens til Forsvarsdepartementet v/generalløytnanten, datert 9. desember 2003

Forutsetninger for videre årsverkreduksjoner i Forsvarets militære organisasjon - behov for avklaringer

1 Bakgrunn

Skrivet erstatter tidligere referanse som skal makuleres grunnet feil gradering. Uten vedlegg B er dette skrevet ugradert.

Forsvarsstabens (FST) viser til Koordineringsforum avholdt i Forsvarsdepartementet (FD) 2 sep 03. På

dette møtet ble FST ved Program Arg gitt i oppdrag å presentere en status i arbeidet med å redusere Forsvarets militære organisasjons (FMO) "årsverkdelta" til Samordningsmøtet (SM) 20 okt 03.

Argus nedsatte en arbeidsgruppe som analyserte relevante forhold knyttet til årsverkdeltaen. Det ble tatt initiativ til et formøte før SM, for å kunne avklare forhold som var av en slik detaljeringsgrad at det ikke var relevant å ta dette opp på SM. FST (ved Argus) og FD gjennomførte formøtet den 15 okt 03. FST oppfattet at

det på møtet var enighet om en rekke forutsetninger både mht årsverkstatus og nedtrekkmålet for årsverk (ÅV) i FMO.

Under SM 20 okt 03 ble det fra FDs side gitt signaler som gikk på tvers av den enighet FST oppfatter eksisterte på formøtet.

FST anser imidlertid at det er nødvendig med en tilvarende korreksjonsmekanisme som er etablert for driftsutviklingen for ÅV-nedtrekksmålet ift ÅV-referansebanen.

Hensikten med dette skrivet er å klargjøre de forutsetninger FST legger til grunn for nedtrekksmålet for ÅV i FMO, samt vise til områder hvor det er behov for snarlige avklaringer fra FD.

2 Endrede forutsetninger for nedtrekksmålet for ÅV i FMO

2.1 NYE OPPDRAG GITT TIL FMO ETTER IVERKSETTINGSBREV FOR OMLEGGINGEN AV FORSVARET 2002-2005

Etter FSTs syn har FMO fått flere nye oppdrag etter at Iverksettingsbrev for omleggingen av Forsvaret 2002-2005 (heretter forkortet IVBO) ble gitt ut. Disse nye oppdragene medfører, som vist i eget vedlegg^A, behov for en økning på til sammen 75 ÅV i FMO utover det som lå til grunn for de fastsatte struktur- og aktivitetsmål i IVBO. På bakgrunn av det økte behovet for ÅV som følge av nye oppgaver, forventer FST en tilsvarende justering av nedtrekksmålet for ÅV i FMO.

2.2 MULIGE NYE OPPDRAG TIL FMO ETTER BEHANDLING AV ST.PRP. NR. 1 (2003-2004)

FST vil i denne sammenheng også påpeke at en del av de oppdrag til FMO som ED har foreslått ifm fremleggelsen av St.prp. nr. 1 (2003-2004) etter FSTs syn også vil medføre behov for økning av ÅV i FMO. Som vist i eget vedlegg^B, medfører de foreslåtte oppdragene behov for en økning på til sammen minimum 310³ ÅV i FMO utover det som lå til grunn for de fastsatte struktur- og aktivitetsmål i IVBO. Dersom disse oppdragene faktisk blir gitt til FMO etter politisk behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004), forventer FST at det vil bli gitt en tilsvarende reduksjon i FMOs nedtrekksmål for ÅV.

2.3 ØKT AMBISJONSNIVÅ MHT BRUK AV NORSKE STYRKER I INTERNASJONALE OPERASJONER

Fra FDs side har det blitt lagt vekt på at en prioritert målsetting med omstillingen i FMO er å sikre at norske styrker har hurtig reaksjonsevne, gripbarhet og relevans. Dette har etter FSTs syn bl a ført til et stadig økende ambisjonsnivå mht bruk av norske styrker i internasjonale operasjoner. Dette kan illustreres gjennom den planlagte norske deltakelsen i NATO Response Force (NRF) som, i følge St.prp. nr. 1 (2003-2004), vil bli en prioritert oppgave for Forsvarets innsatsstyrke (FIST) i tiden fremover. Med de meget høye krav til beredskapstid, trenings- og øvingsnivå, utrustning og utholdenhet deltakelse i NRF stiller til norske styrker, er det etter FSTs syn nødvendig å ha et betyde-

lig antall vervede som har inngått kontrakt i FIST-styrken. Slik FST ser det medfører dette, som vist i eget vedlegg^C, behov for økning på til sammen 518 ÅV i FMO utover de forutsetningene som lå til grunn for de fastsatte struktur- og aktivitetsmål IVBO. FST forventer at det vil bli gitt en tilsvarende reduksjon i FMOs nedtrekksmål for ÅV.

3 Endringer som påvirker omstillingsregnskapet

Gjennom FSTs arbeid med kvalitetssikring av omstillingsregnskapet for ÅV i FMO, er det avdekket forhold som etter FSTs syn påvirker nedtrekksmålet for ÅV i FMO.

3.1 IDENTIFISERTE FORHOLD SOM MÅ AVKLARES AV FD

Prosjekt Golf ble opprinnelig igangsatt som ett av virkemidlene for å nå nedtrekksmålene i inneværende omstillingsperiode. Forutsetningen var at alle leveranser skulle implementeres innen utgangen av 2005. FD valgte å reorganisere prosjekt Golf til et program, noe som har medført en sekvensiell gjennomføring av prosjektene. Leveransene styring og ledelse, logistikk og strategisk personalledelse forventes derfor å gi effekt først etter 31 des 05. Program Golf forbruker i dag ca 95 ÅV og skal etter planen termineres etter siste leveranse, mao etter inneværende omstillingsperiode. FST forventer en avklaring fra FD hvorvidt gevinstene som kommer etter 2005 tilfaller omstillingsregnskapet for 2002-2005, og at ÅV-forbruket for å holde programmet i gang ikke skal telle med i ÅV-forbruket i FMO. Alternativet er, slik FST ser det, at Program Golf termineres 31 des 05, noe som vil føre til en "gevinst" på ca 95 ÅV i inneværende omstillingsperiode. Konsekvensen av dette alternativet vil imidlertid være at effekten av leveransene som skulle ha kommet etter 31 des 05 ikke blir realisert.

FMO har i dag årsverk som refunderes av andre som f eks Fiskeridepartementet, Forsvarsdepartementet, NATO, USA osv. Antall refusjonsstillinger har økt siden 1 sep 00, og disse inngår i dagens ÅV-telling. For å oppnå enhetlig behandling, og for å eliminere evt feil ift årsverkforbruk, har FST til hensikt å holde refusjonsstillinger utenfor datagrunnlaget for omstillingsregnskapet.

3.2 IDENTIFISERTE FORHOLD SOM MÅ KOORDINERES

Attacheer og Militærmisjonen i Brussel lønnes over Forsvarssjefens lønnskapitler. FST er meddelt at disse skal overføres FD. FD anmodes om å koordinere med FMO når overføring skal finne sted og hvilke stillinger som skal overføres. Dette vil medføre korrigeringer av basislinjen, nedtrekksmålet og ÅV-forbruket.

3.3 JUSTERINGER AV DATAGRUNNLAGET FOR ÅV-TELLINGEN I FMO

FST fremsendte en sak vedrørende "Overføring av årsverk fra Forsvarets militære organisasjon til Forsvarsbygg (FB) - endring", datert 30 september 2003, ref 2003/8005-1/0. FMO avventer svar fra FD, men forventer at anbefalte løsning i nevnte skriv tas til følge.

FST har avdekket en rekke feil i datagrunnlaget for basislinjen (status pr 1 september 2000), som gir konsekvenser for nedtrekksmålet av ÅV i FMO. De feilene som er identifisert utgjør en reduksjon av basislinjen på netto 58 ÅV, detaljer er gitt i eget vedlegg^D.

4 Konklusjon

Oppdrag FMO har mottatt etter utgivelsen av IVBO, oppdrag som forventes gitt til FMO etter politisk behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004), samt endringer i datagrunnlaget for nedtrekksmålet for ÅV i FMO, medfører at nedtrekksmålet for FMO må endres til 3 558 ÅV.

Endringene er oppsummert i tabellen nedenfor:

	Basislinje	Nedtrekksmål	Mållinje pr 31 des 05
Basislinje pr 1 sep 00	19 652	4 394	15 258
Nye oppdrag etter IVBO		- 75	+ 75
Oppdrag foreslått i St.prp. nr. 1 (2003-2004)		-310	+ 310
Økt ambisjonsnivå		- 518	+ 518
FB	+ 237	+ 67	+ 170
Endringer i datagrunnlaget	- 58	0	- 58
Reviderte tall	19 831	3 558	16 273

På bakgrunn av de forhold som er belyst ovenfor, ber FST FD om en aksept på nedtrekksmålet for ÅV i FMO.

Videre bes det om en aksept på forholdene knyttet til 0

- Program Golf, ref pkt 3.1.
- Refusjonsstillinger, ref pkt 3.1

Avslutningsvis bes det om avkiaringer på:

- Attacheer og Militærmisjonen i Brussel, ref pkt 3.2.
- JWC, ref vedlegg B.

FST vil presisere at ytterligere avklaringer som foretas i inneværende omstillingsperiode vil påvirke de reviderte tall i tabellen over.

Vedlegg 7.1 A

Nye oppdrag gitt til FMO etter utgivelsen av IVBO

Etter utgivelsen av IVBO, har FMO fått følgende nye oppdrag som etter FSTs syn medfører behov for økning av årsverkrammen:

Overføring av Tillitsmannsordningen (TMO) fra FD til FMO

Henvising: ED 29 apr 02, jnr: 2001/03545-12/203.38. Iverksettingsbrev - omlegging av tillitsmannsordningen i Forsvaret.

Begrunnelse: All administrasjon og drift av TMO delegeres fra FD til Forsvarssjef (FSJ) fra 1 aug 02. TMO skal organiseres med en fast leder/rådgiver og med fem landstillitsvalgte. De tillitsvalgte (tidligere vernepliktige) er i de fleste tilfeller ferdige med førsteangstjenesten, og forbruker derfor ÅV.

ÅV-konsekvenser: TMO er overført FMO og har medført en økning på 6 ÅV.

Dersom nedtrekksmålet ikke korrigeres for endringene beskrevet ovenfor, vil det få omfattende konsekvenser for omfang og ambisjonsnivå for virksomheten i FMO, og det synes ikke mulig å realisere alle målsettinger for utvikling av operative kapasiteter innen utgangen av 2005. FST er forberedt på å presentere konsekvensene etter nærmere avtale med FD.

A Vedlegg: Nye oppdrag gitt til FMO etter utgivelsen av IVBO

B Vedlegg: Mulige nye oppdrag til FMO etter behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004)

C Vedlegg: økt ambisjonsnivå mht bruk av norske styrker i internasjonale operasjoner

D Vedlegg: Forhold som påvirker basislinjen (status pr 1. sep 2000) og/eller nedtrekksmål for omstilling

Økte beredskapskrav til Hærens- og Marinens jegerkommando

Henvising: FD 21 jun 02, ref: 2002/00252-22/200-01. Presiseringer, endringer og tillegg til Iverksettingsbrev fra Forsvarsdepartementet - nr 4 2002 (PET 4 til IVB 2002).

Begrunnelse: I PET 4 til IVB 2002 vektlegges at forebygging og bekjempelse av internasjonal terrorisme er en viktig del av Forsvarets oppgaver. For å tilfredsstille økte beredskapskrav, må ÅV-rammen økes. Hæren og Sjøforsvaret har i perioden 1998 til 2002 styrket HJK med 40 ÅV/stillinger og MJK med 20 ÅV/stillinger som må trekkes ifra det totale antallet FMO er pålagt å redusere. Dette er gjort uten tilførsel av flere ÅV til Hæren og Sjøforsvaret. Det er også signalisert en ytterligere styrking av HJK/MJK med et større antall ÅV i årene som kommer. Konsekvensene av å

ikke øke antall ÅV vil være at styrkenes operativitet settes tilbake ift en hensiktsmessig nasjonal beredskap og Norges forpliktelser overfor NATO.

ÅV-konsekvenser: Økt ambisjonsnivå og økt beredskapskrav til HJK og MJK har medført en økning på 60 ÅV.

Nytt oppdrag gitt FOHK - etablering av to nye enheter

Henvi sning: PET til IVB fra FD NR. 12. Skriv fra FD ref 2003/03353-5/FD V/BTT. Dato 16 okt 03.

Begrunnelse: FST har fått i oppdrag å etablere et "alliert kompetansesenter for operasjoner under vinterforhold" (AKOV), samt senter for militære erfaringer

(SME). Ihht utredning ved FOHK vil dette innebære en økning på 9 ÅV i FMO.

ÅV-konsekvenser: Etablering av AKOV og SME medfører en økning på ni ÅV.

Sammenstilling

Nye oppdrag	Antall årsverk
TMO	6
Hærens jegerkommando	40
Marinens jegerkommando	20
Nye avdelinger ved FOHK	9
Sum	75

Vedlegg 7.1 B

Mulige nye oppdrag til FMO etter behandling av St.prp. nr. 1 (2003- 2004)

Det er foreløpig ikke kommet føringer fra FD ift mulige oppdrag basert på St.prp. nr. 1 (2003-2004). FST har imidlertid gjort interne vurderinger for enkelte av de mulige oppdragenes konsekvenser for ÅV-utviklingen. Etter et eventuelt IVB fra FD, vil det være nødvendig å kvalitetssikre behov for ÅV-endringer.

Dersom oppdrag gis, forventes det at det vil bli gitt en tilsvarende reduksjon i nedtrekksmålet.

Tilstedevakt redningstjeneste

Henvi sning: St.prp. nr. 1 (2003-2004) for budsjetterminen 2004 (s 107).

Begrunnelse: I dag har redningstjenesten en times beredskap på skvadronene i Banak, Bodø, Ørland, Sola, mens ett helikopter er utplassert på Rygge på 85 prosent beredskap. En utredning foretatt i Luftforsvaret konkluderer med at det vil medføre en økning fra 17 til 23 besetninger å fem befal i Luftforsvaret ved å gå fra en times beredskap og til tilstedevakt. I tillegg er det behov for ett befal på "mission support". Endringen innebærer også en økning i støttevirksomheten i Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) på ni teknikere og en leder.

ÅV-konsekvenser: Iverksettelse av tilstedevakt for Redningstjenesten vil kunne medføre en økning på 41 ÅV. Dersom stillingene opprettes som refusjonsstillinger, se hovedskrivets pkt 3.1.

Joint Warfare Center (JWC)

Henvi sning: St.prp. nr. 1 (2003-2004) for budsjetterminen 2004 (s 73-74).

Begrunnelse: NATO vedtok i juni 2003 endringer i sin kommandostruktur, ved at de nedla NATO-hovedkvarteret på Jåtta og opprettet JWC på samme sted. Det er gjort interne vurderinger i FMO som viser at det med stor sikkerhet vil være behov for økning av ÅV-rammen ved Jåtta. Det må også påregnes en økning i ÅV-

rammen dersom f eks Ulsnes leir reaktiveres til støttevirksomhet. JWC skal være fullt operativt 30 sep 04.

ÅV-konsekvenser: FST forventer at det blir en endring i ÅV-behov og at nedtrekksmålet blir nedjustert når endelig beslutning foreligger.

ISTAR (Intelligence, Surveillance, Target Aquisition and Reconnaissance) bataljonen

Henvi sning: St.prp. nr. 1 (2003-2004) for budsjetterminen 2004 (s 29).

Begrunnelse: Gjennom NATOs styrkemålsprosess har FD lagt opp til å utdanne en ISTAR-bataljon, dvs at forsterkningsstyrken til FIST/H ikke blir etablert. ISTAR-bataljonen får samme beredskapskrav som den hurtige reaksjonsstyrken. For å tilfredsstille utdanningsmessige og beredskapsmessige krav, vil mange av de vernepliktige (vpl) mannskaper i dagens organisasjon måtte skiftes ut med vervede mannskaper (265). Vpl teller ikke med i ÅV-forbruket selv om de har en kostnad forbundet til seg ifm førstegangstjenesten. Vervede teller med i ÅV-forbruket. Den reelle kostnadsøkningen er derfor ikke den samme som det årsverkendringen skulle tilsi.

ÅV-konsekvenser: FST forventer at det blir en endring av nedtrekksmålet på 265 ÅV når endelig beslutning foreligger.

Kommandant Oscarsborg festning

Henvi sning St.prp. nr. 1 (2003-2004) for budsjetterminen 2004 (s 53).

Begrunnelse: Den militære aktiviteten på Oscarsborg festning med unntak av den museale aktiviteten er nedlagt, jfr IVBO. Dersom det skal opprettes en kommandant på Oscarsborg innebærer dette en økning av behovet for ÅV i FMO.

ÅV-konsekvenser: FST forventer at det blir en endring av nedtrekksmålet på ett ÅV når endelig beslutning foreligger.

Økt satsing på transatlantiske studier ved Institutt for forsvarsstudier

Henvisning: St.prp. nr. 1 (2003-2004) for budsjetterminen 2004 (s 77). Skriv fra FD ref 2002/03346-129/FD II/HAH. Dato 8 okt 03.

Begrunnelse: For å dekke behovet for økt USA-kompetanse, ønsker FD økt satsing på transatlantiske studier ved Institutt for forsvarsstudier som en del av Forsvarets skolesenter (FSS) på Akershus festning. Dersom det opprettes et Senter for transatlantiske studier vil det innebære en økning på minst tre faste ÅV i FMO.

ÅV-konsekvenser: FST forventer at det blir en endring av nedtrekksmålet på tre ÅV når endelig beslutning foreligger.

Vedlegg 7.1 C

Økt ambisjonsnivå mht bruk av norske styrker i internasjonale operasjoner

Økning i antall vervede

For å tilfredsstille krav til beredskap og utdanning ifm etableringen av FIST og klargjøring av FIST for deltakelse i internasjonal operasjoner, har FMO måttet konvertere en rekke stillinger fra vernepliktige mannskaper til vervet personell. Dette har medført at antall vervede har økt betydelig fra 1 sep 00 og frem til i dag. Oversikten under viser økning i antall vervede fordelt på eiere.

Eier	Sep 00	Okt 03
FSJ	32	46
FOHK	41	22
GIH	85	313
GIS	172	167
GIL	72	128
FLO	0	33
FO/SAN - MUKS	0	0
Sum	402	709
Økning		307

ÅV-konsekvenser: Økt behov for 307 ÅV i FMO utover det som lå til grunn for de fastsatte struktur- og aktivitetsmål i IVBO. Det forventes tilsvarende endring av nedtrekksmål.

NASAMS

Henvisning: Innmelding av norske bidrag til NATOs styrkemål, pågående styrkeplanleggingsprosess.

Begrunnelse: Norge vil stille med to deployerbare NASAMS batterier, ett på kategori 4 og ett på kategori 8 til NATOs styrkemål fom 1 aug 04. For å tilfredsstille NATO-kravene er det her opprettet 30 stillinger for

Sammenstilling

Mulige nye oppdrag til FMO St.prp. nr. 1	Antall årsverk
Tilstedevakt, redningstjeneste JWC	41 Ikke utredet, forventet økning
Økning vervede i Hæren, ISTAR Oscarsborg festning Institutt for forsvarsstudier ved FSS	265 1 3
Sum	310 (JWC ikke medregnet)

vervet personell. NATO har en forespørsel på ett Btt innmeldt i Kat 2. Skal Luftforsvaret etterkomme kravene til NATO kreves en økning innen vervede som inngår kontrakt på 50 ÅV.

ÅV-konsekvenser: FST forventer at det blir en endring av nedtrekksmålet på 50 ÅV når endelig beslutning foreligger.

Luft Basesett

Henvisning: Innmelding av norske bidrag til NATOs styrkemål, pågående styrkeplanleggingsprosess.

Begrunnelse: Hovedfunksjonen til basesettet er primært støtte av FIST/L kampfly og sekundært støtte av NASAMS. Kampfly er idag innmeldt til NATO på Kat 2. Gitt at basesett skal støtte kampfly, innebærer dette at basesett må ha samme reaksjonstid som innsatstyrken. For å tilfredsstille pålagte NATO-krav er det opprettet 58 stillinger for vervet personell. For at Luftforsvaret til enhver tid skal ha mulighet til å stille et eller flere detasjementer i aktiv innsats i operasjoner som krever støtte av ett fullstendig basesett vil det medføre en økning på 161 vervede.

ÅV-konsekvenser: FST forutsetter at det blir en endring av nedtrekksmålet på 103 ÅV når endelig beslutning foreligger.

Sammenstilling

Økt ambisjonsnivå FIST	Antall årsverk
Økning siden 1 sept 00 på vervede NASAMS	307 50
Luft Basesett	161
Sum	518

Vedlegg 7.1 D

Forhold som påvirker basislinjen (status pr 1. sep 2000) og/eller nedtrekksmål for omstillingen

Identifiserte forhold med konsekvens for basislinjen og mållinje pr 31 des 05

FO/S Det er gitt føringer i IVBO, pkt 3.2.1 om at FO/E og FO/S ikke skal medregnes ifm reduksjoner innen strategisk ledelse. Pr 1. sep 2000 ble imidlertid FO/S regnet med i ÅV-forbruket med 82 ÅV. Det anbefales at basislinjen og mållinjen reduseres med 82 ÅV. Endringen går i FMOs disfavør i forhold til deltaen.

Forsvarets tele- og datatjeneste (FTD): FTD hadde pr 1 sep 2000 et ÅV-forbruk på 629 ÅV. Det var imidlertid 12 ÅV på kapittel 1760 "Nyanskaffelser materiell, bygg og anlegg" som ikke var medtatt under FTD. Det anbefales at basislinjen og mållinjen økes med 12 ÅV. Endringen går i FMOs favør i forhold til deltaen.

Mindre korrigeringer: I forbindelse med en gjennomgang av omstillingen høsten 2002 ble det oppdaget en rekke mindre feil i datagrunnlaget pr 1 sep 2000. Dette utgjorde til sammen 12 ÅV. Det anbefales at basislinjen

og mållinjen økes med 12 ÅV. Endringen går i FMOs favør i forhold til deltaen. Detaljerte opplysninger kan fremskaffes dersom ønskelig.

Sammenstilling - konsekvenser for basis- og mållinjen

	ÅV i favør for FMO	ÅV i disfavør for FMO
FO/S		82
FTD	12	
Mindre korrigeringer	12	
Sum	24	82

De feilene som er identifisert utgjør en reduksjon av basislinjen på netto 58 ÅV.

Vedlegg 7.2

Brev fra Forsvarsdepartementet v/assisterende departementsråd til Forsvarsstaben, datert 8. januar 2004

Forutsetninger for videre årsverksreduksjoner i Forsvarets militære organisasjon - behov for avklaringer

Forsvarsdepartementet viser til Forsvarstabens (FST) brev av 18. november basert på analyser foretatt av Program Argus om forhold knyttet til årsverksdeltaen. Forsvarsstaben anser det nødvendig at det etableres en korreksjonsmekanisme for nedtrekksmålet for årsverk. Det vises også til FSTs brev av 12. desember vedlagt Forsvarsbyggs (FB) brev av 28. november om overføring av årsverk fra Forsvarets militære organisasjon til Forsvarsbygg (2003/00060-007/E/E/011).

Endrede forutsetninger for nedtrekksmålet for årsverk i FMO

Fastsatt nedtrekksmål for FMO er definert til 4 400 årsverk for perioden 1. september 2000-31. desember 2005. I tillegg kommer Forsvarsbyggs andel, fastsatt til 600 årsverk. Vi oppfatter kartleggingen slik at FST mener nedtrekksmålet skal korrigeres for tilførte/ endrede oppdrag gitt i IVB for omleggingen av Forsvaret 2002-2005 (i alt 75 årsverk), oppdrag foreslått i St. prp. nr. 1 (2003-2004) (i alt 310 årsverk), økt ambisjonsnivå mht. bruk av norske styrker i internasjonale operasjoner (i alt 518 årsverk).

Forutsetningen om en netto årsverksreduksjon med 5 000 årsverk i planperioden ligger fast. Vi viser for øvrig til Stortingets behandling av St prp nr 45 (2000-2001). I etatsstyringsmøtet 24. september 2003 ble det slått fast at omleggingsmålene er styrende for aktivitetsnivået. Forsvarsstaben må - på grunn av tilførte, prioriterte oppgaver - snarest vurdere og iverksette eller fremme forslag om årsverksreduksjoner og reduksjo-

ner i oppgaver som gjør det mulig å nå fastsatt reduksjonsmål. Det vises for øvrig til Forsvarsdepartementets brev av 5. november 2003/00956-15/201.01. Forsvarsdepartementet anser med dette at de problemstillinger som reises i FSTs brev under pkt 2 er avklart.

Endringer som påvirker omstillingsregnskapet Program Golf

Endringen av prosjekt Golf til et program innebærer at leveransene styring og ledelse, logistikk og strategisk personalledelse forventes å gi effekt først etter 31. desember 2005. FST ber om en avklaring med hensyn til om årsverksforbruket (95 årsverk) i program Golf, som først termineres etter siste leveranse, kan holdes utenfor årsverksregnskapet for FMO, samt om de gevinstene fra program Golf, som først tas ut etter 31. desember 2005 kan medregnes i omstillingsregnskapet for perioden.

Som anført ovenfor ligger forutsetningen om netto årsverksreduksjon med 5 000 årsverk i planperioden fast. Forsvarsdepartementet forutsetter at Forsvarets militære organisasjon oppfyller sin andel av denne reduksjonen innen 31. desember 2005. Departementet er innforstått med at program Golf avsluttes etter utløpet av planperioden, og deler av gevinstene fra programmet først kan realiseres etter 2005. Forventede gevinster som følge av programmet vil bidra til å styrke omstillingen i FMO i neste planperiode.

Militære årsverk utenfor FMO

FST viser til stillinger lønnet av Fiskeridepartementet, Forsvarsdepartementet, NATO mv. antall refusjonsstillinger har økt etter 1. september 2000. FST har

til hensikt å holde refusjonsstillingene utenfor datagrunnlaget for omstillingsregnskapet.

FST viser til at attachéer og stillinger ved Militærmisjonen i Brussel lønnes over FSJs lønnskapitler, men det er bestemt at disse stillingene for fremtiden skal "eies" av FD. FST mener en "overføring" innebærer tilsvarende korreksjon i nedtrekksmål og årsverksforbruk.

Det er Forsvarsdepartementets vurdering at alle stillinger som innebærer at det faste tilsetningsforholdet til Forsvarets militære organisasjon videreføres, skal inngå i nedtrekksgrunnlaget (basislinje/mållinje). Dette gjelder også stillinger hvor stillingsinnehaveren midlertidig avgis til andre virksomheter og lønnes av disse, f eks de militære stillingene i Forsvarsdepartementet.

Justeringer av datagrunnlaget som følge av overføringen av årsverk til -FB

Det er i ettertid avklart at 237 av i alt overførte 1730 ÅV fra Forsvarets militære organisasjon til Forsvarsbygg var vakante. Forsvarsdepartementet er enig i at dette bør få konsekvenser for nedtrekksmål og mållinje

for FMO og FB. FB anfører i sitt skriv at FB ved etableringen måtte rekruttere personell som følge av manglende kompetanse. Etter departementets vurdering rokker ikke dette ved de forutsetningene som lå til grunn da kuttet på 29% ble fastsatt. FD legger til grunn at nedtrekksmålet for FB justeres til 539 ÅV og mållinjen endres fra 1 490 ÅV til 1 320 ÅV per 31. desember 2005. Årsverkene tilbakeføres FMO og gir også endringer i basislinjen for FMO og FB.

Justeringer i basislinjen

Basislinjen for FMO er tidligere fastsatt til 19 655 ÅV. Som følge av tidligere feil, bl. a. at FO/S ble regnet med i årsverksforbruket, anbefales at basis- og mållinjen reduseres med netto 58 årsverk. Departementet slutter seg til dette.

Konsekvenser for basis- og mållinje

Ovenstående beslutninger medfører følgende endringer i basis- og mållinjen for Forsvarets militære organisasjon:

FMO	Basislinjen 1/9 00	Nedtrekksmålet Reduksjon	Mållinje 31/12 05
Utgangspunkt FMO	19 655	-4 400	15 255
FO/S etc	-58		
Tilbakeføring fra FB	237	-61	
SUM ny	19 834	-4 461	15 373
Netto endring	179	-61	118
FBT	363		
LFM	1 733		
Utgangspunkt FB	2 096	-600	1 490
Tilbakeføring til FMO	-237	61	
SUM ny	1 859	-539	1 320
Netto endring	-237	61	-170

Etter justeringen blir basislinjen for FMO 19 834 ÅV. Nedtrekksmålet blir 4 461 ÅV, og ny mållinje blir 15 373 ÅV. For forsvarsbygg endres basislinjen fra 2096 ÅV til 1859 ÅV. Nedtrekksmålet blir 539 ÅV og ny mållinje blir 1320 ÅV.

Justeringene påvirker ikke samlet nedtrekksmål for virksomhetene Forsvarets militære organisasjon (4461 ÅV) og Forsvarsbygg (539 ÅV) sett under ett - i alt 5000 ÅV.

Vedlegg 8

Brev fra forsvarssjefen til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 28. februar 2005

Spørsmål i forbindelse med behandlingen av Dokument nr. 1 (2004-2005)

Det vises til skriv av 23 februar 2005 fra Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité hvor komiteen ber opplyst om hvorledes Forsvarssjefen (FSJ) og For-

svarsstaben(FST) reagerte på Forsvarsdepartementets (FD) brev av 8 januar 2004, og om det var på tale med en ny skriftlig kommunikasjon med FD.

Etter FDs svarbrev av 8 januar 2004 ble det gjennomført en rekke felles møter mellom FST og FD hvor for-

hold rundt årsverkfordelingen ble drøftet og løst med unntak av spørsmålet om kombattante vervede. Både i formelle etatsstyringsmøter og i arbeidsmøter mellom departement og FST har det vært enighet om det overordnede reduksjonsmålet.

Det er fortsatt uavklart hvordan økningen i antall vervede (kombattante vernepliktige) skal påvirke ned-

trekksmålet. FSJ mener at denne kategorien personell skal holdes utenfor årsverkstillingen. Det er ikke tatt endelig stilling til dette.

Det ble i FSJs støtteapparat konsipert et alternativt svarbrev i etterkant av FDs brev av 8 januar 2004, men brevet ble ikke realitetsbehandlet, og ikke sendt.

Vedlegg 9

Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til forsvarsministeren, datert 2. mars 2005

Spørsmål i forbindelse med kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling om Dokument nr. 1 (2004-2005) - Sak 1 under Forsvarsdepartementet - Regnskapet for 2003

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til den planlagte åpne kontrollhøringen fredag 4. mars 2005 kl 14.15, i forbindelse med komiteens behandling av Dokument nr. 1 (2004-2005) - Sak 1 under Forsvarsdepartementet - Regnskapet for 2003 - oppfølging av tidligere avholdt åpen kontrollhøring mandag 21. februar 2005.

Det er reist flere spørsmål vedrørende korrespondansen mellom Forsvarsministeren, Forsvarsstaben og Forsvarssjefen om konsekvensene for FMO av de nedtrekksmål som var satt under de rådende betingelser. I et brev datert 18. november 2003 fra Forsvarsstabens sjef generaløytnant Svein Ivar Hansen, framkommer det at det reises advarsler om dette, og at FST er forberedt på å presentere konsekvensene etter nærmere avtale med Forsvarsdepartementet. Forsvarsministeren har i ettertid forklart at dette ble besvart og at problemstillingene ble løst i dialog med Forsvarsstaben og Forsvarssjefen.

Komiteen ber om å få en konkret oversikt over hvordan denne dialogen pågikk, hvem som deltok og tidsrommet dette foregikk i? Foreligger det referat fra møter hvor dette ble tatt opp mellom de berørte parter? Kan det forelegges sporbar dokumentasjon for hvordan disse prosessene forløp?

Undertegnede forutsetter at det har vært korrespondanse mellom Forsvarsdepartementet, Forsvarsstaben og Forsvarssjefen, og eventuelt andre involverte om disse spørsmålene, og vil be om kopi av denne foran høringen fredag 4. mars. Forsvarsministeren har gjentatte ganger sagt at Stortinget er forelagt all relevant informasjon om økonomisituasjonen i Forsvaret. For å unngå diskusjon eller misforståelser om hva som defineres som relevant til hvilket formål, ville det vært en fordel om komiteen får tilgang på all brevveksling om temaet og møterefater som omhandler budsjett/regnskap for Forsvaret i perioden 1. november 2003-10. februar 2004. Ved å få fullt innsyn i all diskusjon rundt Forsvarets økonomi, vil komiteen lettere kunne avgjøre hvorvidt Forsvarsministeren har informert Stortinget på en tilstrekkelig måte.

Komiteen ber om snarlig svar.

Vedlegg 10

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005

Spørsmål i forbindelse med kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av Dokument nr. 1 (2004-2005) - sak 1 under Forsvarsdepartementet - regnskapet for 2003

Bakgrunn

I forbindelse med kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av Dokument nr. 1 (2004-2005) - sak 1 under Forsvarsdepartementet - regnskapet for 2003, ber komiteen i brev til Forsvarsdepartementet av 2. mars 2005 om kopier av korrespondansen mellom Forsvarsdepartementet, Forsvarsstaben og Forsvarssjefen om nedbemanningmålene i Forsvaret. Komiteen ber om at kopiene av korrespondansen oversendes før høringen fredag 4. mars.

Årsverksutviklingen

Ved behandlingen av Innst. S. nr. 342 (2000-2001), jf. St.prp. nr. 45 (2000-2001), sluttet Stortinget seg til

forslaget om en bemanningsreduksjon på om lag 5000 årsverk i Forsvarets militære organisasjon (FMO) i løpet av perioden 2002-2005. Forsvarskomiteen understreket i innstillingen at det var av overordnet betydning at brorparten av kuttene skulle komme i ledelses-, stabs- og støtteelementer, spesielt i sentrale strøk. Komiteen presiserte at intensjonene på dette punktet måtte følges opp helt og fullt. Stortinget ba ved behandling av Innst. S. nr. 342 (2000-2001), jf. St.prp. nr. 45 (2000-2001), regjeringen sørge for at personellreduksjonene i Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando skulle føre til en merinnsparing i årlige driftsutgifter på 75 millioner kroner relatert til St.prp. nr. 45 (2000-2001). Stortingets vedtak innebar en samlet netto personellreduksjon i Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando på 50 prosent.

Nedbemanningen i 2000 og 2001 var i tråd med nedbemanningmålene, men i løpet av 2002 stoppet avgangen av personell nesten helt opp. Denne tenden-

sen fortsatte inn i 2003. Det ble derfor iverksatt en rekke tiltak for å øke takten i nedbemanningen i FMO i samsvar med Stortingets forutsetninger.

I St.prp. nr. 1 (2003-2004) ble det orientert om at personellsituasjonen var alvorlig, og det ble påpekt at Forsvaret var blitt tilført nye oppgaver som medførte behov for økte personellressurser. I St.prp. nr. 1 (2003-2004) pkt 6.10 heter det at:

"Personellsituasjonen er alvorlig. Netto årsverkreduksjon i FMO er ca. 1 600 pr. august 2003, sett i forhold til september 2000. Tallene inkluderer personell som er innvilget tiltak og personell som har sluttet (naturlig/tilfeldig avgang), justert for rekruttering. Av det totale pålegget om en reduksjon på 5 000 årsverk utgjør Forsvarets militære organisasjon (FMO) 4 400 årsverk. Resterende 600 årsverk skal tas ut av Forsvarsbygg.

En stor del av personellnedtrekket ble tatt tidlig i omleggingsperioden. Både i 2001 og frem til medio 2002 var nedtrekket i samsvar med planforutsetningene. Forsvaret er imidlertid tilført oppgaver som har medført behov for økte personellressurser. Dette gjelder etablering av Forsvarets innsatsstyrke hvor det har vært nødvendig å tilsette grenaderer. I tillegg er det foretatt sivile tilsetninger hvor ny struktur har krevd kompetanse som Forsvaret ikke innehar i dag."

Utfordringene knyttet til personellreduksjonene i Forsvaret ble i tillegg belyst i flere skriftlige svar fra Forsvarsdepartementet til forsvarskomiteen i forbindelse med behandlingen av forsvarsbudsjettet for 2004. Vi viser blant annet til brev fra Forsvarsdepartementet til forsvarskomiteen datert 4. november 2003/2002/03346/613.2.

Forsvarskomiteen understreket imidlertid i Budsjettinnst. S. nr. 7 (2003-2004) til pkt. 6.10 viktigheten av at Stortingets målsetting om personellreduksjoner ble nådd. I innstillingen heter det blant annet at:

"Komiteen viser til at Forsvaret innen utgangen av 2005 skal reduseres med minimum 5 000 årsverk, som forutsatt i Innst.S. nr. 232 (2001-2002), jf. St. prp. nr. 55 (2001-2002), og vil understreke viktigheten av at Stortingets målsetting nås. "

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser i sitt brev til Forsvarsdepartementet til brev fra forsvarsstaben av 18. november 2003. Dette brevet ble trukket tilbake på grunn av feil ved graderingen. Vi viser i den forbindelse til vårt brev av 25. februar d.å., 2004/03511-19/628.1. Brevet ble erstattet med brev til FD av 9. des 2003.

Vedlegg 10.1

Brev fra Forsvarsdepartementet v/fungerende departementsråd til forsvarssjefen, datert 2. juli 2004

Iverksettelsesbrev 2005-2008 - videre prosess

1. INNLEDNING

Vi viser til pågående dialog mellom Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben om utarbeidelsen av iverksettelsesbrev for 2005-2008.

Forsvarsstaben påpekte i brevet av 9. desember 2003 at nye oppdrag til Forsvaret og økte ambisjoner med hensyn til bruk av norske styrker i internasjonale operasjoner, ville innebære et behov for økning av antall årsverk i FMO. Forsvarsstabens hensikt med brevet fremgår innledningsvis:

"Hensikten med dette skrevet er å klargjøre de forutsetninger FST legger til grunn for nedtrekksmålet for AV i FMO, samt vise til de områder hvor det er behov for snarlige avklaringer fra FD."

Nedtrekksmålet det var referert til i brevet, var relatert til Stortingets krav om reduksjon av 5000 årsverk innen utløpet av 2005. I brevet ble det ikke påpekt nye forhold av vesentlig betydning som Stortinget ikke allerede var informert om i St.prp. nr. 1 (2003-2004).

I Forsvarsdepartementets svar av 8. januar 2004 ble det understreket at forutsetningen om en netto årsverksreduksjon med 5000 årsverk i planperioden lå fast, og at omleggingsmålene måtte være styrende for aktivitetsnivået. Det ble påpekt at Forsvarsstaben måtte - på bakgrunn av tilførte, prioriterte oppgaver - snarest vurdere og iverksette eller fremme forslag om årsverksreduksjoner og reduksjoner i oppgaver som ville gjøre det mulig å nå de fastsatte reduksjonsmål.

Etter Forsvarsdepartementets brev av 8. januar ble det innledet en prosess mellom Forsvarsdepartementet, forsvarssjefen, generalinspektørene og øvrige sjefer der planer for å nå nedbemanningmålet i inneværende planperiode, samt målene for neste planperiode, ble avklart. Dette ble konkretisert ved Iverksettelsesbrevet til St.prp nr. 42 (2003-2004). Spørsmålet om kombattante vervede vil bli avklart i dialog med Forsvarsstaben. I tillegg til den korrespondansen mellom Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben som allerede er oversendt kontroll- og konstitusjonskomiteen, vedlegger vi derfor korrespondanse som beskriver prosessen frem mot utsendelsen av Iverksettelsesbrevet samt selve Iverksettelsesbrevet med personellvedlegget.

Avslutning

I lys av spørsmålene fra komiteen og den knappe tidsfristen, har vi valgt å konsentrere oss om perioden fra høsten 2003 til høsten 2004. Det er søkt å finne frem til relevant korrespondanse som kan belyse saken.

Jeg håper at kontroll- og konstitusjonskomiteen gjennom dette svaret, vedlagte korrespondanse, og gjennom mine svar under den kommende høringen vil få saken tilfredsstillende belyst.

i tidsrommet 2005-2008. Departementet tar sikte på å sende ut endelig IVB 2005-2008 for forsvarssektoren innen 1. september 2004.

Departementet har førsteprioritet knyttet til innsparingsmålene for perioden 2002-2005 med frist 31. desember 2005. Særlig er det avgjørende at Stortingets forutsatte nedbemanningsmål nås, og at de mål som er satt for 2004 nås i henhold til tidligere IVB av 18. desember 2003 for FLO. Dette betyr en netto nedbemanning på 5 000 årsverk (ÅV), slik at fast ansatte i FMO utgjør 16 200 ÅV, inkludert stadig tjenestegjørende i internasjonale operasjoner, innen utgangen av 2005.

Departementet vektlegger deretter at bemanningstallet på maksimalt 15 300 ÅV for 2005-2008 kan nås så tidlig som mulig, jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), pkt. 8,2: "*Bl.a. gjelder dette målet om at Forsvarets militære organisasjon skal bestå av maksimalt 15 300 årsverk ved utgangen av 2005.*"

Departementet ønsker at forsvarsjefen, sammen med generalinspektørene og øvrige sjefer, på ovennevnte møte legger frem detaljerte planer for tiltak som er nødvendig for å sikre at begge disse målene nås, og

at sammenhengen mellom utviklingen av operativ struktur, implementering av innsparingstiltak og de økonomiske forutsetninger blir ivarettatt for perioden 2005-2008.

2. NÆRMERE OM INNEVÆRENDE OMSTILLINGSPERIODE 2002-2005

Inneværende omstilling 2002-2005 angir et nedtrekk for Forsvaret på netto 5 000 ÅV. Departementet og FMO har etablert en felles forståelse av at dette målet er realisert dersom antall ansatte i Forsvaret bringes ned til 16 200 ÅV innen utgangen av 2005. Med ansatte menes befal, sivile, vervede samt stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner. Dette medfører at stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner lønnes over hjemmeavdelingens ramme, og ikke over kapittel 1792, med mindre dette er godkjent av kapitleier, dvs. avdeling for internasjonale operasjoner i FD.

I tabell 1 under er det gitt en beskrivelse av hvordan disse årsverkene fordeles innad i FMO, og hvor store kutt dette innebærer i forhold til dagens situasjon.

Årsverkendringer 5000-matrisen	100-2005 Nedbemanning og justeringer	2000-2005 Økning og justeringer	Gjenstående nedbemanning per 1. juni 04	Gjenstående økning per 1. juni 04
FOL	76		8	
GIH	3995		109	
GIS	2294		59	
GIL	3794		97	
GIHV		(137)		(18)
FLO		(5330)	899	
FSAN		(172)	37	
FSS		(148)		(36)
SJ POD		(1077)		(26)
Herunder				
- FF&S				
- Feltprest				
- Vernepliktsverket				
- Ressursorganisasjonen				
- Forsvarets mediesenter				
- FMGT				
- AK/RSF				
- FLA (Harstad)				
- FRA (Bergen)				
FSJ	1376		506	
Herunder				
- Int Ops (Kap 1792)				
- Prosjekt Golf				
- Prosjekt Argus				
- Internasjonale stillinger				
FMO	11535	(6864)	1715	(80)
FMO - totalnetto nedbemanning		4671		1635
Forsvarsbygg	539		384	
Totalt (netto) bemanning		5210		2099

Tabell 1: Netto årsverkendringer ("5 000-matrisen") frem til utgangen av 2005 for inneværende omstilling. (Tall i parentes angir økninger, mens øvrige tall angir nedtrekk.)

Departementet ber om Forsvarssjefens og generalinspektørens vurdering og bekreftelse av denne forståelsen, og detaljert plan for iverksettelse av gjenstående tall, dvs, fordelt på relevant avdeling. Oppnåelsen av alle tall angitt i kolonnen "gjenstående nedbemanning pr. 1. juni 2004" forventes således redegjort for i detalj.

I tabell 2 nedenfor er det vist en oversikt over årsverkramme og status pr. 31. desember 2005 i tråd med inneværende omstilling, og en realisert målsetting om en netto nedbemanning på 5 000 ÅV fordelt med et netto nedtrekk på 4 461 ÅV innenfor FMO, dvs. 16 239 ÅV, og et netto nedtrekk på 539 ÅV innenfor FB, dvs. til 1 320 ÅV.

Årsverkramme og status	Mål 31.12.2005	Gjenværende endring per 1. juni 2004	Status 1. juni 2004
FOL	444	8	452
GIH	3126	109	3235
GIS	2212	59	2271
GIL	1999	97	2096
GIHV	744	(18)	726
FLO	5330	899	6229
FSAN	172	37	209
FSS	251	(36)	215
SJ POD	1077	(26)	1051
Herunder			
- FF&S			
- Feltprest			
- Vernepliktsverket			
- Ressursorganisasjoner			
- Forsvarets mediesenter			
- FMGT			
- AK/RSF			
- FLA (Harstad)			
- FRA (Bergen)			
FMO	16085	1635	17720
Identifisert utover 500 årsverk nedtrekk	(210)		
Forsvarsbygg	1320	384	1704
Gjenstående netto nedtrekk		2019	

Tabell 2: Personellramme og status for å realisere målsettingen om en nedbemanning for inneværende periode på 5 000 ÅV innen 31. desember 2005.

Departementet ber om Forsvarssjefens og generalinspektørens vurdering og bekreftelse av denne forståelsen.

3. NÆRMERE OM PERIODEN 2005-2008

Den neste planperioden 2005-2008 overlapper med inneværende omstilling 2002-2005 med ett år. Dette for å kunne iverksette vedtatte tiltak tidlig, og parallelt med pågående omstillingstiltak. Den viktige moderniseringen og dreiningen av Forsvaret skal fortsette frem mot 2008. En viktig forutsetning for å finansiere denne moderniseringen og økningene innen prioriterte områder er fortsatt effektivisering innenfor logistikk- og støttevirksomheten. Utviklingen av Forsvarets operative kapasiteter er derfor kritisk avhengig av at innsparingsgevinster blir hentet ut enten i forkant eller parallelt med ønskede opptrappinger. Dette nødvendiggjør en klargjøring av hvilke tiltak for 2005-2008 som bør påbegynnes og/eller gjennomføres allerede i 2005. Dette nødvendiggjør samtidig en felles forståelse innad i Forsvarets øverste ledelse både når det gjelder års-

verkstatus 31. desember 2005 (16 200 ÅV), og videre årsverkstatus og tempoplan for å nå 15 300 ÅV tidlig i perioden, samt utviklingen frem mot 2008.

Gjennom det integrerte arbeidet knyttet til St.prp. nr. 42 (2003-2004) er det sannsynliggjort en rekke innsparingstiltak. "Målene skal oppnås snarest mulig og senest innen utgangen av 2008. ... Bl.a. gjelder dette målet om at Forsvarets militære organisasjon skal bestå av maksimalt 15 300 ÅV ved utgangen av 2005." (punkt 8.1, s. 112).

Ett innsparingstiltak er å redusere RSF fra ca. 2 300 til ca. 1 500 ÅV innen utgangen av 2005. Målet er at ny RSF skal være operativ fra 1. januar 2006. Sjef POD får ansvaret for å identifisere og forestå nedbemanning på 800 ÅV innen denne dato, koordinert med generalinspektørene. Med øvrige tiltak som redusert ledelse mm. vil dette til sammen utgjøre et ytterligere nedtrekk på minst 900 ÅV i 2005. Jo tidligere innsparingene kan realiseres, jo raskere kan satsningen på tiltak for 2005-2008 iverksettes. Arbeidet bør derfor igangsettes snarest for å kunne gi betydelig økonomisk effekt allerede i 2006.

Dette vil således være tiltak som kan bringe forventet årsverkproduksjon i FMO innen utgangen av 2005 ned til 15 300 ÅV, inklusive stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner. Personell i internasjonale operasjoner på midlertidige kontrakter holdes utenfor bemanningstallet. I tabell 3 nedenfor er det gitt en oversikt over hvordan årsverkreduksjonene vurderes fordelt innad i FMO. Departementet ber om Forsvarssjefens og generalinspektørens vurdering og tilslutning til en slikt tilnærming, alternativt forslag til

andre tiltak som kan nå samme mål, eller kutt i andre deler av Forsvarets aktivitet/grener med samme økonomiske effekt.

Under gis departementets foreløpige skisse, basert på det integrerte arbeidet med utkast til IVB 2005-2008, til hvordan 15 300 ÅV-målet kan nås ved utskillelse av RSF mm. Det baserer seg på antagelser om hvor mange ansatte i hver forsvarsgren som i dag ivaretar RSF-opp-gavene.

Eier	Årsverkramme 31.12.2004	Identifisert RSF-årsverk innenfor kapitteleierne	Justert årsverkramme 31. desember 2004 ekskl RSF	Justert årsverkramme 31. desember 2005 ekskl RSF
GIH	3277	650	2627	2476
GIS	2212	110	2102	2102
GIL	1999	450	1549	1549
GIHV	681	100	581	644
FLO	5330*	400*	4930	4930
POD (inkl FRAVELA)	1077	600	477	477
FOL				444
FSS				251
FSAN				172
FSJ				730
RSF		2310	2310	2310
Delsum				16085
Ytterligere tiltak				
RSF justert til 10% av kundegrunnlag				-800
Reduksjon i ledelse etc				-274
Potensial (inkl militære i FD utgjør dette 15111)				15011
Målsetning pr 31.12.2005				15300

Tabell 3: Forventet årsverkstatus per 31 desember 2005 ved utskillelse og effektivisering av regionale støttefunksjoner samt integrasjon ved innflytting i nytt ledelsesbygg mm dvs at FMO bringes ned mot 15 300 ÅV innen utgangen av 2005. (*) angir at noe RSF-aktivitet inngår i de 5330 ÅV for FLO.

Departementets foreløpige vurdering er at ett års utsettelse av innsparingstiltak vil øke driftsbehovet med ca. 1 mrd. kroner i 2006 og 0,7 mrd. kroner i 2007 i forhold til det som hittil er lagt til grunn i arbeidet med IVB 2005-2008. En slik utsettelse vil også få konsekvenser for 2005-budsjettet, hvor utkast må ferdigstilles i løpet av august. Dette vil ha meget uheldige konsekvenser for utviklingen av de operative kapasiteter, og de forespeilede økninger innen prioriterte områder.

4. AVSLUTNING

I dialogen med FST om IVB har det fremkommet avvik mellom hvordan den enkelte generalinspektør ser for seg å innrette virksomheten de neste fire år, og de føringer som er lagt til grunn gjennom det integrerte arbeidet med MFU, St.prp.nr 42 og utarbeidelsen av utkast til IVB 2005-2008. Departementet ber om at forsvarssjefen og øvrige sjef, herunder generalinspektø-

rene, redegjør detaljert for sine planer for å nå de skiserte mål angitt over, og for å sikre en helhetlig og konsistent implementering av Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42. Dette inkluderer konkretisering av alle de tiltak knyttet til 2005-2008 departementet foreslår iverksatt 1. august 2005, der Forsvarsstaben ønsker alternativ frist, og alternativ fordeling av ressurser som en konsekvens av dette.

Som en forberedelse til møtet, vil vi be om at forsvarssjefen i løpet av 13. august 2004 gir en skriftlig tilbakemelding på de forhold som er angitt over, med utgangspunkt i de personellmessige forhold som er beskrevet i punkt 2 og 3.

Vi ser frem til møtet 19. august, og en konstruktiv gjennomgang av ovennevnte forhold med sikte på å etablere en felles forståelse i Forsvarets øverste ledelse vedrørende den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008.

*Vedlegg 10.2***Brev fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet, datert 13. august 2004****Iverksettelsesbrev 2005-2008 - videre prosess****1 Innledning**

Forsvarsdepartementet (FD) har i tidl ref innkalt Forsvarssjefen til møte om "Iverksettelsesbrev 2005-2008 - videre prosess" den 19 aug 04.

Forsvarsstaben (PST) har ref b kommentert IVB 2005-2008 (utkast datert 25 jun 04) med vekt på ambisjonsnivået i IYB i forhold til skissert ressurstildeling, tidsplanen for omstillingen og detaljeringsgraden i selv dokumentet. Dette er også sentrale forhold som bør være tema på møtet 19 juli 04.

I det etterfølgende gis en tilbakemelding på de forhold som er angitt i FDs skriv, med hovedvekt på årsverkrammene og tidsplanen for implementeringen av IVB 2005-2008.

2 Omstillingsperioden 2002-2005 og overgangen til neste periode

Målet om en reduksjon med 5000 ÅV i perioden 2002-2005 står ved lag, og FST bekrefter at dette målet er realisert dersom antallet ansatte (befal, sivile, vervede og stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner) bringes ned til 16160¹ ÅV innen utgangen av 2005.

FSJ er enig i at dette målet skal ha førsteprioritet. Målet nås ved at hver enkelt av FSJs underlagte sjefer når sine innsparingsmål. Den største utfordringen - og usikkerheten - representeres ved personellreduksjonen i FLO. Som rapportert i Resultat- og kontrollrapport nr 1/2004 vil FLO ikke nå målsettingen for årsverknedtrekk i 2004.

FD vektlegger deretter at bemanningstallet på maksimalt 15300 ÅV for 2005 kan nås så tidlig som mulig. FSJ forståelse av dette er at en størst mulig andel av denne reduksjonen skal tas i løpet av 2005 og resterende snarest deretter, helst i 2006. Virkemidlene er primært:

- Nedbemanning av regionale støttefunksjoner (RSF) fra dagens organisasjon på ca 2300 identifiserte "RSF- til ca 10 % av kundegrunnlaget (ekskl vernepliktige), dvs 1500 ÅV - en reduksjon med inntil 800 ÅV (35 %).
- Implementering av enkelttiltak iht IVB 2005-2008 (under arbeid)

FST har gjennomgått tabellene i tidl ref, og foreslår disse erstattet med oppdaterte tabeller. FST påpeker selv om den organisatoriske transformasjonen er gjennomført så er det en betydelig usikkerhet mht at overtallig personell har avsluttet sitt arbeidsforhold i FMO i løpet av 2005.

Når det gjelder FDs pålegg i PET nr 8 til IVB 2004 datert 22 jul 04 om å iverksette tiltak for en ytterligere innsparing på minimum 600 mill kr i interndriften av det som i dag er FLO og RSF i løpet av 2005 har FST både i ref b og d påpekt at dette ikke er realistisk. FST

understreker at dette må være en målsetting for perioden 2005-2008 i tråd med St.prp.nr 42 (2003-2004 og innstillingen til denne og at ambisjonen må være å realisere hoveddelen av denne innsparingen i løpet av 2006 og 2007.

Gitt at omstillingsmålene for inneværende periode nås og organisasjonsprosessen kan gjennomføres strømlinjeformet og uten vesentlige forsinkelser er FSTs vurdering at bemanningstallet kan komme noe under 16160 i løpet av 2005. Dette vil i liten grad gi økonomiske gevinster i 2005 fordi ÅV-nedtrekkene i hovedsak påregnes realisert mot slutten av året. Det gjenstår derfor fortsatt en underdekning på ca 250 mill kr for driftsbudsjettet 2005 som er forespeilet i foreløpig IVB for 2005 (jf FSTs tilbakemelding i ref c). FST er enig i at denne tilnærmingen vil kunne gi betydelig økonomisk effekt i 2006, såfremt fremdriften ikke forsinkes.

FST understreker at målsettingen for RSF-reduksjonen på 800 ÅV - 35 % - er svært ambisjøs og at det er usikkerhet knyttet til antallet identifiserte "RSF-ÅV". FD har i sin tabell 3 inkludert bl a Forsvarets regnskapsadministrasjon (FRA) og Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA) i tallgrunnlaget. Dette er imidlertid sentrale støttefunksjoner som ikke inngår i RSF og som har et margintalt gevinstpotensiale de nærmeste årene. Videre må RSF-prosessen ivareta at organisasjonen får tilstrekkelig kapasitet til kritiske funksjoner som personellforvaltning, regnskap og lønn. Kravene til en forsvarlig personell- og økonomiforvaltning må også etterleves mens prosessen pågår (jf at Riksrevisjonen ikke godkjente regnskapet for 2003).

I sum kan dette redusere gevinstpotensialet og forskyve deler av gevinstrealiseringen til 2006.

3 Organisasjonsprosessen

FSJs forslag til tidsfrister for organisasjonsprosessen framgår av ref b. FSJ understreker at målsettingen er å gjennomføre alle tiltak som gir innsparinger snarest mulig, men at den generelle tidsfristen må settes slik at det er realistisk å nå målet.

Som beskrevet ovenfor er det på kort sikt - innen utgangen av 2005 - nedbemanningen av FLO, reduksjon av RSF med 800 ÅV og proaktiv implementering av enkelte IVB-tiltak som gir hoveddelen av personellnedtrekkene. Disse må gis prioritet høsten 2004 og i 2005. I forhold til oppsigelse av sivile er det kritisk at overtallige er identifisert og at oppsigelse er den enkelte i hende i løpet av juni 20 for at de skal være ute av FMO i løpet av 2005.

FST arbeider med en detaljert framdriftsplan for organisasjonsprosessen, og denne bør diskuteres på møtet 19 aug 04. Nedbemanningen av RSF og etablering av felles kompetansesentra KKIS og FKL innebærer behov for detaljert koordinering av ÅV-justeringene. For å sikre en ensartet utvikling ser FST behov for å utgi et eget direktiv for organisasjonsprosessen. Grunnlaget for utviklingen av organisasjonsplaner er

plantall for årsverktutviklingen for 2005-2008 fordelt på eier på årlig basis. FST arbeider med et utkast til plantall basert på årsverkfallene for 2005, RSF-nedtrekkene og utkast til IVB 2005-2008.

Avslutningsvis påpeker FST at ny befalsordning, som FD planlegger ferdigstilt innen årsskiftet, må legges til grunn for det detaljerte arbeidet med stillingsfordeling (yrkes- og avdelingsbefal) og stillingsbeskrivelser. I denne sammenhengen påpekes at FMO må gis tilstrekkelig handlingsrom til å etablere avdelingsbefalsstillinger. Nedbemanningen av antallet yrkesoffiser må sees i sammenheng med kompetansebehovet for å ivareta operative leveranser og styrkeproduksjon og ren konvertering av yrkesoffiserer mot andre stillinger er lite gjennomførbart.

4 Omstilling versus operative leveranser

Prioriteringen av omstillingen i 2005 må etter FSJs vurdering videreføres i 2006. Med svært knappe økonomiske rammer innebærer dette at ambisjonsnivået for operative leveranser i 2005 og 2006 må holdes på et minimum. Spesielt gjelder dette nye kapasiteter som er betinget av investeringer og økte personellrammer, eksempelvis ISTAR. FST foreslår at dette blir et tema på møtet 19 aug 04, og anmoder om at Sj FOHK inviteres til møtet.

Videre må det sees på tiltak for å håndtere ubalansen mellom mål og rammer som er i ferd med å oppstå. FST anser at det må tas et strategisk initiativ for å redusere omfanget av infrastruktur/garnisoner. Deretter må den operative strukturen vurderes, og FST peker i så henseende på følgende tiltak (i tråd med MFU 2003):

- Ingen egen førstegangstjeneste i HV
- Nedleggelse av mineryddervåpenet
- Redusert ISTAR-ambisjon herunder nedleggelse av Kystjegerkommandoen

Vedlegg 10.2 A

Oversikt over årsverkrammer og plantall

1.1 Rammene for pågående omstilling ift målbilde 2005

Tabellen viser en sammenstilling av den overordnede situasjon ift FMOs andel (4461 ÅV) av det totale nedtrekksmålet på 5000 årsverk.

		Basis	Mållinje	FMOs ramme pr 31.12.05	Pålagt nedtrekk	Endring fra basis til gjeldende ramme	Gjenst nedtrekk
1	Opprinnelig ift VP04	19834	15373	16185	-4461	-3649	812
2	Justering ift Int ops (1) 891	20700	16239	16160	-4461	-4540	-79
3	Justering av rev Int ops (2) 542	20351	15890	16160	-4461	-4191	270

Merknader:

- Linje 1 viser status slik den var ift Virksomhetsplan 2004.
- Linje 2 viser status ift en korrigering av basis og mållinje som følge av at stadig tjenestegjørende i

- Nedleggelse av divisjonsambisjonen i Hæren (langt på vei allerede gjennomført)
- Reduksjon i volumet i HW til ca 30.000
- Reduksjon i basestrukturen, spesielt i Luftforsvaret.

5 Andre forhold

FST er uenig i formuleringen om at avd for internasjonale operasjoner i FD er kapitteleier for kap 1792. Kap 1792 inngår i FMOs rammer og det er FSJ som etatssejf som er kapitteleier.

FST påpeker videre at det ikke er realistisk å basere styrkeproduksjonen i Hæren på to kvantitativt og kvalitativt like innkallinger. Grunnet Reform 94 er tilgjengeligheten på vernepliktige liten i skoleåret.

6 Konklusjon

FST er enig i at oppnåelse av omstillingsmålene for 2005 har første prioritet. Videre er FST enig i at målsettingen er å redusere bemanningstallet ned til 15300 ÅV så snart som mulig, men at usikkerheten mht vesentlige reduksjoner i 2005 er betydelig.

FSJ ønsker også å gjennomføre omstillingen snarest mulig og med kraftsamling til personellnedtrekkene i 2005, men ønsker tidsfrister som er realistiske og gir handlingsrom. Innsparingen på ytterligere 600 mill kr i FLO og RSF er ikke realistisk å oppnå i løpet av 2005, og må realiseres i perioden 2005-2008 som forutsatt.

FST ber om at møtet 19 aug 04 tar for seg overordnede og prinsipielle forhold i omstillingen. Utover de personellmessige forhold foreslår FST at framdriftsplanen for organisasjonsprosessen og prioritering av omstilling versus operative leveranser i 2005-2006 diskuteres på møtet. Det anmodes om at Sj FOH4 inviteres til møtet.

internasjonale operasjoner skulle telle med i årsverkregnskapet. Stadig tjgj intops ble korrigert ut fra at det var 891 stadig tjenestegjørende i september 2000. I tillegg ble det korrigert for at lærlinger på overenskomsten (25) ikke skulle telles med i årsverkregnskapet.

- Linje 3 viser FSTs anbefalte korreksjon for stadig tjgj intops i skriv til FD datert 30 jun 04. FD har pt ikke besvart anbefalingen om justering av basis- og mållinje. Det gjenstående nedtrekket lukkes ved RSF-reduksjonen/implementering av tiltak fra IVB 2005-2008.
- Kolonnen "Gjenstående nedtrekk" er ikke justert for endringer som følge av RSF etableringen. Positivt tall viser at det gjenstår ÅV reduksjoner for å nå FMOs andel av nedtrekket.

1.2 ÅV-rammer, status og gjenværende endring eksklusive RSF

Tabellen viser:

- Brun bakgrunnsfarge: Total ÅV-ramme pr 2005, inklusive stadig tjgj intops (kolonne 2), ÅV-forbruk pr juli 2004 (eksklusive stadig tjgj intops) (kolonne 3) og hva som gjenstår av reduksjoner på de forskjellige eiere (eksklusive stadig tjgj intops) (kolonne 4)
- Blå bakgrunnsfarge: ÅV-forbruk pr juli 2004 inklusive stadig tjgj intops (kolonne 5) og hva som gjenstår av reduksjoner på de forskjellige eiere inklusive stadig tjgj intops (kolonne 6) ift endelig ÅV-ramme pr 31 des 05. NB! Det er usikkerhet ved tallene fordi feilposterings fortløpende forekommer.

ÅV-ramme og status	Mål 31.12.05	Status pr juli-lønn 2004	Gjenværende endring pr juli 2004	Status pr juli 04 (Int ops fordelt på eiere)	Gjenværende endring pr juli 2004 (ift Int ops fordelt på eiere)
FOL	412	433	-21	440	-28
GIH	3139	3239	-100	3353	-214
GIS	2186	2314	-128	2319	-133
GIL	1981	2193	-212	2203	-222
GIHV	662	699	-37	709	-47
FLO	5403	6133	-730	6158	-755
FSAN	225	206	19	207	18
FSS	251	212	39	221	30
SJ POD	1070	1089	-19	1094	-24
FSJ	731	718	13	721	10
Ikke fordelt		39	-39	39	-39
Int ops stadig tjenestegj		189	-189		
Delsum FMO	16060	17464	-1404	17464	-1404
FMO andel FD	100	100	0	100	0
FMO summert	16160	17564	-1404	17564	-1404
Mållinje	15890	17564	-1674	17564	-1674
Ikke medregnet					
Int ops eksternt rekruttert		269		269	
Int ops summert		458		458	

Merknader:

- Utgangspunktet for ÅV-rammer, inklusive stadig tjgj intops, er FSJ virksomhetsplan 2004 med endringer som er gjennomført etter at denne ble gitt ut. Endringene vil bli inntatt som R&T til VPO4. Overgangen fra gjeldende VPO4 til justerte ÅV-rammetall fremkommer av tabellen.

Eksternt rekruttert personell til Int ops skal ikke telles med innen ÅV-rammer / ÅV-forbruk.

1.3 ÅV-rammer 2005 inklusive tentative RSF-reduksjoner

Tabellen viser:

- Overgangen fra gjeldende VPO4 pr 31 des 05 til justert ÅV-ramme pr samme dato
- Hvilke rammeendringer som planlegges som følge av RSF etableringen. Det gjøres oppmerksom på at planarbeidet ikke er avsluttet og at det derfor kan bli endringer.

	Mål iht VP04 31.12.05	Justert ÅV-ramme 31.12.05	Identifiserte "RSF- ÅV" (plantall)	Tentative ÅV-ramme pr 31.12.05 eksklusive RSF
FOL	444	412		412
GIH	3126	3139	-567	2572
GIS	2212	2186	-102	2084
GIL	1999	1981	-243	1738
GIHV	744	662	-107	555
FLO	5330	5403	-875	4528
FSAN	172	225		225
FSS	251	251		251
POD	1077	1070	-390	680
SJ FST	730	731		731
GOLF				100
ARGUS				26
FF&S				64
RSF org			1484	1484
FD	100	100		100
Totalt FMO	16185	16160	-800	15550

- Plansjen viser at FD har en annen inndeling enn PMO iht FOL, FSAN, FSS, POD og SJ FST. I IVB blir disse samlet under begrepet "Felles" og "Ledelse". Det vil være nødvendig å avklare "vekslingsfeltet" for disse enheter.
- FRA, FLA og FF&S inngår ikke i ARGUS' tallgrunnlag for RSF fordi det er sentrale støttefunksjoner..

- Det er usikkerhet ved antallet identifiserte "RSF-ÅV" i FLO. FLOs 2 RSF'er har 292 ÅV. Resterende er basert på en ÅV-telling i juni 2003.

1.4 Oversikt over enkelttiltak iht IVB 2005-2008 som kan implementeres i 2005

Under arbeid.

Personellplan

1. INNLEDNING

1.1 Hensikt og innhold

Dette vedlegget beskriver tiltak og rammer for personellomstillingen fra 2004 og ut neste langtidsperiode (2008). Personellplanen er inndelt i følgende tre hoveddeler: Kapittel 1 beskriver målsetningen for personellsektoren, i kapittel 2 beskrives de mekanismer, prinsipper og prioriteringer som skal danne rammen for styringen av personellsektoren i denne perioden, mens kapittel 3 tar for seg plantall. Forsvarssjefen har mulighet til å foreslå endringer i plantallene.

1.2 Nå-situasjon og målsetning for personellsektoren

For å tilpasse personellstrukturen til Forsvarets behov, må det foretas en justering med hensyn til alder, kompetanse og volum. Forsvarets oppgaver, struktur og innretning har endret seg drastisk over de siste årene. En tilpasset personellstruktur er en sentral betingelse for å nå ambisjonen om et mer fleksibelt og relevant Forsvar.

Et viktig element i den kommende planperioden er målsetningen om å etablere ny organisasjon så snart som mulig. Dette tilsier at ny balanse i personellstrukturen bør etableres raskt, og derfor vil en rekke virke-

midler tas i bruk snarest mulig. Det sentrale argumentet bak denne tilnærminga er at en hurtig og avgrenset omstilling reduserer usikkerheten og slitasjen for organisasjonens personell, og gjør at organisasjonen tidlig kan skifte fokus til ny organisering og primæroppgavene. Tidligere erfaringer viser også at hurtig gjennomføring øker sannsynligheten for at omstillingen lykkes og realiserer de forventede effekter.

2. SENTRALE FORUTSETNINGER, TILTAK OG VIRKEMIDLER

2.1 Innledning

Strukturens behov skal dekkes gjennom bl.a. en økning av vervede mannskaper, etablering av en ny befalskategori - avdelingsbefal - samtidig som yrkesoffiserskorpset reduseres. En større andel av personellet vil i fremtiden ha sin funksjon knyttet til den operative virksomheten. I sum innebærer dette en reduksjon i Forsvarets personellvolum, samtidig som enkelte kategorier innenfor totalrammen skal øke signifikant. Dette er de sentrale utfordringene innen personellsektoren i perioden.

I hovedsak skal dagens personellkorps endres innenfor følgende dimensjoner:

- Det skal være en større andel yngre befal i de lavere gradsnivåene til oppgaver knyttet til operativ virksomhet
- Det skal være en større andel befal med spesialistkompetanse innenfor et stort antall nisjer og spesialfelter
- Det er et relativt stort overskudd av eldre befal, spesielt på stabsoffisersnivå.

Totalt sett gjør dette at utfordringen med å endre befalskorpsets sammensetning er vesentlig større enn selve nedbemanningen. Endringen i alder, grad og kompetanse vil i enkelte tilfeller kunne stå i konflikt til den volummessige nedbemanningen.

Forsvarsdepartementet vil ferdigstille en justert befalsordning innen utgangen av 2004, i tråd med Stortingets pålegg om implementering av denne fra og med 1. januar 2005. Implementering av det endrede stillingsvernet vil utredes nærmere. Denne ordningen vil omfatte konkretiseringen av nye virkemidler for å understøtte det kortsiktige behov for nedbemanning og kompetanseendring. En justert befalsordning er derfor en viktig forutsetning for å nå målene som er satt for personellsektoren.

2.2 Utarbeide og bemanne ny OPL/F

Målet er at ny OPL/F skal være utformet innen 1. januar 2006. Forsvarsdepartementet ser det som viktig at de største personellmessige endringene gjøres så raskt som mulig og så tidsmessig konsentrert som mulig slik at ny organisasjon raskest mulig kan fokusere mot primærvirksomheten. Det er samtidig viktig at endringene i personellstrukturen gjennomføres på en optimal måte, både i forhold til organisasjonens og personellens behov for forutsigbarhet.

Kapittel 3 gir rammer for utarbeidelse av ny OFL og tilhørende årsverktutvikling. Det må foretas justeringer av OPL/F etter 2006 som følge av innfasing av nye strukturelementer frem til 2008. Ved bemanning av OPL/F skal målbidet 2008 legges til grunn, slik at organisasjonen beholder personell og kompetanse i tråd med dette behovet.

2.3 Tiltak/virkemidler

I forbindelse med nedbemanningen skal avgangsstimulerende tiltak målrettes mot overtallig personell. Personell som er definert som overtallig, og som selv ikke velger å slutte, skal overføres til Ressursorganisasjonen (RO). Forsvaret som arbeidsgiver skal ivareta rettigheter for overtallig personell iht. gjeldende lov- og regelverk.

Dagens ordning for avgangsstimulerende tiltak (ÅST) er til vurdering på bakgrunn av de erfaringer som er høstet siden den ble innført, Stortingets vedtak om endret stillingsvern for offiserer, kostnadene knyttet til nedbemanningen samt Stortingets påpekning om behovet for likebehandling mellom sivile og militære arbeidstakere. Det legges opp til en praksis der muligheten for å søke om AST (utover tiltak som gjelder generelt i stadig sektor) vil være eksklusivt forbeholdt

personell som er definert som overtallige, tilhører avdeling som er gjenstand for en nedbemanningsprosess som vil kunne resultere i overtallighet, eller innehar en type kompetanse som Forsvaret anser det er overskudd på i organisasjonen samlet sett. Sistnevnte kategori personell skal kun ha mulighet til å søke om AST etter anmodning fra arbeidsgiver, og Forsvarsstaben må påse at vurderingen av søknaden gjøres ut fra et helhetlig og langsiktig perspektiv på Forsvarets utvikling og kompetansebehov.

Tilbud om AST differensieres. Elementene i vurderingen av hvordan tilbudet skal differensieres er: ROs ressursbruk til å skaffe vedkommende nytt arbeid, alder, bakgrunn, betingelser knyttet til arbeid som venter/kan vente utenfor Forsvaret, ansiennitet og forholdet til pensjonsrettigheter. RO skal rapportere på grunnelsen for hvert enkelt AST som gis, for at FST skal kunne vurdere om tilstrekkelig differensiering er foretatt. I tillegg ligger det begrensninger i AST-bruken i form av budsjettammer for omstillingskostnader.

Departementet vil komme tilbake til det mer spesifikke innhold i den nye og målrettede AST-ordningen innen 1. november 2004. Dagens AST-ordning vil opphøre med virkning fra og med 1. januar 2005.

2.4 Kompetansedreining

Personlig egnethet og kompetanse skal være de styrende kriteriene for tilsetting av personell i stilling. Dette er en forutsetning for å oppnå en rasjonell utnyttelse av den eksisterende personellstrukturen og en dreining av kompetanse i tråd med Forsvarets behov. Stillingsbeskrivelsene skal med bakgrunn i dette baseres på en analyse av kompetansebehovet i de ulike stillingene. Dette skal gjøres slik at det på bakgrunn av stillingsbeskrivelsene også kan utformes kompetanseplaner. Disse kompetanseplanene skal kunne aggregeres opp på et makronivå og anvendes ved utformingen av Forsvarets kompetanseoppbyggingsstrategi, samt brukes til å definere kritisk kompetanse/kritiske vakanter. Dette vil igjen være et viktig virkemiddel for å videreutvikle og styre kompetanse i organisasjonen.

Dette kombinert med flytende gradsnivå gjør at Forsvaret vil ha gode forutsetninger for å selektere og tilby stillinger til de best kvalifiserte. Dette vil medføre en raskere kompetansedreining totalt sett, samtidig som kompetansen i dagens befalskorps utnyttes best mulig. En samordnet og konsentrert OPL/F og tilsetningsprosess vil være en forutsetning for å gjennomføre en effektiv kompetansedreining og gjenvinne balansen i personellstrukturen.

2.5 Avdelingsbefal

Stillinger som skal/kan besettes av avdelingsbefal må identifiseres, og stillingsbeskrivelser må etableres i forhold til dette. Oppbemanningen av avdelingsbefal må skje innenfor de overordnede personellrammer, i stor grad ved å konvertere yrkesbefalsstillinger, kontraktsbefalsstillinger eller sivile stillinger. Det er derfor viktig at tilsettingen av kvalifisert avdelingsbefal starter så raskt som mulig. I tillegg er det sentralt at pro-

duksjonen av yrkesoffiserer tilpasses Forsvarets endrede og langsiktige behov, slik at det finnes stillingsmessig rom for å tilsette avdelingsbefalet og at de får virke i de funksjoner de er tiltenkt. Forsvaret vil snarest mulig og senest innen 1. januar 2006 tilby kvalifisert kontraktsbefal tilsetting på avdelingsbefalsvilkår.

2.6 Beordringsplikt til internasjonale operasjoner

Som følge av innføringen av beordringsplikt til internasjonale operasjoner for alt befal, vervede og relevante kategorier sivile, er det nødvendig å foreta noen endringer av dagens praksis knyttet til internasjonale operasjoner. For det første er det for stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner nødvendig å fjerne kontraktsregimet som var knyttet opp til fredstjenestelovens regime og administrasjonen knyttet til praktiseringen av dette regimet. For det andre har DIF-sjefene ansvar for å øremerke sivile stillinger hvor det er nødvendig med en beordringsplikt. I den grad stillinger er øremerket med beordringsplikt, skal beordringsplikt ved nyansettelser bakes inn i stillingsbeskrivelsen. Dersom stillingen er besatt med sivile tilsatt før beordringspliktens ikrafttredelse, skal personellet, i den grad det er mulig, inngå kontrakt hvor beordringsplikt aksepteres. Hvis ikke aksept oppnås, må personellet overføres til annen stilling, eventuelt annet arbeid. Evne til internasjonale operasjoner og økt operativ evne er en hovedforutsetning for den pågående omstillingen.

Nærmere retningslinjer for innføringen av beordringsplikten vil komme i forbindelse med forskrift til lov om personell i Forsvaret og justert befalsordning innen 1 januar 2005.

2.7 Familiepolitiske tiltak

Det er ønskelig å redusere hyppighet av flytting nasjonalt blant Forsvarets ansatte for bedre å legge til rette tjenesten for et godt familieliv. Et virkemiddel for å oppnå dette er konsentrasjon til færre og større baser innen hver forsvarsgren. I den grad flytting er påkrevd, enten det skyldes deltakelse i internasjonale operasjoner eller andre stillinger nasjonalt og internasjonalt, skal Forsvaret yte støtte og bistand til familiene i tiden familiemedlemmet har tjeneste borte fra hjemmeavdelingen. I løpet av 2004 skal tiltak for å ivareta familiene i slike situasjoner evalueres. Med utgangspunkt i erfaringene knyttet til disse tiltakene, skal det utarbeides en overordnet policy og plattform for familiepolitikken. Dette er nødvendig for å sørge for at tiltak som er relevante og dekker viktige behov gjennomføres i hele FMO. Dette vil samtidig bidra til likebehandling av personellet.

Det vil snarest bli gitt et eget oppdrag til Forsvarsstaben om en helhetlig gjennomgang av familiepolitikken.

2.8 Kvinneandel i Forsvaret

Det er en målsetting om 15% kvinneandel blant militært ansatte i Forsvaret innen utgangen av 2008. Det tas sikte på en målrettet rekruttering, blant annet gjennom kvinnelig sesjon og aktiv rekruttering til befals- og krigsskoler. Kvinneandelen ved befalsskolene skal økes til 25% i løpet av perioden. Ettersom et direkteløp fra videregående skole til befalsskolene fremstår som en særdeles viktig forutsetning, skal det legges til rette for en slik mekanisme. Hæren har en særskilt utfordring med å dimensjonere befalsutdanningen med utgangspunkt i denne forutsetningen. Basert på erfaringer fra innværende omstilling, vil det være spesielt viktig å rette tiltak for å beholde kvalifiserte kvinner i neste omstillingsperiode. Det er sentralt at arbeidet med å øke kvinneandelen i Forsvaret ses i sammenheng med nedbemanningen og kompetansedreiningen.

3. PERSONELLSTRUKTUR 2005-2008

Dette kapittelet beskriver rammer for utvikling i årsverk fra utgangen av 2005 til målbildet ved utgangen av 2008.

3.1 FMO

Tabell 3.1 angir en ramme for personellutviklingen i perioden 2005-2008. Budsjettet beskrevet i 4-års budsjettet (Del I av planleggingsgrunnlaget) er basert på disse årsverkrammene. Stillingsrammen må utformes i tråd med de overordnede årsverkmål. Faste kostnader til stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner dekkes fra 1. januar 2005 over kapitteleiernes egne rammer.

I overgangen mellom perioden 2002-2005 og perioden 2005-2008 er første prioritet å nå innsparingsmålene for perioden 2002-2005 innen 31. desember 2005. Særdeles gjelder dette Stortingets nedbemanningsmål på netto 5 000 årsverk (ÅV) i forhold til september 2000. Dette betyr at totalt antall ansatte i FMO maksimalt skal utgjøre maksimalt 16 200 årsverk, inkludert evt. overtallige, innen utgangen av 2005. Midlertidige tilsatte i internasjonale operasjoner, uten tilsetningsforhold til Forsvaret etter endt oppdrag, holdes utenfor rammen.

Deretter vektlegges det at bemanningstallet for FMO på maksimalt 15 300 ÅV skal nås så tidlig som mulig og senest innen utgangen av 2006. I forhold til dagens ca. 17 500 årsverk (status per juli 2004) innebærer dette en nedbemanning på om lag 2 200 årsverk. Videre er det et mål for FMO at antall ÅV skal reduseres ned til maksimalt 15 000 innen utgangen av 2008. Dette er eksklusiv nedtrekk som følge av ytterligere effektivisering i FLO etter 2005.

	ÅV-Status per juli 2004 [intops fordelt]	Målbilde 2005		
		IVB 02-05 ("16200- målet")	Målbilde 2005/2006 IVB 05-08	Målbilde 2008 IVB 05-08
FOL	440	412		
FSJ/Sjef FST	721	731		
SJPOD	1 094	1 070		
FØL (FD/FST/FOHK/LDKN)			650	650
ANNET [dvs. Utland/ VPV/ FMGT/ FSA/ RO/ Kultur/ FRA/ FLA/ Sykestuer/Feltprest ++]			1400	1000
GIH	3 353	3 39	2 600	3 350
GIS	2 319	2 186	2 000	1 973
GIL	2 203	1 981	1 700	1 550
GIHV	709	662	525	525
FKL			240	340
K2IS			150	150
FSAN(MUKS)	207	225	190	160
FSS	221	251	270	270
<i>Ikke fordelt</i>	39			
FLO	6 158	5 403	4 500	4 240
RSF			1 400	1 060
<i>Måltall ÅV-utvikling FMO*</i>	<i>17 464</i>	<i>16 060</i>	<i>15 325</i>	<i>14 968</i>
<i>Sum FMO inkludert alle årsverk iFD**</i>			<i>15625</i>	<i>15268</i>

* Rammene inkluderer ikke årsverk i FD. Evt endring i FD-årsverk som følge av ISL er ikke tatt inn

* Årsverkssum er ikke korrigert for bortsetting av virksomhet, realisering av FM og FLO/TV som AS i FLO

* Rammene inkluderer alle stadig tjenestegjørende i internasjonale operasjoner

* Rammene inkluderer alle prosjektstillinger og midlertidige organisasjoner

** Rammene inkluderer alle årsverk i FD

Tabell 3.1 Årsverkrammer for personellutviklingen i FMO 2005-2008

Årsverkreduksjonene er omfattende, og balansen i fireårsbudsjettet er avhengig av at nedbemanningen skjer som plangrunnlaget forutsetter. Det er verdt å merke seg at bemanningsreduksjoner som følge av bortsetting av virksomhet som hovedregel skal holdes utenfor nedtrekksmålene.

3.1.1 FORSVARETS ØVERSTE LEDELSE (FØL)

For Forsvarets øverste ledelse (FD, FST og FOL) er det satt et tak på 650 årsverk ved utgangen av 2005. Her er det lagt til grunn en nedleggelse av LDKS, en videreføring og rendyrking bl. a. som krisestyringskommando av LDKN samt en tilpasning av FD, FST og FOHK i forbindelse med organisatoriske justeringer knyttet til nytt ledelsesbygg.

3.1.2 INTERNASJONALE STILLINGER

Internasjonale stillinger omfatter stillinger både i utlandet og stillinger knyttet til allierte elementer i Norge samt utdanningsplasser i utlandet. Det er etablert en øvre aktivitetsramme for denne type stillinger på 380 årsverk som skal være implementert snarest og senest innen utgangen av 2008, et nedtrekk som representerer en reduksjon på om lag 30% fra status per mars 2004. Denne rammen skal forvaltes ut fra et nettoprinsipp. Reduksjonen ned til 380 årsverk er inkludert i årsverkrammene i tabell 3.1.

Det vil arbeides videre med å operasjonalisere reduksjonen innenfor internasjonale stillinger. FD vil komme tilbake med en ytterligere føringer og tiltak i løpet av høsten 2004.

3.1.3 FELLES

Ved årsskiftet 2005/2006 overføres alle årsverk knyttet til RSF til FLO. På samme tidspunkt får Felles tilført om lag 250 årsverk fra forsvarsgrenene til Forsvarets kompetansesenter Logistikk (FKL) og om lag 150 årsverk til Felles kompetansesenter KKIS (FK-KK3S).

3.1.3.1 Forsvarets skolesenter (FSS)

Forsvarets skolesenter (FSS) skal videreutvikles som en forskningsbasert utdanningsinstitusjon med et koordinerende og faglig ansvar for utdanningsvirksomheten i Forsvaret, innenfor en ramme på 170 årsverk (stillingsramme på 178). Det må være en hensiktsmessig bemanning, inkludert lederstillinger, fra alle forsvarsgrenene.

FSS skal vektlegge forsknings- og utviklingsvirksomheten innenfor militære fagområder, med følgende underenheter (angir stillinger): Forsvarets høyskole (7), Forsvarets stabsskole (49) med rustningskontrollgruppen (8) eventuelt integrert, Forsvarets institutt for ledelse (22), Institutt for forsvarsstudier (22), Forsvaret kurscenter (42), Norges idrettshøyskole/Forsvarets

institutt (7) og stab (21). Kursvirksomhet knyttet til logistikk og forvaltningssystemer ved FSS (10 årsverk) overføres til Forsvarets kompetansesenter Logistikk (FKL). FOKIV nedlegges.

For å dekke behovet innenfor forvaltningsrelaterte fag på masternivå, skal sivile tilbud benyttes, og FSS skal ha bestillerkompetanse for å ivareta denne funk-

sjonen. Senter for militære erfaringer (SME) inkludert 6 årsverk skal overføres til FOHK. Forsvarets kurscenter skal etableres. Synergieffekter mellom de ulike elementer skal utnyttes.

Det vises for øvrig til omtale av FSS i hoveddokumentet.

3.1.3.2 Forsvarets kompetansesenter KKIS (FK-KKIS)

Forsvarets kompetansesenter opprettes innen utgangen av 2005. Opprettelsen gjennomføres ved at årsverk overføres fra andre deler av virksomheten på anslagsvis følgende måte:

Fra Hæren	80 årsverk (SBUKS)
Fra Sjøforsvaret	24 årsverk (Skoler og kompetansemiljø)
Fra Luftforsvaret	14 årsverk (Skoler og kompetansemiljø)
Fra HV	1 årsverk (Skoler og kompetansemiljø)
Fra FLO/IKT	31 årsverk (Kompetansemiljø)
Totalt	150 årsverk

Tabell 3.2 Overføring av årsverk i forbindelse med opprettelsen av FK-KKIS

I tillegg skal det etableres en enhet for "Computer Networks Operations" (CNO) som inngår i den samlede kapasiteten for militære informasjonsoperasjoner på om lag 19 årsverk.

Resterende deler av Hærens SBUKS skal overføres FSA.

3.1.3.3 Forsvarets kompetansesenter Logistikk (FKL)

FKL opprettes innen utgangen av 2005. Opprettelsen gjennomføres ved at årsverk overføres fra andre deler av virksomheten på følgende måte:

Fra Hæren	220 årsverk (LOGUKS, FARBCS, deler av MPBn, deler av CSSBn, FIST-AFA)
Fra Felles	18 årsverk (Forvaltningsskolen i Halden)
Fra Luftforsvaret	5 årsverk (FASK på Kjevik)
Økning	inntil 97 årsverk
Totalt	inntil 340 årsverk

Tabell 3.3 Overføring av årsverk i forbindelse med opprettelsen av FKL

3.1.4 HÆREN

Ved årsskiftet 2005/2006 overføres alle årsverk knyttet til RSF funksjoner. I tillegg skal de nyopprettede kompetansesentrene for logistikk og KKIS opprettes, og hvor vesentlig deler av stillingene overføres fra Hæren. Forutsatt en vellykket effektivisering i øvrige deler av FMO, starter en gradvis oppbemanning i forhold til mål bilde 2008, og da primært med avdelingsbefal og vervede.

3.1.5 SJØFORSVARET

Ved årsskiftet 2005/2006 overføres alle årsverk knyttet til RSF funksjoner. I tillegg skal det overføres omkring 24 årsverk til Felles kompetansesenter KKIS. Deretter skal Sjøforsvaret reduseres til sitt måltall på omkring 1 960 årsverk.

3.1.6 LUFTFORSVARET

Ved årsskiftet 2005/2006 overføres alle årsverk knyttet til RSF (Brann, redning og plasstjeneste i Luftforsvaret er utelatt). I tillegg skal det overføres omkring 20 årsverk til de nye felles kompetansesentrene for Logistikk og KKIS. Deretter skal Luftforsvaret reduse-

res til sitt måltall på 1 550 årsverk. Kystvaktens nivå er i hovedsak uforandret, og videreføres på dagens nivå.

Redningstjenesten er planlagt økt med nesten 20 årsverk i perioden 2006-2008 pga. opprettelse av fast detasjement på Rygge. I personeltallene for redningstjenesten er det ikke tatt høyde for eventuell besetningsøkning som følge av fast tilstedevakt. En forutsetning for etablering av tilstedevakt, er at det er foreliggende avtale med Justisdepartementet bl.a. når det gjelder finansiering (jf. St. meld. nr. 44 (2000-2001) og Innst. S. nr. 156 (2001-2002)).

3.1.7 HEIMEVERNET

Heimevernet skal ikke iverksette førstegangstjeneste på Heistadmoen slik forutsatt i inneværende omstilling. Antall distrikter skal reduseres fra 18 til 13. Dette innebærer en nedbemanning som skal starte så snart som mulig, og fullføres ved overføring av alle RSF relaterte årsverk til FLO. Fra og med 2006 er årsverkmålene på 525 årsverk uforandret.

3.1.8 FORSVARETS LOGISTIKKORGANISASJON (FLO)

FLO skal innen utgangen av 2005 utgjøre om lag 5 400 årsverk, som er i henhold til de målsettinger

fremst i St. prp. nr. 12 (2003-2004). Deretter skal FLO så raskt som mulig styre mot målsettingen på 4 240 årsverk innen utgangen av 2008. Som et delmål skal FLO innen utgangen av 2006 maksimalt være 4 500 årsverk.

Samtidig skal FLO avgi omkring 30 årsverk til det nye felles KKIS miljøet

Det skal iverksettes en rekke tiltak som reduserer bemanningen i FLO, blant annet:

- Reduksjon i ledelsen i FLO
- Generell effektivisering
- Offentlig Privat Partnerskap (OPP)

Samtidig skal enkelte tjenester konkurransutsettes og tunge verksteder (TV) skal bli eget aksjeselskap (er).

3.1.9 REGIONAL STØTTEFUNKSJON (RSF)

Personell tilhørende RSF regnes i 2004/2005 å utgjøre om lag 2 150 årsverk (inkludert RSF personell FLO).

RSF skal så raskt som mulig omstille og skal innen utgangen av 2006 bestå av maksimalt 1 400 årsverk. I målbilde 2008 skal RSF maksimalt bestå av 1 060 årsverk.

RSF inkluderer ikke brann, redning og plasstjeneste (BRP) i Luftforsvaret som dekkes over grenens egen ramme. Øvrige RSF tjenester som ikke innbefatter sentrale personell og økonomitjenester, skal så raskt som mulig og senest innen 1. januar 2006 overføres til FLO.

3.1.10 UTDANNINGS- OG KOMPETANSESTRUKTUR

Som et ledd i omlegging av befalsutdanningen, nedlegges og/eller reduseres befalsskolene i alle forsvarsgrener. I forhold til 2003 skal Hæren befalsutdanning nedbemanne med om lag 55 årsverk, Sjøforsvaret 40 årsverk og Luftforsvaret 25 årsverk. Disse personellnedtrekkene regnes som en del av innsparingskravene angitt i IVB 05-08 hoveddokument.

Med bakgrunn St.prp. nr. 42 (2003-2004) pkt 7.5.10, og tiltaket om en driftsinnsparing knyttet til UKS-virkosomheten i Forsvaret, er det foreslått en reduksjon i personellrammene for målbilde 2008 fra Militærfaglig

3.3 Utvikling i personellkategorier

Tabellen nedenfor viser planlagt utvikling innenfor hovedkategorier personell i FD og FMO. Fra juli 2004 til 31. desember 2008 forventes antall yrkesbefal redusert med 1 300 årsverk og sivile med 2 400 årsverk. For avdelings/kontraktsbefal og vervede er det en planlagt økning på 800 årsverk innenfor hver kategori. Endringene innen personellkategoriene er på enkelte områder relativt store. Enkelte av disse vil ikke fullt ut kunne realiseres innen 2008. I særlig grad vil man måtte forvente at andelen avdelingsbefal ikke samsvarer fullt ut med målsetningene, og ordningen vil måtte implementeres over et noe lengre tidsrom.

Kategori	2004*	2005/2006	2007	2008
Yrkesbefal	7 30	6 650	6 155	6 075
Avdelings-/kontraktsbefal	2 70	3 105	3 420	3 530
Vervede	700	950	1 330	1460
Elever	700	740	680	540
Sivile	6 10	4 180	3 680	3 67
Totalt	17 500	15 625	15 265	15 305

* tall for 2004 er tentativ fordeling, må kvalitetssikres av FMO.

Tabell 3.5 Utvikling i personellkategorier i perioden 2005-2008

utredning (MFU) på omlag 350 årsverk, fordelt på følgende måte:

Hæren	Ca. 140
Sjøforsvaret	Ca. 170
Luftforsvaret	Ca. 90
Felles	-
Totalt	Ca. 400

Tabell 3.4 Reduksjon i personellrammer for UKS-virkosomheten (basert på MFU)

Sjøforsvaret har i forhold til grunnlag fra Forsvarssjefens eget mål bilde i MFU fått en økning på 50 årsverk. Dette reduseres UKS-kuttet til om lag 350 årsverk. Alle nedtrekk i utdanning og kompetansemiljøet er innarbeidet i mål og rammetall i tabell under punkt 3.1.

3.2 Andre etater

Også etatene Forsvarsbygg(FB), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skal realisere effektiviseringskrav. For FB og FFI vil årsverktutviklingen tilpasses forventet oppdragmengde og de effektiviseringskrav som er angitt i IVB 05-08. NSM skal ha en forventet nedtrekk til 110 årsverk i 2008, fra 120 årsverk ved utgangen av 2004.

3.2.1 FORSVARSBYGG (FB)

FB har lyktes med å etablere standardiserte priser for sine ytelser. Antall årsverk er en direkte konsekvens av antall kvadratmeter og standardpris samt effektiviseringskrav. Kravene til FB vil bli gitt på nevnte parametere.

3.2.2 FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT (FFI)

Personellreduksjonen i FFI er basert på at de skal redusere kostnadene i støttefunksjonene med 30% snarest mulig og senest innen utgangen av 2008.

3.2.3 NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET (NSM)

NSM får redusert tildeling i perioden tilsvarende 9 årsverk.

3.4 Utvikling i gradsnivå

Det er kritisk at den nye strukturen og OPL/F er i kompetanse og gradsmessig balanse. Med balanse i denne sammenheng menes også at det er et fornuftig forhold mellom antall stillinger på de forskjellige gradsnivåer gjennom hele strukturen. Dette er et sentralt premiss for å sikre kontinuitet og tilstrekkelig erfaring underveis i karrieren. Forsvarsdepartementet vil derfor etablere rammer for antall per gradsnivå for å sikre en slik balanse. Dette begrunnes også i det forhold til at de siste 10 årene har vært en signifikant og ikke ønsket økning i antall per gradsnivå fra major og oppover, med påfølgende økning i lønnskostnader og redusert kontinuitet i stillinger på lavere nivå i strukturen. Økningen har skjedd til tross for at Forsvaret er blitt drastisk redusert i størrelse. Tabell 3.7 viser fordeling på gradsnivå for FMO målbilde 2008 (unntatt FLO og RSF). Tabellen reflekterer ikke mulige endringer som følge av justeringer knyttet til innflytting i nytt ledelsesbygg.

Gradsnivå	Totalt
Antall yrkesoffiserer (grunnlag)	4000
General/admiral	20
Brigader/Flaggkommandør	44
Oberst/Kommandør	128
Oberstløytnant/Kommandørkaptein	536
Major/Orlogskaptein	1216

Tabell 3.6 Fordeling på gradsnivå for FMO målbilde 2008

Disse rammene vil bli ytterligere kvalitetssikret, og gir et grunnlag for utviklingen av ny OPL/F. Rammene angir en signifikant reduksjon innen hvert gradsnivå. I en overgangsperiode vil dermed deler av befalet enten måtte bekle stillinger med lavere gradsnivå enn deres

Vedlegg 10.3

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til Forsvarssjefen, Styret Forsvarsbygg, Styret FFI, Sjef Nasjonal sikkerhetsmyndighet, udatert

Iverksettelsesbrev for forsvarssektoren 2005-2008

Iverksettelsesbrevet for neste planperiode er nå ferdig, og jeg oversender herved overordnede oppdrag og krav som jeg anser som nødvendige for å kunne gjennomføre Stortingets vedtak og føringer ifm. behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003-2004) til St.prp. nr. 42 (2003-2004) og Innst. O. nr. 94 (2003-2004) til Ot.prp. nr. 60 (2003-2004).

faktiske grad eller at stillinger etableres med flytende grad. I arbeidet med ny befalsordning og nye OPLer må det vurderes nærmere hvordan denne utfordringen skal håndteres, og om nødvendig må det lages et avtalemessig grunnlag for dette.

3.5 Rammer for vernepliktige mannskaper

Vernepliktige mannskaper er fortsatt et sentralt element i Forsvarets personellstruktur. Verneplikten skal praktiseres slik at organisasjonens behov dekkes. Ut fra en rekke overordnede forhold, er antall vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste satt til 9 500. I det følgende gis rammer for gjennomføring av førstegangstjeneste i perioden. Tabell 3.8 angir minimumstall for gjennomføring av førstegangstjeneste. Målsettingen gjenspeiler en nedgang på mellom 500 og 1 000 vernepliktige mannskaper i forhold til totalt gjennomført førstegangstjeneste i 2004 og 2005.

	4 mnd. tjeneste	12 mnd. tjeneste	Totalt gjennomført	Totalt min. 4 mnd.*
Hæren		4 200	4 200	4 443
Sjøforsvaret		1 000	1 000	1 058
Luftforsvaret		700	700	741
Heimevernet	1 200	200	1 400	1 481
Felles		680	680	719
FLO/RSF		1 000	1 000	1 058
Totalt	1 200	7 780	8 980	9 500

*kolonnen angir det totale minimumsantall som gjennomfører førstegangstjeneste over 4 mnd. (inkludert personell som dimmiteres etter 4 mnd., men før 12 mnd.)

Tabell 3.7 Rammer for gjennomføring av førstegangstjeneste i perioden 2005-2008.

Jeg vil fremheve og takke for det tette og gode samarbeidet som har vært med etatene under arbeidet med iverksettelsesbrevet. Det er utvist stor evne til samarbeid og vilje til å finne gode løsninger på vanskelige punkter. Nå som politikken skal settes ut i livet, vil det kreves enda mer styrke og evne til felles løft. Jeg er trygg på at vi om fire år har tatt et langt nytt steg i moderniseringen av Forsvaret.

Vedlegg 10.3 A

**Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008
Iverksettelsesbrev for forsvarssektoren datert 14. september 2004**

STATSRÅDENS FORORD

Forsvaret er på god vei med å omstille sin virksomhet. At vi er i rute viser vår evne til å ta tunge løft sammen. Viktige utfordringer ligger foran oss, og vil kreve aktiv og tett oppfølging i den nye langtidspenoden. Veien fremover er gitt. Omstillingen videreføres med full tyngde, samtidig som vi er ved et kritisk punkt der det er felles innsats som vil avgjøre om vi lykkes.

Et bredt flertall i Stortinget har gitt et tydelig og kraftfullt budskap om hovedretningen for den videre moderniseringen av Forsvaret. Målet er økt operativ evne. Det moderne forsvar må kunne settes inn når behovet oppstår, enten oppgavene skal løses hjemme eller ute, alene eller sammen med andre. Vi legger grunnlaget for en fremtidsrettet utvikling av Forsvaret i årene fremover.

Jeg er godt fornøyd med at flertallet i forsvarskomiteén sluttet seg til den økonomiske rammen på 118 mrd. 2004-kroner. Samtidig forutsetter ambisjonene om et moderne og fleksibelt Forsvar at omleggingen videreføres med full kraft og i høyt tempo. Jeg vil fremheve tre områder som særlig sentrale i perioden 2005-2008:

- Den operative strukturen og virksomheten skal videreutvikles. Forsvaret skal tilføres både nye og relevante kapasiteter, og videreutvikle eksisterende kapasiteter. Flere av disse skal gjøres mer tilgjengelige og anvendbare. Heimevernet skal gjennomføre en kvalitetsreform som skal gi en styrket evne til å ivareta dagens sikkerhetsoppgaver. Fellestanken på tvers av forsvarsgrenene skal styrkes. Det vil gi effektiviseringsgevinster. Flernasjonalt samarbeid om utvikling, anskaffelse og drift av militære kapasiteter skal fortsette, særlig innenfor rammen av Nordsjøstrategien.
- For å realisere disse målene legges det opp til at Forsvarets operative virksomhet tilføres mer midler i perioden, med en forventet økning på 1,5 mrd. kroner i 2008 i forhold til 2004-nivået. Dette skal finansieres ved en betydelig ressursforskyvning fra logistikk- og støttestrukturen til operativ virksomhet og materiellinvesteringer.
- Personellforvaltningen og utdanningsordningene skal moderniseres, blant annet med innføring av avdelingsbefal og innføring av generell beordringsplikt også til operasjoner utenfor Norge. Verneplikten skal praktiseres i henhold til Forsvarets behov. Tiltakene skal gi Forsvaret en alders-, grads- og kompetanse-struktur som er tilpasset en ny tid med nye utfordringer.

Vi har betydelige oppgaver foran oss. Stortinget har understreket behovet for å følge opp politiske vedtak så raskt og effektivt som overhodet mulig. Dette innebærer at oppfølgingen må gis høy prioritet, og flere av til-

takene må iverksettes umiddelbart. Særlig vil dette gjelde overføringen av ressurser fra logistikk- og støttevirkomheten til operativ virksomhet og materiellinvesteringer, og implementeringen av reformene på personellområdet. Jeg vil også understreke viktigheten av høy kvalitet i gjennomføringen av forvaltningsoppgavene knyttet til anskaffelser, lager, økonomi og lønn på alle nivåer i Forsvaret, og at denne er i samsvar med gjeldende regelverk og i tråd med god regnskapsskikk. Jeg legger videre vekt på oppfølgingen av forhold som Riksrevisjonen påpeker ved sine kontroller. Den enkeltes evne og vilje til å følge opp de tiltak som fremgår av dette iverksettelsesbrevet, og det ansvar som den enkelte utviser i så måte, vil være avgjørende for Forsvarets operative evne i årene som kommer.

Forsvaret må gjøre sitt ytterste for fortsatt å levere resultater - raskt, effektivt og etter hensikten. Forsvaret er på rett vei; bedre motivert, bedre utrustet og mer etterspurt enn på lenge.

IVERKSETTELSESBREV FOR FORSVARSSEKTOREN 2005-2008

1. INNLEDNING

Iverksettelsesbrevet (IVB for 2005-2008) fra Forsvarsdepartementet (FD) til Forsvarets etater dekker perioden 2005-2008, og formaliserer tiltak og oppdrag til etatene for oppfølging av Stortingets behandling av og vedtak knyttet til Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004) Den videre modernisering av Forsvaret i perioden 2005-2008. Med dette som utgangspunkt beskriver dette iverksettelsesbrevet et helhetlig fireårsperspektiv for utviklingen av Forsvaret frem mot 2008. Perspektivet inneholder tre viktige forhold: For det første skal Forsvarets relevans og anvendbarhet i forhold til dagens og fremtidige oppgaver styrkes, for det andre skal logistikk- og støttevirkomheten effektiviseres betydelig og for det tredje skal personellstrukturen tilpasses nye krav.

Mottakere av dette iverksettelsesbrevet er Forsvarets militære organisasjon (FMO), Forsvarsbygg (FB), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM). Forsvarssjefen, styret i FB, styret i FFI samt sjef for NSM er ansvarlige for gjennomføring av sine tiltak, oppdrag og realisering av de mål som gis i dette brev, for således å bidra til at forsvarssektoren samlet sett lykkes med den videre moderniseringen av Forsvaret. Utover de oppdrag som gjelder for forsvarssektoren samlet, er det også gitt spesifikke oppdrag til FMO, FB, FFI, og NSM i kapitlene 4, 5, 6 og 7.

Iverksettelsesbrevet beskriver strategisk målbilde for forsvarssektoren 2008, med konkrete tiltak for gjennomføring av virksomhet og omstilling. I tilknytning til IVB 2005-2008 er det også utarbeidet et mer detaljert planleggingsgrunnlag for fireårsperioden gitt i

egne graderte vedlegg. Dette grunnlaget vil bli oppdatert årlig.

Hovedfokus i IVB for 2005-2008 er omtale av hovedmål og tilhørende tiltak. Tildeling av ressurser og hjemmel for bruk av midler for det enkelte gjennomføringsåret vil skje ved de årlige iverksettelsesbrev. Presiseringer, endringer og tillegg til dette IVB for 2005-2008, vil bli foretatt i de årlige iverksettelsesbrev. IVB 2005-2008 utgjør videre et tillegg til iverksettelsesbrevet for 2004 når det gjelder tiltak som skal planlegges og gjennomføres allerede for dette året. Opp av de strategiske målene og de gitte oppdrag i IVB for 2005-2008, vil skje gjennom den løpende styringsdialogen, formelt gjennom etatsstyringen og -styringsmøtene. Etatsstyringen skal følge opp eventuelle vesentlige avvik ift. måloppnåelse. Som grunnlag for oppfølgingen nyttes avviksrapportering og formaliserte rapporter som fastsatt i det årlige iverksettelsesbrevet.

Den neste planperioden for 2005-2008 overlapper med inneværende omstilling for 2002-2005 med ett år. Det gir muligheter for å kunne iverksette vedtatte tiltak tidlig, og parallelt med pågående omstillingstiltak. En viktig forutsetning for å finansiere den videre moderniseringen og dreiningen av Forsvaret frem mot 2008 er fortsatt effektivisering innenfor logistikk- og støttevirksomheten. Utviklingen av Forsvarets operative kapasitet er derfor kritisk avhengig av at innsparingsgevinster blir hentet ut enten i forkant eller parallelt med ønskede opptrappinger.

Førsteprioritet er å nå alle de fastsatte krav innen fristen 31. desember 2005 for inneværende periode 2002-2005. Videre vektlegger departementet at effektiviserings- og innsparingstiltak tas ut så tidlig som mulig i perioden 2005-2008 for å frigjøre ressurser til operativ virksomhet og materiellinvesteringer fremover mot 2008. FD ga i IVB av 22. juni 2001 og i Presiseringer, endringer og tillegg nr. 4 til IVB 2002 av 21. juni 2002 (PET), retningslinjer for inneværende planperiode. Ved eventuelle avvik mellom retningslinjer og oppdrag i disse skriv og IVB for 2005-2008, gjelder sistnevnte. Der det ikke er avvik, gjelder tidlige oppdrag.

Når det gjelder gjennomføringsåret 2005, er oppdrag i dette skriv koordinert med oppdrag og til i tilknytning til kommende iverksettelsesbrev for 2005, som favner detaljering og spesifikke føringer for budsjettåret 2005.

2. DEN VIDERE MODERNISERINGEN OG OMLEGGINGEN

2.1 Hovedtrekk i den videre moderniseringen

I perioden 2005 videreføres Forsvarets modernisering gjennom å øke dets operative evne og andel av anvendbare styrker med høy reaksjonsevne. Det skal etableres en anvendbar og moderne brigade i Hæren, Brigade Nord, og en felles anvendbar ISTAR-kapasitet for overvåkning, etterretning, målidentifikasjon og rekognosering, inkludert ubemannede fartøyer (UAV). Videre skal bredden i de kapasiteter Forsvaret kan stille til nasjonal og internasjonal krisehåndtering økes. I Heimervernet (HV) skal det gjennomføres en kvalitetsreform basert på en differensiering av styrkene og økt kvalitet. Sjøforsvaret styrkes ved innfasing av nye fartøyer og helikoptre til fregattene og Kystvakten (KV). Også Luftforsvaret fortsetter en betydelig modernisering.

Denne moderniseringen understøttes av en forbedret personellforvaltning tilpasset nye utfordringer og ivaretagelse av Forsvarets behov for kompetanse og personell. Verneplikten videreføres og tilpasses Forsvarets behov. Det skal etableres et mer effektivt logistikk- og støttekonsept tilpasset de operative behov. Med de tiltak som Stortinget har sluttet seg til, skal det i løpet av 2005-2008 foregå en raskest mulig overføring av 2 mrd. kroner fra logistikk- og støttevirksomheten til materiellinvesteringer og operativ virksomhet bl.a. ved å øke antallet personell som blir tilgjengelig for operativ virksomhet og gjennom å effektivisere ledelse, logistikk, støtte, kompetansesentra og skoler.

Disse hovedtrekk gjenspeiles i de overordnede strategiske mål for Forsvarets utvikling som er beskrevet i et eget strategisk mål bilde for forsvarssektoren frem mot 2008, se kapittel 3.

2.2 Økonomisk-administrative forutsetninger og mål

Planleggingen for perioden 2005-2008 bygger på en økonomisk totalramme på 118 mrd. 2004-kroner eller 29,5 mrd. kr i årlig gjennomsnitt som angitt i St.prp. nr. 42 (2003-2004), se tabell 1.

	2004	Gjennomsnitt 2005-2008	Status etter fullført omlegging
Investeringer totalt	9,3	9,8	10,3
Materiellinvesteringer og FoU	7,4	8,5	9,4
EBA-investeringer	1,9	1,3	0,9
Drift	18,6	18,1	17,7
Direkte operativ drift	8,6	9,5	10,0
Støtte, ledelse, skoler, med mer	10,0	8,6	7,7
Internasjonale operasjoner	0,7	0,8	0,8
Omstillingstiltak	0,6	0,8	0,7
SUM	29,2	29,5	29,5

Tabell 1: Anslått utvikling innenfor Forsvarets viktigste kostnadselementer som følge av omleggingen 2005-2008. Alle tall i mrd. 2004-kr

Hovedmålene i 2005 for omstillingen i perioden 2002-2005 ligger fast, og utgjør et avgjørende delmål for den videre omstilling frem mot 2008. Innen utgangen av 2005 skal følgende økonomisk-administrative mål være realisert:

- Spare minimum 2 mrd. kr årlig i drift sammenlignet med et alternativ uten omlegging. Driftskostnader i FMO, eksklusive merutgifter til internasjonale operasjoner og inklusive omstillingsmidler, skal følgelig utgjøre inntil 19 mrd. kr i 2005.
- Oppnå en bemanningsreduksjon på minimum 5000 årsverk ift. bemanningen september 2000. Således skal FMO bestå av maksimalt 16 200 årsverk ved utgangen av 2005.
- Redusere EBA med 2 mill. kvm, dvs. fra 6 mill. kvm til 4,0 mill. kvm.

For perioden 2005-2008 skal følgende økonomisk-administrative mål realiseres:

- Forskyve minimum 2 mrd. 2004-kroner fra logistikk- og støttevirksomhet til operativ virksomhet og materiellinvesteringer relativt til 2004-nivået. Av dette skal netto minimum 600 mill. kr frigjøres fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) i løpet av 2006-2008. Beløpet på minimum 600 mill. kr kommer i tillegg til de innsparinger som er omtalt i PET nr. 1/2004 til IVB for gjennomføringsåret 2004-FLO.
- Redusere de samlede driftsutgiftene ned til et nivå i 2008 som ligger 0,9 mrd. kr lavere enn 2004-nivået. FMO inkludert stadig tjenestegjørende personell i internasjonale operasjoner skal bestå av maksimalt 15 300 årsverk snarest mulig og senest innen utgangen av 2006. Videre skal det foretas ytterligere tilpasninger for å bringe antall årsverk i FMO ned til anslagsvis 15 000 årsverk innen utgangen av 2008.

- Tilføre operativ virksomhet over 1,5 mrd. kr for å øke den operative strukturens relevans og tilgjengelighet.
- Styrke materiellinvesteringer med mer enn 1,3 mrd. kr og redusere EBA-investeringer med inntil 1 mrd. kr ift. 2004-nivået.
- Redusere EBA ned til maksimalt 3,5 mill. kvm.

Det er prioritert å styrke operativ virksomhet og materiellinvesteringer. For å sikre kvalitetsreformen i HV legges det opp til at samlede bevilgninger (drift og investeringer) til HV økes til 1,4 mrd. kroner fra og med 2007, og deretter en flat videreføring.

2.3 Fremdrift i omleggingen

Det legges opp til et videreført høyt tempo i omstillingen med snarest mulig iverksettelse av tiltak iht. Stortingets behandling og vedtak i Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004). Dette er avgjørende for tidligst mulig å kunne frigjøre midler og styrke fokus på de prioriterte områder. Inntekter må som hovedregel frigjøres før satsningsområder tilføres økte ressurser.

For forsvarsgrenene skal strukturelle nedtrekk og justeringer for inneværende periode være gjennomført i løpet av 2005 og 2006. For FLO er omstillingsomfanget mer krevende, men også her skal hovedtrekkene i omstillingen være på plass innen utgangen av 2006.

Nye organisasjonsplaner utformet slik at samlet årsverksramme ikke overstiger 15 300 årsverk for 2005-2006, skal være godkjent snarest og senest innen 1. januar 2006. Videre skal FMO være redusert til maksimalt 15 300 årsverk innen 1. januar 2007. De deler av organisasjonen som skal oppbemannes med tilhørende økning i driftsutgifter, er koblet direkte mot at tilstrekkelige reduksjoner og frigjøring av midler innenfor logistikk- og støttevirksomheten er godtgjort og gjennomføres parallelt.

For å sikre fremdriften i omleggingen av FLO, kan det være nødvendig å redusere virksomhet innenfor logistisk understøttelse - midlertidig eller permanent - innenfor definerte områder. Hvilke områder dette gjelder, vil avklares i forbindelse med de årlige iverksettelsesbrev, og da særlig for 2005 og 2006.

2.4 Sentrale mål og virkemidler

TRANSFORMASJON

Målet med militær transformasjon er å skape et Forsvar som er bedre i stand til å håndtere uforutsigbarhet og et bredt oppgavespekter. Transformasjon innebærer å endre de militære styrkers sammensetting og egenskaper eller måte å operere på. Transformasjon er en kontinuerlig og proaktiv prosess, der nyskapende konsepter, teknologi, doktriner og kapasiteter utvikles og integreres for å forbedre og/eller effektivisere Forsvaret, herunder styrke dets evne til operativt samvirke nasjonalt og internasjonalt.

Forsvaret skal bli ytterligere *forandringsdyktig*, som bl.a. betyr at langsiktig forsvarsplanlegging og strukturutvikling må legge økt vekt på Forsvarets evne til fleksibilitet og kontinuerlig tilpasning. Behovet for transformasjon er stort allerede i dag, og skal tillegges stor vekt også i perioden 2005-2008, slik at det blir lagt et godt grunnlag for å se transformasjon i et lengre og vedvarende perspektiv.

PERSONELLPOLITISKE TILTAK

Stortingets vedtak på personellområdet, gir Forsvaret mulighet til å starte opp arbeidet med å få hensiktsmessig alders- og gradsstruktur samt kompetanseprofil. Endringene er nødvendige for å skape den operative evnen og de kapasiteter et fremtidsrettet forsvar trenger. Denne muligheten må nå utnyttes til fulle, og de vedtatte tiltak må implementeres så raskt som mulig, innenfor de økonomiske rammer som er trukket opp.

Innføring av avdelingsbefal og økning av vervede skal skje innenfor de overordnede godkjente årsverksrammer. Opprettelse av avdelingsbefallsstillinger skal i stor grad skje ved å konvertere yrkesbefallsstillinger, kontraktsbefallsstillinger og sivile stillinger. Produksjon og tilsetting av yrkesoffiserer skal skje slik at det skapes et stillingsmessig rom for å tilsette avdelingsbefal.

Nærmere retningslinjer for innføringen av beordringsplikten vil komme i forbindelse med forskrift til lov om personell i Forsvaret. Den nye befalsordningen søkes fullt implementert for de som tas opp til krigsskoleutdanning sommeren 2005. Nærmere retningslinjer for implementeringen av harmoniseringen av yrkesoffiserenes stillingsvern med sivile tjenestemenn, herunder også policy for harmonisering av avgangsstimulerende tiltak (AST), vil bli utarbeidet og ettersendt, dels som PET til dette IVB, dels som en oppdatering av FDs Iverksettelsesdirektiv - Omstilling. Det er satt av midler til innvilgede og nye AST på maksimalt 3,1 mrd. 2004-kroner i perioden 2005-2008. Det må imidlertid hele tiden være en målsetting at nedbemanningen skal foretas til en lavest mulig kostnad for Forsvaret. Dagens AST-ordning er til vurdering på bakgrunn av

de erfaringer som er høstet siden den ble innført, Stortingets vedtak om å harmonisere stillingsvernet mellom sivile og offiserer, kostnadene knyttet til nedbemanningen samt Stortingets påpekning av behovet for likebehandling mellom sivile og militære arbeidstakere. Det legges opp til en praksis der muligheten for å søke om AST (utover tiltak som gjelder generelt i statlig sektor) vil være eksklusivt forbeholdt personell som er definert som overtallige, tilhører avdeling som er gjenstand for en nedbemanningsprosess som vil kunne resultere i overtallighet, eller innehar en type kompetanse som Forsvaret anser det er overskudd på i organisasjonen samlet sett. Sistnevnte kategori personell skal kun ha mulighet til å søke om AST etter anmodning fra arbeidsgiver, og Forsvarsstaben (FST) må påse at vurderingen av søknaden gjøres ut fra et helhetlig og langsiktig perspektiv på Forsvarets utvikling og kompetansebehov. Departementet vil komme tilbake til det mer spesifikke innhold i den nye og målrettede AST-ordningen innen 1. oktober 2004. Den reviderte AST-ordningen vil gjøres gjeldende med virkning fra 1. januar 2005.

Erfaringene med omstillingen så langt har til fulle vist viktigheten av at en oppsetningsplan (OPL) som samsvarer med årsverksrammene, må etableres raskt. Dette arbeidet nå derfor gis tidlig og høy prioritet.

Det er et mål å øke kvinneandelen i Forsvaret til totalt 15%, og ved befalsskolene til 25% i løpet av perioden.

Sesjon skal utvikles til å bli et bedre rekrutterings- og seleksjonsverktøy. Det må sikres at det går kort mellom sesjon og innkalling. Videre innføres frivillig sesjon også for jenter.

BRUK AV OFFENTLIG PRIVAT PARTNERSKAP (OPP)

OPP skal benyttes der det er operativt forsvarlig og totaløkonomisk fordelaktig som del av den betydelige rasjonaliseringen i logistikk- og støttevirksomheten, drifts- og basevirksomheten for øvrig, og for investeringsvirksomheten. Det presiseres at OPP ikke er et mål i seg selv, og at beslutninger om iverksetting av slike løsninger må baseres på grundige vurderinger, der alle relevante forhold belyses, også samfunnsøkonomiske. Det må dokumenteres at slike løsninger gir mer kostnadseffektive og bedre tjenester for Forsvaret. I den forbindelse forutsettes det at OPP-løsninger alltid skal være totaløkonomisk fordelaktige.

I begrepet "totaløkonomisk" legger FD de samlede kostnader, effekter og nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig i et levetidsperspektiv. I den forbindelse må faktorer som evne til fokus på kjernevirksomhet, kvalitet, operative hensyn, fleksibilitet, tilgang på nødvendig kompetanse og samfunnsøkonomiske hensyn vektlegges. Generelt vil de kostnadsmessige aspekter veie tungt, men også operative hensyn må tillegges avgjørende vekt. For øvrig må vektleggingen av de ulike faktorer vurderes i hvert enkelt tilfelle.

FD vil fortsatt understøtte planlegging og iverksetting av OPP-alternativer. For øvrig vises det til konsept for OPP og det pågående metodearbeid under ledelse av departementet. Forslag om bruk av OPS i konkrete tilfeller skal forelegges FD for avgjørelse.

Føringene vil også bli redegjort for i Revidert konsept for OPP i forsvarssektoren, som vil bli utgitt snarest mulig.

MATERIELLFREMSKAFFELSE OG -AVHENDING

Det skal etableres en bedre strategisk styring av Forsvarets fremskaffelse av kapasiteter med særlig vekt på en sterkere strategisk styring i den tidlige fase. Dette er nærmere beskrevet i et eget konsept for investeringsstyring, "Konsept for fremskaffelse av materielle kapasiteter i forsvarssektoren" som trådte i kraft 15. juli 2004. Som ledd i dette arbeidet skal materiellfremskaffelser ses i et utvidet perspektiv, hvor både samarbeid med andre land, bruk av OPP, leie/lease, hyllevarer og kjøp av brukt materiell skal vurderes. Det skal imidlertid alltid legges et totaløkonomisk perspektiv til grunn for beslutning. Spesielt er LCC-perspektivet viktig.

Dagens operative materiellstruktur skal snarest mulig tilpasses den operative struktur beskrevet for 2008. Dette muliggjør en tidlig frigjøring og avhending av overskuddsmateriell, eventuelt omfordeling innad i Forsvaret.

EBA

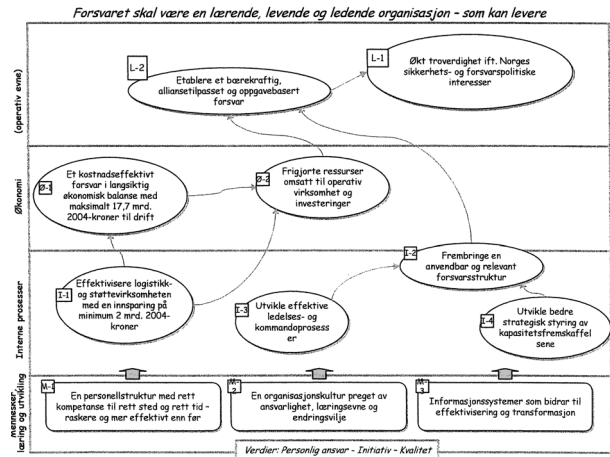
Det skal satses på kostnadseffektive EBA-løsninger hvor særlig fleksible og flyttbare, eventuelt midlertidige løsninger i omstillingsperioden vektlegges, både for å sikre en hurtig implementering og for å unngå feilinvesteringer. Overflødig bygningsmasse skal avhendes snarest i tråd med de retningslinjer som er etablert.

STRATEGISK MÅL- OG RESULTATSTYRING

FD utøver mål- og resultatstyring overfor underlagte etater. Ved hjelp av verktøyet Proaktiv risikostyring skal evnen til å nå de fastsatte målene for forsvarssektoren forbedres. Det er avgjørende at den øverste ledelsen i forsvarssektoren har løpende oversikt over fremdrift og retning på omstillingen. Etatene vil følges opp på årlig basis av de mål og resultatkrav-/indikatorer som gis i dette skriv og i de årlige iverksettelsesbrev. Slik oppfølging er helt sentral for kontroll av måloppnåelse, og det periodiske rapporteringsregimet som er etablert og som vil videreutvikles, vil fortsatt utgjøre det sentrale oppfølgingsverktøy for gjennomføring av virksomhet og omstilling.

3. STRATEGISKE MÅL FOR FORSVARET I PERIODEN 2005-2008

De strategiske mål som er lagt til grunn for forsvarssektoren i perioden 2005-2008, beskrives i det følgende. Målbildet beskriver en forventet oppnådd tilstand i 2008. Videre fremgår det en nærmere konkretisering av de enkelte mål med beskrivelse av oppdrag, tiltak og sentrale styringsparametere. Styringsparametrene vil bli utdypet og revidert i forbindelse med de årlige iverksettelsesbrev.

I kapitlene 5, 6 og 7 presenteres egne målbilder for henholdsvis FB, FFI og NSM. De tre nevnte etaters målbilde er utledet av det strategiske målbilde for forsvarssektoren, som er premissgivende og således underbygger realiseringen av de strategiske mål for forsvarssektoren vist over.

Strategisk mål: Økt troverdighet ift. Norges sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser (L1)

Konkretisering av målet:

Forsvaret skal bidra til en logisk og helhetlig sammenheng mellom sikkerhetspolitikken, forsvarspolitikken, Forsvarets oppgaver, forsvarskonseptet og utviklingen av Forsvarets virksomhet, operative kapasiteter og kompetanse. For perioden 2005-2008 legges følgende overordnede sikkerhetspolitiske mål til grunn:

- forebygge krig og fremveksten av ulike trusler mot norsk og kollektiv sikkerhet
- å bidra til fred, stabilitet og videre utvikling av den internasjonale rettsorden
- å ivareta norsk suverenitet, norske rettigheter og interesser, og beskytte norsk handlefrihet overfor politisk, militært og annet press
- sammen med våre allierte å forsvare Norge og NATO mot anslag og angrep
- å sikre samfunnet mot anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Norges evne til å ivareta landets sikkerhetsinteresser avhenger av regjeringens muligheter til å anvende hele spektret av virkemidler innenfor det sikkerhetspolitiske handlingsrommet. Norsk sikkerhetspolitikk skal sikre at Norge får tilgang og innflytelse i de sikkerhetspolitiske fora der beslutninger fattes. Forsvaret står i denne sammenheng sentralt både nasjonalt og internasjonalt når det gjelder å bygge og vedlikeholde allierte forbindelser. For å bidra til realiseringen av de overordnede sikkerhetspolitiske mål, er følgende forsvarspolitiske mål styrende for Forsvarets virksomhet:

- alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter og interesser, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press
- sammen med allierte, gjennom deltakelse i flernasjonale operasjoner og internasjonalt forsvarssamarbeid bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot Norge og NATO
- sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte i henhold til våre alliansforpliktelser, og til å møte ulike typer anslag og angrep med tvangsmakt for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet
- bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Det er i denne sammenheng av stor betydning at Forsvarets troverdighet nasjonalt og internasjonalt er høy. Troverdighet nasjonalt er en forutsetning for å ivareta Forsvarets forankring og oppslutning i befolkningen. Høy internasjonal troverdighet er en forutsetning for å ivareta tilliten hos våre allierte, og dermed også innfrielse av de ovennevnte sikkerhets- og forsvarspolitiske mål.

Styringsparametere:

Strategiske initiativ:

1. Struktur og utform Forsvaret slik at det i enda større grad fremstår som et relevant sikkerhetspolitisk virkemiddel. [Ansv: FD/FMO]
2. Oppretthold en synlig militær tilstedeværelse i norske områder, spesielt i nordområdene. [FMO]
3. Følg opp de allierte mål og forpliktelser, herunder NATO styrkemål, NRF, ny kommandostruktur og PCC, slik at NATO forblir et effektivt sikkerhetspolitisk virkemiddel sett fra begge sider av Atlanterhavet. [FD/FMO]
4. Utvikle og forsterke det nære samarbeidet innenfor rammen av Nordsjøstrategien, for bl.a. å knytte Norge sterkere til land som er sentrale i utviklingen av EUs sikkerhets- og forsvarspolitik. Nordsjøstrategien primært er rettet mot samarbeid med Danmark, Nederland, Storbritannia og Tyskland. [FD/FMO]
5. Vedlikehold og bygg allianser med nærstående land, herunder også bidra til at utviklingen av en europeisk militær evne videreutvikles i harmoni med NATOs rolle og det transatlantiske samarbeidet, slik at NATO og EU utfyller hverandre. [FD]
6. Arbeid for at Norge oppfattes som troverdig alliert både militært og økonomisk ved å opptre aktivt og utadrettet. [FMO]
7. Følg opp NATO-landenes satsing på å transformere sine militære styrker gjennom aktiv deltakelse i felles forsvarsplanlegging og utvikling av den integrerte militære struktur. [FD/FMO]
8. Delta med relevante norske styrker i Nato Response Force (NRF). [FMO]

9. Legg forholdene til rette for videreutvikling av alliert trening i Norge, herunder ved Regionfelt Østlandet og Hærens taktiske treningssenter i.f.m. simulatortrening. [FMO]

Strategisk mål: Etablere et bærekraftig, alliansetilpasset og oppgavebasert forsvar (L2)

Konkretisering av målet:

Følgende legges til grunn for Forsvarets utvikling: Forsvaret skal utvikles som et moderne, fleksibelt og alliansetilpasset sikkerhetspolitisk virkemiddel, der det tilstrebes balanse mellom Forsvarets oppgaver, struktur og ressurstilgang. Virksomheten skal baseres på et nært samarbeid med relevante sivile myndigheter, og på en verneplikt som praktiseres i tråd med Forsvarets behov. Fokus skal være på å fremme norske interesser, gjennom å håndtere et bredt spekter av utfordringer både nasjonalt og internasjonalt.

En rekke av Forsvarets oppgaver må i størst mulig grad også kunne løses nasjonalt. Norske styrker bør selv kunne fylle dette behovet, i utgangspunktet uten alliert medvirkning (I):

- å sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåkning og etterretning
- å håndheve norsk suverenitet
- å ivareta norsk myndighetsutøvelse på avgrensede områder
- å forebygge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser i Norge og norske områder.

De mest krevende oppgavene knyttet til forsvaret av Norge og NATO, samt oppgaver relatert til internasjonalt stabiliserende og fredsskapende arbeid, må Forsvaret løse i samarbeid med andre (II):

- å bidra til kollektivt forsvar av Norge og øvrige deler av NATO mot trusler, anslag og angrep, inkludert bruk av masseødeleggelsesvåpen
- å bidra til flernasjonalt krisehåndtering, herunder flernasjonale fredsoperasjoner.

Forsvarets må også bidra til å løse oppgaver der andre myndigheter har primæransvaret. Disse oppgavene skal ikke være dimensjonerende for Forsvarets innretning, og må derfor i hovedsak løses med de kapasiteter og den kompetanse som er tilgjengelig med basis i evnen til å løse oppgavene som er beskrevet over (III):

- å bidra med militær støtte til diplomati og til å forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen
- å bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

De to første kategoriene (I) og (II) skal - som en balansert helhet - være styrende for Forsvarets strukturutvikling. Dette innebærer at de nasjonale og internasjonale oppgavene ikke står i et motsetnings- eller konkurranseforhold, men tvert imot utfyller hverandre slik at det skapes gjensidig forsterkende synergier i

Forsvarets virksomhet. Forsvarets kapasiteter skal i hovedsak kunne brukes både hjemme og ute, og i prinsippet vil det ikke eksistere noe skille mellom personell/kapasiteter for henholdsvis nasjonale og internasjonale oppdrag. Forsvaret skal være i stand til å operere effektivt sammen med allierte styrker hjemme og ute, og evne å bidra aktivt til hele spektret av NATOs oppgaver samt operasjoner i regi av FN.

Andre oppgaver (III) skal ikke i seg selv være dimensjonerende for styrkestrukturen, men løses i den grad det er mulig innenfor gitte økonomiske rammer med den strukturen som etableres for å ivareta de to første kategoriene av oppgaver. Imidlertid må territorialforsvarets innretning, utrustning og trening legge tilstrekkelig vekt på evnen til å bidra til norsk samfunnsikkerhet, innenfor rammen av dagens ressursnivå til beredskap og planlegging på dette felt.

Troverdig evne til å ivareta ovenstående oppgavespekter krever relevante og hurtig tilgjengelige operative militære kapasiteter som er i stand til å operere effektivt sammen. NATO-landenes satsing på å transformere sine militære styrker gjennom felles forsvarsplanlegging og den integrerte militære struktur, spiller her en avgjørende rolle. Dette vil også være avgjørende for utviklingen av det norske forsvaret, og bidra til å styrke Forsvarets evne til å trygge norsk sikkerhet.

Forsvarets kapasiteter skal i større grad ha høy reaksjonsevne, være tilgjengelige, fleksible og deployerbare, samt kunne operere effektivt alene og sammen med styrker fra allierte land, hjemme og ute.

Styringsparametere:

Andel av strukturen som tilfredsstillende de operative krav.

Strategiske initiativ:

1. Etablér enheter og avdelinger med reaksjonsevne, tilgjengelighet og strategisk deployerbarhet i tråd med de fastsatte beredskapsmessige og operative krav (nasjonalt/NATO), og slik at kapasitetene kan brukes både nasjonalt og internasjonalt. [FMO]
2. Levér Forsvarets kapasiteter i tråd med beskrivelsen gitt I 2. [FMO]

Strategisk mål: Et kostnadseffektivt forsvar i langsiktig økonomisk balanse med maksimalt 17,7 mrd. 2004-kroner til drift (Ø1)

Konkretisering av målet:

Forsvaret skal redusere driftsutgiftene og gjennomføre innsparingstiltak for å tilpasse seg et driftsnivå som i 2008 ligger 0,9 mrd. kr lavere enn 2004-nivået, dvs, på 17,7 mrd. 2004-kroner eksklusive internasjonale operasjoner og omstillingstiltak. Dette anses å være nødvendig for å sikre en høy materiellinvesteringsandel som skal sikre strukturell fornyelse. Samtidig er det nødvendig å overføre driftsmidler fra logistikk- og støttevirksomheten til operativ virksomhet. Dette er avgjørende for å sikre en forsvarsstruktur som er i balanse også i et lengre tidsperspektiv. Det underliggende presset fra drift og investeringer stiller store krav til en mer kostnadseffektiv ressursanvendelse i Forsvaret.

Styringsparametere:

- Forholdet drift versus investering ift målsetting.
- Driftsbanen for FMO per år fordelt på følgende undergrupper (resultatindikator): Lønnskostnader - Omstillingskostnader - Personellkostnader - Materiellkostnader - EBA - kostnader til og med 2008 (resultatkrav) ift. Målsetting.
- Driftsutgiftsandel av totalbudsjettet - utvikling driftsbudsjettet internt ift målsetting.
- Utvikling av ressursbruken og årsverk i støttevirksomhet versus operativ virksomhet i løpet av perioden 1. januar 2005-31. desember 2008 ift. Målsetting.
- Avhendingsstatus EBA og materiell
- Driftskostnadsvekst brutt opp på personell, varer og tjenester

Strategiske initiativ:

3. Gjennomfør konkrete tiltak beskrevet i kapitlene 4 til 7 for å begrense driftsutgiftene til 17,7 mrd. kr i 2008. [FMO]
4. Bring antall årsverk i FMO ned til maksimalt 15 300 innen utgangen av 2006 og foreta videre tilpassing ned til anslagsvis 15 000 årsverk innen utgangen av 2008 (korrigeringer av årsverkmålet vil måtte foretas som følge av endringer i FLO). [FMO]
5. Hold samlede utgifter til drift av logistikk- og støttevirksomheten innenfor maksimalt 7,7 mrd. kr. Samlede personellutgifter skal ved slutten av perioden ikke overstige 11,6 mrd. kr for Forsvaret ekskl. operasjonsrelaterte merutgifter til internasjonale operasjoner. [FMO]
6. Utranger materiell og utrustning som ikke skal benyttes i ny struktur og forestå avhending snarest mulig og senest innen 1. juli 2005 iht. strukturutviklingsplan og materiellplan. [FMO]
7. Utranger minst 0,5 mill. kvm. EBA (til 3,5 mill. kvm.), og utranger minst 1,6 mill. kvm. snarest og senest innen 31. desember 2008. [FMO]
8. Reduser EBA-kostnadene (i tillegg til punkt 5) ytterligere. FB skal søke å redusere kostnadene utover det skisserte minimum (20% reduksjoner innen utgangen av 2006 og ytterligere 10% innen utgangen av 2008). [FB]
9. Effektiviser støttefunksjonene ved FFI ved å redusere kostnader med minimum 30 mill. kr snarest og senest innen 31. desember 2006 i forhold til omsetningen i 2002, og bring indirekte kostnader knyttet til timeprisen ved FFI ned mot samme nivå som andre sammenlignbare forskningsinstitusjoner innen samme frist. [FFI]
10. Utvikle et kostnadseffektivt NSM innenfor gifte budsjetttrammer bl.a. med dokumentert økt utnyttelse av brukerfinansiering [NSM]
11. Gjennomgå lønssystemet i Forsvaret med sikte på forenklinger. [FD/FMO]

Strategisk mål: Frigjorte ressurser omsatt til operativ virksomhet og investeringer (Ø2).

Konkretisering av målet:

Styrking av den operative virksomheten og Forsvarets investeringer står sentralt i moderniseringen, og betinger en målrettet overføring av ressurser fra logistikk- og støttevirksomheten. Styrkingen av den operative virksomheten foregår i betydelig grad gjennom å øke personellens gripbarhet, øke antall avdelingsbefal i forhold til yrkesbefal og oppbemanning av vervede, spesielt i Hæren. øving, beredskap og operasjoner må ses i sammenheng, og balanseres opp mot de operative krav og målet om å dreie Forsvaret i retning av økt gripbarhet og deployerbarhet nasjonalt og internasjonalt. Investeringsandelen av totalbudsjettet skal økes.

Styringsparametere: Avvik fra budsjettandeler til hhv. operativ virksomhet og materiellinvesteringer.

Strategiske initiativ:

12. Overfør frigjorte midler, minimum 2 mrd. kr, fra omstillings- og effektiviseringstiltak innenfor logistikk- og støttevirksomhet til operativ virksomhet og materiellinvesteringer bl a. ved å gjennomføre konkrete tiltak beskrevet i kapittel 4. [FMO]
13. Planlegg og gjennomfør materiellfremskaffelser innenfor en maksimal ressurstildeling på 34 mrd. kr i perioden. Etablere tydelige prioriteringer for å håndtere lavere ressurstildelinger. [FD/FMO]
14. Øk anvendelse av simulatortrening ved øvings og treningsvirksomhet for å øke kvaliteten, samt å redusere behovet for øvingsdøgn og vedlikehold av materiellet. [FMO]

Strategisk mål: Effektivisere logistikk- og støttevirksomheten med en innsparing på minimum 2 mrd. 2004-kroner på drift (I 1)

Konkretisering av målet:

Forsvaret skal effektivisere, rasjonalisere, omorganisere og tilpasse logistikk- og støttevirksomheten og utdannings- og kompetansedelen av styrkeproduksjonen, og derved dreie ressursinnsatsen over mot operativ virksomhet og materiellinvesteringer. For å øke tilgjengeligheten og relevansen på støtten til den operative virksomheten, skal det innføres et nytt

logistikk- og støttekonsept, etableres mer effektive modeller for styrkeproduksjon, og foretas ytterligere tilpasninger i basestrukturen. Dette skal i sum gi en betydelig mer effektiv logistikk- og støttestruktur, I denne forbindelse er ytterligere tiltak knyttet til omleggingen av FLO av særlig betydning hvor minst 600 mill. kr skal frigjøres i FLO i forhold til de mål som er angitt i Presiseringer, endringer og tillegg nr. 1/2004 til IVB for gjennomføringsåret 2004 - FLO. Innsparingen på minimum 2 mrd. 2004-kr relaterer seg til summen av alle innsparingstiltakene ved full effekt.

Styringsparametere:

- Årsverkreduksjoner minimum ned til gitte rammer, men evt. mer om nødvendig for å nå innsparingsmål
- Andel administrative årsverk vs årsverk i produksjon.
- Produktivitetsutvikling for viktige "produksjonsområder", som for eksempel utnyttelsesgrad, kostnad per vedlikeholdstime (for gitte tjenester).
- Kundetilfredshet, kriterier for hva som er "godt nok".

Strategiske initiativ:

15. Effektiviser FLO for å oppnå årlige, reelle innsparinger på minimum 15 % i forhold til et alternativ uten omlegging, dvs. driftsreduksjoner samlet sett på minimum 600 mill. kr årlig, inkludert de samlede driftsreduksjoner tilknyttet RSF. [FMO]
16. Gjennomfør omstillings- og effektiviseringstiltak i FMO, ved FFI, i FB og NSM som angitt i kapitlene 4, 5, 6 og 7. [FMO, FB, FFI, NSM]
17. Gjennomgå kundebehov med tanke på å identifisere områder hvor leveranser kan reduseres til et "godt nok" nivå, særlig innenfor logistikk- og støttevirksomheten. [FMO]

Strategisk mål: Frembringe en anvendbar og relevant forsvarsstruktur (I-2)

Konkretisering av målet:

Forsvaret skal utvikles i henhold til målstruktur 2008 som angitt i tabell nedenfor:

FELLES	LAND	SJØ	LUFT
Nasjonal kommandostruktur: - FOHK - LDKN - 13 x HV-distrikter	1 x Mekanisert infanteri- brigade (Brigade Nord) - 1 x mekanisert infanteribataljon (Telemarkbataljon, del av Brig N) - ARBC-søke og rensekapasitet	5 x Fridtjof Nansen klasse fregatter (under infasing) 6 x Skjold klasse fartøyer (under innfasing) (Hauk-klasse under utfasing)	48 (+9) x F-16 Kampfly Luftovervåkning og Strids- ledelse (LOS): - ARS Sørreisa - ARS Mågerø AWACS
Etterretningstjenesten			
Spesialstyrker			
Luftbåren bakkeovervåkning (Allinace Ground Surveillance, AGS) Fellesprosjekt i NATO.	1x Mekanisert infanteri- brigade (mob - Brigade 6)	6 x Ula klasse under- vannsbåter Minerydding: - 6x fartøy Oksøy/Alta klasse minejakt og minesveip - Minedykker- kommando med støtte- fartøy (KNM Tyr)	Strategisk lufttransport/ luft-til-luft tanking: Felles prosjekter i NATO, evt. eget beredskapskon- traktsregime Maritime overvåkningsfly - 4x P3C Orion - 2x P3N Orien
HV: 50 999 + 33 000 (reserve) Organiseres i: - Innsatsstyrker - Forsterkningsstyrker - Oppfølgingsstyrker Se også land, sjø, luft	1x Taktisk mobil landkommando (6. divisjonskommando) Divisjon/korps- avdelinger: - ISTAR enhet - Transport-enhet - Drivstoff-enhet - Maskin- og konstruk- sjonsenhet - Bro- og oversettings- enhet kp	Kystjegerkommando (ISTAR-enhet) Marinejegerkommando Taktisk maritim kom- mando (CNOTG)	EK-fly - 2 + 1 x DA20 Jet Falcon Transportfly: - 4-6 x C-130 /leie/eie/lease
Kapasitet for informasjons- operasjoner			
Fleksible sanitetsmoduler			
ARBC-vern (atom, radiologisk, biologisk, kjemisk): - Kjemisk analyselab	Hærens jegerkommando (Landheimevern)	Logistikk/ støttekapasitet (leie/eie/lease)	UAV-kapasitet (ISTAR- enhet)
Eksplisivryddeenhet (EOD-enhet)	Grensevakt	(Sjøheimevern)	Luftvern (NASAMS): - 1 deployerbart batteri - 1 mob batteri
Felles KKIS enhet (kommando-, kontroll- og informasjonssystemer)	HM Kongens Garde	Kystvakt: - 1x Svalbard klasse - 3x Nordkapp klasse	(Luftheimevern) Luftving for spesial- styrkene (6x Bell helikoptre)
Sivil/militær koordinerings- enhet (CIMIC-enhet)		Innleide KV-fartøy - 7 x havgående fartøy	12x Bell transport- helikoptre
Deployerbar logistikkstøtte		Indre Kystvakt - Inntil 10x innleide fartøy	6 x NH 90 fregattheliloptre 12x Sea King redningshe- liloptre
2x mobiliseringsbataljoner vertslandsstøtte under FOHK (Logistikkstøtte allierte for- sterkninger)			
Strategisk sjøtransport, felles- prosjekt i NATO basert på beredskapskontrakter med sivile rederier, samt nasjonal beredskapskontrakt			8 x NH-90 KV-helikoptre Deployerbare basestøtte

Klartid og tilgjengelighet både nasjonalt og interna-
sjonalt for de enkelte strukturelementer vil bli angitt i
eget plangrunnlag.

Styringsparametere:

- Avvik fra fastlagt ambisjonsnivå mht, strategisk
deployeringsevne
- Avvik fra operative krav
- Avvik fra materiellinvesterings- og avhendingsplan

Strategiske initiativ:

18. Gjennomfør konkrete tiltak beskrevet i kapittel 4 for å realisere ny forsvarsstruktur. [FMO]
19. Tilpass øvingsvirksomheten til nye krav og målsettinger som følge av omleggingen av Forsvaret og innføringen av alliansens nye kommando- og styrkestruktur, og som bidrag til transformasjon av Forsvarets militære kapasiteter [FMO]

Strategisk mål: Utvikle effektive ledelses- og kommandoprosesser (I 3)

Konkretisering av målet:

Ledelses- og kommandoprosessene utvikles i tråd med de prinsipper som legges til grunn for utvikling mot et nettverksbasert forsvar (NBF).

De nasjonale ledelses- og kommandoprosessene (FD, FST og FOL) skal tilpasses innenfor 650 årsverk. I tillegg ska det foretas en reduksjon av nasjonale årsverk i utenlandsstillinger.

Sikre innføring av et integrert forvaltningssystem (FIF) i forsvarssektoren på en slik måte at det blir et viktig bidrag for å sikre en effektiv ressursstyring. Herunder skal det søkes å foreta organisatoriske forenklinger og forbedringer som er uavhengige av systeminvesteringer før system designes.

Styringsparametere:

Totalt antall årsverk i nasjonale ledelses- og kommandoprosesser (FD, FST, FOL) inkl, utlandet.

Strategiske initiativ:

20. Gjennomfør tiltak beskrevet i kapittel 4. [FMO]
21. Bidra til å utvikle et helhetlig konsept for overvåking. [FD, FMO]
22. Foreta en gjennomgang av mobiliseringssystemet. [FD, FMO]

Strategisk mål: Utvikle bedre strategisk styring av kapasitetsfremskaffelsene (I 4)

Konkretisering av målet:

Det skal iverksettes en bedre strategisk styring av Forsvarets fremskaffelse av kapasiteter. Dette er nærmere beskrevet i det nye konseptet for investeringsstyring. Investeringsstyringen skal gjennomføres på en måte som sikrer at Forsvaret totalt sett får dekket sine kapasitetsbehov ut fra helhetlige vurderinger tilpasset foreliggende rammer. Samlede operative behov skal tilfredsstilles raskere og bedre enn i dag. Norge må legge betydelig vekt på hvilke valg våre nære allierte gjør angående forsvarsinvesteringer og de krav NATO stiller til interoperabilitet. Valg av felles og enhetlige plattformer på tvers av landegrensene vil både øke interoperabiliteten og bidra til en kostnadseffektiv logistikkunderstøttelse i samarbeid med andre nasjoner, spesielt landene som omfattes av Nordsjøstrategien (jf. strategisk mål nr. L1 foran).

Dette skal skje gjennom å styrke styringsprosessene for å anskaffe, eller på annen måte sørge for tilgang til, prioritert materiell. Det vil bli lagt økt vekt på strate-

gisk styring av de tidlige faser av investeringsvirksomheten. Materiell skal vurderes i et levetidsperspektiv (LCC) før beslutning om fremskaffelsesløsning treffes, og det skal - for det alternativ som velges - utarbeides retningslinjer for bruk i tråd med planlagt bruksmønstre, samt parametere for å følge opp utvikling av kostnader iht. LCC-perspektivet. Det skal i samme fase legges økt vekt på alternative anskaffelser ift. tradisjonelt kjøp og utvikling, blant annet OPP-løsninger og bruktkjøp. I fremtiden skal Norge i hovedsak foreta større materiellanskaffelser sammen med andre land. De næringspolitiske aspektene ved Forsvarets virksomhet, og den tilnærming som legges til grunn for Forsvarets materiellanskaffelser, skal ha som formål å bygge opp under den videre utviklingen av Forsvaret.

Styringsparametere:

- Antall OPP-prosjekter.
- Andel av investeringer gjennomført i samarbeidsprosjekter med andre land.
- Gjennomsnittlig gjennomføringstid for materiellprosjekter.

Strategiske initiativ:

23. Samtlige etater skal understøtte departementet for å sikre at intensjonene med det nye konseptet for fremskaffelse av kapasiteter som trådte i kraft 15. juli 2004 realiseres snarest mulig. [FMO, FB, FFI, NSM]

Strategisk mål: En personellstruktur med rett kompetanse til rett sted og rett tid - raskere og mer effektivt enn før (M 1).

Konkretisering av målet:

Forsvaret er avhengig av et høyt motivert og kompetent personell for å løse Forsvarets oppgaver. Personellstrukturen skal videreutvikles ved bl.a. implementering av den nye befalsordningen. Målet er å etablere en aldersstruktur og kompetanseprofil mer i tråd med Forsvarets behov, både frem mot 2008 og på lengre sikt, og gjennom dette bidra til å styrke kompetansen på det lavere nivå i Forsvarets organisasjon. Dette innebærer krav og oppfølging ift riktig *antall* årsverk, kontroll over *veksten* i personellutgiftene, rett *kompetanse* på rett plass, riktig antall personer på hvert *gradsnivå* og en riktig *alderssammensetning* av befalskorpset. Hensikten er i tillegg å gjøre dette på en mer kostnadseffektiv måte enn tidligere. Mer konkret innebærer dette en oppbemanning av avdelingsbefal for å dekke kompetansebehovet på grunnplanet Forsvaret, og en reduksjon av produksjonen av yrkesoffiserer for å skape det nødvendige rom for dette, og raskere kunne etablere en hensiktsmessig alders- og kompetanseprofil. Reserveoffiser skal utnyttes som ressurs, også i internasjonale operasjoner, herunder for å bidra til at utholdenheten i den operative strukturen sikres.

Utdanningsordningen i Forsvaret skal endres i retning av et system som er vesentlig mer fleksibelt, og kompatibelt med sivile utdanningsløp. Utdanningsvirksomheten skal fortsatt effektiviseres, og i de tilfel-

ler der det eksisterer sivile tilbud som dekker Forsvarets behov like effektivt, skal det kjøpes utdanningspakker fra disse. Et overordnet mål er å sikre rett type utdanning på rett tidspunkt i karrieren. Utdanningsordningen skal endres slik at fravær og avbrudd fra aktiv tjeneste reduseres, samtidig som Forsvarets behov både for generell og fagspesifikk kompetanse dekkes. Dette innebærer at: (i) prinsippet om behovsinitiert utdanning skal være det overordnede prinsipp for tilbud om, og gjennomføring av, utdanning; (ii) utdanningsordningen og utdanningsmodellene skal gjøres fleksible slik at Forsvaret har et bredest mulig grunnlag å dekke kompetansebehov på, bl.a. gjennom modulbasering; og (iii) stillingsspesifikk kompetanse skal i utstrakt grad søkes tilført gjennom "on the job training" og kortere fagspesifikke kurs.

Utdanningen ved befalsskolene, krigsskolene og stabsskolen skal moderniseres. Befalsskolene beholdes som institusjoner og utvikles til et toårig utdanningsløp tett integrert i de grenvise operative miljøene. Krigsskolene skal videreutvikles til et utdanningsløp som skal gi en sivil godkjent bachelor-grad innenfor sentrale militære fagområder. Stabsskolen skal videreutvikles til en høyere akademisk militær stabsutdanning på masternivå. Forsvarets utdanningsmiljøer skal fokusere mot fagområder som er direkte relatert til Forsvarets primærvirksomhet: Planlegging, ledelse og understøttelse av militære operasjoner, samt kostnadseffektiv drift, forsvarlig styring og utvikling av den militære organisasjon. Utdanningssystemet skal være fleksibelt og levere helhetlige utdanningsprogrammer basert på utdanningspakker levert fra så vel sivile som militære utdanningsmiljøer. Forsvarets egne utdanningsmiljøer skal preges av høy kvalitet og avgrenses til militært spesifikke kompetanseområder, med spesiell fokus på anvendelse av militærmakt og planlegging, ledelse og understøttelse av militære operasjoner.

Verneplikten skal fortsatt være en bærebjelke for rekruttering av soldater til Forsvaret. Forsvarets operative behov skal være styrende for antall vernepliktige. Som bidrag til å styrke verneplikten som bærebjelke i Forsvaret skal sesjonsordningen utvikles til å bli et bedre rekrutterings- og seleksjonsverktøy som virkemiddel til å få tilgang til de best egnede og motiverte ungdommene. Samtidig må forholdene legges til rette for å sikre rekruttering av de vervede som er best skikket for Forsvaret.

Kvinneandelen i Forsvaret skal økes. Det er en målsetting å oppnå totalt 15 % kvinner i Forsvaret i løpet av perioden. Jenter innkalles til sesjon. Det skal ikke brukes sanksjonsmidler overfor de jenter som ikke møter til sesjon. Videre er det et mål å ha en kvinneandel på 25% ved befalsskolene. Ytterligere tiltak må innarbeides i FSJs handlingsplan for økt kvinneandel i Forsvaret som utarbeides i løpet av 2004.

De endringer som skal gjennomføres i befals- og utdanningsordningen er kritiske for å oppnå transformasjon. Kreativitet, endringsvilje og -evne, i kombinasjon med solid faglig kompetanse, skal være sentrale kvaliteter hos ansatte i Forsvaret.

Styringsparametere: Alders-/gradsstruktur, antall årsverk totalt, antall avdelingsbefal, antall høyere offiserer, gradsstruktur, antall kvinner, antall vervede, antall vervepliktige, nye utdanningsordninger etablert.

Strategiske initiativ:

24. Etabler ny OPL innen utgangen av 2005. [FMO]
25. Innfør ny befalsordning [FMO]
26. Praktiser verneplikten i tråd med Forsvarets behov og innfør kvinnelig sesjon. [FMO]
27. Etabler ny ordning for vervede herunder en strategi for rekruttering av de best skikkede. [FD/FMO]
28. Etabler ny utdanningsordning, og gjennomføre organisatoriske tiltak som beskrevet i kapittel 4. [FMO]

Strategisk mål: En organisasjonskultur preget av ansvarlighet, læringsevne og endringsvilje (M 2)

Konkretisering av målet:

Forsvaret er og skal være en organisasjon som representerer ansvarlighet, læringsevne og -vilje samt endringsevne og -vilje. Organisasjonen må gjenspeile dette i normer for adferd, verdier og aksepterte målsetninger. Læringsvillighet og endringsevne må ses i nær sammenheng med, og er en forutsetning for den videreførte modernisering av Forsvaret. Toleranse og respekt for mennesket er grunnleggende verdier for å sikre at Forsvaret anses som inkluderende og gir tilhørighet for alle ansatte og vernepliktige.

Den enkeltes evne og vilje til å følge opp de tiltak som fremgår av dette iverksettelsesbrevet, og det personlige ansvar som utvises i så måte, skal være det sentrale kriterium for lederutvelgelse og karrieremønstre generelt i Forsvaret i årene som kommer.

Det vises til "Ethiske grunnregler for FD og Forsvaret" samt "Forsvarssjefens verdigrunnlag for Forsvaret".

Styringsparametere:

Strategiske initiativ [Ansvar: FD, FMO, FB, FFI, NSM]:

29. Videreutvikle en organisasjonskultur som motiverer til endringsvillighet, ansvarsbevissthet, og personlig initiativ, samt vektlegger fellesverdier og et fellesoperativ perspektiv.
30. Etablér klare ansvarsforhold for gjennomføring av pålagt virksomhet.
31. Gjennomfør omstillingstiltakene med åpenhet og god kommunikasjon.
32. Legg avgjørende vekt på ledernes evne til å ivareta arbeidsgiverrollen.
33. Gjør ansvar reelt gjeldende - faglig dyktighet, lederegenskaper, evne til å motivere andre, utvist endringsevne, ansvarlighet og evne til nå fastsatte mål er viktige kriterier ved utvelgelse av personell til lederstillinger/opprykk.

Strategisk mål: Informasjonssystemer som bidrar til effektivisering og transformasjon (M 3)

Konkretisering av målet:

En mer rasjonell styring og forvaltning står sentralt i Forsvarets utvikling frem mot 2008. Effektive informasjonssystemer skal bedre styringen og ledelsen av operativ virksomhet, effektivisere ressursstyringen av hele Forsvarets virksomhet, og være et sentralt virkemiddel i transformasjonen av Forsvaret mot NBF.

Ved å innføre et felles integrert forvaltningssystem med fokus på styring og kontroll av personell-, materiell- og økonomifunksjoner skal betydelige besparelser oppnås. Det bør søkes å foreta organisatoriske forenklinger og forbedringer som er uavhengige av systeminvesteringer før system designes.

Styringsparametere: Gevinstrealisering, konkretisert og periodisert

Strategiske initiativ:

34. Reduser og samordne type og antall informasjons- og kommunikasjonsløsninger både innenfor og på tvers av ulike graderingsnivåer bl.a. med vekt på kostnadsreduksjoner. [FMO]
35. Innfør ny informasjonsteknologi som skal gi betydelige driftsbesparelser og samtidig bedret understøttelse av planlegging og gjennomføring av Forsvarets virksomhet, herunder strategisk ledelse og styring. [FMO]
36. Etablér et program for utvikling av et nettverkbasert forsvar. [FD]
37. Videreutvikle Forsvarets regnskapshåndtering og de systemer og prosesser som understøtter god regnskapsskikk. [FMO]
38. Høyne kvaliteten i gjennomføringen av forvaltningssoppgavene knyttet til anskaffelser, lager, økonomi og lønn på alle nivåer i Forsvaret, og at denne er i samsvar med gjeldende regelverk og i tråd med god regnskapsskikk. [FMO]

4. TILLEGGSSOPPDRAG TIL FORSVARET MILITÆRE ORGANISASJON

I det følgende gis tilleggsoppdrag, føringer og nærmere beskrivelse av tiltak/oppdrag innenfor de enkelte hovedområder, særlig de organisatoriske, som FMO har ansvar for. Oppdragene må sees i sammenheng med plangrunnlaget beskrevet i egne vedlegg.

Stortingets vedtak innebærer at alle organisatoriske tiltak skal være gjennomført innen 31. desember 2008, men departementet tar sikte på en hurtigst mulig implementering for å skape økonomisk grunnlag for den videre modernisering av Forsvaret frem mot 2008. Dette iverksettelsesbrevet er også basert på det. Departementet legger derfor opp til at de rent organisatoriske tiltak som beskrives i dette kapittel, og som det ikke er angitt konkret tidsfrist for, gjennomføres tidligst mulig i perioden. Forsvarssjefen bes komme tilbake innen 1. desember 2004 med forslag til konkrete tidsfrister for planlagt gjennomføring av de enkelte tiltak. Tidsfristene må tilfredsstille de økonomiske forutsetningene for langtidsplanen og forsvarsbudsjettet for 2005.

Departementet har som førsteprioritet å nå innsparingsmålene for perioden 2002-2005, jf. punkt 2.2, med frist 31. desember 2005. Særlig er det avgjørende

at Stortingets forutsatte nedbemanningsmål på netto 5 000 årsverk nås. Dette betyr at totalt antall ansatte i FMO maksimalt utgjør 16 200 årsverk, inkludert evt. overtallige, innen utgangen av 2005. Departementet vektlegger deretter at bemanningstallet på maksimalt 15 300 årsverk for 2005-2008 kan nås så tidlig som mulig, jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), pkt 8.2: "Bl.a. gjelder dette målet om at FMO skal bestå av maksimalt 15 300 årsverk ved utgangen av 2005". Nedbemanningen av overtallige ift 15 300 årsverk skal være fullført innen utgangen av 2006.

4.1 FORSVARETS OPERATIVE LEDELSE

a) Legg ned Landsdelskommando Sør-Norge i Trondheim (LDKS).

b) Ytterligere endringer i Forsvarets øverste ledelse vil bli operasjonalisert i forbindelse med justeringer av strategisk ledelse knyttet til innflyttingen i nytt ledelsesbygg.

– En avklaring av roller og oppgaver som følge av LDKS-nedleggelsen, vil håndteres innenfor vurderingen knyttet til strategisk ledelse. Dette gjelder også oppfølgingen mht. å videreutvikle LDKN bl.a. som en krisestyringskommando for nordområdene.

c) Midlertidig tilsatte i internasjonale operasjoner, uten tilsetningsforhold til Forsvaret etter endt oppdrag holdes utenfor rammen.

4.2 FELLESE

4.2.1 FELLESE KOMPETANSESENTER FOR KKIS

Grunnlag

For å styrke Forsvarets operative ressurser og miljøer innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi, etableres kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystemer, herunder en integrert operativ KKIS-enhet. Enheten skal støtte deployeringen av norske styrker nasjonalt og internasjonalt. Den vil ivareta deployering, etablering, drift, overvåkning og beskyttelse av IKT-løsninger. I tillegg etableres en "Co Nettverks Operasjoner" (CNO)-enhet med en begrenset kapasitet for påvirkning av motstanderens militære informasjon og systemer. Det er avgjørende at alle forsvarsgrener besetter viktige stillinger i den integrerte KKIS-enheten, og at det er tett kontakt med de grenvise KKIS-miljøer.

Overlappende 14C1S-kompetanse skal ikke videreføres eller etableres.

Operativt ambisjonsnivå

a) Strukturer operativ KKIS-enhet for å støtte operative leveranser, herunder:

– KKIS-enheten skal kunne støtte de fleste typer styrker (alle forsvarsgrener) f.eks. bataljoner, UAV-er, NASAMS, ISTAR, transportfly, KJK, MTB-er og logbaser.

- Ett konti bidrag med en bataljonsstørrelse over noen år, og samtidig kunne støtte én stor deployering og én til to mindre deployeringer.
- Dersom enhetene over ikke er deployert, kunne støtte inntil to store deployeringer på kort varsel (f.eks. en bataljonsenhet, MTB-enhet og en kampflyskvadron) og samtidig kunne støtte deployeringen av én til to enheter, f. eks. én brigadeføder og ett transportfly, på lav beredskap for lavintensitetsoperasjoner.
- FLO har ansvaret for å understøtte operativ KKIS med nødvendig transport- og logistikkapasitet og må budsjettere for dette. Understøttelsesomfanget må vurderes nøye i forhold til kostnadene.
- Enheter som tidligere har vært satt inn, vil normalt trenge minimum 12 mnd. i Norge for restituering, trening og oppøving før de igjen kan settes inn.

Operativ struktur

- b) Etablér en operativ KKIS-enhet som skal støtte militære operasjoner i inn- og utland med kommunikasjonstjenester, KKIS og andre IKT-tjenester. Ved deployering skal kostnadseffektivitet være avgjørende, dvs. det skal ikke deployeres større enhet enn strengt nødvendig.
- c) Etablér en enhet for "Computer Nettverks Operasjoner" (CNO) som inngår i den samlede kapasiteten for militære informasjonsoperasjoner.

Organisatoriske tiltak

d) Etablér et kompetansesenter for Kommando-, kontroll, og informasjonssystemer (KKIS) med ledelse fra alle forsvarsgrener og hovedvirksomhet som en reell "joint enhet" lokalisert til Jørstadmoen. Det må være en hensiktsmessig bemanning, inkludert lederstillinger, fra alle forsvarsgrenene. Hovedvirksomheten lokaliseres ved Jørstadmoen med filialer ved forsvarsgrenenes kompetansesentra (Tradok, LUKS, KNM Tordenskjold og HVSK). Filialene skal støtte de grenvise kompetanse- og utviklingsmiljøene med KKIS-kompetanse.

e) Etablér i tillegg en enhet innenfor CNO. Enheten styrkeproduseres av kompetansesenteret for KKIS, og etableres i Oslo-området.

f) Etablér en interimorganisasjon for kompetansesenteret KKIS snarest og senest innen 31. desember 2004.

g) Vurder overføring av ytterligere oppgaver og stillinger fra FLO i forbindelse med drift av operativ KKIS innen utgangen av 2005.

4.2.2 FORSVARETS KOMPETANSESENTER FOR LOGISTIKK (FKL)

Grunnlag

FKL skal være et felles kompetansesenter innenfor logistikk, eksplosivrydding, MP-, hunde- og ARBC-tjeneste. Dette betinger at alle forsvarsgrener er tilstrekkelig representert. Kompetansesenteret med sine underavdelinger vil også utgjøre en styrkebrønn for å understøtte operative enheters deployering og drift når

deployert, samt kunne stille dedikerte kapasiteter nasjonalt/internasjonalt. De operative leveranser skal organiseres slik at de gir en kontinuerlig høy operativ evne uten vesentlig behov for innkalling av kontraktspersonell. Formålet med etableringen av et felles kompetansesenter er å bidra til kostnadseffektiv styrkeproduksjon for Forsvaret, og å styrke kvalitet og tilgjengelighet på kapasiteter til den operative strukturen.

Operativ struktur

h) Styrkeproduserer enheter innenfor militærpoliti, transportkontroll, transport, drivstoff, vannrensning, EOD og ett kjemisk analyselaboratorium.

Organisatoriske tiltak

i) Etablér Forsvarets kompetansesenter for logistikk (FKL) lokalisert på base Sessvollmoen, Det må være en hensiktsmessig bemanning, inkludert lederstillinger, fra alle forsvarsgrenene, FKL etableres med følgende underavdelinger:

- Forsvarets logistikk-skole inkludert Forsvarets våpentekniske befalsskole og restvirksomhet overført fra Forsvarets forvaltningsskole.
- Transportavdeling inkludert Forsvarets kompetansesenter for vognføreroppøving og Transportkompani.
- MP-avdeling, inkludert Forsvarets Militærpolitiskole
- Forsvarets ammunisjons- og EOD-skole
- Forsvarets ammunisjonsskole nedlegges på Kjevik og oppgaver overføres FKL.
- Forsvarets hundeskole.
- Forsvarets ARBC-skole. Tidligere stortingsvedtak om å flytte til base Østerdalen er dermed opphevet.
- Administrativt støtte i forbindelse med utklaring av personell til utenlandsoperasjoner, se punkt k) (avvent inntil utredning er foretatt).

j) Styrkeproduksjons- og kompetanseansvar

- Avklar ansvar og grensesnitt mellom FKL, FSS, FLO og tilsvarende miljøer i forsvarsgrene slik at styrkeproduksjonen blir mest mulig kostnadseffektiv, og at dublerende kapasiteter og kompetansemiljøer fjernes.
- Avklar ansvar og myndighet ift. administrativt foresatt avdeling (AFA) for Forsvarets personell i utenlandsoperasjoner med tilhørende grensesnitt mot FKL.
- Avvikle Forsvarets forvaltningsskoles virksomhet i Halden.
- Hoveddelen av virksomheten avvikles og/eller bortsettes. Gjenværende spesifikk militær virksomhet knyttet til strategisk/operasjonelt nivå videreføres ved Forsvarets stabsskole, evt. Sjøkrigsskolen i Bergen som er spesialisert innenfor økonomi/administrasjon. Gjenværende spesifikk militær virksomhet knyttet til taktisk og praktisk nivå med fokus på operasjonsstøtte og basedrift videreføres ved FKL.

k) Etabler en interimorganisasjon for FKL snarest og senest innen 31. desember 2004. Organisasjonen etableres med grunnlag i Hærens avdelinger på Sessvollmoen, øvrige avdelinger, funksjoner og stillinger som skal inngå i kompetansesenteret overføres snarest mulig.

4.2.3 ØVRIG OPERATIV STRUKTUR FELLESFUNKSJONER

l) Videreutvikle og øk kapasiteten til Forsvarets spesialstyrker.

m) Etabler én modulbasert ISTAR-enhet.

– Enheten opprettes med basis i eksisterende E-bataljon i Hæren, KJK i Sjøforsvaret og en nyopprettet UAV-avdeling i Luftforsvaret, jf. egne beskrivelser under Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret.

n) Etabler Forsvarets kompetansesenter EK med utgangspunkt i dagens EK-miljø (FKEK) på Rygge, styrket med personell fra alle forsvarsgrener.

– Senteret skal ha både operative og styrkeproduksjonsoppgaver.
– Overordnet styrkeproduksjonsansvar må avklares snarest og senest innen utgangen av 2004.

o) Videreutvikle Forsvarets sanitet med fleksible sanitetsmoduler tilpasset Forsvarets innretning, oppgaver og kapasiteter.

– Etabler fleksible modulbaserte sanitetssystemer til støtte for operasjoner nasjonalt og internasjonalt.
– Fokuser på utvikling av felleskapasiteter innenfor sanitet, og da spesielt kapasiteter over rolle 1-nivå for alle forsvarsgrener. Dette må også gjenspeiles i rekruttering til ledelse og organisasjon.
– Viderefør og videreutvikle en gripbar kirurgisk enhet.

p) Avslutt forberedelser knyttet til utviklingen av en nasjonal militær satellittkapasitet.

q) Foreta en styrking og effektivisering av Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) ved at sikkerhetsmiljøene i FMO samles i FSA.

– En mindre enhet for informasjonssikkerhet, underlagt FSA, samlokaliseres med KKIS-senteret på Jørstadmoen.
– Utred og eventuelt etabler en hensiktsmessig lokal/regional sikkerhetstjeneste innenfor en ramme på 80% av dagens fulltids sikkerhetsoffiserer ute ved avdelingene.

r) Nedlegg FOKIV og viderefør virksomheten ved FOHK og FSS/Akershus festning.

s) Overfør RSF-årsverk til FLO, se punkt 4.7.

4.3 HÆREN

Grunnlag

Det er en ambisjon innenfor planperioden at alle Hærens enheter, med unntak av HMKG og grensevakt-

ten, er deployerbare til operasjoner i inn- og utland, også ved raske deployeringer til områder som ikke er tilgjengelige sjøveien. De dimensjonerende operative leveranser for Hæren utover HMKG og grensevakten, er én deployerbar brigade (Brigade N) for alle typer operasjoner, nasjonalt og internasjonalt. Brigaden omfatter bl.a. én mekanisert bataljonsstridsgruppe som hurtig reaksjonsstyrke (HRS) og én bataljonsstridsgruppe som reaksjons- og oppfølgingsstyrke (ROS). Videre skal Hæren kunne levere én modulbasert ISTAR-enhet for divisjons-/korpssnivå og én modulbasert mobil taktisk landkommando (6. divisjonskommando). Prioritet skal gis til hurtige reaksjonsstyrker og oppfølgingsstyrker for beredskap og internasjonale operasjoner.

De operative leveranser skal organiseres slik at de sikrer evne til nasjonal krisehåndtering til enhver tid, også uten at det kalles inn kontraktspersonell i vesentlig grad. Dimensjonerende for dette kravet er at Brigade N til enhver tid skal ha tilgjengelig en bataljonsstridsgruppe (ROS) i tillegg til HRS, der det stadig tjenestegjørende personellet har minimum seks måneders tjeneste. Hærens styrkeproduksjons- og kompetanse-struktur endres for å styrke den operative strukturen. Det skal prioriteres å videre-utvikle de operative leveransene til tilgjengelige, fleksible og (strategisk og taktisk) deployerbare kapasiteter i perioden. Samtidig er det viktig i 2005-2008 å legge grunnlaget for neste periode (2009-2014), hvor det planlegges for at materiellinvesteringer til Hæren skal prioriteres.

Operativt ambisjonsnivå

a) Struktur Hæren for å sikre følgende operative leveranser:

– Kunne deployere alle Hærens enheter (unntatt grensevakten og HMKG) til operasjoner i inn- og utland, også ved raske deployeringer til områder som ikke er tilgjengelig sjøveien. HMKG skal kunne deployeres innenlands.
– Kunne opprettholde et kontinuerlig bidrag med én bataljonsstørrelse i en 3-5 års periode forutsatt en lavintensitetssituasjon, og samtidig kunne stille én deployerbar hurtig reaksjonsstyrke av bataljonsstørrelse, IS og én brigadefølgende for en engangs-deployering.
– Dersom ovennevnte enheter ikke er deployert, raskt kunne deployere inntil to bataljoner, hvorav én manøverbataljon og samtidig kunne stille én brigadefølgende på lav beredskap eller en mekanisk infanteribrigade med lang reaksjonstid til NATO.
– Flexibilitet og gripbarhet i de deployerbare enheter må sikres over hele året. Vernepliktsverket skal således støtte Hæren med nødvendige justeringer i årlig innkalling av vernepliktige.
– Enheter som tidligere har vært satt inn, skal normalt ha minimum 12 mnd. i Norge for restituering, trening og oppøving før de igjen kan settes inn.
– Hæren skal gi FLO nødvendige oppdrag (gjennom horisontal samhandel) for å legge til rette for

understøttelse av Hærens deployeringer med nødvendig transport- og logistikkapasitet.

Operativ struktur

b) Etablér en dejiiloyerbar mekanisert infanteribrigade (Brigade N).

- Brigade skal ha fleksibilitet til å lese oppdrag over hele konfliktspekteret. Brigade N skal kunne inngå i en alliert divisjons-/korpsramme og nasjonalt kunne operere under FONK og 6. divisjonskommando.
- Telemark inngår som en del av Brigade N.
- Brigaden skal ha en differensiert beredskap.
- ARBC-kompaniet, som er en del av brigaden, skal også kunne være tilgjengelig for nasjonale oppgaver. Det må vurderes om nasjonale behov tilsier at deler av denne enheten skal pålegges svært kort reaksjonstid.
- Brigaden skal ha begynnende kapasitet innen utgangen av 2005 og full kapasitet innen 2009. Med begynnende kapasitet forstås at hovedtrekkene rundt organiseringen er på plass og oppbemanning startet. Den videre kapasitetsoppbyggingen gjennomføres med tilførsel av avdelingsbefal, vervede og nytt materiell. Prioritet gis til Telemark bataljon.

c) Etablér rammen for en mekanisert infanteribrigade (Brigade 6- mobilisering).

- Brigade Ns reservemateriell skal, med utgangspunkt i dagens materiell, utgjøre materiell for Brigade 6, og det skal følgelig ikke investeres i Brigade 6.
- Brigaden skal ikke øves.

d) Strukturer Brigade N som følger:

- Den mekaniserte infanteribrigaden (Brigade N) skal bestå av tre manøverbataljoner med tilpasset ledelse, taktisk støtte og logistikk. Innenfor planperioden skal brigadens manøverbataljoners samlede hovedmateriell baseres på dagens CV-90 stormpanservogn pluss en supplementsanskaffelse på 26 CV 90 i planperioden, M113 pansrede kjøretøy og inntil 60 Leo 2 stridsvogn. Leo 1 stridsvogn fases ut av strukturen innenfor planperioden, men et lite antall kan nyttes til oppøving hvis det totalt sett gir driftsmessige besparelser ift. bruk av Leo 2. For at Brigade N skal kunne trenes, øves og opprettholdes som en deployerbar brigade, har den behov for ekstra materiell. Det andre materiellsettet vil i en mobiliseringssituasjon kunne brukes som grunnlag for Brigade 6. I tillegg planlegges det med å anskaffe ett bataljonssett med lette, pansrede kjøretøyer for Brigade N innenfor planperioden.
- Brigadens avdelinger skal gjøres lettere og mer deployerbare. En satsing på nye og lettere stridskjøretøy utrustet med moderne sensorer og IKT-

løsninger skal forberedes. Flere av Hærens systemer faller for levetid i de nærmeste år. Det skal i perioden vurderes et nytt og enhetlig kommando- og kampkjøretøy med tanke på investeringer i 2008-2014, herunder hvilke stridskjøretøyer som bør skiftes ut eller oppgraderes etter 2008. Det skal legges betydelig vekt på løsninger som våre nærmeste allierte velger.

- Senest innen 1. november 2004 skal det fremlegges for FSJ et forslag til organisasjon og materiellstruktur for Hærens deployerbare styrker. Planen skal også inneholde en beskrivelse av hvordan Brigade Ns reaksjonsevne og deployerbarhet kan opprettholdes gjennom året selv ved større utskiftning av vernepliktige med kontraktspersonell.

e) Brigade 5 og 12 tas ut av strukturen innen 31. desember 2004, og materiell som ikke videreføres i strukturen, utfases snarest eller omfordes til andre deler av Forsvaret.

f) Etablér felles modulbasert ISTAR-enhet av inntil en bataljons størrelse.

- Enheten opprettes med basis i eksisterende E-bataljon i Hæren, Kystjegerkommando (KJK) i Sjøforsvaret og en nyopprettet UAV-avdeling i Luftforsvaret, jf. egne beskrivelser under Sjøforsvaret og Luftforsvaret. KJK og UAV-kapasitet skal trenes og øves for å kunne inngå som en integrert del av felles ISTAR-enhet.
- Felles ISTAR-enhet etableres med basis i Hæren. ISTAR styrkeproduksjons- og fagmiljø skal også styrkeprodusere en ISTAR-eskadron til Brigade N.
- GIH gis koordinerende myndighet for etablering og utvikling av felles ISTAR-enhet, i tett samarbeid med GIS og GIL
- Enheten skal ha begynnende kapasitet innen utgangen av 2005, i det vesentlige være operativ innen 2007 i samsvar med NATOs styrkemål og ha full kapasitet når UAV er fullt ut integrert.

g) Nedlegg Hærens jegerforband.

- Deler av virksomheten innlemmes i ISTAR-enheten angitt i pkt. f).

h) Utvikle og øk kapasiteten for Hærens jegerkommando.

i) 6. divisjonskommandos oppgave og rolle skal være:

- Gjennom et mobilt, deployerbart ledelseelement å kunne lede operasjoner med tildelte styrker opp til divisjonsnivå i Norge. Kommandoen skal danne rammen for et ledelsesnivå over brigadenivå for operasjoner i Norge. Den skal også kunne utgjøre en kjerne for et divisjonshovedkvarter for operasjoner sammen med allierte utenfor Norges grenser.

Øvrige organisatoriske tiltak

j) Organiser Hærens virksomhet innenfor Hærens styrker (HSTY), Hærens transformasjons- og doktrinekommando (RADOK) og Hærens Jegerkommando snarest og senest innen 1. januar 2005.

- Hærens styrker omfatter den tidligere virksomheten ved 6. divisjonskommando og Brigade N med underavdelinger, Forsvarets innsatsstyrke/Hær (FIST/H) og Hærens utdannings- og kompetansesentra, samt virksomheten ved HMKG, GSV og GP. Unntaket er noen elementer fra utdannings- og kompetansesentrene som videreføres i TRADO.
- FIST/H videreføres i HSTY og utvides til å omfatte Brigade N og øvrige operative elementer.
- Utdanning og trening av Hærens operative kapasiteter, med unntak av HJK, ledes av sjef 6. divisjonskommando og utøves gjennom ledelsen i 6. divisjonskommando fordelt på base Troms og base Østerdalen.
- TRADOK lokaliseres til Linderud og base Østerdalen, med mindre elementer til base Troms. Ledelsen lokaliseres på Linderud sammen med Krigsskolen, som inngår i TRADOK.

k) Legg ned utdannings- og kompetansesentra.

- Utdannings- og kompetansesenteret for Hærens Samband (SBUKS), Utdannings- og kompetansesenteret for Hærens kampvåpen (KAMPUKS) og Utdannings- og kompetansesenteret for Hærens trenvåpen (LOGUKS) legges ned.
- Oppgavene videreføres hovedsakelig innenfor HSTY, TRADOK, samt Forsvarets kompetansesenter for logistikk og Forsvarets kompetansesenter for KKIS.

l) Avvikle Hærens aktiviteter på Heistadmoen innen 31. desember 2005 med sikte på tidligst mulig utrangering/avhending.

m) Hans Majestet Kongens Garde skal ivareta vakt og eskorte for Kongehuset i fred, konflikt, krise og krig.

- Utdanning av mannskaper til vakt- og eskorteoppdrag gjennomføres primært på Huseby.

n) Innfør 3-årig krigsskole.

- Krigsskolen skal videreføres som 3-årig krigsskole som gir bachelorgrad innenfor militære og militærrelaterte studier. Denne utdanningen skal startes opp på Linderud høsten 2005.
- Tidligere KS1/KS2 og tilsvarende utviklingsmodeller avvikles innen 1. august 2006.

Det vises forøvrig til pkt 4.9, Personell og utdanning.

o) Gjennomfør endringer i befalsskoleutdannelsen.

- Etablér Hærens befalsskole med et lite ledelselement på base Østerdalen.

- Hoveddelen av virksomheten ved Befalsskolen for Hærens kampvåpen, Befalsskolen for Hærens samband og Befalsskolen for Hærens logistikkvåpen overføres til en nyetablert Hærens befalsskole underlagt Hærens styrker (HSTY).
- Befalsskolen for Hærens kampvåpen, Befalsskolen for Hærens samband og Befalsskolen for Hærens logistikkvåpen legges ned.
- Ingeniørutdannelsen innenfor telematikk videreføres i hovedsak inntil videre som del av Forsvarets kompetansesenter for KKIS på base Jørstadmoen.
- Tiltakene skal gi en driftsreduksjon på ca. 40 mill. kr i forhold til 2003 bl.a. gjennom en reduksjon i instruktør- og støttebehov.

p) Overfør RSF-årsverk til FLO, se punkt 4.7.

Årsverksrammer

- Hærens årsverksramme skal i perioden økes for å styrke den operative struktur gjennom å bedre tilgjengeligheten på personellet, samt øke kvaliteten og erfaringsnivået, spesielt i de lavere gradssjikt. Yrkesbefal opprettholdes omtrent på nivået ved utgangen av 2005, mens antallet avdelingsbefal og vervede øker.
- Av hensyn til Forsvarets totale årsverksramme, må imidlertid Hærens økning av årsverk koordineres med og komme som følge av nedbemanning i Forsvarets logistikk- og støttevirksomhet.

4.4 SJØFORSVARET

Grunnlag

Ambisjonen for Sjøforsvaret er å ivareta nasjonale maritime oppgaver og samtidig være i stand til å bidra i et bredt spekter av flernasjonale oppgaver hjemme og ute.

Fredstidsoppgaver hjemme løses stort sett gjennom kontinuerlig tilstedeværelse i norske havområder. Her har KV en særskilt rolle. Denne tilstedeværelsen skal kunne forsterkes ved å anvende fartøyer og ressurser i Sjøforsvarets resterende struktur. Suverenitetshevdelse i havområdene krever selvstendig norsk innsats med ytterlige operative kapasiteter for å være troverdig.

Fridtjof Nansen-klassen med NH90 helikopter vil representere en fleksibel kapasitet som er relevant til bruk i alle former for operasjoner til havs både nasjonalt og internasjonalt. Med gode egenskaper både i antioverflate- og antiubåtoperasjoner, forsterker fregatene evnen til tilstedeværelse i norske farvann, spesielt ifm. episode- og krisehåndtering. Skjold-klassen vil utfylle overflatekapasiteten med sine egenskaper som er mer rettet inn mot kystnære farvann. I tillegg skal Skjold-klassen være anvendbar i internasjonale operasjoner og ha en fleksibel rolle. Ubåtene og minerydnerne bygger opp rundt evnen til informasjonsinnhenting, overvåkning og tilstedeværelse nasjonalt og deployering for deltagelse i internasjonale operasjoner. KV løser på permanent basis suverenitetshevdelse, myndighetsutøvelse og overvåkning av all aktivitet i norske sjøområder. Felles ISTAR inkludert maritim

ISTAR (KJK) vil gi en ny kapasitet for overvåkning, etterretning og sikring i kystsonen. Også KJK skal kunne ivareta en internasjonal rolle, og være deployerbar.

Operativt ambisjonsnivå

Sjøforsvaret skal struktureres for å sikre følgende operative leveranse:

- Kunne deployere alle Sjøforsvarets mobile enheter til operasjoner innen- og utenlands.
- Kunne opprettholde en kontinuerlig tilstedeværelse, overvåkning, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i norske farvann med KV.
- Raskt kunne forsterke tilstedeværelse ifm. episode- og krisehåndtering.
- At Kystjegerkommandoen kan inngå i operasjoner integrert innenfor felles taktisk ISTAR og maritime operasjoner, særlig oppdrag i kystsonen også i en internasjonal sammenheng.
- Evne til strategisk sjøtransport gjennom beredskapskontrakter med sivile rederier.
- Evne til sjøgående hospitalisering og evakuering til støtte for Forsvaret og allierte.
- Sjøgående logistikk.

Operativ struktur

a) Fas inn de nye Fridtjof Nansen-klasse fregattene og fas ut Oslo-klasse fregatter med tilhørende våpen som ikke skal brukes i ny struktur.

b) Fas inn Skjold-klasse og fas parallelt ut MTB Hauk-klasse med tilhørende våpen som ikke skal brukes i ny struktur snarest og senest innen 2010. Utfasingen av Hauk-klasse må koordineres slik at personellet kan overføres direkte til Skjold. Utfas og avhend KNM Valkyrien samtidig med Hauk-klasse, dvs. senest 2010.

c) Viderefør Kystjegerkommandoen på Trondenes i Harstad.

- Avdelingen dimensjoneres som en maritim ISTAR-kapasitet og skal kunne operere som en del av felles ISTAR-enhet eller NoTG/maritim styrke, evt. inngå i en UK/NL amfibiekapasitet eller annen internasjonal maritim enhet.

d) Fas ut to mineryddere av Alta-klasse innen 31. desember 2004.

e) Viderefør Ula-klasse ubåter

- Tre fartøyer oppgraderes for tilpasning til deltakelse i internasjonale operasjoner.
- De tre øvrige fartøyer videreføres med dagens konfigurasjon.

f) Forbered ombygging av KNM Tyr til dykkerfartøy for Minedykkerkommandoen i påvente av avklaring om fremskaffelse av nye logistikkfartøyer.

g) Forbered fremskaffelse av ett til to nye støtte-/logistikkfartøyer bl.a. til erstatning for dagens KNM Tyr, KNM Vidar og KNM Valkyrien.

- I fireårsperioden kan dette realiseres kun dersom en OPP-løsning er rimeligere enn driften av de nevnte tre fartøyer.
- Ved eventuell fremskaffelse av ett til to nye logistikkfartøyer fases KNM Tyr, KNM Vidar og KNM Valkyrien ut samtidig.
- Forbered utfasing av KNM Vidar innen utgangen av 2005.

h) KNM Horten er besluttet utfaset med virkning fra 31. desember 2005. Vurder kostnadseffektiviteten av å beholde KNM Horten i strukturen utover dette tidspunkt for å sikre innfasingen av Fridtjof Nansen-klasse fregatter, dog ikke lenger enn til 31. desember 2008.

i) Utfas miner fra strukturen, Oppretthold nasjonal minerydderkompetanse ved å beholde et lite antall miner og ved å inngå flernasjonalt samarbeid.

j) Etabler ny struktur for Indre kystvakt.

- Innenfor dagens driftsrammer for Indre kystvakt og Bruksvakten, inngå OPP-løsning for inntil 10 fartøyer og fas ut gamle fartøyer innen 31. desember 2005 eller snarest mulig ifm. utløp av kontrakt.

k) Videreutvikle og øk kapasiteten for MJK.

l) Utfas rekvirert fartøysstruktur med unntak av følgende fartøyer:

- 2 hospitalskip. Inngå kontrakt for ett fartøy med tilgjengelighet tilsvarende strategisk sjøtransport.
- 1 syketransportskip og 4 ambulanséfartøyer.

Øvrige organisatoriske tiltak

m) Viderefør FIST/S under SJ Kysteskadren og utvid styrken til å omfatte alle Sjøforsvarets operative enheter.

n) Formaliser en 3-årig krigsskole som gir bachelorgrad innenfor militære og militærrelaterte studier. Tidligere KS1/KS2 avvikles innen 1. august 2006.

o) Juster virksomheten ved befalsskolen for Sjøforsvaret i Horten innenfor rammen av Sjøforsvarets skoler.

- Befalsskolen i Horten skal gjennomføre grunnleggende utdanning med bruk av skoleskipene, mens spesialisering og fagutdanning vil finne sted ved Sjøforsvarets skoler og utdanningsavdelinger. Samlet sett skal endringene i grunnleggende befalsutdanning og endring ved befalsskolen gi en driftsinnsparing, herunder en personellreduksjon. Befalsskolen i Horten skal disponere Norske Løve. EBA skal reduseres betydelig. Det vises for øvrig til punkt 4.9 - Personell og utdanning

p) Med utgangspunkt i ressurstildeling for 2004, støtt FD i å vurdere oppgaver, ambisjonsnivåer, basestruktur og ledelse innenfor KV og foreslå evt. endringer innen 1. oktober 2005.

q) Overfør RSF-årsverk til FLO, se punkt 4.7

4.5 LUFTFORSVARET

Grunnlag

Luftstyrkene skal dekke et spekter av oppgaver knyttet til operasjoner rettet mot andre luftstyrker, overvåkning og patruljering, støtte til operasjoner på bakken og til sjøs, samt beskyttelse mot luftstridskrefter fra bakken. Luftforsvarets kapasiteter skal videreutvikles som deployerbare kapasiteter nasjonalt og internasjonalt, tilpasset de operative ambisjoner og krav.

Operativt ambisjonsnivå

a) Strukturer Luft for å sikre følgende leveranser iht. gitte krav:

- Kapasitet og evne til å støtte krisehåndtering og kontra-terroroperasjoner nasjonalt med relevante fly, helikoptre og bakkebasert luftvern.
- Kunne deployere en kampflyskvadron på høy beredskap for alle typer operasjoner eller en kampflyskvadron på lav beredskap.
- Kampflykapasitet til kontinuerlig nasjonal og fellesalliert suverenitetshevdelse, krisehåndtering og overvåkning med et lite antall fly på høy beredskap (QRA).
- Kapasitet til effektiv nasjonal og fellesalliert luftromsovervåkning og kontroll gjennom et LOS-system (luftovervåkning og stridsledelse) med kapasitet til å utøve taktisk kontroll over nasjonale og allierte luftstridsmidler, samt til kontinuerlig overvåkning av norsk luftrom.
- Kunne deployere én luftbåren elektronisk krigføringsskapasitet på høy beredskap.
- Løse oppdrag knyttet til suverenitetshevdelse, maritim overvåkning, i tillegg til miljø- og ressursforvaltning, samt søke- og redningstjeneste med maritime patruljefly. Deler av kapasiteten skal også være tilgjengelig på høy beredskap for internasjonale operasjoner. Maritime patruljefly skal også kunne utføre overvåkning, rekognosering, antiubåt-operasjoner og støtte til maritime operasjoner, samt tilby landbilder til støtte for operasjoner.
- Kunne hurtig stille transportstøtte for nasjonale og flernasjonale operasjoner inkludert bidrag til medisinsk evakuering.
- Kapasitet til bakkebasert luftvern med evne til å beskytte utvalgte militære og sivile mål på bakken mot lufttrussel i alle typer operasjoner, nasjonalt og internasjonalt, med ett deployerbart NASAMS luftvern batteri på høy beredskap. Batteriet skal i tillegg kunne ivareta luft til Hærens deployerbare brigade Ved mobilisering skal det totalt kunne stilles 2 NASAMS-batterier.
- Kunne gi taktisk transportstøtte på høy beredskap inkl. støtte til andre forsvarsgrener med helikoptre for nasjonale og flernasjonale operasjoner samt bidra til medisinsk evakuering.
- En dedikert spesialstyrkeenhet luft med et ledelselement og en helikopterenhet med 6 Bell 412 SP skal etableres i perioden. Ledelselementet skal være gripbart og kunne stille bidrag internasjonalt.

- Kapasitet til å utføre overvåkning og rekognosering samt støtte myndighetsutøvelse ifm. kystvakt i norske områder med Lynx/NH90 kystvakthelikoptre embarkert på KVs fartøyer.
- Kapasitet til å utføre overvåkning, rekognosering og antiubåtoperasjoner som organisk helikopterressurs med NH90 fregatthelikoptre embarkert på nye fregatter av Fridtjof Nansen-klassen til oppdrag nasjonalt og internasjonalt.
- Kapasitet til å utføre søke- og redningstjeneste i norske områder med redningshelikoptre på høy nasjonal beredskap. I tillegg til ivaretagelse av redningstjeneste skal helikoptrene kunne yte transportstøtte ifm. krisehåndtering i norske områder.
- UAV-kap til ISTAR-rollen, operativt knyttet til Felles ISTAR-enhet.
- Kapasitet til understøttelse og ledelse av Luftforsvarets styrkebidrag med basesett tilgjengelig for Luftforsvarets operative enheter ifm. operasjoner utenlands eller nasjonalt. Basestøtten skal dimensjoneres for samtidig å kunne støtte ett større eller to mindre styrkebidrag innenfor gjeldende klartider og krav til utholdenhet.

Operativ struktur

b) Etablér en spesialstyrkeenhet Luft ved Luftving 137, base Rygge.

- Enheten skal inneholde et ledelselement og 6 Bell 412 helikoptre. Ledelselementet skal kunne lede alle nasjonale luftbidrag til støtte for spesialoperasjoner og samle fagmiljøet innenfor dette området.

c) Maritim helikopterving, 134 Luftving.

- Departementet vil følge opp forhold knyttet til etablering på Sola og Bardufoss i forbindelse med St.prp. nr. i (2004-2005) høsten 2004.

d) Fas inn NH 90 maritime helikoptre og utranger Lynx kystvakthelikoptre.

- Innfasing skal gi minst mulig reduksjon i de pågående kystvaktoperasjoner. Eventuelle konsekvenser må avklares gjennom årlig budsjettarbeid og oppfølging.

e) Etablér ett deployerbart NASAMS-batteri og ett mobillserbart NASAMS-batteri.

- Kapasiteten skal også kunne gi luftvernstøtte til Hærens brigader hvorav det deployerbare batteriet kan inngå som støtte til Hærens deployerbare brigade.
- øvrig NASAMS-materiell fases ut av strukturen.

f) Vurder etablering av midlertidig og begrenset løsning med basis i NASAMS alternativt NALLADS for avdelingsluftvern til Hærens manøverbataljoner snarest mulig og senest innen 31. desember 2004. Fas ut

øvrige deler av NALLADS/Robot-70 av Forsvarets operative struktur.

g) Legg ned Evenes, Torp, Langnes, Flesland og Værnes som mobiliseringsflyplasser.

- All aktivitet og forpliktelser knyttet til Luftforsvarets virksomhet ved flyplassene avvikles innen 1. januar 2005.
- Iverksett nødvendig initiering av utrangeringsprosessen for de deler av EBA som er fellesfinansiert og derved må godkjennes av NATO. Utranger all nasjonaleid EBA.
- For Evenes må det gjennomføres en egen vurdering knyttet til alliert trening og bruk av infrastrukturen for øvelse. Evnen til alliert trening og fellesallierte øvelser skal ikke svekkes. Vurder muligheten for videre bruk av ARBC-reseanlegget.

h) Etablér UAV-enhet på base Bardufoss, operativt tilknyttet ISTAR-enhet.

- En første begrenset UAV-kapasitet til eksperimentering/erfaringsinnhenting skal etableres i løpet av 2005-2006. Dette for å gi et bedre grunnlag for vurdering av ambisjonsnivå og videre fremdrift for utvikling av denne kapasiteten.

i) Viderefør 48+9 F-16 kampfly i operativ struktur.

j) Viderefør en C-130 Hercules-kapasitet med en interimsløsning gjennom leie/eie/lease.

k) Viderefør maritime patruljefly og utvikle fire fly for en begrenset kapasitet til overvåking av bakkemål og bidrag til etablering av landbilde. Oppgradering av sensorer til fire fly for maritim overvåking og begrenset overvåking mot bakkemål påbegynnes i slutten av perioden.

l) Strategisk lufttransport og luft-til-luft-tanking er kapasiteter som skal fremskaffes gjennom flernasjonale prosjekter - evt. må beredskapskontrakter, tilsvarende som for strategisk sjøtransport vurderes.

m) Dimensjonér i samarbeid med FLO og FKL for understøttelse av operative enheter. Understøttelse av styrkebidrag utenfor Norge skal fortrinnsvis skje innenfor en alliert flernasjonale ramme. Basestøtte relatert til flyplassdrift og ansvar (konsesjon og teknisk/operativ drift) for flyplasser må avklares nærmere mellom FLO og Luftfartsverket.

n) Viderefør Redningstjenesten.

- En forutsetning for etablering av tilstedevakt er at det er etablert avtale med Justisdepartementet bl.a. når det gjelder finansiering og arbeidstidsavtale med de ansatte.

Øvrige organisatoriske tiltak

o) FIST/L videreføres og utvides til å omfatte alle Luftforsvarets operative komponenter.

p) Viderefør styrkeproduksjonen for NASAMS ved Luftving 132, base Bodø og Luftving 138, base Ørland.

- Styrkeproduksjonen ved base Bodø flyttes ut av Bodin Leir og inn i midlertidige bygningsløsninger ved Bodø hovedflystasjon, slik at Bodin leir kan utrangeres.
- De planlagte innsparinger på drift med 10 mill. kr skal gjennomføres.

q) Legg ned Forsvarets ammunisjonsskole (FASK) på LSS Kjevik og flytt virksomheten til FKL, base Sessvollmoen.

- Flyttinger inngår i etableringen av Forsvarets ammunisjons- og EOD-skole (FAES) ved FKL, jf. p 4.2.2.

r) Opprett Luftforsvarets utdannings- og kompetansesenter (LUKS) på base Rygge. Legg ned Luftoperativt inspektorat (LOI), Luftkommando- og kontrollinspektorat (LKKI), Bakkebasert støtteinspektorat (BBSI) og Forsvarets luftvern utdannings- og kompetansesenter (FLVUKS). Virksomheten videreføres under LUKS.

- Inspektoratene legges ned som selvstendige enheter for bl.a. å skape større likhet mellom utdannings- og kompetansemiljøene i Forsvaret.
- Virksomheten tilpasses ny utdannings- og befalsordning, endrede operative krav og ambisjonsnivå og redusert årsverksramme.
- Overfør grunnleggende kurs- og utdanningsvirksomhet til de operative baser innenfor områder hvor det gir ressursmessige besparelser.

s) Legg ned virksomheten i tilknytning til 335-skvadronen på base Gardermoen og gjenoppsett skvadronen ved base Rygge snarest og senest innen 2008.

- Etableringen på Rygge og fremdriftsplan må ses i sammenheng med en overføring av FLO-virksomhet fra Kjeller til Gardermoen. Bistå departementet i utarbeidelsen av en helhetlig løsning og fremdriftsplan for Forsvarets aktiviteter på Gardermoen, Kjeller og Rygge.

t) Innfør 3-årig krigsskole.

- Luftkrigsskolen skal videreføres som 3-årig krigsskole som gir bachelorgrad innenfor militære og militærrelaterte studier.
- Tidligere KS1/KS2 og tilsvarende utviklingsmodeller avvikles innen 1. august 2006.
- Det vises forøvrig til pkt 4.9, Personell og utdanning.

u) Viderefør Luftforsvarets befalsskole med de endringer som er angitt i punkt 4.9 Personell og utdanning.

- Tiltakene skal gi en driftsreduksjon på ca 15 mill. kr i forhold til 2003, herunder gjennom en reduksjon i instruktør- og støttebehov.

- v) Overfør RSF-årsverk til FLO, se pkt 4.7.
Det vises forøvrig til pkt 4.9, Personell og utdanning.

4.6 HEIMEVERNET

Grunnlag

HV skal gjennomføre en kvalitetsreform i perioden 2005-2008. Det endrede HV skal fortsatt løse tradisjonelle oppgaver knyttet til fred, krise, konflikt og krig, suverenitetshevdelse og bistand til ivaretagelse av samfunnsikkerhet, Reformen innebærer en satsning på å styrke personellens kompetanse og å øke materiellinvesteringene, hvor økonomiske midler bl.a. skal finnes gjennom en reduksjon av antall HV-distrikter, utrangering av EBA og ved større tildeling av midler til investeringer, HVs styrker skal inndeles i innsatsstyrker, forsterkningsstyrker og oppfølgingsstyrker. I tillegg opprettes en reservestyrke. Disse skal gis ulik grad av trening og øving, og materiellinvesteringer til de enkelte kategorier skal differensieres. Innsatsstyrkene skal ha høyest treningsnivå og materiellstandard. HV skal opparbeide større grad av fleksibilitet i utnyttelsen av styrkene og skal i mindre grad enn i dag fokusere på statiske vaktoppdrag. HV-distriktene må være forberedt på å stille styrker ut over eget distrikt.

Operativt ambisjonsnivå

a) Strukturer HV i 13 heimevernsdistrikter. Hvert av de 12 fastsatte distriktene skal ha elementer av styrkekategoriene innsats-, forsterknings- og oppfølgingsstyrker. I Øst-Finnmark blir det også ett distrikt, lokalisert til Kirkenes. En nærmere rollefordeling mellom Øst- og Vest-Finnmark må vurderes. HV skal kunne ivareta nedenfor skisserte oppgaver, avhengig av hvilke fullmakter som gis:

- Støtte militær virksomhet i utsatte områder som bl.a. å forsterke grensevaktene, sikring av nasjonale styrker ved oppsetning/sammendragning og mottak av allierte forsterkninger.
- Overvåking, kontroll og sikring av objekter, herunder sikring av geografisk spesifikke objekter, installasjoner og nøkkelpersonell.
- Ved krig eller når krig truer, sikre mobilisering, overvåke hjemtraktene og støtte forsvarsgrenene.
- Etter anmodning, yte bistand til politiet for å forebygge terroranslag (jf. Kgl. res. av 28. februar 2003 - Bistandsinstruksen, samt nærmere retningslinjer som er under utarbeidelse).
- Kunne yte bistand og støtte andre sivile myndigheter og samfunnet for øvrig ved katastrofer og kriser (jf. HV-loven §13), innenfor de ressursrammer som i 2004 er satt av til dette formålet.

Operativ struktur

b) Organiser HV i innsatsstyrker, forsterkningsstyrker, oppfølgingsstyrker og reservestyrke.

- Styrkestrukturen skal gis differensiert treningsnivå og utrustning basert på de mest relevante oppgavene som styrkene forventes å måtte løse. Det skal vektlegges å gjøre utvalgte enheter i HV-distrik-

tene mer mobile, slik at operasjoner og støtte til politiet ved behov kan ledes i nærhet til operasjonsområdet.

- Etablér innsatsstyrker som skal bestå av mobile og fleksible enheter, på landsbasis inntil 5 000 personell. Styrkene skal bestå av frivillige, og ha kort reaksjonstid for innsats.
- Etablér forsterkningsstyrker som skal bestå av flyttbare enheter, på landsbasis ca. 25 000 personell. Styrkene skal ha kort til middels reaksjonstid og kunne støtte og forsterke innsatsstyrker for å ivareta utholdenheten.
- Etablér oppfølgingsstyrker som primært skal bestå av enheter for objektsikring, på landsbasis ca. 20 000 personell. Styrkene skal ha middels til lang reaksjonstid og eventuelt kunne støtte forsterkningsstyrker.
- Etablér reservestyrke på 33 000 personell som ikke øves. Personell rulleføres, utrustes med bek men ikke med våpen. Personlig bekledning for den enkelte reserveres på lager og utleveres ved behov av FLO.

Operativ struktur - distriktsstruktur

c) Reduser HVs struktur fra 18 til 13 distrikter. Etablér 13 nye distriktsstaber og nye geografiske gre iser som erstatning for de eksisterende 18 distrikter.

- Legg ned
  - Østfold Heimevernsdistrikt 01. Ravneberget leir utrangeres.
  - Stor Oslo Heimevernsdistrikt 02.
  - Telemark Heimevernsdistrikt 03. De deler av Heistadmoen leir som ikke skal nytte av HV-distriktet utrangeres. Grønvaad leir utrangeres.
  - Akershus Heimevernsdistrikt 04. Utranger kontorbygg og lager.
  - Østopppland Heimevernsdistrikt 05.
  - Vestopppland Heimevernsdistrikt 06 lokalisert på Eggemoen. Eggemoen leir utrangeres.
  - Agder Heimevernsdistrikt 07.
  - Rogaland Heimevernsdistrikt 08.
  - Hordaland Heimevernsdistrikt 09.
  - Fjordane Heimevernsdistrikt 10. Utranger distriktsstabens etableringer på Skei i Jølster.
  - Møre og Romsdal Heimevernsdistrikt 11.
  - Sør-Trøndelag Heimevernsdistrikt 12. Utranger distriktsstabens etableringer på Persaunet i Trondheim.
  - Nord-Trøndelag Heimevernsdistrikt 13. Utranger distriktsstabens etableringer på Steinkjersannan.
  - Sør-Hålogaland distrikt 14.
  - Nord-Hålogaland Heimevernsdistrikt 15.
  - Troms Heimevernsdistrikt 16.
  - Alta Heimevernsdistrikt 17.
  - Varanger Heimevernsdistrikt 18.
- Etablér 13 nye 1W-distrikter med distriktsstaber og nye geografiske grenser:
  - Ett distrikt omfattende Oslo og Akershus fylker, med distriktsstab på Lutvann, Oslo.

- Ett distrikt omfattende Østfold og Vestfold fylker, med distriktsstab på Rygge flystasjon. Distriktsstaben skal samlokaliseres med Luftforsvarets avdelinger på Rygge.
- Ett distrikt omfattende Hedmark og Oppland fylker, med distriktsstab på Terningmoen, Elverum, med et underlagt kommandantskap på Kongsvinger festning. Distriktsstaben skal samlokaliseres med avdelinger tilhørende Østerdal Garnison. Distriktet skal opprette et kommandantskap med 3 årsverk på Kongsvinger festning for å ivareta Forsvarets forpliktelser når det gjelder festningsanlegget.
- Ett distrikt omfattende Telemark og Buskerud fylker, med distriktsstab lokalisert på en avgrenset del av Heistadmoen ved Kongsberg. Resterende del av Heistadmoen leir utranteres snarest.
- Ett distrikt omfattende Aust-Agder og Vest-Agder fylker, med distriktsstab på Kjevik, Kristiansand.
- Et distrikt omfattende Rogaland fylke, med distriktsstab i Vatneleiren, Sandnes.
- Ett distrikt omfattende Hordaland fylke og søndre del av Sogn og Fjordane fylke, herunder Sogne sjøterritorium, med distriktsstab på Bergenhus i Bergen
- Ett distrikt omfattende Møre og Romsdal fylke og nordre del av Sogn og Fjordane fylke, eksklusive Sogne sjøterritorium, med distriktsstab på Setnesmoen ved Åndalsnes.
- Ett distrikt omfattende Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylker med distriktsstaben lokalisert til Værnes, Stjørdal. Distriktsstaben samlokaliseres med HVs utdanningscenter Værnes.
- Ett distrikt omfattende Nordland fylke, med unntak av den nordre delen, med distriktsstab på Drevjamoen i Vefsn kommune.
- Ett distrikt omfattende Troms fylke og nordre del av Nordland fylke med distriktsstab på Elvegårdsmoen, Bjerkevik.
- Ett distrikt omfattende Vest-Finnmark.
- Ett distrikt omfattende Øst-Finnmark, med distriktsstab på Høybukta, Kirkenes. Distriktsstaben samlokaliseres med Garnisonen i Sør-Varanger Treningscenter for SjøHV på Haakonsværn og Olavsværn med oppsettings- og styrke for SHV.
- HVs operative struktur.
  - Operativ styrke i LandHV (LHV) skal produseres gjennom HVs egen førstegangstjeneste på Værnes og Garnisonen i Porsanger og ved overføringer fra forsvarsgrenene.
  - Operativ styrke i SjøHV (SHV) skal delvis produseres ved KNM Harald Haarfagre og ved overføringer fra forsvarsgrenene. Utdanning av spesialister gjennomføres i hovedsak ved Sjøforsvarets skoler og SHV-treningscenter på Haakonsværn og Olavsværn.
  - Personell til LuftHV (LUHV) overføres fra forsvarsgrenene, primært Luftforsvaret. Utdanning av spesialister gjennomføres i hovedsak i regi av HVSKS og ved Luftforsvarets utdannings- og kompetansesenter (LUKS) på Rygge.
  - Forsvarsgrenene skal støtte spesialistutdanningen i HV for å unngå dublering av utdanningskapasiteter.
- Befalsopplæring.
  - Grunnleggende befalsopplæring til LHV skal gjennomføres på Værnes og Porsangermoen. Grunnleggende befalsopplæring for SHV gjennomføres i regi av Sjøforsvaret. Videregående befalsopplæring gjennomføres primært ved kurs i regi av HVSKS.
- Førstegangstjeneste - trening og øving.
  - Førstegangstjenesten i HV skal være minimum fire måneder med inntil tre inntak i året.
  - HV skal øves etter et nytt differensiert øvingsmønster:
    - I Innsatsstyrkene, som består av frivillige på kontrakt i hvert HV-distrikt, skal gis fra 6 til 20 dagers årlig trening.
    - Forsterkningsstyrkene og oppfølgingsstyrkene, som består av mobiliseringsdisponerte HV-soldater, skal gis 5 dagers trening hvert år (i tillegg til 3 dager for befalet). For styrker med utelukkende statiske sikringsoppdrag gis slik trening annethvert år.
    - HVs reservestyrke øves ikke, men skiftes kontinuerlig ut i takt med tilførsle fra forsvarsgrenene.

f) Overfør RSF-årsverk til FLO, se pkt 4.7

Annet

g) Foreta en gjennomgang av oppbevaring av våpen og eventuell fremtidig differensiering av våpentyper i den nye HV-strukturen, og legg frem resultatet innen 1. juni 2005.

h) Støtt departementets arbeid med å vurdere hjemmelsgrunnlaget for innkalling av HV-personell for å løse prioriterte oppdrag over tid, spesielt i situasjoner hvor det ikke er innført beredskap, og der samfunnet er forutsatt å fungere mest mulig normalt.

i) Utarbeid plan for utnyttelse av Kongsvinger festning som en del av HVs infrastruktur, underlagt distriktsstaben på Terningmoen innen 1. juni 2005.

j) Bistå FD i å utarbeide en plan for fordeling og ivaretagelse av oppgaver som følge av nedleggelse av LDKS.

Der det lokaliseres nye HV-distrikstaber, og hvor det er forsvarsvirksomhet fra tidligere, må de samlede ressurser utnyttes optimalt og mest mulig kostnads-effektivt. Heimevernsskolen Dombås videreføres som HVs skole- og kompetansesenter (HVSKS).

Øvrige organisatoriske tiltak

d) Reduser HVs styrker fra ca. 83 000 personell til 50 000 personell samt til en reserve på 33 000 personell.

e) Gjennomfør utdanning i HV.

4.7 FORSVARETS LOGISTIKKORGANISASJON OG REGIONALE STØTTEFUNKSJONER

Overordnet

Omstillingen av FLO skal fokuseres langs to dimensjoner - øke den operative tilgjengeligheten i logistikk- og støttetjenesten, og foreta betydelige effektiviseringer av den totale virksomheten ved bruk av et vidt spekter av virkemidler, herunder OPP. Samlede tiltak skal utgjøre en effektiviseringsgevinst på intern drift på det som i dag er FLO og RSF på minimum 600 mill. kr per år, utover de tiltak som er beskrevet i PET nr. 1/2004 til IVB for gjennomføringsåret 2004 - FLO. Disse gevinster skal realiseres snarest. Alle innsparinger det vises til nedenfor, er skrevet med utgangspunkt i en situasjon der tiltakene i nevnte PET er implementert og målene er nådd innen utgangen av 2005.

Da effektiviseringspotensialet i logistikk og støtte antas å være større enn de angitte 600 mill. kroner, skal en større effektiviseringsgevinst søkes oppnådd i løpet av 2005--2008. Dette er også pålagt av Stortinget gjennom Innst. S. nr. 234 (2003-2004). Intern effektivisering vektlegges tidlig i perioden, og vil ved en vellykket implementering kunne redusere behovet for en omfattende bortsetting. Alle effektiviseringstiltak skal være gjennomført snarest og senest innen 2008. Videre ligger kravet om at FLO skal nedbemanne til maksimum 5 330 i løpet av 2005 fast. Godkjent og ferdig forhandlet OPL/F for det som i dag er FLO, og som i så stor grad som mulig tar opp i seg helheten av de innsparingskrav som FLO er stilt overfor, skal foreligge for implementering snarest mulig og senest innen 1. januar 2005. Utkast til OPL/F forelegges FD senest primo oktober 2004.

Nedenfor følger en gjennomgang av innsparingskrav og rammer for hver divisjon, med beskrivelse av tiltak med sikte på å realisere en samlet besparelse på minimum 600 mill. kr. I tillegg skal det realiseres gevinster i FLO knyttet til mer effektivt internt innkjøp og interne besparelser innenfor reiser, kurs og representasjon med minst 70 mill. kr.

FLO/Ledelse

a) Gjennomfør betydelig prosess- og organisasjonsmessig effektivisering av FLOs ledelsesorganisasjon i tråd med fremtidig organisering av FLO med en innsparing i størrelsesorden 30 mill. kr i årlig drift.

FLO/Materiell

b) Støtt utredningen om FLOs investerings- og innkjøpsvirksomhet som egen etat under ED, med sikte på at regjeringen kan fremme en anbefaling om dette senest ultimo september 2004. FSJ skal anbefale én helhetlig modell der den nye etaten har selvstendig kapasitet til å gi råd til FD angående bl. a. de teknologiske og merkantile aspektene ved kapasitetsfremskaffelser i fasen frem til et prosjekt eventuelt igangsettes. I de enkelte prosjektfaser kan imidlertid etaten leie inn kompetanse og kapasitet. Etaten skal ha ansvaret for gjennomføring av materiellfremskaffelser i forsvarssektoren. Etaten skal planlegges etablert innenfor en maksimal årsverksramme på 300 fast ansatte.

En målsetting er å oppnå en effektiviseringsgevinst på minimum 150 mill. kr i årlig drift innenfor dagen FLO/Materiells virksomhetsområder. Disse innsparingene skal kunne realiseres uavhengig av hvorvidt det etableres en ny etat. Dagens lokalisering opprettholdes inntil videre for de funksjoner hvor en flytting gir liten synergi eller som er geografisk bundet til Forsvarets operative virksomhet.

Følgende tiltak vurderes for iverksetting:

- En samling av forsvarsgrenovergripende, eller grenspesifikke funksjoner og andre funksjoner som i sin utøvelse ikke er geografisk bundet, til Kolsås.
- Gjennomgående effektivisering av administrasjon og ledelse.
- En reduksjon og samordning av fag- og prosjektfunksjoner.
- En effektivisering og samordning av utøvelse av fagmyndighet i forsvarssektoren.
- Etablering av kompetanse for understøttelse av nytt konsept for fremskaffelse av materielle kapasiteter ved omprioritering og fokus på nye anskaffelsesstrategier.
- Integrering og effektivisering av tekniske funksjoner.
- Fjerning av alle overlappende aktiviteter og funksjoner innenfor forsvarssektoren.
- Bortsetting av ingeniørtjenester dersom dette er totaløkonomisk fordelaktig og operativt forsvarlig.

FLO/Drift

c) Gjennomfør effektiviseringstiltak på minimum 220 mill. kr, eksklusive RSF i det som i dag er FLO/Drift. Dette er netto reduksjon inklusiv kostnader til økt operativ gripbarhet. Kuttene skal ikke ramme evnen til å stille innmeldte og planlagte styrkebidrag til internasjonale operasjoner.

d) Etablér deployerbare logistikk- og støttekapasiteter i tråd med operative krav og i takt med utviklingen av den operative strukturen. Etableringen skal skje innenfor FLOs samlede ressursrammer, og innenfor en kostnadsramme på maksimalt 125 mill. kr. Det skal tas spesielt hensyn til understøttelse av Forsvarets til enhver tid pågående operasjoner, nasjonalt og internasjonalt, herunder ved at nødvendig transport- og logistikkapasitet for å understøtte Forsvarets deployeringer, også luftveien, blir fremskaffet eksempelvis ved kontrakter med sivile selskaper. I dette arbeidet må FLO/Drift i nødvendig grad støtte seg på FLO/Materiell, eventuelt den nye materielletaten. Logistisk understøttelse av Forsvarets øvrige virksomhet må eventuelt nedprioriteres for å skape rom for effektivisering av FLOs virksomhet.

e) Avklar ansvar og grensesnitt mellom FKL, FSS, FLO og tilsvarende miljøer i forsvarsgrenene slik at styrkeproduksjonen og operative leveranser blir mest mulig kostnadseffektiv og at dublerende kapasiteter og kompetansemiljøer elimineres, jf. avsnitt 4.2.2 om FKL.

f) Gjennomfør pilotprosjekt "Bortsetting av basedrift på Haakonssvern" snarest mulig. Pilotperioden skal være avsluttet senest innen utgangen av 2006.

g) Effektiviseringsgevinstene bør i tillegg tas ut og forsterkes ved å iverksette følgende tiltak:

- Gjennomfør betydelig effektivisering av den virksomhet som FLO produserer selv.
- Integrer og effektiviser tekniske funksjoner i forsvarssektoren.
- Fjern overlappende aktiviteter og funksjoner i forsvarssektoren.
- Gjennomfør bortsetting av virksomhet der dette er totaløkonomisk fordelaktig for funksjoner som FLO ikke må produsere selv av hensyn til Forsvarets operativitet.

h) Viderefør mellomnivå vedlikehold ved Bodø og Ørland som i dag.

- Gjennomføres uten bemannings- eller kostnadsøkninger.

i) Hovemoen opprettholdes som lager tilpasset Forsvarets struktur og logistikkonsept.

j) Etabler Produksjonsenhet Landsdekkende (PRE L) samlokalisert med PRE Ø lokalisert til base Gardermoen.

FLO/Tungt vedlikehold (TV)

k) Tilpass og effektiviser virksomheten innenfor FLO/TV som et bidrag til at verkstedene blir konkurransedyktige snarest og senest innen 31. desember 2005. Etter effektiviseringen skal FLO/TV bestå av maksimalt 1 100 årsverk. Dette forutsetter bl. a. at det skal være realisert en effektivisering på totalt 100 mill. kr i årlig drift.

l) Forbered en flytting fra Kjeller til Gardermoen av FLO/TVs virksomhet, samt annen forsvarsvirksomhet, som er avhengig av flystripen på Kjeller.

- Herunder må nødvendige og endelige avklaringer mht. militær flyaktivitet knyttet til en FLO/TV-virksomhet på Gardermoen foreligge før flytting.
- Forbered utrangering av overflødig område i tråd med retningslinjer for utrangering.
- FD vil komme tilbake med føringer når saken er nærmere avklart.

m) FLO/TV skal snarest mulig og senest innen utgangen av 2006 omorganiseres til statlig/privateid aksjeselskap (er). FLO skal bidra til å utvikle FLO/TV til AS:

- Støtt det videre utredningsarbeid som har som mål at FLO/TV snarest mulig blir skilt ut fra Forsvarets organisasjon og senest innen utgangen av 2006 endrer tilknytningsform og blir omorganisert til statlig/privat eid AS.

Annet

n) Realiser en tørrdokk på Haakonssvern, primært i offentlig regi, subsidiært som OPS.

- Anbefalinger i mulighetsstudien som er utarbeidet av FLO for OPP-løsninger vedrørende tørrdokk til Sjøforsvarets større fartøyer, skal så langt som mulig legges til grunn. Økonomisk ramme for å realisere OPP - eller annen løsning - er satt til 235 mill. 2002-kroner (252 mill. 2004-kroner). Tørrdokken skal planlegges ferdigstilt i 2006, Dersom en OPP-løsning viser seg å være vesentlig billigere, kan det vurderes å utsette ferdigstilling til 2007. Dette må imidlertid klareres med FD før iverksettelse, for fremleggelse for Stortinget.

o) OPP-muligheter for helikopterbasen på Sola er under utredning. FD vil komme tilbake med nærmere oppdrag når anbefalingen fra utredningen foreligger.

p) Etabler en produkt- og tjenestekatalog med priser basert på leveranser til FLOs kunder innen 1. januar 2005.

- Utarbeid forslag til håndtering av usikkerhet og tvister ved overgang til en slik leveransebasert prisstruktur.

q) Før Regionale støttefunksjoner (RSF) overføres til FLO, foreta en effektivisering innenfor området slik at bemanningen utgjør maksimalt 10% av årsverk i FMO.

r) Overfør relevante regionale støttefunksjoner til FLO snarest mulig og senest innen 1. januar 2006. Harmoniser og effektiviser RSF-tjenestene innen utgangen av 2007 slik at bemanningen inr "RSF-området" utgjør maksimalt 8% av årsverk i FMO. Samtlige RSF-tjenester vurderes snarest for bortsetting i lys av de retningslinjer som gjelder for OPP, se pkt 2.4.

- I de tilfeller hvor tiltak skal gjennomføres før RSF er overført til FLO, må de ansvarlig sørge for at RSF-relaterte tiltak ivaretas og gjennomføres.

4.8 ANDRE ENHETER/AVDELINGER/TILTAK

a) Videreutvikle alliert trening gjennom å videreføre Alliert treningssenter nord (ATS/N) i Harstad og Alliert treningssenter sør (ATS/S) på Voss.

- Utenlandsk trening i Norge skal gis høy prioritet og nødvendige rammebetingelser gjennom fastsatt program.
- Utarbeid løsning for å tilby utenlandske styrker treningsfasiliteter i Porsanger.
- Videreutvikle alliert trening ved Østerdal Garnison, herunder Regionfelt Østlandet og Hærens taktiske treningssenter med mulighetene for simulatortrening der.

b) Effektiviser Forsvarets musikk, slik at årlige driftskostnader reduseres med 10 %.

c) Etabler et samlet kommunikasjonsnettverk i Forsvaret.

- Iverksett en gjennomgang av FMOs informasjons-/kommunikasjonsstillinger med sikte på tettere koordinering, samlende retning, økt resultat effekt, og med fokus på å effektivisere ressursbruken som bidrag til å løse FSJs oppdrag.
- Etablér et funksjonelt, samarbeidende og samlende informasjonsnettverk innen FMO, knyttet opp til andre slike kapasiteter i Forsvaret, koordinert med FD.

d) Videreutvikle Forsvarsmuseet

- Etablér snarest et styre for Forsvarsmuseet. Styret gis i oppdrag å fremme en tilrådning når det gjelder videreutvikling og prioritering av museets virksomhet, herunder en mulig rolle for understøttelse av Forsvaret i rekrutterings- og informasjonssammenheng. I samarbeid med de ansatte skal det utarbeides forslag til fremtidig tilknytningsform og organisasjons- og driftsmodell som ivaretar behovet for en helhetlig og kostnadseffektiv virksomhet.

e) Reduser FMOs generelle driftsutgifter med 120 mill. kr årlig utover effekten av færre ansatte i Forsvaret, ved å redusere på kurs, reiser, konferanser og representasjon.

- Grunnlaget for reduksjonene som gjennomføres som rammekutt fra og med 2005, skal være ulike brukeres forbruk i 2003.

f) Bruk og forvaltning av skyte- og øvingsfelt skal følge prinsippene for husleiemodellen. Dette vil si at FB er forvalter og ivaretar eieropp gavene på vegne av FD, mens FMO er bruker og kunde hos FB.

- Både forvalter og bruker har bidratt ved utarbeidelsen av den fremlagte "Nasjonal helhetsplan for skyte- og øvingsfelt/Land". FD forutsetter imidlertid at FMO som bruker av anleggene tar formell stilling til planen slik at forvaltningsopp gavene kan videreføres på en mest mulig rasjonell måte.
- I tråd med dette skal FSJ senest innen 15. januar 2005 ha tatt stilling til utrangering av de skyte- og øvingsfelt som i planen er "røde". FD forutsetter at dette skjer etter en helhetlig vurdering og koordinering med alle relevante parter. Beslutningen meddeles FB og feltene overføres FB v/Skifte Eiendom for avhending. Ved usikkerhet knyttet til noen av disse feltene, bør disse fra samme tidspunkt overføres til "gul" status.
- Senest innen 1. mars 2005 skal FSJ ha tatt stilling til de feltene som har "grønn" status. Beslutningen meddeles FB. Ved usikkerhet om behovet for noen av disse feltene, bør disse fra samme tidspunkt overføres til "gul" status.
- Senest innen 1. oktober 2005 skal FSJ ha gjennomgått alle felt med "gul" status og ha tatt stilling til om disse skal beholdes ("grønne") eller avhendes ("røde"). I prosessen skal FSJ søke å avklare langsiktige og mulige fremtidige behov slik at dette kan tas hensyn til.

4.9 PERSONELL OG UTDANNING

a) Utarbeid og bemann ny OPL tilpasset overordnede årsverksrammer og struktur beskrevet i Strategisk mål 1-2.

- Utarbeid ny OPL/F tilpasset innen utgangen av 2005. Personell som blir overtallige ved bemanningen av OPL/F, skal primært tilbys AST og subsidiært sies opp fra sitt tilsetningsforhold i Forsvaret eller overføres RO.
- Departementet vil komme tilbake til det mer spesifikke innhold i den nye og målrettede AST-ordningen innen 1. oktober 2004, jf. avsnitt i pkt 2.4. Dagens AST-ordning vil opphøre med virkning fra 1. januar 2005. FST gis herved i oppdrag å kunnngjøre dette i FMO.
- Stillinger i OPL/F som skal innføres i perioden frem til 2008, skal stå tomme frem til de ved en fastsatt dato åpnes for tilsetning.
- Stillinger i OPL/F som skal fjernes frem til 2008, opprettes som midlertidige stillinger med en klar tidsavgrensning.
- OPL/F skal legge til rette for implementering av avdelingsbefal.
- Sivile stillinger som krever beordringsplikt besettes kun av de som aksepterer dette. Dersom det viser seg ikke mulig å få sivilt ansatte, erstattes disse stillingene med militært personell. Også stillinger knyttet til MEB-lagre og som er kritisk for å sikre uttak av utstyr må sikres nødvendig bemanning til enhver tid.
- En felles omstillingsavtale for FMO med varighet ut omstillingsperioden skal fremforhandles. I avtalen skal kompetanse vektlegges fremfor ansiennitet så langt det er mulig innenfor gjeldende regelverk.
- For å nå målet om økt kontinuitet og fleksibilitet, skal det vurderes brukt flytende grad og lønnspressen i stillinger hvor det er særlig behov for kontinuitet.

b) Innfør avdelingsbefalsordningen.

- Implementer den nye ordningen, slik den er beskrevet i Innst. S. nr. 234 (2003-2004), slik at den bidrar til økt kontinuitet, spesialisering og erfaring i Forsvaret.
- Tilsetting og disponering skal skje etter de samme prosedyrer som gjelder for yrkesbefal. Endringer i ordningen for tilsetting av yrkesbefal må også gjøres automatisk gjeldende for avdelingsbefal.
- Ordningen skal innføres på en kostnadseffektiv måte, ved å rekruttere fra kontraktsbefal, pliktjenestebefal, vervede og sivile med relevant utdanning samt evt. ved å disponere yrkesbefal i stillinger som er tiltenkt avdelingsbefal i en overgangsperiode.
- Utdannelsen skal være behovsinitiert, dvs. at den skal tilpasses den funksjon den enkelte skal fylle, bl.a. ved målrettede kurs og "on the job training". Dette omfatter også endringer i eksisterende utdanningsmodeller, særlig med tanke på utdanning for

- å oppfylle formelle krav til sertifisering og lignende.
  - Avdelingsbefalet skal gis mulighet til å ta utdanning underveis i ansettelsesperioden, herunder sivile utdanninger.
  - Ordningen evalueres innen 31. desember 2008 i nært samarbeid med personellorganisasjonene.
- c) Innfør ny ordning med vervede.
- Det planlegges med at det innen 2009 være ca. 1 500 vervede mannskaper i Forsvaret. Det skal være en rimelig fordeling mellom forsvarsgrenene.
  - Etablér ny ordning for vervede, herunder en strategi for rekruttering av de best skikkede. Inntil ny ordning for vervede er på plass, skal rekrutteringen av vervede utelukkende dekke tvingende nødvendige operative behov.
  - Tilsetning av vervede må skje innenfor de til enhver tid gjeldende personellmessige og økonomiske rammer. Om nødvendig må stillinger konverteres fra offisersstillinger eller sivile stillinger for å skape det nødvendige rom for dette.
- d) Praktiser verneplikten i henhold til Forsvarets behov.
- Verneplikten skal praktisere slik at det opprettholdes et tilstrekkelig rekrutteringsvolum for videre tjeneste, samt at det opprettholdes et volum og kompetansemessig grunnlag for beredskap, kontrakt og mobilisering.
  - Hærens utskrivningsstyrke skal kalles inn slik at Brigade N blir bestående av to kvalitativt og kvantitativt likeverdige kontingenter.
- e) Gjennomfør statushevende tiltak for vernepliktige.
- Øk dimisjonsgodtgjørelsen fra 8 900 kr til 15 000 kr fra og med 1. januar 2005 for de som gjennomfører 12 måneders tjeneste.
  - Dimisjonsgodtgjørelsen dimensjoneres ut fra opptjente dager i 2004 (x 8900/365) og opptjente dager i 2005 (x 15000/365).
  - Øk Tjenestetillegget årlig i takt med lønnsoppgjørene.
- f) Iverksett innkalling av kvinner til frivillig sesjon.
- For å øke rekrutteringen av kvinner til Forsvaret, kalles alle kvinner i aktuelt årskull inn til sesjon, senest innen utgangen av 2006. Oppmøtet skal være frivillig og ordningen skal virke rekrutteringsfremmende for flere kvinner i Forsvaret.
  - Tilpass sesjoneringen til dens nye rolle som rekrutteringsportal for kvinner.
  - Kostnadene ved tiltaket søkes dekket innenfor dagens (2004) driftsbudsjett for Vernepliktsverket.
- g) Endre policy for utdanning av Forsvarets personell for å redusere ressursbruk på utdanning ved bl.a. følgende tiltak:
- Reduser antall elever på stabsskole i utlandet. Det foretas en målrettet prioritering av land, jf. Nord-sjøstrategien og transatlantiske forbindelser.
  - Kun unntaksvis tilbys stabsutdanning utenlands i tillegg til nasjonal stabsutdanning.
  - Reduser kostnadene til sivil masterutdanning med 50% ved å gjennomføre policyendring som enten innebærer redusert lønn/ytelser i hele perioden, kun lønn/ytelser i halve utdanningsperioden eller redusert omfang.
- h) Øk fleksibilitet og kvalitet i utdanningsordningen.
- Forsvarets utdanningstilbud skal i størst mulig grad modulbaseres, slik at prinsippet om behovsinitiert utdanning i størst mulig grad kan tilfredstilles.
  - Forsvarets utdanningsvirksomhet skal organiseres og innrettes slik at det eksisterer en klar ansvars- og rollefordeling i den hensikt å være kostnadseffektiv samt å unngå unødig dublering av kompetanse, både internt i Forsvaret og i forhold til sivile utdanningsinstitusjoner.
  - Det skal utvikles egne planer og utdanningstilbud spesielt rettet mot avdelingsbefal.
  - Ny utdanningsordning skal være utarbeidet og konkretisert innen utgangen av april 2005.
- i) Innfør 3-årig krigsskole med bachelorgrad.
- Eksisterende utdanningsmodeller skal videreutvikles til 3-årig utdanningsløp som gir bachelorgrad innenfor militær studier.
  - Utdanningstilbudet ved alle tre krigsskoler skal baseres på en felles modell, hvor det første året hovedsakelig er fellesfaglig med ensartet innhold, men med grenvis utvikling. Deler av dette første året skal også etableres som et kvalifiseringskurs for personell med sivilt relevante bachelorgrader. De to påfølgende årene skal rettes inn mot grenvise behov og spesialiseringsretninger.
  - Utdanning etter ny modell startes opp i august 2005.
- j) Innfør 1-årig stabsskole med mulighet for 2-årig militær mastergrad.
- Utdanningsmodellen skal tilfredsstille allmenne krav til materutdanning, være forskning basert på akademisk kompetanse fra FSS, FFI, krigsskolene og sivile utdanningsinstitusjoner.
  - På områder der det eksisterer sivile utdanningstilbud, skal Forsvaret kjøpe kompetanse fra sivile institusjoner. Det skal ikke bygges opp egen FoU-kompetanse for å drive masterutdanning på disse områdene, kun bestillerkompetanse. Kjøp av sivil utdanning skal skje på den for Forsvaret rimeligste måte, ved å benytte eksisterende tilbud innenfor universitets- og høyskolesystemet.
  - Utdanningen skal startes opp i august 2005.
- k) Moderniser befalsskolene.

- Det skal innføres et mer fleksibelt og praktisk rettet utdanningsløp over to år tilpasset forsvarsgrenenes spesifikke behov.
- I den grad det er hensiktsmessig skal utdanningen søkes gjennomført i operative avdelinger, og ved andre grenvise kompetansemiljøer.
- Det skal være et direkte løp (jf. videregående skole) for alle forsvarsgrener. Dette er særlig viktig for ikke å utelukke kvinner eller særlig motivert ungdom som bestemmer seg tidlig for befalsutdanning.
- Gjennom førstegangstjeneste skal gi skolepoeng ved opptak på samme måte som ved sivile høyskoler/universitet.
- Det er et mål om 25% kvinner ved alle tre befalskolene ved periodens utløp.
- Befalsskolene skal ha direkte løp fra videregående skoler for alle forsvarsgrener tilpasset den enkelte forsvarsgrens behov.
- Oppstart av den moderniserte befalsskolemodellen i forsvarsgrenene skal gjennomføres i juni 2005.

l) Innrett forvaltningsutdanning med fokus mot logistisk understøttelse av operasjoner.

- Eksisterende utdannings- og kursportefølje innenfor logistikk og forvaltning skal spisses mot militært spesifikke behov samt økonomi- og regnskapskunnskaper. I de tilfeller der det eksisterer tilsvarende og mer kostnadseffektive sivile tilbud, skal utdanning bortsettes, jf. pkt k.
- Det skal opprettes én felles utdanning innenfor Operativ logistikk på krigsskolenivå med oppstart i august 2005. Denne skal etableres med basis i øk./Adm.linjen ved Sjøkrigsskolen.
- Forvaltningsutdanningen for øvrig videreføres under Forsvarets stabsskole og FKL. Praktisk operativt rettet kursvirksomhet overføres til Forsvarets kompetansesenter for logistikk.

m) Innrett teknisk utdanning mot militært spesifikke behov og fleksibel utnyttelse av sivile utdanningstilbud.

- Reelle utdanningsbehov som grunnlag for videreutvikling av den tekniske utdanningsvirksomheten, skal klarlegges. Kun virksomhet som gir signifikante kostnadsbesparelser i forhold til sivile tilbud eller hvor det ikke finnes, overordnet sett, dekkende sivile tilbud, skal videreføres.
- Økt samarbeid med sivile utdanningsinstitusjoner og felles fagspesifikke kurs skal gjennomføres i den grad det totalt sett fører til realiserbare gevinster.
- Gjennom en sterkere integrering i sivile utdanningsinstitusjoner skal Forsvarets tekniske utdanningstilbud - ingeniør/bachelor - videreutvikles, eventuelt fullstendig bortsettes.
- Endringer skal være iverksatt innen juni 2006.

n) Videreutvikle Forsvarets skolesenter (FSS) som en forskningsbasert utdanningsinstitusjon med et koordinerende og faglig ansvar for utdanningsvirksomheten i Forsvaret tilpasset en betydelig årsverksreduksjon. Det

må sikres en hensiktsmessig bemanning, inkludert lederstillinger, fra alle forsvarsgrenene. Ny ferdigforhandlet OPL for FSS skal foreligge for implementering snarest og senest innen 31. januar 2005. Utkast til OPL skal presenteres for FD primo november.

- FSS skal vektlegge forsknings-, utviklings- og undervisningsvirksomhet innenfor militære fagområder, med følgende underenheter: Forsvarets høyskole, Forsvarets stabsskole med rustningskontrollgruppen eventuelt integrert, Forsvarets institutt for ledelse (FIL), Institutt for forsvarsstudier (IFS), Forsvarets kurssenter, Norges idrettshøyskole/Forsvarets institutt og stab.
- FIL skal innen dagens årsverksramme dreie fokus mot militær ledelse i krise og krig. IFS skal fokusere på sikkerhets- og forsvarspolitik, militærmakt og militærmaktens rammevilkår i et fremtidsrettet perspektiv. Transatlantiske studier skal prioriteres, og IFS skal levere vesentlige bidrag til mastergradsstudiet. IFS årsverksramme skal være som for FIL.
- FSTS skal fokusere på planlegging og ledelse av fellesoperasjoner innenfor hele spekteret av Forsvarets oppgaver, inkludert fredsoperasjoner, operativ logistikk, forvaltning, CIMIC og INFO OPS inkludert. Antall årsverk ved FSTS i sin nye form skal reduseres i forhold til dagens årsverksramme.
- FSS skal gjennomføre arbeidet med operativ doktrineutvikling og den overordnede konseptutvikling i Forsvaret. En revidert overordnet doktrine for Forsvaret skal presenteres innen utgangen av 2005 (det vises til eget skriv fra departementet).
- FSS skal søke om akkreditering for masterutdanning. FSS skal videre ha et overordnet ansvar for all akademisk utdanning, fellesutdanning og for sammenheng mellom bachelor- og masternivået i utdanningssystemet. FSS har et koordinerende ansvar på dette området ift. generalinspektørene. FSS skal utnytte ressurser ved krigsskolene, også til masterstudier, der dette er hensiktsmessig for å unngå dublering av kompetanse.
- Kursvirksomhet knyttet til logistikk og forvaltningssystemer ved FSS overføres til Forsvarets kompetansesenter logistikk (FKL).
- FOKIV nedlegges.
- For å dekke behovet innenfor forvaltningsrelaterte fag på masternivå skal sivile tilbud nyttes, og FSS skal ha bestillerkompetanse for å ivareta dette.
- Senter for militære erfaringer (SME) skal overføres til FOHK.
- Forsvarets kurssenter skal etableres. Synergieffekter mellom de ulike elementer skal utnyttes.

o) Bistå departementet i vurdering av Voksenopplæringen og Forsvarets fjernundervisning, som skal gjennomføres innen 1. desember 2004.

4.10 MILJØVERN

FDs handlingsplan skal legges til grunn for miljøvernarbeidet i perioden.

a) Videreutvikle miljøledelse og bidra til å gjøre miljøhensyn til en integrert del av alle plan- og beslutningsprosesser.

- Årlig miljøredegjørelse utarbeides innen 1. april påfølgende år, bl.a. som grunnlag for utarbeidelse av sektorens årlige miljørapportering til Miljøverndepartementet.
- System for miljørevisjon skal etableres og gjennomføres.
- Forsvarets miljødatabase skal benyttes som grunnlag for kontroll og oppfølging av sektorens miljøpåvirkninger.

b) Sørg for å ha oversikt og kontroll med virksomheten mht. større miljømessige påvirkninger, herunder dens innsatsfaktorer og produkter.

- Forsvaret skal ha miljøinformasjon som er relevant i forhold til sitt eget ansvarsområde og funksjoner, og gjøre denne allment tilgjengelig.

c) Innrett virksomheten etter miljømyndighetens antatte fremtidige krav om konsesjon knyttet til skyte- og øvingsfelt.

d) Integrer miljøhensyn som en del av all øvingsplanlegging.

- Miljøkonsekvenser av øvelser, av alliertes øvinger i Norge og av Forsvarets internasjonale virksomhet skal synliggjøres og dokumenteres.
- Miljøvernoffiserens rolle, kompetanse og organisatoriske plassering i militære enheter innenlands og utenlands skal klargjøres.

e) Innarbeid miljøhensyn i planleggingen ved framskaffelser av kapasiteter til Forsvaret, og som en integrert del av totalprosjekteringen.

- Alle krav til miljøhensyn skal være oppfylt før materiellet tas i bruk.
- Forsvaret skal være en pådriver for å fremme leverandørers evne og vilje til å levere produkter som er produsert med miljøvennlige metoder.
- Det skal være synlig og klart at Forsvaret, der det er mulig, velger de miljømessig gunstigste løsninger.
- Forsvaret skal ikke foreta anskaffelser uten at miljøvirkningene er avklart på forhånd.

f) Vektlegg hensyn til miljøet, ressurs- og energiforbruk ved all utbygging, bruk og avhending av EBA. Det er avgjørende at forvalteren iakttar miljømessige forskrifter og forvaltningspraksis, slik at Forsvarets troverdighet på dette området blir best mulig.

5. TILLEGGSSOPPDRAG TIL FORSVARSBYGG

5.1 Innledning

I dette kapitlet konkretiseres departementets mål for FBs virksomhet i perioden 2005-2008. Fokus er lagt på omtale av hovedmål og tilhørende styringsparametere. Tildeling av ressurser og hjemmel for bruk av midler for

det enkelte gjennomføringsår, vil formaliseres gjennom årlige iverksettelsesbrev. Oppfølging av de skisserte målene vil skje gjennom etatsstyringen og forankres i etatsstyringsmøtene. Etatsstyringen skal følge opp vesentlige avvik ift. måloppnåelse. Som grunnlag for oppfølgingen nyttes avviksrapporter og formaliserte rapporter som fastsatt i det årlig iverksettelsesbrevet.

FB skal gjennom sin virksomhet bidra til at forsvarssektoren samlet lykkes med å nå målene for den videre modernisering og transformasjon av Forsvaret. De strategiske målene som er beskrevet i kapittel 3 vil være styrende for FBs virksomhet og således for FBs eget målbylde.

FDs retningslinjer for tjenestefeltet eiendom, bygg og anlegg gir ansvars- og funksjonsfordelingen innenfor tjenestefeltet og oppgaver som ikke er omtalt i dette iverksettelsesbrevet.

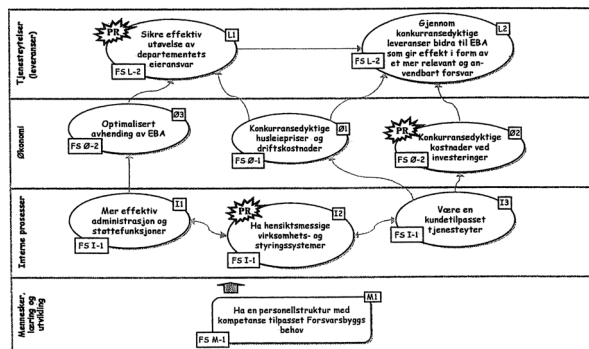
5.2 Mål for virksomheten i perioden

FB skal ha økt fokus på sine leveranser og på kostnadsreduksjoner ved å effektivise interne prosesser og tilpasse tjenestespekteret til endringer i Forsvarets behov. De funksjoner som i dag leveres av FB, skal utføres minst like bra eller bedre sammenlignet med hva alternative tilbydere kan utføre. FB skal kontinuerlig tilpasse virksomheten til endrede forventninger fra øvrige deler av forsvarssektoren.

Det vises i denne sammenheng til Iverksettelsesbrev FB 2004 - presiseringer, endringer og tillegg nr. 1 av 2. april 2004, ref. 2003/04027-9/FD V/613.2, pkt. 5. Konkurranserevisjon og tilknytningsformer for FB fra 2006 skal utredes i en koordinert prosess og et beslutningsgrunnlag foreligge i første halvdel av 2005. Eventuelle endringer vil kunne medføre vesentlige endringer i rammene for og innretningen av virksomheten i FB, samt for FDs mål for FB. Behov for presiseringer, endringer og tillegg til dette dokument vil bli fulgt opp i etatsstyringen og reflekteres i relevante styringsdokumenter.

5.3 Målbylde

Det er lagt til grunn et strategisk målbylde for forsvarssektoren, jf. del 3. Basert på dette målbylde, er det utarbeidet et målbylde som beskriver forventet tilstand for for FB i 2008.

Dette er mål som skal være strategisk førende for all virksomhet i FB for perioden 2005- 2008. Styret for FB/direktør FB står ansvarlig for å nå målene og er forutsatt å planlegge, prioritere og gjennomføre FBs akti-

vitet innenfor gitte rammer, slik at de fastsatte målene nås.

Sammenhengen mellom hovedmålene for forsvarssektoren og FBs hovedmål:

Forsvarssektoren		FB
L-2	Etablere et bærekraftig, alliansetilpasset og oppgavebasert Forsvar	Mål L1 og L2
Ø-1	Et kostnadseffektivt forsvar i langsiktig økonomisk balanse	Mål Ø1
Ø-2	Frigjorte ressurser omsatt til øving, beredskap, operasjoner og investeringer	Mål Ø2 og Ø3
I-1	Effektivisere logistikk- og støttevirksomheten med en innsparing på minimum 2 mrd. 2004-kr	Mål I1, I2 og I3
M-1	En personellstruktur med rett kompetanse til rett sted og rett tid - raskere og mer effektivt enn før	Mål M1

5.4 Styringsparametere

I samarbeid med FB er det fastsatt relevante og praktisk observerbare måleparametere for alle prioriterte mål. Departementet vil følge opp på basis av konkrete mål og resultatindikatorer. Noen av disse er eksplisitte resultatkrav, mens andre er kun å anse som resultatindikatorer.

Måltall for parametere er forutsatt å ligge fast gjennom perioden for å kunne gi grunnlag for avvikrapportering og korrigerende tiltak. Når det eventuelt er konstatert begynnende av eller faktisk avvik mellom ønsket tilstand og faktisk tilstand, vil det være nødvendig å iverksette tiltak for å fjerne avviket.

Sammendrag av styringsparametere tilknyttet hovedmålene:

Hovedmål	Styringsparametere	Mål/krav	Resultatindikator
L1	L1.1 ressursforbruk	x	
	L1.2	tilstandsgrad	x
L2	L2.1 EBA-andel av forsvarsrammen		x
Ø1	Ø1.1 nøkkeltallsanalyse husleie	x	
	Ø1.2 nøkkeltallsanalyse renhold	x	
Ø2	Ø2.1 prosjektkostnad	x	
	Ø2.2 livssyklus kostnader	x	
	Ø2.3 alternativsvurderinger		x
Ø3	Ø3.1 omløpshastighet	x	
	Ø3.2 arealreduksjon	x	
	Ø3.3 Forsvarets omdømme		x
I1	I1.1 nøkkeltallsanalyse administrasjon	x	
	I1.2 nøkkeltallsanalyse forvaltning	x	
I2	I2.1 feil i kritiske systemer		x
	I2.2 riksrevisjonsantegnelser	x	
I3	I3.1 kundetilfredshet	x	
	I3.2 faktureringsgrad		x
M1	M1.1 bemanningsutvikling	x	(x)
	M1.2 sykefravær		x

5.5 Konkretisering av hovedmål

Hovedmålene konkretiseres nedenfor.

Strategisk mål: L1

Sikre effektiv utøvelse av departementets eieransvar.

Konkretisering av målet:

- Sikre opprettholdelse av teknisk verdi og funksjonell standard i Forsvarets EBA (FDVU).
- Utøve eieroppgaver for departementet.

- Bidra til løsning av FDs sektoransvar innen miljø- og kulturminneforvaltning.

Styringsparametere:

L1.1 Ressursforbruk (krav).

L1.2 Tilstandsgrad (krav).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: L2

Gjennom konkurransedyktige leveranser bidra til EBA som gir effekt i form av et mer relevant og anvendbart forsvar.

Konkretisering av målet:

- Avklaring mht. konkurranseeksponering og tilknytningsform for FB fra 2006.
- Utvikle og implementere investeringsløsninger basert på sambruk, fleksibilitet, mobilitet og flyttbarhet.
- Utvikling av eksisterende EBA (sambruk, fleksibilitet mm).
- EBA som ikke gir ønsket effekt avhendes.

Styringsparametere:

L2.1 EBA-andel av Forsvarets totale kostnadsramme (indikator).

Strategiske initiativ:

1. Bidra til å fullføre utredning av og eventuelt implementere beslutninger mht. konkurranseeksponering og endringer i tilknytningsform for FB fra 2006.

Strategiske mål: Ø1

Konkurransedyktige husleiepriser og driftskostnader.

Konkretisering av målet:

- Redusere kostnadene til forvaltning, løpende drift, vedlikehold og lov og forskriftsrelatert utvikling ved effektivisering av tjenestene med minimum 20% innen 2006 og ytterligere minimum 10% innen utgangen av 2008, utover de kostnadsreduksjoner som er en konsekvens av arealnedtrekk i FMO fra 4,0 til 3,5 mill, kvm.
- Redusere renholdskostnadene ved effektivisering av tjenestene.
- Effektiv energiforvaltning.

Styringsparametere:

- Ø1.1 Nøkkeltallsanalyse husleie (krav)
- Ø1.2 Nøkkeltallsanalyse renhold (krav)

Strategiske initiativ

FB skal søke å redusere kostnadene utover det skiserte minimum (20% reduksjoner innen utgangen av 2006 og ytterligere 10% innen utgangen av 2008).

Strategisk mål: Ø2

Redusere kostnadene ved investeringer i nye EBA.

Konkretisering av målet:

- Redusere satsene for investeringer i tråd med nivå for tilsvarende bygg i det sivile, m.a.o. en reduksjon per kvadratmeter med 10-20 % i forhold til dagens kostnadsnivå, noe som i 4-års-perioden tilsvarer reduserte investeringer på ca. 200 mill, kr.
- Redusere prosjektkostnadene ved tradisjonelle investeringsprosjekter og samtidig ivareta god totaløkonomi (årskostnader/differensiert husleie/levetidskostnader).

- Økt fokus på alternative løsninger (midlertidige løsninger, standardisering, flerbruksmuligheter, nøkternhet, flyttbarhet, OPP).

Styringsparametere:

- Ø2.1 Prosjektkostnad (krav).
- Ø2.2 Livssyklus kostnader (krav).
- Ø2.3 Alternativsvurderinger (indikator)

Strategiske initiativ:

Strategiske mål: Ø3

Optimalisert avhending av EBA.

Konkretisering av målet:

- Bidra til å redusere Forsvarets driftsutgifter ved balansert avhending av utrangert EBA.
- Øke avhendingsinntektene i omstillingsperioden uten å påvirke totale avhendingsinntekter eller omdømme negativt.

Styringsparametere:

- Ø3.1 Omløpshastighet (krav).
- Ø3.2 Arealreduksjon (krav).
- Ø3.3 Forsvarets omdømme (indikator).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: II

Mer effektiv administrasjon og støttefunksjoner.

Konkretisering av målet:

- Redusere kostnadene ved administrasjon og støtte-tjenester til et nivå som står i forhold til organisasjonens virksomhetsomfang.
- Redusere kostnadene til forvaltning (etter NS3454) til konkurransedyktig nivå.

Styringsparametere:

- II.1 Nøkkeltallsanalyse administrasjon (krav).
- II.2 Nøkkeltallsanalyse forvaltning (krav).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: I2

Ha oppdaterte og hensiktsmessige virksomhets- og styringsformer.

Konkretisering av målet:

- Ha et enhetlig og helhetlig styringssystem.
- Ha oppdaterte og hensiktsmessige rutiner og systemer for økonomiforvaltning og prosjektgjennomføring.
- Ha et oppdatert og fungerende intern-kontrollsystem.

Styringsparametere:

- I2.1 feil i kritiske systemer (indikator)
- I2.2 riksrevisjonsantegnelser (krav)

Strategiske initiativ:

1. I sammenheng med utredning av konkurranseeksponering og tilknytningsform for FB skal det vurde-

res om det kan være formålstjenlig å ta i bruk felles integrert forvaltningssystem (FIF) i FB, jf. L2.

Strategisk mål: I3

Være en kundetilpasset tjenesteyter.

Konkretisering av målet:

- Formålstjenlig nærhet til kunden (e).
- Riktig leveranse, kvalitet, pris, tid.
- Bevisstgjøre ansvar og myndighet i alle ledd i organisasjonen, inkl. bruk av fullmakter gitt av FD.
- All virksomhet skal baseres på horisontal samhandel med brukerne av FBs tjenester. Brukerne har ikke valgfrihet til å velge andre EBA-leverandører enn FB, men har valgfrihet mht. hvilke produkter de ønsker å kjøpe.

Styringsparametere:

13.1 Kundetilfredshet (krav).

13.2 Faktureringsgrad (indikator).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: M1

Sikre en personellstruktur og kritisk kompetanse tilpasset FBs behov.

Konkretisering av målet:

- a. Formulering koordineres med konkretisering av målbilde for forsvarsektoren.
- b. Om nødvendig skal egne inntekter bidra til opprettholdelse av kritisk kompetanse.

Styringsparametere:

Bemanningsutvikling (krav tom. 2005, deretter eventuelt indikator), sykefravær (indikator).

Eventuelt ytterlig parametere vurderes innarbeidet i forlengelsen av konkretisering.

Strategiske initiativ:

6. TILLEGGSSOPPDRAG TIL FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT (FFI)

6.1 Innledning

I dette kapitlet konkretiseres departementets mål for FFI i perioden 2005-2008. Fokus er lagt på omtale av hovedmål og tilhørende styringsparametere. Tildeling av ressurser og hjemmel for bruk av midler for det enkelte gjennomføringsår, vil formaliseres gjennom årlige iverksettelsesbrev. Oppfølging av målene vil skje gjennom etatsstyringen og forankres i etatsstyringsmøtene. Etatsstyringen skal følge opp vesentlige avvik i forhold til måloppnåelse. Som grunnlag for oppfølgingen nyttes avviksrapportering og formaliserte rapporter som fastsatt i det årlige iverksettelsesbrev. Virksomhetsleder (leder av styret) har ansvaret for oppfølgingen av målene.

For å forsterke etatsstyringen er følgende struktur etablert for å innrette FFIs forskningsaktiviteter herunder FFIs andel av Forsvarets FoU-midler:

- Forsvarets forskningspolitiske råd (FFR) ledes av FSJ i rollen som rådgiver i departementet. Rådet skal gi råd til departementet og FFIs styre om Forsvarets behov for forskning koordinert med de militære syn og behov. FFRs representanter oppnevnes av FD.
- Styret mottar FFRs råd og innhenter råd mht. dimensjoneringen av basisbevilgningen. Evt. uoverensstemmelser mellom FFRs råd og styrets anbefalinger skal tas opp i styringsdialog med FD.
- Forskningsprosjekter ved FFI skal godkjennes av Forsvarets forskningsforum (F3). F3 skal godkjenne nye prosjektforslag, endringsmeldinger og prosjektsluttmeldinger.
- For hvert prosjekt etableres det et prosjektråd med representanter fra relevante miljøer i Forsvaret og evt. FD. I hvert prosjektråd utpekes en hovedrepresentant fra Forsvaret med ansvar for å påse at prosjektet gjennomføres innenfor godkjent prosjektplan.

6.2 Gjennomføring av den videre modernisering av Forsvaret

FFI skal gi råd til FD og FMO i utviklingen av materiell- og investeringsprogrammer, samt bidra til Forsvarets transformasjon og en kostnadseffektiv drift. Instituttet skal ha spesiell fokus på trekk ved den vitenskapelige og teknologisk utvikling som kan påvirke forutsetningene for forsvarsplanleggingen på materiell- og teknologisiden.

FFI skal ha et utstrakt samarbeid med kompetansemiljøer i Forsvaret, og norske og utenlandske forsknings- og utdanningsmiljøer. I tillegg skal FFI delta i institusjonalisert internasjonalt samarbeid, særlig innenfor NATO, WEAG (IEDA) og EU.

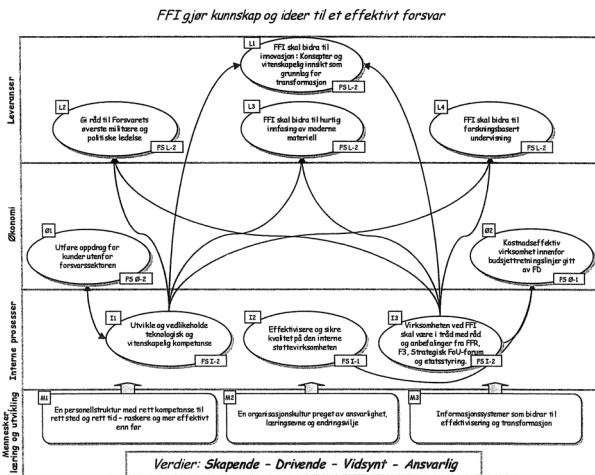
Majoriteten av FoU-prosjekter ved FFI bør ha en varighet på inntil tre år. Dette innebærer at den totale porteføljen raskt vil bygges ned dersom nye prosjekter ikke godkjennes. Kort gjennomføringstid for FFIs prosjekter innebærer at den totale FoU-porteføljen relativt raskt kan ta opp i seg endringer i Forsvarets behov og endringer i økonomiske rammer. I gjennomsnitt kan om lag en tredjedel av FFIs portefølje nyorienteres hvert år.

6.3 Hovedmål for virksomheten i perioden

FD har fastsatt strategiske mål for FFI basert på langtidsplanen for Forsvaret i perioden 2005-2008 og det strategiske målbildet for forsvarsektoren 2008.

Tilsammen danner dette grunnlaget for FDs 12 strategiske mål, uttrykt gjennom departementets strategiske målbilde for FFI i nedenstående figur. Dette er mål som skal være førende for FFIs virksomhet i perioden 2005-2008.

Strategisk mål bilde for FFI 2008
FFI gjør kunnskap og ideer til et effektivt forsvar

6.4 Konkretisering av hovedmålene

Strategisk mål: L-1

FFI skal bidra til innovasjon: Konsepter og vitenskapelig innsikt som grunnlag for transformasjon.

Konkretisering av målet:

FFI skal gjennom sin virksomhet bidra til å frembringe en anvendbar og relevant forsvarsstruktur.

FFI skal (i) utgi skriftlig materiale i form av publikasjoner, artikler og temahefter som belyser militærrelatert informasjon; (ii) når det er hensiktsmessig arrangere konferanser, også med internasjonal deltagelse, innen aktuelle forskningsområder, og (iii) jevnlig holde foredrag og arrangere seminarer eller konferanser innen militære eller sivile problemstillinger som samler bred politisk og militær interesse.

Styringsparametere:

Kundetilfredshet (rettidighet, mottakervennlighet, behovorientering og effektorientering). Vitenskapelig kvalitet (publikasjoner, foredrag, doktorgrader og veiledning).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: L-2

Gi råd til Forsvarets øverste militære og politiske ledelse om den teknologiske utviklingen og konsekvenser av denne.

Konkretisering av målet:

Som Forsvarets sentrale forskningsinstitusjon skal et hovedfokus for FFI være (i) å gi råd med sikte på å bistå FD og FMO i utviklingen av materiell- og investeringsprogrammer, samt å bidra til transformasjon av Forsvaret og rasjonell (kostnadseffektiv) drift; (ii) å ha spesiell fokus på trekk ved den vitenskapelige og teknologiske utvikling som kan påvirke forutsetningene for forsvarsplanleggingen på materiell- og teknologisiden; (iii) å bistå den øverste ledelsen av Forsvaret med å fremskaffe et best mulig beslutningsgrunnlag med

tanke på Forsvarets videre utvikling og (iv) støtte transformasjonsprosessen med forskning innenfor de av instituttets ansvarsområder som er direkte relatert til, og understøtter, transformasjon. FFI skal selv ta en aktiv og proaktiv rolle for å være representert i relevante fora innenfor forsvarssektoren.

FFI skal sørge for at resultater fra forskningen tilflyter brukerne på en slik måte at de kan inngå i beslutningsprosessene, f.eks. ifm. transformasjon. Aktiv medvirkning i de ulike prosessene i Forsvaret vil være viktig, samt at FFI tilpasser formidlingen på en enkel og direkte måte, bruker ulike former for formidling, som f.eks. skriftlig materiale, elektronisk formidling, foredrag, seminarer samt deltagelse i råd og arbeidsgrupper i Forsvaret. FFI må profilere sine spesielle satsningsområder mot et bredt nasjonalt og internasjonalt publikum. Dette må gjøres med sikte på profilering og som grunnlag for å komme med i sterke internasjonale samarbeid. I tillegg har FFI et ansvar for allmenn formidling av relevant teknologisk kunnskap, samt deltagelse i den generelle samfunnsdebatten innenfor områder som instituttet har virksomhet. Instituttet må evne å se de ulike behovene for formidling under ett og legge til rette for at dette blir en integrert del av virksomheten.

Styringsparametere:

Kundetilfredshet (rettidighet, mottakervennlighet, behovorientering og effektorientering).

Strategiske initiativ:

FFI skal snarest mulig og senest innen utgangen av 2005, utarbeide en strategiplan, herunder handlingsplaner for hvorledes instituttets forskningsresultater kan støtte Forsvarets beslutningsprosesser.

Strategisk mål: L-3

FFI skal bidra til hurtig innføring av moderne materiell som fører til effektiv transformasjon.

Konkretisering av målet:

FFI skal drive forskning som er direkte relatert til transformasjon; vektlegge allianseperspektivet og utnytte de muligheter som ligger i utstrakt flernasjonalt samarbeid; støtte Forsvaret særlig med teknologikompetanse, samt muligheter til økt bruk av standardiserte (hylleware-) løsninger, slik at ferdig utviklet raskere kan tas i bruk i Forsvaret.

Våre nasjonale bidrag til forskning, utvikling og eksperimentering må bidra til å fylle nasjonale behov og utfylle NATOs aktiviteter på områdene. FFI har særlig kompetanse og oversikt over tilgjengelige løsninger på det teknologiske området, og skal bidra til å dekke behovene Forsvarets øverste ledelse og utviklingsmiljøene har i denne forbindelse.

Norge må i hovedsak anskaffe ferdig utviklet materiell, alternativt utvikle moderne teknologi og kapabiliteter gjennom et samarbeid med andre. FFI skal til enhver tid skaffe tilveie relevant kunnskap for oppdraget, samt nødvendig bestillerkompetanse, slik at nytt materiell innføres hurtig og sikkert med tilsiktet nytte for Forsvaret.

Styringsparametere:

Kundetilfredshet (rettidighet, mottakervennlighet, behovsorientering og effektorientering).

Strategiske initiativ:

Ingen.

Strategisk mål: L-4

FFI skal bidra til forskningsbasert undervisning.

Konkretisering av målet:

Som bakgrunn og grunnlag for sivil forskning skal FFI ha et utstrakt samarbeid med andre kompetansemiljøer i Forsvaret; undervise ved FSS innenfor egne forskningsområder; samarbeide med norske og utenlandske forsknings- og utdanningsmiljøer - inkludert Norges forskningsråd og arbeidet med offentlige forsknings- og utviklingskontrakter - søsterorganisasjoner; samarbeide med industrien og delta i forskningssamarbeidet innenfor NATO og EU.

Virksomheten ved FFI skal koordineres med øvrig forskning sivilt og i Forsvaret, også forskning som utføres ved utdanningsinstitusjoner, for å sikre en effektiv ressursutnyttelse. FFI må sammen med FSS finne frem til hensiktsmessige samhandlingsmønstre.

Styringsparametere:

Kundetilfredshet (rettidighet, mottakervennlighet, behovsorientering og effektorientering).

Strategiske initiativ:

FFI skal sammen med FOHK og FSS avklare grensesnitt mellom aktørene for best å kunne samarbeide om undervisning.

Strategisk mål: Ø-1

Utføre oppdrag for kunder utenfor forsvarssektoren.

Konkretisering av målet:

FFI kan selge tjenester til kunder utenfor forsvarssektoren begrenset oppad til 20% av total oppdragsomsetning. Oppdrag og tjenester utført for eksterne kunder skal bidra til å vedlikeholde kompetanse eller utvikling ved FFI og derigjennom generelt styrke FFIs evne til å levere tjenester som kan bli etterspurt av forsvarssektoren i fremtiden.

Styringsparametere:

Oppdragsomsetning utenfor Forsvaret i prosent av total omsetning.

Strategiske initiativ:

Utarbeid plan for samarbeid og samhandel med kunder utenfor forsvarssektoren. Planen presenteres på etatsstyringsmøtet.

Strategisk mål: Ø-2

Kostnadseffektiv virksomhet innenfor budsjettrettingslinjer gitt av FD.

Konkretisering av målet:

FFIs timepris, inkludert både direkte og indirekte kostnader, skal ikke ligge høyere enn for sammenlign-

bare forskningsinstitusjoner, dog forutsatt sammenlignbare oppgaver.

Styringsparametere:

Timepris på forskerårsverk; antall produserte forsker- eller ingeniørårsverk (FIÅ) per ansatt; driftsresultat i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning innenfor Forsvaret i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning i forhold til basismidler.

Strategiske initiativ:

- Utarbeide en konsekvensbeskrivelse av redusert ramme for basisbevilgningen for perioden.
- Utarbeide en konsekvensbeskrivelse av redusert ramme for strategiske FoU-midler for perioden.
- Støtt departementets gjennomgang av instituttets portefølje som bevilges av FD. Innenfor de kontraktsmessige forpliktelser er hensikten å avslutte uaktuelle prosjekter, for å flytte midler til prosjekter som i større grad bidrar til transformasjon og Forsvarets langsiktige utvikling.

Strategisk mål: (I-1)

Utvikle og vedlikeholde teknologisk og vitenskapelig kompetanse.

Konkretisering av målet:

Som teknisk-vitenskapelig forskningsinstitutt skal FFI samlet ha nødvendig faglig plattform for å drive fremtidsrettet forskning og utvikling for FD og Forsvaret. Dette er den generelle fagkunnskap, og innsikt i militære kapabiliteter og operasjoner, som medarbeidere ved FFI har. Dette grunnlaget erverves gjennom innsikt og erfaringer i de ulike prosjektene, og er den akademiske grunnmuren for instituttet. FFI har et overordnet ansvar for å sikre tilstrekkelig bredde og dybde på denne kunnskapen, men balansert i forhold til Forsvarets behov. Det er derfor ikke et eget mål for FFI å bygge opp og vedlikeholde all aktuell fagkunnskap, men å kunne ha en tilstrekkelig plattform for dynamisk å kunne innrette virksomheten mot fremtidige behov. FFI skal opprettholde en dynamisk bemanning der instituttet kan allokere ressurser ut i fra endringer i Forsvarets behov og for øvrig ha en tilstrekkelig spennvidde på forskningsområder for å løse FoU-oppdrag.

Styringsparameter:

Vitenskapelig kvalitet (publikasjoner, foredrag, doktorgrader og veiledning).

Strategiske initiativ:

FFI skal gjennom etatsstyringen redegjøre for hvordan sammenhengen mellom satsingsområder og kompetanseutvikling følges opp.

Strategisk mål: (I-2)

Effektivisere den interne støttevirksomheten.

Konkretisering av målet:

FFI skal fortsette effektiviseringen av støttefunksjonene. FFI skal redusere kostnader innenfor støttevirk-

somhet som ikke genererer egne inntekter i forhold til 2002 med minimum 30 mill. kr snarest og senest innen 2006. Indirekte kostnader knyttet til timeprisen ved FFI skal bringes ned mot samme nivå som andre sammenlignbare forskningsinstitusjoner og slik at den viser en effektivisering som angitt over.

Styringsparametere:

Timepris på forskerårsverk; antall produserte forsker- eller ingeniørårsverk (FIÅ) per ansatt.

Strategiske initiativ:

FFI skal vurdere og gi anbefaling om instituttets bruk av felles støttetjenester levert av Forsvaret.

Strategisk mål: (I-3)

Virksomheten ved FFI skal være i tråd med råd og anbefalinger fra FFR, F3 og Strategisk FoU-forum.

Konkretisering av målet:

FFI skal drive sin virksomhet i samsvar med hovedretningslinjene for Forsvarets utvikling.

- FFI skal en gang i året fremlegge regnskap og forskningsplaner for FFR, herunder en årsrapport som beskriver virksomheten det enkelte år.
- Alle prosjektforslag skal fremlegges og godkjennes i Forsvarets forskningsforum (F3).
- FFI skal bidra med rådgivning i Strategisk FoU-forum som er en gjensidig informasjonsarena etablert for å forsterke den formelle dialogen mellom FD og FFI om FFIs forskningsprosjekter.
- FFI skal til enhver tid kunne fremlegge en oppdatert statusoversikt over sin fullstendige prosjektportefølje - hvor det for det enkelte prosjekt blant annet fremgår oppstartstidspunkt, varighet, avslutningstidspunkt, sluttleveranser mv. Oversikten over basisbevilgningen skal fremlegges årlig på etatsstyringsmøte med FD.
- FFI skal utarbeide en rullerende 4-årsplan som beskriver strategier for de ulike satsningsområdene, forslag til langsiktige forskningsprogrammer og forslag til prosjekter innenfor den horisontale samhandlingen i Forsvaret. Planene skal bestå av forslag til virksomhet som tilfredsstillende følgende hensyn: (1) langsiktig forskning rettet mot teknologiområder som er avgjørende for Forsvarets langsiktige utviklingen, og innenfor fagområder som er særlig viktige for norske forhold; (2) forskning rettet mot teknologiske områder som gir hurtig effekt innenfor militær transformasjon; (3) kost-/nytteanalyser av helheten av Forsvarets virksomhet, med spesiell vekt på logistikk- og støttevirksomheten og (4) FFI skal øke vektleggingen av hurtig innføring av moderne materiell i Forsvaret, fremfor egenutvikling av løsninger. Dette er viktig både for å sikre interoperabilitet med allierte og ikke minst ut fra kostnadshensyn. Den flernasjonale rammen for FoU må tillegges betydelig vekt, og særnorske teknologiske og materiellmessige løsninger må i størst mulig grad unngås.

Planen skal årlig tilpasses Forsvarets endrede behov. Instituttet må derfor planmessig innrettes for også å kunne ta noen oppdrag av kortere varighet og med rask leveranse. Virksomheten må knytte de lang- og kortsiktige perspektivene sammen. Under utarbeidelse av planen skal berørte parter i Forsvaret tas med for å sikre rett innretning og omfang av forslagene.

Styringsparametere:

Kundetilfredshet (rettidighet, mottakervennlighet, behovorientering og effektorientering). Vitenskapelig kvalitet (publikasjoner, foredrag, doktorgrader og veiledning).

Strategiske initiativ:

1. FFI skal utarbeide en rullerende 4-årsplan som beskriver forslag til virksomhet innenfor satsningsområdene, forslag til langsiktige forskningsprogrammer og forslag til prosjekter innenfor den horisontale samhandlingen i Forsvaret.
2. Instituttet skal planmessig innrettes for å kunne ta noen oppdrag av kortere varighet og med rask leveranse.

Skjemaene for det siste perspektivet - Mennesker læring og utvikling - er identisk med strategisk mål-bilde for forsvarssektoren.

6.5 Styringsparametere

Departementet vil følge opp hvert mål på basis av konkrete mål og resultatindikatorer. Noen av disse er eksplisitte resultatkrav, mens andre er kun å anse som resultatindikatorer.

I omtalen av de enkelte mål er det angitt mulige styringsparametere uten å tydeliggjøre hvilke som er indikatorer eller resultatkrav. Det er derfor behov for å gjøre en helhetlig gjennomgang i forbindelse med iverksettelsesbrevet for 2005 hvor en også drøfter alternative eller supplerende styringsparametere.

Nedenfor følger en omtale av tre viktige styringsparametere. Indikatorene vil hver for seg ikke være tilstrekkelige og vurderinger må derfor gjøres ved en balansert avveining av forholdet mellom utviklingen i de enkelte indikatorene:

Kundetilfredshet: Rettidighet, mottakervennlighet, behovorientering og effektorientering. Det innføres en ordning med formalisert tilbakemelding fra Forsvarets hovedrepresentant i prosjektrådet der dette bedømmes og karaktersettes.

Vitenskapelig kvalitet: Antall publikasjoner i tidsskrifter med referee-ordning per forskerårsverk; antall foredrag på konferanser med utvelgeseskomité per forskerårsverk; antall forskere med doktorgrad i prosent av antall forskere; antall doktorgrads- og hovedfagstudenter som veiledes i forhold til antall forskere. Det utarbeides en samlet vurdering knyttet til denne indikatoren som sammenholdes med tilsvarende dokumenterte tall for sammenlignbare institusjoner nasjonalt og internasjonalt.

Kostnads- og ressursvariabler:

Timepris på forskerårsverk; antall produserte forsker- eller ingeniørårsverk (FIÅ) *per* ansatt; driftsresultat i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning innenfor Forsvaret i prosent av total omsetning; oppdragsomsetning utenfor Forsvaret i prosent av total oppdragsomsetning i forhold til basismidler. Denne indikatoren sammenholdes med tilsvarende dokumenterte tall for sammenlignbare institusjoner nasjonalt og internasjonalt.

En samlet oppstilling av disse tre indikatorsettene gjøres årlig ifm. årsoppgjør og utarbeidelsen av styrets beretning. Den løpende oppfølging av indikatorer og indikatorrapportering skjer i styringsdialog mellom ED og FFI. Indikatorrapportering sammenlignes med tilsvarende rapportering for foregående år.

7. TILLEGGSPOPDRAG TIL NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET (NSM)

7.1 Innledning

I dette kapitlet konkretiseres målene for NSM virksomhet i perioden 2005-2008. Fokus er lagt på omtale av hovedmål og tilhørende styringsparametere. Tildeling av ressurser og hjemmel for bruk av midler for det enkelte gjennomføringsåret, vil formaliseres gjennom årlige iverksettelsesbrev. Oppfølging av de skisserte målene vil skje gjennom etatsstyringen og forankres i etatsstyringsmøtene. Etatsstyringen skal følge opp vesentlige avvik fra måloppnåelse. Som grunnlag for oppfølgingen nyttes avviksrapportering og formaliserte rapporter som fastsatt i det årlige iverksettelsesbrev.

FD og JD har det overordnede sektorovergripende ansvar for forebyggende sikkerhet i henholdsvis sivil og militær sektor. NSM er det støvende organ for de to departementers ansvar. Iverksettelsesbrevet for planperioden gis på vegne av begge departementer.

NSM skal gjennom sin virksomhet bidra til at forsvarssektoren samlet lykkes med å nå målene for den videre modernisering og transformasjon av Forsvaret samt de mål som er etablert gjennom det strategiske målbildet for sektoren.

Innenfor samfunnssikkerhetsarbeidet skal NSM gjennom sin virksomhet bidra til at målene nås, herunder skal NSM bidra til å styrke JDs tilsyns- og samordningsrolle innen samfunnssikkerhet og beredskap.

7.2 Mål for virksomheten i perioden

Dagens trusselbilde, som er uklart og uforutsigbart, gjør at sårbarhetsreducerende tiltak mot spionasje, sabotasje og terrorhandlinger får økt betydning som grunnsikring i samfunnet både sentralt, regionalt og lokalt.

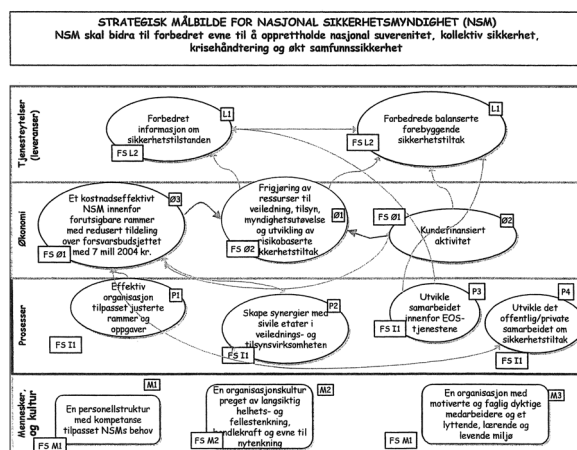
Det er viktig at ansvarlige politiske myndigheter til enhver tid sikres informasjon om sikkerhetstilstanden i sivil og militær sektor. NSM, som sektorovergripende myndighet, vil være den myndighet som kan opparbeide og vedlikeholde et løpende bilde av sikkerhetstilstanden, og således være en viktig premissleverandør i

regjeringens arbeid med å forebygge og håndtere sikkerhetspolitiske risiki og kriser.

NSM skal ha en viktig rolle med å fremskaffe forbedrede, balanserte og forebyggende sikkerhetstiltak i militær og sivil sektor. Det er i den sammenheng viktig å utvikle gode, kosteffektive risikobaserte sikkerhetstiltak, samt frigjøre egne ressurser til veiledning og et effektivt tilsyn med sektorene, slik at de enkelte etater settes bedre i stand til å ivareta sitt ansvar innenfor forebyggende sikkerhet på en god måte. Objektsikkerhet vil få økende betydning, og NSM må prioritere dette arbeidet innenfor de til enhver eksisterende budsjettammer.

NSM skal i perioden ha økt fokus på utvikling av det offentlig-private samarbeidet om sikkerhetstiltak, synergier med sivile etater, kundefinansiert aktivitet og på kostnadsreduksjoner gjennom effektivisering av egen organisasjon.

FD har etablert følgende strategiske målbilde for NSM frem til 2008.

Dette er mål som skal være strategisk førende for all virksomhet i NSM i perioden 2005-2008. Direktør NSM står ansvarlig for å nå målene og er forutsatt å planlegge, prioritere og gjennomføre NSMs aktivitet innenfor gitte rammer, slik at de fastsatte mål nås.

Styringsparametere

I samarbeid med NSM er det søkt å identifisere relevante og praktisk observerbare måleparameter for alle prioriterte mål. Arbeidet vil videreføres med sikte på en ferdigstillelse i forbindelse med iverksettelsesbrevet for 2005.

Departementet vil gjennom etatsstyringen følge opp ift. konkrete mål og resultatindikatorer (MRI-er), hvor noen er eksplisitte resultatkrav, mens andre er å anse som resultatindikatorer. Måltallene for parameterne er forutsatt å ligge fast gjennom perioden for å gi grunnlag for avviksrapportering og korrektive tiltak. Når det eventuelt er konstatert avvik mellom ønsket tilstand og faktisk tilstand, skal det iverksettes nødvendige tiltak for å fjerne avviket.

Sammendrag av styringsparametere tilknyttet hovedmålene:

Hoved- mål	Styringsparametere	Mål/ krav	Resultat- indikator
L1	L1.1 Dokumenterte rutiner for rapportering og formidling av informasjon.	X	
	L1.2 Utgi risikovurderinger og rapporter om sikkerhetstilstanden, rutinemessig og ved behov.	X	
	L1.3 Oversikt over sikkerhetstilstanden.		X
L2	L2.1. Løpende oversikt med utvikling av forebyggende sikkerhetstilstand.	X	
	L2.2 Ingen merknader fra EOS-utvalget.	X	
	L2.3 Tilgjengelighet på veiledning for brukerne.		X
	L2.4 Brukertilfredshet med tilgjengelige sikkerhetstiltak.		X
	L2.5 Brukertilfredshet med tilsynsvirksomheten.		X
Ø3	Ø3.1 Driftsbanen.	X	
	Ø3.2 Årverksutvikling.		X
	Ø3.3 Lønnskostnader.		X
Ø1	Ø1.1 Oversikt over assistanse til sikkerhetstiltak.	X	
	Ø1.2 Assistanse skal være brukerfinansiert.	X	
	Ø1.3 Faktureringsgrad av assistanse.		X
Ø2	Ø2.1 Faktureringsgrad.		X
P1	P1.1 Virksomhetsoversikt.	X	
	P1.2 Ingen antegnelser fra Riksrevisjonen.	X	
	P1.3 Feil i kritiske administrative systemer.		X
	P1.4 Balanse mellom ressurser og oppgaver.		X
P2	P2.1 Flere rapporter fra fylkesmenn og sektordepartement.		X
	P2.2 Redusert tilsyn med enkeltvirksomheter.	X	
P3	P3.1 Avklart forhold til de øvrige tjenester.	X	
P3	P3.2 NSMs omdømme i PST og E.		X
	P3.3 Risikovurdering forankret i øvrige tjenester.	X	
M1	M1.1 Kompetanseutvikling.		X
M1	M1.2 Balansert andel kvinner på alle nivåer.	X	
M2	M2.1 NSMs omdømme i samfunnet.		X
M3	M3.1 Sykefravær.		X
M3	M3.2 Medarbeidertilfredshet.		X
M3	M3.3 Delta i Inkluderende Arbeidsliv (krav).		X

7.3 Konkretisering av hovedmål

Hovedmålene konkretiseres nedenfor.

Strategisk mål: (L1)

Forbedret informasjon om sikkerhetstilstanden.

Konkretisering av målet:

- Sikre politiske myndigheter til enhver tid informasjon om sikkerhetstilstanden i militær og sivil sektor,
- Sikre at virksomhetseier har informasjon for håndtering av egen risiko.
- Vurdere i hvilken grad beskyttelsesmål identifiseres og klassifiseres riktig.
- Vurdere i hvilken grad foreskrevne og anbefalte tiltak er tilpasset den reelle risiko.
- Vurdere i hvilken grad foreskrevne og anbefalte tiltak gjennomføres som forventet.
- Bedre oversikt over hvilke teknologiske midler som kan være tilgjengelig for mulige trusselaktører.
- Bedre oversikt over hvilken sårbarhet de teknologiske midlene skaper, og hvordan dette kan utnyttes.

Styringsparametere:

L1.3 Dokumenterte rutiner for rapportering og formidling av informasjon (krav).

L1.4 Utgi risikovurderinger og rapporter om sikkerhetstilstanden, rutinemessig og ved behov. (krav).

L1.5 Oversikt over sikkerhetstilstanden (indikator).

Strategiske initiativ:

NSM skal utgi generelle retningslinjer/direktiver for etablering av rutiner for forsvarssektoren og alle sivile sektorer.

Strategisk mål: (L2)

Forbedrede, balanserte og forebyggende sikkerhetstiltak.

Konkretisering av målet:

- Evne til å utvikle gode risikobaserte sikkerhetstiltak.
- Utvikle tiltak med forankring i trusselvurderingen fra Politiets sikkerhetstjeneste og Etterretningstjenesten.
- Bygge på relevant forskning innenfor risiko og sårbarhet, herunder BAS-prosjektene.

- Videreutvikle metoder for risiko- og sårbarhetsanalyser i samarbeid med DSB.
- Bedre veiledningen om sikkerhetstiltak overfor sektorene.
- Bedre tilsynet med sikkerhetstilstanden.
- Bedre utdanningen innenfor forebyggende sikkerhet.
- For å forbedre beredskapen utarbeide tiltakspakker for ulike scenarier.

Styringsparametere:

L.2 Løpende oversikt over utviklingen av forebyggende sikkerhetstiltak (krav).

L.3 Ingen merknader fra EOS-utvalget (krav).

L.4 Tilgjengelighet på veiledning for brukerne (indikator).

L.5 Brukertilfredshet med tilgjengelige sikkerhetstiltak (indikator).

L.6 Brukertilfredshet med tilsynsvirksomheten (indikator).

Strategiske initiativ:

a) NSM skal etablere policy og rutiner for den generelle veiledning innenfor sikkerhetstjenesten, herunder utdanning.

b) NSMs veiledning til virksomhetene skal i større grad fokusere på lover, forskrifter og avtaler som er relevante for vedkommende virksomhet.

c) NSM skal utarbeide rutiner for vurdering av tilgjengelige sikkerhetsløsninger og deres anvendbarhet.

Strategisk mål: (Ø3)

Et kostnadseffektivt NSM innenfor forutsigbare budsjettammer.

Konkretisering av målet:

- Kosteffektiv myndighetsutøvelse
- Kosteffektiv utvikling av sikkerhetstiltak.

Styringsparametere:

Ø3.1 Driftsbanen (krav: redusert tildeling med 7 mill. 2004-kroner).

Ø3.2 Årsverksutvikling (indikator).

Ø3.3 Lønnskostnader (indikator).

Strategiske initiativ:

a. NSM skal ut fra kosteffektivitet gjennomgå all myndighetsutøvelse, herunder vurdere behovet for lov- og forskriftsendringer.

b. NSM skal ut fra kosteffektivitet utarbeide policy og retningslinjer for innarbeidelse av sikkerhetsaspektet i internasjonalt samarbeid.

c. NSM skal ut fra kosteffektivitet utarbeide policy og retningslinjer for innarbeidelse av sikkerhetsaspektet i prosjekter.

d. NSM skal ut fra kosteffektivitet vurdere om andre enn NSM skal utvikle sikkerhetstiltak.

Strategisk mål: (Ø1)

Frigjøring av ressurser til veiledning, tilsyn, myndighetsutøvelse og utvikling av risikobaserte sikkerhetstiltak.

Konkretisering av målet:

Klar definisjon av og distinksjon mellom veiledning og konkret assistanse til sikkerhetstiltak som skal brukerfinansieres.

Styringsparametere:

Ø1.1 Oversikt over assistanse til sikkerhetstiltak (krav).

Ø1.2 Assistanse skal være brukerfinansiert (krav).

Ø1.3 Faktureringsgrad av assistanse (indikator).

Strategiske initiativ:

NSM skal etablere policy og rutiner for brukerfinansiering av konkret assistanse til sikkerhetstiltak.

Strategisk mål: (Ø2)

Kundefinansiert aktivitet.

Konkretisering av målet:

Det eksisterer i dag liten grad av kundefinansiering av de oppgaver og tjenester som inngår i NSMs virksomhet. Enkelte områder anses å ha potensiale for brukerbetaling. Det er ikke beregnet nærmere hvilket inntekstpotensiale dette utgjør, og hvordan dette vil kunne regulere etterspørselen til NSMs tjenester.

Styringsparametere:

Ø2.1 Faktureringsgrad. (indikator).

Strategiske initiativ:

a. Foreta en nærmere analyse av konsekvenser med sikte på å avklare konkrete oppgaver som egner seg for brukerbetaling, herunder behov for regelverksendringer.

b. NSM skal etablere policy og rutiner for brukerfinansiering.

Strategisk mål: (P1)

Effektiv organisasjon tilpasset økonomiske rammer og oppgaver.

Konkretisering av målet:

– For å sikre en effektiv ressursutnyttelse og et godt grunnlag for budsjettering er det viktig at NSM har pålitelige rutiner og systemer for virksomhetsstyring, økonomiforvaltning, internstyring, statistikk, informasjon mv.

– Redusere kostnadene ved administrasjon og støtte-tjenester til et nivå som står i forhold til organisasjonens virksomhetsomfang.

Styringsparameter:

P1.1 Virksomhetsoversikt (krav).

P1.2 Ingen antegnelser fra Riksrevisjonen (krav).

P1.3 Feil i kritiske administrative systemer (indikator).

P1.4 Balanse mellom ressurser og oppgaver.

Strategiske initiativ:

1. NSM skal selv vurdere om administrasjonen av NSM er kosteffektiv.

2. NSM skal tilpasse produksjonsapparatet i tråd med oppgaver og økonomiske rammer.
3. NSM skal bidra til departementets evaluering av NSMs organisasjon.

Strategisk mål: (P2)

Skape synergier med sivile etater i veilednings- og tilsynsvirksomheten.

Konkretisering av målet:

Det er viktig at det enkelte sektordepartement fører effektivt kontroll med sikkerhetstilstanden i underlagte virksomheter.

Tilsvarende at fylkesmannen fører effektivt kontroll med sikkerhetstilstanden i fylkeskommunen og i primærkommunen.

NSM bør ta utgangspunkt i et effektivt og overordnet tilsyn med sektordepartement og fylkesmann. Høy grad av koordinert tilsynsvirksomhet, særlig med DSB.

Styringsparametere:

P2.1 Flere rapporter fra fylkesmann og det enkelte sektordepartement (indikator).

P2.2 Reduserte tilsyn med enkeltvirksomheter (krav).

Strategiske initiativ:

1. NSM skal utarbeide retningslinjer for sektordepartement og fylkesmannen vedrørende tilsyn med sikkerhetstilstanden i egen virksomhet og underlagte ledd, herunder utarbeidelse av årlig rapport til NSM om sikkerhetstilstanden.

Strategisk mål: (P3)

Utvikle samarbeidet innenfor EOS-tjenestene.

Konkretisering av målet:

- Optimalisere rutiner for utveksling av informasjon, utarbeidelse av en samordnet risikovurdering og anbefaling av forebyggende sikkerhetstiltak.

Styringsparametere:

P3.1 Avklart forhold til de øvrige tjenester (krav).

P3.2 NSMs omdømme i PST og E (indikator).

P3.3 Risikovurdering forankret i øvrige tjenester (krav).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: (P4)

Utvikle det offentlig-private samarbeidet om sikkerhetstiltak

Konkretisering av målet:

Videreutvikle samarbeidet med private aktører innenfor IKT-sikkerhet.

Delta i oppfølgingen av "Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet".

Styringsparametere:

P4. i Videreutvikling av VDI (indikator).

P4.2 Etablering av SERTIT (indikator).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: (M1)

En personellstruktur med kompetanse tilpasset NSMs behov.

Konkretisering av målet:

Styringsparametere:

M1.1 Kompetanseutvikling (indikator).

M1.2 Balansert andel kvinner på alle nivåer (krav).

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: (M2)

En organisasjonskultur preget av langsiktig helhet og fellestenkning, handlekraft og evne til nytenking.

Konkretisering av målet:

Styringsparametere:

M2.1 NSMs omdømme i samfunnet (indikator)

Strategiske initiativ:

Strategisk mål: (M3)

En organisasjon med motiverte og faglig dyktige medarbeidere og et lyttende, lærende og levende miljø.

Konkretisering av målet:

Styringsparametere:

M3.1 Sykefravær (indikator)

M3.2 Medarbeidertilfredshet (indikator)

M3.3 Delta i Inkluderende arbeidsliv (krav).

Strategiske initiativ:

Vedlegg 11

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005

Dokument nr. 1 (2004-2005) - Granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren

Jeg viser til mine to brev til kontroll- og konstitusjonskomiteen av 25. februar 2005 med oversendelse av kopi av Forsvarsstabens brev med vedlegg av henholdsvis 18. november og 9. desember 2003 til For-

svarsdepartementet, departementets svarbrev av 8. januar 2004, samt rapporten fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren.

Vedlagte oversendes til orientering kopi av brev av 2. mars 2005 fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet med kommentarer til granskningsutvalgets rapport.

Vedlegg 11.1

Brev fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet, datert 2. mars 2005

Forsvarsstabens kommentarer til "Rapport til Generalinspektøren for Hæren fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren"

1 Bakgrunn og hensikt

Forsvarssjefens årsrapport 2004 (FÅR) ble oversendt til Forsvarsdepartementet (FD) 15 feb 2004. Vedlegg C til FAR, som beskriver årsakssammenhengene til merforbruket i Forsvarets militære organisasjon (FMO) i 2004, ble avgradert 17 feb 04 og lagt ut på internett (www.mil.no).

Granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren, nedsatt av Generalinspektøren for Hæren, leverte sin rapport til GIH 24 feb 04. Denne rapporten ble avgradert 1 mar 04 og lagt ut på Hærens internettisider.

Nedenfor følger Forsvarsstabens (FST) vurdering av og kommentarer til granskningsutvalgets rapport til GIH. Granskningsutvalget poengterer selv at utvalgets tallanslag er beheftet med usikkerhet. FST anser det derfor ikke som hensiktsmessig å kommentere alle detaljer i utvalgsrapporten, med gir en overordnet vurdering samt kommentarer til enkelte konkrete forhold.

2 Vurdering

2.1 OVERORDNET VURDERING AV RAPPORTEN

FST understreker at konklusjonene i granskningsutvalgets rapport til GIH i hovedsak er de samme som i FÅR. GIH stiller seg fortsatt bak Forsvarssjefens årsrapport. Utvalgsrapporten avviker fra FÅR innen to hovedområder, der FST er uenig med granskningsutvalget;

- Beskrivelsen av sammensetningen av merforbruket i Hæren, der utvalgsrapporten pkt 1,7.3 og 9 konkluderer med at merforbruk som kan tilskrives "feil- og underbudsjettering samt forserte utbetalinger" ikke er en del av "det egentlige merforbruket".

FST viser til "Reglement for økonomistyring i staten/Bestemmelser om økonomistyring i staten" fastsatt 12 des 03, som entydig klarlegger virksomhetens ansvar for at budsjettmessige rammer ikke overskrides og at alle virksomheter skal etablere interne kontrollsystemer for å sikre dette. Dette ansvaret er nedfelt i FDs iverksettelsesbrev for 2004

og videreført i FSJs virksomhetsplan 2004 som et oppdrag til FSJs underlagte sjefer, deriblant GIH, om at enhver sjef har ansvar for å holde virksomheten innen tildelt budsjett. Granskningsutvalget viser her en overraskende liten innsikt i grunnleggende premisser nedfelt i økonomireglement, iverksettelsesbrev og virksomhetsplan.

FST fastholder at merforbruk som kan tilskrives "feil- og underbudsjettering samt forserte utbetalinger" iht overordnede bestemmelser og gitte føringer er en del av merforbruket som GIH har ansvaret for.

- Utvalgsrapportens fokus på årsaker knyttet til "støttesystemet for regnskap og styring", dvs lønns- og regnskapssystemet i rapportens pkt 1, og 8.3.

FST viser til FÅR vedlegg C, som gir en beskrivelse av utfordringene relatert til styring og økonomiforvaltning og som Utvalgsrapportens beskrivelse til en viss grad er sammenfallende med. FST fastholder imidlertid sin konklusjon i vedlegg C pkt 9.2 om at hovedproblemene i Hæren relatert til økonomistyring er evnen til å ha korrekte personell- og organisasjonsdata, klare ansvars- og myndighetsforhold samt oversikt over Hærens samlede økonomiske forpliktelser. Dvs at årsaken er evnen til å utnytte lønns- og regnskapssystemet mer enn selve systemet.

Utvalgsrapporten beskriver ikke vesentlige styringsmessige forhold som GIH som kapitteleier *de facto* har ansvar for; at tiltak for å tilpasse virksomheten til budsjettet iverksettes, at personell- og organisasjonsdata er korrekt, at antallet bestillere/attestanter/anvisere reguleres for å sikre en hensiktsmessig styring og kontroll, at oversikt over samlet forpliktelsesbilde etableres mv.

Videre går granskningsutvalget i liten grad inn på hva GIH og underlagte sjefer kunne eller burde ha gjort for å bedre økonomistyringen, eksempelvis:

- Hvorfor prioriterte ikke GIH å følge opp omorganiseringen i Hæren (Operasjon Jupiter) med å få forvaltningsmessige forhold på plass (ansvar- og myndighetsforhold, datakvalitet etc)?

- Hvorfor styrket ikke GIH økonomistyringsfunksjonen i HST og Hærens styrker (HSTY)? GIH har f eks funnet muligheter for å etablere prosjektorganisasjoner som Jupiter og deretter Venus og til innleie av informasjonsmedarbeider. Tilsvarende kunne HST blitt styrket med prosjektstillinger. Tvert imot synes GIH å ha nedprioritert dette i HST ved at oberststillingene som S j Planavdeling og S j Driftsavdeling ble slått sammen til en stilling samtidig som en ny stilling som kommunikasjonssjef ble etablert i HST.
- Hvorfor iverksatte ikke GIH tiltak på bakgrunn av FSJs beslutningsnotat nr 5 (1 jul 04), der FSJ presiserte at virksomheten skulle tilpasses budsjettet? Videre ble det gitt oppdrag om at kunde og leverandør skulle avklare eventuelle misforhold mellom FLOs leveranser og kundens betalingsvne og iverksette nødvendige tiltak.

Utvalgsrapporten oppsummerer i pkt 1 sine tilråninger. Mange av disse er allerede beskrevet i FÅR vedlegg C pkt 9.4. FST vil realitetsbehandle alle anbefalte tiltak.

Utvalgsrapporten gir en brukbar oversikt over forhold relatert til økonomistyringen i Hæren, men troverdigheten reduseres fordi det er faktafeil og påstander som ikke er dokumentert, (eksempelvis er det feil at FD trakk inn 270 mill kr ila 2004 - dette er korrigerert i den avgraderte versjonen). Det er også eksempler på informasjon som er oversendt fra FST for å korrigere faktiske feil som ikke er tatt til følge. Ved behov kan dette redegjøres for.

2.2 KOMMENTARER TIL ENKELTE OMRÅDER

2.2.1 Budsjett og styringsdialog (utvalgsrapportens pkt 6)

Prosessen som beskrives i pkt 6.1 ble først benyttet for 2005-budsjettet, FSJs budsjettforslag for 2004 ble utarbeidet i tidligere Forsvarets overkommando, før RST ble redusert, og framsendt FD 9 mai 03. Uten å ta stilling til tallgrunnlaget i pkt 6.2 er FST enig i at GIH, som øvrige kapitteleiere, har hatt en meget anstrengt budsjettsituasjon.

2.2.2 Forholdet til Kap 1792 (utvalgsrapportens pkt 7)

Kostnadene beskrevet i utvalgsrapportens pkt 7.2. 1 og 7.2.2 er i samsvar med FÅR, Vedlegg B Økonomi.

I pkt 7.2.4 henviser utvalgsrapporten til "Retningslinjer for økonomiforvaltning i Forsvaret" (REØF) hva gjelder finansiering av merkostnader relatert til internasjonale operasjoner. I FÅR Vedlegg B Økonomi er disse kostnadene akseptert som forklaringer til merforbruket i Hæren. FST er enig i at deler av kostnadene (bl a deployeringsutgifter og etterforsyning av materiell til deployert styrke) er innen kriteriene for belastning av kap 1792. Det er imidlertid Hæren seiv som har postert kostnadene på kap 1731 Hæren, og forholdet er ikke tatt opp med FST eller Fellesoperativt hovedkvarter. Hæren har således ansvaret for merforbruket. FST er enig med granskningsutvalget i at det er betydelige utfordringer relatert til kap 1792. For å bedre situasjo-

nen ble "Direktiv for budsjettering og utgiftsføring på kapittel 1792 - Norske styrker i utlandet" iverksatt med virkning fra 1 jan 05 (ref 2004-12-17 2004/ 085364/ 469).

2.2.3 Ansvars- og myndighetsforhold - intern kontroll

Som nevnt i pkt 2. 1 går granskningsutvalget i liten grad inn på hvordan GIH og underlagte ledd kunne forbedret økonomiforvaltningen. FST/POD/Prosess administrativ kontroll (PÅK) gjennomførte administrativ kontroll ved Hærens styrker (HSTY) 12-14 jan 05, og konkluderer med at det foreligger et større forbedringspotensiale. Siden rapporten fra PÅK, som ble oversendt Sjef HSTY med kopi til GIH og Riksrevisjonen 7 feb 05, ikke er gjenspeilet i utvalgsrapporten., listes noen eksempler/momenter:

- PAK har avdekket at HSTY ikke kjente til at personelldata må legges inn i flere systemer for å sikre korrekt avlønning før ultimo 2004, og at det først i november ble etablert rutiner for informasjonsutveksling mellom G-1 (personellansvarlig) og G-8 (økonomiansvarlig) i HSTY.
- Ifm prosjekt Jupiter ble det besluttet å opprette en virksomhetskontroller (VK) i samtlige bataljoner/ Regionale støttefunksjoner (RSF) for å sikre tilfredsstillende økonomisk styring og kontroll. PÅK har avdekket at det er behov for å gjennomgå dette for å sikre at personer som har rollen som VK også har denne rollen i lønns- og regnskapssystemet.
- Det er klarlagt at det under PAKs kontroll ikke forelå føringer eller direktiv fra HSTY stab for hvilke kontroller/rapporteringer den enkelte budsjettansvarlige skal foreta jevnlig, f eks kontroll/ rapportering av inngåtte forpliktelser overfor FLO/ eksterne leverandører, mottatte/ ikke betalte fakturaer, at husleietrekk tilbakeføres til korrekt avdeling, at lønnsbelastninger har blitt belastet korrekt wbs-element osv.
- Stillingsbeskrivelser er et viktig styringsredskap fordi disse definerer ansvar og myndighet. PÅK har dokumentert at gyldige stillingsbeskrivelser for personell ved HSTY ofte ikke reflekterer stillingsinnehavere arbeidsoppgaver og ansvar i praksis.
- Det å utøve bestillings- og attestasjons- eller anvisningsmyndighet er et stort personlig ansvar, som betinger kjennskap til gjeldende lovverk, avtaleverk, regelverk osv. Ifm Sjef FSTs inspeksjon ved HSTY 24 nov 04 ble HSTY pålagt å sørge for å redusere antall attestanter og anvisere til et riktig og forsvarlig minimum. Ved PAKs kontroll var dette arbeidet ikke påbegynt. PÅK har fått opplyst at det ved HSTY er 619 ansatte som innehar attestasjonsmyndighet, og derigjennom rollen som attestant i lønns- og regnskapssystemet, og 175 ansatte som innehar anvisningsmyndighet, og derigjennom rollen som anviser. HSTY kunne ikke fremlegge oversikt over hvilke ansatte som har bestillingsmyndighet, og som dermed har myndighet til å forplikte HSTY til fremtidige utbetalinger.

Stikkprøvemessig gjennomgang av regnskapet viste at det er en rekke ansatte ved HSTY som bestiller, og derigjennom forplikter Forsvaret, uten at de synes å ha noen formell bestillingsmyndighet.

- I PAKs rapport er det påvist et potensiale for å kutte utgifter uten at slike tiltak vil ha innvirkning på avdelingens primærdrift, og det er eksempel på forskuddsbetaling av tjenester så sent som ultimo des 04.

Sj HSTY er bedt om å gi sin redegjørelse for de forhold som er avdekket innen 25 mar 05, med kopi til Riksrevisjonen.

2.2.4 Kritikken av nytt lønns- og regnskapssystem (FIF v 1)

Jfr pkt 2.1 ovenfor og FÅR Vedlegg C. FST er enig i at det har vært betydelige utfordringer med implementering og bruk av nytt lønns- og regnskapssystem. FST er ikke enig i granskningsutvalgets formuleringer om at de tekniske systemene gjennom store deler av året har "ledet til villedende informasjon" og derfor er en av hovedårsakene til sviktende økonomistyring (pkt 1 s 7). Hva gjelder "utilstrekkelig fokus på løpende oppdateringer i Forsvarets HR-applikasjon ORG 3/P3 ved personellbevegelser" påpekes at det er GIH som har ansvaret for at data i personell- og organisasjonssystemene er korrekte. FST har prioritert og gitt føringer for dette arbeidet bl a gjennom etableringen av "Prosjekt regnskap" høsten 2004.

Nedbemanningen av økonomi-/regnskapspersonell er et gjennomgående tema. FST understreker at nytt lønns- og regnskapssystem krever en annen kompetanse enn gamle systemer og at dette har vært en utfordring i hele FMO. Ifm implementeringen av lønns- og regnskapssystemet ble FMO nedbemannet med 215 stillinger, og Hærens andel var 39 stillinger.

I tillegg er det en rekke faktafeil og opplysninger uten helhetlig forklaring. Ved behov kan dette konkretiseres.

2.2.5 Horisontal samhandel (HS)

Horisontal samhandel er beskrevet i FÅR vedlegg C. Utvalgsrapporten målbærer utfordringene fra kundesiden, og er slik sett ikke objektiv. Etter FSTs vurdering har ikke granskningsutvalget grunnlag for å hevde at Hæren har kommet lengre enn øvrige forsvarsgrener når det gjelder HS (pkt 8.2.5.3). Hva gjelder fakture-

ring indikeres at det er gitt føringer om å avvente til elektronisk løsning var klar (pkt 8.5.2). Dette er ikke korrekt, jfr FÅR Vedlegg C pkt 6 7; FSJ besluttet 26 mar 04 at fakturering skulle gjennomføres akonto for 1. kvartal og deretter månedsvis fram til årsavslutning.

3 Konklusjon

Utvalgsrapporten gir en brukbar oversikt over forhold relatert til økonomistyringen i Hæren, men troverdigheten som en uhildet, objektiv rapport reduseres fordi det er faktafeil og påstander som ikke er dokumentert. Videre indikerer granskingsutvalgets vurdering av sammensetningen av merforbruket en manglende innsikt i grunnleggende premisser nedfelt i økonomireglement, iverksettelsesbrev og virksomhetsplan.

Konklusjonene i granskningsutvalgets rapport til GIH er i hovedsak de samme som i Forsvarssjefens årsrapport 04. GIH stiller seg fortsatt bak FÅR, og GIH har allerede iverksatt en rekke tiltak for å bedre økonomistyringen.

Utvalgsrapporten avviker fra FÅR innen to hovedområder, der FST er uenig med granskningsutvalget. FST fastholder at merforbruk som kan tilskrives "feil- og underbudsjettering samt forserte utbetalinger" iht overordnede bestemmelser og gitte føringer er en del av merforbruket som GIH har ansvaret for. Videre fastholder FST sin konklusjon i FÅR vedlegg C pkt 9.2 om at hovedproblemene i Hæren relatert til økonomistyring er evnen til å ha korrekte personell- og organisasjonsdata, klare ansvars- og myndighetsforhold samt oversikt over Hærens samlede økonomiske forpliktelser. Dvs at årsaken er evnen til å utnytte lønns- og regnskapssystemet mer enn selve systemet.

Utvalgsrapporten beskriver ikke vesentlige styringsmessige forhold som GIH som kapitleier *de facto* har ansvar for; at tiltak for å tilpasse virksomheten til budsjettet iverksettes, at personell- og organisasjonsdata er korrekt, at antallet bestillere/attestanter/anvisere reguleres for å sikre en hensiktsmessig styring og kontroll, at oversikt over samlet forpliktelsesbilde etableres mv. Videre går granskningsutvalget i liten grad inn på hva GIH og underlagte sjefer kunne eller burde ha gjort for å bedre økonomistyringen.

Granskningsutvalgets foreslåtte tiltak vil bli realitetsbehandlet i oppfølgingen av tiltak beskrevet i FÅR vedlegg C pkt 9.4.

Vedlegg 12

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 4. mars 2005.

Spørsmål i forbindelse med behandling av Dokument nr. 1 (2004-2005)

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 1. mars 2005 med anmodning om å få oversendt den avgraderte rapporten fra Granskningsutvalget for økonomistyringen i Hæren.

Den avgraderte rapporten er som kjent allerede lagt ut på Internett, men for ordens skyld oversendes en papirkopi av rapporten.

Komiteen har videre bedt om min redegjørelse for graderingen av vedleggsbrevene av 9. desember 2003 og 8. januar 2004, og videre en vurdering av hvorvidt noen av disse vedlegg også kan avgraderes.

Forsvarsstaben har etter intern vurdering besluttet å avgradere det graderte vedlegg til sitt brev av 9. desember 2003, således er hele skrivet med vedlegg ugradert. Avgraderingen gjelder ikke graderte dokumenter som det vises til i fotnoter i vedlegg til skrivet. Disse referansene må eventuelt vurderes separat.

Departementets brev av 8. januar 2004/2003/00956-29 til Forsvarsstaben og Forsvarsbygg er ugradert og uten vedlegg. Det er imidlertid flere henvisninger til tidligere korrespondanse i brevet av 8. januar 2004; Forsvarsstabens (ARGUS') brev av 12. desember vedlagt Forsvarsbyggs brev av 28. november 2003 og FDs brev av 5. november 2003. Jeg oppfatter det slik at det kan være denne korrespondanse komiteen ber om, og vedlegger derfor kopier av nevnte korrespondanse.

Vedlegg 12.1

Brev fra Program Argus til Forsvarsdepartementet, datert 12. desember 2003.

Overføring av årsverk fra Forsvarets militære organisasjon til Forsvarsbygg - koordinert med Forsvarsbygg

1 Bakgrunn

Det vises til tidligere skriv, ref ARGUS 30 september 2003/2003/8005-1, der Forsvarsdepartementet (FD) anmodes om å avdømme uenigheten mellom Forsvarsbygg (FB) og ARGUS på vegne av FMO. Saken er senere diskutert på K-forum i FD. På K-forum 2 desember 2003 ble partene anmodet om å fremsende et omforent skriv til FD.

2 Drøfting

FB og ARGUS har hatt kontakt for å forsøke å komme til enighet vedrørende reduksjon av FBs ÅV-ramme. Partene er enige på en rekke punkter, men det oppnås ikke enighet ift hvor stort kutt FB skal ta. I det etterfølgende listes enighet og uenighet. FD anmodes om å avdømme i uenigheten mellom FB og ARGUS. Det er viktig å få fastsatt ÅV-rammer da en nedgang i FBs rammer ventes å gi en økning i FMOs nedtrekkskrav (gitt at kravet om nedtrekk på 5000 ÅV skal opprettholdes).

2.1 ENIGHET

Partene er enige om at FB i utgangspunktet skulle få tilført ca 1730 årsverk (ÅV) fra Forsvarets militære organisasjon (FMO), og at "inngangssaldo" derfor skulle bli ca 2090 ÅV. Det er også enighet om at FB skulle reduseres med ca 600 ÅV, og at sluttrammen i 2005 således skulle bli på 1490 ÅV. FBs kutt på 600 ÅV utgjorde ca 30% av "inngangssaldo". Ut fra ovennevnte ble kuttet i FMO fastsatt til 4400 ÅV.

I ettertid viser det seg at det ble en annen overføring til FB enn først antatt. Partene er enige om at det faktisk ble overført 1496 ÅV. Dette gir FB en "inngangssaldo" på 1857 ÅV.

2.2 UENIGHET

FB utreder effektiviserings- og innsparingstiltak på en rekke områder. Hvor stor andel av innsparingene som vil komme i form av ÅV-reduksjoner er det for tidlig å anslå eksakt, men FB hevder det ligger på i størrelsesorden 500 ÅV ift 1 januar 2002. Dette vil gi FB en sluttramme på 1357 ÅV.

ARGUS er informert om at opprinnelig kutt var planlagt til 30%. FBs ÅV-reduksjon bør derfor forholdsmessig være like stor som det opprinnelige kutt på 30%. Ut fra FBs reviderte "inngangssaldo" på 1857 ÅV, burde således reduksjonen være på 557 ÅV. Dette vil gi FB en sluttramme i 2005 på 1300 ÅV.

Subsidiært anbefaler ARGUS at FBs ÅV-ramme gis ut fra en reduksjon på 29%. Dette kuttet tilsvarer den faktiske reduksjonen som opprinnelig var planlagt. Ut fra en revidert "inngangssaldo" blir kuttet på 539 ÅV. Ny ramme i 2005 blir da 1318 ÅV.

Gitt at total ÅV-reduksjon i omstillingsperioden fortsatt skal være 5000 ÅV innebærer dette at ved FBs forslag til kutt på 500 ÅV må FMO øke sitt kutt med 100 ÅV, fra 4400 til 4500 ÅV. Ved ARGUS' primær-forslag til rammer for FB må FMOs kutt øke med 43 ÅV, fra 4400 til 4443 ÅV. Ved ARGUS' subsidiere forslag må FMO øke sitt kutt med 61 ÅV, fra 4400 til 4461 ÅV.

FB anfører i denne forbindelse at et kutt på 500 ÅV (27%) også vil være forholdsmessig større enn FMOs kutt på 22%.

3 Konklusjon

FD anmodes om å avdømme hvilket kutt FB skal ha. FB foreslår et kutt på 500 ÅV, og endelig sluttramme i 2005 på 1357 ÅV. ARGUS foreslår at FB skal kutte 557 ÅV (30%), og sluttramme i 2005 på 1300 ÅV, subsidiært kutt og ramme på hhv 539 ÅV (29%) og 1318 ÅV.

Innholdet i dette skriv er koordinert med FB. Vedlagt følger eget skriv fra FB til ARGUS der det redegjøres nærmere for FBs syn.

*Vedlegg 12.2***Brev fra Forsvarsbygg til Forsvarsstaben, datert 28. november 2003****Overføring av årsverk fra Forsvarets militære organisasjon til Forsvarsbygg****1 Bakgrunn**

Det vises til brev fra ARGUS av 30 sep 03 vedrørende overføring av årsverk fra Forsvarets militære organisasjon (FMO) til Forsvarsbygg.

Det faktiske antall årsverk som ble overført fra FMO til Forsvarsbygg ved etableringen 1 jan 02 (1496 årsverk) avviker vesentlig fra det som ble beregnet pr sep 2000 (1730 årsverk). Forsvarsbyggs inngangssaldo pr jan 02 var på totalt 1857 årsverk, hvorav 1496 årsverk fra FMO og 361 årsverk fra Forsvarets bygningstjeneste.

Forsvarsbygg har frem til nå operert med et reduksjonsmål i omstillingsperioden på 600 årsverk (ca 30%) med utgangspunkt i de tidligere beregnede årsverk tilknyttet eba pr sep 2000 (1730 i lokale forvaltningsmyndigheter og 363 i FBT), en bemanning som forutsetningsvis skulle betjene en eiendomsmasse på 6 mill m².

ARGUS anbefaler overfor Forsvarsdepartementet at Forsvarsbygg gis en "sluttramme" på 1320 årsverk, dvs 29% reduksjon ift Forsvarsbyggs inngangssaldo pr jan 02.

2 Kostnadsreduksjoner i Forsvarsbygg

Som uttalt ved flere anledninger har Forsvarsbygg naturlig nok intet forhold til bemanningssituasjonen på eba-sektoren før etableringen 1 jan 02.

Vi ønsker primært å ha fokus på kostnadsreduksjoner, hvor årsverksnedtrekk selvsagt er et viktig virkemiddel, men ikke noe mål i seg selv. Vi er imidlertid fullt ut klar over at årsverksutviklingen i Forsvaret blir fulgt nøye, og at Forsvarsbygg forventes å bidra med sin andel.

Forsvarsbygg har nylig satt i gang et forbedringsprogram med målsetting om å redusere kostnadene med

500 mill innen 2006. Det utredes effektiviserings- og innsparingstiltak på en rekke områder. Hvor stor andel av innsparingene som vil komme i form av årsverksreduksjoner er det for tidlig å anslå eksakt, men det ligger an til i størrelsesorden 500 årsverk ift 1 jan 02. Dette er noe i underkant av det ARGUS foreslår, men likevel en betydelig reduksjon. Vi vil påpeke følgende forhold som vi mener er relevante ift dette:

- Ved etableringen fikk Forsvarsbygg ansvaret for Forsvarets totale eiendomsmasse og overtok de ansatte som på det tidspunktet var tilknyttet disse funksjonene. Dette var i realiteten en underdekning ift Organisasjonsplan/Fred og det behovet som i sin tid var beregnet for å ivareta daværende bygningsmasse. Noen grad av nyttilsetninger pga manglende intern kompetanse var nødvendig, bl a som følge av den kunde- og forretningsmessige dimensjonen som verken LFM eller FBT hadde tradisjon eller kompetanse til å ivareta i tilfredsstillende grad.
- Samtlige enheter som ble overført fra FMO var opprinnelig underlagt et stort antall selvstendig administrerte enheter uten felles ledelse. Toppleidelse måtte derfor rekrutteres, i hovedsak eksternt.
- Det ble ikke overført administrative funksjoner fra Forsvarets militære organisasjon ved etableringen, kun fra FBT - dimensjonert for å håndtere 360 årsverk. De nyttilsetninger som var nødvendig ble imidlertid i stor grad hentet fra FMO.

3 Konklusjon

På bakgrunn av ovenstående ønsker Forsvarsbygg å prognostisere med en reduksjon på 500 årsverk i forhold til jan 2002, dvs et nedtrekksmål for 31. desember 2005 til 1357 årsverk.

*Vedlegg 12.3***Brev fra Forsvarsdepartementet til Forsvarsstaben, datert 5. november 2003****Oppfølging av mål for omstillingen**

I samordningsmøtet 20. oktober ble det fra Forsvarsstabens side framholdt at målet for årsverksnedtrekk i omstillingsperioden må endres som følge av at Forsvaret er pålagt nye oppgaver.

Forsvarsdepartementet ønsker å presisere at innsparingsmålene for omleggingen ligger fast Dette er

eksplisitt slått fast i iverksettelsesbrevet for 2003. I etatstyringsmøtet 24. september ble det presisert at omleggingmålene er styrende for aktivitetsnivået. Når Forsvaret blir pålagt nye oppgaver, må derfor lavere prioriterte oppgaver gå ut. Om nødvendig, kan forslag til hvilke oppgaver som må kuttes forelegges departementet.

Vedlegg 13**Brev fra generalmajor Lars J. Sølvberg til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 7. mars 2005****Oversendelse av redegjøring vedr. aspekter knyttet til styring i Hæren**

Generalinspektøren for Hæren (GIH) viser til henstillingen fra kontroll- og konstitusjonskomiteen v/Carl I Hagen under høringen i Stortinget 21. februar og herved oversendes min redegjøring vedrørende det reduserte og mer avgrenset handlingsrommet Generalinspektørene har fått de senere årene.

Jeg vil sterkt beklage at det utkastet som ble fakset over til Stortinget fredag 4. mars inneholdt faktiske feil under punkt 2.1 GIHs rolle. Disse feilene skyldes manglende kvalitetsikring i min stab og er nå rettet opp i vedlagt redegjøring. For meg er det viktig å presisere at den redegjøringen som nå oversendes er riktig og at jeg som Generalinspektør står fullt og helt inne for innholdet.

*Vedlegg 13.1***Redegjøring fra generalinspektøren for Hæren til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 7. mars 2005****Redegjøring vedr. aspekter knyttet til styring i Hæren****- redusert og begrenset handlingsrom**

Til: Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Fra: Generalinspektøren for Hæren

Dato: 07.03.2005

2. BAKGRUNN
3. ANSVAR
4. STYRINGSEVNE
5. GIHs VURDERING/KONKLUSJON

VEDLEGG. INSTRUKS FOR GENERALINSPEKTØREN FOR HÆREN**1. HENSIKT**

Nedenstående redegjøring er utarbeidet og framsendt i henhold til henstillingen fra kontroll- og konstitusjonskomiteen v/Carl I Hagen under høringen i Stortinget 21. februar, og er ment som svar på hans spørsmål om å beskrive det reduserte og mer avgrensede handlingsrommet Generalinspektøren har fått de senere årene.

2. BAKGRUNN**2.1 GIHs rolle**

GENERALINSPEKTØREN FOR HÆREN (GIH) HAR TO OPPDRAGSOMRÅDER (SE VEDLEGG INSTRUKS):

Styrkeprodusent

GIH er styrkeprodusent, og som sådan ansvarlig for at Hærens oppsetninger organiseres, bemannes, utrustes og utdannes/trenes til status KLAR, hvoretter operativ sjef bruker disse i operasjoner. I egenskap av rollen som styrkeprodusent er GIH foresatt for Hærens avdelinger, med ansvar for å gi oppdrag og tildele ressurser innenfor gitte rammer til undergitte sjef.

Landmilitær rådgiver

GIH er FSJs fremste faglige rådgiver i spørsmål om styrkeproduksjon i Hæren samt innen utvikling og anvendelse av landmilitære styrker.

GIH er undergitt FSJ, og inngår fom. 01.08.2003 organisasjonsmessig i Forsvarsstaben (FST), ledet av Sjef FST - som én stab for ett integrert nivå (nivå 1). GIHs stab (Hærstaben) inngår i FST, og skal iflg. intensjon være en integrert del av denne.

GIH mottar sine oppdrag som ansvarlig for Hæren gjennom den årlige FSJs *virksomhetsplan*, og omsetter disse i egen virksomhetsplan, bl.a. med oppdrag til undergitte sjef, etter forutgående oppdragsdialog og styringsdialog mellom nivå 1 (GIH) og nivå 2 (DIF-sjef). FSJ som etatssjef får sine oppdrag gjennom FMIn's *iverksettelsesbrev* - basert på Stortingets beslutninger.

2.1 Hærens organisering

Hæren har de senere årene gjennomgått en fundamental restrukturering, ut over den omstilling formatert bl.a. gjennom St.prp. nr. 45 - med en kulminasjon i 2004, og med full virkning fra 2005. Fom. 01.01.2004 styrer GIH sitt ansvarsområde (Hæren) gjennom tre styringslinjer, ved:

- Sjef Hærens styrker (HSTY)
- Sjef Hærens transformasjons- og doktrinekommando (TRADOK)
- Sjef Hærens jegerkommando (HJK)

Disse er Hærens DIF-sjefer (nivå 2); redusert i antall fra ti til tre fom. 2004, hvilket i vesentlig grad reduserte GIHs kontrollspenn, samtidig som Sjef HSTY i noen grad fikk utvidet sitt (fra 12 til 15 bataljoner, samt RSF). GIH har bare én operativ avdeling (HJK) direkte underlagt seg.

3. ANSVAR**3.1 GIHs arbeidsforhold**

GIH er embetsmann, og utnevnes til stillingen i statsråd (GM Lars J. Sølvberg beordret til tjeneste som GIH 06.12.2002, tiltrådte 01.03.2003). For stillingen som GIH foreligger kontrakt/arbeidsavtale mellom GM Sølvberg (GIH; arbeidstaker) og FSJ Frisvold (arbeidsgiver); udatert, men gjeldende fom. 01.03.2003, for-

melt sett dog først etter godkjenning (ved påtegning) fra FD, datert 25.09.2003, hvilket - formelt sett - innebar at den ikke var gyldig i mellomliggende periode. Ny arbeidsavtale er datert 21.09.2004, med henvisning til instruks av 23.03.2000 og oppdrag iht. FSJs virksomhetsplan 2004-2007, av 06.02.2004. Som vedlegg til lederlønnskontrakt (arbeidsavtale) er formulert et sett med resultatkrav, som skal ligge til grunn for årlig vurdering av FSJ.

3.2 GIHs instruks

GIH løser sitt oppdrag som beskrevet i FSJs virksomhetsplan, og med basis bl.a. i gjeldende instruks for stillingen. Denne er samtidig vedlegg til den kontrakt/arbeidsavtale som inngås mellom den som bekler stillingen og FSJ som arbeidsgiver. Instruksene regulerer særlig a) organisasjon og kommandoforhold, samt b) ansvar og myndighet.

GIHs formelt gjeldende instruks er datert 23.03.2000 (se vedlegg), dvs. fra før nåværende innplassering i FST, hvor GIH tilhører nivå 1, mot tidligere nivå 2. Utkast til reviderte instruks for FSJ, Sjef FST, Glene og Sj POD ble framsendt fra Sjef FST 01.07.2004; ny instruks for GIH var ved utgangen av 2004 fortsatt ikke trådt i kraft. Dette innebærer at gjeldende instruks, derunder regulering av ansvar og myndighet, ikke er i samsvar med gjeldende organisasjon/myndighetsområde. Til endringene hører ansvar og myndighet som totalprosjektansvarlig (knyttet til materiellanskaffelser); fastlagt å tilligge GIH i gjeldende instruks, men fra 2004 overført fra GIH til FD.

3.3 GIHs vurdering

Det er verdt å merke seg at det har vært og fortsatt er uenighet om hvilke plass Gi'ene har i FST (Underlagt FSJ eller Sj FST). Dette har gitt seg uttrykk i at GIH pt har en instruks som er datert til 2000, dvs før etableringen av FST.

4. STYRINGSEVNE

4.1 Definisjon

GIHs ansvar og myndighet er regulert gjennom *instruks*; GIHs oppdrag blir gitt gjennom FSJs årlige *virksomhetsplan*; resultatkrav stilt til GIH fastsettes i vedlegg til *lederlønnskontrakt*. GIH er ansvarlig for driften av forsvarsgrenen (virksomhetsområdet, myndighetsområdet) Hæren. Instruksene (jf. pkt. 4.2) fastsetter at GIH (bl.a.) "utarbeider budsjettforslag, gir oppdrag og tildeler ressurser til undergitte sjefer innen sitt ansvarsområde og er således ansvarlig for driften av Hæren".

Generalinspektørens reelle evne til å styre og kontrollere eget virksomhets-/myndighetsområde (forsvarsgren) er redusert over tid, bl.a. ved at funksjoner og myndighet er overført fra Glene til andre deler av FMO og/eller til FD, derunder fellesfunksjoner/-institusjoner. Tidligere ansvar for virksomhetsstyring, budsjettkontroll og årsresultat synes derimot å stå ved lag.

Det bør således betenkes i hvilken utstrekning en generalinspektør (kapitteleier) har nødvendige forutsetninger (ressurser, fullmakter, instrumenter, systemer) for reelt å ivareta det tillagte formelle ansvar, eller hvorvidt det i realiteten kun er på nivået FSJ (og FMIN) den tilstrekkelige myndighet faktisk finnes.

4.2 Organisasjon

GIH er delegert en avkortet stillingsfullmakt fra FSJ som gir ham myndighet til å føre forhandlinger i hht. HA/TA om Hærens organisasjon, innenfor de overordnede føringer gitt av høyere myndighet. Dette innebærer organisering og bemanning av enheter etter HA/TAs bestemmelser. I virkeligheten er denne myndigheten kraftig beskåret fordi enhver endring av Hærens organisasjon vil ha en lokalpolitisk konsekvens som igjen kan gi seg utslag i sentrale føringer og vanskeliggjøre en optimalisering av Hærens organisering.

GIH utøver også på vegne av FSJ arbeidsgiveransvaret for Hærens personell, og svarer dermed for dennes ansvar innen feltet. Unntatt for dette er tariffspørsmål, som styres direkte fra FST/POD/AGA. Denne avdelingen styrer i en rekke tariffspørsmål direkte på DIF (dvs. for Hæren tilsvarende nivå 2). Alle tariffspørsmål har konsekvenser for disponering av Hærens driftsmidler. Det er følgelig ikke uproblematisk at POD/AGA beslutter vilkår som har direkte og betydelig innvirkning på Hærens ressursbruk - uten at dette formelt er under innflytelse av GIH som ansvarlig for de ressursmessige konsekvensene.

4.3 Personelldisponering

Den avkortede delegerte stillingsfullmakten gir også myndighet til å bemanne Hærens organisasjon innenfor den organisasjon (OPL/F) som er godkjent. Dette gjelder i midlertidig ikke stillinger fra og med obersts grad og oppover; tilsetninger på dette gradsnivået gjøres av høyere myndighet. Graden av bemanning tilligger GIH og bestemmes av gitte rammer og tilgjengelig økonomi. I selve disponeringsprosessen for personell på søknadssystemet (kapt-oblt) har imidlertid GIH kun myndighet til å uttale seg om kandidatene, mens selve tilsettingen skjer av FSJ v/ POD/AGA gjennom FSJs disponeringsråd. Frem til nå har beordringsmyndigheten for befal på beordringssystemet (Sjt-Lt) vært delegert til GIH.

Denne avkortingen av tilsetting og disponeringsmyndighet er muligens kosteffektiv og bidrar til en likebehandling i FMO, men fratruer GIH muligheten til å utvikle og bekle Hærens organisasjon etter langsiktige utviklingslinjer. Den reiser også store spørsmål med GIHs mulighet til å utvikle og bekle Hæren med den kompetanse organisasjonen trenger og er best tjent med - og reduserer i vesentlig grad en sjefs mulighet til å påvirke utvelgelse og sette sammen sine ledergrupper, samt tilsette personell i nøkkelstillinger - med vekt på kompetanse og komplementaritet for størst mulig resultatoppnåelse. Forholdet må vurderes å ha konsekvenser for en overordnet sjefs evne til å håndtere forvalte sitt ansvarsområde.

4.4 Utdanning/trening

Ivaretagelse av rollen som styrkeprodusent fordrer mulighet til å bemanne Hærens organisasjon med tilstrekkelig kompetanse. Mens GIH tidligere hadde full myndighet over så vel Hærens befalsskoler som krigs- og forvaltningsskoler, herunder utdanningsplaner og elevuttak, er dette i større og større grad underlagt institusjoner utenfor GIHs myndighetsområde. GIHs myndighet til å påvirke utvikling av Hærens kompetanse uthules, samtidig som ansvaret for manglende kompetanse står fast.

Redusert ressurstilgang forutsetter hard prioritering av ressursbruken. Samtidig øker kravene til kvaliteten på de avdelinger og det personell som deployeres, fordi de oppdrag Hærens personell settes til å løse er vesentlig mer krevende enn tidligere. Samtidig med denne harde prioriteringen av midler legges viktige rammevilkår for Hærens øvingsaktivitet av høyere nivå - med til dels andre målsettinger enn det som bidrar til en prioritert trening/øving av Hærens avdelinger. Dette bidrar i betydelig grad til å legge press på ressursbruken i Hærens avdelinger, og svekker muligheten til å optimalisere driftsnivået i Hæren. GIHs mulighet til å justere denne delen av driften ved en endret ressurs-situasjon er liten, og undergraver dermed evnen til å styre utviklingen av ressurs-situasjonen han stilles til ansvar for.

4.5 Utrustning/forvaltning

INVESTERING/DRIFT

I utøvelsen av GIHs rolle som styrkeprodusent er utvikling og utrustning av Hæren en avgjørende faktor. Grunnlaget for å se dette i sammenheng med rollen som etatssjef på vegne av FSJ er at det må erkjennes at alle investeringer/anskaffelse av materiell og EBA øyeblikkelig vil få en langsiktig driftsmessige konsekvens for forsvarsgrenen som stiller krav til å forvalte materiellet/bygningsmassen. Investeringer/anskaffelser og drift må derfor vurderes i sammenheng.

Mens GIH tidligere hadde meget stor innflytelse på materiell- og EBA-investeringer, herunder planlegging og prioritering av investeringsmidlene, er GIH nå fratatt den reelle innflytelsen hva gjelder investeringene. Dette har derimot ikke gitt seg utslag i en tilsvarende reduksjon av driftsansvaret. Utvikling av system og krav som driften av materiell og EBA er underlagt, ligger også utenfor GIHs myndighetsområde.

Siden driften av materiell og bygningsmasse utgjør en meget stor andel av Hærens driftsbudsjett, fører gapet mellom GIHs manglende myndighet innen materiell- og EBA-investeringer og hans ansvar for driftskonsekvensene av de samme investeringene til en uthuling av hans reelle mulighet til å utøve myndighet innenfor sitt driftsbudsjett - samtidig som han blir sittende med et uavkortet ansvar for resultatet av det samme budsjettet.

SENTRALE PROGRAMOMRÅDER

Når den omfattende organisasjonsutviklingen i FMO startet, så FSJ behovet for sentralt styrte programområ-

der for å monitorere og synkronisere utviklingen innenfor og mellom de enkelte forsvarsgrener, derunder særlig gjennom Program Argus. Da Forsvarets nye Felles integrert forvaltningssystem (FIF) skulle innføres, ble dette gjort gjennom Program Golf. De to programmene er organisert og styrt på nivået over GIene (Sj FST / Sj POD), mens de har styringsmyndighet direkte mot DIF-nivået (i Hæren nivå 2). Dette skaper de samme utfordringene som beskrevet under pkt. 5.2 - ved at alle tiltak som iverksettes av disse programområdene direkte mot DIF-nivået styrer bruken av ressurser, uten at GIH (nivå 1) har mulighet til reell innflytelse. Det er i seg selv ikke innlysende at GIH har kjennskap til hvilken aktivitet som er iverksatt i hans organisasjon, samtidig som han stilles til ansvar for konsekvensene av denne aktiviteten.

HORISONTAL SAMHANDEL

HS som system for å bevisstgjøre og synliggjøre kostnader synes å være sunt og har en reell mulighet for å nettopp skape den nødvendige bevisstgjøring av sammenhengen mellom virksomhet og kostnader. I all hovedsak omsettes Hærens driftsmidler gjennom de aktiviteter som Hærens nivå-3 avdelinger utfører. HS må derfor virke på dette nivået for at hensikten skal oppnås. Dette nivåets aktiviteter er mangfoldig og kompliserte. Omleggingen til HS krever en omlegging av tankesett hos et helt system. Både avdelingene som "kunde" og FLO/FB som "leverandør". Det stilles store krav til forståelse av HS som prinsipp og det stilles store krav til de systemer som skal holde orden på ressursflyten og ikke minst det systemforståelsen til det personellet som skal betjene systemene.

HS som system er i sin tidlige fase i Hæren. Vi kan fastslå at verken Hæren som kunde eller FLO/FB som leverandør er ved det punkt at vi kan fastslå at HS fungerer. Det har neppe vært mulig å forsere denne situasjonen ytterligere. Alle parter trenger mer tid på å øke kompetansen og Forsvaret MÅ meget raskt få støtte-systemene til å fungere etter hensikten.

Uavhengig av dette må HS som prinsipp gjennomgås for å vurdere hvilke konsekvenser HS har for ansvarsdimensjonen til en kapitteleier siden leverandøren gjennom HS overtar ansvaret innenfor de områder som "kjøpes" gjennom HS.

4.6 Egen styring

GIH / GIH/HST I FST

Sett i lys av det økonomiske resultatet for 2004 og de forhold som GIH og andre har påpekt som betydelige faktorer som bidro til å skape dette resultatet reises spørsmålet om GIH på et tidligere tidspunkt burde ha forutsett vanskelighetene.

Det kan fastslås at GIH og HLG gjennom hele virksomhetsåret var opptatt av den økonomiske utviklingen og dette var også et av de rutinemessige punktene til Hærens Ledergruppemøter (HLG).

Dette bildet dannet også grunnlaget for Hærens rapportering til FSJ.

HSTY

Siden størsteparten av Hærens driftsmidler var fordelt til HSTY var det naturlig å vie deres rapportert særlig oppmerksomhet. Sjef HSTY rapporterte jevnlig om utfordringer ift de økonomiske prognosene og uttrykte gang på gang usikkerhet omkring det bildet som SAP rapporterte og de uforståelige belastninger som fremkom her.

HSTY iverksatte en rekke tiltak for å redusere utgiftene, særlig har dette omfattet HS.

I ettertid kan man fastslå at verken HSTY eller noen andre klarte å forså SAP og det bildet SAP formidlet fullt ut.

Om dette hadde vært mulig med den kompetanse og systemforståelsen Hæren besitter innen SAP pt er vanskelig å si men det er mulig. Det er i ettertid likevel vanskelig å se hvordan Hæren skulle kunne forutse den situasjonen som kom og dermed truffet bedre tiltak for å motvirke resultatet.

4.7 GIHs vurdering/konklusjon

GIHs myndighet, og dermed reell mulighet til å ha full kontroll innenfor sitt tildelte kapittel, har over tid blitt erodert og avgrenset gjennom at stadig nye styringslinjer utenfor Hæren har fått nytt eller utvidet myndighetsområde som griper inn i Hærens bruk av (egne) ressurser, og hver for seg avkorter GIHs reelle evne til å utøve myndighet innenfor sitt kapittel - til å styre. Det anses som rimelig at det må foreligge en reell mulighet for å utøve en myndighet som tilsvarer det ansvaret som tillegges en stilling for at ansvar skal kunne gjøres gjeldende.

Det synes sannsynliggjort at FMO, og i økende grad FD, over tid har etablert og innført så mange forskjellige styringsmekanismer som "forbigår" nivået GIH, og som hver for seg gir konsekvenser for kapitteleieren, at kapitteleierens (GIens) mulighet til reell styring over og kontroll med sin virksomhet er sterkt beskåret. De nye styringslinjene er innført uten at ansvaret for de ressursmessige konsekvensene er tilsvarende redusert.

Instruks for Generalinspektøren for Hæren

1. Organisasjon og kommandoforhold

Generalinspektøren for Hæren (GIH) er underlagt Forsvarssjefen, og inngår organisasjonsmessig i Forsvarets overkommando. Generalinspektøren er Forsvarssjefens rådgiver i landmilitære spørsmål og på vegne av FSJ utøvende myndighet innen sine ansvarsområder.

Generalinspektøren er som styrkeprodusent, foresatt for Hærens avdelinger og stasjoner, samt enheter direkte underlagt ham. Han utarbeider budsjettforslag, gir oppdrag og tildeler ressurser til undergitte sjefer innen sitt ansvarsområde og er således ansvarlig for driften av Hæren.

Generalinspektøren stiller styrker til disposisjon for operativ myndighet som anvist av FSJ og iht de forpliktelser Norge har internasjonalt.

2. Ansvar og myndighet

Generalinspektøren har ansvar for - og myndighet til - å:

- produsere stridsklare styrker. Herunder skal han forestå organisering, bemanning, utrustning og bevæpning, utdanning og trening, og oppsetning av styrkene
- beredskaps- og mobiliseringsplanlegge i samsvar med FSJ'ens krav
- vedlikeholde materiellet iht fagmyndighetens bestemmelser
- opprettholde styrkenes stridsverdi og stridsutholdenhet ved å ivareta materiellberedskapen i samsvar med FSJ'ens krav
- utvikle luftmilitære doktriner og taktikk
- utarbeide brukers krav til funksjoner og ytelser og som totalprosjektansvarlig gi oppdrag til Sjef HFK
- bistå HFK ved utvikling og utprøving av materiell og utrustning
- utarbeide prioritert forslag til materiellinvesteringsplan for Hæren
- utarbeide oversikt over Hærens behov for varer og tjenester, og gjennom horisontal samhandel anskaffe det som skal leveres fra Forsvarets verksteder og lagre iht FSJ'en retningslinjer
- utarbeide prioritert forslag til investeringer innen bygg og anlegg
- utøve forvaltningen av militært personell i Hæren, med unntak av vpl menig personell som ikke er i tjeneste eller som tjenestegjør utenfor forsvarsgrenen
- gi forslag til, og gjennomføre tilpassing og utvikling av, Hærens organisasjon slik at pålagte oppgaver kan løses på en rasjonell og effektiv måte.
- ta initiativ til samarbeid med sivile myndigheter og organisasjoner om oppgaver av betydning for Forsvaret, spesielt i saker som har landmilitær betydning

3. Generelle forhold

I styringsdialogen mellom FSJ (fellesstab) og GIH fastsettes oppdrag, resultatmål og ressurser/budsjett for Hæren. Retningslinjer for styringsdialogen er gitt i DOK 2.

Generalinspektøren har, etter å ha orientert Forsvarssjefen, anledning til å legge frem for Forsvarsministeren sitt syn på spørsmål som direkte angår hans ansvarsområde.

Generalinspektøren er øverste disiplinære kontrollinstans innenfor egen forsvarsgren, og er klageinstans for refselsler ilagt ved direkte underlagte ledd. Han er øverste disiplinærmyndighet for egen stab, skoler og enheter som er direkte underlagt ham, samt overfor personell som er avgitt eller beordret til institusjoner hvor sjefen ikke er tillagt disiplinærmyndighet.

Generalinspektøren fastsetter instruks for undergitte og underlagte ledd i den utstrekning han finner det nødvendig og innen rammen av denne instruks.

Når Generalinspektøren midlertidig er forhindret fra å utøve sine embetsplikter, skal han beordre sin stedfortreder

4. Ikrafttreden

Denne instruks tretr i kraft med virkning fra 23. mars 2000.

Vedlegg 14

Brev fra Forsvarsdepartementet v/statsråden til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 9. mars 2005

Høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité 4. mars 2005 - Oppfølging del I

Det vises til høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité 4. mars 2005. Under høringen ble det avtalt at utdypende informasjon på enkelte områder skal gjøres tilgjengelig.

Vedlagt følger Forsvarsstabens (FSTs) detaljerte kommentarer til "Rapport til Generalinspektøren for Hæren fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren".

Jeg vil også gjerne få tillate meg å kommentere granskningsutvalgets henvisning til Forsvarsdepartementets (FDs) Avdeling for økonomi og styrings angivelige syn. Granskningsutvalget har ikke hatt noen form for kontakt med sjef for Avdeling for økonomi og styring. Det er ikke riktig slik rapporten hevder at avdelingen har næret bekymring for at Hæren skulle være

"underbudsjettet" i 2004. Avdelingen har følgelig ikke informert politisk ledelse i FD om en slik bekymring, eller fremlagt en slik bekymring i styringsdialogen med Forsvarets militære organisasjon.

Jeg vil videre opplyse om, jf. spørsmål fra Carl I. Hagen, at FD ikke har engasjert noen PR-konsulenter i forbindelse med at budsjettunderskuddet for 2004 ble avdekket.

Når det gjelder spørsmålet fra Siri Hall Arnøy om når Program Golf LP-i. ble besluttet gjennomført, så besvarte jeg dette under min oppsummering. Jeg vil likevel benytte anledningen til å gjenta at kontrakten vedrørende LP-1 ble godkjent av FD og undertegnet 11. februar 2003.

Avslutningsvis vil jeg tilføye at FST er i prosess med å fremskaffe de resterende opplysningene. Disse vil bli ettersendt så snart de foreligger.

Vedlegg 14.1

Brev fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet, datert 7. mars 2005

Forsvarsstabens detaljerte kommentarer til "Rapport til Generalinspektøren for Hæren fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren"

Forsvarsstabens (FST) kommentarer til rapporten til Generalinspektøren for Hæren fra "Granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren" ble oversendt til Forsvarsdepartementet (FD) 2 mar 05 (tidligere referanse).

Vedlagt følger FSTs detaljerte kommentarer til granskningsutvalgets rapport. Kommentarene er en konkretisering av forhold som etter FSTs oppfatning er feilaktig, misvisende eller ufullstendig beskrevet. FSTs samlede kommentarer til granskningsutvalgets rapport må leses på bakgrunn av Vedlegg C til Forsvarssjefens årsrapport. Vedlegg C ble avgradert 17 feb 05 (ref: FST 17 feb 05/2004037789-007/110 - tilgjengelig på www.mil.no), og beskriver årsakssammenhengene til merforbruket i Forsvarets militære organisasjon (FMO) i 2004.

Det er viktig å poengtere at konklusjonene i granskningsutvalgets rapport i hovedsak er de samme som i Vedlegg C til FSJs årsrapport. Det også viktig, som lederen for granskningsutvalget påpeker i sin sluttkommentar, at utvalgets arbeid er avsluttet og at det viktigste nå er at FMO nytter sin samlede kunnskap til å løse utfordringene som ligger framfor oss. Vi ser derfor en videre diskusjon om granskningsutvalgets rapport eller med granskningsutvalgets medlemmer som lite formålstjenlig.

Forsvarsstabens detaljerte kommentarer til "Rapport til Generalinspektøren for Hæren fra granskningsutvalget for økonomistyring i Hæren" I Innledning

Jfr FSTs kommentarer til granskningsutvalgets rapport (ref FST 2 mar 05/2004037789-008/110).

De detaljerte kommentarene er en konkretisering av forhold som etter FSTs oppfatning er feilaktig, misvisende eller ufullstendig beskrevet i granskningsutvalgets rapport. FSTs samlede kommentarer til granskningsutvalgets rapport må leses på bakgrunn av Vedlegg C til Forsvarssjefens årsrapport, som ble avgradert 17 feb 05 (ref: FST 17 feb 05/2004037789-007/110 - tilgjengelig på www.mil.no), og som beskriver årsakssammenhengene til merforbruket i Forsvarets militære organisasjon (FMO) i 2004.

Det er viktig å poengtere at konklusjonene i granskningsutvalgets rapport i hovedsak er de samme som i FSJs årsrapport. Det også viktig, som lederen for granskningsutvalget påpeker i sin sluttkommentar, at utvalget arbeid er avsluttet og at det viktigste nå er at FMO nytter sin samlede kunnskap til å løse utfordringene som ligger framfor oss.

Når det gjelder konkrete feil eller opplysninger uten helhetlig forklaring er noen av de viktigste (jfr punkter der **overskriften har understreket tekst nedenfor**):

- Forsvarets lønnsadministrasjon fører ikke lønnskostnader - lønn belastes basert på data innlagt av avdelingene i personell- og organisasjonssystemene (pkt 3. s 16).
- Feilbudsjettet gevinstuttak; utvalget hevder 75 ÅV, det reelle var 39. Kostnadene var akseptert som et rammekutt våren 2004 (pkt 7.3.4).
- Det er ikke riktig at brukerne ikke var informert om prosessen med tilbakeføring av feilposterte lønnskostnader. Brukerne av systemet fikk informasjon om tilstanden og ordre om tiltak i skriv fra sjef POD datert 2004-09-22 (prosjekt regnskap). Problemstillingen var kjent før, jfr skriv datert 2004-06-18 (pkt 8.3.4).

- Prosessen med fakturering av horisontal samhandel og påstanden: ".Utsettelsen ble oppfattet som en føring fra POD.." FS J besluttet 26 mar 04 at faktureringen skulle iverksettes akonto for første kvartal, deretter månedlig fordi det var usikkert når den elektroniske intern-fakturaløsningen ville være klar til bruk (tatt i bruk jan 05) (pkt 8.5).

2 Kommentarer relatert til lønns- og regnskaps-systemet

(Referanse til utvalgets rapport med normal skrift, FSTs merknader i kursiv)

2.1 FEILAKTIG OG OPPLYSNINGER UTEN HELHETLIG FORKLARING

pkt 3, Side 16, 1 avsnitt

"Føring av lønnskostnader skjedde i stor grad i regi av Forsvarets Lønnsadministrasjon (FLA), med utgangspunkt i blant annet data fra Forsvarets randsystemer for personell og organisasjon".

FSTs merknad: FLA fører ikke lønnskostnader. De faste kostnadene kommer som en følge av posteringer i Org3/P3. De variable som følge av innrapportering direkte i SAP gjennom ESS. Før ESS ble innført ble dette gjort av tids- og reiseadministratorer ved de enkelte avdelinger. Dette innebærer at det er Hæren selv som er ansvarlig for å etablere et korrekt data-grunnlag i Org3/P3 som da også er grunnlaget for korrekt utbetaling av lønn (fast lønn og variable tillegg), samt at disse kostnadene konteres riktig.

pkt 5.4

Opprettelsen av RSF innebar at ansvaret for å levere forvaltningstjenester, slik som velferd....., økonomi.... ble flyttet ut av de styrkeproduserende enheter...

FSTs merknad: Økonomi i denne sammenheng er ikke økonomistyring. Dette er et lokalt ansvar. P og Org derimot kan utføres regionalt. DIF sjef har ansvaret for controller funksjonen, samt at det er kapittel-eierne som har ansvaret for å utpeke attestanter og anvisere.

pkt 7.1,3 avsnitt

Det anføres at Hæren har fått utgifter postert på sitt kapittel som tilhører andre kapittel.

FSTs merknad: Det er også en rekke tilfeller av at utgifter som rettmessig skulle posteres på Hærens kapittel har blitt postert på andre kapitler. Nettoeffekten av denne over/underposteringen er ikke synliggjort.

pkt 7.2.1

Side 33, siste avsnitt/side 34, 1 avsnitt.: Variable tillegg blir ikke ompostert annen WBS.

FSTs merknad: Begrepet ompostert indikerer at kostnadene ført posteres et WBS for deretter å bli ompostert. Det er ikke korrekt at dette skjer som rutine. Rutinen er at både fast lønn og variable tillegg posteres til samme WBS dersom ikke annet er besluttet (ref Int OPS saken som Hæren ikke har forholdt seg til). Dersom det

skulle vise seg at man har postert galt, må det omposteres. Det er heller ikke riktig som det videre står at det må gjøres en helt ny innlegging av data.

Ompostering medfører ikke en ny innlegging av data, men en korleksjon av allerede innlagte data.

pkt 7.3.3

Ekstra lønnsbelastning ved innføring av ESS, 25 MNOK.

FSTs merknad: Det er riktig at dette førte til 13 terminer. Men det er også riktig å påpeke at dette medfører tilsvarende "besparelse" for påfølgende år. Uansett ble dette forholdet kommunisert på et tidlig tidspunkt og burde kunne vært tatt høyde for i fm omgruppering el. Hæren burde innarbeidet dette i sine prognoser.

pkt 7.3.4

Feilbudsjettet gevinstuttak i forbindelse med innføringen av LP1, 11,7 MNOK.

FSTs merknad: FST er ikke kjent med at 75 ÅV var forutsatt nedbemannet som følge av LP 1, og derved budsjettgrunnlag.

Korrekt tall er 52,5 som ble spilt inn til PPv1. Dette tallet ble som følge av styringsdialogen endret til 39, som ble det endelige tallet for nedbemanning.

Konsekvensene av dette gevinstuttaket ble akseptert som et rammekutt innen FOM våren 2004.

pkt 7.3.6

FSTs merknad: Punktet fremstår som uklart - det henvises til depotuttak i desember (uklart hvilket år).

pkt 8.2.2 siste avsn -

FSTs merknad: Økonomimedarbeider er ingen rolle som er implementert i Golf regi. Ansvarlig rolle for å styre planlegging, budsjettering og rapportering er konsern- og virksomhetskontroller. Ellers er fagroller tillagt henholdsvis FRA, FLA og RSF.

pkt 8.2.5.2

FSTs merknad: Innføringen av ESS har ikke medført større problemer, tvert i mot har dette vært med på å bevisstgjøre avdelinger ift datakvalitet. Personell med økonomi og regnskapskompetanse ville heller ikke kunna ha støttet denne innføringen i særlig grad da innholdet i hovedsak var rettet mot tid, reise og flytting.

Utvalget har tidligere i rapporten påpekt at WBS for variable tillegg skal være den samme som for fast lønn (med unntak av for Int Ops). Årsaken til at en ansatt da må føre kostnadene mot et WBS som avviker fra det som løsningen (SAP) foreslår som standard, er at organisasjonen (i dette tilfellet Hæren) eventuelt må ha besluttet at det skal gjøres på denne måten.

pkt 8.3.1

FSTs merknad: Hensikten med LP1 var å tilfredsstille ØRs krav til eksternregnskap herunder rapportering til Statsregnskapet. LP1 skulle ikke produsere et fullt regnskap m/intern regnskap som ØR har krav til.

pkt 8.3.2 (Jfr pkt 3, side 16, øverst)

FSTs merknad: Det er ikke manglende kontroll med HR-dimensjonen i SAP. "HR-dimensjonen" i SAP gjen-speiler den til enhver tid gjeldende organisasjon i Forsvaret slik den ligger i mastersystemet "Org3", med en tidsforsinkelse på inntil en uke.

Side 47, 1 avsnitt:

FSTs merknad: Dataene fra Org3 vil ikke automatisk overskrive SAP data. Det gjøres en kontroll av dette ved overføring, før data overskrives. Org3 er master og SAP er slave. I en periode i 2004 har det likevel vært slik at enkelte data fra Org3 ikke har overskrevet data i SAP. Dette ble korrigert i slutten av 2004.

Side 47, 3 avsnitt:

FSTs merknad: LP2 er ikke planlagt å inneholde vesentlig HR-funksjonalitet. Det er derimot allerede etablert en leveranse (Leveranse Org i SAP) som har som formål å overføre masterdataansvaret for Forsvarets organisasjon fra Org3 til SAP.

pkt 8.3.3

FSTs merknad: Det er ikke riktig at man ønsket å bytte WBS. Man gikk i produksjon med en WBS struktur som var noe overordnet fordi man ønsket å tilpasse på bakgrunn av erfaringer og ikke låse strukturen unødvendig.

pkt 8.3.4

Side 48 siste avsnitt:

FSTs merknad: Hæren ble på lik linje med alle DIFer i et skriv datert 2004-09-22 (j nr 2004 065714-1) fra Sjef POD informert om at det var avvik i datasystemene som kunne føre til feil i regnskapene. De ble i det samme skrivet gitt pålegg (samt en detaljert beskrivelse) om å rette opp grunnlagsdata. De samme problemstillingene ble også nevnt i skriv fra Sjef FST (jnr 2004 048089-1) datert 2004-06-18, der det påpekes utfordringer knyttet til knytning mellom stilling og korrekt WBS.

Det er ikke korrekt at åpninger i valideringsreglene i seg selv overstyrer kapitleiers ansvar. Løsningen i SAP er bygd slik at det er mulig å postere utgifter til et annet kapittel en det man selv har ansvaret for. F eks kan reiseutgifter posteres til et annet kap/WBS, men det forutsetter at den som gjøre dette har inngått en avtale om med kapitleier om at dette er greit. Det er derfor ikke lagt opp til systemsperrer som gjør dette umulig.

Side 49, 2 avsnitt:

Det finnes fortsatt avvik mellom SAP og P3/Org3.

FSTs merknad: Hvorvidt disse fortsatt er betydelig vites ikke (hva er betydelig?) Volumet som det her henvises til som "betydelig" bør derfor dokumenteres, samt hvilken innvirkning dette har på regnskapet. Side 49, 3 avsnitt er også en udokumentert påstand.

pkt 8.3.4.5

FSTs merknad: Brukerne av systemet fikk informasjon om tilstanden i skriv fra sjef POD datert 2004-09-

22. Problemstillingen var kjent før, jfr skriv datert 2004-06-18.

pkt 8.3.5

Ordlyden i overskriften er som følger: Granskningsutvalget har blitt klar over en rekke muligheter i SAP som bryter med ansvaret hos kapitleier og budsjettsvarlige.....mm. I kulepunkt 2 under henvises det til at anvisere og attestanter kan belaste andres WBS.

FSTs merknad: Her bør det skilles på fakturaprosessen og ESS. Anvisere og attestanter er roller i fakturaprosessen og det er slik at det er et forhold mellom ett WBS-element og en anviser. Dersom attestant legger på en annen avdelings WBS vil fakturaen gå til anvisning til eier av dette WBS-elementet. Altså intet brudd med i ansvarsdimensjonen. Det er imidlertid slik at en anviser etter mottak av attestert faktura kan endre WBS til et annet enn "sitt eget" (som eksempelvis kunne være i tråd med en evt belastningsfullmakt) og heller ikke her er altså dette et brudd. Et brudd er det kun dersom en anviser uten fullmakt belaster en annens WBS, men da må dette være en bevisst handling fra anviserens side. Dette vil være en aksjon som er fullt sporbar i regnskapssystemet. I forhold til randssystem og godkjenning av overtid og reise gjennom ESS er "godkjenningsprosedyren" iht. utvalgets bemerkning i kulepkt 2 og 4.

pkt 8.3.5 Kulepunkt 1,

FSTs merknad: Det er mulig å låse nedlagte WBS elementer, men ansatte som ligger på disse må da flyttes til et annet WBS for å motta lønn.

Selv om det er teknisk mulig å postere utgifter til andre kapittel enn de som man har ansvaret for, betyr ikke det at det er tillatt. Påstanden om at denne muligheten bryter med ansvaret til kapitleier støttes derfor ikke.

2.2 FORMULERINGER FST ER UENIG I

Jfr FSTs overordnede vurdering.

Side 7 - andre avsnitt siste setning.

Vi er ikke enig at det på bakgrunn av det utvalget presenterer kan trekkes slutningen om at de tekniske systemene gjennom året har ledet til villedende informasjon.

side 7 - årsaksforhold

Igjen deles ikke oppfatningen av utilstrekkelige og manglende styringsdata fra støtteverktøy. Dette skyldes i hovedsak organisatoriske og kompetansemessige forhold (som også utvalget peker på).

– utilstrekkelig fokus på løpende oppdateringer i Forsvarets EER-applikasjon.

Denne oppfatningen deles ikke som et punkt under støttesystem. Det er gjennomført en rekke aktiviteter, med informasjonsskriv og tilbud om støtte til avdelingene for å gjøre dette arbeidet. Årsaksforholdet kan aksepteres som organisatorisk og manglende fokus fra Hæren sin side.

side 7 - nederst.

Vi er ikke enig i at det er feil i Forsvarets styringssystem som er hovedårsaken. Rutiner er etablert, det er store vanskeligheter med å få organisasjonen til å følge rutineene. Dette kombinert med beordring og omstillingsaktiviteter i de enkelte avdelingen gjør at man ikke får opparbeidet tilstrekkelig kompetanse i de forskjellige rollene.

Nedbemanning:

Det er et gjennomgående tema at regnskapspersonell ble nedbemannet for tidlig, endog i forkant innføring, at man har tatt gevinster på forskudd, at det har oppstått et kapasitetsgap osv.

Vår oppfatning er at nedbemanningen som følge av Lp1 i svært liten grad har påvirket Hærens evne til økonomistyring.

- Hæren ble gjenstand for den samme prosess som øvrige forsvarsgrener, og fikk et prosentvis mindre kutt.
- Ingen ble oppsagt med virkning fra FØR innføring, tvert imot ble nedbemanningen lagt med noe slakk for å hensynta lokale behov. Nedbemanning som følge av ESS ble således forskjøvet i takt med forsinket innføring.
- De som ble omfattet av nedbemanningen var personer som førte regnskap i gamle systemer som DØS-4 og som punchet lønn i FLOTT. Dette var oppgaver som ble fjernet 100 % ved innføring av LP 1 og ESS.
- De lokale planer for nedbemanning omfattet også oppbemanning av Virksomhetskontroller. Mye kan sies om dette, men det er åpenbart at denne rollen ikke fullt ut har fungert etter hensikten i Hæren.

3 Merknader - horisontal samhandel

– 5.5.1

s. 23, midt på siden:

"Det bærende prinsipp, slik Hæren har lagt det til grunn, er at HS skal gjennomføres på avdelingsnivå, slik at kostnadene som påløper ved en aktivitet blir synliggjort for den som iverksetter dem..."

FSTs merknad: Dette er ikke feil, men begrepet avdelingsnivå er ikke benevnt som noe bærende prinsipp. Det essensielle er at oppdrag med tilhørende ressurser legges til et hensiktsmessig nivå. I dette ligger at man faktisk må vurdere ambisjonsnivå og gjennomførbarhet på løsningsen før man tildeler oppdrag med tilhørende midler.

s. 23, siste avsnitt:

"...I tillegg til å drive forvaltning må begge sider også drive kommersiell virksomhet. For så vidt gjelder HS overfor Forsvarets FLO, eksisterer det imidlertid en asymmetri i kunde -leverandørforholdet; FLO legger i egenskap av rollene som kontrollerende og bestemmende fagmyndighet, leverandør (til dels i monopolstilling), vedlikeholder og prissetter, de fleste av premissene for samhandlingen. Dette vil virke mot reell samhandling, og mekanismene beskrevet ovenfor."

FSTs merknad: Utvalget hevder at det fremlegger en uholdt rapport. Ovennevnte tekst oppfattes som et partsinnlegg/påstand, og er en ensidig uttalelse. Oftest er disse uttrykt fra en kunde som ikke føler å ha en reell valgmulighet. Det betviles at Utvalget kan hevde dette uten å ha hentet dette fra samtaler med kunderepresentanter. Dette er også å ta en omkamp med den innretningen som er valgt, idet FLO ble besluttet holdt innenfor FMO ved opprettelsen. Dette var et krav fra FSJ, som regjeringen og Stortinget valgte å etterfølge. FLO kan sikkert sies å være en monopolist, men dette er et valg som er gjort. FLO er valgt totalleverandør av logistikk, og kildestyrer i FMO. Valget av FLO som totalleverandør er senere fulgt opp i bl a Logistikk- og støttekonsept for Forsvaret (FST juni 2004). I tett dialog med kundene, skal det være transparens i kalkyle- og fakturagrunnlaget. Dette kan man ikke forvente i et eksternt leverandørforhold. HS er å gi og ta. Leveranseavtaler skal ta høyde for hvilke mekanismer kundene kan reagere med overfor en leverandør som ikke opptrer etter kundenes ønsker. FLO forventes å opptre på en ryddig måte ift å ivareta FSJ eieroppgaver (fagmyndighet/tilsynsmyndighet), kontra leverandør oppgavene i et kunde- og leverandørperspektiv. Førstnevnte oppgaver er derfor også bevilgningsfinansiert.

- 5.5.3 s.24 og 7.3.2 s.36

FSTs merknad: Viser til FSJ årsrapport vedlegg C (avgradert) s 20, pkt 6.6 Leveranseavtaler. HS med FB er pr def ikke å regne som HS, da FB er utenfor FMO og dermed ikke en intern leverandør i FMO.

- 8.2.5.3 s.44

"...Prinsippene for HS synes ikke å være fullt utviklet i Hæren, selv om man synes å ha kommet lengre der enn i de andre grenene. I tillegg fordrer HS etter Utvalgets vurdering kommersiell (innkjøps-) kompetanse hos et stort antall personer i Hærens avdelinger. Gitt kombinasjonen av mangelfullt utviklede prinsipper og manglende skoloring har HS bidratt til økt grad av uoversiktighet (bl a pga mangel på faktureringsystemer, opplæring, bestillingssystem samt behov for kompetanseheving med hensyn til samhandling.) Manglende incentiver relatert til eierskap og styringsrett med hensyn til materiell kompliserer dette ytterligere."

FSTs merknad: Prinsippene for HS skal, ikke utvikles i Hæren, men i FMO. Utvalget vurderer det slik at Hæren trenger kommersiell (innkjøps-)kompetanse hos et stort antall personer. Som tidligere nevnt, ivaretas bestillerkompetansen i FMO av FLO. Gitt bl a årsverk-reduksjoner på 5000 i omstillingsperioden og rendyrking av prosesser i FMO, var det ikke hensiktsmessig å ha et stort apparat hos kunden (Hæren).

Som eksempel nevnes Kysteskadren i Sjøforsvaret, der en håndfull offiserer kvalitetssikrer bestillingene. Like fullt er det FLO som opererer som kunderepresentant mot eksterne leverandører på vegne av FMO, og som gjennomfører de merkantile prosessene. Noe annet ville være mindre kosteffektivt innenfor én og

samme juridiske enhet. HS er reell handel, men innenfor et indre marked (internhandel). Å rendyrke rollene til det helt kommersielle, er imot enhver erfaring og anbefaling vi har fått fra så vel militære som sivile organisasjoner i inn- og utland gjennom benchmarking.

Det er en drøy påstand å hevde at Hæren synes å ha kommet lengst blant grenene i HS. F eks har Sjøforsvaret og Heimevernet praktisert HS i over 10 år, og gjort erfaringer som så vel policy som retningslinjer for HS har nytt godt av.

Manglende skoloring må omtales. FSJ årsrapport vedlegg C (avgradert) s 18 burde tale for seg:

3.1 8.2 Kompetanse

Innføringen av HS krevde også ervervelse av ny kompetanse. Det har siden 2002 blitt gjennomført sentrale og desentraliserte kurs innenfor HS, og kursene har vært rettet mot både kunder og leverandører i FMO. Alle som har hatt behov for kompetanseheving, har fått tilbud om å delta. Kursene ble gjennomført etter initiativ fra sjef FLO, med bakgrunn i det nevnte oppdraget han fikk i FSJ PP 02-05, om å etablere rutiner for kundefinansiering av FLO innenfor FMO. FSS ved FFS/H var administrativt ansvarlige, og instruktørkompetanse ble hentet fra avdelinger og ressurspersoner med erfaringer fra HS. Hovedinstruktører kom foruten fra FFS/H fra FLO/Konsernstab og FST/POD fra 2003. Kursene opphørte inntil videre i løpet av 2004, da markedet for kursene syntes dekket. Kursene har fått bra kritikk og oppslutning, og har blitt videreutviklet ut fra tilbakemeldinger og erfaringer. I overkant av 200 deltakere har gjennomført 3-dagers kurset, og et tilsvarende antall har deltatt på kundekonferanser i samme hensikt. Det kan også nevnes at DIFsjef-seminarene også har HS som tema, da fokusert på rollen DIF-sjefene har som kunder eller leverandører.

Manglende incentiver knyttet til "eierskap og styringsrett knyttet til materiell.." oppleves som en kryptisk formulering og kan ikke tas til inntekt for verken det ene eller det andre syn.

– 8.5 s 53-55

"For alle praktiske formål fakturerte ikke FLO....."

FSTs merknad: Det vises igjen til FSJ årsrapport vedlegg C (avgradert) s 20:

3.2 6.7 Faktureringsløsninger i 2004

Fakturering av HS har foregått på to måter i 2004. Den gamle posteringsnotaløsningen ble brukt fra årsskiftet og frem til 12 oktober 04. På grunn av innføring av kapittel 1740 og en derpå betydelig økning i fakturamengde og fakturaverdi, viste det seg at løsningen medførte en uakseptabel periodisert skjevhet i regnskapet som ikke kunne vedvare. 12 oktober 04 ble det gitt

stoppordre på bruk av P-nota fra PST, og løsningen ble erstattet av en elektronisk anvisningsblankett. Prosessen ble samtidig justert slik at den periodiserte beholdningen på mellomregnskapskontoen skulle reduseres til null.

I FSJ sjefsmøte 26 mars 2004 ble det gitt føringer om fakturering fra FLO til kundene, som et minimum akonto for hhv 1 kvartal, og deretter månedvis frem til årsavslutning, hvor avstemming skulle finne sted. FST ga ut pålegg om dette i skriv av 3 mai 2004. Dette ble fulgt opp i PET nr 1 til FSJ VP 2004. LP1 forutsatte gevinstuttak, mens automatisert løsning for fakturering ikke forelå. Dette førte til manuell fakturering, som av ulike årsaker ikke ble utført før primo juli 2004. Denne forsinkelsen har ført til en konsentrasjon av fakturering mot slutten av året, som har ført til manglende forutsigbarhet i kostnadsbildet både for kunde og leverandør., samtidig som det har påført FLO risiko for manglende inndekning i gjeldende virksomhetsår.

Utvalget synes å dra i tvil de føringer som ble gitt 3 mai 2004 fra FST/POD, med bakgrunn i FSJ sjefsmøte 26 mars 2004, jfr formuleringen:

"..Utsettelsen ble oppfattet som en føring fra POD..".

Det reelle er at faktureringen på bakgrunn av beslutningen ifm FSJs sjefsmøte 26 mar 04 skulle gjennomføres akonto for 1. kvartal, deretter månedvis, uten behov for de store manuelle faktureringsene. Senere måtte dette følges opp med avstemming. I tillegg ble FSJ beslutningsnotat nr 5/2004 gitt ut, med klare krav til kunder og leverandører om å bringe opp evt uoverensstemmelser knyttet til leveransene, herunder rammene.

Det registreres at det har vært varierende kompetanse på S-4, S-8 og vedloff ved avdelingene i HSTY. Forklaringene her, dersom de stemmer, er med på å forklare den manglende kundedialogen som er beskrevet i Forsvarssjefens årsrapport. Her ligger mye av årsaken både på kunde- og leverandørsiden til manglende oppfølging på forpliktelsessiden og dermed kostnadsnivået. Dette må være tema i den daglige styringen av virksomheten, og sjefsansvar på ethvert nivå.

Det støttes for øvrig at nivåene på kundesiden må ha dialog i utøvelsen av rollen som en krevende kunde. Manglende fakturering fra FLO var medvirkende til et uklart kostnadsbilde. Dialog hadde, som nevnt i FÅR, kunnet løst disse feiloppfatningene på kundesiden. Det er ikke bare kompetanse, men holdninger knyttet til ressursforbruk som må vies sterkere oppmerksomhet både på kunde- og leverandørsiden. Eksempelvis skal en FLO-avdeling ikke utføre et arbeid uten en konkret bestilling fra en kunde med bestillingsfullmakt.

Det gis også støtte til hovedlinjene i pkt 8.5.3 Konklusjoner og tilrådinger samt kommentarene knyttet til HS i pkt 9 s 55 og 56, med tillegg av ovennevnte kommentarer.

**Referat
fra åpne høringer
vedrørende**

**Dokument nr. 1 (2004-2005) – Riksrevisjonen legger fram:
1 Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen
av Svalbard for budsjetterminen 2003. 2 Antegnelser til statsregnskapet
og saker til orientering. Sak 1 under Forsvarsdepartementet –
Regnskapet for 2003**

Høring mandag 21. februar 2005:

Statsråd Kristin Krohn Devold	* 3
Forsvarssjef Sigurd Frisvold	* 19
Generalinspektøren for Hæren, Lars J. Sølvberg	* 25
Administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon, FLO, Erik Hernes....	* 33
Norges Offisersforbund, Befalets Fellesorganisasjon og Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening	* 40
Norsk Tjenestemannslag og Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund	* 47
Statsråd Kristin Krohn Devold	* 53

Høring fredag 4. mars 2005:

Statsråd Kristin Krohn Devold	* 57
Forsvarssjef Sigurd Frisvold	* 70
Statsråd Kristin Krohn Devold	* 82

**Åpen høring i kontroll- og konstitusjonskomiteen
mandag den 21. februar 2005 kl. 10**

Møteleder: Å g o t V a l l e (SV)
(komiteens leder)

S a k :

Dokument nr. 1 (2004-2005) Riksrevisjonen legger fram: 1 Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 2003. 2 Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering. Sak 1 under Forsvarsdepartementet – Regnskapet for 2003

Møtelederen: Jeg vil på vegne av kontroll- og konstitusjonskomiteen ønske velkommen til denne høringa. Bakgrunnen for høringa er, som de fleste vet, det faktum at Riksrevisjonen ikke har kunnet godkjenne regnskapet for 2003. I det såkalte Dokument nr. 1, som er 1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og 2. Antegnelser til statsregnskapet, har Riksrevisjonen i flere år kommet med kritikk av Forsvarets regnskap, en kritikk som Stortinget har sluttet seg til. I rapporten som komiteen har liggende til behandling nå, gjør Riksrevisjonen rede for grunnlaget for at regnskapet for 2003 ikke er godkjent. Temaet for høringa er altså 2003-regnskapet, men også videre:

- Hvilke styringssignaler er gitt ut i forvaltningen for å rette opp de forholdene som Riksrevisjonen har påpekt i flere år?
- Hvordan er disse fulgt opp?
- Hvilken effekt har det hatt så langt?
- Hvilken effekt forventes det å ha på senere års regnskaper?
- Hvilket overforbruk var det i 2003, og hvilken betydning har det i så fall for det vi nå har sett av merforbruk i 2004?

Denne høringa vil gi oss bakgrunn for å belyse temaene og for å trekke de nødvendige konklusjonene i innstillinga til Stortinget.

Vi følger den prosedyren som er vedtatt for kontrollhøringer. Det betyr at de som er invitert, får 10 minutter til en innledning, hvorefter komiteemedlemmene får ordet til utspørring. Saksordføreren, Kjell Engebretsen fra Arbeiderpartiet, er den første som får slippe til.

Vi har invitert statsråden, forsvarssjefen, generalinspektøren for Hæren, administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon og representanter for de tiltsvalgte.

Det vil bli tatt referat fra høringa. Før vi begynner, vil jeg komme med to oppfordringer. Når man leser dokumenter fra Forsvaret, er det tydelig at her er man veldig innforstått med masse forkortelser. Denne komiteen er ikke fagkomite, så jeg ber om at det ikke blir brukt unødige mange forkortelser. For det andre ber jeg om at de som svarer, svarer så kort som mulig – altså så kort som mulig for å få opplyst de spørsmålene vi stiller, slik at komiteemedlemmene kan få stilt de spørsmålene som er nødvendige.

Høring med statsråd Kristin Krohn Devold

Følgende møtte som bisittere:

Ass. departementsråd Morten Tiller, FD
Ekspedisjonssjef Fridtjof Sjøgaard, FD
Forsvarssjef, general Sigurd Frisvold
Generalløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben
Oberst Arild Dregelid, sjef for virksomhetsstyring i Personell, operasjoner og drift (POD), Forsvarsstaben
Adm. dir. Erik Hernes, Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)
Generalmajor Lars J. Sølvberg, generalinspektør for Hæren

Møtelederen: Velkommen til høringa. Vi skal ha en lang dag, så her er det bare om å gjøre å starte opp. Først vil jeg ønske statsråd Kristin Krohn Devold velkommen. Du har med deg de du har funnet nødvendig å ta med deg. Jeg vil gi deg ordet først. Vær så god, du har 10 minutter til ditt innlegg.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder!

Riksrevisjonens kritikk for 2003 er betimelig og alvorlig, som jeg har gitt uttrykk for i min korrespondanse med både Riksrevisjonen og kontrollkomiteen. Riksrevisjonen har ikke godkjent regnskapet for Forsvarets militære organisasjon for 2003. Det er alvorlig når Riksrevisjonen uttaler at den ikke har «tilstrekkelig grunnlag til å kunne ta stilling til om regnskapet for 2003 er fullstendig, nøyaktig og pålitelig». Den viktigste årsaken til manglende godkjenning av regnskapet for 2003 er manglende sporbarhet og dokumentasjon.

Som det framgår av Dokument nr. 1, har Riksrevisjonen presist og konkret kritisert flere sider ved Forsvarets regnskap. Slike presise og konkrete tilbakemeldinger er svært nyttige for departementet. Departementet følger opp hvert enkelt av disse punktene ved å påse at det iverksettes konkrete tiltak for å rette på de enkelte forhold.

Det er alvorlig når Riksrevisjonen har så omfattende kritikk at den fant ikke å kunne godkjenne Forsvarets regnskap. Jeg vil samtidig gi honnør til forsvarssjefen og etaten for deres oppfølging av Riksrevisjonens kritikk. Forsvaret har utarbeidet en omfattende tiltaksliste for oppfølging av Riksrevisjonens anmerkninger. Her er det tatt utgangspunkt i hver enkelt anmerkning og iverksatt flere konkrete tiltak på hvert punkt for å rette opp feil. Forsvarsstaben avrapporterer månedlig status for disse tiltakene tilbake til departementet. I denne rapporteringen redegjøres det for status og framdrift for det enkelte tiltak, og det vurderes om det er behov for å iverksette ytterligere tiltak. Man har utarbeidet en oppdatert tiltaksliste og vil om ønskelig gjøre den tilgjengelig for kontrollkomiteens medlemmer. Min vurdering er at denne tiltakslisten på en god måte redegjør for hvordan etat og departement følger opp Riksrevisjonens anmerkninger. Tiltakslisten ble oversendt Riksrevisjonen 17. september i vår dialog rundt regnskapet for 2003, og jeg registrerer at Riksrevisjonen i Dokument nr. 1 sier at de ser positivt på tiltakene.

I tillegg til de tiltakene Forsvaret selv har iverksatt, har departementet i høst pålagt ytterligere ekstraordinære tiltak. Vi har leid inn ekstern hjelp for å gjennomgå så vel økonomirutiner som regnskapsførsel og revisjonsrådgivning. Vi har styrket departementets arbeid med oppfølging av Riksrevisjonens antegnelser ved å tilføre årsverk til den oppgaven. Vi har satt av 10 mill. kr til ekstraordinære opplæringstiltak i Forsvaret, presentert i høstens statsbudsjett. Det er besluttet at økonomiforvaltning blir viktigere for karriereutvikling i Forsvaret, og for personell med forvaltningsansvar er dette tatt inn i forbindelse med den enkeltes tjenesteuttalelse. Videre er det opprettet en egen stilling som økonomisjef i Forsvaret, og vi har etablert rutiner for skriftlig månedlig rapportering av status for oppfølging av tiltakslisten knyttet til Riksrevisjonens antegnelser. Dette er altså tiltak i tillegg til den tiltaksplanen som Forsvaret selv har utarbeidet. Det er for tidlig å konkludere på om denne oppfølgingen og disse tiltakene er tilstrekkelige til fullt ut å rette opp de feil Riksrevisjonen har påpekt. Noen tiltak vil ta tid, knyttet til så vel kompetanseheving som holdningsendringer. Om Riksrevisjonen finner tiltakene tilstrekkelige, vet vi ikke før Riksrevisjonen har revidert regnskapet for 2004.

Jeg vil understreke at oppfølgingen av påpekningen fra Riksrevisjonen er blitt tatt svært alvorlig. Det er brukt mye tid og krefter på oppfølgingen, og det har hatt høyt fokus fra meg som statsråd, i departementet for øvrig, hos forsvarssjefen og i hans etat.

Forsvarets samlede regnskap, som fra 1. august 2003 bestod av mer enn 80 ulike regnskapsførende enheter, har aldri tidligere vært dokumentert avstemt. Dette gamle økonomisystemet med så mange ulike regnskaper har ikke tilfredsstilt minimumskravene i statens økonomireglement fra 1996. Forsvaret fikk frist fra Finansdepartementet til utgangen av 2002 med å innfri disse kravene. Regjeringen Stoltenberg besluttet i 2001 å etablere et faseinndelt program, Golf, for nettopp å styrke økonomistyringen i Forsvaret og trinnvis tilfredsstille ulike krav i statens økonomireglement. Samarbeidsregjeringen har vært enig i denne beslutningen og har videreført arbeidet med støtte fra et flertall på Stortinget. For å kunne innfri første trinn, som er minimumskravene i statens økonomireglement for eksternregnskapet, ble nytt lønns- og regnskapssystem innført i november 2003.

Å innføre et nytt samlet lønns- og regnskapssystem til erstatning for de mer enn 80 ulike regnskapene vi hadde, er komplisert og representerer en betydelig utfordring for Forsvaret. Dette krevde også opprettelsen av en ny sentral lønnsenhet, som Stortinget vedtok lokalisert til Harstad, og en ny sentral regnskapsenhet. Det oppstod i overgangsfasen komplikasjoner som bidrog sterkt til at Forsvarets regnskap for 2003 ikke kunne godkjennes av Riksrevisjonen. Det betyr ikke at det var galt å innføre det nye systemet. Tvert imot. Det var helt nødvendig, og det var på høy tid.

Som Stortinget er kjent med gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 126 for 2003-2004 i fjor, ble det fra 1996 til 2001 gjennomført en langvarig og dyr utredning om hvor-

dan økonomireglementet skulle kunne innfris. Først i 2001 ble det foretatt et valg, og da med stram tidsfrist, med innføring av første fase i løpet av 2003.

Også Forsvaret må ha et lønns- og regnskapssystem som gir mulighet til å innfri minimumskravene i økonomiregelverket. For å innfri dette i sin helhet var det også, som Regjeringen Stoltenberg besluttet, nødvendig å innføre flere ulike faser av program Golf etter tur.

Parallelt med at Forsvaret har innført nytt lønns- og regnskapssystem i 2003 har Forsvaret vært i en meget omfattende omstilling og modernisering. Regjeringen Stoltenberg la våren 2001 fram St.prp. nr. 45, Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005, og det er denne fireårsperioden vi nå skal slutføre det siste året av. Den aller første setningen i denne proposisjonen lyder som følger:

«Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise.»

Det var helt riktig. Behovet for en omfattende omstilling var helt avgjørende. Hvis ikke, ville Forsvarets voksende driftsutgifter umuliggjøre investeringer og umuliggjøre operativ aktivitet som gir forsvarsevne. Det var enighet om dette både i Forsvaret og i det politiske miljø.

Det var den gang uenighet om volumet på de enkelte strukturelementer og finansieringen, men ingen bestred behovet for omstilling, og alle stilte seg bak de viktigste omstillingsmålene. Saksordfører Hans Røsjarde fikk en enstemmig forsvarskomite med på at Forsvaret skulle nedbemannes med 5 000 mann, og at Forsvaret skulle spare 2 milliarder kr i driftsutgifter pr. år i 2005 i forhold til nivået i 2000, videreført uten omlegging.

Vi må alle erkjenne at omstillingsmålene var viktige, men svært ambisiøse og krevende. Forsvaret er i ferd med å fullføre denne omleggingen. Det gjør at Forsvaret i dag ikke lenger er i en dyp og vedvarende strukturell krise, slik vi var i 2001. Tvert imot er Forsvaret i dag moderne og relevant. De operative leveransene fra Forsvaret, altså den reelle forsvarsevnen, bedres år for år, noe som bl.a. vises gjennom forsvarssjefens årlige evaluering av operativ evne.

Det har vært helt nødvendig å foreta en omfattende omlegging av Forsvaret i tråd med en enstemmig forsvarskomites føringer fra 2001. Og det har vært nødvendig samtidig å bytte lønns- og regnskapssystem innenfor klare frister for å tilfredsstille statens økonomireglement. Dette er selvsagt ingen unnskyldning for de feil som er gjort. Feilene er alvorlige. De skal ikke bortforklares, de skal rettes opp. Likevel hører det med til det totale bildet at Forsvaret lykkes med gjennomføringen av det jeg tror er den største omstilling i offentlig sektor noensinne. Og det hører med til bildet at Forsvaret har jobbet på spreng med å tilfredsstille de krav Stortinget satte våren 2001, i det tempoet som ble fastsatt, dvs. innen 31. desember 2005.

For å kunne realisere de mål vi satte i 2001, har det vært nødvendig å ha et meget høyt tempo i omstillingen. Det har ikke minst vært viktig for forsvarsevnen å få Forsvaret ut av den dype strukturelle krisen vi var inne i den gang. Man må derfor ikke gjøre den feilslutningen at det

ville vært bedre å forsinke omleggingen. En forsinkelse av omleggingen ville ha økt risikoen for at omleggingen mislyktes, og vi ville fortsatt hatt et forsvar med dårlig operativ evne og i en dramatisk økonomisk krise.

Jeg er den første til å erkjenne at det er risiko forbundet med store omstillinger og risiko ved innføring av nye regnskapssystemer, men risikoen ved ikke å omstille ville vært vesentlig høyere. Dette så Bjørn Tore Godal. Han gav startskuddet, og nå er tre og et halvt år gjennomført.

Komiteen har stilt spørsmål ved om det underkjente regnskapet i 2003 er årsak til merforbruket i 2004. Forsvarets regnskap for 2004 ble 21. januar formelt avlevert Senter for statlig økonomistyring og viste et merforbruk på over 940 mill. kr. De største overskridelsene var på to kapitler, Hæren og Forsvarets logistikkorganisasjon. Som ansvarlig statsråd for Forsvarets virksomhet ser jeg svært alvorlig på dette. Budsjettet, vedtatt av Stortinget, skal overholdes. Særlig alvorlig blir det når Forsvaret så sent som 20. desember 2004 rapporterte til departementet at Forsvarets militære organisasjon samlet sett ville gå i balanse. Et begrenset merforbruk på enkelte poster ville oppveies av underforbruk på andre poster. Ikke før i januar 2005, etter at regnskapsåret var slutt, fikk departementet informasjon om at det var brukt altfor mye midler.

Også i Forsvaret er overskridelsen tatt svært alvorlig. Forsvarssjefen tilbød seg å stille sin stilling til disposisjon. Som kjent bad jeg ham fortsette i sin stilling, slik at han med full kraft kunne ta fatt på oppryddingen. Jeg vil understreke at jeg har full tillit til forsvarssjefen og til at han har gitt meg all nødvendig informasjon så raskt som han selv hadde den nødvendige oversikt over denne. Forsvarssjefen som etatssjef anbefalte at kapitleierne med de største overskridelsene, generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør i FLO, blir stilt til disposisjon for andre oppgaver fra et tidspunkt han senere ville komme tilbake til. Denne anbefalingen har jeg tatt til følge.

Det er mange medvirkende årsaker til budsjettoverskridelsene i 2004, noe forsvarssjefen har framlagt etatens syn på i forsvarssjefens årsrapport av 15. februar, vedlegg C. Denne vil jeg nå vurdere grundig, og jeg har varslet at det kommer en sak til Stortinget med Regjeringens vurderinger og forslag til tiltak.

Fellesnevneren for 2003 og 2004 er først og fremst at det har pågått omfattende omstillinger i Forsvaret begge årene. Et høyt omstillingstempo er krevende og gjør det utfordrende å ha like stor oppmerksomhet mot alle de funksjoner en avdeling skal ivareta. Alt det positive omstillingsarbeidet som er gjort, må ikke drukne i den negative oppmerksomheten om de alvorlige budsjettoverskridelsene. Hæren og logistikkorganisasjonen har i 2004 trolig hatt størst omstilling av alle Forsvarets enheter.

Som jeg har redegjort for i mitt brev til komiteen av 28. januar, har jeg ikke opplysninger som tyder på at overforbruket i 2004 skyldes etterslep fra 2003. Forsvarssjefen har i årsrapporten vedlegg C redegjort grundig for sin vurdering av årsakene til overskridelsen. Rapporten gir et godt grunnlag for mitt videre arbeid med dette, og resultatet blir, som sagt, lagt fram som egen sak for Stortinget.

Når en helt uventet overskridelse, ikke engang kjent 20. desember, blir kjent et stykke ut i januar, er det naturlig at mange ulike teorier om årsaker lanseres. Derfor var det viktig at forsvarssjefen, basert på innspill fra alle deler av etaten, fikk den nødvendige tid til å framlegge sine samlede avstemte vurderinger og forslag til tiltak. Nå må fokus for alle deler av organisasjonen være rettet mot tiltak som iverksettes på ulike nivåer for raskt å sikre oss mot at samme feil gjøres om igjen.

Jeg vil til slutt henvide til de svar jeg har sendt komiteen, til de svar jeg har sendt Riksrevisjonen 17. september og som er gjengitt i Dokument nr. 1, og til den tiltakslisten knyttet til Riksrevisjonens antegnelser som jeg har vist til her i dag. Riksrevisjonen har kommet med betimelig og riktig kritikk av regnskapet for 2003, særlig knyttet til sporbarhet og dokumentasjon. Det er alvorlig og er blitt tatt alvorlig. Å rette opp disse feilene har høyt fokus, og det er iverksatt omfattende og konkrete tiltak. Noen tiltak har virket med dokumenterbare resultater allerede. Riksrevisjonens samlede vurdering av regnskapet for 2004 vil vise om disse tiltakene har vært tilstrekkelige for den tid som har vært tilgjengelig. Jeg vil samtidig understreke at mange av tiltakene vil måtte virke over år, særlig knyttet til kompetanseheving og endring av holdninger og kultur, f.eks. knyttet til internprising og løpende forbedringer av IKT-systemene.

Møtelederen: Statsråd, nå har jeg gitt deg veldig mange minutter på overtid, men nå er jeg nødt til å avbryte deg. Beklager! Men det var viktig at du fikk de minuttene, for å si det sånn.

Da går vi videre til hovedutspørre, som også er saksordfører, og det er Kjell Engebretsen. Vær så god, du har 20 minutter til disposisjon.

Kjell Engebretsen (A): Komiteen er naturligvis på det rene med at vi her står overfor et meget stort og omfattende budsjett, et svært regnskap. Vi er også kjent med de omstillinger som skjer i denne store forvaltningen.

Allikevel koker dette ned til et budsjett på 30 milliarder kr. Vi får et regnskap som ikke godkjennes av riksrevisor. Det er summen av dette vi står overfor.

Også i 2002 var det mange påpekninger fra Riksrevisjonens side, så mange at desisjon var «kan passere». Stortinget for sin del satte det regnskapet «til observasjon».

Så sier statsråden at man har gitt styringssignaler, man har ulike former for rapporteringer, man følger opp disse rapportene og systematisk forbedrer og får på plass de mangler og feil som riksrevisor har påpekt. Til tross for dette er det, når vi kommer fram til 2003, de samme feil og mangler som gjentar seg i det alt vesentligste. Og de er verre i 2003 enn hva de var i 2002. Så ille er det i dag at riksrevisor ikke finner å kunne anbefale dette regnskapet godkjent. Da blir naturligvis spørsmålet, etter at statsråden ved flere anledninger, så vel i intervjuer som i taler og også overfor Stortinget, har gitt uttrykk for at økonomistyringen i Forsvaret er under den beste kontroll: Hvilke typer av styringssignaler, hvilke typer av oppfølginger har

skjedd, slik at man kan se en faktisk forbedring på de punktene som riksrevisor påpeker?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Kritikken fra Riksrevisjonen fra 2003 er veldig detaljert og spesifisert. Derfor har det på hvert enkelt punkt knyttet til hver enkelt anmerkning blitt konkretisert en rekke tiltak som berører store deler av Forsvarets militære organisasjon. I tillegg er det månedlig rapportering mellom Forsvarets militære organisasjon og Forsvarsdepartementet knyttet til status for alle de iverksatte tiltakene.

Riksrevisjonens kritikk knyttet til regnskapet for 2003 er delt inn i noen hovedområder. Denne tiltakslisten er sortert etter de samme hovedområdene. Forsvarssjefen har bekreftet at de foreslåtte tiltak i det alt vesentlige er gjennomført i løpet av 2004.

Jeg vil gjerne få legge til at det var noen utfordringer i 2003 som ikke var de samme som i tidligere år, i 2002 og 2001. Det knytter seg selvfølgelig til innføringen av det nye lønns- og regnskapssystemet. Hovedkritikken fra Riksrevisjonen knyttet til regnskapet for 2003 knytter seg nettopp til manglende sporbarhet i regnskapet. Det er ingen tvil om at det å skifte et regnskapssystem, skifte en kontoplan, et lønssystem midt i et budsjettår, i 2003, gav mange overgangsproblemer, og det gav flere overgangsproblemer enn vi hadde forutsett. Det er selvsagt alvorlig. Men det betyr også at regnskapet for 2003 hadde noen spesielle utfordringer som ikke var gjeldende tidligere år, og at det som gjør at regnskapet denne gangen ikke ble godkjent, i første rekke var manglende sporbarhet og dermed av en annen karakter enn det som kritikken har gått på i tidligere år. Samtidig er det riktig at noen kritikkområder har gått igjen over flere år, og at noen kritiske anmerkninger knytter seg til helt spesifikke forhold, f.eks. antallet inkassosaker, antallet ubetalte fordringer. Det har jeg også i mitt svarbrev til komiteen vært nøye på å konkretisere at man har ryddet opp i, og at man har fått betydelig bedre resultater nå ved utgangen av 2004 enn de man hadde i 2003. Der har det altså skjedd identifiserbar forbedring.

Kjell Engebretsen (A): Jeg skal ikke gå inn i hver enkelt sak her, naturligvis, men manglende sporbarhet er en av de viktige tingene her, og regnskapet viser heller ikke riktig bilde av tilgodehavende og gjeld, oversikten over avskrivninger er ikke som den skal være, og betydelige mengder fakturaer ble, som statsråden selv sier, ikke betalt i rett tid, og det førte til mange tusen purringer og flere hundre inkassosaker. Det er klart det er forbausende for Stortinget at en statsforvaltning sitter inne med inkassosaker. Jeg kan forstå at det kan skje en eller annen gang fordi man kanskje er uenig om en nota eller hva det nå er, men at man har 600 inkassosaker, er forbausende for oss. La meg ta tak i akkurat det lite grann, for jeg tror jeg forstår at en del av disse inkassosakene faktisk skyldes internfaktureringer. Og da må jeg spørre statsråden – man fakturerer jo internt nå, både i Forsvaret og andre forvaltninger: Er det slik at man bruker inkassobyråer til å få fakturaer

som er sendt fra en forvaltning til en annen? Bruker man sivile inkassobyråer for å få dette effektuert?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Her vil jeg også be om litt utfyllende kommentarer fra forsvarssjefen. Men jeg vil først minne om at på disse alvorlige områdene, som Riksrevisjonen helt korrekt har påpekt, har man altså tatt det så alvorlig at man har fått til forbedringer. Det er uakseptabelt når man ved årsskiftet 2003/2004 hadde 12 000 utestående, forfalte regninger. Den listen har man altså jobbet ned til 2 600 utestående, forfalte regninger, der den samlede summen er 129 mill. kr, altså en begrenset sum i forhold til de transaksjoner som pågår i et budsjett på 30 milliarder kr.

På inkassosiden var det i februar 2004 670 inkassosaker. Ved årsslutt i 2004 var det 40, altså en betydelig forbedring. Det skyldes nettopp at Forsvarets militære organisasjoner har tatt disse sakene meget alvorlig. Men jeg vil gjerne be forsvarssjefen komme med tilleggskommentarer knyttet til om man benytter seg av inkassosaker mellom ulike deler av Forsvaret.

Sigurd Frisvold: Jeg må nesten sjekke det, men det faktiske forhold er at vi har tatt dette meget alvorlig, og de tallene statsråden viser til, viser jo nettopp at vi har tatt det alvorlig og fått en betydelig nedgang i antall saker.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg får opplyst fra assisterende departementsråd at det er ingen interne inkassosaker.

Kjell Engebretsen (A): Det er ingen interne inkassosaker?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er det jeg får opplyst.

Kjell Engebretsen (A): Nei vel.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ønsker du tilleggsplysninger?

Kjell Engebretsen (A): Nei, det er utmerket. Da er vi feilorientert, for å si det sånn. Men da har vi fått bekreftet at slik er det ikke.

Vi har hatt en diskusjon gående lite grann fram og tilbake om etterslepet fra 2003. Nå må jeg presisere: Vi går i denne saken ikke inn i regnskapet for 2004, det er ikke det vi skal håndtere nå, det kommer i sin tur. Det vi nå diskuterer, er litt ulike signaler når det gjelder 220 mill. kr fra 2003 inn i 2004. Statsråden skriver følgende til komiteen:

«Et regnskap vil svært sjelden gå fullstendig i balanse ved årsslutt. Normalt vil derfor de enkelte budsjettkapittelansvarlige starte et nytt år med noe større eller noe mindre beløp enn de i utgangspunktet hadde planlagt for. Årsplanene skal korrigeres tidlig i året i forhold til dette. Dette er en del av det ordinære budsjett- og oppfølgingsansvaret som er pålagt etatsjefer (i dette tilfellet forsvarssjefen) og den enkelte «kapittel-

eier»/forsvarsgren eller lignende. På denne bakgrunn er det ikke grunnlag for å hevde at overforbruket i 2004 skyldes etterslep fra 2003.»

Systemet er sånn at vi får vår omdisponeringsproposisjon i november. Da ser man hvordan det ser ut, og så har man regnskapet. Er det da slik at det faktisk kan ligge 220 mill. kr utover dette som Stortinget overhodet ikke kjenner til, og at disse 220 mill. kr blir innarbeidet i budsjettet i 2004, noe som vil bety en reduksjon av det budsjettet på 220 mill. kr, som Stortinget heller ikke kjenner noe til?

Når statsråden sier at dette er en del av det ordinære budsjettarbeidet: Er det slik?

Statsråd Kristin Krohn Devold: I det enkelte budsjettår vil det alltid være noe mindreforbruk og noe merforbruk på de enkelte kontiene som da rettes opp det påfølgende år. Men det som var ekstraordinært i 2003 – og det er tatt inn i andre avsnitt i punkt 2 i mitt svar til komiteen om etterslepet – var at man gjorde opp mellomregnskapet. Jeg vet at jeg blir bedt om å svare kort, men jeg tror dette krever litt nærmere forklaring. Så lenge vi hadde en rekke ulike regnskapssystemer, opererte man med mellomregnskap mellom ulike deler av Forsvarets organisasjoner. Det betød f.eks. at en avdeling kunne ha inntektsført en post fra en annen avdeling i Forsvaret, uten at det på samme tidspunkt hos den andre avdelingen ble ført som en utgift. Man hadde forskjellige regnskaper, det var mellomregnskap mellom dem, og de var ikke alltid avstemt mot hverandre. Det som var nytt i 2003, var at vi fikk ett regnskapssystem. Dermed måtte man gjøre opp og avslutte denne gamle måten å håndtere mellomregnskapet på. I Forsvaret er dette mellomregnskapet kalt for p-nota-balansekonto. Det at man altså måtte avslutte denne måten å gjøre det på, betød at ved inngangen til 2004 var det et beløp på ikke 220 mill., men på 235 mill. kr. Det var ca. 220 mill. kr på begynnelsen av året. Senere har det blitt kvantifisert til 235 mill. som måtte gjøres opp, der alle deler av Forsvaret hadde noen fakturaer knyttet til det mellomregnskapet som måtte betales.

Kjell Engebretsen (A): Får jeg bare spørre, slik at jeg henger med her: Disse 220 mill. kr – jeg kaller det fremdeles 220 – eller 235 mill. kr kjente man til i januar 2004?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, denne summen kjenner man til når årsregnskapet for Forsvarets militære organisasjon blir gjort opp.

Kjell Engebretsen (A): Og disse var innbakt i regnskapet, var kjent for Stortinget, og var en del av regnskapet som ble lagt fram for Stortinget?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Regnskapet for 2003 måtte avslutte dette mellomregnskapet, for det var en del av det gamle regnskapssystemet. Det vil si at ved inngangen til 2004 var det kjent at dette mellomregnskapet førte til en post på 235 mill. kr, som da måtte håndteres

av de enkelte som hadde fakturaer og regninger knyttet til dette. Jeg vil gjerne her få lov å ...

Kjell Engebretsen (A): Mitt spørsmål er altså: Var dette en ting som ble kjent for Stortinget, at budsjettet for 2004 ville bli redusert med 220 mill. kr?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg vil gjerne be om tilleggskommentarer fra både embetsverk og forsvarssjef. Men slik jeg forstår dette, kjente man til ved begynnelsen av året at disse regningene, som da var regninger som lå hos de ulike avdelingene i Forsvaret, måtte betales. Det er normal prosedyre, fordi man alltid har noen regninger som ligger over fra det ene året til det andre.

Kjell Engebretsen (A): Ja, det forstår jeg, men 220 mill. kr er nok ikke noe vanlig beløp å håndtere på den måten. Men så var dette spesielt. Man kjente altså til det i januar. Da må Stortinget på en eller annen måte ha blitt kjent med dette i forbindelse med regnskapet, går jeg ut fra. Under alle omstendigheter må det være klart når man har omfordelingsproposisjonen – i november i 2004. Da må det i hvert fall komme til syne, så langt jeg kan forstå, hvis ikke dette er penger som ligger helt utenfor det ordinære budsjett og regnskapssystem.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder, de regninger som den enkelte avdeling i Forsvaret er skyldig ved årets begynnelse, håndteres alltid tidlig i året av de enkelte avdelinger slik at man normalt ikke behøver å foreta noen omgruppering i omgrupperingsproposisjonen. Hvert eneste år er det f.eks. noen ubetalte regninger til Forsvarsbygg, på utestående husleie, og det kan være noe merforbruk i en forsvarsgren, som da strammes inn gjennom driften for den forsvarsgrenen i løpet av året. Det er normalt.

Dette beløpet ble også håndtert på samme normale måte, ved at de avdelinger som hadde regninger knyttet til dette beløpet, håndterte det innenfor driften i løpet av det året, slik at det ikke i seg selv skulle gi grunnlag for en egen omtale i omgrupperingsproposisjonen. Dette beløpet ble altså håndtert på den samme måten som man håndterer ikke-betalte regninger til Forsvarsbygg, eller annen type mindre-/merforbruk ved den enkelte avdeling. For å illustrere: Jeg har fått opplyst at Hærens andel av disse 235 mill. kr var ca. 40 mill. kr. Det betyr at det håndteres så tidlig som mulig i året innenfor de tildelte hærbudsjetter.

Men jeg synes det er naturlig å gi ordet til etatssjefen for ytterligere kommentarer til spørsmålet.

Sigurd Frisvold: Jeg kan bare bekrefte at vi har behandlet disse 220 mill. kr på den måten som statsråden har beskrevet i dette brevet til kontroll- og konstitusjonskomiteen. Det er bakt inn i virksomheten for 2004 for dem som eide disse posteringsnotaene. Det er den måten vi har håndtert det på, og det er en ganske vanlig måte å håndtere det på.

Kjell Engebretsen (A): Jeg skal ikke tvære ut dette, i og for seg, men hvorfor blir da dette en del av underskuddet, eller overforbruket, i 2004? For den 21. januar blir dette presentert som en del av det totale underskudd. Hvis dette er innbakt i budsjettet, hvorfor fremkommer det da som en del av underskuddet?

Sigurd Frisvold: Det var vel undertegnede som presenterte det på den måten, både på pressemøtet og i en pressemelding. Jeg har hele tiden sagt at dette var foreløpige tall, og at de endelige årsaksbeskrivelsene skulle komme i forbindelse med årsrapporten. Så det som er sagt etterpå, har et høyere presisjonsnivå. Det vi visste den gangen, tidlig i januar, ble beskrevet på den måten. Men hvis jeg skulle ha skrevet pressemeldingen i dag, ville jeg sannsynligvis skrevet den på en litt annen måte. Men forsvarssjefens årsrapport er min endelige beskrivelse av årsaksforholdene.

Kjell Engebretsen (A): Jeg skal ta et spørsmål til, så skal jeg slippe til Berit Brørby.

Jeg er nødt til å fortsette med dette, ikke for å tvære det ut, i og for seg, men for å forsøke å få et grep om det. Det er ikke lett. Dette, forstår jeg nå, var internfaktureringer – disse 220 mill. kr. Hvordan kan det da framstå som et underskudd, eller som et merforbruk? Det er jo bondens hest og bondens havre. Det er for lite penger ett sted og for mye penger et annet sted. Det må jo være slik at de som ikke har gjort opp for seg, sitter med for mye penger, og de som venter på at regninger skal betales, sitter med for lite penger.

Statsråd Kristin Krohn Devold: At det ligger noen ubetalte regninger ved overgangen fra ett år til et annet, er normalt. Det som er viktig da, er at de som har regninger som ikke er betalt, får beskjed om å betale dem i begynnelsen av året og håndtere det innenfor sine tildelte budsjetttrammer. Det betyr at man altså ikke kan si at disse 235 mill. kr var årsak til merforbruk, fordi man kjente til dem ved begynnelsen av året på samme måte som man kjente til at man hadde ubetalte regninger til Forsvarsbygg på begynnelsen av året. Det skal altså da håndteres innenfor de tildelte budsjetttrammer. Det er derfor ikke riktig å beskrive det som en årsak til merforbruk. Jeg tror i den grad det ...

Kjell Engebretsen (A): Men kan man beskrive det som et merforbruk i 2003?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Her tror jeg jeg vil bruke det Riksrevisjonen sier til regnskapet for 2003. For her sier Riksrevisjonen når det gjelder merforbruk og mindreforbruk over de ulike budsjettkapitler for 2003 – for å sitere helt korrekt:

«Disse merutgiftene eller mindreinntektene er enten av mindre betydning, eller det er tilfredsstillende redegjort for dem i forklaringene til statsregnskapet.»

Merforbruk eller mindreforbruk på de enkelte kapitler var ikke spesielt store for 2003. Så 2003-regnskapet gikk i balanse.

Kjell Engebretsen (A): Takk, leder.

Møtelederen: Vær så god, Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Ja, komiteleder, det er jo en kjent sak at Stortinget også har behandlet riksrevisjonsrapporten om Golf-systemet. Det hører også med i denne historien. Golf-systemet skulle da innføre et helt nytt og helhetlig felles integrert forvaltningssystem, herunder også løsninger innenfor området regnskap – som vi nå har brukt mye tid på – lønn, anskaffelse, materiellkost, administrasjon og vedlikehold. Den rapporten som vi behandlet i Stortinget, viste jo at bare forprosjektene hadde kostet 268 mill. kr, som i seg selv ble betegnet som en forholdsvis stor sløsing med samfunnets midler.

Da er mitt spørsmål til statsråden nå, i og med at hun selv var inne på det i sin redegjørelse om Golf: Kan statsråden forsikre Stortinget om at det nå ikke skal påføres og ikke blir påført noen flere overraskende utgifter i forbindelse med den siste fasen av innføringen av dette Golf-systemet? Kan statsråden forsikre at dette nå ikke koster en krone mer enn det som er forutsatt?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det regjeringen Stoltenberg og Bjørn Tore Godal besluttet sommeren 2001, var å dele Golf-prosjektet inn i ulike faser, slik at man kunne ta beslutning for hver enkelt fase for seg. Det vil si at man også beslutter pris, når hver enkelt fase skal avgjøres. Det betyr at det eneste som er besluttet foreløpig, er fase 1, som nå er gjennomført, og som handler om å innføre nytt lønns- og regnskapssystem, slik at man tilfredsstillter kravene til eksternt regnskapet. Men fase 2 er altså ikke besluttet i Stortinget, og dermed heller ikke prisen på fase 2. Det vil avhenge av hvor mye vi putter inn i det prosjektet. For å illustrere det: Da daværende statsråd Bjørn Tore Godal opprinnelig delte opp Golf-prosjektene, så han for seg mange prosjekter – to, tre osv. Et alternativ som vurderes, er om fase 2 og fase 3 f.eks. skal slås sammen for å implementere noe raskere. Men det som er viktig å ha klart for seg her, er at den beslutning som den gang ble tatt om faseoppdeling, var meget viktig for å redusere risiko, ved at man kunne gjøre ferdig én fase av gangen. Jeg tror at vi alle skal erkjenne at med de utfordringene vi har hatt med å gjennomføre fase 1, skal vi være meget glad for at han den gangen besluttet å dele det opp i flere faser, slik at vi kan gjøre fase 1 ferdig før vi begynner med fase 2. Så må vi forhandle om hva som skal være pris og innhold i Golf-prosjekt fase 2, og så legge det fram for Stortinget, slik det er varslet at vi vil gjøre, antakelig i løpet av 2005. Det er derfor vanskelig, som komitelederen skjønner, å svare på prisen på fase 2 før vi faktisk er ferdig med å forhandle.

Møtelederen: Takk.

Da går vi videre til Fremskrittspartiet – Carl I. Hagen, vær så god. Nei, beklager, det er først Høyre.

Carl I. Hagen (FrP): Du var litt tidlig ute.

Møtelederen: Jeg var litt tidlig ute, ja.

Carl I. Hagen (FrP): Vi får vente til etter valget. (Munterhet i salen)

Møtelederen: Jeg er ikke så sikker på om jeg vil bidra til det, da.

Vær så god – Martin Engeset.

Martin Engeset (H): Akkurat en forveksling med Fremskrittspartiet setter jeg ikke spesielt stor pris på. – OK, spøk til side.

Vi er i gang med å behandle regnskapet for 2003, og vi har naturligvis studert meget nøye de merknader Riksrevisjonen har hatt til dette regnskapet. I Riksrevisjonens uttalelse til regnskapet pekes det på følgende forhold som årsak til at regnskapet for 2003 ikke kunne godkjennes: «mangelfull intern kontroll, mangelfulle avstemminger, mangel på revisjonsspor».

Nå har statsråden i sin innledning her flere ganger omtalt denne tiltaksplanen, som hun har stilt til disposisjon for komiteen. Men jeg kunne tenke meg å høre om de konkrete tiltak – du har vært nokså generell når du har omtalt disse tiltakene – om du kunne si noe om hvilke konkrete tiltak som er iverksatt.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er en rekke av de tiltakene som ligger i tiltakspakken, som virker direkte inn på de områdene som spøreren nevnte. Jeg tror det er ønskelig her at etaten går litt inn i detaljene omkring alle de tiltakene som er iverksatt, og hvordan de er forventet å virke inn på akkurat de områdene. Så det ber jeg egentlig om blir besvart av forsvarssjefen eller hans følge.

Sigurd Frisvold: Jeg kan vel kanskje starte, komiteleder.

Vi har 22 sider med tiltak som da går på Riksrevisjonens antegnelser, og for hver antegnelse står det igangsatte tiltak, ansvar og statusbeskrivelse. Det greieste er vel da å overlevere den listen etterpå, men jeg kan tenke meg å be sjefen for Forsvarsstaben om å komme med noen kommentarer.

Svein Ivar Hansen: Ja, det gjør jeg gjerne.

Jeg kan ta litt rundt dette med betydelige mangler knyttet til sporbarhet til det konsoliderte regnskapet først, for jeg tror kanskje det er det som er viktigst. Der har vi etablert rutinebeskrivelser, og dette følges opp gjennom kontroll og inspeksjoner. Vi kjører avstemmingsrapporter som viser at regnskapet mottar det som er generert i lønnsmodulen som er tatt i bruk, og vi utarbeider rutinebeskrivelser kontinuerlig.

Det er ingen tvil om at også når det gjelder manglende balansespesifikasjoner, har vi jobbet med løsninger for

policy, fullmakter og rutiner for innfordring og avskrivning i forbindelse med endring av avskrivningsfullmakter innen Forsvarets militære organisasjon. Vi utarbeidet allerede innen 8. mars 2004 en løsning for dette, og angav metoden for dette til departementet på et tidlig tidspunkt.

Regnskapsavdelingen vår i Bergen har ivaretatt dette ved å formidle det videre i Forsvarets militære organisasjon og følge opp rutineene i henhold til de gitte retningslinjer. Retningslinjer er viktig, men det er også viktig at vi følger opp at de faktisk blir fulgt. Det gjør vi månedlig, og det gjør vi kontinuerlig gjennom året.

Det er ingen tvil om at vi tar situasjonen fra 2003 meget alvorlig. Vi har gjennom 2004 jobbet kontinuerlig med å forbedre ikke minst sporbarheten i systemet. Og jeg mener at vi i hvert fall er godt på vei til et mye, mye bedre resultat for 2004 når det gjelder sporbarhet, enn det vi hadde i 2003. Det er det ingen tvil om.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder, hvis jeg får lov!

Selv om det blir altfor teknisk å gå igjennom hele den listen, tror jeg det kan være på sin plass å nevne noen konkrete eksempler på ting som er gjort for å avhjelpe sporbarheten.

Et av områdene der det var størst problemer med sporbarhet, var lønnsutbetaling. Og en av grunnene til det, var at det var for dårlig kvalitet på stamdata, dvs. grunnlagsdata, som ble kjørt inn i det nye regnskapssystemet, SAP. Det betød at det tidlig i 2004 var en forekomst på 1 500 posteringsfeil. Dette tok forsvarssjefen fatt i, og nå, ved årets slutt, er dette tallet redusert til 300 – altså et konkret tiltak for å gjøre kvaliteten korrekt og dermed også redusere sporbarhetsproblemer.

Man har også fått utarbeidet nye håndbøker, både for Forsvarets regnskapsadministrasjon og for Forsvarets lønnsadministrasjon, som skal gjøre det enklere å få korrekt håndtering av data.

Et annet område, for å nevne noe: Refusjoner var et problem. Lønnsadministrasjonen har nå overtatt det samlede ansvaret for refusjoner og er dermed blitt å jour med 98 pst. av transaksjonene. Samtidig har man fått laget nye rutinebeskrivelser. Veldig mange av de utfordringene som var knyttet til sporbarhet, gjaldt mangel på rutiner for å håndtere et nytt system, med større krav til brukerkompetanse. Og da har det å gjennomgå rutiner, lage håndbøker for rutiner, lage manuelle rutiner, lage detaljerte beskrivelser for hvordan de to avdelingene som har ansvaret for dette, faktisk skal forholde seg, vært mye av det tunge arbeidet som Forsvaret har gjennomført i 2004.

De enkelte tiltak er beskrevet nokså detaljert i den oversikten som jeg har henvist til, men jeg har da gitt noen eksempler.

Martin Engeset (H): OK, jeg takker for det. Vi får jo anledning til å se nærmere på hele listen når vi skal starte behandlingen i etterkant.

Litt om Program Golf og økonomireglementet i staten, for det er også et tema som er viktig i denne saken:

Riksrevisjonen sier i sine merknader til regnskapet for 2003:

«Det er også kritikkverdig at Program Golf Leveranseprosjekt 1 ikke har levert et system som tilfredsstillende kravene til økonomiregelverket i staten.»

Mitt spørsmål til statsråden blir da: Er hun av den oppfatning at Program Golf Leveranseprosjekt 1 vil levere et system som tilfredsstillende kravene til økonomireglementet i staten, og i tilfelle fra hvilket tidspunkt?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder! Akkurat den merkningen i Riksrevisjonens Dokument nr. 1 som det her ble sitert fra, har vi i ettertid tatt opp direkte med Riksrevisjonen for å få presisert deres syn, og svaret har vi også gjengitt i brev av 3. desember 2004 fra meg til komiteen. Der står det at Riksrevisjonen bekrefter i brev av 17. november 2004 til FD at antegnelse til statsregnskapet som det her ble referert til, «kun gjelder det avlagte regnskap for 2003». Og videre: Riksrevisjonen bekrefter at de tidligere er gjort kjent med at Leveranseprosjekt 1 «ikke var ment å skulle dekke alle funksjonelle krav i økonomireglementet innen utgangen av 2003».

Jeg forstår det selvsagt dit hen at Riksrevisjonen bekrefter at de er kjent med at det er ulike faser i Program Golf som skal tilfredsstillende ulike deler av statens økonomireglement.

Det som gjelder første fase av prosjektet, som vi nå er i ferd med å avslutte, har altså vært lønn og regnskap knyttet til det såkalte eksternregnskapet. Der vil jeg også vise til mitt innlegg i debatten om Golf 11. mars i fjor, der jeg understreket at det som var knyttet til Leveranseprosjekt 1, var at man «oppfyller de funksjonelle kravene i økonomireglementet, og avleverer regnskap til statsregnskapet fra og med budsjettåret 2004».

Jeg sier dette fordi det også er andre ting som Riksrevisjonen har kritisert, men som først vil bli løst i senere faser av Program Golf. Den senere fasen av Program Golf, fase 2, skal dreie seg om internregnskapet og også noe om funksjonalitet knyttet til horisontal samhandel.

Så er det viktig å være klar over at noen utfordringer løses her, bl.a. det viktigste, det å kunne avlevere eksternregnskap, mens andre utfordringer løses IT-teknisk senere. Men vi må ha manuelle rutiner eller støtte-IT-midler i mellomtiden.

André Oktay Dahl (H): Du har allerede nevnt at det er blitt gjennomført en del tiltak når det gjelder økonomisiden. Jeg tenker på dette med kompetanse når man er i en slik omstillingsprosess. Er det fra ditt ståsted gjort nok? Hvilke tiltak har du satt i gang når det gjelder kompetanseheving blant dem som faktisk skal gjennomføre disse endringene i praksis?

Du nevnte noe om at det var tatt politisk initiativ til en del tiltak som ikke ble redegjort for fra forsvarsledelsens side. Kan du si noe nærmere om dette, konkretisere det noe?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, komiteleder, jeg tror at vi virkelig erkjenner at i en så stor omstilling som

vi her har stått oppe i, både organisatorisk og teknisk i forhold til lønns- og regnskapssystem, er kompetanse helt nødvendig – ikke bare kompetanseheving, men også kulturendring, fordi ting må gjøres på en annen måte enn slik det har vært gjort tidligere. Og det å endre kulturer tar nok mye lengre tid enn det å endre et organisasjonskart. Det er en erkjennelse jeg forholder meg relativt ydmyk til. Det betyr at det behovet som var for å heve kompetansen, nok var undervurdert. Det betyr også at vi i høstens statsbudsjett hadde en tilleggsbevilgning på 10 mill. kr, nettopp til kompetanseheving for de ansatte.

Jeg tror jeg vil forklare det på følgende måte: Når man har 80 ulike regnskapssystemer, kan det enkelte system i detalj tilpasses den enkelte bruker, det har en veldig stor brukervennlighet. Men det du taper ved å ha så mange ulike systemer, er at du ikke får den samlede oversikten som gir grunnlaget for den samlede styringen av organisasjonen. Når du da går over til et samlet regnskapssystem i henhold til kravene i statens økonomireglement, blir det mer komplisert. Det har et såkalt høyere brukergrensesnitt, dvs. det krever høyere kompetanse hos brukerne. Det var undervurdert. Det har derfor vært behov for betydelig kursing, og det har ikke minst vært behov for at alle de såkalte DIF-sjefene i Forsvaret, altså sjefene ved Forsvarets ulike avdelinger, og det er vel 73 av dem, ca., ...

Sigurd Frisvold: 70.

Statsråd Kristin Krohn Devold: 70, sier du? OK. Alle de har også hatt behov for å øke sin kompetanse. Derfor har det blitt holdt eget kurs for alle Forsvarets DIF-sjefer, og hver DIF-sjef har fått en egen controller, slik at han også skal ha den nødvendige støtte til å utøve sitt leder- og kontrollansvar. Disse tiltakene er iverksatt som en konsekvens av Riksrevisjonens anmerkning. I tillegg har også forsvarsledelsen, representert ved sjef for Forsvarsstaben, generaløyntant Svein Ivar Hansen, reist rundt og vært på personlig besøk hos alle DIF-sjefene for å gå gjennom de krav og forventninger som stilles til den enkelte avdeling, knyttet til økonomistyring. Så både kompetansespørsmålet og kulturendringsspørsmålet er det tatt fatt i. Men jeg tror vi må erkjenne at det kan ta lang tid å få løst det siste, ikke minst knyttet til en detaljforståelse av hva horisontal samhandel, altså internprising, innebærer. Det er klart at når man tidligere kunne bestille ting gratis fra egen organisasjon, har man ikke noe korrekt bilde av hva de faktiske kostnader ved de tjenestene man ber om å få utført, er. Derfor har det vært viktig å innføre horisontal samhandel. Men det krever samtidig at det er en kjennskap til, en erkjennelse av, at man på mange måter opptrer som en grossist/detaljist, og at man må ha et bevisst forhold i den samhandelen, mer et handelsfokus. Det er også et fokus det har vært nødvendig å få utviklet i organisasjonen, men som har tatt tid, og som vil ta tid. Takk.

Ønsker forsvarssjefen å tillegge noe?

Sigurd Frisvold: Ja, jeg kan vel bare tilføye at vi har iverksatt en rekke tiltak også når det gjelder instruks og reglementer. Når det for øvrig gjelder kompetanse, vil jeg

nevne at vi har sett på kapasitet og kompetanse ved Forsvarets regnskapsavdeling og lønnsavdeling. Vi har også gått inn og sett på kurs og det som statsråden nevnte, påtroppende driftsenheter i Forsvaret, sjefene der. Vi har virksomhetscontrollerkurs, og vi har også funksjonsrettede kurs som er gjennomført. Så har vi en vurdering som foregår på Forsvarets skolesenter omkring forvaltningskompetanse totalt sett, og vi etablerer også kompetansepakker der. Vi har også ansatt en koordinator mellom FLA, Forsvarets lønnsadministrasjon, og regnskapsavdelingen pluss en del andre, og han foretar koordineringer mellom disse. Så har vi også sett på controllerrollen ved hver av driftsenhetene i Forsvaret. I tillegg har undertegnede hatt møter med ledere på midlere og høyere nivå i Forsvaret, og ca. 500 av disse har jeg truffet i løpet av høsten 2004 og begynnelsen av 2005.

Så kan kanskje sjefen for Forsvarsstaben gi en kort ...

André Oktay Dahl (H): Et kort oppsummerings-spørsmål, tiden renner ut her.

I forlengelsen av dette et kort ja eller nei-spørsmål: Behovet for kompetanse var underkjent. Omstillingspresset har vært høyt. Det har dere sagt flere ganger. Men vil du si at de problemer som her i 2003-regnskapet har ført til underkjenning, skyldes et for høyt omstillingstempo?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei, jeg vil si det på en helt annen måte. Risikoen ved ikke å omstille ville vært mye høyere enn risikoen ved å omstille. Våren 2001 var Forsvaret i en dyp strukturell krise. Det er ikke Forsvaret i lenger, vi har fått økt forsvarsevne. Det har derfor vært riktig å ha det omstillingstempoet Stortinget vedtok, men det har vært krevende, og det vil alltid være noe risiko knyttet til en slik omstilling, men altså mindre risiko enn ved ikke å omstille. Men jeg vil gjerne også ha forsvarssjefens kommentar.

Møtelederen: Nei, beklager. Nå har tiden rent ut. Vi er nødt til å gå videre. Jeg gir ordet til Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

La meg først si at det var fint å få oppklart det som saksordfører Kjell Engebretsen var på jakt etter, idet summen av det som ble sagt, er at de 220 mill. kr ikke ble oppdaget i regnskapet 2003 fordi de var flyttet over i regnskapet 2004 og først fremkommer som et merforbruk i det regnskapet. Det synes jeg nok det var greit å få. Så har jeg tolket alt det som statsråden nå har sagt, dit hen at det man egentlig står overfor, er problemer med systemene. Systemene, rutinene, sporbarheten har ikke vært god nok til at man har kunnet ha full kontroll og oversikt over budsjettutviklingen. Er det en slags oppsummering som statsråden kan være enig i?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder! Carl I. Hagen var inne på flere ting i sitt spørsmål, også flere premisser. Derfor vil jeg gjerne presisere at når det gjelder det beløpet på 235 mill. kr, er det riktig at det først ble *be-*

lastet regnskapet i 2004, fordi det var en sum som ble overført fra 2003. Men det er jo også normalt.

Når det gjelder sporbarhet ...

Carl I. Hagen (FrP): Jeg prøvde å få frem at de problemene som har vært avdekket av Riksrevisjonen i 2001, 2002 og 2003, skyldes – la oss si – systemendringer som følge av omstillingen av Forsvaret, omorganisering av systemendringer i hovedsak, altså vanskelige, nye, kompliserte systemer med Golf, sammenslåing av regnskaps-systemer, osv. Her har det vært uforutsette problemer.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det synes jeg blir en litt upresis framstilling, fordi selv når man gjennomfører nye systemer, så skal man holde seg både til tildelte budsjettmidler og til de rutinene som er vedtatt. For å ta et eksempel, nemlig lagertelling. Hvis det er ...

Carl I. Hagen (FrP): Det blir detaljer, statsråd. Jeg prøver å få en overordnet greie. Er det systemene som har vært problemet, og en komplisert sammenslåing? Det er i hvert fall det som bør være den naturlige konklusjonen å trekke ut fra alt det vi hittil har hørt.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Min oppfatning er at det ikke gir et korrekt svar å bare skyldes på systemene, for man har her ulike problemer på ulike kapitteleiere til ulik tid, og det gir derfor ikke en presis framstilling av virkeligheten. Mange av de feil som har vært begått enkelte år, har det vært mulig å unngå, og tiltak som har vært iverksatt, har gjort at man ikke har gjentatt dem for framtiden. Jeg synes derfor det blir for upresist å skyldes på systemene.

Carl I. Hagen (FrP): Er det sånn å forstå at det i hovedsak er Forsvarsdepartementet som har ansvaret for oppfølgingen av forsvarsbudsjettet, og særlig det som kalles FD/V, altså avdeling for økonomi og styring? Er det noen rapporter og rutiner som medfører at f.eks. administrerende direktør i FLO og generalinspektøren for Hæren får tilgang til hovedinformasjonen før Forsvarsstaben og forsvarsminister og forsvarssjef får det?

Statsråd Kristin Krohn Devold: I Forsvarsdepartementet har vi den overordnede styringen med Forsvaret. Det vil si at jeg er ansvarlig for styringssignalet som vi gir til Forsvaret som etat. Da forholder vi oss til etatssjefen, forsvarssjefen. Det vil si at alle formelle pålegg utarbeides, selvfølgelig, etter en nær dialog, og gis forsvarssjefen i de årlige iverksettelsesbrevene. Da har det gjerne vært en lang og omfattende ...

Carl I. Hagen (FrP): Det er vi kjent med, statsråd, det var ikke det jeg spurte om.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Forsvarsdepartementet har selvfølgelig også uformelle dialoger med andre. Men både generalinspektørene og sjef for FLO er på organisasjonskartet plassert under forsvarssjefen som

etatssjef, og det betyr at det formelle styringssignalet går via Forsvarssjefen gjennom iverksettelsesbrevet.

Jeg vil gjerne be forsvarssjefen supplere.

Sigurd Frisvold: Sånn som det fungerer, har vi ledermøte, og der er generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør for FLO på plass, og så har undertegnede etatsstyringsmøte med Forsvarsdepartementet. Leder-møtene er i forkant av etatsstyringsmøtene, så det er en flyt av informasjon som henger sammen.

Carl I. Hagen (FrP): Det var fint, og det var egentlig det som var mitt spørsmål. Er det sånn å forstå at generalinspektørene for de ulike grener og administrerende direktør i FLO får tilgang til hovedinformasjon tidligere enn det som i tilfelle tas på de månedlige etatsmøtene? Er det grunn til å tro at de var klar over merforbruket i 2004 før det øyeblikkelig ble formidlet videre?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nå er vi inne på forhold knyttet til overforbruk, merforbruk i 2004. Der er situasjonen at forsvarssjefen har avlevert sin årsmelding, og ...

Carl I. Hagen (FrP): Det var statsråden selv som brakte dette inn i sine innledende merknader da hun sa hvordan hun hadde reagert på dette, og da må jeg få lov til å spørre om det uten at det blir brukt tid på å gjenta det vi vet.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det jeg sa i min innledende merknad, var at Regjeringen og jeg kommer tilbake med det som er vår vurdering av disse årsaksforholdene, i en egen sak til Stortinget, men at vi konstaterer at forsvarssjefen har avgitt sin årsrapport.

Carl I. Hagen (FrP): Det vet vi. Komiteleder, jeg må få lov til å si at når det ikke svares på spørsmål, er det dessverre nødvendig å avbryte, for det er min tid det går på. Jeg skjønner at man gjerne vil avbryte meg mest mulig.

Er det noe i systemene og rutinene som departementet og forsvarssjefen har laget, som tilsier at hovedinformasjonen om et merforbruk på flere hunder millioner kroner i to av etatene kommer til syne for de to etatsledere før det øyeblikkelig går videre til forsvarssjef og departement?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det jeg vil si helt generelt om det spørsmålet, er at det er opp til den enkelte kapitteleier å lage rutiner som gjør at man har den nødvendige informasjon om det forbruk man har på sitt eget budsjettkapittel. Det gjelder helt generelt.

Når det gjelder mer spesifikt min vurdering av årsaksforhold knyttet til merforbruket i 2004, vil jeg komme tilbake til Stortinget med en egen sak.

Carl I. Hagen (FrP): Så avdeling for økonomi og styring, som er en avdeling i departementet, har altså in-

gen styring over eller kunnskap om disse tingene. Hva gjør den da?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Helt generelt har vi etatsstyringsmøte hver måned, der forsvarssjefen som leder av sin etat legger fram samlede prognoser og oversikter over det som er den økonomiske situasjonen i hans etat. Det har vi månedlig, og det hadde vi selvfølgelig både i november og i desember 2004, og da ...

Carl I. Hagen (FrP): Merforbruket ble, så vidt jeg skjønner, varslet den 17. januar. Ble det ikke tatt opp på etatsmøtet i desember?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg vil gjerne få ...

Carl I. Hagen (FrP): Det kan det svares ja eller nei på. Ble det tatt opp på etatsmøtet, ledermøtet, i desember?

Statsråd Kristin Krohn Devold [11:05:58]: På hvert eneste etatsmøte diskuterer vi prognoser for året. De prognosene som ble formidlet i desember, var at Forsvarets militære organisasjon som helhet ville gå i balanse ved at det var noe merforbruk på noen områder og noe mindreforbruk på andre.

Carl I. Hagen (FrP): Komiteleder, nå må jeg igjen be statsråden svare på spørsmålet og ikke bruke opp min tid. Det var et spørsmål som kunne besvares med ja eller nei.

Mener statsråden at generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør i FLO visste om dette før det ble rapportert inn den 17. januar?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Min vurdering av flere detaljer i det spørsmålet vil jeg gjerne få lov til å komme tilbake til i den saken som er varslet framlagt for Stortinget.

Carl I. Hagen (FrP): Takk. Den store omstillingen har medført betydelige endringer i Forsvarsdepartementet og i forskjellige staber i forskjellige etater. Hvis jeg ikke tar feil, var det tidligere i Forsvarets Overkommando ca. 800 stillinger, og forsvarssjefen måtte akseptere en nedgang til 184 stillinger gjennom integreringen, i departementet, sirkatall, altså en dramatisk reduksjon. Hærstaben ble kraftig redusert fra 116 til, så vidt jeg har fått opplyst, 55, for deretter ytterligere å bli redusert. Det er den staben som er verktøyet til generalinspektøren for Hæren.

Mottok statsråden noen advarsler om at man gikk for sterkt og raskt frem når det gjaldt å lage vanskeligheter for den etatsstyringen som hun her har snakket om?

Statsråd Kristin Krohn Devold: En av mine viktigste oppgaver som statsråd er å forholde meg til klare pålegg og føringer fra Stortinget. Et meget klart pålegg og føring fra våren 2001, faktisk et vedtak ...

Carl I. Hagen (FrP): Mottok statsråden noen advarsler, er spørsmålet.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Mitt svar er at det pålegget som gjaldt fra Stortinget, om å redusere den samlede forsvarsledelse med 50 pst., har vi forholdt oss til. Og vi har organisert den samlede øverste ledelse, Forsvarsdepartementet og forsvarsstab, på en måte som gjør at det skal være mulig å ivareta de oppgavene vi har, selv med en halvert ledelse, som Stortinget påla oss å gjennomføre.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg skal gjerne ta en diskusjon om forståelsen av konstitusjonelle spørsmål, men det passer det ikke å bruke tid på her.

Men det er ikke slik som statsråden sier. Statsråden har plikt til å varsle Stortinget dersom statsråden føler at et vedtak Stortinget har fattet, ikke kan gjennomføres på en forsvarlig måte. Det burde hun ha gjort hvis hun mente det.

Men betyr det at statsråden på en måte bekrefter at hun fikk en sterk advarsel, i form av et brev fra den tidligere generalinspektør for Hæren, om at det var en umulighet fortsatt å ha en forsvarlig virksomhet? Erkjenner hun at hun ble gjort oppmerksom på det i et brev fra den tidligere generalinspektør for Hæren?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg hadde selvsagt kommet tilbake til Stortinget hvis jeg mente det ikke var mulig å ha en forsvarlig ledelse av Forsvaret med den halveringen som Stortinget har vedtatt, og som vi fulgte opp. Det er mulig å ha en forsvarlig ledelse av Forsvaret med ...

Carl I. Hagen (FrP): Jeg snakker om Hærstaben. Jeg snakker ikke om ledelsen av Forsvaret. Jeg snakker om Hærstaben, og det er fordi statsråden selv har opplyst at hun har bedt om at generalinspektøren og en administrerende direktør fristilles, enda alt tyder på at det ikke er der verken ansvaret eller styringsmulighetene foreligger. Det er i departementet.

Mitt spørsmål er: Fikk hun en sterk advarsel fra den forrige generalinspektør for Hæren om at en nedgang fra 55 til 23 stillinger i Hærstaben gjorde det til en umulighet å ha en forsvarlig styring og kontroll?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Når det gjelder intern fordeling av stillinger i forsvarsledelsen mellom de ulike grenstaber og den sentrale ledelsen i forsvarsstaben, er det selvsagt opp til forsvarssjefen å foreta den interne fordeling av stillinger innenfor de i underkant av 200 stillinger som ble tildelt forsvarsstaben. Mitt syn er fortsatt at det er mulig å ha en forsvarlig styring av Forsvarets militære organisasjon med de bemanningshjemler som er tildelt, som er informert om i Stortinget, og som Stortinget har sluttet seg til.

Det er riktig at jeg fikk et brev ...

Carl I. Hagen (FrP): Det er Hærstaben jeg snakker om, statsråd. Ikke Forsvaret! Det er Hærstaben jeg snak-

ker om, for det er Hærstaben statsråden har gitt ansvaret for det som er departementets eget ansvar – et bevis på departementets mangelfulle styring. Det er det som er mitt spørsmål – om Hærstaben.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det formelle systemet er slik at forsvarsstaben og forsvarssjefen er de som får tildelt stillinger fra oss. Og så er det forsvarssjefen som organiserer sin ledelse på en måte som gjør at han avveier ulike grenstaber opp mot hverandre.

Jeg mener fortsatt at det er mulig å ha styring med grenstabene med den modellen som er lagt opp. Men det krever selvfølgelig, og det er viktig, at da man laget det integrerte departement og tok en del funksjoner inn i Forsvarsdepartementet ...

Carl I. Hagen (FrP): Komiteleder! Jeg ber om litt hjelp til ikke å få lange svar på spørsmål som ikke er stilt. Jeg har 15 minutter som jeg må få disponere, og da kan ikke jeg sitte stille og la statsråden svare på spørsmål jeg ikke har stilt. Da må jeg i tilfelle få mer tid.

Noen korte spørsmål til slutt: Mener statsråden at generalinspektørens – nå snakker jeg om generalinspektørene, ikke forsvarssjefen – stillingsinstruksjoner og ansvar er slik at det er samsvar mellom deres styringsmuligheter og styringsrett og det ansvaret de er pålagt? Det kan svares et ja eller nei.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Til det formelle: Jeg utformer stillingsinstruksen til forsvarssjefen, og så er det forsvarssjefen som organiserer resten av Forsvarets øverste ledelse, og det betyr at ...

Carl I. Hagen (FrP): Er det forsvarssjefen som lager stillingsinstruksen helt alene til generalinspektørene?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er forsvarssjefen som har ansvaret for stillingsinstruksen for sine underordnede ledere. Men jeg vil gjerne gi ordet til forsvarssjefen for at han kan kommentere om han mener at instruksen er slik at generalinspektørene kan gjennomføre sine oppgaver.

Sigurd Frisvold: Jeg kan bekrefte at det er Forsvarssjefen som utformer instruksene for generalinspektørene. Jeg kan heller ikke huske at det er generalinspektøren for Hæren som har kommet med et slikt skriv. Men jeg kan huske at det var generalinspektøren for Heimevernet som kom med et slikt skriv for en tid tilbake og gikk ut offentlig. Så det er der situasjonen ligger. Det er faktisk sånn at når vi har organisert oss, har vi forsøkt å komme bort fra flere nivåer i samme stab. Det hadde vi i Forsvarets overkommando. Så det er én integrert stab, der man arbeider på en helt annen måte. Så det blir egentlig litt feil å sammenligne den gamle strukturen med den nye, fordi vi arbeider på en helt annen måte. Spenning mellom arbeidsoppgaver og arbeidskapasitet vil det jo være, men vi må forholde oss til de pålegg vi får om innsparinger. Og vi

tror det er helt riktig å kjøre omstillingsprosessen med full kraft, for å få en bedre forsvarseffekt.

Carl I. Hagen (FrP): Bare for å oppklare én ting. Det kan jo være at ...

Møtelederen: Det må være veldig kort.

Carl I. Hagen (FrP): Det kan jo være at forsvarssjefen ikke erindrer det brevet jeg snakker om, fordi, som det står i slutten av brevet:

«Siden jeg anser situasjonen for relativt dramatisk og ha stor betydning for Forsvarets styringseffektivitet og omdømme, har jeg valgt å tilskrive statsråden direkte, med kopi til forsvarssjefen.»

Så forsvarssjefen har kun fått en kopi. Det kan være grunnen til at han ikke erindrer dette.

For øvrig mitt siste spørsmål: Mener statsråden at det er normal, god personalpolitikk overfor to så fremtredende embetsmenn, den ene utnevnt av Kongen i statsråd og ikke av forsvarssjefen, når de omtrent sies opp gjennom telefonsamtaler, uten at det er noen særlig skriftlig kommunikasjon, og de fortsetter i de stillingene som de egentlig er fritatt for, med den umulighet å gi instruksjoner som vil være troverdige i mer enn en måned eller to? Er det en forsvarlig og god personalpolitikk som sømmer seg for Regjeringen?

Møtelederen: Det må bli et veldig kort svar.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det korte svaret vil bestå i å gjenta det jeg har sagt offentlig, nemlig at jeg fikk en anbefaling fra forsvarssjefen om at de to kapitleierne blir stilt til disposisjon, og at han senere vil foreslå hvor lang funksjonstiden skal være i de stillingene de sitter i. Det er selvfølgelig det jeg holder meg til, og jeg har tillit til forsvarssjefens handlemåte.

Møtelederen: Da gir jeg klubba til Martin Engeset, som er nestleder i komiteen.

M a r t i n E n g e s e t overtok her som møteleder.

Møtelederen: Da er det SVs tur.
Vær så god – Ågot Valle.

Ågot Valle (SV): Statsråden sa i sin innledning at fellesnevneren mellom 2003 og 2004 var store omstillinger i Forsvaret. En annen fellesnevner er at Forsvaret i disse to årene, spesielt i 2003, også var involvert i ganske mange internasjonale operasjoner. Jeg vet ikke om disse 235 mill. kr eller 220 mill. kr som man har ført over til 2004, har noe med det å gjøre, men jeg har et generelt spørsmål: Er det knyttet merkostnader til trening og opplæring som er direkte knyttet til utenlandsoppdrag, og hvordan kommer de i så fall fram i budsjettene?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Kort til de 235 mill., uten å bruke mye tid på det. De 235 mill. kr er først og

fremst inntektsførte regninger i én avdeling i Forsvaret som ikke er kostnadsført av mottakeren, slik at det blir en differanse. Det var den differansen som ble 235 mill. kr. Det har i seg selv ingenting med internasjonale operasjoner å gjøre.

Når det gjelder internasjonale operasjoner, er Forsvaret nå omorganisert slik at vi fokuserer på reaksjonsevne. Reaksjonsevne er et fokus enten man får et oppdrag innenlands eller et oppdrag utenlands. Det vil si at den generelle trening og opplæring som skjer i Forsvaret, skal skje uavhengig av om den aktuelle avdeling er aktuell for bruk innenlands eller utenlands. Det betyr at vi i dag bare registrerer merkostnader ved utenlandsdeployering på budsjettet, internasjonale operasjoner. Men for å ta et eksempel: En MTB-er skal kunne trene og operere slik at uavhengig av om oppdraget blir på norskekysten eller utenfor Cádiz, der de norske MTB-ene har vært, skal man være i stand til å løse sitt oppdrag, altså ha et felles fokus på både innenlands og utenlands bruk. Alle avdelinger skal være i stand til begge deler, men med egne budsjetter der man faktisk vedtar at man reiser utenlands. Ønsker forsvarssjefen å si noe i tillegg?

Sigurd Frisvold: Jeg tror det er veldig viktig å få fram at disse innsatsstyrkene ikke er produsert bare for internasjonale operasjoner, de er altså produsert for å gi generell forsvarseffekt. De kostnadene som ligger i det, vil ikke belastes kap. 1792, som altså gjelder internasjonale operasjoner. Så er det en del oppdragsspesifikk trening og utstyr som naturligvis tillegges kapittel for internasjonale operasjoner.

Ågot Valle (SV): Jeg er klar over at mye utgiftsføres over kap. 1792, og at det også utgiftsføres over de ordinære budsjettene. Men kan forsvarsministeren si at det ligger en skikkelig vurdering av de merkostnadene som måtte komme ved utenlandsoperasjoner, i de ordinære budsjettene? Med andre ord: Er man helt sikker på at de ordinære budsjettene er forsvarlige nok til også å ta opp i seg internasjonale operasjoner? Det gjelder selvsagt både opplærings- og materiellkostnader.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg tror jeg vil holde fast på det som er det grunnleggende systemet, nemlig at de enhetene vi har, skal være i stand til å reagere raskt enten det er innenlands eller utenlands. Det betyr at de materiellkostnadene vi har ved trening og øving, skal kunne være nyttige enten vi får et oppdrag innenlands eller utenlands. Det betyr at det i utgangspunktet er vanskelig å si at den type trening bare er relevant for utlandet og dermed bør kostnadsføres for utenlandsoperasjoner. Dette er gjort for å lage et forsvar som er i tråd med det endrede konseptet vi har, der vi nå har et reaksjonsforsvar istedenfor et mobiliseringsforsvar. Det betyr altså at det selvfølgelig ikke kan utelukkes at det er en krone som brukes til trening som var mer relevant for et utenlandsoppdrag enn for et innenlandsoppdrag, men hovedholdningen er at vi skal evne å reagere enten det er hjemme

eller ute. Det betyr at det ikke lages egne posteringer innenfor de ordinære budsjettene som er knyttet til utenlandsoperasjoner. Om det er nok midler til det, blir et skjønsspørsmål. Det som er viktig, er at vi i hvert fall holder oss innenfor de midler Stortinget har budsjettet, og at den enkelte kapitteleier tilpasser sin aktivitet til de midler man faktisk har.

Ågot Valle (SV): Da blir det spennende når statsråden kommer tilbake til Stortinget med en egen sak, om noen av merkostnadene i 2004 skyldes at det har vært et overforbruk på de vanlige budsjettene til dette formålet. Jeg håper det kommer fram.

I riksrevisjonsrapporten står det at det ser ut til at «nedbemanning synes foretatt i en for tidlig fase», og at det har vært «mangelfull opplæring».

I svar til forsvarskomiteen på spørsmål i forbindelse med budsjettet for dette året ble det redegjort for at det var utgifter til konsulenter på ca. 450 mill. kr i 2003. En rapport som ble offentliggjort i oktober, viser at det har vært galopperende bruk av både konsulenter og lønnskostnader, til tross for at det har foregått en nedbemanning. Er det slik at Forsvaret har kvittet seg med kompetanse, for så å leie den inn igjen? Har det vært en plan for hvordan man nedbemanner og samtidig innehar den kompetansen som har vært nødvendig for å få det nye økonomisystemet opp å gå?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er veldig viktig å understreke at Forsvaret ikke har adgang til å sparke folk, for så å leie dem inn som konsulenter. Her har forsvarssjefen innskjerpet rutinene. I tillegg har vi iverksatt regler for karantene som gjør at direkte overgang fra Forsvaret til industrien eller fra industrien til Forsvaret ikke skal skje på en slik måte at man blir sittende på den andre siden av bordet. Når det er sagt, vil jeg likevel understreke at man må skille mellom konsulentbruk som er forsvarlig, og konsulentbruk som man bør være mer skeptisk til. Når det gjelder konsulentbruk som er forsvarlig, vil jeg særlig trekke fram ekstern kvalitetssikring knyttet til investeringsprosjekter. Det er jo en ny ordning, som vi har innført for å få bedre kontroll med investeringsprosjekter, og det er en type konsulentbruk som jeg vil si er absolutt forsvarlig, og som vi bør bruke, og kanskje bruke mer av. Så har vi en annen type konsulentbruk som er knyttet til implementering av nytt lønns- og regnskapssystem. Det vil jeg si er absolutt forsvarlig. Implementeringsfasen vil ikke vare evig. Det vil være kortsiktig behov for arbeidskraft, og da er det riktig å benytte seg av konsulenter og ikke blåse opp organisasjonen midlertidig. Jeg vil også si at konsulentbruk knyttet til gjennomgang av rutinene våre når det gjelder regnskapshåndtering, og konsulentbruk knyttet til å få revisjonsråd i tillegg til Riksrevisjonens råd er en type konsulentbruk som de siste år har vist at vi absolutt trenger. Men der er også andre typer konsulenter som man bør være varsom med, og grunnen til at jeg svarer som jeg gjør, er at vi ikke må ha for oss at all konsulentbruk er negativ, mye av det er brukt direkte for å bedre økonomistyringen og er forsvarlig. Men det forsvarssje-

fen har gjort, er at han har gitt retningslinjer til sin organisasjon om at all konsulentbruk skal godkjennes av etatssjef, altså forsvarssjef. Det er et tiltak som er iverksatt nettopp for å styre at konsulentbruken går til de områdene der vi ønsker den, og ikke til de områdene der vi ikke ønsker den.

Ågot Valle (SV): Da gir jeg ordet videre til Siri Hall Arnøy. Vi deler tiden.

Siri Hall Arnøy (SV): I brevet til forsvarskomiteen i forbindelse med budsjettet så svarer statsråden på en rekke spørsmål. Det 20. spørsmålet der er: Har Forsvaret nødvendig bemanning og ledelse og økonomifunksjoner til å kunne implementere lønns- og regnskapsmodulen fra Golf? Statsråden starter da sitt svar med å si at økonomistyringen i Forsvaret er god, et helhetlig og gjennomgående styringssystem bidrar til målrettet mobilisering av ressursene på alle nivåer i organisasjonen. Nå snakker jo vi om 2003 først og fremst. Så mitt første spørsmål til statsråden er: Var økonomistyringen i Forsvaret god i 2003?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg tror det spørsmålet krever et litt mer nyansert svar. Det er ingen tvil om at de antegnelse vi fikk fra Riksrevisjonen, var veldig alvorlige, og det er ingen tvil om at den manglende sporbarheten som regnskapene viste, var kritikkverdig, og det dreier seg jo også om et område for økonomistyring. På andre områder har økonomistyringen blitt vesentlig forbedret de siste årene. Det viktigste formålet med økonomistyringen er å sørge for at ressursene går dit vi vil, og at altså Stortingets omstillingsmål nås. Hvis vi når nedbemanningen på 5 000, hvis vi når 2 mill. m² solgt areal, og hvis vi når et bespart driftsnivå på 2 milliarder i forhold til år 2000, da har økonomistyringen gjort at vi har nådd hovedmålet, og vi har fått en stor flytting av ressurser. Økonomistyringen er også god hvis vi klarer å øke investeringsandelen på forsvarsbudsjettet, slik det har vært et klart mål å få til. Da har vi klart å flytte ressursene ...

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg er kjent med kriteriene. Men mener statsråden at regnskapet for 2003 gir et så godt bilde av situasjonen i Forsvaret at det er mulig for Stortinget å ta stilling til om økonomistyringen i Forsvaret var god for 2003 eller ikke?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, det er i grunnen det jeg forsøker å besvare, komiteleder, fordi økonomistyring har vi jo for å sikre at vi får flyttet ressursene slik at vi når de målene som Stortinget vedtar. Og hvis det som skjedde i 2003, bidrar til at vi når de overordnede målene som er fastsatt av Stortinget, har man på det området hatt en økonomistyring som har brakt oss i retning av måloppnåelse. På andre områder, f.eks. knyttet til det som har vært Riksrevisjonens antegnelser, har oppfølgingen ikke vært god nok, og ikke forsvarlig. Det er derfor jeg sier at det er viktig å ha et nyansert bilde her, for hver eneste anmerkning fra Riksrevisjonen skal vi forholde oss til, og dem skal vi ta alvorlig, og der det framkommer kritikk fra

Riksrevisjonen, så er det relevant, altså ting som er kritikkverdige. Og det er derfor svaret mitt må bli som det blir, fordi dette er ...

Siri Hall Arnøy (SV): Så det er altså ikke mulig å svare ja eller nei på om økonomistyringen for 2003 i Forsvaret var god eller ikke. Det er ikke mulig å svare ja eller nei på det, det blir en overforenkling. Er det korrekt forstått?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, jeg tror jeg her vil bruke akkurat det sitatet som jeg har i brevet mitt til ...

Siri Hall Arnøy (SV): Altså: Det er korrekt forstått?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, den generelle ressurs- og økonomistyringen i forsvarssektoren er betydelig forbedret, men det er også ting som ikke er bra nok.

Siri Hall Arnøy (SV): Da har jeg et spørsmål til. Da vi behandlet regnskapene for 2002, skisserte statsråden i Stortinget en rekke områder der Riksrevisjonen hadde kommet med påpekninger, og hvor man hadde gjort forbedringer. Statsråden sa f.eks. i Stortinget den 11. mars:

«Når det gjelder lønn, er det etablert rutiner for å kunne spore utbetalingene til dem som er gitt pålegg om overtid eller ekstraarbeid.»

Så på lønn gjorde man altså tiltak for å forbedre sporbarheten i 2002. Spørsmålet blir da: Hvorfor klarte man ikke å gjøre tilstrekkelige tiltak til at dette ble bra nok for Riksrevisjonen i 2003, når statsråden allerede da vi behandlet 2002-regnskapene, skisserte opp i Stortinget at man her gjorde tiltak for å forbedre sporbarheten?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Hovedsvaret på det er at man i 2002 hadde et annet lønns- og regnskapssystem enn i 2003. I 2002 var ikke sporbarheten hovedproblemet, men det var en relevant kritikk fra Riksrevisjonen for statsregnskapet i 2002, bl.a. knyttet til ekstra store utbetalinger for overtid utover det som faktisk var 300-timersgrensen. Det var ett kritikkverdig punkt som Riksrevisjonen tok opp. Derfor meddelte jeg i mitt innlegg i Stortinget 11. mars at forsvarssjefen hadde «krevd tilbakebetaling av overtidsutbetaling i 2002 utover godkjent 300-timersgrense for personell i ledende stillinger», altså et tiltak som var konkret iverksatt på bakgrunn av Riksrevisjonens kritikk. Men det var også andre utfordringer enn de utfordringene vi hadde i 2003 knyttet til lønn, for da var det det nye lønssystemet ...

Siri Hall Arnøy (SV): Unnskyld statsråd! Så Riksrevisjonen må påpeke konkret hver enkelt mulig feil i sporbarhet før departementet så i neste omgang vil kunne rette dem opp. Vil det være sann det fungerer også for 2004?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder, vi forsøker selvfølgelig å rette opp feil vi blir kjent med. Det er ingen tvil om at Riksrevisjonen er en veldig viktig samarbeidspartner for oss for å ta tak i ting som ikke er bra

nok. Riksrevisjonen besitter en betydelig kompetanse, og med et betydelig antall personell som er spesialister på Forsvaret. Det er en viktig ressurs. Det jeg forsøker å få fram, er at vi hadde et annet lønns- og regnskapssystem i 2002 enn i 2003, og det vil gjøre at det er en litt annen problemkategori i 2003 enn i 2002, slik at det kunne ikke løses i 2002, det faktum at vi fikk et nytt regnskapssystem i 2003, og de problemene som fulgte med det.

Møtelederen: Da har SV brukt opp sin tid og vel så det. Da tror jeg vi skal gå videre.

Å g o t V a l l e overtok her igjen som møteleder.

Møtelederen: Da vil jeg gi ordet til Kristelig Folkeparti – Modulf Aukan, vær så god.

Modulf Aukan (KrF): Takk for det. Når ein kjem som femte utspørjar, er det klart at mange av spørsmåla er uttømde. Men dette er jo ei stor omstilling, som er vedteken i Stortinget. Det har vore sagt fleire gonger her i dag. Den konklusjonen som regjeringa Stoltenberg i si tid kom med, om at her er ein i ei djup og strukturell krise – kan statsråden beskriva krisa da ho tok over? Eg er klar over at dette er litt på sida av det vi behandlar, som er rekneskapen for 2003, men det går rett inn i årsakssamanhengen.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder! Jeg tror spørsmålet er viktig fordi det vi snakker om i forhold til Riksrevisjonens manglende godkjenning av regnskapet for 2003, skyldes på mange måter i hovedsak at vi innførte et nytt lønns- og regnskapssystem. De spørsmålene vi da må stille oss, er: Burde vi ha ventet et år? Hadde vi fått mindre overgangsproblemer ved å vente et år? Var det riktig å følge den tempoplanen som vi fulgte? Til det vil jeg si at ut fra den situasjonen som var våren 2001, med denne dype og strukturelle krisen, var det riktig å satse på et nytt lønns- og regnskapssystem i 2003. Det var i 1996 vi fikk det nye økonomireglementet. Det var på høy tid at noe skjedde. Komiteen har selv påpekt at dette ble utredet for en betydelig sum fra 1996 til 2001, uten at det gav seg utslag i konkrete forbedringer. Altså var det på høy tid.

Det som også har skjedd, og som står i forsvarssjefens årsmelding, er at vi har fått en betydelig forbedret forsvarevne, operativ evne. Det hadde ikke skjedd uten omstilling. Hensikten med alt som skjer i Forsvaret, er jo å få bedre forsvarevne. Det betyr at når man ser på de dramatiske organisasjonsendringene som har vært gjort, der Forsvaret er i ferd med å bli nedbemannet med 5 000 mann, med å få helt nye lønns- og regnskapssystemer til erstatning for 80 gamle systemer, med å få et helt nytt konsept – hva er det Forsvaret skal brukes til og hvorfor – og med innføring av horisontal samhandel som er krevende for brukerne, men helt nødvendig for å få det riktige oversiktsbildet over hvor ressursene går, og hva ting faktisk koster, så har det som har skjedd, vært riktig. Men det har vært krevende. Det er det ingen grunn til å legge skjul

på. Og at det medfører risiki er det heller ingen grunn til å legge skjul på.

Hovedsvaret mitt er at Forsvaret ville ha hatt mye større problemer om vi ikke hadde gjennomført de tiltakene vi har gjennomført, i det tempoet vi har gjennomført dem. På det området kunne jeg også tenke meg å få forsvarssjefens supplement.

Sigurd Frisvold: Da vi startet denne omstillingsprosessen, hadde vi jo den såkalte doble ubalanse i Forsvaret. Vi hadde en ubalanse mellom ambisjonsnivå og tildelte midler, og mellom drift og investeringer. Den var på nesten 9 milliarder kr på slutten av 1990-tallet. Prognosene gikk dit hen at hvis vi ikke gjorde noe dramatisk, kom vi ikke til å ha penger til å investere i materiell i det hele tatt mellom 2007 og 2010. I øyeblikket ligger vi på et sted mellom 7 og 9 milliarder kr.

Jeg vil også si at Forsvaret sannsynligvis var for stort i forhold til det vi hadde av penger. Det var ikke riktig innrettet verken i forhold til kapasiteter eller i forhold til de endringer som foregikk sikkerhetspolitisk, og så hadde vi for dårlig evne til å levere forsvarseffekt i oppdukkende situasjoner. Jeg må også understreke at det Forsvaret vi hadde, var et godt forsvar for sin tid, men vi trengte å omorganisere, og omorganiseringen var faktisk en nødvendighet under tidspress.

Modulf Aukan (KrF): Vi som var i Forsvaret ein del år tilbake, kjenner naturlegvis ikkje igjen den strukturen som vi er i ferd med å få no. Vi ser at i andre land har ein vore gjennom liknande prosessar. Vi kan berre ta Sverige, som etter svensk presse si meining kom altfor seint i gang med si omstrukturering.

Eg vil tilbake til den omstillinga ein er i gang med, og det med forsvarsevna. Det er klart at dette skal føra til ei betre forsvarsevne totalt sett. Kan ein seia at ein ser lys i tunnelen med omsyn til at ein både skal klara å drifta dei store utfordringane ein står overfor til sjøs – eg tenkjer på fregattane og den delen – og forsvarsevna generelt sett, med den omstruktureringa ein er inne i no?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder! Når det gjelder forsvarsevnen, har vi årlig en såkalt vurdering av operativ evne, som er en gradert gjennomgang som forsvarssjefen foretar direkte i forsvarskomiteen. Det er et lukket møte, der hver enkelt del av Forsvaret gjennomgår med en slags karakterbok.

Nåværende forsvarssjef har vært med på denne øvelsen i hvert fall siden 2000, kanskje siden 1999. Derfor er det interessant at det har vært en klar økning i den operative evne og en klar bedring av forsvarsevnen som er meget dokumenterbar, der omstillingen må ta hovedansvaret for det. Hvis vi skal klare å drifte det Forsvaret vi har vedtatt framover, er det helt avgjørende at vi klarer å fortsette med prosessen med å slanke staber og støttefunksjoner for å frigjøre midler til den såkalte operative drift. I det ligger hele hovedprioriteringen i den omleggingen som gjøres nå. Vi tar midler fra gamle staber og støttefunksjoner, vi nedbemanner, og vi sparer på drift for å gi midler til akti-

vitet i forsvarsgrenene, aktivitet som gir forsvarsevne, og for å gi midler til investering. Det at vi har klart å øke investeringene nå til 9,3 milliarder kr i året, mens vi i år 2000 var i ferd med å styre mot en utvikling som gjorde at vi ville stå med null kroner til investeringer rundt 2007, er også et tegn på at omstillingen har vært nødvendig.

Får vi til neste trinn, som består av de mål som er for dette året, som avslutter den første omstillingsfasen, vil vi også ha et forsvar som har frigitt nok midler til å kunne drifte den strukturen vi står igjen med, særlig hvis vi klarer å videreføre det som ligger i neste fireårsproposisjon, for 2005–2008, der det ligger en ytterligere slanking.

Dette er noe vi må ta stilling til – jeg holdt på å si – oppsummeringsvis etter det enkelte år. Det vil nok, når vi skal gjøre opp status for perioden 2001–2005, den 31.12.05, bli behov for å se om det er ytterligere strukturtiltak som vi vil vurdere inn i neste periode. Men det er det for tidlig å ta i dag.

Modulf Aukan (KrF): Så du kan seia at den støyen som nødvendigvis har mått komma i kjølvatnet av dei vedtaka som Stortinget i si tid fatta, har ein på ein måte mått rekna med?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja. Jeg vil bruke et bilde fra et medieoppslag som jeg husker veldig godt. Det var Eldbjørg Løwer som stod og rullet ut tusenvis av meter med papir fulle av utredninger for å modernisere Forsvaret. Jeg tror vi må kunne erkjenne at fra 1995 til 2000 var det lagt fram en rekke utredninger for å modernisere Forsvaret, men det var liten risikovillighet til faktisk å gjennomføre dem. Det brakte oss opp i den situasjonen vi var i.

Vi har valgt å gjennomføre de omstillingene som er, og i det tidstempoet Stortinget har besluttet, uten på forhånd å ha perfekt informasjon om alle konsekvenser det ville medføre. På mange måter kan man si at det har vært en «learn as you go»-holdning, og det har gått meget bra, men ikke perfekt. Kulturforandring tar tid, og endringer i denne størrelsesordenen vil nødvendigvis bringe med seg store utfordringer, som vi har sett konsekvensen av både i 2002 og i 2003, og som vi sikkert også vil se for 2004.

Hovedkonklusjonen min er altså at den støyen som vi måtte påregne, og som vi har fått, ville vært mye verre, med et mye mindre bakgrunnsbilde for Forsvaret, hvis man hadde fortsatt uten å gjøre noe og med samme kurs som man hadde i 1999 og 2000.

Her vil jeg også gjerne ha forsvarssjefens syn, av den enkle grunn at han begynte i 1999 og har vært med på prosessen hele veien.

Sigurd Frisvold: Det var min forgjenger, Arne Solli, som startet denne prosessen med Forsvarsstudien 2000, der han sa at han ville beskrive hva man fikk ut av et forsvar for en bestemt pengesum.

Den støyen som har vært, synes jeg har vært helt naturlig og riktig. Det er klart at det er en enorm omstillingsprosess vi har gått gjennom.

Men det aller viktigste, sett fra min side, er å fokusere på forsvarseffekten i den andre enden. Der synes jeg vi har kommet veldig langt på vei, og at det er en betydelig grad av vellykkethet. Vi får også en «benchmarking» av kvaliteten på norske styrker når de er ute i internasjonale operasjoner, og vi får en veldig positiv tilbakemelding på det. Det betyr at den kompetansen de har ute, kan dras med hjemover, og det er jo de hjemme som også produserer den effekten ute.

Så totalt sett når det gjelder det jeg kaller operative leveranser, og som altså betyr forsvarseffekt, synes jeg det har vært meget vellykket.

Modulf Aukan (KrF): Takk.

Møtelederen: Da har vi litt tid til oppklaringsspørsmål. Det må bli veldig korte oppklaringsspørsmål, for vi har alle vært flinke til å bruke litt mer tid enn vi egentlig hadde.

Det første oppklaringsspørsmålet får Kjell Engebretsen – vær så god.

Kjell Engebretsen (A): Vi har flere regnskaper bak oss nå hvor forsvarsledelsen systematisk har svart at man skal foreta seg de og de tingene for å rette opp og for å bedre. Slik er det naturligvis, og slik forsøker man.

Jeg vil nå ta lagerhold som et eksempel. Jeg er sikker på at det er noe som ligger på forsvarssjefens liste over tiltak. Et skriv fra 17. desember 2004 går ut med klare bestemmelser om hvordan dette skal skje. Men i 2001 sa Riksrevisjonen at det var mangler og feil ved lagerfunksjonen. Det gjaldt egenkontroll, det gjaldt overtakelsesforretninger, det gjaldt visitasjonsprotokoller, osv. Da svarte ledelsen: Dette skal vi gjøre noe med, nå skal vi sette i gang for å få dette på plass. Så kom regnskapet for 2002. Det samme oppstod igjen. De samme problemene oppstod. Forsvarsledelsen sa: Dette skal vi nå få ryddet opp i. Så kom 2003. Da var det enda verre. Og så kom det nå et skriv den 17. desember 2004.

Grunnen til at jeg nevner dette nå, er at dette er én av grunnene til at komiteen reagerer som den gjør på forklaringer om at man skal følge opp og skal få på plass. Vi ser at det er stort. Vi ser at det er vanskelig. Vi ser at det er komplisert. Vi har for mange ganger fått forsikringer om at ting skal på plass, og så ser vi i neste budsjett at det ikke gjøres.

Vi hadde naturligvis en stor forhåpning til 2004. Det var en del av vår innfallsvinkel her at ting skulle være klart og i orden til 2004. Det skulle bli én av konklusjonene. Men så fikk vi vite at man etter årsskiftet oppdaget en sprekk på 1 milliard kr. Det er klart at det gjør det veldig vanskelig for komiteen.

Jeg tror ikke at statsråden kan svare meg på dette. Jeg bare sier at dette er noe av det vi faktisk sliter med.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg vil gjerne forsøke å svare, fordi jeg er helt enig med saksordfører Engebretsen i at lagerhold har vært en gjenganger, og at det har vært mange svar av typen «skal forbedre».

Da er det hyggelig å kunne opplyse om at man i hvert fall *har* implementert nye retningslinjer for materiell forvaltning, at det *er* etablert visitasjonsprotokoll ved alle FLOs avdelinger og de fleste av Forsvarets avdelinger, at det er gjennomført tellinger ved 80 pst. av FLO-avdelingene i 2004, at general Svein Ivar Hansen har reist rundt til alle de 70 driftssjefene for nettopp å understreke hvor viktig dette er, at det faktisk telles, og at det også har vært gjennomført kurs for driftssjefer.

Det betyr at situasjonen er forbedret i 2004, uten at jeg vil driste meg til en påstand om at den er perfekt overallt. Derfor sier jeg: Det er gjennomført tellinger ved 80 pst. av FLO-avdelingene, og det er etablert visitasjonsprotokoller ved FLOs avdelinger og de fleste av de øvrige.

Møtelederen: Carl I. Hagen får også ordet til et kort oppklaringsspørsmål.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Det har vært snakket om kapitteleier for enkelte kapitler. Jeg lurer på hvem som er eier av kap. 1792, for så vidt jeg kan se fra årsberetningen og årsoppgjøret til forsvarssjefen, er altså – etter at vi trekker fra de 91 mill. kr feilpostert på Hæren – merforbruket for Hæren ca. 8 pst., mens det for internasjonale operasjoner er et merforbruk på rundt 12 pst. Da er jo merforbruket for den kapitteleieren dobbelt så høyt – hvis dette er riktig. Så hvem er kapitteleier for 1792? Og hva har statsråden tenkt å foreta seg med dem som har ansvaret for kap. 1792?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Når det gjelder kap. 1792, internasjonale operasjoner, er det, så vidt jeg vet, knyttet opp til Fellesoperativt hovedkvarter. Når det gjelder merforbruket på kap. 1792, var det en post vi faktisk var kjent med før nyttår. Det var beregnet et merforbruk på kap. 1792 som da ble balansert med et mindre forbruk på andre poster. Jeg har fått tilleggsopplysninger om at ca. 50 mill. kr av de 91 mill. kr som er for mye ført på Hæren, skal henføres til kapitlet for internasjonale operasjoner. Men så kan det også være andre utgifter knyttet til de utestående fordringene på regninger som FLO har sendt til forsvarsgrenene, som også skal henføres til andre eiere av de fordringene – både hær, sjø og luft.

Men jeg kunne godt tenke meg, siden det ble spurt helt spesifikt om dette, å få tilleggsinformasjon. Jeg vet ikke om forsvarssjefen eller hans stabssjef vil gi det, eller eventuelt andre?

Sigurd Frisvold: Nei, jeg tror vi ...

Statsråd Kristin Krohn Devold: OK. Dette visste vi om, og det var det lagt planer for å håndtere. Så det var ikke ukjent i januar.

Møtelederen: Da skal dere få 5 minutter til en sammenfatning av denne seansen.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Takk, komiteleder.

Da vil jeg først begynne med å presisere at det så mye av høringen har dreid seg om de totale omstillinger som pågår i Forsvaret, betyr ikke at jeg ser det som noen unnskyldning for de mangler som Riksrevisjonen har påpekt for 2003. Alle påpekinger fra Riksrevisjonen skal følges opp, og jeg har også tillit til at den omfattende tiltakslisten som forsvarsledelsen har utarbeidet, på en bedre måte enn noen gang før følger opp Riksrevisjonens antegnelser.

Det har vært laget rullerende tiltaksplaner. Det har man ikke hatt før. De ble laget tidlig i 2004, ikke minst knyttet til behandlingen av 2002-antegnelse. Disse tiltakene ble komplettert med et betydelig antall tiltak som en konsekvens av den dialogen vi hadde med Riksrevisjonen helt fram til 17. september, da det ble klart at budsjettet for 2003 ikke ville bli godkjent.

Jeg ser alvorlig på alle antegnelser fra Riksrevisjonen. Jeg vil gjenta det jeg sa i innlegget mitt i Stortinget 11. mars i fjor, nemlig at vi er helt avhengige av at Riksrevisjonen gir oss faglige og viktige innspill, slik at vi kan bli bedre i vår måte å drive Forsvaret på.

Jeg tror at med så mange endringer som vi har hatt på én gang, er det en veldig krevende læreprosess vi gjennomgår, både i ledelsen og hos den enkelte ansatte. Jeg tror ikke det er mulig å gjennomføre så store endringer uten risiko. Jeg tror risikoen ved ikke å omstille ville vært mye større, men det viktigste framover er at vi lærer av de feil som er begått, og at vi faktisk legger tid og energi i å rette opp feil, slik at omstillingene som helhet, når dette skal summeres opp 31. desember 2005, blir så positive som mulig og i så stor grad som mulig faktisk tilfredsstillende det som var Stortingets mål.

Jeg fikk en liten presisering fra forsvarssjefen om at han anser kap. 1792 å sortere under ham direkte. Da er det presisert.

Jeg vil avslutningsvis gjerne få si at de iverksatte tiltak innebærer en detaljert og omfattende oppfølging av Riksrevisjonens berettigede innsigelser mot 2003-regnskapet. Det er nødvendig å ha respekt for at dette er en omfattende jobb innenfor en meget stor og komplisert organisasjon, der de ansatte har tatt et kjempeløft for å tilfredsstillende klare mål. Ingen skal være i tvil om at vi tar vår oppgave svært alvorlig, og vårt mål er å levere en omstilling innenfor de mål Stortinget har vedtatt, med en forbedret operativ evne og med en skikkelig og forsvarlig økonomiforvaltning i henhold til det som ble statens nye økonomireglement i 1996. Noen av tiltakene vil ta tid. Noen av tiltakene vil strekke seg over år, ikke minst fordi Golf fase 2 vil ta flere år å implementere, og den skal løse noen av de problemområdene Riksrevisjonen har vært inne på. Men vi skal gjøre vårt beste for at både holdningsendringer, oppmerksomhet fra ledelse, kompetanseheving og antegnelse fra Riksrevisjonen får den nødvendige prioritering fra min og forsvarsledelsens side.

Takk for oppmerksomheten!

Møtelederen: Takk skal statsråden ha, og takk også til den delegasjonen hun hadde med seg.

Vi skal nå ha en halv times pause og møtes igjen kl. 12.20. Da er det forsvarssjefen som skal spørres ut.

Høringen ble avbrutt kl. 11.50.

Høringen ble gjenopptatt kl. 12.22.

Høring med forsvarssjef Sigurd Frisvold

Møtelederen: Da ønsker vi velkommen til neste runde og til general Sigurd Frisvold, forsvarssjefen, som har med seg generaløyntant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben.

Vær så god, Frisvold, du har 10 minutter til disposisjon.

Sigurd Frisvold: Komiteleder, jeg tenkte ikke at jeg skulle gi noen innledning, så vi kan for så vidt gå rett på sak.

Møtelederen: Det er greit. Da gir jeg ordet til Kjell Engebretsen, som er sakens ordfører. Vær så god – da kan du få bruke litt lengre tid.

Kjell Engebretsen (A): Ja, da har vi litt lengre tid – det er strålende.

I sin rapport sier forsvarssjefen at merforbruket i 2004 – nå skal altså ikke jeg gå inn i regnskapet for 2004 – kunne vært unngått dersom Forsvaret hadde hatt bedre prognoser og et bedre økonomisk bilde, inkludert oversikt over faktiske utbetalinger og fremtidige forpliktelser. Det uttaler altså forsvarssjefen. Det må bety, så langt jeg kan forstå, at systemene, ordningene, i Forsvaret 2004 når det gjelder økonomistyring, ikke er på plass ennå. En slik uttalelse fra forsvarssjefens side må bety at prognosen ikke var god, og at man faktisk ikke har oversikt over utbetalinger og framtidige forpliktelser.

Sigurd Frisvold: Nå har jo vi sendt fram forsvarssjefens årsrapport for 2004, og den vil bli behandlet som en del av regnskapet for 2004, så jeg finner det ikke naturlig å gå inn i detaljer på det, for det vil jo følge med regnskapet. Men jeg viser til min ugraderte versjon av forsvarssjefens årsrapport, der jeg sier at årsaksbildet er komplekst og sammensatt, og merforbruket på 941 mill. kr må ses på som en kombinasjon av og forsterkning av følgende forhold: store omstillingsprosesser med høyt ambisjonsnivå, utilstrekkelige styrings- og kontrollrutiner og omfattende operative leveranser forsvareffekt med høyt kostnadsnivå. Og det står jeg på fortsatt.

Kjell Engebretsen (A): Man står nå fast på at overforbruket, merbruket, i 2004 er disse drøyt 900 mill. kr – det er et overbruk.

Sigurd Frisvold: Jeg viser til avleggelse av årsrapporten og de tallene som ligger der, og som er sendt til forsvarsministeren – og det er 941 mill. kr vi snakker om.

Kjell Engebretsen (A): Grunnen til at jeg spør slik, er at i det ligger da disse 220 mill. kr som vi etter min vurdering fremdeles ikke har fått det fulle og hele grep om, men det skal vi kunne klare senere, antakelig – men de ligger her og utgjør en del av et faktisk merbruk i 2004.

Sigurd Frisvold: Nå har jeg også kommentert det tidligere, i den første seansen. Det svaret som er gitt til komiteen av statsråden med hensyn til å beskrive hvordan etterslepet er håndtert, er fortsatt dekkende.

Kjell Engebretsen (A): Utmerket.

Manglende anbudsprotokoller, skatteattester og brudd på regelverket om offentlige anskaffelser er blant de tingene som er påpekt i 2001, 2002 og 2003, og for 2003 er heller ikke Forsvarets investeringsdatabase avstemt. Dette er også ting som det hver gang er lovet at man skal følge opp og få på plass.

Hvilke oppfølgings- og rapporteringsrutiner er rapportert, og i hvilken utstrekning har man sikret seg mot brudd på regelverket?

Sigurd Frisvold: Vi har en månedlig oppfølging av de tiltakene, som er gitt på disse 22 sidene, og det mener jeg vi har innarbeidet i de tiltakene. Jeg kunne for så vidt ha lest ... Det står på side 13 av de 22, og det er en hel pakke. Jeg kan gjerne lese det hvis det er ønskelig, men det tar litt tid. Men det er tatt vare på.

Kjell Engebretsen (A): Nei, det er ikke nødvendig. Når er denne listen datert?

Sigurd Frisvold: 18. februar.

Kjell Engebretsen (A): Så alt dette er skapt nå?

Sigurd Frisvold: Nei, det er skapt over lengre tid. Dette er jo en prosess som har gått gjennom hele 2004, altså oppfølging av regnskapet for 2003. Det har vært en gjennomgående prosess, som startet så tidlig som overhodet mulig. Det har vært laget forskjellige tiltakslistene, og denne listen er den vi rapporterer til departementet på.

Kjell Engebretsen: OK. Takk.

Berit Brørby (A): Komiteleder, jeg vil spørre forsvarssjefen.

Statsråden sa i sitt sluttinnlegg rett før pausen at det vil ta flere år å implementere Golf, fase 2. Det er kjent at det er stor intern motstand mot Golf-prosjektet, og det har så langt altså medført nærmere 300 mill. kr i forprosjekter som jeg vil kalle for ren sløsing av fellesskapets penger.

Jeg vil spørre forsvarssjefen: Hvor mye av disse kostnadene ved Golf er et resultat av en utstrakt bruk av konsulenttjenester?

Sigurd Frisvold: Jeg må nesten be om litt støtte fra min bisitter, sjefen for Forsvarsstaben, som arbeider tett oppunder Golf.

Møtelederen: Svein Ivar Hansen, vær så god.

Svein Ivar Hansen: Det er klart at man ikke kan gjennomføre et slikt stort program som Program Golf uten konsulentbistand – det er det ingen tvil om – så den nøyaktige andelen av det må jeg få lov til å komme tilbake til. Når det er sagt, er det klart at innføringen av lønns- og økonomiprojektet, altså det vi kaller Leveranseprosjekt 1, må forut for det ha et nødvendig forprosjekt, slik at vi vet hvordan vi skal implementere det – så det har vært gjennomført.

Når det gjelder selve del 1 av dette, er det ingen tvil om at nytt lønns- og regnskapssystem for Forsvaret var absolutt påkrevd og nødvendig for å kunne tilfredsstillende deler av økonomireglementet på et så tidlig tidspunkt som det var mulig for oss å få det til. I og med at vi faktisk introduserte det ett år senere enn det som var forutsetningen, kom det etter min oppfatning sent nok inn i Forsvarets system.

Når det gjelder resten av Golf-programmet, har vi også der arbeidet gjennom et forprosjekt – helt klart. Det koster nødvendigvis også penger å få det på plass. Vi har da kommet fram til noe vi mener er en løsning som vi har fremsatt for departementet, og som ligger i departementet til videre vurdering og deretter håndteres i forhold til Stortinget etter gjeldende regler.

Berit Brørby (A): Da må jeg bare få følge opp.

Jeg vil gjerne høre forsvarssjefens vurdering av følgende: Er det motstanden i organisasjonen eller er det bruken av konsulenttjenestene som er årsaken til at det ennå ikke er på plass, dette helt nødvendige Golf-systemet og økonomisystemet, eller er det rett og slett mangel på styring?

Sigurd Frisvold: Snakker du om del 2 eller del 1?

Berit Brørby (A): Jeg snakker om hele Golf-prosjektet, men det gjelder del 1 også. Jeg har forstått av statsråden tidligere at man skal få en egen sak til Stortinget om del 2, også kostnadene ved det. Så nå snakker vi om del 1 og videre oppfølging.

Sigurd Frisvold: Del 1 er helt nødvendig for å møte de påleggene vi har i forhold til å styre økonomien. Den motstanden man snakker om her, vet jeg ikke egentlig hvor man har fra. Vi kjører i hvert fall på dette prosjektet, og det har fungert godt.

Møtelederen: Du har ikke behov for å få vite mer? Greit.

Da gir jeg ordet til Høyre, som da har 5 minutter. Er det Martin Engeset som skal ta det først?

Martin Engeset (H): Det er det.

I 2001 innledet daværende forsvarsminister Bjørn Tore Godal fra Arbeiderpartiet St. prp. nr. 45 for 2000-2001 om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005 med følgende setning: «Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise.»

Mitt spørsmål til forsvarssjefen er: Befinner Forsvaret seg i dyp og vedvarende strukturell krise i dag?

Sigurd Frisvold: Jeg vil vel si at den beskrivelsen som ble gitt i 2001, var riktig. Vi hadde et stort problem i forhold til volumet, og i forhold til økonomien. Vi hadde et problem i forhold til innretningen på Forsvaret, og i forhold til endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen. Vi registrerte i 1999 at vi ikke kunne levere de kapasitetene, eller den forsvarseffekten, som var etterspurt, på riktig tid og med riktig kapasitet. Vi var nødt til å gjøre noe med den doble ubalansen. Det har vært en meget omfattende prosess, med mange store prosjekter som også har innebåret en viss risiko, for å si det mildt. Samtidig hadde risikoen ved *ikke* å gjøre noe vært betydelig større.

Jeg synes det vi kaller for operative leveranser og som vi bør kalle for forsvarseffekt, har vist en riktig utvikling. Moderniseringen av Forsvaret har gått i riktig retning og har vært nødvendig. Jeg synes de kapasitetene vi nå har fått fram, og som også ligger i de framtidige investeringene, går i riktig retning. Jeg synes vi har arbeidet oss ut av denne strukturelle krisen.

Det er veldig viktig å få med at i prosessen for å få størst mulig forsvarseffekt pr. krone har vi måttet gjennomføre en stor omstilling med virkemiddelmål. For eksempel skal vi redusere antall årsverk i Forsvaret med 5 000, eller 4 461, for Forsvarets militære organisasjon. I øyeblikket, ved utgangen av januar, ligger vi på over 4 000. – Det går i riktig retning.

Vi skal ta ut 2 millioner kvadratmeter av eiendom, bygg og anlegg. Jeg regner med at vi før påske oppnår det målet.

Alle omorganiseringer er gjennomført før tiden. Også målsettingen i forhold til å avhende overskuddsmateriell ligger i overkant.

Jeg vil si vi har gått en riktig vei, og vi oppnår gode resultater. Framfor alt får vi veldig positiv tilbakemelding fra NATO i forhold til de operative kapasitetene.

Martin Engeset (H): Takk for det. Med tanke på forsvaret av landet er det betryggende å konstatere at forsvarssjefen mener det ikke er noen dyp og strukturell krise i Forsvaret i dag.

Et oppfølgingsspørsmål: I forhold til omstillingskravene for langtidsperioden 2002–2005, som hadde støtte fra et bredt flertall i Stortinget, var dette i all hovedsak tuftet på militærfaglige råd. I etterpåklokskapens lys, ville du – hvis du kunne skru klokken tilbake til 2001 – gitt andre fagmilitære råd for omstillingen av Forsvaret i denne perioden?

Sigurd Frisvold: Nei, slike eksersiser synes jeg ikke har noen særlig verdi. Jeg mener faktisk at den retningen vi la oss på, var helt riktig. Vi satset på generelle utviklingstrekk for Forsvaret. Det var kvalitet og reaksjonsevne. Jeg syntes definitivt det var riktig. Vi har fått de rette kapasitetene. Ta f.eks. Luftforsvaret, som bare hadde evne til å bekjempe andre fly. De kan nå også bekjempe bakke-mål. – En helt riktig utvikling. Så i hovedtrekk vil jeg si vi

har gått i riktig retning. Omstillingen er en nødvendighet under tidspress, og jeg synes vi egentlig har kommet veldig godt ut av det.

At det har vært en del problemer underveis, er det ingen tvil om, og vi har tatt risiko innenfor det enkelte prosjekt. Summen av dette har medført risiko. Men det ville ha vært større risiko å *ikke* gjøre noe som helst, for da hadde man hatt et for stort og utilpasset forsvar, som ikke kunne levere forsvarseffekten. I hovedtrekk synes jeg at vi har gjort de riktige valgene, og at vi går i riktig retning.

Martin Engeset (H): Et lite kort oppfølgingsspørsmål til slutt for min del: Er du som forsvarssjef fornøyd med måloppnåelsen i denne omstillingsprosessen?

Sigurd Frisvold: Ja, jeg vil faktisk si det. Jeg vil faktisk si at vi ligger i overkant i forhold til måloppnåelse, og en del av målene når vi i løpet av tidlig 2005.

Møtelederen: Takk, da går vi videre til Fremskrittspartiet. Vær så god!

André Oktay Dahl (H): Har vi ikke litt mer tid igjen?

Møtelederen: Nei, det har dere ikke. 5 minutter har gått! Sorry! Vi har 5 minutter hver.

Vær så god, Carl I. Hagen, du har 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Takk.

Er det riktig oppfattet at styringsdata, som skal følge opp budsjettutviklingen i de ulike grenene, nå er i det sentrale systemet som er underlagt forsvarssjefen og formelt styrt av Forsvarsstabens sjef og faglig av sjefen for POD?

Sigurd Frisvold: Jeg må kanskje, hvis mulig, be sjefen for Forsvarsstaben om å kommentere dette.

Svein Ivar Hansen: Ja, jeg kommenterer gjerne det. Det er klart at felles systemer som skal til for å understøtte både budsjettkontroll og det som går av økonomiforvaltning gjennom året, er det mitt ansvar å innføre på vegne av forsvarssjefen og med god støtte av sjefen for Personell, operasjon og drift.

Carl Ivar Hagen (FrP): Betyr det at dette systemet er slik at generalinspektørene og sjefen i FLO ikke får tilgang til hovedtall før det kommer fra de sentrale styrings-systemene som du formelt har ansvaret for på vegne av forsvarssjefen?

Svein Ivar Hansen: Jeg vil si det sånn at de er jo en del av dette styringssystemet alle sammen – alle kapittel-eiere.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg mener tidspunktet.

Svein Ivar Hansen: Tidspunktet?

Carl I. Hagen (FrP): Får GI-ene automatisk tilgang til styringsdata som ikke samtidig kommer til POD, altså avdelingen for Personell, operasjon og drift i Forsvarsstaben, og Forsvarsstabens sjef?

Svein Ivar Hansen: De får tilgang til det samme bildet på deler av virksomheten på det samme tidspunktet som vi gjør det.

Carl I. Hagen (FrP): Takk.

Svein Ivar Hansen: Men de må legge til, for egen regning, en del forpliktelser som de selv har ansvaret for å legge inn for å komplettere bildet.

Carl I. Hagen (FrP): Takk for det. Da har jeg et annet spørsmål, på et litt annet område, til forsvarssjefen: Medfører det riktighet at Forsvarsstaben og forsvarssjefen var bekymret i november 2003 når det gjaldt måltallene for nedtrekk av antall stillinger? Jeg tenker på et skriv fra Forsvarsstaben til departementet datert 18. november 2003 hvor man bad om at man justerte nedtrekket med 1 100 årsverk, fordi man hadde blitt pålagt stadig nye ting uten å få mer penger.

Sigurd Frisvold: Jeg må nesten spørre: Gjelder det tallene for selve Forsvarsstaben i 2003?

Carl I. Hagen (FrP): Nei, det gjelder FMO.

Sigurd Frisvold: Vi har hele tiden forholdt oss til de politisk fastsatte tallene, og at vi innen utgangen av ...

Carl I. Hagen (FrP): Det er jeg klar over at man har forholdt seg til, og det skulle bare mangle. Jeg spør om Forsvarsstaben sendte et skriv til Forsvarsdepartementet 18. november 2003 hvor man anmodet om at nedtrekkingstallet ble justert ned med 1 100.

Sigurd Frisvold: Jeg sitter ikke med det skrevet nå, så da må jeg eventuelt sjekke det. Jeg kjenner til at vi har gitt en uttalelse omkring størrelsen på Forsvarsstaben da den ble etablert.

Carl I. Hagen (FrP): Ikke størrelsen på Forsvarsstaben – størrelsen på Forsvarets militære organisasjon i sum.

Sigurd Frisvold: Jeg må gjerne gå tilbake og sjekke akkurat det skrevet.

Carl I. Hagen (FrP): Kan forsvarssjefen erindre at han reagerte negativt da Forsvarsdepartementet avviste ønskene fra Forsvarsstaben?

Sigurd Frisvold: Snakker vi om størrelsen på Forsvarsstaben?

Carl I. Hagen (FrP): Nei, vi snakker om da forsvarssjefen og Forsvarsstaben fikk beskjed av departementet

om at deres ønsker, frembrakt i brev av 18. november 2003, ikke ble imøtekommet. Reagerte da forsvarssjefen sterkt, og lurte han på om han burde foreta seg noe?

Sigurd Frisvold: Nei, jeg må faktisk få lov til å gå tilbake og sjekke hvilke reaksjoner jeg hadde på det tidspunktet i 2003.

Møtelederen: Du har 45 sekunder igjen.

Carl I. Hagen (FrP): Et siste spørsmål: Er det vanlig kost at en generalinspektør for Hæren sender et brev direkte til en statsråd og gir uttrykk for dyp og alvorlig bekymring og sier at det er umulig å drive virksomheten på en forsvarlig måte med det antall stillinger som blir planlagt gjennomført? Kan forsvarssjefen erindre om han reagerte på det?

Og det siste spørsmålet: Er det slik å forstå at det hersker en situasjon i departementet og i Forsvaret der det ikke er ønskelig – verken politisk ønskelig eller på annen måte ønskelig – at forsvarssjefen eller sjefen for Forsvarsstaben eller andre skriftlig sender henvendelser til departementet som man ikke på forhånd vet at departementet har godkjent og svært gjerne vil ha, men at man stopper det som kan være ubehagelig for departementets ledelse?

Møtelederen: Det får du ett minutt til å svare på.

Sigurd Frisvold: Når det gjelder det aller første skrevet, ligger – eller lå – det jo i generalinspektørens instruksjoner at de kunne gå forbi forsvarssjefen og ta opp ting direkte med ministeren. Jeg vet at det har vært gjort én gang i forbindelse med omorganiseringen i Heimevernet. Så sitter vel Hagen på et brev, og så gikk vel generalinspektøren for Heimevernet ut med tilsvarende. Det har altså vært tre tilfeller som jeg kjenner til, inkludert dette her.

Når det gjelder det siste, kjenner jeg ikke til et slikt pålegg. Jeg uttaler meg og skriver det som jeg mener i forhold til departementet.

Møtelederen: Da gir jeg klubba til Martin Engeset, som da gir ordet til meg.

M a r t i n E n g e s e t overtok her som møteleder.

Møtelederen: Vær så god!

Ågot Valle (SV): Man kan jo være enige om at det fremdeles er store problemer med første fase av Golf-programmet. Personer som jeg hører på, sier at hvis det er problemer i begynnelsen, er det veldig vanskelig å ta seg inn igjen senere.

Spørsmålet mitt er da: Ble forsvarssjefen advart mot å innføre første fase, og har han noen tro på at når man kommer skjevt ut på hoppkanten, vil det være mulig å ta seg inn igjen i bakken?

Sigurd Frisvold: Til det siste spørsmålet vil jeg svare ja. Når jeg er ute og snakker med avdelingssjefer og personell, gir de et klart uttrykk for at situasjonen har beveget seg i positiv retning. Og vi hadde jo ikke noe annet valg. Vi var nødt til å gjøre dette, fordi vi hadde et pålegg om å etterkomme økonomireglementet. Det er det som er utgangspunktet for dette. Jeg vet ikke om sjefen for Forsvarsstaben vil ...

Svein Ivar Hansen: Nei, jeg vil bare supplere deg med det. Det er klart at vi hadde innkjøringsproblemer i 2004, ingen tvil om det. Og det har vi heller ikke under slått på noen måte. Vi har heller ikke gjort noe annet enn å forsøke å rette på dette underveis gjennom året, og jeg synes at utviklingen faktisk har vært mye, mye bedre enn jeg hadde forventet i siste halvdel av 2004 mot de riktige målsettingene når det gjelder lønns- og økonomidelen og regnskapsløsningen av Golf-programmet. Den tilbakemeldingen jeg får, også ved forsvarssjefens inspeksjoner ute, er at det er store muligheter i systemet; det er faktisk fullt mulig å utnytte det enda bedre enn det vi hadde forutsatt. Så jeg er optimist når det gjelder innføringen av dette systemet totalt sett.

Ågot Valle (SV): Men ble det gitt råd om å vente noe med å innføre dette systemet?

Sigurd Frisvold: Når vi innfører nye systemer, vil det alltid komme råd om at vi ikke må gjøre saker og ting, og at vi går for fort fram. Men problemet er at det er større risiko ved ikke å gjøre det. Det er min vinkling på dette. Det er massevis av omstillingsprosesser der folk sikkert kunne ha sagt at burde vi ha ventet. Min oppfatning er at vi må gjøre det for å nå de politisk pålagte målsettingene. I tillegg er risikoen ved ikke å gjøre det enda større.

Ågot Valle (SV): Da forventer jeg at dette innfrir senere forventninger også. Det skal bli spennende å følge. – Vær så god, Siri Hall Arnøy.

Siri Hall Arnøy (SV): Både du og statsråden har skissert at man må veie risikoen ved å gjøre noe opp mot risikoen ved ikke å gjøre noe. Det er også slik, som statsråden også påpekte, at det ikke bare er systemet det dreier seg om. Det dreier seg om hvordan man kan unngå feil. Golf er et system bl.a. for kontroll med økonomistyring. Men det er jo ikke slik at Forsvaret ikke hadde noen slike systemer tidligere, heldigvis. Blant annet hadde forsvarssjefen en egen internrevisjon som også tidligere hadde med økonomistyring å gjøre. Mitt spørsmål er: Mener forsvarssjefen, etter det man vet i dag, at det var riktig å nedlegge forsvarssjefens internrevisjon før Program Golf var implementert?

Sigurd Frisvold: Jeg tror det må foreligge en misforståelse, for forsvarssjefens internrevisjon er jo ikke nedlagt. Den består, men den er mye mindre enn tidligere, det er helt riktig. Så må man altså se på at det er flere systemer for måling, f.eks. av omstillingsmål. Jeg har mitt eget om-

stillingsprogram som kalles Argus. Det har å gjøre med gevinstrealisering og å følge opp alle de pålagte omstillingsmål i Forsvaret, måned for måned. Det melder altså tilbake når det gjelder personell, årsverk, eiendom, bygg og anlegg – alt det som ligger som virkemiddelmål i forhold til omstillinger. Men internrevisjonen er der, den er mindre, og den fungerer. Det viktigste for meg når det gjelder internrevisjonen, er at den skaper virkninger inn i systemet, slik at det vi gjør, kommer tilbake og forbedrer systemet og ikke ser bakover.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg forstår. Men når man sier at det er utilstrekkelige styrings- og kontrollrutiner som har gitt mange av disse problemene, er det i det hele tatt noe av det man har redusert på, som man kunne ha videreført for å unngå at alle disse problemene oppstod – ikke å la være å innføre Golf, men er det noe man kunne ha beholdt lenger, for at overgangen skulle ha blitt mildere?

Sigurd Frisvold: Nei, det tør jeg ikke svare på på stående fot. Jeg vet ikke om sjefen for Forsvarsstaben vil tilføye noe.

Svein Ivar Hansen: Nei, ikke veldig mye. Men det er en spørsmålsstilling som vi stort sett kontinuerlig har hatt til vurdering. Er det ting vi kunne ha beholdt lenger? Er det ting vi kunne ha gjort annerledes? Det er klart det er mye lettere å se i etterkant hva man kanskje burde ha gjort. Men jeg er ganske overbevist om at tempoet i den omstillingen som vi faktisk er midt oppe i, har vært absolutt nødvendig for et moderne forsvar. Det er klart at det er forbundet med risiko å gjennomføre omstillingen i det tempoet vi gjør. Men det er absolutt nødvendig.

Møtelederen: Da er tiden ute.

Å g o t V a l l e overtok her igjen som møteleder.

Møtelederen: Da gir jeg ordet til Kristelig Folkeparti.– Vær så god, Modulf Aukan. Du har 5 minutter.

Modulf Aukan (KrF): Takk! Settinga rundt høyringa i dag set meg tilbake til førstegongstenesta. Troppssjefen min beskrev det slik: Du forserer ikkje eit juv med to små hopp. Om det kan overførast til dette her i dag, ser eg ikkje bort frå. Du seier i svar til Engebretsen at de arbeider dykk ut av krisa. Kan eg spørja om motivasjon? Klarar ein å skapa motivasjon til å arbeida seg vidare ut av denne krisa?

Sigurd Frisvold: Kanskje først en innledende betraktning: Slik Forsvaret drev omstilling før, ble det brukt veldig mye tid på utredninger. Vi brukte så mye tid på utredninger at forutsetningene var endret da vi skulle ta en beslutning. Derfor fikk vi denne voldsomme kraften i omstillingen da vi tok en beslutning basert på at vi skulle nå fram til en bestemt målsetting. Så har vi gjort tingene underveis. Det er klart at det er forbundet med litt risiko,

men det er en helt riktig måte å gjøre det på hvis man vil oppnå resultater. Det er min oppfatning.

Når det gjelder motivasjon, er jeg ikke i tvil om at det sliter på motivasjonen til personellet i Forsvaret at vi driver veldig mye omstilling. Men samtidig, når jeg er ute og inspiserer på grunnplanet, møter jeg veldig profesjonelle og pågående folk som gjør en kjempejobb. Det er jo på grunn av at personellet har gjort en kjempejobb, at vi har nådd de resultatene som vi i øyeblikket har. Så jeg synes i hvert fall at motivasjonen på grunnplanet nå er særdeles bra. Jeg har forståelse for at det sliter på hele tiden å drive omstilling, men det er beklageligvis nødvendig.

Modulf Aukan (KrF): Du sa òg at ein har fått positive tilbakemeldingar frå NATO. Det må jo bety at ein ser det som relativt vellykka det ein held på med. Kan du seia litt meir om det?

Sigurd Frisvold: Ja, svært mye – og sannsynligvis utover det taletiden min tillater.

Hvis vi ser på 1999 som et eksempel: Da vi skulle sende ut operative kapasiteter i forbindelse med Kosovo-krigen, hadde vi ikke luft til bakke-kapasitet på flyene våre. Det har vi i dag, og det er prøvd i internasjonale operasjoner. Det var et par mineryddere vi ikke kunne sende ut, fordi vi ikke hadde frivillig personell. Også Telemark bataljon, som var en særdeles bra avdeling, kom for sent ut. Krigen var ferdig i juni, og vi kom ikke ned før i september.

Tilbakemeldingene på det vi gjør ute, er særdeles bra, og også på det vi gjør hjemme. Jeg tror nok vi blir oppfattet som å ligge langt framme i moderniseringsprosessen. Det er jo slik – i og med at vi begge er nordmøringer – at en beskjeden nordmøring rødmer innimellom.

Modulf Aukan (KrF): Det var faktisk litt godt å høyra.

Vi kan seia det slik at det ikkje er på det operative planet ein har problem. Det er rett og slett i det talmessige og rekneskapsmessige at problema ligg?

Sigurd Frisvold: Ja, for 2003 er det definitivt regnskapet som ikke er godkjent, og for 2004, som er en annen sak, er det et merforbruk. På de operative leveransene har vi kommet godt på vei, men jeg vil ikke unnlate å uttrykke en bekymring for størrelsen på beløpene til materiellinvesteringer ut fra den summen vi får innenfor fireårsperioden, og den er jo 4 milliarder kr under det den skulle være. Men totalt sett synes jeg dette går bra.

Møtelederen: Da har vi 5 minutter til noen oppklarings spørsmål fra komiteen. Den første som har meldt seg, er Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Jeg viser til forsvarssjefens svar til meg om at det var ukjent for ham at det var stor motstand mot innføring av Program Golf. Det må jeg si var en oppsiktsvekkende uttalelse, for Riksrevisjonen sier følgende:

«Motstand i Forsvarets organisasjon kombinert med svakt engasjement fra Forsvarsdepartementet og FOs øverste ledelse synes å være en sentral årsak til manglende måloppnåelse for forløperne til Golf.»

Til dette svarer departementet:

«Departementet har i sin tilbakemelding til Riksrevisjonen av 24. februar sluttet seg til denne analysen og har i sitt tilsvarende foretatt noen utdypende merknader.»

Da er mitt spørsmål: Vil forsvarssjefen redegjøre for Stortinget gjennom forsvarsministeren for hvor stor andel av Program Golf som er konsulent tjenester, hvor mye er «egenproduksjon» i egen regi, hvordan er disse konsulent tjenestene innhentet, hva slags anbudsopplegg har man benyttet, og når kan måloppnåelsen som ligger som en forutsetning for hele programmet, være på plass? Jeg vil høre om forsvarssjefen synes at 1. januar 2006 er et realistisk mål eller et helt urealistisk mål.

Sigurd Frisvold: Når det gjelder de spørsmålene vi skal svare på, vil vi naturligvis svare på dem når de kommer til departementet, så dem kan vi ikke svare på nå. Det er mulig at vi pratet litt forbi hverandre når det gjelder motstand. Jeg har sagt at det har vært motstand, men dette med stor motstand, det er litt annerledes. Men at det er motstand, det er jeg nok enig i. Det er vel sjefen for Forsvarsstaben også.

Svein Ivar Hansen: Jeg konstaterer at det spørsmålsstillingen gjelder, er forløperen til Golf, ikke minst i forhold til både ledelsens engasjement og hele settingen. Det har vi nok tatt lærdom av i forhold til det engasjementet som ledelsen har vist i forhold til faktisk styring av Program Golf LP-1 med forprosjekter, og deretter også arbeidet rundt LP-2, som vi har redegjort for hvor står i forhold til dette.

André Oktay Dahl (H): To korte spørsmål, som jeg håper å få et ja- eller nei-svar på – om mulig.

I etterpåklokskapens navn: Hadde det vært mulig å implementere nytt regnskapssystem og innføre internpris senere, og konsentrere seg om omorganiseringen fremfor å gjøre det samtidig?

Det andre er: Etter at årsberetningen er lagt frem og det er kjent at GIH og administrerende direktør i FLO har blitt stilt til disposisjon, har forsvarssjefen rukket å gå inn i årsaksmaterien, og har forsvarssjefen en annen vurdering i dag enn det han hadde da han ble beskyldt for at man reagerte panisk og forhastet da det ble kjent at man ville stille disse to til disposisjon?

Sigurd Frisvold: Når det gjelder framdriften av disse prosjektene, vil jeg nok holde meg til at det var nødvendig å holde høyt tempo i prosjektene. Alternativet er etter mitt syn dårligere.

Når det gjelder årsaksforholdene i Forsvarets årsrapport, er det vel ikke de store endringene fra de innledende betraktninger, så det er egentlig bare en utdypning av dette. Så jeg har ingen endret oppfatning av årsaksforholdene.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg vil tilbake til forsvarssjefens påpekning av at det alltid er en risiko uansett hvilken vei man velger å gå. Så sier forsvarssjefen at det er selvfølgelig en risiko ved implementering av slikt som Golf, og det er en risiko ved å utsette det. Men risiko betyr ikke nødvendigvis at det er noe som må gå galt. Jeg lurer på: Er det noen av de tingene som Riksrevisjonen påpeker i forhold til regnskapet for 2003, som forsvarssjefen mener med nødvendighet ville måtte bli problematisk i forhold til at man valgte å innføre Program Golf? At det er en risiko på disse områdene, forstår jeg, men er det noen områder der denne risikoen uunngåelig måtte føre til at Riksrevisjonen måtte ende opp med å påpeke feil og mangler?

Sigurd Frisvold: Jeg må vel kanskje si at dette blir en vel kompleks øvelse å svare på tvers over bordet. Min vinkling på dette er å ta tak i det vi har fått som antegnelser, og gjøre noe med det i forhold til å komme bort fra problemene, sånn at både regnskapet blir godkjent og vi ikke har noe merforbruk i 2004. Det er vinklingen vår. Å drive altfor mye retrospektive øvelser synes jeg ikke har så stor verdi.

Svein Ivar Hansen: Bare kort. Det er helt klart at det jeg personlig i hvert fall tar selvkritikk på, det er at opplæringsprogrammet i forbindelse med innføring av Golf var for dårlig. Det er det ingen tvil om. Sett i etterkant er det helt klart at vi burde gjort tingene bedre. Det tror jeg vi redegjør for i de svar vi har gitt i hvert fall til ministeren, og videreformidlet til Stortinget. Det er det ingen tvil om. Og det har vi selvfølgelig måttet ta lærdom av. Så når vi iverksetter nye deler av programmet for å bli enda bedre i stand til å oppfylle økonomireglementets krav, vil vi selvfølgelig ta innover oss den lærdommen. Det er det ingen tvil om.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg må bare få stille et kort oppklaringsspørsmål til forsvarssjefen. Jeg forstår problemet med retrospektive øvelser, men er det da slik å forstå at på de områdene der man for framtida skisserer at det er en viss risiko – som jo i praksis vil si alt man gjør her i verden – vil vi også måtte vente at Riksrevisjonen vil komme til å måtte påpeke feil og mangler? Eller vil dette ikke skje i framtida?

Sigurd Frisvold: Målsettingen vår er at regnskapet skal godkjennes, og at vi ikke har noe merforbruk. Så vi vil naturligvis søke å minimalisere risikoen basert på de lærdommene vi har fra tidligere, og treffe tiltak for å korrigere de problemene vi har hatt.

Møtelederen: Carl I. Hagen, det siste oppklaringsspørsmålet.

Carl I. Hagen (FrP): Er det fra departementets side iverksatt noen innsparinger og endringer i 2005 som følge av merforbruket i 2004? Det er det første.

Mener forsvarssjefen at GIH og adm. dir. i FLO visste om overskridelsene i 2004 før de ble avdekket i de sentrale styringssystemene den 17. januar?

Kan forsvarssjefen identifisere hva GIH og adm. dir. i FLO burde ha gjort, og hva de har gjort galt, i og med at de er blitt utpekt til å være de som skal bære ansvaret for systemfeilene?

Sigurd Frisvold: Når det gjelder tiltakene for korrigeringer i aktiviteten i 2005, vil undertegnede innenfor den fullmakten som jeg har, spenne livremmen. Det går på alt fra reise til overtid og administrative støttetjenester – det som ligger innenfor min fullmakt.

Når det gjelder de andre tiltakene, vil jeg naturligvis gå innom departementet, og det kjøres en prosess der.

Når det gjelder personellspørsmålet, vil jeg ikke kommentere det i denne sammenhengen, men jeg har hatt en god dialog med både generalinspektøren og AD FLO.

Møtelederen: Da spør jeg om forsvarssjefen har behov for å ta en oppklaringsrunde helt til slutt. Det har du anledning til.

Sigurd Frisvold: Nei, jeg har ingen ytterligere kommentarer.

Møtelederen: Takk skal du ha for at du ville stille opp.

-----

*Høring med Generalinspektøren for Hæren,
Lars J. Sølvberg*

Møtelederen: Velkommen til generalmajor Lars J. Sølvberg. Du har med deg major Mirjam Fadnes. Velkommen også til deg.

Du har 10 minutter til en innledning.

Lars J. Sølvberg: Takk for det, komiteleder!

La meg først få takke komiteen for invitasjonen til å møte i høringen, og derved fra mitt ståsted som generalinspektør få bidra til å belyse den aktuelle saken og opplyse Stortinget.

La meg først si at bak tittelen «Generalinspektøren for Hæren» skjuler det seg en funksjon som styrkeprodusent. Min hovedoppgave er altså å organisere og bemanne og utdanne og utruste Hærens avdelinger i henhold til Stortingets vedtak og på oppdrag fra min sjef, forsvarssjefen.

Jeg overtok som generalinspektør for to år siden, og det var på en for Hæren og for Forsvaret meget kritisk og utfordrende tid, midt i den pågående omstillingsprosessen, som vi har hørt om. Da jeg aksepterte stillingen og ansvaret, var det etter en nøye vurdering av om og at den pågående omstilling var nødvendig, og at det for Hærens del var påkrevd med enda mer radikale endringer enn det som da var gjort. Disse ble vedtatt av Stortinget i i juni fjor, som jeg vil komme tilbake til.

Forsvarets omstilling er selvfølgelig ikke denne komiteens sak, men det er et relevant premiss, synes jeg, for min framstilling at jeg som fagmilitær leder understreker den absolutte nødvendighet av omstillingen. Den omstillingen vi er inne i, har høyt tempo, som også er pålagt av Stortinget, og som vår statsråd har vært sterk pådriver for å holde. Dette tempo tror jeg er nødvendig.

Et vesentlig mål ved omstillingen er å redusere driftskostnadene for å få mer forsvarsevne ut av tildelte midler. Dette har Hæren tatt innover seg, og det er et sentralt element i den hærstrategien som jeg har lagt fram for min del av etaten, at vi må bli dyktigere på å redegjøre for vår bruk av offentlige midler. Derfor la Hæren i fjor fram sin første eksterne årsrapport. 2004-utgaven er under arbeid og vil i forhold til forsvarssjefens årsrapport være en detaljering av Hærens virksomhet.

Så kan man spørre seg: Stiller da Generalinspektøren for Hæren seg bak forsvarssjefens årsrapport? Dette er forsvarssjefens rapport for hele Forsvarets militære organisasjon og vesentlig et internt dokument. Jeg har gitt mine innspill til den, hvorav de viktigste er tatt til følge. Noen har ikke funnet plass, og det er en helt normal del av prosessen. Så også fra mitt ståsted er drøftingene som blir gjort i forsvarssjefens årsrapport, et meget sentralt bidrag til forståelse av 2004-resultatet.

Imidlertid er komiteens søkelys på 2003 og regnskapet for 2003. Jeg regner med at når jeg er invitert, er det fordi mine erfaringer fra 2004 kan bidra til å kaste lys over Forsvarets styringssystem og styringsevne også i 2003. Så la meg derfor presisere at jeg i styringssystem inkluderer flere aspekt, og det er viktig. Det gjelder organisering, det gjelder ledelse, og det gjelder verktøyet. I det ligger at Hæren har sine egne system for styring basert på felles instrumenter.

Som redegjort for i forsvarssjefens årsrapport, er mangler ved styringssystemer én årsak til utilfredsstillende oversikt i 2004. Mangelfull styringsinformasjon er i sin tur medvirkende til det reelle merforbruket, ikke minst i Hæren. Jeg har også lyst til å minne om at Hærens resultat gjennom mange år har vært i balanse eller nær balanse. Det var derfor en særdeles stor overraskelse at 2004-resultatet plutselig viste dramatisk andre tall og et avvik fra denne trenden.

Hadde generalinspektøren budsjettkontroll i 2004? Nei, det hadde jeg åpenbart ikke. Hadde jeg hatt full kontroll, hadde jeg vel neppe vært her i dag! Tilsvarende hadde mine undergivne sjefer mangelfull kontroll. Hva som er grunnen til det, bør definitivt diskuteres og avdekkes.

Hadde GIH mulighet for å føre tilstrekkelig kontroll i 2004? Neppe. Det var etter mitt syn knapt mulig for en budsjettansvarlig å utøve fullgod, reell kontroll i 2004. Dette gjelder ikke minst for oss som har rollen som generalinspektører. Generalinspektørens evne til faktisk styring er vesentlig redusert fra få år tilbake. Blant årsakene til det hører størrelsen og strukturen på eget statsapparat, evnen til styring av kompetanseutvikling og bemanning, evnen til styring av materiellinvestering og utrustning og innflytelsen på ressurs- og virksomhetsstyringssystemene. Det forventes at en generalinspektør har de instrumen-

ter som kreves for å løse sitt oppdrag og til å ivareta ansvar. Selv innen områder som er definert som styrkeproducentens oppgave og ansvar, er dette ikke nødvendigvis lenger tilfellet.

Dermed på ingen måte sagt at jeg ikke kunne ha gjort mer enn det jeg gjorde. Til systemsvakhetene hører definitivt også svikt ved våre egne systemer innad i Hæren, la det være helt klart.

Hæren er tradisjonelt den langt største og komplekse forsvarsgren. Derfor har omstillingen vært ekstra krevende hos oss. Da jeg overtok som GIH, var det nødvendig med raske og radikale grep for å nå målene. Derfor så jeg det som påkrevd å anbefale en gjennomgripende endring av hele Hæren. Hovedtiltaket jeg igangsatte i 2003, var derfor det jeg kalte Operasjon Jupiter, som i realiteten snudde hele Hæren opp ned, i den betydning at i første halvår av 2004 ble 10 000 medarbeidere omfattet av operasjonen og berørt av denne. Operasjon Jupiter krevde stor innsats, men sparte store summer, vil jeg hevde, allerede i 2004.

Stortinget vedtok i juni det vi kaller Hærordningen av 2004, og den er da under implementering. Den innebærer et helt nytt styrkeproduksjonsapparat og var forutsetningen for å kunne levere innsatshæren, som Stortinget har vedtatt, og således det endelige farvel med mobiliseringshæren. Samtidig med de fundamentale endringene av Hæren i 2003 stilte vi meget betydelige operative leveranser. La meg minne om at Hæren faktisk i samme periode også var i krig.

Hva har GIH gjort i forhold til budsjettoverskridelsene i 2003, og igjen med tanke på at dette kan være belysende for 2003-resultatet? Så snart jeg ble kjent med årsresultatet, beordret jeg undersøkelser i linjen, og jeg nedsatte dernest et eksternt utvalg for å granske økonomistyringen i Hæren. Utvalgets mandat er å finne årsaker til at det gikk som det gjorde i 2004, mest for å forhindre at feil gjentas i 2005. Utvalget er forventet å levere sin rapport til meg innen den 24. februar.

Kunne GIH ha gjort mer for å forhindre merforbruk i 2004? Ja, der jeg opplagt burde gjort mer, er på kompetansefeltet. Hæren har ikke tilstrekkelig fagkompetanse på økonomiområdet. Jeg, og vi, undervurderte behovet for egenkompetanse knyttet til innføringen av det nye regnskapssystemet fra høsten 2003.

Det er etter mitt syn aspekter ved innføringen av et nytt helhetlig styringssystem som er kjernen i de problemstillinger komiteen reiser ved dagens høring. Derfor er det kanskje av interesse for komiteen å nevne at en problemstilling som er utbredt diskutert i Hæren for tiden, er denne: Er Hærens overforbruk i 2004 en medvirkende årsak til Forsvarets merforbruk, eller er det en konsekvens av svekket styringsevne som følge av sviktende systemer? Som GIH er det åpenbart at jeg har et stykke å gå før jeg kan forsikre min sjef og for så vidt Stortinget om at jeg har tilstrekkelig kontroll. Men jeg er rimelig sikker på at kunnskapene vi i Hæren har fått fra 2004, også vil kaste lys over 2003, og definitivt forbedre styringssystemene i 2005, for at omstillingen skal komme i havn.

Møtelederen: Takk skal du ha! Da gir jeg ordet til utspørter fra Arbeiderpartiet, Kjell Engebretsen. Du har 10 minutter til disposisjon.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha, leder. De militærfaglig kompliserte områdene, forsvarsevnen og alle disse tingene er noe som denne komiteen neppe har forutsetninger for og behov for å gå inn i. Vi driver med noe så enkelt, kan man si, som bl.a.: Hvorfor betaler ikke Forsvaret regningene sine? Man kan diskutere de store omleggingene av Forsvaret, for all del. Men mitt spørsmål er: Hvorfor blir ikke regningene betalt? Hvorfor ligger det 10 000 ubetalte regninger? Hvorfor får man 5 mill. kr i morarente for at man ikke gjør opp for seg? Det er vanskelig å forklare meg det gjennom at man endrer strukturen i Forsvaret. Så mitt spørsmål til generalinspektøren for Hæren er – og du har ikke vært alene om dette, tror jeg, jeg går ut fra at dette er rimelig fordelt, selv i Marinen: Hvorfor betaler man ikke regningene sine?

Lars J. Sølberg: Som saksordføreren helt riktig påpeker, er dette tema i denne høringen, og for Hæren – jeg vil begrense meg til Hærens stillingtagen til spørsmålet – er det altså ingen tradisjon for at vi ikke betaler regningene. Vi har hatt et budsjett som vi har holdt kontroll med, og som har endt opp med balanse i alle de siste årene, og for oss er også 2003, må jeg få lov til å kommentere, som jo saken egentlig gjelder i dag, et år med et resultat i balanse for Hæren – altså vi betalte regningene våre. I 2004 finner vi ut på et tidspunkt som er forbundet med sjokk og overraskelse, nemlig helt ved årets slutt, at vi åpenbart har gjort feil i økonomistyringen som er graverende. Vi jobber fortsatt med å finne svarene på hvorfor, og har definitivt ikke tenkt å fortsette med ikke å betale regningene våre, for å bruke det uttrykket.

Kjell Engebretsen (A): Jeg har brukt akkurat dette eksemplet fordi det virker såpass greit, såpass enkelt, og at man ikke skulle behøve å forklare dette med store systemendringer osv. Men det var altså i 2003 det var 10 000 ubetalte regninger. Det er mulig at ingen av dem var fra Hæren – det vet ikke jeg – men det var situasjonen i Forsvaret. Og så har man dette med at man sender regninger til hverandre – det er vel en måte å vise hvor kostnadene egentlig oppstår osv., internfakturering. Hva skjer, kort fortalt, hvis dine avdelinger sender en regning et annet sted i Forsvaret hvor de ikke blir gjort opp? Hva er konsekvensene av det?

Lars J. Sølberg: Hvis vi nå tar et lite tilbakeblikk i forhold til hva som har skjedd i 2004 ...

Kjell Engebretsen (A): Nei, jeg tror ikke vi har tid til det. Bare svar meg på: Hvis regninger ikke blir betalt – du får ikke pengene du skal ha, du har sendt regninger internt i Forsvaret, du får ikke pengene dine – hva skjer da?

Lars J. Sølberg: Når jeg henviser til det som nettopp har skjedd, er det jo et sentralt element at vi har lagt

om hele regnskapssystemet. Vi har fått ett felles regnskapssystem, vi har fått Forsvarets regnskapsavdeling, som håndterer alle fakturaene i Forsvaret, fra at vi i alle år tidligere har håndtert dette på egen hånd. Vi sender regninger og betaler regninger ut fra kontantprinsippet. Det betyr at det blir altså ikke noen utestående fordringer i prinsippet fra den ene delen av Forsvaret til den andre. Et annet forhold er selvfølgelig betaling av fakturaer som kommer fra omverdenen, som forholder seg til alminnelige regler. Men for vårt vedkommende er det altså denne sentraliseringen av hele økonomiforvaltningen som, kan det synes som, har ført til et overraskende resultat i 2004.

Kjell Engebretsen (A): Men det er altså slik at hvis du sender en regning, og den ikke blir betalt, sender ikke du den regningen til inkasso? Det skjer ikke?

Lars J. Sølberg: Nei, det skjer ikke.

Kjell Engebretsen (A): OK.

Når det gjelder styringssignalene fra den sentrale lederen om alle disse forholdene som er omtalt av Riksrevisjonen 2001, 2002 og 2003, rapporteringer og oppfølging, sier du selv at staben er blitt for liten, og at kompetansen i staben ikke er det den burde være i forhold til den delen av virksomheten, altså økonomistyringen, regnskapet. Hvor lenge har dere visst det?

Lars J. Sølberg: Omleggingen av økonomistyringen faller jo sammen med omleggingen i hele Forsvaret. I og for seg er det to helt isolerte utviklingstrekk, men det bidrar da selvfølgelig til kompleksiteten.

Vi har, som jeg har sagt, en historikk i forhold til faktisk å betale regninger, selv med de gamle systemene, vel vitende om at dette i moderne tid ikke tilfredstilte det overordnede krav til økonomistyring i statsetaten.

Vi har vært relativt edruelige i forhold til å få dette systemet til å fungere med reduserte ressurser. Vi har fått endret styringskraft som kapitteleiere, ved at en del av de funksjoner, de grep, som vi selv tidligere stod for, er blitt overlatt til andre. Men la meg si det slik: Dette er en helt påkrevd og nødvendig utvikling.

Det vi nå åpenbart erfarer, er at vi i denne utviklingen mot et bedre totalstyringssystem har støtt på problemer underveis. Vi er midt i svevet, så å si, og vi har åpenbart ikke vært gode nok i 2004. Men det betyr ikke at vi ikke er på vei mot en bedre økonomistyring, som har vært sagt i dette rommet tidligere i dag.

Kjell Engebretsen (A): Som sjef for Hæren, har du samme opplysninger om alt når det gjelder Hærens økonomiske situasjon og utvikling som man har sentralt i departementet? Har du disse opplysningene til samme tid? Er det slik at du har dem før departementet, at dine opplysninger er de som fører departementet med den faktiske situasjonen? Hvordan fungerer dette?

Lars J. Sølberg: Det er selvfølgelig helt sentralt at vi har ett felles økonomistyringssystem i Forsvaret, i mot-

setning til tidligere, hvor vi hadde våre egne systemer, med alle de feil og mangler som var ved det. Det er opplagt en positiv utvikling å gå mot ett felles system, som vi alle blir betjent av, selvfølgelig under forutsetning av at man har mulighet for å påvirke det som skjer der – styre underveis. Det har vi da åpenbart problemer med i øyeblikket.

Og når jeg i mitt innledende innlegg henviser til årsaker som ligger i de sentrale styringssystemer, er det fra min side en relativt objektiv beskrivelse av et fenomen som jeg mener er ganske opplagt – ikke for å fraskrive Hæren skyld, men for å påpeke et systemproblem som må løses.

Kjell Engebretsen (A): Det betyr, om jeg forstår deg riktig, at det kan være slik at generalinspektøren for Hæren faktisk kan kjenne til den økonomiske utvikling og situasjon innen sitt eget ansvarsområde senere enn man kjenner til det i departementet eller i den sentrale forsvarsledelsen?

Lars J. Sølvberg: Med fare for at vi fort går inn i tekniske spesifikasjoner her på hvem som ser hva når, er det i hvert fall slik at vi i øyeblikket har tilgang til systeminformasjon når vi trenger den, i det samme systemet som de andre har tilgang til. Men vi er åpenbart ikke kommet så langt i utviklingen av systemet at den informasjonen vi har hatt tilgang til, er korrekt.

Jeg har lyst til å minne om at både statsråden, forsvarsjefen og undertegnede, og alle de andre, fikk dette bildet av en økonomi på ville veier på samme tid.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da går vi videre til Høyre og Martin Engeset – vær så god. Du har 5 minutter til disposisjon.

Martin Engeset (H): Takk for det.

Takk for en interessant innledning. Jeg skjønner at det kan være vanskelig i dag å stille diagnosen på hva som gikk galt på alle områder, men ut fra det du gir uttrykk for, virker det jo som om det er enkelte lærdommer å trekke av den prosessen som dere har vært igjennom. Hva har du lært i forhold til det ansvaret du har hatt i din virksomhet av den prosessen som har vært?

Lars J. Sølvberg: Ja, den læringskurven har i hvert fall vært ganske bratt! Det mest sentrale i det sett fra min side er helt åpenbart at vi er helt avhengig av en datakvalitet fra det ytterste ledd og inn til de store styringssystemene som er til å stole på. Det betyr at både det som puttes inn, og måten det behandles på, må være riktig. Ellers blir altså bildet som avtegnes, feil.

Vi er åpenbart ikke der i øyeblikket. Dette lar seg helt sikkert ordne. Og vi kan ikke gjøre noe viktigere akkurat nå enn å sørge for at de undersøkelsene vi gjør av det som er innenfor mitt mulighetsområde, men også det som er utenfor mitt mulighetsområde, kan bidra til at vi får rettet opp systemfeilene og får reell styringsmulighet.

Martin Engeset (H): Jeg skjønner deg slik, for du legger litt vekt på det, at du mener budsjettoverskridelsen skyldes systemfeil, og at du ikke har kunnet ha bedre kontroll over utgiftene på ditt ansvarskapittel i budsjettet.

Nå har vi registrert at både Luftforsvaret, Sjøforsvaret og Heimevernet i all hovedsak har truffet ganske godt med sitt regnskap i forhold til budsjettet. Er det da kun flaks, når de treffer og du bommer?

Lars J. Sølvberg: Jeg er selvfølgelig ikke her opptatt av å skyve ansvaret over på andre eller på systemet. Jeg ber om å bli trodd på det, fordi vi som sagt ikke har noen tradisjon i Hæren for å bruke penger vi ikke har, og vi har heller ingen tradisjon for å bruke pengene på feil forhold.

Det som gjør det helt særegent for Hæren i 2004 – og jeg beklager, komiteleder, at det nå blir mye snakk om 2004, men det faller vel naturlig også kanskje for å belyse 2003 – er at endringene i Hæren har vært radikale. Som jeg nevnte, fikk 10 000 medarbeidere i Hæren sin plassering i verktøyet endret i 2004. Vi endret hele styringsmodellen, hele produksjonsmodellen vår, og det samtidig med ualminnelig store leveranser, kompliserte leveranser. Når jeg sier leveranser, får jeg kanskje si – med hensyn til lederens innledning i dag morges om bruk av uttrykk av militær art – at med leveranser mener jeg f.eks. at vi fra Hærens side har hatt stor deltakelse både på Balkan, i Midtøsten og i Sentral-Asia i 2004 av meget kompleks natur. Det er klart at disse store oppgavene, sammen med en total reorganisering, har gjort at inngangsdataene har vært ualminnelig kompliserte. Når da systemet ikke er i stand til å avspeile disse endringene, får vi åpenbart styringsvanskeligheter.

Martin Engeset (H): Forstår jeg deg rett, at du i forhold til den store omstillingsutfordringen som Hæren har vært inne i, kombinert med de store oppgavene som man skal løse samtidig, kanskje mener – jeg synes jeg hører du sier det – at det ikke er så oppsiktsvekkende at man bommer litt?

Lars J. Sølvberg: Til det vil jeg definitivt si at å bomme med flere hundre millioner kroner er jo i overkant av «litt», og på ingen måte akseptabelt. Dette er rett og slett ikke akseptabelt. Vi som forsøker å styre Hæren, føler dette veldig sterkt og veldig reelt, for, som jeg sier, vi har altså ikke hatt noen tradisjon for å drive vår butikk på den måten. Vi har hatt orden i regnskapene. Det er en rekke mennesker i Hærens organisasjon som driver med økonomistyring hver eneste dag. Hver eneste dag hele året er det mange mennesker som driver med dette. For alle disse er altså resultatet ved enden av året en overraskelse, og det er vel ikke så unaturlig at vi da funderer litt over om systemet fungerer.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da gir jeg ordet videre til Carl I. Hagen, vær så god. Du har også 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Var generalinspektøren underveis i 2004 klar over at han også måtte dekke en regning på ca. 220 mill. kr fra 2003?

Mirjam Fadnes: Slik jeg oppfatter de 220 eller 235 millionene, har det i et system som vi har hatt over lang tid, vært slik at regninger som ligger i mellomregnskapet, og som ikke har blitt betalt pr. 31. desember, automatisk går over, og man må korrigere tilsvarende. Men i løpet av 2004 har man satt en stopper for hele den biten der. Det har alltid vært etter kontantprinsippet, men nå er det veldig kontant.

Carl I. Hagen (FrP): Men det betyr at den regningen fra 2003 kommer i tillegg til eventuelt merforbruk av driften i 2004?

Mirjam Fadnes: Den blir betalt i januar i 2004, ja, sånn som det ble gjort i tilsvarende år. Det har vært en rutine på det.

Carl I. Hagen (FrP): Men slik at merforbruket – hvis vi ser på kontantregnskapsprinsippet og hva som var stilt til rådighet i 2004, og hva som ble brukt i 2004 – altså er redusert med den regningen?

Mirjam Fadnes: Men vi har hatt den rutinen i alle år. Det er bare en fast ...

Carl I. Hagen (FrP): Ja, men når beløpet blir så stort, blir virkningen mye større enn den var året før, da man i realiteten hadde et lite overskudd.

Da vil jeg gå tilbake til styring og ansvar.

Nå har jo generalinspektøren for Hæren sagt at styring er overflyttet til andre. Den styringen som tidligere var tillagt generalinspektøren, men nå er gått til andre, hvor er den gått? Er den gått nedover, eller er den gått inn i departementet eller Forsvarsstaben?

Lars J. Sølvsberg: Den styringsevnen er ivaretatt av fellessystemer, som i den omstilling som vi er inne i, i prinsippet heller ikke sett fra min side er noe feil trekk. Jeg vil si at det er rasjonelt, når vi blir atskillig mindre både i volum og i ytelse, at mange av de tingene som forsvarsgrenene tradisjonelt har gjort hver for seg, blir gjort i fellesskap. Jeg kunne nevne eksempler på det. Det betyr også at det er naturlig å få en mer integrert ledelse. Det er et funksjonelt grep, som jeg støtter.

Imidlertid har en del av disse fullmaktene som går på styringsevnen, som har helt essensiell betydning for det å ha et ansvar, også på sett og vis fulgt med på lasset, som jeg da har gitt uttrykk for at jeg ikke er veldig begeistret for. Det går på forhold som personelldisponeringer, på ressursstyring i en utvidet form og på en del sentrale forhold hva angår materiellanskaffelser og materielldrift, hvor forsvarsgrensledelsen som ansvarlig har mistet sin innflytelse.

Carl I. Hagen (FrP): Betyr det at hvis komiteen ber om det, kan du presentere, la oss si, en litt mer spesifisert liste over de endrede forhold når det gjelder fullmakter?

Lars J. Sølvsberg: Det kan jeg definitivt gjøre.

Carl I. Hagen (FrP): Synes du tilsvarende har skjedd når det gjelder ansvaret? Er det slik etter at styringsmulighetene er redusert, at ansvaret er redusert tilsvarende – altså at det er en sammenheng mellom ansvar og styringsmuligheter?

Lars J. Sølvsberg: Det er selvfølgelig en balanse som må ivaretas mellom det å ha ansvar og det å ha evne til å ivareta det ansvaret man har.

Det vi nå har opplevd i forbindelse med 2004 og økonomi, er egentlig ett uslag av mange hvor jeg som generalinspektør føler at myndighet og ansvar ikke henger sammen slik som det burde gjøre. Det betyr ikke nødvendigvis at man må forandre på den ene av de to parametrene, det går også an å forandre på den andre. Men det må være balanse mellom dem.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg vil bare spørre ...

Møtelederen: Takk skal du ha.

Jeg beklager, Carl I. Hagen. De 5 minuttene har gått, men du kan få ordet til oppklaringsspørsmål senere.

Carl I. Hagen (FrP): Takk.

Møtelederen (gir fra seg klubben): Vær så god – dette er en øvelse vi tar!

M a r t i n E n g e s e t overtok her som møteleder.

Ågot Valle (SV): Generalmajoren var inne på at Hæren hadde hatt stor deltakelse i krevende internasjonale operasjoner. Han sier i et e-brev 18. januar at differansen skyldes vesentlig at Hæren er belastet utgifter knyttet til utenlandsoperasjoner, samtidig som vi får høre at kap. 1792 skal dekke ekstraplutt, og at det å være operativ skal dekkes innenfor de ordinære budsjettene. Vil du som generalinspektør for Hæren si at det er en reell undervurdering i systemet av hva som er de reelle kostnadene knyttet til internasjonale operasjoner?

Lars J. Sølvsberg: Når det gjelder de konkrete tallene i forhold til 2004, hvor dette på en måte er blitt satt på dagsordenen, henviser jeg egentlig til forsvarssjefens pressemelding i forbindelse med forsvarssjefens årsrapport. Den sier noe om disse 91 mill. kr. Jeg forholder meg til det. Jeg forholder meg til de regningene som blir sendt, spesifisert for utenlandsvirksomhet. Det vi har tatt opp i forbindelse med årsregnskapet, er at det er en del regninger, for å si det enkelt, som er feilsendt til Hæren, og som skulle vært sendt til dem som skal postere disse utenlandsregningene. Så det er mer den konkrete delen av det.

Når det gjelder den andre delen av spørsmålet, det mer fundamentale, hvorvidt dette faktisk dekker det det koster å drive utenlandsoperasjoner, vil jeg si at det er en så komplisert regneoperasjon at den vil jeg nødvendig gå inn på og beskrive i tabloid form. Jeg tror alle innser at det kan være vanskelig å si hvorvidt en treningsaktivitet hadde bæring på om man skulle gjennomføre denne operasjonen her eller der. Det vi har forsøkt med å ha et kap. 1792, er å pinpointe det som åpenbart har med denne enkeltoperasjonen å gjøre, og det er vi på god vei til å få til. Det er nok en del forhold i dette som ikke har funnet sin endelige løsning, men jeg vil si at dette er på tilsvarende måte som hele økonomistyringen og hele omstillingen: Vi er liksom midt i svevet. Vi har funnet en del gode løsninger, men vi er ikke gode nok.

Ågot Valle (SV): Jeg lurar også på om du kan si noe om hva du mangler av verktøy for å kunne utøve full økonomikontroll. Du var for så vidt litt inne på det i innledningen, men hva mangler du?

Lars J. Sølvberg: Jeg prøver å lene meg litt til min bisitter her i forhold til den mest tekniske delen.

Ågot Valle (SV): Det har du lov til.

Lars J. Sølvberg: Igjen: Hvis vi tar utgangspunkt i at ja, det er fornuftig å utvikle et felles altomfattende økonomistyringsverktøy for Forsvaret, hvilket jeg da helhjertet støtter, er det på sett og vis ikke noe vi mangler i øyeblikket. Det vi mangler, er evnen til å få de riktige tingene inn i dette regnskapet og evnen til å lese det ut av det som vi trenger. Det skyldes dels manglende kompetanse og evne hos oss selv, og dels systemutilstrekkeligheter på det nåværende tidspunkt. Det er altså åpenbart at det hadde vært fint hvis økonomistyringssystemet hadde gitt oss bedre kvalitet på det vi leser ut.

Ågot Valle (SV): Er det sånn at du mener at det har vært fjernet for mange folk med kompetanse til at du kunne utøve full kontroll?

Lars J. Sølvberg: Ja, komiteleder, i denne sammenheng har det vært påpekt fra vår side og fra Forsvarets militære organisasjon at gevinstrealiseringen har hatt en i beste fall ambisiøs målsetting. Vi har gjort en del grep fra 2003 til i dag som har medført at vi har mistet mange kompetente mennesker på økonomistyringsområdet fordi de skulle erstattes av et sentralisert system med atskillig færre økonomimedarbeidere ute ved den enkelte avdeling. Her valgte man å ta ut gevinsten tidlig, egentlig på forhånd, og det er nok en del av grunnen til at vi har hatt vanskelig med å holde kompetansen ved like.

Ågot Valle (SV): Takk skal du ha.

Å g o t V a l l e overtok her igjen som møteleder.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre til Kristelig Folkeparti og Modulf Aukan, vær så god.

Modulf Aukan (KrF): Takk, leiar.

Du seier i innleiinga di at det var nødvendig med omstilling, og, som eg har notert, at høgt tempo var nødvendig. Men så sa du òg i innleiinga di at Hæren mangla kompetanse på økonomi. Det har vi for så vidt vore inne på no. Kan du frå din ståstad beskriva kva det dreiar seg om? Er det berre systema, eller er det personellet som er utilstrekkeleg – eller kva vi skal kalla det?

Lars J. Sølvberg: Jeg benytter anledningen til å kommentere fenomenet horisontal samhandel, som er ganske grunnleggende i forhold til hele utviklingen av økonomistyringen i Forsvaret. For brukerne er horisontal samhandel et problematiserende fenomen, men et uhyre nødvendig grep, fordi det bevisstgjør oss på økonomi på en helt annen måte. Det betyr at den som driver en aktivitet, også er nødt til så å si å tenke igjennom, reflektere, vurdere prisen. Det betyr at det å sende en militærbil på verksted ikke lenger er noe man bare gjør, men man gjør det etter å ha funnet ut hvor mye det kommer til å koste – og om en kanskje kan gjøre noe annet i stedet. Det er en ny måte å tenke på. Det vil si: Det er vel ikke en ny måte å tenke på for de fleste av oss, sånn i det vanlige. Men i tradisjonell styring av militære avdelinger er dette et skritt i riktig retning, som helt åpenbart gjør at mye mer av ressursene våre vil gå til den operative, riktige enden – helt åpenbart. Men det tar litt tid å få denne kulturen inn og få evnen til dette på plass ute ved avdelingene – til faktisk å tenke butikk og ikke bare tenke øvelser, operasjoner, leveranser. Det er helt nødvendig og tar litt tid, og vi jobber med det. Vi har selvfølgelig fått en rakett montert på ryggen for å jobbe med denne type ting nå etter dette resultatet for 2004.

Modulf Aukan (KrF): No forstår eg ikkje heilt kvar du vil hen. Vi som har drive verkstad, veit at når vi får ein bil til reparasjon, må han reparerast. Bildet ditt halta faktisk litt der. Det er vel resultatet som er det avgjerande, og da er det verkstadmeisterens oppgåve å reparera bilen på ein mest mogleg økonomisk og teknisk forsvarleg måte. Så dette må du forklara oss.

Lars J. Sølvberg: Uten å drive det eksemplet for langt – for jeg skjønner at jeg har med fagkompetanse å gjøre her – skal jeg ta den lille kundetilnærmingen og si: Ja, men som en krevende kunde vil jeg gjerne ha et tilbud på hvor mye dette koster. Jeg vil gjerne vite hva det koster før jeg setter inn bilen på verksted. Det er kanskje forskjellen. For vår læring med horisontal samhandel er at nå må vi få en pris på forhånd. Og vi må som avdelingssjefer vurdere hvorvidt vi faktisk har råd til å gjøre det nå, eller om vi må vente til senere. Det er et veldig riktig grep for at vi skal bli økonomisk bevisste helt ned til – skal vi si – uteavdelingen.

Modulf Aukan (KrF): Ja, men vi kjem ikkje bort frå at den bilen skal vera operativ. Det er på ein måte di opp-

gåve å syta for at han blir det. Da hjelper det ikkje å setja han på vent. – OK vi skal ikkje gå lenger på det, trur eg.

Du sa noko om at du var kritisk til ressursstyringa og personellforvaltninga. Det blir litt spesielt når ein snakkar om Forsvaret. Er ikkje oppgåva å syta for at ein gjer jobben, ikkje først og fremst å vera kritisk?

Lars J. Sølvberg: Jeg er ikke helt sikker på om jeg tok poenget denne gangen, men det korte svaret på dette er vel at vi skal både gjøre jobben og være kritiske, slik at vi stadig skal bli bedre, for å forbedre systemet. Det er noe vi prøver å få sjefer også nedover i Hærens organisasjon til å være, nemlig være kritiske, samtidig som de gjør jobben. Det ser faktisk ut som fleste klarer det.

Modulf Aukan (KrF): Da har eg fått svar på det eg tenkte eg skulle spørja om.

Møtelederen: Da har vi en runde med oppklarings-spørsmål fra komiteen. Jeg har tre stykker som har tegnet seg til oppklarings-spørsmål – først Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Først, komiteleder: Å fakturere internt til hverandre i Forsvaret øker vel neppe forsvarsevnen. Men det er ikke det jeg skal stille spørsmål om.

Generalinspektøren sa nettopp at økonomisystemet burde gitt «bedre kvalitet på det vi leser ut». Mitt spørsmål er da: Mener han at Golf-systemet i så måte er en fiasko? Det andre, som både han, forsvarssjefen og forsvarsministeren nylig har sagt, er at det er en feil kultur i Forsvaret. Mitt spørsmål er da: Mener generalinspektøren at man faktisk kan skyld på en feil kultur i en organisasjon for manglende økonomiske resultater? Er ikke dette å dytte ansvaret fra seg, og dytte det nedover i organisasjonen? Mitt neste spørsmål er: Føler ikke generalinspektøren at det er hans ansvar, forsvarssjefens ansvar og ministerens ansvar å sørge for at en eventuell feil kultur ikke får sette seg? Det er altså deres ansvar, slik jeg ser det. Hvordan har han tenkt å fronte det?

Lars J. Sølvberg: Til det første: Er Golf en fiasko? Neppe. Vi er i implementeringsfasen av et svært og komplisert system. Jeg støtter det og har for så vidt ikke noe alternativ til å bidra til at det fungerer så godt som overhodet mulig. Men vi har fått avspeilet en status på de tjenestene som økonomisystemet leverer, som for meg for 2004 ikke er tilfredsstillende. Jeg har fått avspeilet et resultat som jeg ikke visste om på forhånd. Jeg kan ikke fortsette å ha det sånn, og skal gjøre mitt for å bidra til at det blir bedre.

Om kultur: Det er helt opplagt mitt ansvar. Hærens kultur i forhold til det å drive økonomistyring er mitt ansvar, som det er at vi har en kultur i forhold til våre militærfaglige og for den saks skyld moralske og etiske forhold, som blir viktigere og viktigere for våre jenter og gutter. Så må vi altså bli flinkere til å drive økonomistyring, og der har vi en vei å gå. Det skal jeg gjøre mitt til at vi kommer videre på. Jeg håper i den sammenhengen at vi finner ut ved den eksterne granskningen som jeg har iverksatt, og som

jeg iverksatte umiddelbart etter at dette kom opp, i januar måned, at dette resultatet kan gi oss en del ideer om hvordan vi nettopp kan påvirke denne kulturen.

Møtelederen: Den neste som har spørsmål, er Carl I. Hagen – vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Du nevnte nå nettopp det granskingsutvalget for økonomistyring i Hæren som du også refererte til innledningsvis at du oppnevnte da dette ble avdekket. Det er jo ikke gjort noe tilsvarende når det eventuelt gjelder systemfeil, som også kan skje i andre forsvarsgrener. Etter denne høringen er jeg i hvert fall veldig sterkt i tvil om hvordan dette egentlig nå henger sammen, med ansvarsforhold og organisering mellom FD/V i departementet, mellom POD og Forsvarsstaben og forsvarssjefen og departementet. Det har vært en enormt rask omstilling. Ville det vært en idé å drøfte også om man burde ha et eksternt granskingsutvalg for økonomistyring/organisering og ledelsessystem i Forsvaret og departementet – at man ser om man har gjort dette på en fornuftig måte, og får det på rett vei? For det virker egentlig meget ansvarspulveriserende og lett, egentlig, å overføre ansvar.

Om det siste jeg ville spørre om: Synes du den har gått for raskt, den omstillingen, og – hvis du er kjent med det, da – er du enig i noe av det som din forgjenger, generalmajor Haugen, skrev i sitt brev til statsråden – hvis du da, som sagt, er kjent med det brevet?

Lars J. Sølvberg: Når man som leder opplever at resultatene og forutsetningene ikke stemmer overens, og de målsettinger man har satt seg, ikke blir nådd, så er det opplagt at man må finne ut hvorfor og hvordan – og hva skal jeg gjøre for å komme tilbake på sporet.

Jeg vil ikke påta meg å gjøre noen vurdering på vegne av andre ledere i den organisasjonen jeg er en del av. Men for meg har det vært helt naturlig å øyeblikkelig sette i gang undersøkelser og granskinger, så langt som mulig uhildet fra min egen person, for å finne objektive svar på noe som jeg mener vi må få på det rene. Som storforvaltere av samfunnets ressurser skylder vi vel omgivelsene å være etterrettelige på hva som fungerer og hva som ikke fungerer, og hva som i så fall bør gjøres annerledes. Så la det være min kommentar til den første delen.

Omstillingen for raskt: Noe har åpenbart gitt oss et feil bilde nylig. Det betyr at noe har i hvert fall gått feil. Jeg har sett det som faktisk formålstjenlig å gå raskt til verks ved omleggingen i Hæren. Jeg synes vi har fått større resultat av det, nettopp fordi at forutsetningene for omleggingene ikke forandrer seg, som forsvarssjefen var inne på tidligere i dag, underveis. Så tempoet er viktig, men desto mer krevende, selvfølgelig, for styringen. Tempoet avhenger av at vi har styringsevne, og styringsevnen avhenger av at vi har de redskapene vi trenger som fungerer, slik at vi kan styre raskt mot de riktige målene.

Møtelederen: André Oktay Dahl – vær så god.

André Oktay Dahl (H): Du sa at det var et problem at ikke myndighet og ansvar henger sammen. Myndighet definerer jeg som mulighet til å gjøre noe. Du, som øverste ansvarlig for ditt ansvarskapittel, har ansvaret for at det utarbeides tilstrekkelige prognoser, og verktøyet er da det nye økonomisystemet. Slik jeg leser det, er det da å bruke det verktøyet som finnes, det står på. Det ser ut til at den evnen er noe ulikt fordelt mellom de ulike forsvarsgrene. Da skal jeg stille to spørsmål kort – bare for å definere: Legger Hæren inn de tallene som fremkommer i regnskapet, eller er det noen andre som legger inn de tallene?

Det andre: Har du sørget for at det er utarbeidet prognoser for pådratte forpliktelser i likhet med andre forsvarsgrener, eller er det noen andre som skulle ha gjort det?

Mirjam Fadnes: Når det gjelder regninger, lønn/regninger, så er altså det sentralisert. Lønnsadministrasjon/regning, Bergen/Harstad, FLA og FRA, som vi kaller det, som fører lønn og regninger. Alle regninger attesteres av brukerne ute, men selve dataene som kommer fram hver måned på forbruk – eller du kan gå inn når som helst – gjøres da sentralt på de to nevnte plasser. Sånn sett får man styringsinformasjon igjen tilbake. Når det gjelder lønn, får vi alle lønn. Det tar man ut én gang i måneden på forbruket. Det som har vært et problem gjennom året, og også i 2003, er at lønnsutbetaling har truffet forskjellige kapitleiere, fordi datakvaliteten i bunnen er for dårlig – personelldataene i bunnen er for dårlig. Det har gått litt på kryss og tvers i 2003, og også i 2004, så man har fått misvisende tall.

Møtelederen: Da er det Kjell Engebretsen.

Kjell Engebretsen (A): Det er ikke særlig underholdende dette at jeg igjen kommer tilbake til disse 220 mill. kr. Men jeg har forstått det riktig nå. 220 mill. kr ligger altså der etter at man har begynt å arbeide med regnskapet, eller har kommet så langt med regnskapet at man faktisk ikke får dem inn der. Så er det noe man kaller mellomregnskap, eller hva man kaller det. Der dukker det opp 220 mill. kr i ubetalte regninger. Da sier dere at systemet har vært slik, men det er ikke sånn lenger. Det har vært slik at 220 mill. kr, eller et større eller et mindre beløp, viderefører man uten å orientere Stortinget. Stortinget har altså ikke kunnskap om at det er brukt 220 mill. kr for mye forrige år, og Stortinget har heller ikke kunnskap om at kommende års budsjett vil bli redusert med over 200 mill. kr. Og dette sier dere har vært systemet. Kan dere bekrefte det? Jeg snakker om et beløp av denne størrelsesordenen. Jeg har ikke noen problemer med f.eks. 100 000 kr, som naturligvis kommer flytende på en fjel når man avslutter regnskapet. Men 220 mill. kr – som en del av dette systemet – må dere altså bekrefte.

Lars J. Sølvberg: For det første er det kanskje viktig å avgrense dette til for Hærens vedkommende å dreie seg om 40 mill. kr for den angjeldende del av dette. Men prinsippet er jo det samme.

Når det gjelder forholdet til Stortinget i denne sammenheng, tror jeg at jeg skal holde meg langt unna det og si at dette definitivt ikke tilligger denne delen av den militære organisasjon.

Når det gjelder det mer tekniske, kan du forklare det én gang til, Mirjam.

Mirjam Fadnes: Jeg ser ikke på dette som så problematisk som du gjør, for dette var et system som opphørte i løpet av 2004.

Dette har vært en rutine fra år til år. En kan si det slik at det som ikke ble betalt i desember – kanskje det ikke skulle ha gått til utbetaling før i januar uansett – har blitt betalt året etter. Slik har det vært. Summene har sikkert variert. Hvor stor summen har vært fra år til år, vet jeg ikke, men dette har vært en del av systemet, som på grunn av innføring av Leveranseprosjekt 1 nå må opphøre. Det er klart at den dagen det opphører, må man ta unna, slik at man får null i mellomregnskapet.

Kjell Engebretsen (A): Får jeg bare spørre deg: Har man systematisk operert med en 13. måned?

Mirjam Fadnes: Jeg vil ikke kalle det «en 13. måned». Det er regninger som ikke har gått til betaling i desember på grunn frist så og så. Selv om det ble postert ut i desember, var fristen kanskje i januar.

Møtelederen: Siste spørsmål er fra Siri Hall Arnøy. Vær så god!

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg takker først for oppklaringen i tilknytning til regnskap.

Jeg har et oppklaringsspørsmål. Jeg oppfatter det slik at generalinspektøren sier at Hæren ikke har noen tradisjon for å ha uorden i bøkene. Man pleier å betale sine regninger i tide. Det er Hærens tradisjon. Slik har det vært. Samtidig sier han – slik jeg forstår ham – at Golf ikke har vært et tilstrekkelig verktøy for økonomistyring.

Det jeg lurer på, er: Hadde man tilstrekkelig verktøy for økonomistyring tidligere? Er det slik at man her hele tiden ikke har hatt tilstrekkelig verktøy for økonomistyring? Eller er det slik at man har kommet til en eller annen mellomperiode, f.eks. fordi man har faset ut noen verktøy før andre verktøy er kommet isteden?

Lars J. Sølvberg: Svaret er vel ja – litt avhengig av hva spørsmålet var. (Latter i salen)

Siri Hall Arnøy (SV): Spørsmålet er om man etter din oppfatning har hatt tilstrekkelig verktøy for økonomistyring tidligere, mens man nå ikke har det – slik jeg forstår det.

Lars J. Sølvberg: Alle de systemene som har vært nevnt her tidligere i dag, gir et bilde av en virkelighet som ikke lenger var akseptabel innenfor det store statlige økonomiregelverket. Derfor var det nødvendig å sanere dette. Dessuten var dette en mengde systemer som arbeidet dår-

lig opp mot hverandre, men for den enkelte kapitteleier, som jeg og mine forgjengere, var det for så vidt mer håndterbart. Men det er stor forståelse for at Forsvarets militære organisasjon totalt sett måtte få et helhetlig system.

Det jeg egentlig mente da jeg sa at svaret var ja, var å svare på den delen av spørsmålet ditt som gikk på om vi er i en mellomperiode. Ja, vi er det. Vi er i utviklingen av et økonomistyringssystem som jeg har all grunn til å tro kommer til å bli bra, og som er helt nødvendig for å støtte denne – skal vi si – mer dynamiske militære organisasjonen som vi nå får i årene som kommer.

Møtelederen: Takk.

Da har du mulighet til å sammenfatte litt – hvis du ønsker det. Vær så god!

Lars J. Sølberg: Takk, komiteleder!

Hvis jeg kan få bruke bare et par minutter på dette, har jeg lyst til å si at Hærens hovedeksistensberettigelse naturligvis er å skape kampkraft, skape et maktmiddel for det norske samfunnet, rimeligvis. For at mine avdelingsjefer skal kunne konsentrere seg optimalt om dette, som er deres første og fremste anliggende, må de kunne drive ressursstyring og virksomhetskontroll på en tilfredsstillende måte. Det blir ikke mulig å konsentrere seg om de viktige oppgavene hvis man ikke har mulighet til å drive ressursstyring og virksomhetskontroll på en solid måte.

Vi er i ferd med å få det til. Vi har kommet et stykke på vei. Vi trodde ved utgangen av 2004 at vi var kommet mye lenger enn vi faktisk var. Det har jeg lyst til å understreke. Jeg har også lyst til å understreke at de første dagene på nyåret var vel så traumatiske for mange av mine avdelingsjefer som for meg personlig. Det å være avdelingsjef ute og tro at man har et budsjett på et tosifret antall millioner kr i balanse, og hvor et tosifret antall millioner kr plutselig er med røde tall, er ingen hyggelig opplevelse. Jeg kan forsikre om at vi tar dette personlig. Vi tar personlig ansvar på alle nivåer i Hæren, og vi setter alle kluter til for å få til en bedre ressursstyring og en bedre virksomhetskontroll. Da er vi selvfølgelig også avhengige av de systemene som ligger utenfor vårt myndighetsområde, og at disse utvikler seg på en for oss positiv måte.

Vi forsøker nå å finne ut hvordan det kunne være et så stort misforhold mellom det bildet av situasjonen i 2004 som åpenbart var virkelig, og det bildet som vi hadde. Vi skylder ikke på systemene rundt oss, men vi peker på at det må være noe ved forholdet mellom oss selv og dette bildet som ikke stemmer. Dette ønsker vi å finne løsninger på og bli bedre i.

Vi forbedrer våre egne systemer, og vi skal – ved de funn vi nå gjør – gjøre vårt for å bidra til at både Forsvarets militære organisasjon som helhet og hele forsvarssektoren får tilgang til den erfaringen vi nå har gjort oss.

Igjen: Det var sammenfall mellom nye forvaltnings-systemer, store totale organisasjonsendringer og stor produksjon. Det var Hæren og Forsvarets logistikkorganisasjon alene om i 2004, og vi skal sørge for at våre erfaringer kommer hele organisasjonen til gode.

Takk for oppmerksomheten.

Møtelederen: Tusen takk skal du ha for at du har bidratt.

Det blir nå et kvarter pause.

Høringen ble avbrutt kl. 14.

Høringen ble gjenopptatt kl. 14.15.

Høring med administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon, FLO, Erik Hernes

Møtelederen: Jeg har gleden av å ønske velkommen administrerende direktør for Forsvarets logistikkorganisasjon, FLO, som vi har lært oss at det heter, Erik Hernes. Du har med deg John André Jakobsen. Du har 10 minutter til en innledning.

Erik Hernes: Takk, komiteleder.

Jeg har valgt å følge forsvarssjefens eksempel, og har ingen innledning. Det har vært sagt og spurt så meget og kommet frem så mye underveis her at jeg ikke ser noen hensikt i det. Jeg vil heller komme tilbake til det under spørsmålsperioden.

Møtelederen: Da har vi desto lengre tid til å spørre, og du har også sikkert registrert at den tida trengs.

Da gir jeg ordet til saksordføreren, Kjell Engebretsen.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha, leder.

Nå er jo veldig mange spørsmål stilt i løpet av denne dagen, og det kan bli noen gjentakelser og slikt.

Først til FLO. Offentlige anskaffelser i Forsvaret er også en av de tingene som riksrevisor har påpekt mangler ved. Nå er det jo slik at Forsvaret, stort sett i hvert fall, er unntatt fra EØS-reglene. Det er også slik at en del innkjøp og slikt blir styrt av at det er eneleverandører, så Forsvaret havner i en litt annen situasjon enn resten av den offentlige forvaltning. Det ser vi. Men til tross for det er det slik at når det iallfall gjelder innkjøp av konsulenttenester og slike ting, skal man følge anskaffelsesreglementet. Vi ser også her at Forsvaret i en viss utstrekning bruker lokale leverandører framfor de leverandørene det er inngått rammeavtaler med. Kan du utdype dette litt for oss?

Erik Hernes: Vi søker selvsagt å bruke det som er regelverket for offentlige anskaffelser. Det som er unntatt fra regelverket for offentlige anskaffelser eller fra anbudsinnbydelser, er militært materiell ifølge EØS-reglene, mens alle andre anskaffelser er ute på offentlig anbud. Det føres anbudsprotokoller og innkjøpsprotokoller i forhold til det som anskaffes, slik at det skal være sporbarhet med hensyn til hvorfor man eksempelvis har valgt å gå til eneleverandører i de tilfellene hvor man velger det. Dette blir nå fulgt opp månedlig med tilbakerapportering fra dem som har anskaffelsesmyndighet i Forsvaret, slik at vi kan få tilbakemelding hele tiden om hvordan dette regelverket følges, og at det følges.

Når det gjelder rammeavtalene, er det riktig at vi har hatt en viss grad av – skal vi kalle det – disiplinære problemer når det gjelder å følge rammeavtalene, for det er jo ofte slik at det kan synes noe billigere lokalt sett å gå til den lokale forhandler fremfor å følge en sentralt inngått rammeavtale. Men hele hensikten med rammeavtalene er jo at vi får mer for pengene enn om man gjorde enkeltinnkjøp. Derfor har vi også satt inn en del tiltak for å følge opp rammeavtalene og for at man lojalt følger de rammeavtalene som er inngått.

Kjell Engebretsen (A): Det du sier, er at nå følger vi anskaffelsesreglementet, men vi gjorde ikke det hundre prosent i 2003. Det er ikke det du sier, er det?

Erik Hernes: Det jeg forsøker å si, er at i og med at vi har fått riksrevisjonsantegnelser for 2003, har vi tydeligvis ikke fulgt anskaffelsesreglementet til punkt og prikke i 2003. Der er det utarbeidet en del tiltak som fremgår av den tiltakslisten jeg forstod skulle presenteres for komiteen. De tiltakene følger vi nå opp månedlig, slik at vi skal sikre oss at nå følger vi anskaffelsesreglementet.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. Strålende. Når ble disse instruksene utarbeidet og satt i verk?

Erik Hernes: Instruksene for anskaffelsesreglementet har vært der hele tiden. Det ble utgitt et nytt regelverk, anskaffelsesreglement, for Forsvaret som var basert på lov om offentlige anskaffelser. Det ble utgitt 1. september 2004. Disse tiltakslistene som ligger her i dag, og som vi kommenterer fra, ble utarbeidet umiddelbart etter at vi fikk de riksrevisjonsantegnelsene for regnskapet for 2003, og det var omtrent midt på året i 2004. Det som nå står i listene, er både tiltakene, hvem som er ansvarlige, og status pr. måned for hva som er gjort.

Kjell Engebretsen (A): Ja vel. Utmerket.

Til den horisontale samhandlingen, som har blitt en del av Forsvarets sjel og vesen, har jeg forstått, og Modulf nevnte dette med en bil som måtte på verksted, osv. Men jeg forstår at dette er for å se, synliggjøre hvor kostnadene oppstår. Hvordan fungerer dette for FLO-organisasjonen? Hvordan ser dette ut for dere? Er det en voldsom administrasjon og store kostnader for å administrere denne horisontale samhandlingen?

Erik Hernes: Til det siste vil jeg svare et ubetinget nei. Det er ikke noen store kostnader ved å administrere det. Vi fører et kostnadsregnskap hele tiden ved de enkelte avdelinger og de enkelte verksteder. Kostnadene for de enkelte oppdrag føres så inn i regnskapene og skal i sin tur resultere i en faktura som utstedes til den som har gitt verkstedet oppdraget.

Det er klart at dette er en kulturendring og holdningsendring, og noen ser vel på det som nokså komplisert. Men som saksordføreren var inne på, er dette en måte å få synliggjort på hva de reelle kostnadene ved å drive For-

svarets operative virksomhet er. Det er en nødvendig ting som har kommet inn i løpet av de seneste årene.

For å isolere og synliggjøre dette har Stortinget vedtatt å opprette kapittel 1740, som er FLO-kapitlet. Slik mekanismene er i dag, skal alle leveranser, alle uttak av materiell vi gjør – f.eks. verkstedsreparasjoner – kostnadsføres på kapittel 1740. Vi forutsetter da at gjennom horisontal samhandel får vi inntekter fra dem som har fått bevilningene, nemlig den enkelte forsvarsgren og den enkelte generalinspektør, som betaler for de uttak som man gjør i FLO. Dermed nulles det ut, på årsbasis, det som er HS-finansiert i FLO, slik en betaler for å ta ut bilen på verksted når verkstedsjefen garanterer at den er reparert.

Kjell Engebretsen (A): Ja, men med den forskjellen at i livet utenfor Forsvaret kan vi krangle med litt forskjellige bilverksteder og få ned priser og slike ting, det har man ikke mulighet til i Forsvaret, så langt jeg kan forstå.

Men hvordan er det med prislista og prisforståelsen, er den helt klar?

Erik Hernes: Nei, prislista er ikke helt klar. Vi begynner å få på plass prislister for alle de oppgavene som vi ser og som vi kan levere i dag. Den vil nok ikke være hundre prosent komplett, men den vil være tilstrekkelig til at generalinspektørene kan lage seg et driftsbudsjett over det aktivitetsnivået som de har på årsbasis.

Kjell Engebretsen (A): Men til nå har det vært slik at generalinspektørene kunne bestille fordi de er nødt til å gjøre det for å holde hjulene i gang i den aktivitet som skal være i gang, og så viser det seg ved årets slutt at regninga var atskillig høyere enn hva man faktisk hadde forventet?

Erik Hernes: Ja, det kan man risikere.

Kjell Engebretsen (A): Det kan man risikere.

Internrevisjonen er, som forsvarssjefen veldig tydelig gav oss beskjed om, ikke fjernet. Men den er såpass redusert at jeg må spørre: Har den kapasitet, mulighet, i dag til å fylle den funksjon som en internrevisjon for et så svært område som dette skal ha?

Erik Hernes: Jeg kan ikke uttale meg om internrevisjonen i Forsvaret, for det ligger ikke under mitt ansvarsområde. Men jeg har etablert en controller-enhet i min egen organisasjon. Sjefen sitter ved min side her. De utfører en aldeles nydelig oppfølging av regnskapene våre og leveransene våre i FLO.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. Så det ligger direkte inn i ...

Erik Hernes: Det ligger i Forsvarsstaben.

Kjell Engebretsen (A): Det ligger i Forsvarsstaben, hovedgruppa. Akkurat, ja vel.

På dette systemet med horisontal samhandling... Hvordan i alle verden har dere funnet på det navnet – horisontal samhandling?

Erik Hernes: Jeg kan være med på å ta skylda for mye rart, men jeg tar ikke skylda for det.

Kjell Engebretsen (A): Nei. Jeg har etter hvert skjont hva det er.

Men reskontroller osv., er det på plass? Hele dette systemet fungerer nå?

Erik Hernes: Da må jeg henviser til min controller her, som vil svare spesifikt på det.

John André Jakobsen: I forhold til horisontal samhandling i FMO har vi egentlig to systemer: et overordnet system som går på hovedavtaler – større leveranseavtaler med hver kunde – og så har vi avtaler på lokalt nivå i FMO. Utdringene våre ligger mer på lokalt nivå. Der har vi ikke hatt god nok systemunderstøttelse eller god nok dialog med kundene, slik at de til enhver tid vil kunne ha god nok stillingsinformasjon i forhold til sine transaksjoner med FLO. Så der har vi en del å hente. Det er altså en kombinasjon av manglende systemunderstøttelse, og det er utfordringer i forhold til å ha en hyppig dialog og det å ha en oversikt over sine forpliktelser overfor FLO.

Kjell Engebretsen (A): Det kan virke litt flåsete av meg å ta dette opp igjen, som jeg har gjort flere ganger nå, dette med å betale regningene sine, men det er litt alvor i det. Jeg gjør dette dels av regnskapsmessige årsaker og liknende, dels også fordi det synes forferdelig merkelig ute i det norske samfunn at Forsvaret ikke betaler regningene sine, og at Forsvaret pådrar seg morarenter på mange millioner kroner, inkassobeløp osv. Hvordan er det hos dere? Har dere betalt regningene systematisk? Hvis dere ikke har gjort det, hva er grunnen til at dere ikke gjør det?

Erik Hernes: Jeg tror nok at når Riksrevisjonen har gått igjennom regnskapene for 2004, vil de også ha funnet at vi har en del synder å svare for. Årsakene til det er mange. Det kan f.eks. være at vi har vært igjennom – jeg vet at det har vært gjentatt flere ganger her – en kraftfull omstilling og omorganisering. Og slik regnskapssystemet fungerer i dag med det overordnede Golf Leveranseprosjekt 1, som det har vært referert til mange ganger, må det være en nitid kobling mellom personaldataene, mellom organisasjonene og mellom de såkalte Work Breakdown Structures som ligger i SAP, for å gi riktig attestasjon. Dermed kan det skje i omstillingen og omorganiseringen, hvor folk flytter i stillinger og flytter posisjon ganske ofte, at regnskapssystemet og de dataene som skal inn der, ikke klarer å følge med. Dermed sitter den som har bestilt og skal attestere på regningene, ikke på rett sted når regningene kommer, og så kan det oppstå forsinkelser. Det er en oppryddingssak å følge det opp.

Vi har også der satt i gang et ganske intenst arbeid for å opprettholde og oppdatere kontinuerlig det som vi kaller

for organisasjonsdata og personelldata, slik at de er i samsvar med de regnskapsdata som legges inn.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha.

Møtelederen: Jeg gir ordet videre til Høyre og Martin Engeset. Vær så god.

Martin Engeset (H): I forsvarssjefens årsberetning vises det foruten til de operative resultatene til årsakssammenhenger i forhold til Forsvarets overforbruk i 2004. Stiller du deg bak forsvarssjefens årsberetning?

Erik Hernes: Ja, det gjør jeg. Det som er skrevet inn om FLO i forsvarssjefens årsberetning, er utdrag av den rapporten som vi internt har levert til forsvarssjefen.

Martin Engeset (H): Takk for det.

Jeg har forstått det slik at det heller ikke for FLO så sent som 20. desember var noen tilnærmet riktig prognose for hvordan regnskapet ville se ut ved årets slutt, altså elleve dager senere. Hva rapporterte du som sjef for FLO videre opp i systemet den 20. desember?

Erik Hernes: Den 20. desember rapporterte vi, så vidt jeg kan erindre, at vi ville få et merforbruk på ca. 68 mill. kr i 2004. Jeg tror det er viktig å understreke at kap. 1740, som jo danner grunnlaget for den rapporten, finansieres gjennom tre kanaler. Den ene kanalen er direkte bevilgninger som vi får fra forsvarssjefen. Det er det vi har rapportert opp mot og kontrollert.

Martin Engeset (H): Så du rapporterte altså 68 mill. kr, og så endte det med 544 mill. kr i overforbruk?

Erik Hernes: Det er riktig. Den andre kanalen som vi får pengene inn fra, er gjennom horisontal samhandel og intern fakturering i Forsvaret. Det er ca. 80 pst. av den totale omsetningen på kap. 1740, nærmere 4,7–4,8 milliarder kr, som kommer i form av HS. I og med at vi ikke hadde noe godt prognoseverktøy for å kunne si hva horisontal samhandel ville gi av inntekter, måtte vi forutsette at det gikk i balanse. I tillegg til de to har vi også en tredje, og det er merinntektsfullmakten på kap. 4740, som også gir inntekter på 1740. Men i stort er det altså på HS-siden at de største sviktene har vært, fordi vi måtte anta at horisontal samhandel skulle gå i balanse på årsbasis.

Martin Engeset (H): Du fikk et overforbruk som var ca. åtte ganger større enn det du faktisk rapporterte som sjef for FLO?

Erik Hernes: Det er riktig.

Martin Engeset (H): Mener du at du gjorde alt du kunne og burde gjøre for å sjekke at det var en felles forståelse mellom FLO og forsvarsgrenene, og da spesielt Hæren, når det gjelder hvilke bestillinger som var innenfor og utenfor den årlige leveransekontrakten?

Erik Hernes: Det er et tiltak som vi har satt i gang etter at dette dukket opp. På den leveransekontrakten som vi har mot generalinspektørene, har horisontal samhandel fungert etter sin hensikt. Der er det fakturert for det beløpet som avtalen tilsier, og levert for det beløpet som de betalte.

Martin Engeset (H): Og allikevel ble det denne sprekken?

Erik Hernes: Allikevel ble det den sprekken.

Martin Engeset (H): Hvordan forklarer du det?

Erik Hernes: Som det ble antydnet tidligere her: På lavere nivå i organisasjonen – jeg skal ikke dytte all skyld på dem – sliter vi med å få til faktureringen. Det går både på kompetanse, på gammel kultur og gamle holdninger, og det går på mulighetene til å få generert fakturaer og holde styr på inntektene parallelt med at man leverer til de operative avdelingene.

Martin Engeset (H): Jeg har lyst til å be deg utdype litt hva du mener med kultur. Hva ligger det i det?

Erik Hernes: Huff, det er et farlig ord. I økonomistyringssammenheng tror jeg det er viktig å understreke at inntil for kort tid siden – det var til og med i 2003 – opererte hver av forsvarsgrenene med sitt kapittel. Det gjør de fortsatt. Men innenfor det samme kapitlet posterte man alt som var av personellkostnader, driftskostnader til materiell, alt som var av kostnader for å holde forsvarsgrenene i gang og gjennomføre de øvelser som var planlagt. I og med at man nå etablerte kap. 1740, så kostnadsføres altså alle logistikk- og støtteutgifter for hele Forsvaret på det kapitlet. Den internstyringen innenfor eget kapittel som generalinspektørene hadde tidligere, er dermed blitt vesentlig mer komplisert i og med at de nå må overføre penger til kap. 1740 for alle leveranser som skal gjøres.

Når det gjelder hva jeg mener med gammel kultur, er det at det nok utvilsomt er mange ute i organisasjonen som fortsatt lever i den gamle verden og tror at de kan styre alt sammen innenfor samme kapittel og ikke nødvendigvis må fakturere.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da gir jeg ordet videre til Carl I. Hagen – vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Når dere sender en faktura, posterer dere det da i regnskapet hos dere som en utestående fordring – når dere har sendt en regning til Hæren for noen leveranser?

Erik Hernes: John?

John André Jakobsen: Ja, nå har systemet for fakturering endret seg noen ganger i løpet av 2004. I begynnelsen ventet vi i FLO på en ny løsning, som det tok litt tid å komme på banen med, av ulike årsaker, slik at fakturerin-

gen i FLO ble utsatt mye av det første halvåret. Det gjorde at vi fikk et etterslep i faktureringen. Deretter gikk vi inn og begynte å fakturere ved bruk av p-nota, som har vært nevnt tidligere, altså den balansekontoen hvor FLO som leverandør inntektsfører et beløp, og idet kunden betaler, kostnadsfører kunden det beløpet. Det er slik vi har fakturert helt fram til 12. oktober, fortsatt med et betydelig etterslep, men da ble den ordningen endret, fordi den var i strid med anmerkningene fra Riksrevisjonen. Både rutiner og verktøy for fakturering ble endret, og vi gikk over til å bruke anvisningsblanketter på en ny måte.

Carl I. Hagen (FrP): Mitt problem er at jeg kan ikke forstå at man kan ha utestående fordringer mellom FLO og Hæren eller Luftforsvaret når man har et kontantregnskapsprinsipp. Hvis det er slik at man har en blanding av kontantregnskapsprinsipp og vanlige regnskapsprinsipper, vil det selvsagt alltid være et etterslep, og da er jo ikke dette reelle tilfellet merforbruk. Hvis det er slik at dere inntektsfører noe når dere sender regning, mens Hæren belaster seg når de fysisk betaler pengene – altså etter kontantregnskapsprinsippet – da kan det jo bare være at det er noen regninger som dere har inntektsført på ett tidspunkt, og som ikke er betalt på et annet? Kan det være riktig at det kan være årsaken til noe av det vi her står overfor – periodisering heter det når det skjer tilsvarende i bedrifter?

Erik Hernes: En del av de problemene som vi har kommet opp i i forbindelse med regnskapet for 2004, skyldes at det er utestående fordringer i systemet – ja.

Carl I. Hagen (FrP): Men da vil altså ikke vi bli kjent med situasjonen reelt sett for hele Forsvaret, fordi det er forskjellige beløp i FLO og i de andre grenene ettersom man har kontantregnskapsprinsipp eller de ordinære regnskapsprinsipper. En utestående fordring i Hæren står jo ikke der før de betaler, mens dere allerede har inntektsført den.

Erik Hernes: Ja, de tallene for utestående fordringer som vi har i FLO pr. dags dato, fremgår av forsvarssjefens årsrapport i stort, men de er ikke fordelt på de enkelte forsvarsgrener i den rapporten. Det er riktig.

Carl I. Hagen (FrP): Det betyr at de tallene som er i årsrapporten fra Forsvarssjefen for de enkelte forsvarsgrener, ikke er reelt sett korrekte. Det er et samlebeløp i FLO som skal fordeles til de andre?

Erik Hernes: Jeg vil si at svaret er ja.

Carl I. Hagen (FrP): Takk.

Du sa også at det har vært en dramatisk omorganisering, omstilling og omstrukturering i hele Forsvaret, også i FLO. Har du noen gang utarbeidet noen synspunkter på om dette går for fort, og om det kan være en større grad av usikkerhet? Er det foretatt f.eks. noen konsekvensanalyse av en videre implementering av planene for FLO, og

er den i så fall offentlig tilgjengelig? Og hva har konklusjonene vært?

Erik Hernes: Under behandlingen av 2004-budsjettet ble det lagt inn en del gevinstkrav på FLO som vi hadde en del betenkeligheter med. Ut fra de betenkelighetene har vi sendt frem et skriv om eventuelle konsekvenser ved å følge de gevinstkravene. Det gikk frem medio 2004.

Når det gjelder den videre omstillingen i FLO, har vi ikke noen andre kommentarer enn at den går fort, men den er nødvendig. Det er en del upopulære tiltak som må settes i verk, men de må komme. Det vi venter på, er å få resten av Golf-systemet på plass så snart som mulig, slik at vi får et helhetlig styringssystem på tvers av alle forsvarsgrenene. Det er nærmest en forutsetning for at en organisasjon som FLO skal kunne fungere på tvers av alle forsvarsgrener.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Carl I. Hagen (FrP): Er det skrevet som ...

Møtelederen: Beklager, Carl I. Hagen, tiden er ute.

Nå er det min tur, så André Oktay Dahl overtar som møteleder.

A n d r é O k t a y D a h l overtok her som møteleder.

Ågot Valle (SV): Jeg har et sitat her fra Aftenposten den 20. januar i år, og det er administrerende direktør som blir sitert:

«Når det så har vist seg dyrere enn antatt å vedlikeholde alt fra fly til tanks, inkludert kjøp av reservedeler, har det gitt problemer.»

Det bringer meg over til området internasjonale operasjoner, for det er et faktum at fellesnevneren for 2003–2004 ikke bare er omstillinger, men også store internasjonale operasjoner. Hvor stor andel av FLOs omsetning i sum er knyttet til materiell og reparasjoner for internasjonale operasjoner i 2003–2004?

Erik Hernes: Det har jeg ikke tallmateriell på her. Det må jeg eventuelt fremskaffe.

Ågot Valle (SV): Er det din vurdering at man har full oversikt over hva som går til internasjonale operasjoner i Forsvaret?

Erik Hernes: Ja, det er god regnskapsføring for de kostnadene som internasjonale operasjoner medfører. Der hvor FLO er involvert, er det selvsagt ved leveranse av materiell når de deployerer og drar ut.

Det er oppfølging i form av etterforsyning og reservedeler og eventuelt å ta igjen materiellet for reparasjon etter at en har vært ute. Det er i hovedsak innenfor disse områdene FLO har sine utgifter. Men jeg kan ikke si spesifikt hvor mye som kan henføres til kap. 1792, som jeg går ut fra at du er på jakt etter.

Ågot Valle (SV): Jeg er nok ikke på jakt etter bare det, for det går jo fram at dette også skal dekkes innenfor de ordinære budsjettene.

Jeg vil gjerne ha et lite råd, for det er ingen som i løpet av denne høringen har kunnet gi meg noe svar på eventuelle merkostnader knyttet til internasjonale operasjoner. Kan du gi meg et råd om hvor jeg skal gå med det?

Erik Hernes: Til forsvarssjefen.

Ågot Valle (SV): Til forsvarssjefen? Takk, det skal jeg gjøre.

Siri Hall Arnøy (SV): Møteleder, er det litt tid igjen?

Møtelederen: Ja.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg forstår også at det må være vanskelig å ha den totale oversikten over et regnskap hvis man ikke vet hva de tingene man bestiller, koster. Men til et litt annet spørsmål knyttet til regnskapsførselen, *hvor* regningene sendes. FLO administrerer mye utstyr, mange bygninger, etc. Hvis det er noe som ikke blir bestilt av noen, som ligger på lager, belastes det bare FLO? Sender dere regning noe sted da, eller hvordan fungerer egentlig det?

Erik Hernes: Det synes jeg var et veldig godt spørsmål. Det vi søker å gjøre, er i forbindelse med de avtalene som vi inngår med den enkelte generalinspektør, å identifisere hvilke materiellmengder som de har liggende på lager, og hvilke, skal vi si, ettersyns- og vedlikeholdsrutiner og etterforsyninger som gjelder for det. Så må vi fakturere ham det gjennom den avtalen som jeg skriver med den respektive generalinspektør.

Siri Hall Arnøy (SV): Er det for det første slik at man ikke vet prisen når man bestiller, og for det andre kan det hende at selv ting man ikke egentlig bestiller, kan man ende opp med å få en regning på via den avtalen? Beklager, hvis det er et dumt spørsmål, men det er litt vanskelig å få tak i.

Erik Hernes: Jeg skjønnte ikke helt spørsmålet. De vet sånn noenlunde hva prisen er på det de bestiller. De får et prisoverslag på det de bestiller.

Når det gjelder lagermateriell, kan det være lagermateriell som reservedeler. Da betaler de for de reservedelene som blir tatt ut i forbindelse med f.eks. et vedlikeholdsoppdrag eller hva det måtte være. Jeg kan bruke eksempelet å reparere en bil. Trenger man et nytt hjul, betaler man for det hjulet når vi tar det ut av lageret og monterer det på bilen.

Siri Hall Arnøy (SV): Helt kort: Denne controlling-enheten, blir det omtrent tilsvarende en internrevisjon, men bare for FLO? Blir det det?

Erik Hernes: Det er riktig.

Siri Hall Arnøy (SV): Eller blir det ikke det?

Erik Hernes: Nei, det blir visst ikke det likevel.

Siri Hall Arnøy (SV): Omtrent hvor mange mennesker er det man trenger, like fullt, til å drive controlling for en organisasjon på størrelse med FLO? Hvor mange er dere egentlig?

Erik Hernes: Nå blir det farlig her, så nå skal jeg la John svare på spørsmålet om hvor mange vi trenger.

Siri Hall Arnøy (SV): Hvor mange er dere?

John André Jakobsen: Hvor mange får vi?

Vi er seks-sju stykker som jobber ut mot FLOs divisjoner, og som har et oppfølgingsansvar overfor FLOs divisjoner, virksomhet og økonomi. I tillegg finnes det noen nøkkelressurser ute som vi teamer opp mot. Det er ikke 100 pst.-stillinger, men det er noen som har litt økonomi og litt andre ting. Man dekker rollen over flere personer.

Møtelederen: Tiden er ute.

Vær så god, Valle, da får du klubba tilbake.

A g o t V a l l e overtok her igjen som møteleder.

Møtelederen: Da gir jeg ordet til Modulf Aukan fra Kristelig Folkeparti – vær så god.

Modulf Aukan (KrF): Tidlegare i dag vart det sagt at Forsvaret arbeider seg ut av krisa. Har du ein kommentar til den utsegnen?

Erik Hernes: Nei, ikke annet enn at man vet at vi har en ubalanse, og spesielt har hatt en meget stor ubalanse, mellom struktur og de bevilgninger som gis, og de oppgaver som tildeles. Som forsvarssjefen og andre har vært inne på: Vi er i ferd med å få styring og kontroll med det.

Modulf Aukan (KrF): Eg viser til eit intervju i Aftenposten den 27. januar som går på om det er sannsynleg at drift og økonomistyring får betre kår i 2005, der administrerende direktør i FLO seier følgjande:

«Fordi vi får bedre samspill mellom gamle og nye datasystemer, i betydningen regnskapssystemer. Lærepengen har vært hard, men mye kompetanse er nå bygget opp». Kan du utdjupa det?

Erik Hernes: Ja, det kan jeg gjøre.

Det som har vært et av hovedproblemene når alle nå snakker om manglende systemstøtte, er at vi drar med oss alle de gamle datasystemene som hver av forsvarsgrenene tidligere hadde innenfor sin gren. Hovedutfordringen har vært grensesnittet mellom de gamle systemene, som stort sett fungerer ute i organisasjonen, opp mot det sentraliserte, nye regnskapssystemet i Leveranseprosjekt 1. På det tidspunktet hadde vi ikke noen kobling

mellom de to, altså det ytre systemet og det indre systemet. Dette foregikk stort sett manuelt, var meget forsinkende og skapte store problemer i gapet mellom fakturering og inntektsføring etc. Vi har hatt på programmet utviklingen av det vi kaller et datavarehus, som besørger den koblingen mest mulig automatisert. Det datavarehuset er nå på plass. Det ble slått på, som det så fint heter, den 26. januar 2005, hvis jeg ikke tar altfor feil. Vi har altså vært uten det frem til da.

Nå har vi helt andre muligheter for virkelig å følge leveranser, fakturering, inntektsføring og balansen mellom kostnadspådrag og inntektsføringen, slik at vi vet mye bedre hva, skal vi si, ubalansen mellom hva som er fakturert, og hva som reelt er tilbakebetalt, vil være, og kan ta styring deretter.

Modulf Aukan (KrF): Det du seier no, betyr det – no er vi tilbake til 2003, som dette egentleg handlar om – at det har teke så lang tid å få arbeidd inn dei systema som du beskriv no? Er det slik å forstå?

Erik Hernes: Det er slik å forstå.

I 2003 var ikke kap. 1740 etablert. Det instrumentet som er en forutsetning for å etablere kap. 1740 og få det til å fungere, slik jeg har beskrevet mekanismene, altså hvor alle kostnader føres, men må motregnes mot inntekter, er nå på plass, slik at vi kan ha mye bedre styring med det.

Modulf Aukan (KrF): Takk.

Møtelederen: Da har vi tid til noen oppfølgingsspørsmål.

Første oppfølgingsspørsmål kommer fra Kjell Engebretsen – vær så god.

Kjell Engebretsen (A): Ja, Carl I. Hagen hadde noen spørsmål som jeg tror var oppklarende. Men jeg tenker litt langsommere, så jeg må spørre igjen. Utestående fordringer som ikke betales i denne horisontale samhandlingen – når de ikke betales, hvis det skjer. Skjer det?

Erik Hernes: Ja, det har jo tydeligvis skjedd, da, i 2004.

Kjell Engebretsen (A): Ja. Og da blir det slik at de som har utestående fordringer som ikke dekkes inn, får altså et underskudd, et overforbruk. Er det riktig?

Erik Hernes: Ja, når det er utestående fordringer på kap. 1740, og en ikke får betalt fra forsvarsgrenene, får vi et underskudd på kapitlet.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. Og samtidig blir det da en gjeldspost på det andre stedet?

Erik Hernes: Det er riktig, hvis det er registrert der, ja.

Kjell Engebretsen (A): Ja, er ikke det helt åpenbart at det er det?

Erik Hernes: Det vil bli det nå når datavarehuset er på plass.

Kjell Engebretsen (A): Så det vi da kan stå overfor, er en situasjon hvor man får et merforbruk, eller underskudd, eller hva nå den korrekte betegnelsen er, på den enheten som har utestående fordringer som ikke betales, og så får man en gjeld på den enheten som ikke har betalt gjelden sin, og dermed får man altså to minuser her. Er det riktig?

Erik Hernes: Nei, nå må jeg tenke meg om. Det blir ikke riktig, man kan altså ikke ... Du sa det i stad, John, kan ikke du forklare det igjen?

John André Jakobsen: Ja, slik det nå ser ut på kap. 1740, er det et stort avvik der. En god del avvik skyldes altså ikke-realisererte inntekter. Men de er kun registrert der.

Kjell Engebretsen (A): Men blir det ikke ...

John André Jakobsen: Så det er ikke noen andre som sitter med en gjeld.

Kjell Engebretsen (A): Det er ingen som sitter med en gjeld.

John André Jakobsen: Vi har utestående fordringer, som det er dialog rundt med kundene.

Kjell Engebretsen (A): Og ingen har gjeld?

John André Jakobsen: Ikke som bokført gjeld, nei.

Kjell Engebretsen (A): Nei vel.

John André Jakobsen: Nei, det er en utestående fordring.

Kjell Engebretsen (A): Da må jeg gi meg, sier lederen.

Møtelederen: André Oktay Dahl, vær så god!

André Oktay Dahl (H): Ja, det var noe av det samme jeg lurte på. Hvor mye utgjør dette totalt, og hvor mye av det tallet er det Hæren som skylder?

Erik Hernes: Totalt sett utgjør det 380 mill. kr. Jeg kan ikke gå inn på hvor mye av det som tilfaller Hæren i dette tilfellet. Det er i den graderte versjonen av forsvarssjefens rapport.

Møtelederen: Da er det Carl I. Hagen, vær så god!

Carl I. Hagen (FrP): Jeg har et spørsmål på et tema som ikke er berørt, nemlig din egen stilling, men det har vært berørt tidligere, som du har hørt, også fra forsvarsmi-
nisteren. Finner du det rimelig at du er fristilt fra din åremålsstilling, og er dette i samsvar med det som også er berørt i din arbeidskontrakt? Jeg spør fordi det jo er noe selvsomt at du som, så vidt jeg vet, har en ansettelseskontrakt på åremål, er såkalt fristilt eller til disposisjon. Jeg skjønner ikke helt disse uttrykkene. Kan du oppklare hva som er situasjonen når det gjelder din egen stilling? Hvor lenge regner du med å kunne fortsette i din stilling, og hva er virkningene når du gir eventuelle instruksjoner av litt lengre varighet, i og med at det har stått i avisen at det er av kort varighet du sitter i denne stillingen? Er det i henhold til vanlige lover og regler, oppsigelsesgrunner og begrunnet i hva du har gjort feil, og har du fått grundig redegjørelse for alle disse tingene?

Erik Hernes: Jeg tar til etterretning at forsvarssjefen har informert meg om at jeg skal omplasseres. Foreløpig fungerer jeg i den stillingen som jeg er tilsatt i, og har ikke fått noe skriftlig eller noe videre muntlig om når det skal skje. Så jeg holder fokus på å gjøre den jobben som jeg er satt til å gjøre, nemlig å omstille Forsvarets logistikkorganisasjon og å rydde opp i det økonomiske rotet som har oppstått i 2003. Når det gjelder de legale og juridiske sider ved min kontrakt opp mot hva som er sagt i forbindelse med omplassering, vil jeg overlate det til jurister å vurdere.

Møtelederen: Greit, da gir jeg ordet til Berit Brørby – vær så god.

Berit Brørby (A): Det er mulig at vi fra Arbeiderpartiet har litt tungt for det når det gjelder disse internfaktureringsene, som Kjell Engebretsen var inne på.

Møtelederen: Det er det flere som har.

Berit Brørby (A): Det er det flere som har, ja. Derfor må jeg da spørre igjen. Altså: Det sendes en regning fra FLO til en forsvarsgren som ikke betaler. Det betyr at FLO har penger til gode, mens det vil være et underforbruk, eller skal jeg kalle det et overskudd, i den forsvarsgrenen som ikke betaler. Det betyr at pengene internt i hele Forsvaret er konstant. Dere sender regning – de betaler ikke. Dere får et underskudd – de som ikke betaler, har et overskudd. Er det riktig oppfattet?

Erik Hernes: Jeg vet ikke akkurat hvordan jeg skal følge den saken, men de pengene som jo bytter eier, for å si det slik, internt i Forsvaret fra en forsvarsgren til FLO, går jo til å betale for en leveranse. Det kan være personellutgifter i forbindelse med arbeid som er utført, altså en andel av en fagarbeiders eller en arbeiders eller en offisers lønn. Det kan være kjøp av reservedeler. Det er altså penger som går ut av Forsvaret, og noen må betale de pengene ut. Slik systemet er nå, er det slik at når de kostnadene påløper, så regnskapsføres kostnadene på dette kap. 1740.

Jeg har ikke fått noen bevilgninger for disse leveransene. De bevilgningene, de pengene, lønnsposen, eller hva man skal kalle det, ligger hos generalinspektørene, og derfor må jeg sende en faktura til generalinspektøren eller til hans representanter for å få inn de pengene som har blitt belastet på FLOs kap. 1740. Hvis jeg kan tillate meg å bruke en liknelse: Jeg har da min lønnsinntekt, og kona forutsetter at hun bruker fra min lønnsinntekt for å kjøpe klær, sko, mat og det hele. Men en dag så plutselig nekter jeg henne å få pengene, og da blir hun altså sittende i gjeld, mens jeg sitter med mer penger. Det er slik man kan illustrere dette internfaktureringsystemet.

Berit Brørby (A): Men sitter du med mer penger ...

Erik Hernes: Litt banalt, men ...

Berit Brørby (A): Men sitter du med mer penger, er jo pengene konstant. Da er det bare fordelingen som er feil. Så skal jeg ikke ta stilling til det med kjøp av sko, for det tror jeg vi har ...

Møtelederen: Jeg håper at kona hans har egen inntekt.

Erik Hernes: Det var ikke meningen å være banal her for å illustrere det, men pengene som sådan – du kan gjerne si at det er konstant. Spørsmålet er hvem det er som betaler den regningen. Så lenge de utgiftene kostnadsføres på 1740, vårt kapittel, må vi betale de regningene, og da må vi altså sørge for at vi har inntekter til å kunne betale regningene.

Møtelederen: Da er denne spørsmålsrunden over. Du har muligheten til å bruke 5 minutter til en sammenfatning dersom du ønsker det.

Erik Hernes: Nei, jeg tror ikke jeg bruker noe mer tid på det. Takk for spørsmålet.

Møtelederen: Takk skal du ha for at du har vært med på å bidra.

Høring med Norges Offisersforbund, Befalets Fellesorganisasjon og Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening

Møtelederen: Jeg ønsker dere da velkommen. Det er Peter A. Moe, som er leder av Norges Offisersforbund, Didrik Coucheron, som er leder for Befalets Fellesorganisasjon, og Tor Erik Drangsholt, som er leder av Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening.

Dere får 10 minutter til en innledning, og dere får sjøl disponere hvordan dere vil bruke den tida.

Peter A. Moe: Vi har valgt å gå rett på spørsmålsstillingen.

Møtelederen: Da har vi desto lengre tid til spørsmålsstillerne.

Da gir jeg ordet til saksordfører Kjell Engebretsen. Vær så god.

Kjell Engebretsen (A): Ja takk, leder.

Det blir jo spørsmål til samtlige organisasjoner, dette. Denne omstillingen som vi har hørt mye om, og som vi vel også kjenner til fra andre hold, er stor – den er betydningsfull, og den berører alle deler av Forsvaret.

Får jeg spørre dere som representerer de ansatte i denne svære organisasjonen, Forsvaret: Hvordan har kompetansebyggingen for å møte disse endringene vært? Ble den satt i gang i tide, har den vært relevant, er det slik at folk i Forsvaret føler seg trygge og i stand til å møte de utfordringene som dette nå fører til?

Peter A. Moe: Denne omstillingen som det her er blitt referert til, blir på mange måter sentrert rundt det som har skjedd de siste tre årene. Det er jo ikke det som er tilfellet. Det ble sagt fra denne plassen tidligere at vi ikke har hatt noe særlig omstilling i 1990-årene. Da glemmer man altså at vi nedla 42 avdelinger i Hæren, vi nedla sjøforsvarsdistriktene og reduserte 50 pst. på oppsetningene. Det skjedde stort sett fordi det var et samarbeid og en god dialog mellom myndighetene i Forsvaret, myndighetene ved Forsvarsdepartementet og organisasjonene. Det var et tillitsforhold som gjorde at til og med Stortinget fra talerstolen måtte berømme de store omstillingene uten at det var skapt støy.

Det som er det nye, er at det i dag er støy – veldig støy – fordi dialogen er borte, tilliten er borte, og samarbeidet er borte. Det er ett eneste stort fokus, og det er å fjerne kompetansen fra Forsvarets organisasjon. Når jeg sier det, må jeg også si at det er ingen, meg bekjent, som er uenig i at det er helt nødvendig med kraftige skritt for å omstille Forsvaret. Det er alle enige om. Men det er måten det i dag gjøres på, uten inkludering, uten at vi fokuserer på hvilken kompetanse vi trenger å ha igjen i det framtidige Forsvaret, som er veldig sårt for oss som sitter som tillitsvalgte. Det har overhodet ikke vært fokusert på å bygge kompetanse i forhold til de beslutninger og grep som er tatt for å innføre bl.a. nye systemer. Problemet er at man oppdager det i ettertid. Man har altså ikke fokusert på kompetansebyggingen i fortid, eller da man skulle innføre systemene, og da får man altså de store problemene, som er vist her i denne salen i dag.

Didrik Coucheron: Det er ikke så lett etter denne dagen her å få et veldig klart bilde av hva som kan være årsaksforhold, nå som vi på mange måter har resultatene fra 2003 i fjern fortid, og resultatene fra 2004. Men man må jo basere seg på noe, da, hvis man skal analysere situasjonen.

Et av spørsmålene som komiteen har stilt her i dag, er altså: Gjennomføres omstillingen for fort? Og så har man fått litt omtrentlige svar på hvorvidt det er tilfellet. Det er helt åpenbart at omstillingen har vært helt nødvendig, og det er åpenbart at omstillingen går i riktig retning, men

samtidig er det like åpenbart at hvis man skal gjennomføre en omstilling med stor kraft og med høyt tempo, krever det ressurser. De ressursene har ikke vært tilgjengelige, og det er derfor vi får den situasjonen vi i dag får.

Det er helt uproblematisk å se hensikten med omstillingen av Forsvaret, men det er samtidig fullstendig hensiktsløst å gjennomføre den på den måten den har vært gjennomført på innenfor store deler. En av de tingene som jeg opplever fra der jeg sitter, er at det stadig vekk har blitt gitt innspill både i forhold til tempo og i forhold til ressurspådrag, at denne gjennomføringen ikke er mulig å gjøre dersom ikke ressursene spilles inn. Istedenfor å si at OK, når vi nå skal innføre et nytt regnskapssystem, så sørger vi for å beholde kompetansen i en overgangsfase, har svaret heller vært: Vi reduserer kompetansen i den implementeringsfasen. Og da går det, som kjent, ganske dårlig. Det blir omtrent som å si at man skal kjøre fra Oslo til Trondheim, men man skal være i Trondheim om fire timer. Man får ikke lov til å bryte fartsgrensen, og man får jaggu ikke lov til å bruke bensin heller. Det lar seg rett og slett ikke gjøre!

Så omstillingen har, på den måten den har vært gjennomført på, hatt for få ressurser.

Tor Erik Drangsholt: Jeg tror også det er viktig å rette søkelyset mot 2003-regnskapet, som vi egentlig er her for. Så tror jeg det er viktig å sette i fokus hvordan vi har organisert økonomiforvaltningen i Forsvaret. Da er det tre ting som jeg synes er veldig viktige. Det er hvordan man organiserer, hvilke styringsformer man iverksetter, og hvilke systemer man har.

Når det er sagt, tror jeg også at en ting som er veldig viktig når vi ser på økonomi, er at det er tre forhold som henger sammen. Det er budsjett på den ene siden, lønn på den andre siden og sist, men ikke minst, regnskap.

Fra vår side tror jeg det er veldig uheldig at man har fragmentert dette. Når man legger en lønnsavdeling i Harstad, en regnskapsavdeling i Bergen og en budsjettavdeling i Oslo, samler man ikke kompetansmiljøene og de synergier man kan få ut fra det. Det tror jeg er veldig uheldig for økonomiforvaltningen.

Kjell Engebretsen (A): Jeg vil gjerne få lov til å stille et spørsmål til. Det går på når man endrer organisasjonen, når man går fra noe bestående og til noe annet – og dere har nå sagt en del om hva man trenger av kompetanse, osv. Når det gjelder rotasjon av personell, som jo Forsvaret har som en del av sitt system, har det påvirket den situasjonen vi er inne i nå? Er det slik at man gjennom denne rotasjonen også sprer kompetansen på en uheldig måte, eller er det et system og en ordning som fungerer godt i den organisasjonsformen vi nå har?

Peter A. Moe: Jeg vil si at det i mange år har vært et mål å få dempet beordringsrundene, beordringsantallet, og ha et større fokus på kontinuitet i stillingene.

Det var ganske forbausende for oss da vi bad om å få beordringslistene for 2003 og 2004, som viser at det har vært nesten 5 000 beordringer de to årene. Det har vært

faste beordringer, stort sett av minimum tre års varighet, og nesten like mange midlertidige beordringer av mer enn 30 dagers varighet, stort sett har det vært ettårsbeordringer. Altså, summen av antall beordringer for disse to årene er nesten 10 000, og det er i to år hvor vi har lagt inn ekstraordinære tiltak for å dempe rotasjonen.

Det er klart at dette vil i totalitet være negativt for både en forsvarsproduksjon og en omstillingsproduksjon, som tross alt tar tid.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre til Høyre og Martin Engeset – vær så god.

Martin Engeset (H): Det er en skriftlig formulering som har vært sitert noen ganger tidligere i høringen her i dag, og jeg finner det naturlig å gjøre det igjen. Det er første setningen i daværende forsvarsminister – fra Arbeiderpartiet – Bjørn Tore Godals proposisjon fra 2001, hvor han skrev:

«Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise.»

Da Stortinget hadde den saken til behandling, ble Stortingets svar at man måtte starte på en betydelig omstilling, hvor man hadde en del klart definerte mål og en del klart definerte tidsrammer for når dette burde skje.

Det jeg hører kanskje spesielt Peter A. Moe si nå, er at dette har gått for fort. Men det er altså Stortinget som har pålagt et slikt tempo i omstillingene.

Så blir jeg litt forvirret, Moe, for i VG i fjor høst kalte du omstillingen av Forsvaret for «den mest vellykkede omstillingen i norsk offentlig sektors historie». Det får jeg ikke helt til å stemme overens med det budskapet du plutselig har i dag.

Peter A. Moe: Det du refererte til sist, er et sitat fra din forsvarsminister og et dokument som heter St.prp. nr. 55. Det er et sitat fra henne som jeg brukte for å vise til hvor omfattende omstillinger vi allikevel har fått til. Jeg argumenterte for at det også var på tross av at vi har fått et veldig uheldig og ulykkelig klima i styringen av Forsvaret, hvor organisasjonene gang på gang opplever at arbeidslivets spilleregler brytes, og at det ikke lyttes til advarsler som har kommet. Så sitatet er fra et stortingsdokument.

Martin Engeset (H): Så du føler deg litt misforstått av VG der, da, for jeg leste at det var faktisk noe du mente?

Peter A. Moe: Det er Bjørn Hernæs som har ment at jeg mente det. Det som ble skrevet der, var et sitat fra St.prp. nr. 55.

Martin Engeset (H): Men du er enig i at det er et behov for å omstille, og at det er behov for å nedbemanne med 5 000 årsverk, osv., og at tidsrammen som Stortinget har fastsatt, er 2001–2005?

Peter A. Moe: Den må vi forholde oss til, ja.

Martin Engeset (H): Ja. Så det er ikke noe å si på det, liksom?

Peter A. Moe: Nei, overhodet ikke.

Martin Engeset (H): Nettopp.

André Oktay Dahl (H): Det har vært en del offentlig debatt, og det er flere av dere som har deltatt. Men når dine medlemmer, Didrik Coucheron, så sent som elleve dager før årets regnskap skal avlegges, sender prognoser opp i systemet, viser det seg å være prognoser som er fullstendig gale. Hvilket ansvar føler du at dine medlemmer har for at man faktisk gir korrekte opplysninger til statsråden, opplysninger som statsråden bygde på i desember?

Didrik Coucheron: Jeg er ikke helt sikker på om jeg skjønnte ...

André Oktay Dahl (H): 20. desember kjente man ikke til at det skulle komme noen stor sprekk, og det var da nesten på slutten av året. Du har en del medlemmer, og du har også et ansvar ved at du selv er i Forsvaret. Hvilket ansvar føler du i forhold til å gi korrekte opplysninger til forsvarssjefen – opplysninger som da viderefremmes til forsvarsministeren så sent som 20. desember, hvor man trodde at alt var i skjønneste orden i Forsvaret?

Didrik Coucheron: Jeg er ikke helt sikker på om jeg klarer å svare fyllestgjørende på dette, men jeg skal gjøre et forsøk.

Jeg sitter som leder av en befalsorganisasjon, med den følge at jeg da sitter utenfor linjene i Forsvaret. Det er klart at mine medlemmer rapporterer oppover i systemet det forbruket som de har i løpet av et år. Når de gjør det, gjør de det ut fra de styringsinformasjonene som er tilgjengelige i det tekniske systemet som finnes. Jeg vet at de synes det er forferdelig plagsomt å oppdage at det faktisk rapporterte på et slikt tidspunkt, viser seg ikke å være tilfellet i det hele tatt, slik at det ansvaret de opplever, er nok betydelig. Det må jeg si.

Når det gjelder mitt personlige ansvar oppe i dette, opplever ikke jeg at jeg er i en posisjon hvor jeg kan si at jeg har vesentlig ansvar for dette.

André Oktay Dahl (H): Jeg har et spørsmål til Moe.

I Dagens Næringsliv den 20. januar sier du – jeg satser på at det ikke er Bjørn Hernæs som også har sagt dette, for jeg tror jeg er ganske sikker på at det er du som har sagt det – at det er helt forkastelig personalpolitikk å bytte ut logistikk-sjef Erik Hernes og generalmajor Lars J. Sølvberg. På generelt grunnlag, mener du ikke at det er riktig at de som gjør en jobb til daglig, også skal stå ansvarlig for resultatene av den jobben de gjør? Det viser seg at i andre forsvarsgrener greier man å få det til. Man har utviklet prognoseverktøy som gjør at det fungerer, mens man andre steder ikke har det. Er det ikke på en måte slik at de som faktisk har ansvaret, må ta ansvaret og konsekvensene

av det ansvaret de har, og myndigheten og muligheten til å gjøre noe med det?

Peter A. Moe: Jeg er nok den som i veldig mange år har etterlyst nettopp det å bli stilt til ansvar for disposisjoner. Det er ansvar, det er myndighet, det er ressurser, og det er de virkemidlene man skal kunne bruke for å ta sitt ansvar, som det er veldig viktig å se en helhet i.

Det vi har opplevd i dette rommet i dag, gjennom de beskrivelsene som har kommet her, er at avdelingssjefer faktisk ikke blir satt fullt ut i stand til å ta det ansvaret, fordi det er altfor mange mangler ved å ta det. Når det gjelder den helhetlige måten å kunne ta et ansvar på, når de virkemidlene ligger på plass, skal overtredelse av disse tingene føre til at den som eier ansvaret, også må ta det. I dag mener jeg at det tilligger departementet, det tilligger forsvarssjefen, det tilligger general Hansen og general Johansen å ta det ansvaret, ikke disse kapitleierne.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Jeg gir ordet videre til Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Takk skal du ha, komiteleder.

Så vidt jeg har observert, har dere fulgt høringen i dag, og det siste Peter A. Moe nevner, er en av de sentrale tingene:

Dere har rettet sterk kritikk mot en for rask gjennomgang av omstillingen og omstruktureringen i Forsvaret og mangel på – la oss si – å følge de vanlige spillereglene når det gjelder å gjøre dette sammen med dem som blir berørt av det, istedenfor ovenfra og nedover. Ligger ansvaret for de problemer som er nå, i den forstand at du har sagt at det ikke er noen bra situasjon, i departementet, hos forsvarssjef, hos forsvarsstab, eller ligger det på generalinspektør-/administrerende direktørnivå og nedover?

Didrik Coucheron: Jeg kan i hvert fall begynne med å snakke om ansvar. Det kan være litt vanskelig, for ansvar for hva?

Det er ingen tvil om at rammene for den omstilling Forsvaret nå gjennomfører, blir ledet av Forsvarsdepartementet – det må være slik – og spesielt er det FD/V som har et ansvar for totaliteten av omstillingen av Forsvaret. Sånn må det nødvendigvis også være. De risikovurderingene som man gjør når man initierer en stor omstilling av Hæren, en stor omstilling av FLO, samtidig som man implementerer et økonomisystem på et tidspunkt som man blir advart mot å gjøre det på, uten at horisontal samhandling og mekanismene for å gjennomføre dette på en fullgod måte er til stede, må bety at man antakeligvis har gjort en noe knapp og for dårlig vurdering knyttet til hvilke konsekvenser et feilslag vil gi. På mange måter opplever i hvert fall jeg det slik at dette blir historien om en varslet katastrofe, fordi advarslene har vært så mange. Rammene for hvordan Forsvaret skal gjennomføre, er det departementet som gir, og der må også departementet ta et vesentlig ansvar.

Så er det helt åpenbart at alle som er involvert i å bruke penger i Forsvaret, må gå i seg selv – det er helt åpenbart.

Men det må ikke bli slik at de som legger premissene for omstillingen, på mange måter seiler helt fritt i en slik situasjon som vi er kommet i nå.

Carl I. Hagen (FrP): Er dere andre to i hovedsak enig i denne fremstillingen? Ikke gjenta den, for da bruker dere av min tid. Altså: Er dere i hovedsak enige?

Peter A. Moe: Du liker et svar på spørsmålet, og det er ja.

Carl I. Hagen (FrP): Mener Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening det samme?

Tor Erik Drangsholt: Når det gjelder selve omstillingen, synes vi ikke den har gått for fort.

Når det gjelder innføringen av regnskapssystemer, er det altså slik, som noen har vært inne på her før, at vi hadde valg mellom å la det gamle gå, kontra å fase inn systemet. Jeg er enig med dem som hevder at ved ikke å gjøre det, hadde det blitt enda verre. Det eneste jeg kan si som kritikk av akkurat innføring av regnskapssystemene, er at man kanskje burde hatt litt lengre prøvekjøring sammen med det andre systemet, og litt bedre opplæring.

Carl I. Hagen (FrP): Takk skal du ha.

Dere sier at det har kommet gjentatte advarsler på flere av disse områdene. Er noen av dere kjent med at også Forsvarsstaben senhøstes, den 18. november 2003, bad om noe reduksjon i tempoet for å kunne gjøre dette på en forvarlig måte?

Peter A. Moe: Ja, vi er kjent med det. Vi er kjent med at det foreligger et slikt brev fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet, og jeg kan faktisk sitere konklusjonen. Den er relativt kort. Konklusjonen er slik:

«Dersom nedtrekksmålet ikke korrigeres for endringene beskrevet ovenfor» – altså 1 100 nye årsverk på grunn av nye oppgaver – «vil det få omfattende konsekvenser for omfang og ambisjonsnivå for virksomheten FMO, og det synes ikke mulig å realisere alle målsettinger for utvikling av operative kapasiteter innen utgangen av 2005. FST er forberedt på å presentere konsekvensene etter nærmere avtale med FD.»

Dette har det vært en dialog med Forsvarsdepartementet om i forhold til disse nye oppgavene som refererer seg til de over 1 000 nye årsverk, som man ønsker et nedtrekk på av de 5 000. Det fikk man ikke godkjennelse i Forsvarsdepartementet på. Derfor denne konklusjonen.

Carl I. Hagen (FrP): Ble det noen reaksjon fra forsvarssjefen eller Forsvarsstaben når de bruker så pass sterke uttrykk og likevel får et blankt nei til å gjøre noe, eller var man fornøyd med at man ikke ble hørt i det hele tatt av departementet?

Peter A. Moe: Nei, og jeg syntes det var litt påfallende at forsvarssjefen ikke erindret saken, engang. Den ble i hvert fall ikke fulgt opp videre av forsvarssjefen.

Carl I. Hagen (FrP): Det siste spørsmålet gjelder også ansvarsfordeling. Dere har hørt det som har skjedd i dag. Finner dere det i noen grad rimelig begrunnet at nettopp generalinspektøren for Hæren og administrerende direktør i FLO er de som, i hvert fall i offentlighetens øyne, er utpekt som syndebukker for dette, eller er det andre som har ansvaret for de systemfeil som vel er avdekket?

Didrik Coucheron: Jeg skal prøve å begynne, i hvert fall.

Det er i hvert fall ikke blitt klarere i løpet av dagens høring at de beslutningene knyttet til å fjerne administrerende direktør i FLO og GH fra stillingene sine er blitt riktige enn det de var før vi begynte! Jeg syntes i utgangspunktet det var en hastig beslutning, for det er litt vanskelig å se at disse to kan bære et hovedansvar for forvaltningen av et system som ikke var tilstrekkelig godt nok til at de kunne ta det hele og fulle ansvaret som stillingen faktisk innebærer. Og jeg vil nok si at hadde man hatt litt mer tålmodighet, kunne man kommet fram til langt bedre løsninger for å identifisere ansvar og årsak enn det man har gjort nå.

Peter A. Moe: Hvis jeg skulle driste meg til å si noe om det, ville jeg gått litt tilbake, for det er jo et spørsmål om å fylle sitt ansvar.

Jeg la merke til at det ble presentert et forslag fra Hagen om en eventuell granskning av det som har skjedd. Jeg tror nok at alle som har et ansvar, hele tiden må vurdere om man er i stand til å fylle sitt ansvar, og der ligger også Stortinget med sitt kontrollansvar. Jeg tror at hele denne saken er så komplisert at det ville være helt nødvendig. Ikke minst av hensyn til framtiden, for å unngå feil igjen, tror jeg det vil være riktig, selv om det også vil være smertefullt for mange av våre folk, at vi eventuelt vurderer en granskning av hele dette bildet. Det er da jeg tror at vi kan klare å unngå de verste feilene også for framtiden.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre ...

Carl I. Hagen (FrP): Kan tredjemann få anledning til å svare på spørsmålet?

Møtelederen: Vet du, nå har det gått over 8 minutter, så jeg må gi ordet videre.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg kommer tilbake senere.

Møtelederen: Jeg gir ordet videre til Siri Hall Arnøy, som skal spørre på vegne av SV.

Siri Hall Arnøy (SV): Takk.

I forhold til økonomistyringssystemer og Golf oppsummerte Sølvberg med noe sånt som at man hentet ut gevinsten – slik jeg forstod det – nærmest i forkant av at systemet var innført. Jeg lurer på om noen av dere kan belyse dette. Spørsmålet for oss blir jo litt slik at ja vel, Golf var nødvendig, men hvis man legger det til grunn at det var en

eller annen form for systemendring, blir spørsmålet like fullt om alle de feilene vi nå ser i 2003-regnskapet, var nødvendige. Hadde man kontrollsystemer i forkant som man kunne beholdt lenger for å unngå noen av disse feilene – f.eks. forsvarssjefens internrevisjon, som forsvarssjefen i dag er tydelig på fortsatt eksisterer, men som, i hvert fall så vidt jeg har forstått det, ikke har helt samme rolle som tidligere? Har noen av dere noen kommentarer til hvilke systemer man kunne ha valgt å beholde lenger for å unngå noen av de feilene i innføringen av nytt lønns- og regnskapssystem?

Tor Erik Drangsholt: Jeg tror jeg begynner, jeg.

Det er det selvsagt vanskelig å svare på, for da måtte man beholde alle de systemene man hadde, før man implementerte et nytt. Jeg er ikke sikker på om man, hvis man hadde beholdt de gamle systemene, ville unngått det som skjedde med regnskapet i 2003.

På den andre siden må vi ikke tape av syne følgende: Nytt system var tvingende nødvendig fordi økonomireglementet i staten, de gamle systemene, ikke tilfredstilte de kravene. Derfor var det tvingende nødvendig å få innført et nytt system.

Du spør om kompetanse. Jeg tror kanskje følgende ble gjort litt feil: Når vi implementerte systemene, var vi for raske med å ta ut gevinstrealiseringen på personellsiden. Jeg tror at hvis det gamle personellet hadde fått sitte litt lenger, tror jeg kanskje mye kunne vært unngått.

Siri Hall Arnøy (SV): Andre som har noen kommentarer?

Didrik Coucheron: Det er klart at det å innføre et nytt system og kjøre alle de gamle systemene parallelt, ville vært en veldig kostnadskrevenende operasjon. Men poenget ditt er veldig greit: Et system består av mennesker og maskiner. Det å sørge for at mennesker er til stede i tilstrekkelig antall, med tilstrekkelig kompetanse, i oppstarten av en så stor omveltning på økonomisiden ville vært en forutsetning for en vellykket gjennomføring. Det ble altså ikke gjort, snarere tvert om.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg vil gjerne ha et svar fra Moe også – men vil bare spørre: Hvem bør bære ansvaret for det valget, etter ditt syn?

Didrik Coucheron: Etter mitt syn er det ikke noen tvil der – det ligger på de som orkestrerer, altså de som modellerer omstillingene i stort. Der ligger hovedansvaret på Forsvarsdepartementet, fordi de legger press på og setter tidsfristene for når disse realiseringene skal skje.

Siri Hall Arnøy (SV): På statsråden rett og slett, og forsvarssjefen, eller ...?

Didrik Coucheron: Ja, departementet er de som legger rammene for omstillingen av Forsvaret, slik som det er vedtatt av Stortinget.

Peter A. Moe: Det som er ganske trasig å oppleve nå i ettertid, er at man har innført systemer og en minimalisert kapasitet på de ulike områdene og fjernet kompetanse i veldig stor grad, spesielt innenfor det feltet vi her snakker om, forvaltning og økonomi. Men det har jo vært en egen analyse, f.eks. ved opprettelsen av Forsvarsstaben, som konkluderte med at det var overveiende sannsynlig å feile når man innførte den nye, marginaliserte forsvarsstaben. Det framkommer også nå i forsvarssjefens årsrapport at det er ikke styringskraft i Forsvarsstaben, fordi den er for liten i forhold til oppgavene. Dette er jo opplysninger som har kommet fram gjennom egne vurderinger og dokumenter i Forsvaret som er tilstilt Forsvarsdepartementet. Likevel aksepterer man da – og det er for så vidt et poeng – at sannsynligheten for å feile likevel kan være veldig høy, fordi tempoet må kjøres og de begrensede oppsetningene må innføres.

Siri Hall Arnøy (SV): Men er det noe man kunne ha gjort annerledes? Jeg snakker ikke om å videreføre hele systemet parallelt. Dette blir etterpåklokskap, men hvis man skulle ha gjort én ting for å forhindre noe av det vi ser fra 2003, hva skulle man ha gjort? Og hvem skulle ha gjort det?

Peter A. Moe: Det er én eneste ting, og det er at man skulle ha fokusert på ny kompetansebygging ved innføringen av LTP-1, og man skulle ha sikret seg når det gjelder de tingene som ikke fulgte med LTP-1 – altså økonomistyringssystemet og reskontrosystemet, som nettopp skal ivareta horisontale samhandling, de ble jo skrudd av systemet – slik at da måtte man ha sørget for at man beholdt den kompetansen som kunne de gamle systemene, og de gamle systemene akkurat for reskontro og for økonomistyring burde ledsaget innføringen av det nye systemet.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre til Modulf Aukan.

Modulf Aukan (KrF): I starten på denne sekvensen var historieskriving eit tema, og ein viste til at ein òg har hatt omstillingar tidlegare, og at det har gått relativt bra, på grunn av at dei tilsette har hatt medverknad.

Så sa ein etterpå at den som har ansvaret, må ta ansvar. Da kjem mitt naturlege spørsmål: Mangla det lojalitet i rekkjene?

Didrik Coucheron: I forhold til implementeringen av omstillingen?

Modulf Aukan (KrF): Ja. Vi fekk ei litt alternativ historieskriving heilt til å begynne med, at den førre runden med nedbemanning og omstilling var relativt vellukka på grunn av at dei tilsette har hatt medverknad. Så vert det neste spørsmålet: Har den lojaliteten teke slutt? Er det ikkje lojalitet i rekkjene?

Didrik Coucheron: For de tidspunktene vi snakker om, 2003 hovedsakelig, og 2004....

Modulf Aukan (KrF): Ja, det er det vi snakkar om.

Didrik Coucheron: Ja, ikke sant? Jeg tror ikke årsaken i første rekke må finnes der. Det ville være en feilslutning. Men problemstillingen blir veldig fort at i det øyeblikket man har en posisjon hvor man skal gi råd og gi uttrykk for hva arbeidstakeren mener om de prosjektene som gjennomføres, og man i en sånn situasjon opplever ikke å være meningsberettiget, eller enda verre, å være et brysomt fremmedelement i strukturen, da blir altså samarbeidsklimaet noe labert. Det har vel vært tilstanden nå i et par år, og det har nok Forsvaret som sådant tapt på.

Peter A. Moe: Kan jeg få gi en liten supplering? Den blir mer filosofisk, men det er klart at når – veldig forenklet – det eneste som personellet nå over flere år har opplevd, er at det ikke går fort nok å bli kvitt dem, så påvirker dette en hel organisasjon som både skal produsere forsvarsevne som tidligere, og i enda større grad etter 11. september 2001, og gjennomføre en omfattende omstilling. Når det eneste man hører, er at det går ikke fort nok å bli kvitt kompetansen, er det klart at det gjør noe med menneskene i organisasjonen.

Modulf Aukan (KrF): Men – og dette gjeld alle tre – er ein enig i at det norske forsvaret har behalde si forsvarsevne?

Tor Erik Drangsholt: Da begynner jeg. Ja, det er jeg enig i. I alle tre forsvarsgrener har det ikke vært produsert større forsvarsevne i moderne tid enn det som er gjort de siste årene.

Så har jeg lyst til å si litt til det du sier om lojalitet. Altå: Det må være hevet over enhver tvil at offiserskorpset og folk i Forsvaret er meget lojale. Det kan det ikke herske noen tvil om.

Modulf Aukan (KrF): Det er godt å høyra.

Didrik Coucheron: Jeg tror at det at vi i dag har et forsvar som leverer relevante kapasiteter i forhold til en sikkerhetspolitisk vurdering, er helt riktig. Den samme leveransen gjorde vi for så vidt også for 15 år siden, men da under andre forutsetninger. Så i hvor stor grad det er bedre nå enn før, er det litt vanskelig å svare på, men det er riktige i dagens situasjon i hvert fall.

Peter A. Moe: Dette med strategiske vurderinger og den strenge vurderingen av bedre eller dårligere forsvarsevne er det kanskje ikke vi som har den største autoriteten i forhold til. Men det er helt åpenbart at den voldsomme nedtrappingen av Forsvaret skulle kompenseres ved kvalitetsforbedringer. Det skulle sørge for at vi ble bedre, og det har skjedd innenfor en del nisjekapasiteter i Forsvaret. Men i veldig stor grad har vi bare blitt mindre, og vi har tappet organisasjonen for veldig mye kompetanse. Så to-

talt sett vil jeg sette et stort spørsmålstegn ved om det går an å generalisere og si at vi har en bedre forsvarsevne i dag enn for fem, seks, sju, åtte år siden.

Modulf Aukan (KrF): Saka er jo den at vi no har til behandling ein forvaltningsrapport frå Riksrevisjonen. Den skal vi som storting læra av, og m.a. derfor har vi denne høringa.

Møtelederen: Da tar vi en runde med oppklarings-spørsmål. Den første som får ordet, er Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Jeg har lyst til å utfordre de ansattes organisasjoner på følgende: Hva slags karakteristikkk vil dere gi av samarbeidet mellom forsvarsledelsen og de ansattes organisasjoner? Da tenker jeg ikke på noen inner-tier ved skyting på blink, men jeg vil høre litt om hva dere mener om det.

Nå har vi hørt her i dag at hele forsvarsledelsen, fra minister og nedover, har sagt og argumentert med at en kraftig holdningsendring og kulturendring må til i Forsvaret for at man skal lykkes i omstillingen. Kjenner dere dere igjen i den beskrivelsen? Er det dere nedover i systemet som er problemet? Er dere enig i at det er den gamle kulturen og de gamle holdningene i Forsvaret som er forklaringen på at spillereglene mellom de ansattes organisasjoner og Forsvaret mer eller mindre er satt ut av spill? Jeg vil gjerne ha noen kommentarer på dette.

Tor Erik Drangsholt: Du kan få en fra KOL først. Det er litt vanskelig å svare på. Jeg har jo fulgt med på høringen, men jeg har ikke oppfattet det slik at det var en generell kulturendring som måtte til i Forsvaret. Jeg oppfattet det som om det var en kulturendring i relasjon til horisontal samhandel og en del ting innenfor der som ikke vi har hatt før. Fra min side vil jeg kommentere det. Det er klart at man endrer jo på noe som har vært etablert, og så innfører man noe nytt. I en stor organisasjon tar det litt tid. Det er det jeg vil si om det.

Når det gjelder samarbeid, er jo vi i organisasjonen utenom Forsvaret, som Peter A. Moe var inne på. Men fra vår side har vi hatt et godt samarbeid med Forsvarets ledelse og Forsvarsdepartementet.

Møtelederen: Vi har flere på lista, så kan dere være litt korte?

Peter A. Moe: Jeg vil eksemplifisere det med at vi i 2004 kastet om på hele Hæren, og generalinspektøren var inne på at det berørte 10 000 mennesker. Jeg skal nesten vedde på at dere ikke har hørt mye lyd om dette. Det har vært et veldig godt samarbeid med generalinspektøren og hans folk. Fra generalinspektørnivå og nedover fungerer det veldig bra. Hovedavtalen respekteres. Avtaleverkets spilleregler respekteres. Jeg må si at når det gjelder forsvarssjefens ansvar og Forsvarsdepartementets ansvar, er det et helt annet bilde i forhold til å følge avtaleverket. Der må jeg si fra vår del at klimaet aldri har vært dårligere på disse to nivåene.

Møtelederen: Jeg gir da ordet videre til André Oktay Dahl.

Didrik Coucheron: Kan jeg få lov til å si noe?

Møtelederen: Ja, men jeg oppfordrer deg til å være kort.

Didrik Coucheron: Jeg vil bare si at det ikke er noe problem å samarbeide med Forsvarets øverste ledelse hvis man er enig i det de mener. Da går samarbeidet knirkefritt. Hvis man tillater seg å være uenig, er det langt vanskeligere, dvs. det er like enkelt da, for da blir man bare satt på utsiden.

Når det gjelder holdning og kultur: Det er ingen tvil om at holdning og kultur har betydning, men det er ikke det som er problemet i forhold til implementeringen av lønns- og økonomiprosjekter i Forsvaret.

André Oktay Dahl (H): Jeg skal være kort. Det store bildet her i denne høringen er at man kan lese årsmeldingen til forsvarssjefen, operativ kapasitet, kvalitet, reaksjonsevne, mer penger til investering fremfor drift, og at de 220 mill. kr som det har vært pratet mye om her, er veldig lite i forhold til overføringer tidligere år. Det er tre hovedområder som i det store bildet viser at man har kommet på rett vei i moderniseringen. Er det en beskrivelse som dere deler, når vi er ferdig med å pukke på regnskap osv., i forhold til målene som var satt for omstillingen av Forsvaret?

Didrik Coucheron: Jeg skal svare kort på det. Så kan Moe følge opp etterpå.

Når det gjelder målene for omstillingene, er de klart definert. 5 000 årsverk ned, 2 milliarder kr i driftsinnsparinger og ...

André Oktay Dahl (H): ... effekten av målene. Det er bare virkemidlene for målene. Mener du at disse målene er nådd, eller mener du det ikke?

Didrik Coucheron: Jeg kommer til det, for det er målene vi måles på. Delkonklusjonen blir: For å nå disse målene brukte vi nesten 1 milliard kr mer i 2004 enn det vi burde. Det bør bekymre alle og enhver. Hvis vi skal levere de kapasiteter som Stortinget har sagt at vi skal levere, koster det altså tydeligvis mye mer enn det vi har forutsatt. På en side er det betryggende at forsvarssjefen sier at dette har gått til operativ virksomhet, så slik sett har vi ikke sløst bort pengene. Men på en annen side er det ganske urovekkende, fordi vi rett og slett kanskje har en situasjon hvor det koster langt mer å drifte dette forsvaret, som er reaksjonssterkt og alt mulig, enn det vi har forutsatt. Det bekymrer oss jo en del.

Møtelederen: Jeg gir da ordet videre til Siri Hall Arnøy.

Siri Hall Arnøy (SV): Det gjelder for så vidt deler av det samme spørsmålet som Berit Brørby stilte. Peter A.

Moe var den eneste som ikke svarte direkte på den biten som jeg er interessert i. Det gjelder kultur. For å sette det litt på spissen: Jeg har litt følelsen av at dere fra de ansattes side snakker om kompetanse som har blitt borte på økonomiområdet, mens man fra ledelsens side snakker om kultur og behov for kulturendring. Er det riktig forstått at der noen beskriver en mangel på kultur for å gjøre noe, beskriver dere mer en fjernet kompetanse til å gjøre det samme?

Peter A. Moe: Jeg må si at det er ganske dårlig gjort å skjule seg bak et begrep som kultur, som spenner over så mange forhold og følsomme ting. Vi føler til daglig på kroppen hvordan personellet, både sivilt og militært ansatte i Forsvaret, står på, henger i stroppen og er lojale. Jeg refererte bare til det å kaste om på hele Hæren på én sommer. Jeg må si at den lojaliteten, den oppofrelsen og det stå på-humøret som går på begge produksjonsområdene, tror jeg nesten ikke vi ser maken til i arbeidslivet for øvrig. Det er klart at det kanskje er å ta litt for hardt i, men i lys av dette synes jeg det er relativt dårlig gjort å begynne å generalisere ved å si at det er et kulturproblem i Forsvaret. Det kan så være at det er andre måter vi kan gjøre dette på, økonomistyring, registrering og slik, og at alle ikke er innforstått med det i øyeblikket. Det kan godt være at vi må tenke på en annen måte. Hvis man blander kultur borti det, er det relativt sparsommelig, etter min mening. Men det har også med opplæring å gjøre. Det har med fjerning av kompetanse å gjøre. Fire av fem økonomimedarbeidere i Forsvaret er fjernet de siste årene. Det er innført et nytt system som ikke har disse styringssystemene. Det er klart at de som sitter igjen, ikke skal ha skylden fordi det er kulturforståelsen deres som er gal.

Møtelederen: Carl I. Hagen – vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, leder.

Didrik Coucheron sa noe som jeg synes var alarmerende. Han sa at det er et greit samarbeidsklima hvis man er enig med forsvarsminister, politisk ledelse, forsvarssjef og departementet, men hvis man på faglig grunnlag er uenig, blir man satt til side. Da er man ikke interessert. Er det noe sted det er livsfarlig for et land hvis det bare er jafolk, er det selvsagt i Forsvaret. Jeg vil gjerne høre om Peter Moe og eventuelt Drangsholt har noe av den samme oppfatningen, at når noen prøver å si fra på faglig grunnlag, blir det negativt for deres karriere videre, og man ender opp med noe som ikke er særlig bra. Da er det til slutt ingen som sier fra når man eventuelt ser at det kan gå helt galt med en del ting. Jeg vil gjerne til slutt be dere kommentere akkurat det.

Generalinspektøren for Hærens reaksjon var å sette ned et eksternt utvalg når det var avdekket betydelige mangler. Jeg vil spørre Didrik Coucheron, fordi Peter Moe har svart, om han også mener at det er behov for et eksternt granskningsutvalg for økonomistyringen, organiseringen og ledelsessystemet i Forsvaret – hvis situasjonen er så ille som dere beskriver, at altså noen mer eksterne kan gå inn og se det litt fra utsiden.

Peter A. Moe: Hvis jeg skal starte med det første som du bad om, så opplever jeg det på samme måte som Didrik Coucheron. Det er at blir du oppfattet som en øyentjener, så vil du hele tiden ha tilgang. Dersom du derimot på faglig grunnlag ønsker å stille kritiske spørsmål ved en rekke av de beslutningene som er i ferd med å tas, så er det blitt en kultur nå at det ikke er akseptabelt. Man velger faktisk også å avvise arbeidslivets spilleregler for å følge opp sitt ansvar for deltakelse og inkludering når man opplever at det er kritiske røster som opptrer. Og det er min oppriktige mening at det har utviklet seg et slags system i Forsvarsdepartementet hvor man er engstelig for å legge fram synspunkter som man ikke er sikker på at den politiske ledelsen ønsker å motta. Selv om det på faglig grunnlag er nødvendig å gjøre det, holder man det antakeligvis i for stor grad unna kunnskapen til politisk ledelse.

Møtelederen: Drangsholt kan svare på det først, hvis han ønsker.

Tor Erik Drangsholt: Det er alltid vanskelig å svare på et sånt spørsmål, for de personene det eventuelt angår, er jo de som best kan svare på det. Jeg har hatt permisjon fra Forsvaret i halvannet år, jeg overtok jobben som leder for KOL, men jeg har aldri opplevd at man ikke tør å si fra, og at det får noen konsekvens. Jeg kan i grunnen stort sett snakke for meg selv, og ikke for andre.

Didrik Coucheron: Det gjelder dette med utvalg. Når spørsmålet kommer opp, må jeg si at hvis du hadde spurt meg på et tidligere tidspunkt, hadde jeg nok vært litt mer forbeholden. Men etter dagens øvelser tenker jeg som så at jeg tror faktisk det ville være en fordel både for Stortinget og for Forsvaret og ikke minst også for dem som bevilger pengene, nemlig norske borgere, å få en relativt mye større sikkerhet knyttet til hvordan egentlig sammenhengen her er. For det blir på mange måter påstand mot påstand og veldig mange linjer som trekkes hit og dit. Og det å ha et eksternt granskingsutvalg hadde nok kunnet bidra til 1. å sørge for sikkerhet for dere som skal ta beslutninger, 2. sørge for sikkerhet for dem som skal betale regningen, og 3. kanskje bidra til noe mer effektiv utnyttelse av de samlede ressursene i Forsvaret. Så det tror jeg er et godt forslag.

Møtelederen: Da er det etter reglementet mulighet til en sammenfatning. Men nå er det kommet mange spørsmål til dere, så hvis det ikke er noe dere vil tilføye, så avslutter vi denne seansen.

Didrik Coucheron: Kan jeg få komme med en liten tilføyelse.

Det gjaldt dette med ressurser. Da vi opprettet Forsvarsstaben i sin tid – bare for å ta et eksempel – var det stor konflikt knyttet til dette, og det gikk på antallet medarbeidere i Forsvarsstaben. En av de tingene vi ble presentert for da vi kom inn og skulle drøfte og forhandle denne organisasjonen, var følgende formulering: Forsvarsstabens evne til å løse pålagte oppgaver innenfor organisato-

riske og ressursmessige rammebetingelser som forespeilet, altså departementets fastsettelse av 184 stillinger, anses som minimal. Risikoen for at organisasjonen vil feile, anses som svært høy. Det ble for oss helt umulig å forholde oss til og akseptere et sånt premiss for etableringen av et styresystem som Forsvarssjefen som etatssjef skulle ha. Noe av det vi i dag ser, må nok også skrives på kontoen for det. Så dette er ikke en varslet katastrofe, men varslede problemer.

Møtelederen: Det var bra du nyanserte det.

Da tar vi 10 minutters pause. Og igjen: Takk for at dere ville møte fram og bidra med deres.

Høringen ble avbrutt kl. 15.51.

Høringen ble gjenopptatt kl. 16.

Høring med Norsk Tjenestemannslag og Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund

Møtelederen: Da ønsker jeg velkommen til Norsk Tjenestemannslag og til Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund. Fra Norsk Tjenestemannslag møter forbundssekretær Dag Westhrin og leder Tone Rønoldtangen, NTL landsforening 101, og fra Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund møter leder Edvin Værøy og 2. nestleder Dan Sørensen. Velkommen til dere. Dere har 10 minutter til en innledning, vær så god. Jeg går ut fra at dere sjøl har blitt enige om hvem det er som skal snakke.

Edvin Værøy: Vi har valgt å dele på denne innledningen, og da starter jeg opp.

Jeg kunne fristes til å si med en kjent norsk politiker at «nu går alt så meget bedre». Det har vi hørt noen ganger når det gjelder Forsvaret. Jeg er litt usikker etter høringen så langt i dag.

Etter FSTLs erfaring har Riksrevisjonen i sin rapport satt fingeren på Forsvarets regnskapsmessige hovedproblem. Det vises bl.a. til Forsvarsdepartementet, der det framkommer at feilene synes å ha sin begrunnelse i omlegging av regnskapsordningen. I dette legger vi at det ikke dreier seg kun om den tekniske delen av regnskaps-systemet, men om den totalomleggingen av organisasjon, system og rutiner som har funnet sted.

Horisontal samhandel med internfakturerering ble innført uten at det forelå fullverdige økonomiske og leveransemessig bindende samhandels- eller leveranseavtaler mellom partene. Forståelsen for systemet og kompetansen om bruk og rutiner var meget mangelfull. Vi mangler også et kostnadsbilde av innføringen av et system som krever meget store ressurser til å flytte tall internt i Forsvaret.

Denne omleggingen skjer samtidig som hele Forsvarets organisasjon, inkludert Forsvarsbygg, er inne i det som vel kan benevnes som en dramatisk og til dels ukontrollert omorganisering og nedbemanning. Alle steiner snus samtidig for å nå hovedmålet, nemlig å redusere or-

ganisasjonen med 5 000 årsverk innen utgangen av 2005, uavhengig av kostnadsbildet ved det. Det har vært et voldsomt påtrykk, og da spesielt politisk påtrykk, for å innføre nye systemer og rutiner på kortest mulig tid for å ta ut gevinstpotensial i form av årsverksreduksjoner spesielt innen forvaltning og støtte, og derunder også økonomi. Slik også med innføringen av SAP. Dermed forsvant den utøvende kompetansen på det gamle systemet raskt ut av bildet.

Opplæringen av nye medarbeidere i form av nettbaserte selvstudier, som ble gjennomført lenge før selve innføringen av systemet, var ikke fullverdig, og har ført til mye prøving og feiling. Manglende beskrivelse av de forskjellige bevilgningsarter er fortsatt et problem. Og at systemet ble innført før overgang til nytt regnskapsår, har også medført store problemer. Det blir hevdet bl.a. at Norsk Hydro brukte åtte år på innføring og kvalitetssikring av regnskapssystemet SAP. Forsvaret har gjennomført dette på to år. Det sier litt om tempoet i det hele.

Ved store omorganiseringer kreves det dyktig ledelse som har grunnleggende kompetanse, forståelse og erfaring med slike prosesser. Forsvaret har i hovedsak gjennomført omstillingen med tradisjonell fagmilitær ledelse uten vesentlige krav til omstillingskompetanse. Forsvaret har heller ikke endret de kompetansemessige kravene til ledelse ved omlegging fra ren bevilgningsfinansiering til et system basert på bedriftsøkonomiske prinsipper. Det har vært nevnt litt om kultur, og en fastmeislet kultur og tradisjon i Forsvaret tilsier fortsatt at det er viktigere med karrieremessig utvikling for befalet ved at disse inntar alle lederfunksjonene, enn å få riktig fagkompetanse på riktig sted.

Forsvaret har satt inn betydelige ressurser for å sikre at ikke regnskapet for 2004 skal lide samme skjebne som for 2003. Etter de senere tiders avsløringer og forsvarssjefens årsrapport er det vel unødvendig å si noe om status i den sammenheng. Men det er skremmende at forsvarssjefen ikke hadde dette bildet klart for seg på et langt tidligere tidspunkt. Rapporten gir heller ikke noe orakelsvar, men peker på noen årsakssammenhenger, som vi har fått mer ut av i dag, som er vel kjent og har vært påpekt bl.a. fra FSTLs side over lang tid. De hovedpunktene som forsvarssjefen har pekt på, stort omstillingstempo med ambisiøse mål – det vil med andre ord si for stort omstillingstempo og urealistiske mål – styringssystemer ute av kontroll og høyt operativt leveransenivå, med andre ord for høyt operativt aktivitetsnivå, som er det mest kostnadsdrivende i det vi holder på med, er etter vår mening med på å utarme Forsvaret økonomisk og kompetansemessig om ikke prosessene revurderes.

Vi har heller ikke fått gjennomslag for et omstillingsregnskap. Etter vår vurdering bør det gjennomføres en uholdt granskning med full gjennomgang av omstillingen og de systemendringer som er gjennomført. Det er etter vår vurdering eneste mulighet til å få et fullverdig bilde av de konsekvenser som omstillingen har medført til nå.

Tone Rønoldtangen: Det er sagt mye om Forsvaret og utfordringene på økonomisiden i dag, og det er ikke så

lett å komme på noe nytt. Men det er én ting som jeg synes er lite vektlagt, og det er den rolle som Golf har hatt i organisasjonsbyggingen rundt økonomi, eller organiseringen, i Forsvaret. Program Golf ble jo innført fordi man måtte ha et nytt regnskapssystem for å tilfredsstille det nye økonomiregelverket i staten, men samtidig var det også et ledelsesverktøy som skulle være forsvarssjefen til hjelp ved styringen av virksomheten. I forbindelse med Leveranseprosjekt 1 ble det inngått en kontrakt med Team IBM, som skulle være med. Som det står i St.prp. nr. 75 fra 2000-2001, som var den investeringsproposisjonen hvor Golf ble lansert for Stortinget:

«Behovsanalyse og strukturering av et felles integrert forvaltningssystem er en meget kompleks og omfattende oppgave. Forsvaret erkjenner at egne ressurser ikke kan gjennomføre denne oppgaven på egen hånd, og vil derfor knytte til seg en ekstern samarbeidspartner som skal ivareta ansvar for løsningens totale funksjonalitet og grensesnitt mot andre systemløsninger i Forsvaret. Forsvaret skal i hovedsak selv ta ansvar for omstillingen, implementeringen og uttak av gevinster.»

Jeg setter et spørsmålstegn ved hvordan ansvarsforordningen har vært mellom Team IBM, som da fikk kontrakten, og Forsvarets eget personell. Har man kanskje overlatt for mye ansvar til personellet fra IBM, som nok kanskje kunne SAP og regnskapssystemer, men som hadde liten kjennskap til Forsvaret, Forsvarets organisasjon? Det synes jeg er en ting som man bør se på, spesielt i forbindelse med innføring av LP-2, når det kommer nå. Er det heldig, er dette noe man bør se på, er dette noe som bør videreføres, eller bør man kanskje se på andre måter å organisere det på? For et annet spørsmål vi har stilt oss, er om den organiseringen som Forsvaret har i dag på lønns- og regnskapssiden, er den som er mest hensiktsmessig. Kanskje kunne det vært gjort bedre på en annen måte, slik at man hadde bedre kontroll med regnskapsføringen i Forsvaret?

Det er også flere ting det kan settes spørsmålstegn ved. Det som flere har vært inne på, er den forskutteringen av gevinstuttak som har gjort at man kvittet seg med personell. Det har vært snakket en del om Forsvarsstabens manglende håndtering, eller mulighet til å håndtere økonomistyringen i Forsvaret. Men den største nedbyggingen har jo vært ute, ved driftsenhetene i Forsvaret, og de lokale sjefene har mistet verktøyet sitt, det verktøyet som de tidligere hadde som kunne hjelpe dem til å følge med i egen økonomi. For selv om de gamle regnskapssystemene var veldig, jeg holdt på å si, lite komplekse i forhold til dagens, var de iallfall et verktøy som gjorde at den lokale sjefen visste hvor mye penger han hadde til enhver tid, han visste hva han forbrakte. Det verktøyet har ikke sjefene i dag, og det har jo også Forsvaret nå innsett, så man er nå på vei til å innføre økonomipersonell igjen ute ved driftsenhetene i Forsvaret. Det er også noe som ikke har kommet fram her i dag.

Det siste spørsmålet er risikoanalysen som ble gjort i forbindelse med innføring av det nye regnskapssystemet. Hvor er den? Den måtte jo være ikke-eksisterende, spør du meg. Når man bruker mye penger på Team IBM, på

IBM, burde man jo kunne forvente at et slikt firma iallfall skulle kunne legge fram en skikkelig risikoanalyse så man visste hva man gikk til, så man kanskje hadde unngått en del av det som man nesten må si er elementære feil som er gjort i forbindelse med innføringen av eller overgangen til et nytt regnskapssystem.

Møtelederen: Jeg gir ordet til saksordføreren.

Kjell Engebretsen (A): Ja takk, leder.

Det er flere ganger nå nevnt en uhildet gransking av den omstillingen som har skjedd. Vi skal ikke ta stilling til dette nå, naturligvis, men for oss i komiteen tror jeg at situasjonen er den at tryggheten for oss har vært Riksrevisjonens rapport. Det er faktisk det faste punktet vi har hatt å bevege oss i forhold til. Om det skulle granskes mer, og kanskje andre ting, vet ikke jeg hvordan man skulle gi seg i kast med det, men det kan jo tenkes at Stortinget i sin tur gjør noe så uvanlig som å be Riksrevisjonen se nærmere på det. Jeg bare nevner det, ettersom dette igjen er kastet fram.

Det ble sagt «ukontrollert» omstilling – jeg siterer sikkert ikke helt riktig, men jeg har følelsen av at det var omtrent det som ble sagt – uavhengig av kostnadskonsekvensene. Kan dere si litt mer om dette, hvordan oppleves dette i dag?

Edvin Værøy: Jeg brukte vel begrepet «til dels ukontrollert» omstilling, og spesielt knyttet til nedbemanning. Det vi opplever, er at personellet vel under tilbud i stor grad om avgangspakker opplever at det er en påtvingen frivillighet som gjennomføres i høyt tempo for å nedbemanne organisasjonen, og målet om å redusere med 5 000 årsverk oppleves å være overstyrende for hele omstillingen i Forsvaret. Vi vet, og har erfart, at fra dag 1, da omstillingen på en måte akselererte på nytt, var man ikke villig til å regulere avgangen ut fra framtidig kompetansebehov, og faktum var vel at man i liten grad hadde begreper om hvilken kompetanse Forsvaret hadde behov for i framtiden.

Kjell Engebretsen (A): Det ble også sagt her at det var manglende omstillingskompetanse i Forsvaret. Jeg skal ikke påstå noe annet, men jeg har forestilt meg at den militære bakgrunn burde være noe av det som virkelig er toppen av kompetanse når det gjelder nettopp omstilling i samfunnet. Men på en annen side, når det er slik, om jeg forstår det riktig, at militær fagkompetanse er det som gir topprollene i Forsvaret, uansett hva man har behov for av spesialkompetanse, kan det kanskje tenkes at det er en ny kompetanse som i dag kreves på visse områder i Forsvaret, som Forsvaret selv ikke har klart å implementere i sin utdanningsstruktur. Har jeg rett når jeg spør på den måten? Er det omtrent der det ligger?

Edvin Værøy: Siden det var jeg som nevnte det i innlegget, skal jeg tillate meg å gi mitt svar på det. Jeg oppfatter at du er ved kjernen av problemstillingen med det du

selv sier. Forsvaret har jo dreid til nå å skulle driftes etter bedriftsøkonomiske prinsipper, og gjennom det trenger vi virksomhetsledelse på den delen av Forsvaret som ikke er den daglige operative driften av Forsvaret. På det operative området er den fagmilitære utdanningen god og anerkjent både nasjonalt og internasjonalt, men den svikter, etter mine begreper, i det nye systemet rundt virksomhetsledelse.

Og hvis jeg får lov å reflektere, er det vel nå seks-sju år siden tidligere stabssjef i FO, Hauger-Johannessen, stod opp i en stor forsamling og innrømmet at Forsvaret ikke har kompetanse på virksomhetsledelse. Og siden har det ikke vært gjort noe vesentlig for å utvikle den kompetansen.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre til Høyre – Martin Engeset, vær så god. Du har 5 minutter.

Martin Engeset (H): Dere har i deres merknader vært inne på mye om tempoet i forhold til omstillingen, at dette går for fort. Men ser dere ikke at dette tempoet er et oppdrag som Forsvarets ledelse faktisk har fått av Stortinget, som har vært meget tydelig på at det i perioden 2001–2005 skulle nedbemannes med 5 000 årsverk, det skulle spares 2 milliarder kr i driftsutgifter, osv.? Så det dere kanskje kritiserer, er at Stortinget har vært for ambisiøse i sine mål for denne omstillingen?

Tone Rønoldtangen: Vi forholder oss lojalt til det som Stortinget har vedtatt, og det tror jeg har vært ganske gjennomgående for alle organisasjonene i Forsvaret. Men innenfor de vedtakene som Stortinget har gjort, er det faktisk rom for å kunne bruke litt mer tid innenfor enkelte prosesser. Og det er der vi har sett at man noen ganger har hatt litt mer tid å gå på enn det som Stortinget har gitt. I forbindelse med omorganiseringen av FLO, f.eks., framskyndet Forsvarsdepartementet den fristen som Stortinget hadde satt, med ett år. Og nå må man bruke det siste året likevel, for å si det slik, for det viser seg at omstilling tar tid.

Så det er ikke det at vi mener at man ikke skal følge opp Stortingets vedtak, men vi mener at man må bruke det spillerommet og de rammene som Stortinget faktisk har gitt, for å kunne få gjennomført en vellykket omstilling.

Martin Engeset (H): Jeg har ikke flere spørsmål.

Møtelederen: Jeg gir da ordet videre til Carl I. Hagen, vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Det er jo slik at når Stortinget fatter sine vedtak, gjør de det basert på de informasjonen og opplysninger som statsrådene er konstitusjonelt ansvarlig for å legge frem for Stortinget. Dersom det viser seg senere at en statsråd har fått nye kunnskaper om at en situasjon er mer komplisert og vanskelig enn det man først trodde, har selvsagt statsråden plikt til å informere Stortinget om det. Og hvis de har gjort et uklokt utvalg, når de først kommer i gang, og man får ny informasjon,

kan Stortinget endre sitt vedtak. Ansvaret, fra Stortinget eventuelt får tilgang til ny informasjon, ligger hos departementet og hos statsrådene. Så det at Stortinget en gang har fattet et vedtak, betyr ikke at man når man får mer kunnskap, ikke kan revurdere det, hvis man får den relevante informasjonen.

Så vidt jeg skjønner, har administrerende direktør i FLO sendt et skriv om eventuelle konsekvenser. Det sa i hvert fall direktør Hernes her tidligere. Jeg vet ikke om jeg da kan spørre Edvin Værøy om han er kjent med at ledelsen i FLO har varslet om eventuelle konsekvenser og de problemer som omstillingen av FLO ville få, men som da, så vidt jeg forstod ham, ikke ble tatt hensyn til i departementet. Er dette riktig oppfattet?

Edvin Værøy: Ja, det er riktig oppfattet at det ble sendt et slikt skriv. Arbeidstakerorganisasjonene var ikke adressat for det skrevet, men vi er gjort kjent med at det har gått ut et slikt skriv.

Carl I. Hagen (FrP): Delte dere hovedsynspunktene i det skrevet?

Edvin Værøy: Ja, det gjorde vi.

Carl I. Hagen (FrP): Fulgte departementet opp de tingene det ble anmodet om i det skrevet?

Edvin Værøy: Ikke oss bekjent.

Carl I. Hagen (FrP): Ikke dere bekjent.

FLO er jo en av organisasjonene som har betydelige overskridelser, i hvert fall hvis man da foreløpig legger til grunn de tallene som vi nå har. Nå får vi jo se, etter at denne høringen er over, om vi kan få noen til å komme med nye opplysninger, i tilfelle det er mangelfull avstemming mellom ulike grener av Forsvaret, altså at FLO er belastet med 330 mill. kr som muligens egentlig hører hjemme hos, og som er ansvaret til, andre forsvarsgrener. For det er jo klart at under kap. 1740 har muligens FLO fått en belastning som egentlig hører hjemme et annet sted, fordi noen ikke har betalt regningene før utgangen av regnskapsåret 2004. Det er jo relativt enkelt å bare skyve en regning fra 30. desember til 3. januar, så har man fått den på et nytt regnskapsår i stedet for det gamle, når man har kontantregnskapsprinsippet. Men det går jeg ut fra at de relevante berørte vil se på.

Hvis FLO da har ansvaret for dette – hvordan reagerer de ansatte på dette? Føler de at det er helt rimelig at administrerende direktør får sparken, som det egentlig står, men man bruker det finere ordet «fristilt»? Er man enig i at det er der ansvaret hører hjemme, eller er det noen andre steder?

Tone Rønoldtangen: Ja, uttrykket «fristilt» er jo veldig spesielt, så jeg må si at jeg deler den undringen som er kommet fra jeg holdt på å si andre siden av bordet her, over at man fristilles, men samtidig fortsetter i stillingen med det samme ansvaret fram til en dato som ikke er kjent

verken av den det berører, eller av dem som er underlagt den personen.

I mitt hode er det øverste leder for en organisasjon, en bedrift, som har ansvar, og som tar ansvar, og man skyver ikke det nedover. Jeg kan bare si at jeg synes det er en veldig pussig situasjon. Men jeg føler ikke at det er med på å frata sjef FLO noen legitimitet nedover i organisasjonen, iallfall ikke så langt jeg er kjent med det. Det tror jeg kommer av at det er flere som synes at den situasjonen som er oppstått, er veldig pussig.

Carl I. Hagen (FrP): Mener dere at administrerende direktør i FLO har de nødvendige styringsverktøy og de nødvendige fullmakter til at han ved å gjøre en bedre jobb basert på den kunnskapen han fikk fra styringssystemene i FLO, kunne ha gjort noe særlig annet?

Tone Rønoldtangen: Fullmaktene forutsetter jeg at han har. Hvordan det kunne skje at overskridelsene eller manglende regnskapsføring i 2004 ble kjent så sent på året, stiller jeg meg undrende til. Jeg mener at man ikke skulle plassert ansvar før man hadde gått inn og sett hva som egentlig har skjedd. Sånn som jeg ser det nå, har vi, iallfall meg bekjent, ennå ikke den egentlige grunnen til det. Derfor kunne det vært greit med en uhildet undersøkelse fra noen utenfor systemet som kunne gått inn og sett hva som egentlig har skjedd. Jeg tror ikke vi er kommet til bunnen av det.

Møtelederen: Takk.

Da gir jeg ordet videre til Siri Hall Arnøy, vær så god.

Siri Hall Arnøy (SV): Takk, leder.

Jeg har to spørsmål. Dere har kanskje fulgt høringen, så det blir noen av de samme spørsmålene til dere som til andre.

Vi har fått en beskrivelse fra ledelsen i Forsvaret, i hvert fall slik jeg forstår det, der man sier at kulturen i Forsvaret har vært et vesentlig problem, eller en vesentlig grunn til at man får den typen feil som man ser i 2003-regnskapet. Jeg lurer på hvordan dere ser på det som årsaksforklaring, om det er en årsaksforklaring dere kjenner dere igjen i. Det er det ene spørsmålet.

Det andre spørsmålet jeg har, er mer konkret i forhold til Golf, som Rønoldtangen også var inne på. Statsråden har flere ganger tidligere, f.eks. i Stortinget 11. mars 2004, uttrykt at det er viktig «å minimere risiko og dermed sikre seg mot uventede økonomiske overskridelser og komplikasjoner i gjennomføringen av hvert prosjekt», og derfor må man ikke «forskuttere en dato for Ferdigstillelse» av Golf, bl.a. Men er det deres forståelse at man har håndtert prosjekt Golf på en måte som har minimert risiko, og sikret seg mot unødige økonomiske overskridelser? Er det beskrivende for hvordan Golf har vært håndtert i praksis, sett fra deres ståsted?

Tone Rønoldtangen: Først angående det med kultur: I den grad det har vært ukultur i Forsvaret, må det være blant Forsvarets sjef. Det er iallfall ikke blant det perso-

nellet som er avgangsstimulert, og som gikk ut før arbeidsoppgavene forsvant. Det er mitt svar på det.

Når det gjelder Golf og forskuttering av ferdigstilling: I mitt hode har Program Golf fått altfor mye makt i omstillingen i Forsvaret. Det var også det jeg prøvde å antyde litt innledningsvis her. Jeg føler, ut fra det jeg kjenner til, at det ble en overlevering etter LP-1 fra Golf til Forsvaret som ble gjort uten at det var en skikkelig kvalitetssikring av det produktet som ble overlevert.

Siri Hall Arnøy (SV): Var det noe som forsvarssjefen og statsråden burde vært klar over på det tidspunktet det skjedde, eller er dette mest noe man ser i ettertid?

Tone Rønoldtangen: Slik jeg har fått det framstilt, og det er da fra dem som jobber innenfor området, var det noe som de burde ha visst. Iallfall var det kjent lenger nede i organisasjonen.

Edvin Værøy: Kan jeg bare få skjøte til litt? Det blir litt i den samme forståelse.

Situasjonen er jo at Forsvaret har hatt og heldigvis fortsatt har mange dyktige medarbeidere på det utøvende området. Men situasjonen har også vært den at de som skulle praktisere systemene – bl.a. Golf, LP-1 – i liten grad har blitt hørt. Dette er beslutninger som er tatt på høyt nivå, og i veldig stor grad med stor innflytelse fra IBMs side.

Siri Hall Arnøy (SV): Et kort oppfølgingsspørsmål der.

Dere sier at dette var kjent lenger nede i systemet. Da går jeg ut fra at dere også gjorde noen forsøk på å formidle den forståelsen oppover i systemet. Kan dere si noe om i hvilken grad dere gjorde det? Det blir for vår del igjen litt til spørsmålet om i hvilken grad man kunne ha visst høyere oppe i systemet. Sa dere fra? Hvordan sa dere fra om at dere oppfattet situasjonen som du nå sier?

Tone Rønoldtangen: Jeg ble kjent med det etter at overleveringen hadde funnet sted, og da var det jo litt for sent. Vår kontakt med Golf har i stor grad vært at vi har vært på informasjonsmøte, hvor vi har blitt informert om status.

Ellers gir jeg ordet til Værøy her, for han har tydeligvis vært inne i problemstillingen på et annet møte, der jeg ikke var til stede.

Edvin Værøy: Nei, men det er en riktig beskrivelse som her ble gitt, at stort sett har vår kommunikasjon oppover vært gjennom Program Argus og de informasjoner som har blitt gitt der. Dermed har vi hatt veldig liten konkret tilgang inn i prosessene som har gått.

Siri Hall Arnøy (SV): Så det er riktig å si det sånn at man ikke har lagt til rette for å kunne få mulige varselsignaler fra egen organisasjon før det allerede var for sent, i forhold til implementering?

Edvin Værøy: Det er sånn som vi har oppfattet det.

Møtelederen: Takk.

Vi går videre til Kristelig Folkeparti – Modulf Aukan, vær så god.

Modulf Aukan (KrF): Eg har kanskje eitt spørsmål.

Det vart sagt noko i innleiinga her om avgangspakker med «påtvungen frivillighet»; eg trur det var det uttrykket som vart bruka. Men den dagen her har jo vist oss at akkurat det med nedbemanning var nødvendig. Det er jo eit stortingsvedtak, så det er ikkje det ein diskuterer. Men kva alternativ såg ein for seg til det med sluttpakker, som i stor grad her har vore bruka for å oppnå nedbemanning – dersom det er slik å forstå at ein kritiserer det?

Edvin Værøy: Det som er opplevelsen i organisasjonen, er at det er skapt en så omfattende, stor grad av usikkerhet til Forsvarets fremtidige kompetansebehov at man føler at den eneste veien å gå er å be om sluttpakke for i hvert fall å få med seg den muligheten, når man allikevel regner med at man i neste omgang alternativt vil bli oppsagt. Og det har skapt en – jeg vil nesten si – traumatisk opplevelse i hele organisasjonen. Jeg har selv vært på reiserunde i store deler av organisasjonen og møtt egne medlemmer som har meldt tilbake at de har fått en hverdag som til tider er uoverkommelig på grunn av det overordnede presset som ligger på nedbemanningssiden. Det går ikke nødvendigvis på målet om å nedbemanne, men måten nedbemanningen skjer på, og at man i stedet for å analysere fremtidig kompetansebehov og gjennom det eventuelt omskolerer den vesentlige kompetansen som man har i utgangspunktet, velger denne hurtig ut bakkdørløsningen. Og det oppleves som en alvorlig nedtur. Samtidig styrer også lokale sjefer mot to hovedmål. Det er operative leveranser, og det er nedbemanning. Og da forsvinner det vi etablerte som en rimelig god personalpolitikk for noen år siden i Forsvaret, totalt ut av bildet. Dette har noe med idealisme og kraftsamling om Forsvarets fremtidige oppgaver å gjøre.

Modulf Aukan (KrF): Eg kjenner sjølv folk som har slutta i Forsvaret, som har vore veldig godt fornøgde med sluttpakka si og moglegheita til å gå vidare på det grunnlaget, så det overraska meg litt at biletet er teikna såpass heilsvarmt som det er. Dette er ikkje inntrykket mitt. Er det så svart som det?

Edvin Værøy: Jeg kan i hvert fall føye til at vi representerer de sivile i Forsvaret pluss vervede, men det er jo de sivile som er utfordringen i denne sammenheng. Forsvaret har et aldersgjennomsnitt som spesielt på sivil side etter hvert nærmer seg 50+. Og da er ikke arbeidsmarkedet vidt og åpent når en kommer ut bakkdøra fra Forsvaret. Da strekker altså ikke sluttpakken lange veien i den fremtidige livssituasjonen for den enkelte. Og det overrasker meg også til dels at det i utgangspunktet er bygd opp så mye lojalitet og ønske om å fortsette i Forsvaret så sant muligheten er der, til tross for de tunge omstillinger som har foregått over så lang tid.

Tone Rønoldtangen: Jeg vil også gjerne si litt om det med sluttpakker, for det er klart at Forsvaret ikke hadde greid det nedtrekket som det har greid fram til nå, og der alle nå tror at målet kanskje vil bli nådd innen utgangen av 2005, uten bruk av sluttpakker. Det er ikke bare fordi man har befal som ikke har kunnet bli sagt opp i virksomheten etter virksomhetens behov, men også fordi at for enkelte sivile grupper har nok det med sluttpakker vært en mer human måte å slutte i Forsvaret på enn å få en oppsigelse som man kanskje må kjøre gjennom noen rettssaker. Så for mange har det vært en bra løsning.

Den er, som det ble sagt her nå, bra for mange, men ikke for alle. Spesielt for den aldersgruppen sivile – og det har jeg lyst til å si – som kanskje er 55+, er det ikke mye hjelp å få i 32 måneders sluttlønn, for så er det kanskje litt arbeidsledighetstrygd, og så er det sosialkontoret fram til de blir 67 år og alderspensjonister. Det er det som er problemet, og det gjør at man kanskje på enkelte områder er litt negativ til sluttpakker og ikke tror det alltid er den beste løsningen.

Møtelederen: Da har vi en runde med oppfølgings-spørsmål for dem som ønsker det, i hvert fall innenfor den tida vi har. Den første er Martin Engeset. Vær så god.

Martin Engeset (H): Nå var jo egentlig utgangspunktet for denne høringen at vi skulle behandle regnskapet for 2003. Nå er hovedfokuset flyttet til mye annet, og det er for så vidt egentlig ikke noen stor overraskelse. Jeg vil bare minne om at vi formelt skal behandle regnskapet for 2004 når Riksrevisjonen er ferdig med sin gjennomgang. Det kan være greit å ha som et utgangspunkt.

Fra det tidspunktet da denne overskridelsen i 2004 ble kjent, og frem til i dag, har det skjedd en viktig ting, nemlig at forsvarssjefen har lagt frem sin årsberetning. Slik jeg leser den, bekrefter den i hovedsak at de funn eller observasjoner som ble gjort tidlig på nyåret, er bekreftet gjennom denne årsberetningen. Vi har hørt i dag at sjefen for FLO og også generalinspektøren for Hæren, Sølvberg, stiller seg bak denne beretningen. Men slik jeg hører dere, virker det på meg som dere egentlig synes at forsvarssjefens årsberetning gir et fullstendig feil bilde. Det er det ene.

Det andre er: Har dere noen eksempler å vise til fra en organisasjon som skal nedbemanne med 5 000 årsverk i løpet av en fireårsperiode, hvor en slik prosess møtes med applaus eller begeistring fra medarbeiderne i denne organisasjonen? Finnes det et slikt eksempel?

Tone Rønoldtangen: Først til forsvarssjefens årsmelding. Vi sier ikke at den er feil, men det er klart at forsvarssjefen har valgt å fokusere på andre ting enn det vi kanskje syns er det mest viktige, og det som er noe av årsaken til det som har skjedd i 2004. Jeg tror ikke noe av det vi har sagt, er stikk i strid med det forsvarssjefen sier, men han fokuserer sin årsmelding veldig mye på hva han har oppnådd på det operative området. Vi mener at det blir feil fokus. Her må man se på hva som har skjedd på regnskapssiden i 2003. Som det ble sagt tidligere her i dag,

kan man nesten ha følelsen av at på grunn av at man har innført et nytt lønns- og regnskapssystem i Forsvaret, har man oppnådd bedre operativitet og mer forsvar for pengene, for å si det slik. Det blir feil. Omstillingen i Forsvaret er, som sagt, veldig kompleks. Den går på operative forhold og også på det forvaltningsmessige. Jeg synes at det operative her har fått altfor stort fokus, på bekostning av den forvaltningsmessige biten, som er det som ligger til grunn for det som har skjedd på regnskapssiden i Forsvaret i 2003.

Edvin Værøy: Jeg vil bare gi et lite tilsvaret til det du sa. I innledningen min listet jeg opp hovedstolpene i forsvarssjefens årsrapport. De er jeg fullstendig enig i når det gjelder stort omstillingstempo med ambisiøse mål, styringssystemer og kontrollrutiner ute av kontroll og høyt operativt leveransenivå både hjemme og ute. Det slutter jeg meg fullstendig til. Men i dette ligger noe av problemkomplekset som vi drar opp i denne sammenheng.

Møtelederen: Berit Brørby – vær så god.

Berit Brørby (A): Program Golf har jo nå blitt en svært viktig del av omstillingen av Forsvaret. Med dette har det i kjølvannet også fulgt en utstrakt bruk av konsulenter. Konsulentbruken er, etter det jeg skjønner, meget stor, og sluttregningen har vi antakeligvis ikke sett ennå. Hvordan opplever dere det at det leies inn konsulenter for millioner av kroner for å gjøre den jobben dere til dels kunne ha gjort selv? Hvordan oppleves det at denne konsulentkulturen er så mye bedre og saliggjørende enn den kulturen de ansatte i Forsvaret selv representerte? Så langt ser det for meg ut til at dette har kostet skjorta, men jeg vil gjerne høre hvilke kommentarer dere har til denne utstrakte konsulentbruken.

Tone Rønoldtangen: Vi synes at den utstrakte konsulentbruken er meget beklagelig. Vi beklager også at når det gjelder nedbemanningen, av de tre målene, er det de 5 000 årsverkene som det har blitt satt størst fokus på. Etter vår mening burde man fokusert mer på økonomien. For hovedmålsettingen med omstillingen er jo å overføre midler fra støttetjenester til operativ tjeneste. Vi mener at da burde man fokusert mer på kostnader enn på årsverk, og man kunne fått et bedre forsvar med eget personell, mener jeg, for en lavere kostnad.

Edvin Værøy: Det er jo, ikke minst i kjølvannet av det du peker på her, også de reaksjonene som kommer til oss, som vi var inne på i stedet, fra personell som opplever å bli overflødig. Dette kommer tilbake til oss.

Det har tidligere i høringen vært nevnt dette med bruk av konsulenter. Det har ikke vært noen stor bruk av konsulenttjenester i den senere tid, meg bekjent, fra dem som har sluttet i Forsvaret – som har kommet tilbake som konsulenter. Men konsulentbruken generelt sett har nok ikke avtatt i noen vesentlig grad i forhold til tidligere. Det er etter vår vurdering lite rasjonell bruk av pengene på enkelte områder. På noen områder er vi avhengig av spesial-

kompetanse, spesielt når vi er inne på IBM o.l., som man har bundet seg opp til, men i andre sammenhenger kunne man håndtert dette på en helt annen måte.

Møtelederen: Da er vi inne i siste runde i denne bolken. Har dere noe å tilføye – veldig kort i så fall?

Edvin Værøy: Det er et område som jeg ikke har berørt. Det jeg bare vil reflektere litt over, er det vi opplever som en utvikling når det gjelder dette med integrert departement/forsvarsledelse. De detaljerte politiske føringene er blitt meget omfattende og medfører at vi som fagforening blir tatt ut av medbestemmelsesområdet. Det er en utvikling som vi er veldig lite glad for. Takk.

Tone Ronoldtangen: Jeg vil bare forsterke noe jeg har sagt tidligere. Det er at det har vært for dårlig analyse når det gjelder kompetansebehovet i Forsvarets økonomi- og lønnsforvaltning. Og det har vært for sterkt fokus på årsverksnedtrekk.

Møtelederen: Takk for at dere var her og bidrog med kunnskap.

Høring med statsråd Kristin Krohn Devold

Møtelederen: På vegne av komiteen ønsker jeg dere velkommen tilbake igjen.

Vi har nå gjort det slik at statsråden får 10 minutter til en oppsummering. Deretter blir det en utspøringsrunde igjen. Da kommer vi til å gjøre det slik at vi gir ordet til hvert av partiene i den rekkefølge det har blitt spurt. Alle får ett spørsmål hver – og jeg ber om at dere formulerer dere kort i spørsmålsstillingene, at dere ikke bruker opp tida med lange spørsmål.

Vær så god – statsråd Kristin Krohn Devold. Du har 10 minutter.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder! Alvoret i kritikken fra Riksrevisjonen i 2003 illustreres med at det for hvert enkelt punkt er identifisert konkrete tiltak som har blitt gjennomført av Forsvarsstaben.

Riksrevisjonen er for oss en ekstern gransker, nedsatt av Stortinget, den vurderer oss, og den gir en streng, men rettferdig dom. Jeg vil også legge til at i alle de tiltakene som er iverksatt, og som har blitt gjort tilgjengelige i dag, vil jeg presisere at dette er et rullerende dokument. Det er ikke et dokument som er laget i februar, selv om det er datert i februar. Dette dokumentet ble påbegynt sommeren 2003, og det har vært fylt opp fortløpende med tiltak etter hvert som man har opplevd nye kritiske punkter fra Riksrevisjonen, og det vil være et rullerende dokument i framtiden.

Jeg vil gjerne understreke noe Engebretsen var inne på: Det har vært en endring i fokus i Forsvarsdepartementet og forsvarsledelsen fra å forsikre komiteen om at vi *skal* gjøre noe, til et fokus på at ting *er* gjort, og det er også det som er ment og har vært beskrevet i tiltakslisten.

Vi visste at omstillingen var krevende. Vi visste at omstillingen innebar risiko. Nedbemanning av 5 000 mann har vært svært vanskelig, ikke minst for alle de ansatte som har opplevd utrygghet. Men vi mente også at det var mulig, og vi mente også at den omstillingen som vi har påbegynt, og som blir avsluttet 31. desember 2005, gir et bedre forsvar, selv om det har vært vanskelig, og selv om det gir utfordringer.

I forhold til informasjonsflyt fra Forsvaret til Forsvarsdepartementet knyttet til regnskap vil jeg gjerne understreke at det er Forsvaret, med forsvarssjefen i spissen, som informerer departementet. Det er kapitleierne som skal supplere forsvarssjefen i hans tilbakemelding til departementet. Det er kapitleierne som skal kjenne sitt forpliktelsesbilde, det er kapitleierne som skal kjenne hvilke regninger som kommer, men som faktisk ennå ikke er registrert i regnskapet. Det har vært utfordrende, ikke minst i en situasjon der et par kapitleiere har vært i stor omstilling.

Jeg vil gjerne kommentere dette med kultur. Jeg mener ikke, og har aldri ment, at det er en ukultur i Forsvaret. Tvert imot mener jeg at den omstillingen som er gjennomført, viser at det er en veldig god kultur i Forsvaret, at det er en veldig lojalitet i forhold til omstillingsmål. Men kultur handler jo ikke om – jeg holdt på å si – å være det motsatte av ukultur. Kultur handler også om at ting tar tid i forhold til tenkemåte, tenkesett, vaner, rutiner i hvordan vi innretter arbeidsdagen vår. Det er klart at et system med internprising krever en annen – kall det gjerne – handelskultur enn et system uten slik internprising. Disse kulturene tar det tid å endre. Men det har altså ingen ting med påstandene om at det finnes ukultur i Forsvaret, å gjøre. Jeg opplever tvert imot at det har vært stor lojalitet og stor endringsvilje.

Jeg håper at vi i det videre arbeid kan lære både av feil i 2003 og feil som vi har vært inne på knyttet til 2004, og at det må være hovedfokus nå i det siste omstillingsåret, slik at vi får slutført denne perioden på en så god måte som mulig.

Jeg vil gjerne kort berøre de 235 mill. kr som jeg har veldig stor forståelse for er vanskelig å forstå. Hvert eneste år, som det har kommet fram tidligere i høringen her, har utgifter knyttet til bruk i det ene året blitt fordelt til betaling i året etterpå. Det er det som knytter seg til mellomregnskapet. Det har altså vært en sum inn i året som måtte håndteres i løpet av året, og en sum ut i det neste året. Det spesielle for 2004 var at den måten å gjøre det på, som Riksrevisjonen i mange år har vært svært kritisk til, ble tatt bort. Det vil si at i 2004 er det altså et beløp inn, men det kommer ikke til å være et beløp ut. Det er spesielt for 2004. Riksrevisjonen har i flere år kritisert dette mellomregnskapet og sagt at slik regnskapsføring ikke er i henhold til god regnskapsskikk, og derfor ble det brakt til opphør i 2004. Men jeg vil også understreke at 235 mill. kr i forhold til 30 milliarder kr er et begrenset tall, som det fullt ut er mulig å håndtere på begynnelsen av hvert budsjettår, ved at man dekker det innenfor de enkelte kapittel-eieres rammer som har regninger i den bunken.

Jeg vil gjerne få understreke at jeg ser svært alvorlig på Riksrevisjonens antegnelser. Jeg ser også alvorlig på overforbruket i 2004. Jeg vil derfor bruke betydelig tid framover til å finne tiltak også i 2005 som gjør at dette blir en situasjon vi ikke opplever igjen. Jeg konstaterer avslutningsvis at det har vært særdeles stor lojalitet og stor vilje i organisasjonen til å gjennomføre de pålegg som storting og regjering har påført organisasjonen, pålegg som jeg stiller meg bak, og som jeg mener har vært riktig å gjennomføre.

Komiteleder! Da vil jeg gjerne be om at mine resterende minutter gis forsvarssjefen, slik at han også kan få komme med noen utfyllende sluttkommentarer.

Sigurd Frisvold: Takk for det, statsråd!

Jeg ønsker å understreke at dette systemet, som vi i dag kaller Leveranseprosjekt 1, gir regnskapet, med bakgrunn i utbetalt lønn og fakturaer. Systemet Leveranseprosjekt 1 gir imidlertid ikke oversikt over inngåtte eller avtalte bestillinger og forpliktelser. Disse må den enkelte budsjett- og resultatansvarlige sjef legge inn i prognosene, for selv å få et tidsriktig og fullstendig økonomisk bilde.

Jeg vil sterkt ta avstand fra det som jeg oppfatter som urimelige påstander fra Norges Offisersforbund og Befalets Fellesorganisasjon, om at man ikke kan si fra internt i Forsvaret. Tvert imot har jeg oppmuntret til at man skal si fra, og jeg kommer til å fortsette med det. Det er både en rett og en plikt å si fra internt i Forsvaret.

Vi har også vektlagt å ha en dialog med arbeidstakerorganisasjonene og kontinuerlig informere i omstillingsprosessen. Jeg tipper at vi har opptil flere møter i uka om dette, slik at de skal få et bilde av situasjonen. Og jeg vil legge til at vi i et godt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene har lagt spesiell vekt på helse, miljø og sikkerhet, og at vi har oppnådd meget gode resultater i løpet av 2004.

Takk.

Møtelederen: Takk skal dere ha.

Da gir jeg ordet til Kjell Engebretsen.

Kjell Engebretsen (A): Takk, leder!

Jeg kan si at statsråden og hennes folk til og med har klart å få meg til å forstå at disse 235 mill. kr – som de nå er blitt til – kommer til uttrykk nå fordi ordningen opphører. Man kan egentlig sammenlikne dette med kassakreditt som har vært der, og som plutselig har tatt slutt. Så kommer regningen – eller man må ordne opp i dette. Jeg har skjønt det nå.

Det jeg hadde tenkt å spørre om, er nettopp i samme gate som det forsvarssjefen tar opp her. Det ble sagt fra de to organisasjonene som forsvarssjefen nevnte, Offisersforbundet og Befalets Fellesorganisasjon, at dialogen med de ansattes organisasjoner var meget god fra generalinspektørnivå og nedover i systemet, mens man når det kom til toppledelsen – departementets og Forsvarets toppledelse – sa dette: I dag er det ingen dialog. Det har aldri vært verre.

Jeg vil gjerne at forsvarsministeren kanskje utdyper dette litt.

Statsråd Kristin Krohn Devold: For det første vil jeg presisere det som spørteren er inne på, nemlig at det er visse nyanser her mellom de ulike organisasjonene. Med noen av organisasjonene anser jeg at vi har et utmerket samarbeid.

Jeg vil for egen del legge til at mitt ønske er å ha et åpent og godt samarbeid med samtlige organisasjoner. Jeg ser klart at det er et forbedringspotensial her, og jeg vil ta initiativ til å rette opp samarbeidet, i den forstand at det i hvert fall oppleves som at jeg har interesse og genuin vilje til å ha et så godt samarbeid som mulig. Fra min side har intet annet vært tilsiktet.

Men dette spørsmålet vil jeg gjerne be om at også forsvarssjefen kan få gi en kommentar til, siden også hans etat er berørt.

Sigurd Frisvold: Jeg vil også understreke at vi vektlegger et godt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene. Jeg synes at vi har hatt det, kanskje fram til Militærfaglig utredning ble presentert. Det var vel et par-tre saker som var helt spesielle der – begrepet «avdelingsbefal», «beordringsplikt» og «ny utdanningsordning»; der vi ble uenige om løsningene. Men vi vil vektlegge både å gi informasjon og å forholde oss til regelverket i tilknytning til omstillingsprosessen.

Møtelederen: André Oktay Dahl – vær så god!

André Oktay Dahl (H): Det har gått opp et lys for både den ene og den andre når det gjelder disse millionene. Jeg oppfatter statsråden dit hen at de 220/235 mill. kr er et lite tall sammenlignet med f.eks. tall fra tidligere år.

Men til spørsmålet mitt. Man får referater i Nettavisen av hva som skjer her, hvis man går inn på nettet. En av diskusjonene her i dag – i hvert fall ifølge media – har gått på at det har vært uenighet om hvorvidt man fikk vite om overskridelsene på samme tidspunkt. Så vidt jeg fikk med meg, sa Sølvberg tidligere i høringen at alle fikk vite om dem på samme tidspunkt. Fikk man vite det på samme tidspunkt, eller fikk man vite det på ulike tidspunkt? Det er et av de viktigste spørsmålene i media – i tillegg til disse millionene, som vi nå har fått avklart.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder!

For min del er det helt klart at jeg ble informert langt ute i januar – noe jeg tidligere har redegjort for, ikke minst i den store presserunden 18. januar knyttet til forsvarssjefens pressekonferanse – og at jeg så sent som 21. desember var informert om at Forsvarets regnskap under ett ville gå i tilnærmet balanse. Den informasjonen jeg mottok, kom på det tidspunktet som jeg tidligere har sagt, og som jeg etter hukommelsen mener var den 13. januar, med mer grundige tall mandag den 17.

Siden flere var involvert, går jeg ut fra at du også ønsker å ha forsvarssjefens svar på dette.

Sigurd Frisvold: Jeg kan bare tilføye at vi har månedlige ledermøter, og der gjennomgår vi økonomien. Da har vi samme oppfatning internt i Forsvarets militære organisasjon. Hvis vi har problemer, vil det også komme forslag til tiltak. Og vi har registrert at vi tidligere, i løpet av i fjor sommer, hadde en uenighet mellom FLO og Sjøforsvaret og Luftforsvaret. Med bakgrunn i den informasjonen foretok vi korrigerende tiltak. Det vil alltid være generalinspektører, kapitteleiere, til stede som bekrefter de tallene man har, og om det er behov for korrigerende tiltak.

For øvrig har jeg ikke noe å tilføye til det som statsråden sa om tidspunkt.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Hvis jeg kan få ordet til en presisering: Det er alltid slik at det er den underordnede etat som informerer statsråden og departementet, og ikke motsatt. Det anser jeg som selvsagt. Og den underordnede etaten, via etatssjefen, informerer departementet når man selv mener å ha den nødvendige oversikt.

Møtelederen: Carl I. Hagen – vær så god!

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder!

Forsvarssjefen valgte å kommentere de påstander – eller synspunkter – som er kommet fra de to dominerende befalsorganisasjonene vedrørende øyentjenere og hvordan de så på situasjonen i departementet. Jeg vil gjerne be statsråden bekrefte at hun også ønsker og prøver å praktisere en lederstil der det inviteres til frie synspunkter for alle i departementets embetsverk og i Forsvaret når det gjelder områder hvor man har synspunkter basert på faglige vurderinger, og at de skal sendes frem til statsråden selv om det kan være grunn til å tro at statsråden personlig, den politiske ledelse eller andre embetsmenn i departementet ikke setter så stor pris på den type synspunkter. Det har fra flere hold kommet tilsvarende påstander om at de som er enige med politisk ledelse og visse personer i departementet, kan vente seg belønning i form av en god karriere med posisjoner, mens de som har divergerende synspunkter, relativt raskt blir fjernet. Jeg vil be statsråden bekrefte at dette er et feilaktig bilde, at hun ønsker en full grad av åpenhet, og at ingen skal være redd for å si det de mener, i hennes departement eller i Forsvarsstaben og i øverste forsvarsledelse.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det vil jeg selvsagt bekrefte. Åpenhet er viktig i en diskusjonsfase. Det er viktig å få belyst en sak fra mange vinkler. Samtidig er det slik at det er noen formelle spilleregler. Det går ut på at det som er Forsvarets formelle syn, uttrykkes ved forsvarssjefen. Det betyr ikke at andre i Forsvaret ikke kan gi uttrykk for sitt syn, men det er forsvarssjefen som representerer det formelle syn i Forsvaret, som formidles inn til departementet, og som departementet selvfølgelig også langt på vei baserer sine valg av tiltak på. Også innad i departementet har vi en kultur der det er ganske høyt under taket. Vi diskuterer mange ting friskt – det skulle bare mangle. Men når det er trukket en konklusjon, og ofte skjer det

formelt ved at det kommer en formell anbefaling fra departementsråden til meg, er vi over i en mer formell fase. Men jeg tror at alle organisasjoner som ønsker å være gode på omstilling, alle organisasjoner som ønsker å være levende, må ha det jeg kaller en brainstormingsfase, en fase som er ganske fri, men så, når beslutningen er fattet, må man selvfølgelig forholde seg til den fattede beslutningen. Men det er jo en annen sak.

Møtelederen: Siri Hall Arnøy – vær så god.

Siri Hall Arnøy (SV): Takk, leder.

Jeg har et spørsmål knyttet til et par ting som har vært sagt om Prosjekt Golf LP-1 i løpet av høringen i dag.

Statsråden har tidligere i dag sagt at det i overgangsfasen oppstod komplikasjoner som var medvirkende til at 2003-regnskapet ikke kunne godkjennes, altså i overgangsfasen mellom nytt og gammelt økonomisystem, og videre at det spørsmålet vi må stille oss i forhold til LP-1, er: Burde vi ha ventet et år? Man skisserer et bilde, slik jeg forstår det, der det eneste alternativet var: Enten innfører man LP-1 nå, eller man gjør det ikke. Men så kommer det altså fra organisasjonene et annet synspunkt, nemlig at det hadde vært mulig å innføre LP-1 uten at alle de feilene som Riksrevisjonen påpeker, nødvendigvis måtte oppstå. Jeg lurer på om statsråden er enig i det, og om statsråden føler at departementet og Forsvaret gjorde alt de kunne for å unngå de feilene som man jo også på forhånd visste at det var en viss risiko for i forbindelse med innføringen av LP-1.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg tror at det å innføre Golf fase 1 var helt riktig og helt nødvendig. For nok en gang å berøre de 235 mill. kr – den måten man opererte på tidligere, med mellomregnskap, er altså i strid med økonomireglementet. Det er kritisert av Riksrevisjonen. Det var mange ting som var kritisert av Riksrevisjonen som det bare var mulig å bøte på ved å få ett sentralt lønns- og regnskapssystem, som tilfredsstilte regelverket i økonomireglementet. Derfor mener jeg fortsatt at det var riktig å gjennomføre det innenfor de tidsfrister som vi hadde fått. Det nye økonomireglementet ble vedtatt i 1996, og 2003 er en del år etter 1996. Så hovedfeilen var kanskje ikke at vi gjorde det for fort, men at vi begynte for sent.

Samtidig gir jeg Siri Hall Arnøy helt rett i at man i ettertid bør granske – jeg holdt på å si – sjel og nyrer for å se om det er noe man kunne gjort annerledes. Jeg tror at i ettertid, når vi ser hvilke overgangsproblemer vi fikk, ser vi på hvilke tiltak vi har iverksatt, og det er klart at ideelt sett burde de tiltakene vi iverksatte etter Riksrevisjonens behandling, ha vært iverksatt før, og det går særlig på kompetanse. Vi har vel også i forsvarssjefens årsrapport sagt at man undervurderte hvor krevende et sentralt datasystem var i forhold til det å ha mange små datasystemer som var tilpasset den enkelte bruker på et mye mer brukervennlig nivå, for det kan du ha når du har et lite datasystem. Så sett i ettertid burde det, slik jeg ser det, ha vært mer vektlagt å bygge opp den relevante kompetanse hos

dem som skulle bruke systemet, for det var mer komplisert. Men det forandrer ikke det faktum at jeg mener det var riktig å innføre det da det ble innført, og at hovedutfordringen nok var at man kom for sent i gang med å følge opp det nye økonomireglementet etter 1996.

Møtelederen: Modulf Aukan – ønsker du ordet til oppklaringsspørsmål?

Modulf Aukan (KrF): Nei, til liks med fleire her i panelet avstår eg frå fleire spørsmål no, for ting har vorte betydeleg klarare i løpet av dagen.

Møtelederen: Da vil jeg gi ordet til saksordføreren til ett oppklaringsspørsmål til. Han har det privilegiet.

Kjell Engebretsen (A): Til dette med Golf og innføring av dette regnskapssystemet: Var Forsvaret flinke nok til å få inn signaler fra egen organisasjon i forhold til dette, eller forholdt man seg veldig systematisk til eksterne eksperter, entreprenører og leverandører og disse tingene? Det ble nevnt her tidligere i dag, så det er derfor jeg stiller det spørsmålet.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det synes jeg det er mest naturlig at forsvarsledelsen får anledning til å svare på.

Svein Ivar Hansen: Det er klart at man alltid kan være flinkere. Men jeg må si at Golfs programområde er av en slik kompleksitet at vi trenger ekspertise utenfra på systemnivå. Men jeg vil også minne om at stort sett består Golfs egen organisasjon, altså Forsvarets Program Golf, deler av det, av personell fra Forsvaret selv, ikke minst personell som er hentet inn fra organisasjonen ute for å bemanne nettopp Program Golf, for å få det på skinner og for å få så mye erfaring som mulig tilført systemet fra egen organisasjon. Jeg har ca. 100 medarbeidere som er trukket sammen fra egen organisasjon, som er eksperter på dette, og som har jobbet med tingene gjennom Golf-programmet så langt, og det vil vi fortsette med.

Man kan alltid si at man burde ha vært flinkere, men jeg føler at dette er såpass omfattende at vi har truffet en noenlunde balanse i bruken av ekspertisen i forhold til IBM og vår egen organisasjons medvirkning. Så jeg føler meg trygg på at vi skal kunne utvikle dette videre.

Møtelederen: Takk. Ønsker statsråden å føye til noe?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei, jeg tror jeg fikk berørt de fleste punktene i mitt innlegg til denne siste runden.

Jeg vil bare takke komiteen for gode og relevante spørsmål, og at vi har fått anledning til å forsøke, så langt vi er i stand til, å gi så dekkende svar som mulig.

Møtelederen: Tusen takk for deltakelsen fra dere.

Høringen slutt kl. 17.10

**Åpen høring i kontroll- og konstitusjonskomiteen
fredag den 4. mars 2005 kl. 14.15**

Møteleder: Å g o t V a l l e (SV)
(komiteens leder)

S a k :

Dokument nr. 1 (2004-2005) Riksrevisjonen legger fram: 1 Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 2003. 2 Antegnelser til statsregnskapet og saker til orientering. Sak 1 under Forsvarsdepartementet – Regnskapet for 2003, oppfølging til åpen kontrollhøring 21. februar 2005

Møtelederen: Jeg vil på vegne av kontroll- og konstitusjonskomiteen ønske velkommen til denne høringa.

Som i tidligere høring, den 21. februar, er temaet de forholdene som kommer fram i Riksrevisjonens rapport, det såkalte Dokument nr. 1. Videre er temaet de forhold og de problemstillinger som ble reist i høringa 21. februar, og den korrespondansen som har vært mellom komiteen og statsråden etter det.

Vi følger prosedyren som er vedtatt for kontrollhøring. Det betyr at de inviterte får 10 minutter til en innledning, hvoretter komiteemedlemmene får ordet til utspørring.

Til denne høringa har vi invitert statsråden, og vi har invitert forsvarssjefen.

På vegne av komiteen vil jeg komme med en veldig sterk oppfordring til dere som nå skal svare. Jeg vet det blir en utfordring, men det er likevel en sterk oppfordring fra oss om at dere svarer så kort som det er mulig å svare. Partiene disponerer et visst antall minutter, og det er om å gjøre at de som spør, får svar på de spørsmålene som stilles. Det er helt sikkert i alles interesse.

Det er jo, som dere vet, mange forkortelser i Forsvaret. Det ser vi når vi leser. Jeg håper at dere bruker de ordene som er forståelige for folk.

Jeg gjør oppmerksom på at det blir tatt referat fra høringa, og at den også overføres direkte på NRK.

Høring med statsråd Kristin Krohn Devold

Følgende møtte som bisittere:

Assisterende departementsråd Morten Tiller, Forsvarsdepartementet

Ekspedisjonssjef Fridthjof Søgaard, Forsvarsdepartementet

Forsvarssjef Sigurd Frisvold

Generaløytnant Svein Ivar Hansen, sjef for Forsvarsstaben

Generalmajor Egil Johansen, sjef for Personell, operasjoner og drift (POD), Forsvarsstaben

Møtelederen: Da gir jeg ordet til statsråden. Vær så god, Kristin Krohn Devold. Du har 10 minutter.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder.

Jeg legger stor vekt på å gi Stortinget god og fullstendig informasjon om alle saker. Det gjelder selvsagt også i denne saken. Når kontrollkomiteen har invitert til høring om Forsvarets regnskap for 2003, stiller jeg derfor gjerne til den.

Jeg har overfor både Stortinget og Riksrevisjonen gitt uttrykk for at jeg ser alvorlig på at Forsvarets regnskap for 2003 ikke kunne godkjennes av Riksrevisjonen. Dette vil jeg understreke. Som statsråd har jeg fulgt opp kritikk og merknader fra Riksrevisjonen nøye.

Ved forrige høring overleverte jeg en oppdatert versjon av den tiltakslisten som følger opp saker som er påpekt av Riksrevisjonen. Det er et omfattende dokument, med konkrete tiltak innrettet mot hvert enkelt punkt Riksrevisjonen har tatt opp. Mange av tiltakene er omfattende og arbeidskrevende for organisasjonen. Hver måned rapporterer Forsvarsstaben skriftlig til Forsvarsdepartementet status for det enkelte tiltak.

Jeg vil gjerne få understreke at det er svært mange mennesker i Forsvaret som jobber meget hardt for å rette opp de feil og mangler som er påpekt. De fortjener honnør for den jobben de gjør. De har ingen enkel jobb. Men de har en svært viktig jobb. Det er dyktige mennesker, som tar oppgaven sin alvorlig. Det kommer ikke alltid like godt frem. Derfor synes jeg det er viktig at kontrollkomiteen vet det.

2003 var et spesielt år, fordi Forsvaret innførte ett nytt lønns- og regnskapssystem til erstatning for de rundt 80 vi hadde tidligere. Det var helt nødvendig for å kunne innfri hovedkravene til eksternregnskapet, fastsatt i statens økonomiregelverk i 1996. Innføring av et helt nytt lønns- og regnskapssystem er en omfattende og komplisert operasjon. Det har mange, både i offentlig og i privat sektor, erfart før oss. Det er ingen tvil om at det oppstod overgangsproblemer som vi ikke forutså. Det betyr ikke at det var galt å innføre nytt regnskapssystem. Det var nødvendig.

Spesielt krevende var det å innføre det nye systemet parallelt med at Forsvaret gjennomfører den trolig største omstillingen i offentlig sektor noensinne. Forsvaret skal nedbemannes med 5 000 årsverk i løpet av fire år. Det er en reduksjon på hele 25 pst.

Omstilling av offentlig sektor er tøft og krevende, men i dette tilfellet var det helt nødvendig. Da omstillingen av Forsvaret ble vedtatt våren 2001, visste alle at dette var en svært utfordrende oppgave. Vi visste også at det er store utfordringer knyttet til innføring av nytt lønns- og regnskapssystem. Det vi må innrømme, er at vi undervurderte utfordringene i å gjøre disse to tingene samtidig. Det var nødvendig å gjøre det, men vi forutså ikke omfanget av overgangsproblemene vi opplevde ved innføring av nytt regnskapssystem.

På tross av betydelig og nødvendig omstilling og innføring av regnskapssystem er det klart at mitt mål er at Forsvaret skal få sine regnskaper godkjent. Det er derfor vi har lagt ned et omfattende arbeid i å utarbeide og gjennomføre tiltak for å rette opp de feil Riksrevisjonen har påpekt. Noen av tiltakene har gitt dokumenterbar effekt

allerede. Vi har fått en betydelig nedgang i inkassosaker, betydelig reduksjon av feilbelastninger ved lønn, og vi har fått betydelig reduksjon i utestående, forfalte fordringer. Andre tiltak må virke over tid. Kompetanseheving er et eksempel på noe som vil vare over år.

Jeg er glad for at Riksrevisjonen i sin sluttcommentar til Forsvarets regnskap for 2003 sier følgende:

«Riksrevisjonen ser positivt på de tiltak som er, eller som vil bli iverksatt. Riksrevisjonen vil følge opp de varslede tiltakene i revisjonen av 2004-regnskapet.»

Kontrollkomiteen har stilt en rekke spørsmål, både skriftlig og muntlig, i forbindelse med denne saken. Jeg har lagt vekt på å forsøke å besvare disse best mulig.

Når det gjelder årsaker til overskridelsene for Hæren og logistikkorganisasjonen i 2004 og tiltak knyttet til det, har jeg varslet Regjeringen om at jeg vil komme til Stortinget med en sak om det. La meg slå fast at jeg ikke har informasjon som indikerer at overskridelsene i 2004 skyldes overgangsproblemene i 2003. Den delen av forsvarssjefens årsrapport som beskriver årsakssammenhenger og forklaringer, er avgradert og offentlig tilgjengelig.

Forsvarsdepartementet har mottatt Forsvarsstabens vurdering av rapporten fra Hærens utvalg om overskridelsene. Fordi kontrollkomiteen tidligere har bedt om å få den rapporten, har jeg også oversendt Forsvarsstabens vurdering av denne rapporten til kontrollkomiteen tidligere i dag. Onsdag ettermiddag oversendte komiteen brev til departementet med ytterligere spørsmål, og jeg har tidligere i dag oversendt skriftlig svar.

Som komiteen er kjent med, sendte sjefen for Forsvarsstabens, generaløyntant Svein Ivar Hansen, et brev om beregninger av årsverksreduksjoner til Forsvarsdepartementet 18. november 2003. I budsjettproposisjonen for Forsvaret for 2004 er det på sidene 56 og 57 redegjort for årsverksutviklingen i Forsvaret. Her framgår det:

«Den frivillige personellavgangen det siste året er kraftig redusert, og den er i dag nærmest stoppet opp.» Det redegjøres videre for årsaker til dette, herunder:

«Forsvaret er imidlertid tilført oppgaver som har medført behov for økte personellressurser. Dette gjelder etablering av Forsvarets innsatsstyrke hvor det har vært nødvendig å tilsette grenaderer.»

En enstemmig forsvarskomite hadde følgende merknad til nedbemanningsutfordringene:

«Komiteen viser til at Forsvaret innen utgangen av 2005 skal reduseres med minimum 5 000 årsverk, som forutsatt i Innst. S. nr. 232 (2001-2002)..., og vil understreke viktigheten av at Stortingets målsetting nås.»

Verken avsender, Forsvarsstabens, eller mottaker, Forsvarsdepartementet, mente eller mener at brevetts innhold burde medføre endringer i budsjettet for 2004. Dette brevet har i enkelte medier vært framstilt som om Forsvarsstabens her advarte mot tempoet i omstillingen. Det er ikke riktig. Det var enighet om nedbemanning og omstillingskrav for 2004. På etatsstyringsmøtet mellom departementet og Forsvarsstabens 15. desember 2003, etter at Stortinget hadde vedtatt budsjettet, aksepterte Forsvarsstabens de resultatkrav som var satt for 2004.

Det brevet av 18. november faktisk dreide seg om, var beregningen av nedbemanningen i hele perioden 2002–2005. Dette var særlig viktig i forhold til sluttfasen, årsskiftet 2005/2006. Delvis er dette et spørsmål om tekniske beregninger som er ganske kompliserte, og delvis er det et spørsmål om substans.

Forsvarsdepartementet svarte på brevet den 8. januar 2004, og i etterkant ble det gjennomført en rekke felles møter mellom Forsvarsdepartementet og Forsvarsstabens, hvor ulike forhold rundt årsverksfordelingen og nedtrekkene ble drøftet og løst. Det gjenstår kun ett spørsmål som foreløpig ikke er avklart, nemlig om vervede eller kombattante vernepliktige skal holdes utenfor årsverkstillingen. Det dreier seg om i overkant av 350 årsverk. Denne problemstillingen har vi blitt enige om å avklare høsten 2005.

Jeg har i min tid som statsråd lagt stor vekt på å oppnå enighet med forsvarssjefen om overordnede spørsmål og omstillingsmål. Jeg tror ikke det er mulig å gjennomføre en så stor omstilling som vi gjør, uten betydelig grad av enighet om mål og realisme i framdriftsplaner. Det betyr at sentrale spørsmål ofte må gjennomarbeides i felles ad hoc-arbeidsgrupper for å finne fram til felles løsninger. Det har vi gjort ved flere anledninger, og jeg tror det er en viktig årsak til at vi nå lykkes med denne store omstillingen.

Det har den siste tiden i media vært framsatt en rekke feilaktige påstander og spekulasjoner. Jeg har forsøkt å kommentere dem underveis og har derfor valgt å ikke bruke mye tid på disse påstandene i min innledning i dag.

Fordi det er alvorlig at Forsvarets regnskap for 2003 ikke ble godkjent av Riksrevisjonen, er det viktig at man går grundig til verks for å finne de riktige årsakene, slik at man kan iverksette de riktige tiltakene. Det mener jeg vi har gjort. Arbeidet med å rette opp feil etter Riksrevisjonens berettigede kritikk for å få bedre resultater i framtiden har vært omfattende, men helt nødvendig.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da gir jeg ordet til saksordfører Kjell Engebretsen fra Arbeiderpartiet. Kjell Engebretsen har 15 minutter til disposisjon. Vær så god.

Kjell Engebretsen (A): Jeg takker statsråden for at hun stiller opp igjen her på så kort varsel.

Jeg tar opp tråden der jeg sluttet forrige gang, med en sak som dere forklarte meg relativt godt. Likevel har jeg noen flere spørsmål i forbindelse med det. Det er disse 235 mill. kr som vi diskuterte gjentatte ganger forrige gang vi satt her. Jeg har forstått at disse 235 mill. kr var kjent i januar 2004. Så skjer det altså noe, et systemskifte. Man kan ikke lenger fortsette å føre disse siste utgiftene på ett års budsjett over til det neste. Så det skal stanses. Og når man får vite at det skal stanses, ser man at da kommer disse pengene opp til overflaten og må dekkes inn, de kan ikke videreføres. Når visste dere at dette ikke kunne videreføres?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Riksrevisjonen har i mange år kritisert den praksisen som har vært ved mel-

lomregnskap, og jeg må nok bruke litt tid på å forklare det, for det er komplisert. Det er vel det som også gjør at vi kommer tilbake til det flere ganger.

Kjell Engebretsen (A): Jeg trenger bare å vite når dere var klar over at dere ikke kunne videreføre det.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Da vi fikk det nye regnskapet, som ble innført i slutten av 2003, visste vi at vi i 2004 ikke kunne fortsette med mellomregnskap, fordi det nye regnskapssystemet ikke ville tillate det, og det var en viktig hensikt også med det nye regnskapssystemet.

Kjell Engebretsen (A): Da blir situasjonen den at disse 700 millionene som ligger der, er en sak som vi ikke skal diskutere og bry oss all verdens om. Men disse 235 millionene visste man om da man gav forsvarskomiteen råd om å vedta budsjettet for 2005, slik at man så da at her vil faktisk budsjettet for 2005 få en belastning med 235 mill. kr. Gav man beskjed om det til komiteen?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Fordi dette var en ordning som hadde vart i mange, mange år, var det ikke noe ekstraordinært i at det var en sum som ble overført fra 2003 til 2004. Jeg må få bruke litt tid på å forklare det.

I det gamle systemet ble en regning som en avdeling sendte til en annen avdeling, ført i et mellomregnskap når regningen ble sendt. Og den mottakende avdeling ville ikke føre regningen før den ble betalt. Det var det som gjorde at vi hadde et såkalt mellomregnskap. Samtidig visste den enheten som hadde kjøpt en tjeneste, at det ville komme en regning. For å ta et eksempel med Hæren: Hæren hadde et mindreforbruk i 2003 på litt over 50 mill. kr. Det skyldtes bl.a. at deres andel av dette mellomregnskapet var 40 mill. kr, men regningen måtte gjøres opp i begynnelsen av 2004, altså ble de 50 millionene som var mindre forbrukt i 2003, overført og kunne benyttes til å betale den andelen av mellomregnskapet som ble gjort opp i 2004. Dette har vært vanlig praksis i mange år, og Stortinget har aldri vært informert om summen av slike mellomværender som oppstår i tidsrommet mellom føring i ulike avdelinger.

Jeg er klar over at svaret kanskje ikke er spesielt kort, men jeg tror det er litt viktig for å forstå hva det dreier seg om. Og det faktum at dette har vært en uheldig praksis, har blitt påpekt av Riksrevisjonen, fordi det er et brudd på kontantprinsippet i staten. Derfor var det så viktig å få et system som gjorde at denne ordningen kunne bringes til opphør.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha.

Det er et annet spørsmål som det også er litt viktig for meg å få litt grep om, slik at jeg skjønner tenkningen her. Dere hadde slitt med regnskapet i 2002, som vi husker. Så kom vi inn i 2003, og så innfører man et nytt regnskapssystem – det var vel 01.11.2003. Hva er den logiske forklaringen på at man innfører et nytt regnskapssystem midt i et regnskapsår? Jeg forstår at det ikke lå noen pålegg om dette. Hvilke andre praktiske årsaker lå til grunn for å inn-

føre det da, i særlig grad hvis man antar at dette nye systemet bidrog til en ytterligere forverring av regnskapsavslutningen 2003?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Da min forgjenger besluttet å inndelegge Program Golf i flere faser, hadde man en målsetting om at den første fasen, altså det nye regnskapssystemet, skulle sikre oss et regnskap som tilfredsstilte hovedtrekkene i statens økonomireglement fra 1. januar 2004. Det vil si at 2003 var siste frist for å innføre regnskapet. Så vi måtte altså begynne 2004 med et nytt system.

Kjell Engebretsen (A): Hvorfor måtte dere det? Jeg er sikker på at det er slik, men for at jeg skal skjønne det: Dere har det gamle systemet – og det humper og går – og så legger man resten på plass, og så forbereder man seg. Og dette kan jo Forsvaret i andre sammenhenger, de forbereder seg og er klare til å slå til når tiden er inne. Og så kommer 1. januar 2004 – da kommer det ikke mye regninger. Men 3.–4. januar 2004 begynner regnskapet for 2004. Hvorfor trådte ikke dette systemet i kraft da? Hvorfor la man det inn på slutten av et regnskapsår og begynte å lage regnskap inn i det da, et regnskap som allerede var ti måneder på vei?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Hovedsvaret på det er at skal du ha et regnskap for 2004 som tilfredsstiller økonomireglementet, må du ha det på plass ved starten av året, og da må det innføres i slutten av det foregående år.

Kjell Engebretsen (A): Det må liksom være i bruk fra slutten av året, slik at når det neste året kommer, må det være i funksjon? Det går ikke an å trykke på en knapp og starte det i januar?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei. Men jeg tar gjerne litt oppfølging fra den hovedansvarlige for regnskapssystemet, og da er det naturlig at kanskje Svein Ivar Hansen gir utfyllende kommentarer.

Svein Ivar Hansen: Takk for det. Jeg skal forsøke å være så kort jeg kan.

Det er klart at hovedpoenget var å få et helt regnskapsår i et nytt system. Da må vi ha noe tid i forkant hvor vi kjører noe parallell virksomhet. Det er heller ingen tvil om at regnskapet for 2003 faktisk ble avlagt i gammelt system. Men med hensyn til sporbarhetsproblematikken – hvor vi tilbakeførte data fra det nye til det gamle – har vi hatt utfordringer. Og jeg tror det hovedsakelig er der Riksrevisjonens antegnelser egentlig ligger – sporbarhetsproblematikken.

Det er klart at det også var en annen faktor som gjorde at 1. januar 2004 ble en dato som var viktig for oss, det var faktisk at vi hadde dispensasjon for et system som ikke tilfredsstilte økonomireglementet, og vi var vel ...

Kjell Engebretsen (A): Allerede der sa Finansdepartementet at dette er greit, dette kan dere fortsette med.

Svein Ivar Hansen: Ja, men ikke veldig mye lenger.

Kjell Engebretsen (A): Nei, ok.

Svein Ivar Hansen: Jeg sier bare at det var målsettingen vår å få dette på plass, slik at vi kunne avlegge regnskap i et system som tilfredstilte økonomireglementet så snart som mulig. Det er vel så kort jeg kan være.

Kjell Engebretsen (A): Ja, det var ikke dårlig det.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Dette har vært et veldig sentralt poeng, også i den offentlige debatten som har vært. Jeg forstår godt at mange spør seg hvorfor man ikke like godt kunne utsette det ett år til. Men man må se det i en stor sammenheng. Det var i 1996 at vi fikk nytt økonomireglement. Hovedutfordringen var kanskje at man ikke begynte før.

Kjell Engebretsen (A): OK. Jeg skal ikke gå lenger i dette.

Men det jeg nå sitter igjen med følelsen av, er altså at det gamle regnskapssystemet fungerte helt sikkert i 2002, det var også det systemet som førte fram til regnskapet 2003. Så det at det var vanskeligheter med regnskapet i 2003, hadde ingenting med innføringen av et nytt system å gjøre. –

Jo?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Absolutt. Tvert imot. Vi skiftet regnskapssystem i november 2003.

Kjell Engebretsen (A): Men jeg forstod nå på generalen her at det var etter det gamle systemet regnskapet ble avlagt i 2003.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det var innføring av det nye regnskapssystemet i 2003, på slutten av året, som gjorde at man fikk store sporingsproblemer.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Har vi snakket forbi hverandre?

Svein Ivar Hansen: Nei, det tror jeg ikke. Det er komplisert, og det er komplisert å svare veldig kort.

Kjell Engebretsen (A): Ja, ja.

Svein Ivar Hansen: Som sagt, vi innførte et nytt system, men forutsetningen var hele tiden at vi skulle avlegge regnskapet for 2003 i det gamle systemet. Men vi benyttet det nye for introduksjon og en del arbeid som ble tilbakeført til det gamle systemet ved regnskapsårets avslutning. Sporbarheten mellom de to var ikke god, og det tar jeg selvfølgelig kritikk på.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Bare en sånn ting som at kontoplanene var forskjellige, gjorde at det ble betydelige overgangsproblemer som vi klart undervurderte.

Kjell Engebretsen (A): Ja. Jeg kan ikke bruke stort mer tid på dette, for jeg har et sentralt spørsmål til.

Når dere innfører dette, og innfører dette med horisontal samhandling, så innfører dere det før prissystemet er på plass. Kan noen svare meg med to ord på hva som var beveggrunnen for at prissystemet ikke var på plass før man faktisk våger seg på denne horisontale samhandlingen? Det forstod jeg forrige gang, at prislisten ikke var på plass, kanskje er den fremdeles ikke det – det vet jeg ikke – men den var i hvert fall ikke på plass. Så hvis noen kan svare meg to ord på det, hadde det vært greit.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Horisontal samhandel i det omfanget som vi nå driver på med, ble innført i 2004. Der er det øvre prissystemet på plass, i den forstand at det finnes leveranseavtaler mellom forsvarsgrene og logistikkorganisasjonen. Men noe av kompleksiteten i den horisontale samhandelen ligger i at de desentrale systemene, altså de som bestiller og leverer på det laveste nivået, har hatt sin aktivitet godt nok forankret i de overordnede leveranseprisavtalene.

Det tror jeg er bortimot så kort som jeg kan forklare det, men jeg tar gjerne også tilleggs kommentarer.

Kjell Engebretsen (A): Det må være veldig kort.

Svein Ivar Hansen: Meget kort: Horisontal samhandel har vi innført som prinsipp i staten.

Kjell Engebretsen (A): Ja, jeg er klar over det. Men hvorfor gjør dere det før prislisten er på plass?

Svein Ivar Hansen: Jo, fordi det er fullt mulig å etablere horisontal samhandel mellom en kunde og en leverandør forutsatt at man har et avtaleverk på plass som regulerer hvordan overføringen av penger mellom de forskjellige kapitteleierne faktisk skal finne sted.

Dessuten hadde vi innført FLO som en logistikkorganisasjon på tvers av Forsvarets organisasjon for øvrig, med det samme tidspunktet.

Kjell Engebretsen (A): Greit. Det er andre som kommer til å gå dypere inn i dette, tror jeg, i samtalen vi har nå.

Vi har altså igjen i 2002-regnskapet, vi har erfaring med hvordan det gikk, og så går vi inn i 2003. Så får vi et par rapporter her. Den ene heter Panta rhei-utredning. Jeg kan verken gresk eller latin, så jeg trodde det var en mann, da jeg leste dette. Men det, forstår jeg, betyr noe helt annet. Panta rhei-utredningen kommer, som jeg forstår at forsvarssjefen selv hadde tatt initiativet til, og han fikk svar på sine spørsmål der. Så går man ut til Veritas og ber Veritas om å gjøre en vurdering. Så kommer Veritas tilbake, med samme konklusjon som Panta rhei, og sier at med de arbeidsoppgaver eller -mengder som ligger til denne staben nå, er den underbemannet.

Jeg skal ikke ha noen mening om hvorvidt det er riktig eller ikke riktig, osv. Men hvilke typer vurderinger gjorde statsråden da hun bestemte seg for ikke å gå og informere

Stortinget om dette? Statsrådets egen vurdering av hva som er nødvendig, viktig og riktig osv., det ligger der. Men det var to slike rapporter – én fra Veritas – som altså konkluderer på denne måten, og det er etter at vi har sett at regnskapssystemene for 2002 ikke fungerte.

Statsråd Kristin Krohn Devold: I forkant av at vi opprettet det integrerte departementet, er det riktig at Veritas så på bemanningssituasjonen. Det korte svaret er at Veritas konkluderte med at så vel Forsvarsdepartementet som Forsvarsstaben ville ha færre ansatte enn det som strengt tatt var ønskelig. Samtidig er det nok veldig vanlig, både i staten og i kommunal virksomhet, at man kan ønske seg flere ansatte enn det man har.

Det som er avgjørende, er nettopp det som Kjell Engebretsen er inne på: Mener man at man har en tilstrekkelig bemanning til å kunne utføre sine oppgaver på en skikkelig måte? Det mener jeg at vi hadde. Og det har også den senere tid vist at vi har hatt.

Kjell Engebretsen (A): Men mitt spørsmål er: Hvilke vurderinger var det som lå til grunn for at du bestemte deg for ikke å gi Stortinget den informasjonen?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Vi har informert Stortinget om at vi har hatt som mål å gjennomføre den nedbemanningen av ledelsen som Stortinget sluttet seg til, og som jo var en halvert ledelse. Vi mente også at det var det mulig å få til. Jeg vil også legge til at de grenstabene som har nådd sine budsjettmål og andre mål, også har klart seg med de nedbemannede staber de har hatt.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha.

Møtelederen: Takk skal du ha. Da går vi videre til neste utspørter, som er Martin Engeset fra Høyre. Vær så god!

Martin Engeset (H): Takk for det.

Det er jo slik, forsvarsminister, at Riksrevisjonen også i tidligere år har hatt anmerkninger til Forsvarets regnskaper. Det er jo noen ting som har gått igjen, og mitt spørsmål til statsråden blir: Føler statsråden seg nå trygg på at ikke de samme tingene som har vært påtalt fra Riksrevisjonen, vil dukke opp i forbindelse med de senere års regnskaper, at vi nå ser lys i forhold til problemene?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er helt riktig, som Martin Engeset sier, at det har vært antegnelser fra Riksrevisjonen. Jeg har faktisk gått igjennom de siste 12–13 år, helt fra 1990 og fram til i dag. Det gledelige ved den listen er at man hadde langt flere antegnelser fra Riksrevisjonen tidligere, for 1990, 1991 og 1995, enn det man har nå, og at 2002 sånn sett var det første året da det ikke var saker desidert til observasjon fra Riksrevisjonens side angående Forsvarets regnskap. Sånn sett kan man faktisk si at det har vært en svak forbedring gjennom de ti siste år i forhold til Riksrevisjonens oppfølging.

Men det som var nytt i 2002, og som var viktig, var at man utarbeidet tiltakslistene for å gjøre noe med de påpekningene som hadde vært. Det er forskjellige antegnelser i årene 2001–2003, selv om det er noen gjengangere. I 2003 var den viktigste kritikken knyttet til sporbarhet og dokumentasjon. Det var ikke et kritisk punkt i 2002. I 2001 var det bl.a. avgangsstimulerende tiltak og voksenopplæring. I 2002 var det bl.a. kjøp av konsulenttjenester. Det har altså vært forskjellige ting som har vært påpekt og grepet fatt i. Men det har vært noen gjengangere, f.eks. lagerhold. Derfor er det nå etablert en visitasjonsprotokoll ved 100 pst. av avdelingene i Forsvaret, og plan for egenkontroll er utarbeidet ved 92 pst. av avdelingene. Dette eksemplet viser i hvert fall at det for én av gjengangerne nå er etablert systemer som i framtiden gir oss håp om at dette problemet kan la seg løse.

Et annet område er anskaffelsesregelverket. Vi har i 2004 fått et nytt anskaffelsesregelverk for Forsvaret, slik at også en annen gjenganger, om man faktisk har fulgt anbudsprinsipper, om man har fulgt de tilstrekkelig korrekte prosedyrer, forhåpentligvis kan være løst, fordi det er et nytt regelverk på plass, som også her gir oss bedre håp for framtiden.

Martin Engeset (H): Jeg takker for det.

Forsvaret har jo som andre etater i staten også fått underkjent regnskaper i tidligere år. For eksempel hadde Aetat i 2000 problemstillinger som handler litt om det samme som vi ser nå, med innføring av nye regnskapssystemer. Har man lært på tvers i staten i forhold til problemer som andre etater har hatt, når man har gått igjennom tilsvarende prosesser?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Først vil jeg si at det har vært en rekke departementer og etater som tidligere ikke har fått godkjent sine regnskaper av Riksrevisjonen. Det har også vært noen gjengangere der. Men det er ingen unnskyldning for at Forsvaret ikke fikk godkjent sitt regnskap i 2003.

Det er også riktig at Aetat, som ikke fikk godkjent sitt regnskap i 2000, også hadde en problemstilling knyttet til innføring av regnskapssystem.

Jeg tror jeg bare vil si det sånn at det kanskje viser at det å innføre et nytt regnskapssystem er komplekst. Det er vanskelig. Men heller ikke det er noen unnskyldning. Jeg tror at den innsatsen Riksrevisjonen gjør for å påpeke feil og mangler, gjør oss bedre i stand til å finne tiltak som også kan være nyttige for andre etater og andre departementer. Sånn sett håper jeg at den tiltakslisten som vi nå har utarbeidet i et omfang i en helt annen grad enn det som tidligere har vært utarbeidet, også kan være nyttig utover forsvarssektoren.

Martin Engeset (H): OK. Selv om statsråden la betydelig vekt på det i sin egen innledning, føler jeg behov for å komme litt inn på det berømmelige brevet, datert 18. november 2003, fordi det har stått såpass sentralt i debatten og media før, under og etter den forrige høringen.

Oppfattet du som statsråd dette brevet som en advarsel om at omstillingen i Forsvaret var for omfattende?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei!

Martin Engeset (H): Nei, vel.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det var kort!

Martin Engeset (H): Ja. Kan du utdype det litt nærmere?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Forsvarsstabens brev av 18. november eller 9. desember – det er for så vidt det samme brevet – tok opp behovet for en korreksjonsmekanisme for årsverksreduksjonen i Forsvarets militære organisasjon. Det handler i det alt vesentlige om hvilken regnemetode vi skulle benytte for å komme fram til sluttsummen, som skulle ligge klar 31. desember 2005 for nedbemanningen. Brevet tok også opp at det var kommet noen nye personellkategorier, herunder vervede, som det var en diskusjon om skulle telles innenfor eller utenfor de 5 000 som skulle nedbemannes. I etterkant av brevet satte man seg ned, tok opp mange av de problemstillingene som var tatt opp, og man fant en løsning på det. Brevet handlet ikke om budsjettet for 2004 eller bemanningsmålene for 2004. Det var sluttdatoen i årsskiftet 2005/2006 og beregningsgrunnlaget knyttet til det, som ble tatt opp. Her vil jeg gjerne også ha tilleggsinformasjon eller kommentarer fra forsvarssjef eller stabssjef.

Sigurd Frisvold: Det er riktig at den som skrev brevet, kommenterer det.

Martin Engeset (H): OK, men gjør det raskt. Jeg har et siste oppfølgingsspørsmål.

Møtelederen: Du skal få tiden din, bevare meg vel.

Svein Ivar Hansen: Det er viktig å peke på at det er en lang prosess, fra Stortingets beslutninger om 5 000 årsverk og gjennom det å realisere gevinster, altså ta ut årsverk. Det er vi nødt til å følge meget nøye. Hensikten med brevet av 18. november var fra min side å klarlegge de forutsetninger jeg måtte ha på plass for nedtrekksmål for årsverk i Forsvarets militære organisasjon totalt sett for perioden 2002–2005.

Martin Engeset (H): OK, jeg takker for det.

Jeg har også et spørsmål angående dette mye omtalte granskingsutvalget som Hæren satte ned, og som når vi hadde høringen forrige gang – den første høringen her i komiteen – var rimelig ukjent for i hvert fall de fleste av oss. I tiden etter høringen har jo dette etter hvert blitt offentliggjort.

Det jeg kunne tenke meg å spørre statsråden om, er om rapporten fra dette utvalget er egnet til å kaste nytt lys over det som er saken i dag – som altså er Riksrevisjonens alvorlige antegnelser til regnskapet for 2003.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Min vurdering er at Hærens utvalg handler om utvalgets synspunkter på årsaker knyttet til 2004-overskridelsen og sånn sett ikke direkte angår det vi behandler i dag.

Jeg har ikke tenkt å gi uttrykk for noen synspunkter på rapporten, for jeg har varslet at jeg vil komme til Stortinget med en sak om 2004-merforbruket. Men jeg kan eventuelt la forsvarssjefen knytte noen kommentarer til det, siden han har avgitt sin årsrapport og også gitt sin kommentar til Hærens utvalg.

Sigurd Frisvold: Ja, jeg synes ikke jeg bringer noe spesielt inn. Det går jo på miksen mellom årsaksforhold i forhold til system og personer. Vi har gitt våre kommentarer til dette og står fast på at det ikke bringer noe nytt inn i prosessen. Jeg er faktisk overrasket over at man ikke valgte å bruke egne krefter til å se på egne prosesser.

Martin Engeset (H): Siden forsvarssjefen bringer det på bane, må jeg bare få lov til å følge det opp litt.

Er du som forsvarssjef nå kjent med hva dette utvalgsarbeidet har kostet?

Sigurd Frisvold: Etter den oversikten vi har så langt, ligger det på ca. 1,5 mill. kr, men jeg tar forbehold om at vi er nødt til å kvalitetssikre det og få alle tall på bordet.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Da synes jeg det er naturlig at vi får komme tilbake til det spørsmålet.

Martin Engeset (H): OK.

Jeg har tid til et spørsmål til.

Informasjonsplikten overfor Stortinget er også et sentralt tema for denne høringen og den prosessen som vi er oppe i. Regjeringen har en plikt til å gi Stortinget fyllestgjørende informasjon, derom hersker ingen tvil. Det har fremkommet påstander om at informasjonen til Stortinget fra Forsvaret ikke har vært tilstrekkelig, bl.a. på grunn av mange hemmeligstemplede dokumenter. Dette har vært påstander, bl.a. i media.

Har Stortinget fått den nødvendige informasjonen til å fatte sine vedtak?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Min vurdering på det er helt klart ja. Vi har forsøkt så godt vi kan – bl.a. i statsbudsjettet for 2004 – å informere om noen utfordringer på nedbemanningssiden. Men det budsjettet vi la for 2004, var det enighet om, og brevet av 18. november fra Forsvarsstaben handler altså egentlig om noe annet. Det handler om beregningsmetoder i forhold til en sluttdato i 2005.

Jeg vil også si når det gjelder lekkasjer knyttet til brev som ikke engang er sendt, at det er nokså vanlig at både jeg, og sikkert forsvarssjefen, mottar utkast – eller kanskje vi ikke mottar dem engang. Det lages utkast i en organisasjon som kanskje stoppes før de kommer helt opp, og som vi aldri ville vurdert å sende. Den type informasjon har selvfølgelig ikke den nødvendige seriositet til å

kunne indikere noe som helst. Det har jo også forsvarssjefen kommunisert til media.

Møtelederen: Takk skal dere ha.

Vi går videre til Fremskrittspartiet. Carl I. Hagen, du har 10 minutter – vær så god!

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Generaløyntnant Svein Ivar Hansen svarte nå nettopp at dette brevet, først av 18. november og så av 9. desember, dreide seg om nedtrekksmålet for perioden 2002–2005, og det er jo korrekt. Der er det fastlagt et nedtrekk – altså en reduksjon i antall stillinger innenfor Forsvarets militære organisasjon – på 4 400 stillinger. Av dette brevet av 18. november fremgår det på side 3 – for jeg har altså et helt annet inntrykk enn det som her prøves å formidles – i realiteten noe ganske annet. Der står det:

«4 Konklusjon

Oppdrag FMO har mottatt etter utgivelsen av IVBO, oppdrag som forventes gitt til FMO etter politisk behandling av St.prp. nr. 1 (2003–2004),» – altså statsbudsjettet – «samt endringer i datagrunnlaget for nedtrekksmålet for ÅV i FMO, medfører at nedtrekksmålet for FMO må endres til 3 558 ÅV».

Det man ber om, er en nedgang på i alt 842 stillinger av de 4 400.

Mitt første spørsmål til statsråden er: Hvorfor fikk ikke forsvarskomiteen og Stortinget en kopi av dette brevet umiddelbart da hun mottok det?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Fordi dette brevet ikke omtalte reduksjonsmålet for 2004, men hvilken sluttsum vi skulle operere med i forhold til 31.12.2005, som var fristen for nedbemanningstallet. Det kunne sånn sett ha innflytelse på hvor stor nedbemanning vi behøvde å ta i 2005. Vi hadde altså 2004-budsjettet til behandling på det tidspunktet, og det var ingen direkte link mellom de to sakene.

Carl I. Hagen (FrP): Ja, takk.

Når man har en nedgang på 4 400 stillinger i en periode på fire eller tre år – fra 2002 til 2005 – og når man ønsker å redusere det nedtrekket med 842 stillinger, mener ikke statsråden at det ville vært naturlig at også Stortinget og forsvarskomiteen vurderte om alt skulle utsettes? Eller hva som skulle gjøres i 2004-, og hva som skulle gjøres i 2005-budsjettet? Her ber man jo om en endring i målet på nærmere 20 pst., noe som er ganske betydningsfullt.

Og igjen mitt spørsmål: Jeg forstår at statsråden ikke synes det var så viktig, men hvis man skal være på den sikre siden, er det ikke bedre at man sender over et brev til komiteen slik at komiteen selv kan vurdere om det kan være av interesse?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg har forsøkt å levere den informasjonen til Stortinget som jeg mente var viktig for 2004-budsjettet. Dette var en innledende dialog mellom Forsvarsstaben og departementet. Det viste seg jo også da vi fortsatte den dialogen, at vi endte opp med and-

re tall enn det som lå i det innledende brevet. Jeg vil også si at det tallet som var satt for 2004 når det gjelder nedbemanning, det nådde vi faktisk i 2004 – også ved at vi i vår dialog foretok en nedjustering av bemanningstallene for FLO så sent som 19. august.

Carl I. Hagen (FrP): Takk.

Så statsråden reagerer ikke når brevet slutter med følgende avsnitt – og jeg synes faktisk det er ganske oppsiktsvekkende når det kommer fra forsvarsstaben:

«Dersom nedtrekksmålet ikke korrigeres for endringene beskrevet ovenfor, vil det få omfattende konsekvenser for omfang og ambisjonsnivå for virksomheten i FMO, og det synes ikke mulig å realisere alle målsettinger for utvikling av operative kapasiteter innen utgangen av 2005. FST er forberedt på å presentere konsekvensene etter en nærmere avtale med FD.»

Er ikke disse advarslene ganske kraftig kost fra sjefen i forsvarsstaben?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei, de gir uttrykk for noen bekymringer knyttet til sluttnebbemanningen hvis man ikke fant enighet på noen av de områdene som måtte avklares, herunder punktet om de kombattante vervede, som vi var blitt enige om å avklare i 2005. Men jeg vil gjerne at også avsenderen av brevet skal få lov til å gi et svar på det spørsmålet.

Svein Ivar Hansen: Jeg skal være kort.

Jeg sender mange brev til departementet i løpet av et år. Jeg sender faktisk mange i løpet av en uke, nettopp for å presisere behovet for dialog. Det er viktig for meg å komme fram til løsninger i stedet for at vi sender brev til hverandre. Dette brevet som jeg sendte, førte til et første skritt i en dialog som ble slutført i løpet av våren 2004, hvor jeg føler at jeg fikk gjennomslag for de fleste av de syn som jeg hadde hevdet, og at resultatet deretter ble at jeg står igjen med de 4 461 årsverk som er reelt, de facto, med ett unntak, og det er det som har vært nevnt hele veien, de kombattante vernepliktige, som vil bli løst i 2005. Dette gjelder 2002–2005-årsverksrammen.

Carl I. Hagen (FrP): Mitt spørsmål dreier seg om opplysningsplikten overfor Stortinget. Det er noe helt annet enn korrespondansen mellom dere to. Mitt spørsmål var til statsråden, og det har jeg fått besvart. Hun mente at Stortinget ikke hadde behov for det brevet. Stortinget får selv vurdere om vi mener at hun burde ha sendt det.

Mitt neste spørsmål følger opp Kjell Engebretsen. Hvorfor fikk ikke Stortinget Panta rhei- og Veritas-rapportene, slik at Stortinget selv kunne vurdere om man ville tillegge de rapportene og synspunktene vekt? Hvorfor ble det holdt skjult for Stortinget?

Statsråd Kristin Krohn Devold: I den omfattende nedbemanningsprosessen som vi har vært inne i – 5 000 mann for Forsvaret totalt og halvering av forsvarsledelsen

– vil det alltid være enheter som sier at de kunne ønske seg mer, og det vil også være ...

Carl I. Hagen (FrP): Hvorfor får ikke Stortinget kunnskap om det? Det er det jeg spør om. Jeg skjønner godt alle de andre tingene, men hvorfor får ikke Stortinget tilgang til den samme informasjonen?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Grunnen til det er at vi følte oss trygge, jeg følte meg trygg, også i dialog med forsvarsledelsen, på at vi innenfor de bemanningstallene vi hadde, innenfor de vedtak Stortinget hadde gjort, faktisk kunne utføre våre oppgaver. Det har det også vist seg i ettertid at vi har klart. De fleste forsvarsgrener har også klart å styre sine ressurser innenfor de tall og den bemanning stabene har fått.

Carl I. Hagen (FrP): Men det er vel slik, statsråd, at når regnskapet i 2004 sprekker med nærmere 1 milliard kr, har man vel ikke helt greid det statsråden nå hevder?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Når det gjelder detaljene i budsjettet for 2004, kommer jeg tilbake til det. Rent generelt i forhold til bemanningen har det altså vist seg at man for de fleste del har klart seg med de bemanningstall man har fått, og at det derfor har vist seg at det er mulig å ha en forsvarlig ledelse både av Forsvaret og i departementet med de stillingshjemler vi har.

Carl I. Hagen (FrP): Man kan vel ikke si at det er gått helt bra, når det i en av dagens aviser hevdes – jeg vet ikke om det er riktig, for jeg har ikke fått studert rapporten fra FLO – at FLO har til gode over 300 mill. kr fra de ulike grenene i Forsvaret. Det er altså noen av dem som statsråden har sagt har vært flinke og gått i balanse, som kanskje skylder penger til FLO, og det er skjult at de faktisk ikke er gått i balanse. Er ikke det riktig, dersom FLO har over 300 mill. kr til gode fra de ulike grener?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Her beveger vi oss mer og mer inn i 2004, så her vil jeg nøye meg med å konstatere at forsvarssjefen har avlevert sin årsrapport. Der står det et merforbruk på FLO.

Carl I. Hagen (FrP): Greit.

Forrige gang stilte jeg et spørsmål tre ganger uten å få svar. Jeg prøver meg med en fjerde gang. Dette gjelder når de ulike fikk kunnskap om det store merforbruket i 2004. Jeg spurte, og jeg kan gjenta spørsmålet: Er det noe i systemene og i rutinene som departementet og forsvarssjefen har laget, som tilsier at hovedinformasjonen om et merforbruk på flere hundre millioner kroner i to av etatene kommer til syne for de to etatsledere før det øyeblikkelig går videre til forsvarssjef og departement? Alt så tidspunktet for når Sølvberg og Hernes fikk vite om dette. Har statsråden informasjon om at de fikk vite det lang tid i forveien, før alle øvrige i forsvarsledelsen fikk vite om det?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det korte svaret på det spørsmålet er at det er enhver sjef for et budsjettkapittel sitt ansvar generelt å holde oversikt over hvor mye penger en bruker. Det skal en vite før regningene kommer i posten. Regnskapssystemet registrerer når regningene faktisk føres, mens det å vite om det forpliktelsesbildet som ligger på ens budsjettkapittel, hva en faktisk har bestilt, hva en faktisk har kjøpt, er den enkelte sjefs ansvar.

Carl I. Hagen (FrP): Men dette gamle mellomregnskapssystemet som man hadde tidligere, viste det, men det ble fjernet da man innførte Golf i 2003, i november. Da fjernet man jo det gamle systemet, som virket, så ingen hadde mulighet til å holde oversikt over dette. Tror ikke statsråden på det, når de to i høringen begge hevdet at de var like sjokkert og like forbauset som alle andre da disse tallene dukket opp fra den sentrale regnskapsenheten i Bergen?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg konstaterer at tre forsvarsgrener klarte det med det samme økonomi- og regnskapssystemet. Jeg konstaterer at generalinspektøren for Sjøforsvaret sa på TV 2-nyhetene at «vi må ha fokus på kontroll og økonomi, vi seilte mindre enn planlagt, men vi skjermet deler av aktiviteter som Kystvakten og internasjonale operasjoner, og vi må sørge for at organisasjonen har tilstrekkelig med medarbeidere som jobber med virksomhetsstyring og økonomistyring».

Dette har altså vært mulig for dem som hadde det fokuset. Dette er en generell uttalelse, for øvrig viser jeg til den saken som er varslet.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da går vi videre, neste spørrer er fra Sosialistisk Venstreparti, Siri Hall Arnøy – vær så god.

Siri Hall Arnøy (SV): Takk, leder.

Jeg har først et spørsmål i forlengelsen av det Engebretsen tar opp, om rapporten fra Veritas. Jeg må først spørre om jeg forstår statsråden riktig i at statsråden sendte over alt hun anså som relevant om denne rapporten til Stortinget. Hun anså altså at resten av det som ligger i denne rapporten, ikke var relevant for Stortinget å vite. Har jeg forstått det riktig, statsråd?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Nei, min uttalelse er generelt at jeg som statsråd ønsker å holde Stortinget informert om alt som kan ha innflytelse på vedtaket eller ...

Siri Hall Arnøy (SV): OK, det var en generell uttalelse.

Statsråd Kristin Krohn Devold: ... det jeg arbeider med. Men det som er håndterbart innenfor egen organisasjon – ja, det blir nødvendigvis en vurdering, og jeg gjør mitt beste for å få all relevant informasjon fram til Stortinget.

get, men her mente vi altså at det var mulig å realisere de bemanningsreduksjoner som lå.

Siri Hall Arnøy (SV): Så du mente at Veritas-rapporten ikke var relevant, eller at du fikk gitt tilstrekkelig relevant informasjon ellers?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Rapporten var Forsvarsstabens rapport, og jeg kunne derfor tenke meg også å få noen korte kommentarer fra Forsvarsstaben om ...

Siri Hall Arnøy (SV): Men statsråd, jeg er egentlig interessert i din vurdering nå. Din vurdering, som du selvfølgelig selv gjorde på et tidspunkt, var at dette ikke var relevant å sende over til Stortinget?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Mitt svar er at det som vi og jeg i departementet vurderer er relevant for de saker som behandles i Stortinget, selvfølgelig oversendes, og jeg har derfor ikke sett noe spesielt behov for å oversende den rapporten. Men jeg synes også det kan være grunnlag for at den som bestilte og mottok rapporten, knytter noen kommentarer til det.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg beklager, jeg tror ikke vi rekker det. Altså: Dette er for min del et spørsmål i forhold til den vurderingen statsråden har gjort, men takk for svaret.

Mitt neste spørsmål ...

Statsråd Kristin Krohn Devold: Beklager komiteleder, men det var altså ikke Forsvarsdepartementets rapport. Det var ikke en rapport som jeg hadde bestilt, det var ikke en rapport som ble levert til meg, og siden det stilles spørsmål til den og det var en rapport i regi av Forsvarsstaben, synes jeg det er naturlig at Forsvarsstaben svarer, for det var som sådan ikke en rapport som ble behandlet i departementet.

Siri Hall Arnøy (SV): Men da må jeg få spørre: Er det slik å forstå at du ikke hadde denne rapporten på noe tidspunkt?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Forsvarsdepartementet har selvfølgelig innsikt i de rapporter som utarbeides, og vi hadde også folk i Forsvarsdepartementet som studerte rapporten.

Siri Hall Arnøy (SV): Ja, men da har jeg fått tilstrekkelig svar. Takk.

Mitt neste spørsmål er i forhold til det brevet som vi har fått oversendt i dag, og dette går da delvis også på debatten om dette brevet av 18. november, fordi i brevet til komiteen i dag fra statsråden viser man til at Stortinget i forbindelse med St.prp. nr. 1 for 2003-2004 fastholdt det nedtrekksmålet på 5 000 som det da var enighet om. I forbindelse med behandlingen av den stortingsproposisjonen så stilte jo komiteen en rekke spørsmål som departementet svarte på; f.eks. heter det i svar til forsvarskomiteen fra

statsråden at Hæren er i gang med omfattende struktur- og effektiviseringstiltak. Reduksjon på budsjettet gjenspeiler dette. Tiltakene skal sikre at Hæren når innsparingsmålene innenfor bl.a. årsverk, og vil gjennom årsverksreduksjoner redusere behovet for driftsmidler. Dette gjenspeiler også at Hæren fortsatt ligger over det fastsatte bemanningstallet, noe som forventes brakt i orden gjennom 2004 og 2005.

Jeg forstår det altså sånn at statsråden gav informasjon om hvordan man lå an i forbindelse med omstillingsmålet som skulle gjennomføres innen utgangen av 2005, i forbindelse med behandlingen av budsjettet for 2004. Det er korrekt forstått, ikke sant? Dette er informasjon om nedtrekksmålet som skulle nås innen utgangen av 2005?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, vi gav informasjon både i budsjettproposisjonen og i spørsmål og svar.

Siri Hall Arnøy (SV): Så det var altså en forståelse både fra forsvarskomiteens side og statsrådens side at nedtrekksmålet som skulle nås innen utgangen av 2005, også var relevant å informere forsvarskomiteen om i forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 1 for 2003-2004, i og med at statsråden informerte og komiteen spurte?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det er jo selvsagt slik at det for hvert enkelt år er viktig å informere Stortinget om hvorvidt vi ligger an til å nå våre mål, og fordi det hadde stoppet litt opp på nedbemanningssiden, var det viktig å informere om den utfordringen, samtidig som vi opprettholdt målsettingen om å få det til og hadde en plan for å få det til. Jeg vil også legge til: Vi nådde de målene. Det var også en informasjon om at Hæren lå bak de andre to forsvarsgrenene i nedbemanning, og her vil jeg gjerne gi ros også til generalinspektøren for Hæren, Sølvberg, som tok fatt på en krevende oppgave, fordi hans forsvarsgren faktisk hadde kommet kortere enn de andre på nedbemanningssiden. Men de nedbemanningssmålene som ble satt for 2004, de nådde vi, og det viser også at de vurderinger som ble gjort i budsjettet for 2004, var riktige.

Siri Hall Arnøy (SV): Det er altså slik å forstå at når dette berømte brevet av 18. november ikke ble oversendt til forsvarskomiteen, så var det ikke fordi forsvarskomiteen ikke var interessert i å behandle denne problemstillingen i forbindelse med St.prp. nr. 1, i og med at statsråden hadde informert og komiteen også hadde spurt om dette, men det var rett og slett fordi statsråden ikke anså det som relevant for komiteen å ha det brevet?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Som generallojtnant Hansen har sagt, er det jo en rekke brevvekslinger mellom departement og etat – jeg holdt på å si ukentlig. Men det er jo særlig hvis budsjettforutsetningene er endret for 2004, at det er relevant for budsjettet i 2004, og fordi dette handler om ting som vi ville avklare i løpet av første halvdel av 2004, og som særlig gikk på sluttsammen, hadde det altså ikke direkte føring på budsjettforutsetningene for 2004.

Siri Hall Arnøy (SV): Jeg har et spørsmål i forbindelse med Golf LP1. Det er jo så mye forskjellig som sies i offentligheten. Først vil jeg gjerne bare ha klarlagt om jeg har forstått det riktig hvis jeg har forstått det slik at det til sjuende og sist var statsråden som tok beslutningen om gjennomføring av og tidspunkt for Golf LP-1. Eller ble den beslutningen tatt noe annet sted?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det at en oppdelte Program Golf i flere faser og satte noen mål på første fase, det ble initiert av forrige regjering, men gjennomføringen lå jo langt inn på min banehalvdel og ble jo gjennomført når jeg satt i regjering. Planen og framdriften for den første fasen av programmet var altså å kunne starte i 2004 med et nytt system fra 1. januar, slik at vi tilfredsstiller økonomireglementet, så sånn sett har den saken beveget seg fra en regjering til en annen.

Siri Hall Arnøy (SV): Men den beslutningen som førte til iverksetting fra 1. november 2003, den var det da du som statsråd som fattet, ikke sant, altså med sikte på iverksetting i 2004?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Formelt er den beslutningen mitt ansvar, men det er ikke alltid at en statsråd personlig beslutter det. Men formelt er den beslutningen som ble tatt i 2003 om å skifte regnskapssystem, mitt ansvar. Det er et ansvar jeg selvfølgelig både har og tar, og det var fordi målet om å ha et nytt system på plass i 2004 var et viktig mål.

Siri Hall Arnøy (SV): Når ble dette bestemt, altså dette som endte opp i iverksettelse 1. november, for at det skulle fungere i 2004? Når ble dette bestemt sånn helt konkret?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Den datoen tar jeg ikke på sparket. Så det vil jeg gjerne få lov til å komme tilbake til, hvis ingen andre husker datoen.

Siri Hall Arnøy (SV): Det er helt greit at du kommer tilbake til det.

Det påstås i den rapporten som er laget for granskingsutvalget for Hæren, at det er en rekke svakheter i dette datasystemet. Blant annet heter det der at det er mulig å belaste andres WBS-konti, og det heter at man ikke har noe system for låsing av hovedbok ved utgangen av regnskapsperiodene. Det framsettes altså en rekke påstander om mangler i dette regnskapssystemet.

Jeg kunne tenke meg å spørre om de påstandene er korrekte, og om dette var noe dere var kjent med da dere valgte å iverksette systemet.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Mitt inntrykk er at det regnskapssystemet leverer det som det i henhold til kontrakten skulle levere, og i henhold til den tidsfristen det skulle levere. Men jeg vet at det er en rapport som er under utarbeidelse, som, så vidt jeg er kjent med, ikke er ferdig. Men den som har arbeidet mest med den imple-

menteringen, og som kan si mest om det, er general Egil Johansen.

Egil Johansen: Det at man kan belaste andres konti, er basert på at systemet er bygd på tillit.

Siri Hall Arnøy (SV): Ja, så det er korrekt?

Egil Johansen: Men det er faktisk sånn at enhver controller ved en avdeling som er budsjett- og resultatansvarlig, har muligheten til å gå inn og kontrollere hvem som har belastet sin konto, og hva den er belastet med. Så det foreligger kontrollmekanismer for å kunne foreta dette. Den 26. april, så vidt jeg husker, sendte vi ut et nytt program som muliggjorde at virksomhetscontrollerne ute ved avdelingene skulle kunne gå inn og sjekke hvem som da belastet deres konto bl.a., for vi fikk noen meldinger om feilbelastninger. Så systemet er fullt gjennomsiktbart for dem som eier pengene ute.

Siri Hall Arnøy (SV): OK. Jeg må få stille et oppfølgingsspørsmål, for det heter også i denne rapporten at det ikke er mulig for budsjettansvarlig å få rapporter fra systemet som viser hvilke transaksjoner som er foretatt uten godkjenning i henhold til SAPs roller og ansvar. Reell kontroll oppnås kun ved å forfølge den enkelte transaksjon til det stedet der den entrer systemet.

Er det feil, eller er det riktig?

Egil Johansen: Det foreligger altså en rekke muligheter til å gå inn i systemet og kontrollere transaksjoner opp mot sine egne WBS-er og den type ting. Vi har nok i etterkant oppdaget at vi ikke har vært flinke nok i opplæringsammenheng, og så er det da også spørsmål om viljen ute på den enkelte plass har vært god nok i den sammenheng. Men dette er noe vi har skrevet i årsrapporten og har tatt til etterretning.

Møtelederen: OK – takk skal dere ha.

Da går ordet videre til Kristelig Folkeparti. Modulf Aukan – vær så god. Du har også 10 minutter.

Modulf Aukan (KrF): Takk, leiar.

Dette er den største omstillinga vi har hatt i offentlig sektor nokon gong. Ho har hatt brei støtte i Stortinget. Kvar fjerde tilsett har måtta gå. Eg har leika meg litt med tal. Dersom vi overfører dette til kommunal sektor, hadde det tilsvara at 114 000 hadde måtta gå frå kommunal sektor.

Da vert spørsmålet: Undervurderte ein utfordringane?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg tror ikke det er mulig å nedbemanne med 5 000 uten at det er betydelige utfordringer, og det var utfordringer vi erkjente. Og jeg tror Stortinget erkjente det våren 2001, da det tallet ble fastlagt. Men her var jo situasjonen at konsekvensene av ikke å nedbemanne var mye mer dramatiske, fordi lønnsmidler til 5 000 mann koster jo atskillige milliarder. Det som var Forsvarets hovedutfordring, var å flytte midler fra

drift til investering og operativitet, det som gir forsvarsevne. Det krevdes dramatiske tiltak, fordi det i den stortingsproposisjonen som Bjørn Tore Godal la fram, var brukt en formulering som at Forsvaret var i en dyp og strukturell krise. Altså måtte man ta drastiske tiltak i bruk.

Men jeg vil også benytte anledningen til å si at den viljen som har vært ute i organisasjonen til nettopp å nå det målet og til å gjennomføre nedbemanning, har vært imponerende. Og det er jo fordi de fleste i Forsvaret innser at det var nødvendig. Det var jo fagmilitære råd som lå bak de grepene som ble gjort våren 2001.

Modulf Aukan (KrF): I samband med dette, vurderer du nokon gong å be om meir tid?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg holdt på å si, litt uhøytidelig, at personlig kunne det jo ha vært fristende.

Men for å være veldig alvorlig igjen: Det som både forsvarssjefen og faktisk også generalinspektøren for Hæren gjentatte ganger har tatt opp som en bekymring overfor meg, har vært størrelsen på materiellinvesteringsbudsjettet. Det betyr at tempoet i den øvrige omstillingen, det å få ned driftsutgiftene på det som du ikke trengte like mye lenger, har vært en veldig viktig motivasjonsfaktor for å frigjøre midler til det som du føler at du trenger mest for å ha forsvarsevne. Det at vi har klart å øke investeringene opp til nå 9,3 milliarder kr, en betydelig økning i investeringene, skyldes at vi har klart å flytte midler fra drift til investering. Så selv om det har vært vanskelig, selv om det har vært krevende, ikke minst for de ansatte, har belønningen ligget i at vi får frigjort midler til noe som vi trenger enda mer av – og i det ligger også operasjonalt, altså forsvarsevne, og også det at vi har fått opprettet disse innsatsstyrkene og fått økt reaksjonsevnen.

Modulf Aukan (KrF): Det verkar som om mykje av problema i 2003 – for det er jo 2003 vi snakkar om her – skriv seg frå innføringa av det nye rekneskapssystemet. Det ser ut som om det dreier seg om det. Det verkar nesten som om det var betre kontroll med det gamle rekneskapssystemet. Var det eigentleg nødvendig å innføra det nye?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Det synes jeg var et interessant spørsmål. Det nye regnskapssystemet var åpenbart mye vanskeligere for de ansatte å håndtere enn de 80 gamle, der hvert enkelt regnskapssystem kunne være veldig detaljert tilpasset brukeren. Når du går opp og lager ett stort regnskapssystem, blir det mer komplisert, og det har også vært mye av forklaringen på mange av de problemene vi har opplevd. Samtidig er det altså ikke lenger tillatt for en etat å føre regnskap på den måten som Forsvaret gjorde fra 1996 og ut 2003. Det er ikke tillatt i henhold til statens økonomireglement, så det var nødvendig å skifte. Så vil jeg legge til: Det nye regnskapssystemet gir, hvis man bruker det riktig, og når man lærer å ta i bruk den funksjonaliteten som ligger der, mye bedre oversikt enn de gamle. Men her trenger jeg også litt konkretisering fra fagekspertisen som har hatt med det å gjø-

re, av hva man kan få med det nye regnskapssystemet som man ikke kunne få med det gamle – Egil Johansen.

Egil Johansen: La meg for det første si at hovedårsaken til at vi måtte ha et nytt regnskapssystem, nettopp var hensynet til sporbarheten, og skal man ha sporbarhet, må datakvaliteten som ligger i bunnen, være deretter. Og det er nok ikke tvil om at når vi nå begynner å gå tilbake og ser på hva som skjedde, var det vel så som så med datakvaliteten. Jeg tror at i sammenheng med datakvalitet, som vi er nødt til å ha på flere områder, i henhold til materiellforvaltning osv., har derfor innføring av Golf brakt oss et godt stykke oppover.

Systemet gir en kolossal funksjonalitet hvis man kjører hele løpet. Men det er et komplisert system, og man trenger en periode for å kunne bruke det optimalt. For dem som kan det, er det utrolig hvor mange rapporter man kan hente ut av systemet. Det har et kolossalt stort potensial. Dessuten er dette et system som er basert på at det sitter 65 000 forskere rundt omkring i verden og tar fram programvare kontinuerlig. Vi har prøvd å skape ny programvare selv og vedlikeholde den. Det var verken funksjonelt eller kostnadmessig sett en akseptabel metode. Det er en av årsakene til at vi valgte det systemet som vi nå snakker om.

Modulf Aukan (KrF): Akkurat. Riksrevisjonen har jo tidlegare hatt kritiske merknader. Er det grunn til å tru at det vert slutt på det no?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg har gått igjenom ikke bare Riksrevisjonens merknader overfor Forsvaret i 2002 og 2003, men også ti år tilbake i tid, og det gjør at jeg har fått en oversikt over Riksrevisjonens merknader i forhold til alle andre departementer og etater.

Riksrevisjonen har omfattende merknader overfor mange, og det er bra. Jeg tror aldri vi kommer i en situasjon der vi ikke gjør feil. Jeg tror vi vil komme til å trenge Riksrevisjonen til evig tid. Men det jeg håper, er at vi ikke gjør de samme feilene hvert år, at vi får rettet opp i de tingene som faktisk blir påpekt. Men jeg må innrømme at noen ting vil det nok ta tid å få perfekt, rett og slett fordi det også dreier seg om kompetanseheving og det å venne seg til nye måter å samhandle med hverandre på, kultur knyttet til internprising, det alltid å sørge for at du ikke bare bestiller og tror det er gratis. Det kommer en regning etterpå. Det krever forandring av tenkemåte, og det er noe av det som tar lengst tid.

Men jeg kan jo si at i forhold til mange av de tingene som Riksrevisjonen har pekt på for 2002, tok vi fatt i, vi iverksatte tiltak. Jeg har nevnt noe av det tidligere i dag. I forhold til 2003 har vi tatt fatt i både det som går på materiell og lagerbeholdning, det som går på at mange driftsanskaffelser ikke blir lyst ut på anbud, og lønnsutbetalningene selvfølgelig, som særlig knytter seg til problemer med å overføre data fra gamle systemer til det nye lønnsystemet. Jeg føler meg derfor trygg på at de tiltakene som er iverksatt, vil skape en forbedret situasjon framover. Noen resultater har vi fått allerede, og det er det vi må ha

fokus på: Hva kan vi gjøre for å få bedre resultater framover? Men jeg tror nok vi kommer til å trenge Riksrevisjonen i framtiden også. Jeg tror ikke vi kommer i en situasjon der ikke noen merknader vil være der, men forhåpentligvis ikke på de samme områdene hele tiden.

Modulf Aukan (KrF): OK. Takk.

Møtelederen: Da har vi muligheten til en runde med oppklaringsspørsmål fra komiteen, og jeg understreker at det er oppklaringsspørsmål. Med andre ord: Jeg ber om at også medlemmene i komiteen er korte. I første omgang lar jeg de medlemmene som jeg vet skal ha oppfølgings-spørsmål, få ett oppklaringsspørsmål hver. Først Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Jeg er glad for at statsråden ser alvorlig på Riksrevisjonens kritikk, som var så omfattende at man ikke kunne godkjenne regnskapet for 2003. Men statsråden har også fått kritikk for 2001 og 2002 både fra Riksrevisjonen og fra Stortinget. Jeg er glad for at statsråden tar dette på alvor og har satt i gang en rekke tiltak, men de har altså ikke gitt de ønskede resultater. Mitt spørsmål til statsråden blir: Er det brukt feil ammunisjon for å få styring med økonomien og materiellanskaffelse-ne? Er Golf-systemet et godt nok egnet system for å få de ønskede resultater?

I forlengelsen av dette spørsmålet vil jeg gjerne høre statsrådets vurdering av følgende: Finner ikke statsråden det merkverdig at man har etablert et system som fører til at bygninger som vi i fellesskap har brukt ressurser på å bygge opp, står tomme, samtidig som dyrt og viktig militært materiell står ute og forfaller fordi man ikke har råd til å benytte egnede lokaler? Hvilken forklaring vil statsråden gi på dette? Er det systemet det er noe feil med? Er det manglende styring? Eller er dette et panikkartet utslag av å forsøke å spare penger?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Til det første spørsmålet først – om Golf er rett løsning. Jeg har der nøyaktig den samme holdning som forrige regjering, at Golf er rett løsning, og at det var riktig å dele det opp i faser. Jeg tror nettopp det at det ble delt opp i faser, var viktig når du ser hvor komplisert det var bare å føre inn fase 1. Hadde vi skullet ta alle fasene samtidig, hadde det blitt atskillig mer komplisert og antakeligvis også enda større overgangsproblemer. Men det minner meg også om at noen av de kritiske punktene som Riksrevisjonen har hatt, ikke knytter seg til Golf fase 1, men det knytter seg til prosjekter som kommer senere. Det betyr også at på noen av de områdene der Riksrevisjonen har hatt anmerkninger, vil ikke løsningene komme før vi får implementert de neste fasene av Golf. Det understreker behovet for at vi får vedtatt det i Stortinget så snart det er klart for framleggelse, og det er varslet at det kommer en sak i 2005.

Når det gjelder Forsvarsbygg, har Stortingets vedtak i 2001 og 2002 lagt til grunn at en måte å spare driftsmidler på er å frigjøre arealer, slutte å betale strøm, husleie osv. for lokaler, slutte å drifte de store arealene vi hadde. Når

Forsvaret reduserer sitt personell, og når vi flytter fra en god del steder, betyr det også at vi frigjør bygninger, og sparer penger.

Det er ingen unnskyldning for enkeltteksempler som kommer opp i media, der vi nok kan ha en følelse av at vi muligens kunne brukt noe mer sunn fornuft, og at man på lokalt nivå, helst, kunne forhandlet om en pris som gjorde at partene ble enige. Der er regelverket slik at først skal man forsøke å forhandle lokalt. Lykkes man ikke, skal man bringe det opp til sine etatssjefer, enten det er forsvarssjef eller sjef for Forsvarsbygg, for å forsøke å finne løsninger på det som jeg forstår kan være åpenbart urime-lige utslag av en huseleietvist, f.eks.

Møtelederen: Takk.

Da er det André Oktay Dahl, til kort spørsmål – vær så god.

André Oktay Dahl (H): Representanten Hagen hadde et interessant spørsmål om tidspunkt for når de ulike forsvarsgrener kunne vite at de hadde pådratt seg forpliktelser i forhold til vedtatt budsjett, og jeg har lyst til å bruke et bilde for å sjekke om jeg forstod riktig statsrådets svar på Hagens spørsmål.

Alle som har erfaring med bruk av kredittkort, vet at man må ta vare på de gule lappene eller sjekke nettbanken – spesielt hvis man låner bort kredittkortet, da er det viktig. Er hovedforklaringen på at Hæren mislyktes i økonomistyringen, at f.eks. hærsejefen ikke hadde gode nok rutiner for å ta vare på de gule lappene, i forhold til det f.eks. en del andre, som lyktes med økonomistyringen, hadde?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg kunne tenke meg å sende det spørsmålet videre til forsvarssjefen, siden han er den som har vurdert årsrapporten og også det andre utvalget.

Sigurd Frisvold: Det kan nok være en del av problemet, altså hvilke systemer eller hvilke prosesser man hadde rundt omkring i selve systemet. Vi registrerer jo f.eks. at Sjøforsvaret i fjor sommer kom opp og varslet et mulig merforbruk. Da gikk vi inn og justerte aktivitetsnivået i Sjøforsvaret. Samtidig skal man erkjenne at Hæren har hatt en veldig stor omstilling i løpet av 2004, som har vært medvirkende til dette.

Møtelederen: Neste spørrer er Carl I. Hagen – vær så god!

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Det er vel også FD/V i departementet som har et overordnet ansvar for å følge med i regnskapet og budsjettutviklingen i alle grenene.

Jeg har et oppfølgings-spørsmål til det Siri Hall Arnøy tok opp, og også til noen av svarene til generalmajoren i POD. Det er slik at de ukentlige statusrapportene for regnskapene som POD mottar fra Program Golf, er relativt fyllestgjørende. Jeg har gått gjennom en del av disse uke-rapportene, og særlig sett på den siste, fra 5. desember. De

er stappfulle av feilpåpekinger fra Golf-programmets side. Det er egentlig meget dramatisk lesning når man går gjennom disse ukerapportene.

Den siste, fra mars i år, går inn i spørsmålet om Riksrevisjonen – om det vil bli godkjent, alt i orden fra nå av. Der står det i den siste ukerapporten: Dersom ovenfor utredede regime ikke iverksettes, eller feiler, vil konsekvensene være at 2005-regnskapet, tilsvarende 2004-regnskapet, vil smittes av posteringer med grunnlag i tidligere års avlagte regnskap og lukkede bøker. Det står videre: Med slik organisering av regnskaper foreligger det ingen mulighet overhodet for troverdig økonomisk styring.

Det siste ender med et interessant spørsmål til generalmajoren, sjef for POD – og dette er 5. desember, etter at statsråden i brev til oss av 3. desember sa at man håpet å avlegge regnskap til statsregnskapet i henhold til dette fra og med budsjettåret 2004. Da står det: Mulighetene for korrekt og komplett avleggelse av 2004-regnskap svinner for hver dag. Sjef POD ....

Møtelederen: Spørsmålet, Hagen!

Carl I. Hagen (FrP): ...bør vurdere hvilken prioritet som skal gjelde mellom rettidig kontra korrekt regnskapsavleggelse.

Jeg vil gjerne spørre sjef POD: Ble instruksjonen gitt om at det skulle være *rettidig* avleggelse av regnskapet for 2004, eller at det skulle være en *korrekt* regnskapsavleggelse?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Komiteleder ...

Møtelederen: Statsråden må svare, ja.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Ja, siden spørsmålene går til meg. Så skal jeg gjerne delegere en del av det videre til sjef POD. Jeg vil bare kommentere veldig kort, gi en innledningskommentar til det Hagen sa om at det vel er FD/V som driver økonomistyring ute i Forsvarsstaben eller i grenene. Det er det selvsagt ikke. Vi mottar rapport fra grenene og Forsvarsstaben inn til oss – det er den veien det går.

Men når det er sagt, vil jeg gjerne la sjef POD få kommentere spørsmålet.

Egil Johansen: Det blir mange påstander fra ting jeg har mottatt, selvfølgelig, i møter med Golf. Jeg hadde ukentlig møter med Golf sammen med mine folk. Dette er også et uttrykk fra en saksbehandler i Golf.

Mitt arbeid gjennom året har vært å rydde så mye som mulig i grunnlagsdataene. Det har vi også gjort, og vi har fått dem ned fra 6 000 til 3 000 feilposter i løpet av året. Jeg stoppet også transaksjonene som skjedde ute hos personalmedarbeiderne fra 21. desember til 1. januar, etter at lønningskjøringen var skjedd, for å få det best mulige grunnlaget for 2005-kjøringene, slik at de slapp å gå tilbake til de siste dagene i 2004. Det var en av tingene som skjedde.

Møtelederen: Takk.

Da går vi videre til neste spørrer – Siri Hall Arnøy, vær så god.

(Støy fra Siri Hall Arnøys mikrofon)

La være å ha på den høyttaleren, folk hører deg sikkert.

Siri Hall Arnøy (SV): Beklager!

I svar på spørsmål fra forsvarskomiteen i forbindelse med St.prp. nr. 1 for 2003-2004 sier statsråden at omstillingsarbeidet i Forsvaret er i rute med hensyn til gjennomføringen av strukturtiltak og tiltak for å ta ut driftsinnsparingen. Men det er riktig at Forsvaret har støtt på betydelige utfordringer for å nå nedbemanningsmålene.

(En betjent ordner med mikrofonen.)

Mange takk!

Beklager at dette tar litt lengre tid enn det skulle, komiteleder.

Møtelederen: Det skal vi ta høyde for.

Siri Hall Arnøy (SV): Vi finner flere av denne typen generelle betraktninger i den informasjonen som er gitt til Stortinget. Men statsråden velger å forsikre Stortinget om at målene i forhold til nedbemanning vil nås, og Stortinget velger også å fastholde disse målene.

Vurderte statsråden noen gang å videreformidle til Stortinget noen av de mer konkrete innvendingene som f.eks. er i Veritas-rapporten, der man skisserer drastiske konsekvenser ved lav bemanning i FST, og i Panta rhei-rapporten, at FSTs evne til å løse pålagte oppgaver innenfor organisatoriske og ressursmessige rammebetingelser som forespeiles, anses minimal, risikoen for at organisasjonen feiler, anses som svært høy.

Altså: Vurderte statsråden noen gang om denne typen konkrete innvendinger i forhold til om man kunne nå nedbemanningsmålet, burde nå Stortinget? For det er jo informert om at det er problemer, men jeg klarer ikke å finne noen konkret informasjon om dette til Stortinget når jeg går gjennom papirene.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Min vurdering, og departementets vurdering, var at det som framkom i Veritas-rapporten, der de uttrykte at kanskje både Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben ville være noe knapt bemannet i forhold til oppgavene, ikke tilsa at vi ikke ville kunne klare de nedbemanningsmål Stortinget hadde pålagt oss, innenfor den fristen Stortinget hadde pålagt oss, og på en måte som gjorde at vi kunne utføre våre oppgaver på en god måte. Den nye organisasjonen ble iverksatt 1. august 2003, og erfaringene viser at vi har klart det – vi har klart å utføre våre oppgaver med de ansatte vi har til disposisjon, både i departementet og i Forsvarsstaben. Jeg vil også si at internt i Forsvarsstaben har man da utviklet grenstaber innenfor totaltallet, og også innenfor grenstabile har tre av fire grener klart seg med det de har fått. Når det gjelder den fjerde, sa generalinspektøren for Hæren før han tiltrådte – i et intervju i juni – at han også var innstilt på, og så fram til, å kunne klare seg med de ansatte

som han fikk til Hærstaben. Sitatet har jeg også, hvis noen måtte være interessert i et eksakt sitat.

Møtelederen: Takk, da er den runden over.

Modulf Aukan (KrF): Møteleiar!

Møtelederen: Nei, tiden er ute – sorry! Det er derfor vi må være litt korte i spørsmålsstillingen også.

Statsråden har nå 5 minutter til å ha en sammenfatning, dersom hun ønsker det.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg vil først si at jeg ser svært alvorlig på de antegnelser som Riksrevisjonen gjorde til regnskapet for 2003. Vi hadde undervurdert innføringsproblemene ved å ta i bruk et nytt lønns- og regnskapssystem. I ettertid har det derfor blitt iverksatt en rekke tiltak. Hadde vi visst den gangen det vi vet nå, hadde selvsagt noen av disse kompetansetiltakene kunne vært iverksatt tidligere, og det hadde vært ønskelig om vi hadde gjort det.

Når det er sagt, er jeg helt overbevist om at det var riktig å innføre nytt lønns- og regnskapssystem. Der er jeg helt på linje med den tidligere regjeringen. Det nye økonomireglementet for staten ble vedtatt i 1996, og det var på høy tid at vi også la til rette for å kunne tilfredsstille kravene som staten har for sine etater i økonomireglementet.

Jeg synes også det er alvorlig når det er et merforbruk på særlig to kapittelområder i 2004, men jeg har så langt ikke funnet noen direkte forbindelse mellom 2004-merforbruket og årsregnskapet for 2003. Jeg vil selvfølgelig komme tilbake med egen sak – i hvert fall en sak – om 2004.

Jeg vil også minne om at uten den omstillingen vi har iverksatt, som har vært veldig krevende, ville alternativet vært atskillig større økonomiske problemer enn dem Forsvaret har opplevd de siste to årene. Uten en nedbemanning på 5 000 mann, uten å ta ut 2 millioner m² bygningsmasse som vi ikke trenger lenger, og som vi dermed sparer drift på, og uten å flytte 2 milliarder kr i driftskostnader over til øvelse og til investering hadde vi hatt en forsvarsevne som hadde vært under enhver kritikk.

Da forsvarssjef Sigurd Frisvold overtok i 1999, var Forsvaret i realiteten i en dyp krise. Han brukte tre år på å få fram materiale for en helt ny struktur, som Stortinget vedtok i 2001 og 2002, og nå er vi altså inne i det siste gjennomføringsåret. Dette bildet er også viktig, for både Riksrevisjonens antegnelser for 2003 og merforbruket i 2004 har selvfølgelig en link inn til det store omstillingsarbeidet som nå pågår, og de store utfordringene som følger med det.

Risiko vil det alltid være ved omstilling. Men risikoen uten omstilling ville vært atskillig høyere. Nå har vi fått bedre operativ evne, vi har fått internasjonal anerkjennelse for det forsvaret vi har klart å skape, og vi har dermed også fått et bedre forsvar av Norge. Det var riktig, og det var derfor også riktig ikke å forsinke omstillingen – ei hel-

ler utsette innføringen av et nytt lønns- og regnskapssystem.

Av utfordringer framover blir det nå å få på plass de nye fasene i Program Golf. Det skal håndtere internregnskap, lagersystem, horisontal samhandel – områder som Riksrevisjonen også har hatt påpekninger til, og som vi ikke får løst fullgodt før vi får de nye fasene av Golf-programmet på plass, slik vi tidligere har redegjort for.

Til slutt vil jeg likevel vektlegge at det at Forsvaret for første gang har laget egne punkter, iverksettingsbrevet, knyttet til Riksrevisjonens oppfølging, viser at vi tar Riksrevisjonens antegnelser meget alvorlig. Det var ikke gjort tidligere. Det at vi også har lagt en meget omfattende liste med flere tiltakspunkter knyttet til hver eneste antegnelse av Riksrevisjonen, viser også at vi tar Riksrevisjonen meget alvorlig. Det gir håp om at vi for fremtiden kan få mindre problemer enn det vi har hatt i 2003, og vi har allerede på noen områder kraftige forbedringer i form av dokumentert nedgang både i inkassosaker, i utestående fordringer og i feil knyttet til lønn.

Komiteleder, jeg er glad for å ha fått denne anledningen til å møte komiteen igjen og til å svare på spørsmål. Mange av spørsmålene er kompliserte. Det er ikke veldig korte og enkle svar på dem, men jeg håper også at jeg gjennom dette møtet har klart å formidle en tro på at de tiltak vi iverksetter, vil hjelpe, også en erkjennelse av at Riksrevisjonens arbeid er viktig for oss, og en erkjennelse av at ansvaret for at Riksrevisjonen ikke godkjente regnskapet for 2003, det har jeg. Derfor har jeg også tatt ansvar for å få disse tiltakene i gang.

Møtelederen: Takk skal du ha. Jeg vil også gjenta den takken som saksordføreren kom med: Takk for at du ville stille opp på så kort varsel.

Nå tar vi 10 minutters pause, dvs. vi starter opp igjen kl. 15.55.

Høringen ble avbrutt kl. 15.45.

Høringen ble gjenopptatt kl. 16.

Høring med forsvarssjef Sigurd Frisvold

Møtelederen: Jeg beklager denne lille forsinkelsen på 5 minutter. Det er stor interesse her. Det er vel noe av forklaringen.

Jeg ønsker forsvarssjefen velkommen. Du har med deg generalmajor Egil Johansen og generaløyntant Svein Ivar Hansen. Jeg takker på vegne av komiteen for at dere ville stille opp en fredags ettermiddag – og på så kort varsel.

Du har 10 minutter til en innledning, vær så god.

Sigurd Frisvold: Takk for det, komiteleder.

Jeg vil gi noen overordnede betraktninger omkring omstillingsprosessen i Forsvaret, sett fra mitt ståsted som forsvarssjef.

Det er naturlig å se noen år tilbake i tid, til på slutten av 1990-tallet. Utgangspunktet for den pågående omstilling i Forsvaret var jo den såkalte doble ubalansen, som på slutten av 1990-tallet akkumulert var på nesten 9 milliarder kr. Denne doble ubalansen bestod i en ubalanse mellom ambisjonsnivå og tildelte midler og mellom drift og investeringer. Hva gjelder det siste, gikk prognosene ut på at hvis vi ikke gjennomførte en omfattende og kraftfull omstilling, hadde vi ikke penger til investeringer rundt 2007–2010.

Hva angår de operative og de mer fagmilitære utfordringene i tiden omkring Kosovo-krigen, kan jeg gi noen eksempler: Våre F-16 kampfly hadde ikke den etterspurte luft til bakke-kapasiteten, og hadde operative begrensninger i mørket. Vår landmilitære innsatsstyrke hadde ikke nødvendig beskyttelse. Da tenker jeg på mekanisering og reaksjonsevne. Vi maktet heller ikke å sende to minerydere til internasjonale operasjoner, i mangel av frivillig personell.

Hvordan er så status for det vi kaller operative leveranser eller forsvarskapasiteter i dag? Jo, reaksjonsevne og dermed forutsigbarhet er blitt forbedret i alle forsvarsgrener. De raskeste reaksjonstider har vært helt nede i 48 timer. Da snakker vi om ubåter. Den nylig innførte beordringsplikten vil sikre ytterligere forutsigbarhet.

Kvaliteten er jevnt over forbedret. Våre kampfly, F-16, har fått den luft til bakke-kapasitet som vi ikke hadde. De har fått bedre presisjon og virkning, og de kan også operere i mørket. Hæren har fått beskyttelse, ildkraft og mobilitet i form av mekaniserte avdelinger. I tillegg har vi videreutviklet en rekke høykvalitetskapasiteter, det vi kaller for felleskapasiteter, som spesialstyrker. Vi har forflyttbare kommunikasjonsmoduler. Vi har en kirurgisk enhet. Vi har en mobil flykontrollenhet, som i dette øyeblikk er i Baltikum. Og vi har personell til å lede luft til bakke-støtte fra kampfly. Dette er kapasiteter som er utprøvd i svært krevende internasjonale operasjoner. Jeg tenker på Balkan, Afghanistan, Irak og Middelhavet. Uten unntak har avdelingene fått svært gode tilbakemeldinger fra allierte sjef. De utgjør i dag høyt etterspurte kapasiteter, samtidig som de har viktige funksjoner i Forsvaret for øvrig.

Det er også viktig å forstå den synergieffekten som avdelingene i internasjonale operasjoner overfører til resten av Forsvaret. Dette gir i sum et forsvar med avdelinger som har høyere operativitet og bedret evne til nasjonal krisehåndtering.

Så er det vel noen som sier at vi bare driver med internasjonale operasjoner. I dag er ca. 750 personer ute i aktiv tjeneste. I tillegg har vi en del som står i NATOs beredskapsstyrke som er i beredskap her hjemme i Norge. Vi har sannsynligvis i nyere tid ikke hatt lavere deltakelse i internasjonale operasjoner enn nå. Hvis vi tar en sammenligning med slutten av 1990-tallet, var vi da til enkelte tider oppe i omkring 2 000 personell, og vi forbrukte nesten 2 milliarder kr, riktignok utenfor forsvarsbudsjettet, mot ca. 700 mill. kr innenfor forsvarsbudsjettet som vi var til delt i 2004.

Jeg vil også tilføye at vår øvrige nasjonale forsvarsstruktur har fått en forbedring i kvalitet, i reaksjonsevne

samt i evne til krisehåndtering. Dette er det da redegjort for i ytterligere detalj i en vurdering av operativ evne som ble presentert forsvarskomiteen i fjor høst.

Så noen ord om status i omstillingen. Der er jo virkemiddelmålene for å oppnå de operative kapasitetene som jeg nå har beskrevet. Der er status grovt sett som følger: Alle organisasjonsendringer er gjennomført før tidsplanen. Målet med å redusere bygningsmassen med minimum 2 millioner m² innen utgangen av 2005 forventes innfridd med god margin. Pr. desember 2004 var bygningsmassen redusert med 1,8 millioner m², og de resterende 200 000 vil bli utrangert tidlig i inneværende år. Pr. desember 2004 hadde avhengingen av overskuddsmateriell – det er materiell vi ikke trenger i den framtidige strukturen – gitt Forsvaret en nettogevinst på 129 mill. kr. Der var målsettingen på 46 mill. kr. Pr. januar i år, 2005, har Forsvarets militære organisasjon redusert årsverksforbruket med vel 4 000 årsverk. Målsettingen pr. utgangen av dette året er på 4 461 årsverk. Den ytterligere nedbemanningen på ca. 400 årsverk regner vi med at vi kommer til å oppnå relativt tidlig i dette året. Jeg må også tilføye at jeg fortsatt mener at det som kalles for vervede, som egentlig erstatter de vernepliktige, bør regnes utenom dette tallet.

Målet for driftsinnsparinger i 2005 – det er altså 2 milliarder kr i forhold til alternativet uten omstilling – ligger fortsatt fast. Men det svært alvorlige merforbruket på 941 mill. kr i 2004 gjør nok at dette blir svært krevende.

Min største bekymring i forbindelse med omstillingsprosessen er imidlertid behovet for materiellinvesteringer. Der er situasjonen etter mitt syn bekymringsfull. Samtidig vil jeg understreke at vi tar forholdet med ikke-godkjent regnskap i 2003 meget alvorlig, og arbeider hardt og målrettet med tiltak for å rette opp de påpekte forhold.

Et vesentlig element for å lykkes i omstillingen har vært etablering av et eget omstillingsprogram direkte under Forsvarsstaben og forsvarssjefen. Dette omstillingsprogrammet kalte vi tidligere for Argus, det er nå omdøpt til Fokus fra 1. januar 2005. Omstillingsprogrammet vektlegger å være en pådriver for omstillingen, og det skal koordinere og synkronisere. I tillegg skal vi føre et nitid gevinstregnskap i forhold til de omstillingsmålene, virkemiddelmålene, som Stortinget har pålagt Forsvaret.

Vi har også hørt at midt på 1990-tallet ble det gjennomført en storstilt omstilling i Hæren, og vi nedla bortimot 50 avdelinger i Hæren. Men etter mitt syn kan vi ikke dokumentere hvor vellykket dette var, fordi det så langt jeg kjenner til, ikke fantes et tilsvarende omstillingsprogram og heller ikke et tilhørende gevinstregnskap.

Jeg vil samtidig understreke at selve gjennomføringen av omstillingen foregår i linjeorganisasjonen, i Hæren, i Sjøforsvaret, i Luftforsvaret, i Heimevernet og i Forsvarets logistikkorganisasjon. Her har Forsvarets personell gjort en fremragende innsats i en svært krevende og omfattende omstillingsprosess.

Som avslutning vil jeg si følgende: Vi arbeider hardt og målbevisst med tiltak, slik at de påpekte forhold for regnskapet 2003 blir rettet opp, og at vi unngår merforbruk i forhold til budsjettet.

For øvrig går moderniseringen av Forsvaret i riktig retning, og vi fortsetter arbeidet med å etablere moderne forsvarskapasiteter i henhold til oppdrag og i henhold til gitte ressurser. Men hva angår behovet for materiellinvesteringer, er dette etter mitt syn bekymringsfullt.

Omstillingsmålene for 2005 ligger fast, og vi er fast i troen på at vi skal oppnå dem ved utgangen av 2005.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Jeg gir ordet til saksordføreren, Kjell Engebretsen fra Arbeiderpartiet. Han har 15 minutter som han kan disponere.

Kjell Engebretsen (A): Takk skal du ha.

Når man sier ting i media, f.eks. i TV, kan det hende at det av og til oppfattes annerledes enn hva som faktisk er ment, og dette er noe stortingsrepresentanter kan alt om! Men også forsvarssjefen kan ha havnet i en sånn situasjon, tror jeg. Jeg så på Dagsrevyen for noen dager siden, og da uttaler forsvarssjefen – nå skal jeg bare se om vi kan få avklart dette: Vi gjør det vi er pålagt av Stortinget. Dette kan forstås dit hen at Forsvaret har fått marsjordre fra Stortinget på områder, i et tempo, i et omfang eller hva som helst, som Forsvaret selv ikke ønsker. Men de er lojale mot Stortinget og gjennomfører det Stortinget har bestemt.

Nå er min påstand at det som skjer med Forsvaret nå, og som Stortinget har bestemt – det er helt riktig – er fullt og helt etter hva Forsvaret selv, forsvarsministeren og Regjeringen har bedt Stortinget om. Jeg må påstå for min del at Stortinget har gitt Forsvaret det Forsvaret har bedt om. Er det en riktig forståelse?

Sigurd Frisvold: Jeg beklager hvis jeg var litt upresis på TV – det hender vel de beste innimellom –

Kjell Engebretsen (A): – det kan nok det!

Sigurd Frisvold: – og det kan dras i forskjellige retninger. Men jeg er enig i poenget.

Det er faktisk sånn at i forkant av den omstillingsprosessen som nå startet, kjørte vi en Forsvarsstudie 2000. Den ble forelagt forsvarsminister Godal den gangen, og jeg vil vel si at bortimot 90 pst. av de anbefalingene vi hadde, og kanskje enda mer, ble videreført i den proposisjonen som da kom til Stortinget. Nå ble det jo noen endringer, men totalt sett er det samsvar. I hvert fall retningen i forhold til kvalitet, reaksjonsevne og innholdet i Forsvaret er definitivt i overensstemmelse med det vi selv ønsket. Tilsvarende har det vært i forhold til den militærfaglige utredningen som ble presentert i desember 2003. Det var en samlet ledergruppe hos forsvarssjefen som stod bak denne anbefalingen. Det viser seg vel også at beslutningen i Stortinget ligger tett oppunder 90–95 pst. i forhold til det vi foreslo.

Kjell Engebretsen (A): Jeg skal også forsøke å oppklare en annen situasjon her, som gjelder en del av den debatten som nå har gått ganske heftig over lengre tid, hvor

det kan se ut som om kontroll- og konstitusjonskomiteen har oppfatninger om, er negativ til, er kritisk til omstillingen i Forsvaret. Disse tingene er koblet litt sammen. Dette er ikke noe spørsmål til forsvarssjefen, men rett og slett en oppklaring: Vi legger oss ikke borti det. Det er det for det første forsvarskomiteen som håndterer her i Stortinget. For det andre er dette helt i tråd med Stortingets intensjon og Stortingets ønsker. Det vi har gått inn i, er den situasjon at dere får 30 milliarder kr og kommer ut igjen med et regnskap som revisjonen ikke godkjenner. Det er selve grunnlaget.

Og så er det en del andre ting med informasjon til Stortinget, hvor godt man bør holde Stortinget orientert, osv. I denne forbindelse må jeg spørre, fordi jeg er kjent med at forsvarssjefen skriver et brev til forsvarsministeren: Det er slik, om jeg har forstått det riktig, at dette brevet faktisk går til departementet og befinner seg i departementet, men på en eller annen måte kommer man fram til en slags ordning med at brevet ikke er sendt? Grunnen til at jeg stiller dette spørsmålet, er: Er det innført en praksis hvor brev forhåndsgodkjennes før de mottas og tas inn i postjournalen? Det er svært viktig for ettersporbarheten totalt, når Riksrevisjonen går inn i ting, osv., at dette faktisk fungerer som det skal. Vi blir veldig forbauset hvis det er innført en slik ordning. Og hvis man nå sier at det ikke er innført en slik ordning, hvordan kan det da ha seg at et brev fra forsvarssjefen befinner seg i departementet, men allikevel ikke er sendt?

Sigurd Frisvold: Jeg kan definitivt avkreftede at det forefinnes en slik praksis at det er forhåndssensur av brev som går fra forsvarssjefen til forsvarsministeren. Men jeg kunne godt tenke meg å stille spørsmålet tilbake: Hva er referansen på det skrivet som du refererer til, som da etter sigende skal ligge i departementet?

Kjell Engebretsen (A): Nei det – for det første vet jeg det sikkert ikke. Men man kjenner jo til at brevet skal finnes der. Hvis du avkrefter det, og sier at slik er det ikke, er det greit for meg.

Sigurd Frisvold: Ja, jeg skal avkreftede det, og jeg skal nesten slå det helt dødt, for å bruke et militært uttrykk. Dette er et brev som ikke er referanseført. Det er ikke realitetsbehandlet, for det holder altså ikke fagmilitært mål. Det burde også ha vært gradert hvis man skulle sendt det, og det har også visse formalier med seg som gjør at man ikke kom til å sende det. Så var det heller ikke underskrevet, og det er ikke sendt, og det finnes i en eller annen saksbehandlers FIS Basis-katalog under utskriften «Ut-kast». I tillegg er det to andre alternativer til samme ikke-brev, et pr. 6. februar og et pr. 20. februar, og det er kun en liten endring fra den 5. til den 20. Men mitt problem er egentlig at det som var der inne, ikke holdt fagmilitært mål, og derfor ble ikke dette sendt, og det har vel ikke vært noen realitetsbehandling i det hele tatt. Jeg beklager det lange svaret, men det var nødvendig for å slå den saken i hjel.

Kjell Engebretsen (A): OK. Takk skal du ha. Så var det et spørsmål tidligere her, forrige gang vi satt sammen, om internrevisjon. Er det slik at internrevisjonen hos forsvarssjefen ble fjernet, for så å bli bygd opp igjen, eller ble den bare redusert? Hva var den tidligere, hvordan var den plassert i organisasjonen, og hvordan ser internrevisjonen i dag ut?

Sigurd Frisvold: Vi hadde en internrevisjon som satt nede på Akershus til å begynne med, som var noe større enn den vi har i dag. Så hadde vi en diskusjon ...

Kjell Engebretsen (A): Noe større, hva betyr det?

Sigurd Frisvold: Den var vel 15–20, vil jeg anslå, grovt. Så omorganiserte vi, og så trakk vi en del opp til Huseby, og i dag har vi en mye mindre internrevisjon, men den eksisterer, og vi bruker den aktivt. Vil du tilføye noe?

Svein Ivar Hansen: Nei, det er ikke noe å tilføye til det.

Kjell Engebretsen (A): Organisatorisk, har den den samme plasseringen? Hvem rapporterer den til?

Sigurd Frisvold: Den rapporterer til forsvarssjefen. Jeg godkjenner årsprogrammet, og hver gang de kommer opp med revideringer, blir det forelagt oss to, og vi går gjennom dette. Kanskje det som er det nye med den mindre internrevisjonen, faktisk er at vi er nøye på å gjøre det ganske kjapt, se framover, og så ta resultatene og dytte det inn i styringssløyfa slik at en får verdiskaping. Den gamle internrevisjonen hadde en tendens til å bli retrospektiv og studere øvelser som hadde vært for et par–tre år siden, og som ikke gav så stor verdiskaping for Forsvaret framover.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. I forbindelse med regnskapet 2003 ble det slik at man innsatte controllerrollen, koordinatorroller osv., man gjorde en del slike grep totalt sett. Kan jeg forstå det slik at disse tiltakene som man da gjør, innebærer at forut for dette, altså gjennom 2003 – og tidligere, for den saks skyld – hadde den interne kontrollen ikke vært tilstrekkelig god? Er det riktig?

Sigurd Frisvold: Ja, det tror jeg nok vi må erkjenne, og det aller viktigste er jo faktisk å erkjenne hva som var dårlig før, og fokusere framover, treffe tiltak og både få regnskapet godkjent og unngå merforbruk. Men jeg vil overlate ordet til sjefen for POD.

Egil Johansen: Dette controllerbegrepet er jo en funksjon i SAP, eller i Golf-systemet, som har fullmakter inn i systemet på avdelingssjefens vegne, som har ansvaret for å overvåke at avdelingen gjør det den skal gjøre. En eller flere slike kontrollere forefinnes ved hver av avdelingene våre, og selvfølgelig også da på sentralt nivå. Blant annet har hver av grenstabene sin konserncontroller som

er koordinatoren for kontrollingen nedigjennom systemet.

Kjell Engebretsen (A): Jeg fortsetter litt til i samme gata. Vi begynner nok å få et helhetlig og greit bilde, tror jeg. Da man begynte med denne bemanningsreduksjonen, som var en del av det hele som skulle skje, ser det ut som at man reduserer Hærstaben fra 110–115, noe slikt, og havner ned på 23. Økonomistillingene blir altså veldig redusert. Jeg har forstått, hvis det er riktig, at man har én slik stilling i dag – jeg vet ikke om det kan være riktig, det høres litt voldsomt ut. Men denne reduksjonen som man gjør i bl.a. Hærstaben – og man skulle gjøre reduksjoner, det er ingen tvil om det – må i det omfanget bety at man samtidig enten effektiviserer økonomisystemene, økonomistyringen, voldsomt, gjennom nye systemer osv., at det blir en enorm økt effektivisering på det, eller så må det faktisk være slik at man reduserer arbeidsoppgavene inn i disse avdelingene.

Sigurd Frisvold: Det er jo flere ting i sammenheng. Den tidligere generalinspektøren for Hæren har jo sendt et direkte skriv til forsvarsministeren om dette. Men – og det tror jeg er veldig viktig å få med seg – jeg satt jo som sjef i Hærstaben da den var på 130 stykker, og jeg følte jo ikke at jeg hadde noe særlig mer kontroll, fordi organisasjonen var veldig mye større, og vi styrte på en litt annen måte. Jeg tror man skal ha med seg det at vi styrer på en annen måte, og jeg mener da at generalinspektørene får mer fokus på virksomhetsstyring. Så kan man ikke bare se på den interne organisasjonen av grenstabene, man må også se på hvordan de har organisert seg i organisasjonen for øvrig, med delegering. For eksempel i Hæren har en jo etablert Hærens styrker, der de har delegert veldig mye. De har fått en mye enklere organisasjon. Så er det jo faktisk slik at hvis man oppdager at man har problemer i sin egen organisasjon, er det tillatt å komme og si at her må vi gjøre justeringer, og det tilligger den enkelte, for de har jo tross alt da kanskje 3 000 stillinger totalt sett innenfor en organisasjon.

Kjell Engebretsen (A): Men det var du selv som satte i gang Panta rhei? Det er vel riktig?

Sigurd Frisvold: Nei, der tror jeg at jeg er uskyldig. Jeg vil peke på ham som sitter ved siden av meg.

Svein Ivar Hansen: Den skyldige sitter her. For det er et samlebegrep for den prosessen som skjedde etter at vi først gjennom 2002 hadde et arbeid sammen med departementet for å finne ut av hvordan integrert strategisk ledelse faktisk skulle se ut. Utgangspunktet for det var jo beslutninger som var truffet om en forsvarsstab bl.a. av begrenset størrelse, slik jeg mener å lese Stortingets innstilling etter behandlingen av St.prp. nr. 55 for 2001-2002.

Kjell Engebretsen (A): Var det du som satte navn på undersøkelsen?

Svein Ivar Hansen: Nei, det var nok ikke det.

Kjell Engebretsen (A): Det var en klok journalist som kom til meg i pausen og sa at det betyr «alt flyter»!

Sigurd Frisvold: Det er en gresk filosof som også kom med det, ved navn Heraklit.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat!

Svein Ivar Hansen: Men det var en sjømann som valgte navnet, så han var ansvarlig overfor meg.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. Men i forlengelsen av Panta rhei-undersøkelsen kommer også Veritas-rapporten. Jeg skal ikke nå gå inn i det, og definitivt ikke spørre forsvarssjefen om vi burde vite noe mer om det, men denne rapporten var jo ganske entydig i sine konklusjoner, og den sier følgende – korriger meg hvis jeg tar feil nå: Med disse arbeidsoppgavene lagt til disse avdelingene er bemanningen for dårlig.

Den setter egentlig ikke noe spørsmålstegn ved det. Den rapporten trekker denne konklusjonen. Og så er mitt spørsmål: Hvilken betydning, hvilken type vurderinger gjør da forsvarsledelsen seg av en slik rapport?

Svein Ivar Hansen: Veritas-rapporten var et oppdrag fra oss for å få støtte til de vurderingene som saksordføreren etterlyser. Det er klart at slike vurderinger er bestandig balanserte, og må være balanserte. Vi konkluderte nok med, totalt sett, at størrelsen på Forsvarsstaben var marginal, og at det var en viss risiko for at styringskraften kunne bli liten. Men vi forutsatte at det er bedre å starte opp og gjøre en evaluering av Forsvarsstaben etter ca. ett år for å se om det er behov for justeringer. Dette etterarbeidet, denne evalueringen, startet jeg opp i oktober–november 2004. Den er ennå ikke avsluttet. Men jeg ser behovet for justeringer av organisasjonen.

Møtelederen: Da gir jeg ordet videre til Høyre og Martin Engeset.

Martin Engeset (H): Jeg har litt lyst til å komme inn på det såkalte Hærens granskingsutvalg. Vi satt samlet her i samme rom, med samme tema, for snart to uker siden, 21. februar. Da la vi som komite til grunn forsvarssjefens årsberetning som vi hadde fått oss tilstilt pr. 15. februar. Det fremgikk for så vidt tydelig av høringen at det var en del informasjon som noen hadde, men ikke alle, og deler av konklusjonen i dette såkalte Hærens granskingsutvalg var tydeligvis lekket til media og andre underveis, uten at det var kjent for komiteen.

I gårsdagens Aftenposten går det frem at Hæren, ved generalinspektør Sølberg, har leid inn et privat kommunikasjonsbyrå som var tungt inne i beslutningen om å nedsette et internt granskingsutvalg, ja, sågar fremgår det av gårsdagens Aftenposten at Burson-Marsteller faktisk også foreslo at dette utvalget skulle nedsettes. De var med på å plukke ut utvalgsmedlemmer, ringte rundt til enkelte

for å forespørre om de ville sitte der, og var også med på å bistå i forhold til utforming av mandat.

Har forsvarssjefen i forkant vært informert om denne prosessen?

Sigurd Frisvold: Svaret er nei.

Martin Engeset (H): Er det vanlig i Forsvaret å leie inn kommunikasjonsbyråer til denne typen oppdrag?

Sigurd Frisvold: Nei, jeg vil nok ikke si at det er vanlig. Det kunne vel ha hendt, men jeg synes dette er litt spesielt, ja.

Martin Engeset (H): I høringen, da forsvarsminister Krohn Devold var inne her tidligere, kom forsvarssjefen inn på eller antydte en kostnad for dette oppdraget, og han antydte vel, mener jeg å huske, ca. 1,5 mill. kr. Er det slik at du kan forsikre komiteen om at anbudsreglement og andre relevante retningslinjer er fulgt når det gjelder dette engasjementet av Burson-Marsteller, som jeg har hørt skal være et meget kostbart firma?

Sigurd Frisvold: Jeg overlater det til sjefen for POD.

Egil Johansen: Jeg kan på det nåværende tidspunkt ikke forsikre komiteen at dette er i henhold til anskaffelsesreglementet. Men vi er i ferd med å gjøre en vurdering på den saken nå, så foreløpig er den altså gjenstand for intern saksbehandling.

Martin Engeset (H): OK.

Hærens granskingsutvalg, jeg vil si det såkalte granskingsutvalg, mener at det reelle underskuddet i Hæren er på 112 mill. kr. Kommer det frem nye momenter i rapporten fra dette utvalget som tilsier at de tallene som vi fikk oss forelagt i forsvarssjefens årsrapport, er gale?

Sigurd Frisvold: Nei, vi holder oss til forsvarssjefens årsrapport. Vi er definitivt ikke enig i de tallene som er gitt der.

Martin Engeset (H): Så det betyr at du mener at dette granskingsutvalget tar feil?

Sigurd Frisvold: Ja.

Martin Engeset (H): Stemmer det at Hæren i tillegg er eier av deler av FLOs utfordringer?

Sigurd Frisvold: Ja, det ligger nok noen beløp der for alle forsvarsgrener.

André Oktay Dahl (H): Jeg har et spørsmål i forlengelsen av det jeg stilte tidligere i høringen, om disse kredittkortene og gule lappene. Det var jo en veldig folkelig måte å si det på, men det er egentlig på fint et spørsmål om attestasjonsfullmakter og anvisningsfullmakter.

Jeg har da et spørsmål om antallet som hadde det i de ulike forsvarsgrenene, dvs. hvor mange som hadde adgang til å trekke kredittkortet, for å si det folkelig. Finnes det noen oversikt over hvor mange som har attestasjonsfullmakt og anvisningsfullmakt i Hæren versus de andre forsvarsgrenene?

Sigurd Frisvold: Vi skal se om vi finner fram tallene.

Egil Johansen: Ja, vi har tall for dette som jeg fikk i går, så dem kan egentlig komiteen få overlevert hvis dere ønsker det.

André Oktay Dahl (H): Er det store forskjeller mellom dem, mellom Hæren og de andre grenene?

Egil Johansen: Ja, det er store forskjeller.

André Oktay Dahl (H): Hæren, har de mye mer?

Egil Johansen: Hæren har 619 attestanter i Hærens styrker og 192 anvisere. De andre ligger på rundt – jeg tror det var – 200 attestanter og et meget lite antall anvisere på de andre forsvarsgrenene.

André Oktay Dahl (H): Hvis dere skulle vurdere den forskjellen, siden noen har lyktes og noen andre ikke har lyktes: Hvordan vurderer dere at såpass mange i Hæren da hadde muligheten til å trekke kortet versus de andre, som har lyktes, men som hadde færre til å trekke kortet?

Egil Johansen: Dette er også noe av det vi har påpekt, bl.a. i inspeksjoner vi har hatt, at det nok muligens er et for stort antall som har visse rettigheter, uten at det er et regime for tilstrekkelig kontroll med hva de gjør.

André Oktay Dahl (H): Så dere kan ikke avvise at det er store deler av forklaringen på det merforbruket som Hæren hadde i forhold til de andre forsvarsgrenene, som da har fått til økonomistyring?

Egil Johansen: Jeg vil vel nødvendigvis karakterisere dem i antall prosenter og merforbruk og sånne ting, men det er nok sannsynligvis en medvirkende årsak. Det tror jeg vi kan si.

Martin Engeset (H): Jeg har forstått det slik at det ble gjort innstramminger i både Sjøforsvaret og Luftforsvaret i løpet av 2004 for at de ikke skulle få et merforbruk. Hvorfor ble det ikke gjort slike innstramminger i Hæren?

Sigurd Frisvold: Da dette med det mulige merforbruket dukket opp i Sjøforsvaret, tok vi en runde også i de andre forsvarsgrenene. Da oppdaget vi at det var et tilsvarende problem i Luftforsvaret av en mye mindre størrelsesorden, og da ble det gitt ordre om å justere aktivitetsnivået. Jeg husker også at det ble en åpen høring i for-

svarskomiteen på at vi reduserte aktiviteten ut fra at vi hadde kontroll. Da var også spørsmålet til de andre delene om de hadde kontroll, og da fikk vi en tilbakemelding om at det syntes som de hadde det. Og min melding har vært hele tiden at hvis dere er i tvil, så sett på bremsene og juster aktivitetsnivået på den generelle virksomheten i forsvarsgrenene.

Martin Engeset (H): Betyr det du nå sier at generalinspektørene for Sjøforsvaret og Luftforsvaret hadde bedre oversikt over økonomisk forbruk og forpliktelser enn hva generalinspektøren for Hæren hadde?

Sigurd Frisvold: Hvis man ser det i ettertid, må man nok si ja til det.

André Oktay Dahl (H): Bare litt kort til det, for det er jo blitt sagt tidligere at det bare var én person som hadde ansvar for regnskap og økonomi i Hæren. Det er noen som hadde flere ansatte som økonomi- og regnskapsansvarlige i de andre delene av Forsvaret. Men kunne generalinspektøren for Hæren valgt selv å styrke økonomi-kompetansen i sin stab ved intern prioritering av personalressurser, på samme måte som noen andre hadde gjort, eller forelå det noen direktiver for hvor mange det skulle være fra forsvarssjefens side?

Egil Johansen: Da man lagde den nye forsvarsstaben, fikk generalinspektøren en ramme på 23. Det har det vært snakk om fra før. Da, med maksimalt to oberster og to avdelinger, var det noen andre føringer som ble gitt. Utover det hadde generalinspektørene fullstendig mulighet til å organisere staben ut fra sine egne behov. Dette resulterte da i at – for å si det på den måten: Sjøforsvaret har tre til fire mann med økonomibakgrunn i virksomhetsstyrerrollen, og utvalget påpeker vel at i Hæren var det bare én i så måte.

André Oktay Dahl (H): Så man hadde med andre ord en valgfrihet til å omprioritere hvis man hadde ønsket det internt i den enkelte forsvarsgren?

Egil Johansen: Svaret mitt er ja.

Martin Engeset (H): Har vi noe tid igjen?

Møtelederen: Ja.

Martin Engeset (H): OK. Både i media og i brevveksling mellom kontrollkomiteen og forsvarssjefen er det blitt omtalt dette såkalte ikke-sendte brevet og svarbrevet til departementets brev, som vi var inne på i stad i en tidligere runde. Det er et ganske viktig poeng: Hvorfor ble ikke dette brevet realitetsbehandlet og sendt?

Sigurd Frisvold: Først og fremst er det vel fordi det fagmilitære innhold hva gjelder beskrivelsen av mulige konsekvenser av det tallet som fremførtes der, det holder ikke faglig mål. Det holdt ikke faglig mål den gangen det

var aktuelt, i februar for ett år siden. Jeg har også sjekket i forhold til utviklingen i løpet av 2004, og det var et godt svar den gangen at vi ikke sendte dette. Det var heller ikke kvalitetssikret, og dette at man legger på mitt brevhode: Det er faktisk sånn at det er teknisk mulig å gjøre det innenfor det systemet vi har, uten at det tilhører mitt kontor-fellesskap. Så jeg er forundret over at dette ikke-brevet har fått den funksjon det har fått, og spesielt hvis man da kobler også visse resonnementer opp til det som definitivt er feilaktige.

Martin Engeset (H): Hvordan følte du det da, i den første kontrollhøringen, da du ble konfrontert med dette brevet?

Sigurd Frisvold: Jeg vet ikke om jeg ble konfrontert med det brevet, det ikke-brevet. Den 5. februar kom jeg fram i Dagbladet, men jeg må si jeg ble forundret, fordi jeg fant ikke brevet i mitt eget arkiv. Jeg måtte altså få det ad diverse omveier. Så viste det seg også at det fantes flere alternativer av det.

Martin Engeset (H): I forhold til den kritikken som kommer fra Riksrevisjonen på regnskapet for 2003, har Forsvaret nå økt fokus på oppfølging av riksrevisjonsmerknader, og kan vi føle oss trygge på at man nå tar dette mer på alvor enn det som har vært tilfellet tidligere?

Sigurd Frisvold: Jeg kan definitivt si at vi har et økt fokus på alle disse tiltakene. Det er en kontinuerlig oppfølging av tiltakene, og vi har også innført et annet begrep i forhold til virksomheten, at det skal være forsvarlig forvaltning, og forsvarlig forvaltning går foran som en prioritet i normal virksomhet.

Møtelederen: Takk skal du ha. Da går vi videre. Den som får ordet nå, er Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder. Jeg vil bare følge opp et spørsmål som Martin Engeset hadde, om dette med PR-byrå eller PR-hjelp utenfra. Har Forsvarsdepartementet – Forsvarsstaben når det gjelder dens informasjonsenhet – engasjert noen PR-konsulenter i forbindelse med at dette store underskuddet dukket opp?

Sigurd Frisvold: Jeg kan ikke på stående fot si at det er tilfellet, men da må vi eventuelt undersøke.

Carl I. Hagen (FrP): OK. La meg også forfølge det som Martin Engeset tok opp når det gjaldt det ikke-sendte brevet. Vi fikk jo på spørsmål fra komiteen beskjed om at det ble i forsvarssjefens støtteapparat konsipert et alternativt svarbrev i etterkant av Forsvarsdepartementets brev av 8. januar 2004, men brevet ble ikke realitetsbehandlet og ikke sendt. Jeg forstår nå på forsvarssjefen at det var flere alternativer og ikke bare ett.

Sigurd Frisvold: Det er riktig at det forefinnes tre datoer på omtrent samme skriv – den 5. februar, 6. februar

og 20. februar. Det er én liten forskjell, så vidt vi har kunnet registrere, i vedlegget, og det gjelder ni årsverk. Det er noe så eksentrisk som at Alliert kompetansesenter for vintoperasjoner, AK, var tatt ut av dette. Det blir litt spesielt, men det er ni årsverk det er snakk om å endre.

Carl I. Hagen (FrP): Men i vedlegg a til det brevet som ikke er sendt, fremgår et tall, at man i realiteten ønsker, hvis brevet var sendt, 1 088 færre nedtrekk av dette målet på 4 400. Er det noe galt i vedlegg a når det gjelder beskrivelsen av de endrede forutsetninger for nedtrekksmålet for årsverk i Forsvarets militære organisasjon? Det er jo henvist en rekke steder til iverksettelsesbrevet, osv. Er det en korrekt beskrivelse av de faktiske forhold?

Sigurd Frisvold: Jeg må innrømme at det blir litt spesielt å diskutere et brev som verken er realitetsbehandlet, referanseført eller på noen som helst måte kvalitetssikret. Det som er vesentlig fra min side, er følgeskrivet, spesielt side 2 av 2, som ikke holder fagmilitært innhold i form av beskrivelse av de operative konsekvensene. Det kan jeg ikke stå inne for, og det er heller ikke riktig.

Carl I. Hagen (FrP): Grunnen til at jeg spør, er jo at det er en summarisk oversikt over en del faktiske påpekninger under henvisning til iverksettelsesbrevet fra Forsvarsdepartementet, sammenholdt med det som var kjent da forsvarsbudsjettet ble fremlagt, altså endringer som skjedde underveis, og som det for så vidt av noen av oss i Stortinget ikke blir tatt høyde for i forhold til budsjettet. Så jeg bare spør om den faktiske beskrivelsen i vedlegg a er feil. Går det – senere – an å få en påpekning av hva som var feil i dette?

Sigurd Frisvold: Brevet er ikke realitetsbehandlet, det er ikke referanseført, og det holder heller ikke derved faglige mål. Det er mitt svar. Så det blir feil å behandle dette som et brev, det er et ikke-brev.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg aksepterer det. Jeg spurte egentlig ikke om brevet nå, jeg spurte om vedlegg a. Når man i Stortinget diskuterer budsjettet og hva man ønsker å gjøre, er det slik at man gjerne vil ha en del faktaforhold på bordet. I vedlegg a er det altså en opprøpning av fakta. Da ville det være interessant for oss å få vite om de fakta-beskrivelsene fra forsvarssjefens eget støtteapparat er feil?

Sigurd Frisvold: Man kan ikke atskille brevet fra vedlegget, for det henger jo sammen. Det er beskrivelsen foran som skal henge sammen med dette. Vi har diskutert dette brevet fra 18. november, og jeg har ikke noe ytterligere å tilføye på det.

Carl I. Hagen (FrP): Greit. La meg da gå over til denne rapporten fra det uavhengige utvalget som generalmajor Sølvberg satte ned. Vi har studert det skrevet som nå er kommet, og der står det under konklusjonen:

«Utvalgsrapporten gir en brukbar oversikt over forhold relatert til økonomistyringen i Hæren, men troverdigheten som en uhildet, objektiv rapport reduseres fordi det er faktafeil og påstander som ikke er dokumentert.»

Går det an å få en oversikt over hvilke faktafeil som er her, for det står nemlig ikke i kommentaren fra general-løytnant Hansen? Det er ikke noen påpekning av faktafeil. Kan vi senere få en oppskrift på hvilke faktafeil som foreligger?

Svein Ivar Hansen: Ja, i aller høyeste grad, det kan man få. Vi har mer detaljer på det. Vi har en gjennomgang av hvert eneste punkt som kan gjøres tilgjengelig.

Carl I. Hagen (FrP): Da ville jeg satt pris på om vi kunne fått en liste med faktafeilene og også de påstandene som dere mener ikke er dokumentert.

Svein Ivar Hansen: Det kan bekreftes.

Carl I. Hagen (FrP): Vi har i komiteen i dag fått et tilleggs svar fra generalmajor Sølvberg, jeg vet ikke om dere er kjent med det. Det dreide seg om et spørsmål jeg stilte i den forrige høringen, som han sa han måtte komme tilbake til, nemlig å beskrive det reduserte og mer avgrensede handlingsrommet generalinspektørene har fått de senere årene. Også her vil jeg gjerne vite om forsvarssjefen eventuelt er uenig i generalinspektørens beskrivelse av sine muligheter til å styre. Han bekrefter at han har alt ansvar, men at styringsmuligheten er blitt sterkt begrenset de senere år.

Sigurd Frisvold: Jeg fikk dette skrevet da jeg forsøkte å ta en liten pause ved lunsjtider i dag, så jeg har bare bladd raskt gjennom det og kan bare gi noen kommentarer over bordet. Jeg ser at man beskriver generalinspektøren for Hærens rolle som forsvarsgrensjef. Det er jo feil. Det var sjefen for Hæren på 1960-tallet. Hvis man tar det som utgangspunkt, havner man jo litt feil. Det er kanskje en innledende betraktning.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg spurte om vi kunne få det senere, ikke nå.

Sigurd Frisvold: Det kan du godt få. Men det er klart at her er det nok betraktninger i forhold til muligheten til å utøve myndigheten som jeg definitivt ikke er enig i. Det er heller ikke riktig det som står her, at han er en etatssjef innenfor sin egen forsvarsgren. Han er generalinspektør, ansvarlig for styrkeproduksjon, men han må utøve sin innflytelse og påvirkning veldig nært opp til forsvarssjefen. Det er fullt mulig å gjøre det, men man må kanskje legge om den måten man driver virksomheten og styring på.

Carl I. Hagen (FrP): Vil forsvarssjefen være enig i at det aller viktigste for generalinspektøren for Hæren er å sørge for at de kapasiteter som både forsvarssjef og for-

svarsminister ønsker å benytte internasjonalt, er på plass – at det er den vesentlige og viktigste delen?

Sigurd Frisvold: Det er en viktig del, men hvert år inngår jeg en leveranseavtale med de enkelte generalinspektører, og der står det spesifisert hva de skal produsere. Jeg tror man skal ta med at Hæren i 2004 har produsert på et veldig høyt og godt nivå. Jeg synes også vi skal ta med at Hæren har gått gjennom en kraftfull omstilling som nok har innvirket på driften i Hæren.

Carl I. Hagen (FrP): Kan også det være årsaken til at han har prioritert det å ikke ha så mange i den meget begrensede staben, som er under det de fleste har sagt var mulig, og ikke har prioritert regnskapet og budsjettoppfølging, som vel var overført til andre, bl.a. til FD/V, som kontrollerer, og til POD, som kontrollerer og som får ukentlige regnskapsrapporter.

Mitt siste spørsmål: Tror forsvarssjefen at generalinspektøren for Hæren snakker sant når han sier at han var like sjokkert som alle andre når tallene kom på bordet i begynnelsen av januar?

Sigurd Frisvold: Han må jo selv uttrykke hvor sjokkert han var, men jeg vil nok ikke være enig i en del av de øvrige beskrivelsene du gir der. Det er jo ikke snakk om enten – eller. Og faktisk er det slik at generalinspektørene er svært interessert i å få tildelt midlene. Da har de et ansvar, og de har også myndigheten for å følge opp dette. De har også ansvaret for å husholdere med midlene. Da gjelder det å finne denne balansen med å husholdere og å produsere militære kapasiteter.

Carl I. Hagen (FrP): Og de interne systemene i Hæren for alt det som har med det økonomiske å gjøre, var ikke noe som verken Forsvarsstabens eller FD/V i departementet hadde noe behov for å påse var i orden, eller oppdage ikke var tilfredsstillende?

Sigurd Frisvold: Vi har månedlige ledermøter i Forsvarsstabens, og der sitter generalinspektørene. Alle får presentert tallene som de ligger. De har selv et ansvar for å kvalitetssikre tallene, stå inne for dem, komme med eventuelle justeringer i forhold til aktiviteten, tiltak. Det er slik det foregår, og det foregår en kontinuerlig prosess, også på stabsnivå, på dette. Så de har selv ansvaret for å husholdere med midlene.

Møtelederen: Neste spørrer er Siri Hall Arnøy fra Sosialistisk Venstreparti.

Siri Hall Arnøy (SV): Nå virker mikrofonen også. Det er fantastisk.

Jeg har først et lite oppfølgingsspørsmål til noe vi var inne på i stad i forhold til Golf. Jeg vet ikke om forsvarssjefen vil svare selv, eller om han vil sende det videre til Johansen. Det får han vurdere.

Det er mulig at det er jeg som er litt treg, men jeg forstår fortsatt ikke helt nøyaktig hva dere mener er rekke-

vidden av de feil og mangler som det påstås er i Golf i forhold til overstyringsmuligheter for andre enn dem som er kapitleiere. I denne rapporten fra granskingsutvalget nedsatt av generalinspektøren for Hæren påstås det at anvisere og attestanter kan belaste andres WBS-numre, at man kunne belaste en annen kapitleier, sies det. Kan dere bekrefte eller avkrefte om dette stemmer? Hvis det stemmer, er det da riktig å forstå det som sies her, slik at noen i praksis kunne føre kostnader på andres regnskap enn sitt eget? Eller hva er det egentlig det betyr?

Egil Johansen: Dette systemet er, som jeg sier, basert på tillit, samtidig som det foreligger en kontrollmulighet for dem som eier pengene. Enhver som har fått et budsjett, kan gå inn og kontrollere hvilke transaksjoner som har skjedd på ens ansvarsområde, hvem har gjort det og når. Et slikt system må nødvendigvis være basert på tillit.

Når det gjelder dette at vi går inn og overstyrer, gjør vi det i veldig liten grad. Men det har hendt noen ganger at vi har skrudd av valideringsreglene, slik at folk har fått lønn. Dette registreres selvfølgelig i lønssystemet og rekalkuleres så gjennom hele året deretter. Dette kan den enkelte kapitleier eller eier for den budsjett- og resultatansvarlige enheten vi snakker om, gå inn og lese.

Svein Ivar Hansen: Jeg vil bare kort tilføye at det vil alltid være slik at det er en som anviser, hvilket betyr godkjenner, en faktura faktisk inn til vedkommende kapittel. Det er det ingen tvil om. Det er full sporbarhet, og det er fullt innsyn hele veien gjennom dette – bare så det også er sagt samtidig.

Siri Hall Arnøy (SV): OK. Så det er ikke slik at det er mulig for noen å sende en regning til noen andre, for å si det på den måten? Når det står her at anviser og attestanter kan belaste andres WBS-numre, leser jeg det umiddelbart som en påstand om at hvis du har mulighet til å godkjenne bruk av ett kredittkort – for å bruke Dahls metafor, hvis du har mulighet til å dra ett kort – kan du i stedet sette regningen på et annet kort, men det er altså ikke slik situasjonen er? Eller?

Svein Ivar Hansen: Regningen kan sendes, men mottakeren må godkjenne.

Siri Hall Arnøy (SV): OK. Betyr det egentlig at det som står her, er feil, eller betyr det bare at jeg ikke forstår det?

Svein Ivar Hansen: Jeg tror det er en kombinasjon av tingene.

Siri Hall Arnøy (SV): Mange takk.

Jeg går ut fra at dere også ser på denne rapporten. Hadde det vært mulig for dere å sende over til oss kommentarer til de punktene her som eventuelt skulle være feil, i ettertid – i den grad dere ikke allerede har sendt det over allerede? Vi har jo fått en god del allerede.

Svein Ivar Hansen: De kan oversendes, slik at det blir tilgjengelig i detalj, ja.

Siri Hall Arnøy (SV): Mange takk.

Jeg har ett spørsmål i forlengelsen av det som var oppe om forsvarssjefens internrevisjon. Det er da riktig å forstå det slik at Forsvarssjefens internrevisjon eksisterer fremdeles. Den er ikke nedlagt. Den er omorganisert, og den rapporterer direkte til forsvarssjefen, ikke sant? – Det er litt uklart for meg hvor mye internrevisjonen egentlig gjør. Det framsettes en del påstander i retning av at internrevisjonen er så redusert at den nærmest bare eksisterer på papiret, og det går jeg ut fra ikke stemmer, ut fra det forsvarssjefen sier. Jeg lurer på om det f.eks. finnes noen rapporter, eksempler på hva slags arbeid internrevisjonen gjør, som det hadde vært mulig å få sendt over.

Sigurd Frisvold: Ja da, det kan vi godt sende over. Vi har et antall rapporter for 2004, og vi har nettopp godkjent hva vi skal gjøre i 2005. Så det kan vi oversende.

Svein Ivar Hansen: Jeg kan også føye til at i de tilfellene hvor internrevisjonen ser det nødvendig, sender de vel også sine rapporter over til Riksrevisjonen for gjennomsyn. Så det kan også spores den veien, hvis det er ønskelig, skulle jeg tro.

Siri Hall Arnøy (SV): Mange takk.

Når det gjelder den rapporten fra Veritas, og denne Panta rhei-rapporten, gav jo statsråden uttrykk for at det ikke var rapporter som var utført på oppdrag fra statsråden, og som kom tilbake til henne direkte – det var forsvarssjefen som var oppdragsgiver – men hun var kjent med dem. Jeg lurer på om forsvarssjefen bare kan bekrefte at han orienterer statsråden om arbeidet i den størrelsesorden når man gjør såpass grundig utredningsarbeid.

Sigurd Frisvold: Det som skjedde, var at jeg oversendte min egen oppfatning gjennom Forsvarsstaben, basert på den rapporten. Jeg vet ikke om du vil tilføye noe?

Svein Ivar Hansen: Nei, ikke veldig mye. Men jeg tror det er viktig å påpeke at definisjonen av «begrenset størrelse» førte nok til en del interessante diskusjoner mellom Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben i prosessen fram til vi fant løsningen slik den ligger nå. Det vil alltid være slik at det er forskjellige oppfatninger om hva «begrenset størrelse» er, og i forhold til hva. Så det er klart at forsvarssjefen bad meg om å skrive et brev, men han signerte det selv til slutt, hvor man gav uttrykk for hvordan man mente at dette forholdet var, og igjen: Vi aksepterte løsningen ut fra den forutsetning at vi skulle evaluere den og komme tilbake til eventuelle justeringer i løpet av et år.

Siri Hall Arnøy (SV): Men Veritas-rapporten og Panta rhei-rapporten var noe av grunnlaget for deres konklusjoner, og det var også noe som var mulig å lese ut av brevet dere sendte, eller?

Svein Ivar Hansen: Panta rhei-rapporten er altså et navn på den aktiviteten som jeg selv satte i gang for å finne ut av hvordan vi skulle organiseres internt i Forsvarsstaben, på bakgrunn av diskusjonene i departementet om hva som var begrenset størrelse.

Siri Hall Arnøy (SV): Mange takk!

Jeg har et annet spørsmål om brev. Det er da ikke om dette berømte ikke-brevet, men om brev av 18. november, eller hvilken dato man nå foretrekker. Jeg har forstått det slik at der ble det ikke fulgt opp noe mer, fordi dere ble enige, ut fra det som har blitt sagt i offentligheten. Det som framstår som klare innvendinger i det første brevet, ble man enige om at nei, det må være noen måltall som alle kan være tilfreds med. Det er ikke noen uenighet på dette punktet mellom Forsvarsstaben og statsråden pr. i dag – ikke sant?

Sigurd Frisvold: Jo, vi har én sak som ikke er avklart. Det er disse såkalte kombattante ...

Siri Hall Arnøy (SV): Beklager, jeg kjenner til den, men utenom den – ja.

Sigurd Frisvold: ... vernepliktige, og der snakker vi om en 350 stykker. Det er heller ikke noen grunn til å legge skjul på at det var en ganske kraftig diskusjon om størrelsesordenen på reduksjonen i Forsvarets logistikkorganisasjon, og der ble det en avklaring på et møte den 19. august om hvordan vi skulle forholde oss til det.

Siri Hall Arnøy (SV): Men hvis vi ser bort fra den uenigheten, som jeg er kjent med – jeg beklager at jeg ikke presiserte det – og når man gir uttrykk for at ellers så har vi blitt enige – det er jo mange måter å bli enig på. Jeg lurer på om det går an å få en vurdering av om den enigheten i utgangspunktet ligger nærmest det innspillet dere kom med, eller er den enigheten nærmest det som var forutsatt fra statsrådets side i utgangspunktet? Altså – i en organisasjon der man er vant til å ta imot ordre, hvordan blir man egentlig enig til alles tilfredshet?

Sigurd Frisvold: Det er ikke sånn det er. Det er en ganske heftig diskusjon underveis. Det er klart vi ønsker jo å oppnå vår målsetting i dette. Vi ønsker å oppnå de tallene vi har satt. Så blir det en diskusjon og en prosess, og den er ganske kraftig underveis både skriftlig og muntlig. Så er det jo da sånn i systemet at noen tar en avgjørelse til slutt, og når den avgjørelsen er fattet, forholder vi oss til den, når alle argumenter er lagt på bordet.

Siri Hall Arnøy (SV): Så når man sier at vi er enige nå, betyr det egentlig bare den selvfølghet at dere forholder dere til de konklusjonene man har trukket i fellesskap?

Sigurd Frisvold: I og med at jeg ikke har skrevet brevet, kan jeg forsøke å være uhildet. Jeg synes faktisk at løsningen ligger veldig mye til vår fordel og på vår banehalv-

del på denne, og vi sitter igjen altså med disse 350 kombattante vernepliktige.

Svein Ivar Hansen: Hvis man følger prosessen, hadde jeg nær sagt, brev for brev og tar med seg også litt av forhistorien, fra f.eks. 5. september og fremover, er det ingen tvil om at det var nødvendig på et tidspunkt, for å få gjennomslag, for å få dialogen på plass, å være skarp i sine formuleringer. Men det vi fant ut, var jo at i stedet for å sitte og skrive brev til hverandre, er det mye bedre å sitte rundt et bord og forsøke å diskutere ut fra noenlunde samme forutsetninger. Det som er hele poenget her, er at forutsetningene er de samme på begge sider av bordet.

Møtelederen: Takk skal du ha.

Da går vi videre til Modulf Aukan – vær så god.

Modulf Aukan (KrF): Takk, leiar.

No har vi hatt høyringar i to dagar, så det begynner å verta eit uttømt emne. Men det sit igjen nokre ting. Den dåverande generalinspektøren for Heimevernet skreiv i eit ope brev – eg strekar under ope brev – at han var bekymra for dei store endringane og konsekvensane ved omstillinga. Burde du ha lytta til dei åtvaringane, sett i etterpåklokskapens viten?

Sigurd Frisvold: Nei, jeg var jo i tvil den gangen da jeg fikk brevet, om hensiktsmessigheten. Hvis jeg ser det i ettertid, synes jeg definitivt ikke at det var noe som jeg burde ha gjort annerledes. Faktisk er det jo sånn at den nye generalinspektøren for Heimevernet har, med den staben han har nå, oppnådd god budsjettkontroll. Han har omstilt hele Heimevernet i forbindelse med en kvalitetsreform. Så han har klart å gjøre det med den staben han har.

Modulf Aukan (KrF): Det brevet frå 18. november frå Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet har vore nemnt fleire gonger, både måndag den 21. februar og i dag. Var dette brevet ei åtvaring om at omstillinga i Forsvaret var for omfattande?

Svein Ivar Hansen: Forsvarsstaben advarer ikke en statsråd. Forsvarsstaben tar opp problemstillinger og konkrete saker med departementet. Det er saksprosessen, slik jeg fører den. Det er klart at det vil alltid være sånn at hvis jeg ikke får det svaret som jeg synes er veldig riktig, sett fra mitt ståsted, forsøker jeg å ta saken opp på nytt. Så vil jeg selvfølgelig ta saken opp med forsvarssjefen, som igjen vil ta saken opp med statsråden. Det er jo en prosess slik som den foregår.

Modulf Aukan (KrF): Dei problemstillingane som Forsvarsstaben drog fram i dette brevet, har det budsjettkonsekvens for 2004?

Svein Ivar Hansen: Brevet handlet ikke om 2004. Brevet handlet om 2002- og 2005-rammer, som jeg har jobbet med, fra beslutninger i Stortinget gjennom iverksettingsbrev tilbake igjen til 2001. For å følge et gevinst-

regnskap som forsvarssjefen tidligere i dag har vært inne på vi ikke hadde, har det vært nødvendig for meg å avklare hva Forsvaret faktisk bestod av den 1. september 2000, i forhold til dit vi skulle være ved utgangen av 2005. Det er en lang og en komplisert og en – la meg si – detaljert prosess å holde styring med alle årsverk gjennom mange år på den måten. Dette utsnittet vi her gjorde, var absolutt nødvendig for å få på plass enighet om rammebetingelsene for perioden 2002–2005.

Modulf Aukan (KrF): Fekk forsvarssjefen på noko tidspunkt i løpet av hausten 2003 eller i 2004 tilbakemeldingar frå generalinspektøren i Hæren om at Hæren ikkje hadde god nok økonomikompetanse? Det var jo eit tema i den førre høringa vi hadde.

Sigurd Frisvold: Nei, jeg kan ikke erindre det. Vi har jo hatt månedlige ledermøter der generalinspektøren har vært til stede og kommentert framleggelsen av budsjett-situasjonen. Jeg kan ikke huske det.

Modulf Aukan (KrF): Du gav uttrykk for at rapporten frå Hærens granskingsutval etter di vurdering ikkje heldt mål militærfagleg. Kan du utdjupe det?

Sigurd Frisvold: Nå ble jeg litt i tvil om jeg har sagt det. Om Hærens ..?

Modulf Aukan (KrF): Rapporten frå Hærens granskingsutval.

Svein Ivar Hansen: Vi har ikke kommentert det direkte. I hvert fall har ikke jeg gjort det på vegne av forsvarssjefen til departementet.

Modulf Aukan (KrF): OK.

Svein Ivar Hansen: Det har ingenting med det militærfaglige å gjøre. Det har å gjøre med metodikk og med en del ting som det ikke er stilt spørsmål om, og som vi mener det burde være relevant å stille spørsmål om, av et slikt utvalg.

Modulf Aukan (KrF): Da kan eg følgja opp: Kva er det som er relevant i revisjonsrapporten for 2003-regnskapet?

Sigurd Frisvold: Snakkes det om Hærens granskingsutvalg?

Modulf Aukan (KrF): Ja.

Sigurd Frisvold: Vi snakker altså om 2004.

Svein Ivar Hansen: 2003.

Modulf Aukan (KrF): 2003.

Svein Ivar Hansen: Spørsmålet gjaldt 2003?

Modulf Aukan (KrF): Ja.

Svein Ivar Hansen: Det betyr lite grunn for utviklingen over tid, ...

Modulf Aukan (KrF): Riktig.

Svein Ivar Hansen: ... finansiering av Hæren over tid.

Hvis jeg kan forsøke ...

Modulf Aukan (KrF): Ja.

Svein Ivar Hansen: Jeg er ikke helt sikker på om jeg forstår spørsmålsstillingen, men det er klart at i rapporten slik vi leser den, snakkes det om en hær som slik sett er underfinansiert over flere år. Det er egentlig slik vi leser problemstillingen. Etter våre termer og normer, med statens reglement for økonomistyring osv., er det ingenting som heter underfinansiering. Det er problemstillingen.

Men at Hæren også hadde utfordringer – store utfordringer – før 2003, er det ingen tvil om. Det tok faktisk Lars Sølvberg, som generalinspektør for Hæren, fatt i da han kom i stolen og så hvordan situasjonen var. Jeg vet ikke om du vil følge opp noe når det gjelder det.

Sigurd Frisvold: Det er riktig. Det står at Hæren var på etterskudd med den militærfaglige omstilling, og at Lars Sølvberg var den som tok tak i det, og gjorde et løft i 2004. Det var et helt nødvendig løft, etter mitt syn.

Modulf Aukan (KrF): Takk.

Avlyste forsvarssjefen pressekonferansen til granskingsutvalet i Hæren?

Sigurd Frisvold: Svaret er nei. Den som både satte i gang presseorientering og avlyste, var generalinspektøren for Hæren selv. Det har han også bekreftet.

Modulf Aukan (KrF): Var forsvarsministeren involvert?

Sigurd Frisvold: Overhodet ikke.

Modulf Aukan (KrF): Takk.

Møtelederen: Da skulle ikke du stille flere spørsmål, Modulf Aukan?

Modulf Aukan (KrF): Nei takk.

Møtelederen: Da har vi behov for å stille en del oppklarings spørsmål, og jeg understreker at de må være korte. Hvis dere begynner å breie dere ut nå, kommer jeg til å stoppe dere.

Den første som har oppklarings spørsmål, er Berit Brørby.

Berit Brørby (A): Takk, komiteleder!

Spørsmålet om lagerkontroll var et av Riksrevisjonens ankepunkter også i rapporten for 2001. Det ble påpekt også i 2002, da statsråden uttalte at hun konkluderte med at forholdene knyttet til Forsvarets anskaffelser ville bli fulgt nøye opp av etatsstyringen av FMO i tiden framover. Akkurat de samme forholdene er påpekt også i rapporten for 2003.

Men det står også en annen viktig ting i rapporten for 2003 som ikke er godkjent, nemlig at et flertall av anskaffelsene ikke er offentlig utlyst ved konkurranse. Da er mine spørsmål til forsvarssjefen: Hvordan ser dette bildet ut nå, etter at man har satt i verk en del tiltak? Er forsvarssjefens vurdering nå at alt dette er under kontroll?

Sigurd Frisvold: Jeg mener at det ser betraktelig bedre ut. Jeg skal be sjefen for POD om å kommentere det.

Egil Johansen: Når det gjelder telling av lagre, som har vært en av påpekningene, er det gjennomført lagertelling ved 86 pst. av DIF-ene i 2004. FLO har telt nesten 80 pst. av sine lagre, som egentlig er de store. Så der har vi gjort en kraftanstrengelse i 2004.

Det ble 1. september 2004 også gitt ut nytt anskaffelsesregelverk for Forsvaret, med hensyn til behandling av bl.a. varer og tjenester. Det overvåkes at dette kontrolleres. Blant annet har vi tatt med helse- og miljømessige krav i den nye ARF-en, og det føres protokoll over hva som bestilles. Vi har vår egen internkontroll, som går igjennom dette ganske nøye. Vi følger opp at regelverket overholdes, og vi vil fortsette med å gjøre det.

Jeg mener at vi har tatt tak i disse sakene ganske kraftig nå, og jeg synes de er under bedre kontroll enn det jeg har følt på en god stund.

Møtelederen: Neste spørsmål stilles av André Oktay Dahl – vær så god.

André Oktay Dahl (H): Det har blitt avklart under høringen at den økonomiske kompetansen var ulikt fordelt mellom grenene, og at det skyldtes interne prioriteringer i den enkelte gren.

Jeg har et kort oppklarings spørsmål til sjefen for Forsvarsstaben, som har det praktiske ansvar for denne type ting, i forhold til kompetansenivå: Foretok man seg noe aktivt for å sjekke hvordan kompetansenivået var i den enkelte forsvarsgren, eller satt man og ventet for å se hvordan det ville gå?

Svein Ivar Hansen: Jeg kan begynne, og så kan det eventuelt bli supplert.

Det er ingen tvil om at vi selvfølgelig også foretok jevnlig – la meg si – kontroll av det. Vi har gitt ut ganske mange retningslinjer gjennom 2004 for hvordan disse tingene skal se ut, og hvordan strukturen bør være.

Men jeg gjentar at det er den enkelte generalinspektør som faktisk besitter det vi kaller stillingsfullmakten – ha ansvar for oppsetningsplaner, lage stillinger, bemanne dem, finne ut av hvordan dette skal se ut, på egen kjøp. Det er klart at vi går inn på vårt nivå og ser at det er noenlunde

likhet når det gjelder gradsnivå og den type utfordringer, slik at ikke forsvarsgrenene selv varierer for mye i forhold til det. Men dette med å etablere organisasjon, faktisk drøfte og forhandle i henhold til avtaleverket, er den enkelte generalinspektørs ansvar innenfor sitt kapittel.

Møtelederen: Neste spørsmål stilles av Carl I. Hagen. Vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Det ble sagt av generalmajor Johansen at alle kapitteleiere kunne gå inn i systemene og ta ut informasjon. Jeg går ut fra at det var Golf-systemet, regnskapssystemet, det ble referert til. Hva hvis en kapitteleier går inn og tar ut informasjon, men informasjonen man tar ut av Golf, ganske enkelt er feil – man tror alt er i orden, men informasjonen man har fått fra Golf, er feil?

Egil Johansen: Ja, det er mulig å gå inn i Golf og kontrollere: Hvilke regninger er betalt, og hvilke lønninger har blitt belastet meg? Ut fra det og ut fra det faktum at man har et registreringssystem både på hvor mange mennesker man har i sitt brød, og også personell, burde det etter vår oppfatning være mulig å oppdage at her er det noe feil, og hvor feilene ligger. Dette er gjort i andre deler av Forsvaret, med den kompetansen som er opparbeidet der. Da snakker man om en aktiv handling for å forsikre seg om at det som ligger i regnskapssystemet, er riktig, rett og slett å kontrollere bankutskriften.

M a r t i n E n g e s e t overtok her som møteleder.

Møtelederen: Da er neste spørsmål fra Ågot Valle.

Ågot Valle (SV): Det ble sagt her at det for så vidt var opp til Hæren sjøl å prioritere om man skulle ha mange nok regnskapskyndige, økonomikyndige, personer til å kunne ivareta en skikkelig økonomistyring. Men hvilke signaler var det generalinspektøren for Hæren fikk – lever til internasjonale operasjoner, eller hold økonomistyringa?

Sigurd Frisvold: Det er nok at han skal gjøre – jeg skulle til å si – alt. Det er jo inngått en kontrakt mellom generalinspektørene og forsvarssjefen, og der står det spesifiserte leveranser, det står penger. Det stiller også krav til økonomiforvaltning gjennom et antall prosenter som man skal oppnå i forhold til budsjettet. Så det er både – og. Man må altså make å balansere dette. Det er klart at Hæren hadde en høy operativ leveranse i løpet av 2004, og de hadde store omstillinger. Det kan være en forklaring, men ingen unnskyldning, for man har selv ansvaret for å huskere de tildelte midlene innenfor sitt kapittel.

Å g o t V a l l e overtok her igjen som møteleder.

Møtelederen: Da har Modulf Aukan mulighet til å spørre. Vær så god, Modulf Aukan.

Modulf Aukan (KrF): Takk, leiar.

Forsvaret handlar om landets tryggleik. Eg sit igjen med eitt spørsmål: Er det ikkje rart at vi opplever lekkasjar til media, slik som vi har gjort den seinare tida?

Sigurd Frisvold: Jo. Jeg har snakket med sjefen for Forsvarets sikkerhetsavdeling den senere tid, og vi har hatt flere lekkasjer enn tidligere. Det gjelder bl.a. graderte dokumenter, der vi har én sak nå som vi følger opp. Vi har hatt en meget alvorlig sak når det gjelder lekkasje av Rules of Engagement, altså retningslinjer for maktbruk i internasjonale operasjoner, som faktisk kan sette norske soldaters liv i fare. Ellers har det med holdninger å gjøre, det har å gjøre med evne til å etterleve regelverket når det gjelder intern saksebehandling. Så jeg mener at det er uheldig for Forsvaret internt – definitivt også i forhold til Forsvarets omdømme – at lekkasjer forekommer.

Møtelederen: Martin Engeset – vær så god. Så Carl I. Hagen – hvis det blir tid.

Martin Engeset (H): Leder, jeg føler at det er gitt såpass gode svar fra de tilstedeværende som vi skulle spørre, at jeg faktisk har fått svar på det spørsmålet jeg hadde til hensikt å stille.

Møtelederen: Carl I. Hagen – vær så god.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Både forsvarssjefen og generaløyntant Hansen sa i sted at når det var en uenighet i begynnelsen mellom forsvarsstab og statsråd, diskuterte man, man satte seg rundt bordet og forhandlet til man ble enig. Har man noen gang i Forsvaret tenkt tanken at kanskje Stortinget skulle bli gjort kjent med den åpne uenigheten som er i den innledende fase, slik at faktisk Stortinget tok avgjørelsen og ikke statsråden, at Stortinget ble kjent med de ulike meninger som er på bordet, og at så Stortinget treffer den avgjørelsen på vegne av landet? Det forutsetter jo at Stortinget blir gjort kjent med at det er en uenighet i åpningen mellom ytre etat og departement, som nasjonalforsamlingen er kjent med på alle andre områder i statsforvaltningen, men som vi hittil ikke har vært kjent med når det gjelder Forsvaret.

Sigurd Frisvold: Vi forholder oss jo til departementet og i forhold til iverksettelsesbrevet og gir vår uenighet inn der. I tillegg har vi foredrag, vi deltar på seminarer, og vi står relativt fritt til å komme med våre synspunkter i den sammenheng. Jeg holder bl.a. et foredrag hvert år i Oslo Militære Samfund, der jeg er helt åpen i forhold til hvordan jeg ser på tilstanden i Forsvaret. Det gjelder også generalinspektøren.

Møtelederen: Takk skal dere ha.

Da har du, Frisvold, mulighet til en 5 minutters oppsummering dersom du ønsker det.

Sigurd Frisvold: Nei, jeg tenkte ikke at jeg skulle ta noen oppsummering. Men, komiteleder, jeg håper at våre

svar har vært nyttige i det videre arbeidet som komiteen står foran, og jeg kan forsikre om at vi arbeider hardt og målbevisst med tiltak, slik at de påpekte forhold for regnskapet 2003 blir rettet opp, og at vi unngår uakseptabelt merforbruk i framtiden. Vi kommer til å vektlegge dette med forsvarlig forvaltning i virksomheten i Forsvaret og gi den nødvendig prioritet. Takk.

Møtelederen: Takk skal dere ha for at dere kom. Vi for vår del skal love å gå nøye gjennom de svarene dere har gitt på våre spørsmål.

Da er forsvarsministeren underveis.

Høring med statsråd Kristin Krohn Devold

Møtelederen: Velkommen tilbake til statsråden en sen fredags ettermiddag. Du får nå fem minutter til en oppsummering, før vi har muligheten til å spørre deg litt mer.

Vær så god. Ordet er ditt.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg har nå gjennom to høringer og et stort antall brev og dokumenter søkt å gi kontrollkomiteen den informasjonen som er etterspurt. Jeg håper det har bidratt til at komiteen har fått belyst saken. Som jeg har understreket flere ganger, er det alvorlig når Riksrevisjonen ikke har godkjent regnskapet for 2003. Jeg har redegjort for ulike årsaker til dette, og for at vi har hatt utfordrende oppgaver knyttet både til en enorm omstilling og til skifte av regnskapssystem. Dette er ikke unnskyldninger. Men av respekt for alle dem som står på for at omstillingen skal lykkes, mener jeg det er viktig å si det. Det er lagt hovedvekt på å redegjøre for de tiltak Forsvaret selv har iverksatt, og de tiltak jeg og departementet har pålagt. Oversikt over tiltak er oversendt, og det er omfattende dokumenter. Lista er lang. Men oppgaven med å gjennomføre dem er enda større. Denne oppgaven tas svært seriøst, og tiltakene følges opp tett.

Det har vært spørsmål om jeg har gitt tilstrekkelig informasjon til Stortinget. Jeg har lagt vekt på å gi god og fullstendig informasjon til Stortinget. I forbindelse med budsjettet for 2004 gav jeg omfattende informasjon om utfordringer med nedbemanning. De spørsmålene som senere ble tatt opp av Forsvarsstaben, ble løst i samarbeid mellom departementet og Forsvarsstaben. Vi nådde i hovedsak de hovedmålene vi satte for nedbemanning for 2004.

Våren 2001 vedtok Stortinget å halvere Forsvarets øverste ledelse – dette etter at departementet hadde foreslått en reduksjon på 40 pst. Alle som var med på å fatte disse vedtakene, skjønte at det å halvere ledelsen var utfordrende. De jobbet, de som var der før også. Stortinget valgte likevel å gjøre det, selv om departementets forslag var lavere. Min oppgave har vært å gjennomføre også dette vedtaket, og det har vært en utfordrende oppgave.

Stortinget fikk, da de besluttet det integrerte departement våren 2002, informasjon om saken. Komiteen hadde

da også adgang til forsvarssjefens syn på saken. En integ-
rert forsvarsledelse ble etablert 1. august 2003. I prosen-
sen fram mot dette ble det foretatt mange utredninger, og
i dette arbeidet ble også Veritas engasjert. Veritas mente
at både Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben hadde
for lite ressurser i forhold til oppgaver de to organisasjo-
ner hadde på det punkt. En hovedoppgave i det videre ar-
beidet ble derfor å redusere dobbeltarbeid og kutte ar-
beidsoppgaver, slik at vi skulle klare oss med de ansatte vi
hadde. Det fikk vi til, og jeg jobber kontinuerlig – også
framover – med å unngå dobbeltarbeid, for å spare ressur-
ser.

Arbeidstilsynet har evaluert arbeidsmiljøet i Forsvars-
staben. I brev av 21. november 2004, som er offentlig til-
gjengelig, skriver de til forsvarssjefen at de har fått tilba-
kemeldinger om at forholdet mellom bemanning og opp-
gaver nå er tilfredsstillende i Forsvaret, og de skriver vi-
dere:

«Vårt inntrykk er også at Forsvarsstaben som selv-
stendig arbeidsplass fungerer tilfredsstillende med
hensyn til HMS-rutiner og arbeidsmengde.»

Jeg vil derfor få understreke at vi har tatt alvorlig det
som skjedde i 2003, at Riksrevisjonen ikke godkjente
regnskapet. Vi har tatt alvorlig de meget utfordrende opp-
gavene vi har hatt med å nedbemanne 5 000 i organisasjo-
nen og halvere forsvarsledelsen. Men jeg mener også at vi
har fått det til, selv om det har vært utfordrende.

Jeg vil derfor til slutt bare få benytte anledningen til å
takke forsvarssjef Sigurd Frisvold, for det har vært kjent i
media siden desember at Frisvolds periode går ut 1. april.
Da har han vært forsvarssjef i seks år. Det har vært seks
krevende år, først tre år med mye utredning og så tre år
med nokså krevende gjennomføring. Og siden vi har en
forsvarsledelse som sitter her i dag, og som blir pensjonis-
ter 1. april, synes jeg at både general Sigurd Frisvold, ge-
neral Svein Ivar Hansen og general Egil Johansen fortje-
ner honnør for den jobben de har gjort. Jeg synes det er
hyggelig fra min side å kunne gi uttrykk for det her. Takk!

Møtelederen: Takk skal du ha.

Kjell Engebretsen er sakens ordfører, og han får nå
muligheten til å spørre videre. Vær så god.

Kjell Engebretsen (A): Jeg skal ikke spørre mye, le-
der. Det var et spørsmål som jeg ikke rakk i forrige run-
de, ellers tror jeg at jeg har kommet gjennom de fleste
av de spørsmål som jeg absolutt ville stille statsråden.
Det gjelder igjen et brev, et brev fra FST som ble skrevet
18. november, men som fikk en ny dato, 9. desember,
fordi graderingen av brevet var feil. Da forstår jeg at
brevet og vedleggene fra 18. november og brev og ved-
legg fra 9. desember er identiske. Det er bare det at de
fikk en annen gradering, eller ble avgradert – eller hva
det heter.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Slik forstår jeg det
også. Jeg forstår også at det var Forsvarsstabens initiativ å
endre graderingen, og ikke noe som departementet invol-
verte seg i. Der kan dere få en kommentar, hvis dere vil.

Svein Ivar Hansen: Ja, det skulle ha vært gradert i ut-
gangspunktet. Vi fant ut at vi hadde gjort en liten feil. Vi
gikk gjennom brevet på nytt. Vi graderte vedlegg B, så
vidt jeg husker, men for øvrig er det ingen endringer når
det gjelder innholdet i brevet.

Kjell Engebretsen (A): Hva betyr at du graderte B?
Betyr det at vi har fått noe annet enn det som fantes i det
første brevet? Eller er alle vedlegg helt identiske med dem
i det første?

Svein Ivar Hansen: Helt identiske, kun med den for-
skjell at ett av vedleggene, altså vedlegg B til skriv av
9. desember, var gradert.

Kjell Engebretsen (A): Men vi fikk det allikevel.

Svein Ivar Hansen: Det fikk dere, og dere har også
fått avgraderingen totalt sett oversendt, etter godkjenning
fra meg, som er den som graderte det i utgangspunktet, og
som har avgradert det.

Kjell Engebretsen (A): Akkurat. Så det jeg sitter
med her, er det samme som det som var gradert. Takk skal
dere ha.

Møtelederen: Carl I. Hagen, vær så god, og deretter
Siri Hall Arnøy.

Carl I. Hagen (FrP): Takk, komiteleder.

Et litt prinsipielt spørsmål til statsråden til slutt, et
spørsmål som dreier seg om informasjonsplikten eller
opplysningsplikten. Stortingets kontrollfunksjon er ofte å
kontrollere om de beslutninger som statsrådene treffer, er
god embetsutøvelse eller ikke. Da er vi avhengige av in-
formasjon som statsrådene har. Vi har nå fått etablert at
det normale i Forsvarsdepartementet overfor Forsvarssta-
ben og forsvarssjefen er at der hvor det er en divergens av
oppfatninger, så diskuteres det, og det skrives. Og av og
til diskuteres det kraftig, sa forsvarssjefen. Men man
kommer til slutt fram til det som noen konkluderer med:
Vi er blitt enige.

Hvorledes skal Stortinget kunne utøve sin kontroll-
funksjon og vurdere statsrådenes embetsutøvelse hvis vi
ikke blir gjort kjent med åpningsforholdet, m.a.o. den
uenighet man begynner med? Er statsråden enig i at det er
nesten umulig for Stortinget å kontrollere embetsutøvelse
hvis vi ikke blir gjort kjent med standpunktene, synspunk-
tene, forslagene, særlig til ytre etater?

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg har forsøkt så
godt som mulig å gi informasjon til Stortinget om alle de
forhold som jeg mener har vært relevante i forbindelse
med de budsjett og vedtak som vi har forsøkt å følge opp.
Men jeg tror jeg gjerne vil understreke at når man har en
så stor etat som Forsvaret, skulle det bare mangle om det
ikke fantes mange synspunkter innad i etaten, og noen
ganger faktisk også mange synspunkter innad i Forsvars-
departementet. Det å kunne diskutere seg fram til enighet

når vi er enige om hovedmålet, er faktisk viktig å kunne gjøre også som et internt arbeid. Vi har brevveksling ukentlig, som Svein Ivar Hansen var inne på tidligere i dag. Og det er jo hvis man *ikke* kommer til enighet, hvis man *ikke* tror at man er i stand til å oppfylle Stortingets målsettinger, at jeg mener det er relevant å gi informasjon videre. Men i dette tilfellet klarte vi det altså. Og det som har vært et anliggende for forsvarsledelsen, er faktisk nettopp å nå nedbemanningsmålet, slik at vi kan få frigjort ressurser til investering. Der har hovedbekymringen ligget. Så det må fortsatt være mulig å ha intern saksbehandling, både i et departement og mellom et departement og en etat, og ikke bringe alle detaljer inn i Stortinget. Det tror jeg ville blitt en umulig arbeidssituasjon for begge parter. Men i det ligger ingen underkjennelse av Stortingets betydning, og at Stortinget har det avgjørende ord både i forhold til vedtak som fattes, og for å kontrollere at statsråden følger opp de vedtak som fattes.

Møtelederen: Siri Hall Arnøy, vær så god.

Siri Hall Arnøy (SV): To korte punkter: Det ene er om man fra statsrådets side nå kan bekrefte at det regnskapet som avlegges for 2004, vil være i tråd med statens økonomireglement, som man jo har ofret ganske mye for å få til.

Det andre er at det hevdes fra generalinspektøren for Hæren – i hvert fall hvis Dagbladet har sitert ham korrekt – at styringsdataene som man henter ut fra Golf, fortsatt ikke er korrekte. Jeg skulle gjerne få bekreftet at man da vil kunne få oversendt til komiteen en oversikt over hvilke av alle disse påstandene om feil i Golf som er både i rapporten fra Granskingsutvalget for Hæren og framsatt i offentligheten, som er korrekte, og når det vil kunne ryddes opp i det.

Statsråd Kristin Krohn Devold: Jeg benytter også anledningen til å gi en tilleggsopplysning angående noe Hall Arnøy spurte om i stad som jeg ikke kunne svare på, nemlig når LP-1 ble vedtatt. Jeg har fått bekreftet at kon-

trakten ble undertegnet 11. februar 2003, etter at den var eksternt kvalitetssikret av Metier og kontraktsundertegning ble godkjent av Forsvarsdepartementet 11. februar 2003. Så har vi kvittert den ut.

Så til økonomireglementet: Det er veldig mye som står i statens økonomireglement. Det som gjelder regnskapet for 2004, er eksterntregnskapet – hovedfunksjonene i eksterntregnskapet. Statens økonomireglement innbefatter også internregnskap og en del andre forhold som først kommer på plass i senere faser av Golf-prosjektet. Altså: I 2004 skal vi teknisk være i stand til å tilfredsstille hovedkravene i statens økonomireglement knyttet til eksterntregnskapet. Man må jo selvfølgelig se på både regnskapet og Riksrevisjonens gjennomgang for å kunne evaluere det, men teknisk sett, med de løsningene vi har valgt, har det hele tiden vært hensikten.

Når det gjelder spørsmål knyttet til Golf og påstander som er framsatt i media, tror jeg at jeg vil gi ordet til Svein Ivar Hansen for å forsøke å besvare det som Siri Hall Arnøy tar opp.

Svein Ivar Hansen: Ja. Jeg vet ikke nøyaktig hva GIH refererer til, men vi vet at vi etablerte, og har under etablering, felles kompetansesentre, som det heter, i samsvar med beslutninger som Stortinget har fattet – ett på Jørstadmoen og ett på Sessvollmoen. Det er en overføringsprosess som vi er i gang med. Dette var tidligere under GIHs direkte ansvar, men skal nå være en del av Forsvarets fellesaktiviteter. I den prosessen er det klart at det ikke går fullt så fort med overføring av personelldata og det hele som vi hadde ønsket. Men vi har fullt trykk på å rette opp alle de feil – feilposterings eller justeringer av posterings – som vi oppdager hele veien igjennom. Vi har fullt trykk på å få rettet opp dette.

Møtelederen: Ja, takk. Da skulle alle de spørsmål vi ønsket å stille, være stilt. Jeg takker på vegne av komiteen for at dere ville stille opp, komme på så kort varsel. Vi vet at det er fredag ettermiddag, så da ønsker jeg samtidig alle en god helg.

Høringen slutt kl. 17.35
